

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

*Herman Graaen
Lil. 3. Jan. 22.*

NORDBOERNES AANDSLIV

FRA

OLDTIDEN TIL VORE DAGE.

AF

C. ROSENBERG.

FØRSTE BIND.

HEDENOLD.

2det HEFTE.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF SAMFUNDET TIL DEN DANSKE LITERATURS FREMME.

SALLY B. SALOMONS TRYK.

1878.

Udgivet for første Halvaar 1878.

F19833

NORDBOERNES AANDSLIV

FRA

OLDTIDEN TIL VORE DAGE.

AF

C. ROSENBERG.

FØRSTE BIND

HEDENOLD.

KJØBENHAVN

FORLAGT AF SAMFUNDET TIL DEN DANSKE LITERATURS FREMME.

SALLY B. SALOMONS TRYK.

1878.

PT 7060

№ 6

v. 1

Indhold.

	Side.
Indledning. Undersøgelsens Opgave og Grændser . . . (Folkeforholdene i Stenalderen og Bronsealderen: Stenalderens Folk ikke Finner, Bronsealderens Kultur ikke fønikisk, den yngre Bronsealderens Folk Germaner, 4-13. Spor af Aandsliv i Bronsealderen, Hælleristningerne 13-20).	1-20.
Første Bog. Nordboernes Aandsliv i Hedenold.	
I. Folkeslaget (Indvandringshypoteser: Keyzers og Munchs, 24-25. Ryghs, H. Hildebrands, 25-27. Worsaaes 27-29. Intet Brud i den nordiske Kulturudvikling fra den ældre Jernalders Begyndelse, 29-31).	23-31.
II. Industri og Kunst (Romersk og halvromersk Indflydelse. Nordiske Typer: Sværdformer, 33-34. Spændeformer, 34-38. Ormeslyngninger 38. Kulturens almindelige Præg; Skibe 38-42. Billedkunst: Brakteater, 42-45; anden Kunst, 45-46; Billeder paa Mindestene, 46-52. (Ramsundsberget, 49. Jællingestenen, 51).	31 53.
III. Sprog og Skrift (De ældre Runer og deres Sprog, 55-61 (Guldhornindskriften, 59-60). Forhold mellem Nordisk og Engelsk, 62-65. De yngre Runer og deres Sprog: Overgang fra de ældre Runer, 68-70, foregaaet i Sydskandinavien, 70-71; senere Udvikling, 72-73. Stednavnes Vidnesbyrd 73-76. Sproget ét indtil det 11te Aarhundrede; "den danske Tunge" 76-80. Sprogprøver: Hedeby-, Dynna-, Gripsholm-Stenene, 80-82).	53-82.
IV. Runeindskrifterne (Indskrifter med ældre Runer 83-92. Indskrifter med yngre Runer: <i>Hedenskabs-Minder</i> , 94-103 (bl. A. Glavendrup 95, Tryggevælde 96, Snoldelev 97, <i>Røk</i> , 100-103). <i>Historiske Minder</i> , 103-114 (bl. A. Slesvigske Stene, 104. Jællinge-Gruppen, 105-108. Skaanske Stene, 108. Vikingeminder, 111-114). <i>Runevidnesbyrd om Hjemforhold og Samsfundstilstand</i> , 114. <i>Hvorledes den Afdøde roses</i> , 123. <i>Den poetiske Form</i> , 129. (<i>Karlevi-Stenen</i> , 131). <i>Meningen med at rejse Runestene; Kristendomsvidnesbyrd</i> , 132-141).	82-141.

	Side.
V. Hedensk Folkedigtning	141—413.
Kildeskrifter: Sæmunds Edda, 142; Snorres Edda, 145; Saxe 147).	
A. Gude-Digtning	149—217.
(1. Völuspá, 149. Redegørelse for Indholdet, 150—161. Kritik, 161—164; om fælles-germansk, 164—167; om fælles-nordisk: Tilblivelsestid, 168—171; hvor først foredraget, 171—174. — 2. Odins-Kvad: a. <i>Vegtams kvæða</i> , 175; b. <i>Vafþrúðnismál</i> , 176; c. <i>Grimnismál</i> , 179. 3. Thorskvad: a. <i>Þrymskvæða</i> , 183; b. <i>Hymiskvæða</i> , 186; c. <i>Alvismál</i> , 189; d. <i>Harbarðsljóð</i> , 190. 4. Freys-Kvadet: <i>Skirnismál</i> , 193. 5. Loka-Senna, 197. 6. Overgangskvad: <i>Rigmál</i> , 202; <i>Hynðuljóð</i> , 204. 7. Tabte Gude-Kvad, 206, (<i>Saxes</i> Gudeminder, 211—217).	
B. Lære-Digtning: Galder, Gaader, Ordsprog	217—252.
(1. <i>Hávamál</i> . 1ste Afsnit, 217. 2det Afsnit o: Lodd-fáfnismál og Runatalspátr Óðins, 225. Hvilket ældst, 228. 2. <i>Sigrdrifumál</i> , 229. (<i>Galder, Runers Brug</i> der-til) 3. Kvad om Varsler og Gaader, samt Ordsprog, 238. (<i>Heidreks-Gaaderne</i> , 239—243. Erik Ordkrængs Ordsprog, 244—246). <i>Grógaldr</i> og <i>Fjölsvinismál</i> , 247—252).	
C. Helte-Digtning	252—386.
1. Fælles-germanske Heltesagn. a. <i>Valund-Sagnet</i> , 254. b. <i>Helge Hjörvarðsson-Sagnet</i> 257. c. <i>Volsung. Gjukung- Jörmunrck-Sagnet</i> : fælles-germansk? nordisk? 260—64. a. Sagnetes Bygning og Indhold , 264—303. (Ætte Sagn, de fem Bestanddele 264—68. Skæbnetrods, 269—74. Motiver: Æt-Følelse, 274—79; Odins Styrelse, 279—80; Guldtørst, 280—82; <i>Valkyrjerne, Flskor</i> : i Helge Episoden 283—89. (Sigruns og Helges Møde), i Sigurds Liv: <i>Sigrdriva</i> , 289—91, Sigurd og Brynhild, 292—300, Sigurd og Gudrun, 301—302). β. Kvadene . 304—332. (Grupper efter Art og Tid. De enkelte Kvad: <i>Helge Hundingsbane-Kvadene</i> , 307; tabte Kvad om Sigmund Vølsungsson og om Sinfjötle, 311; <i>Gripisspá</i> , 312; <i>Reginismál</i> , 313; <i>Fáfnismál</i> , 314; <i>Sigrdrifumál</i> , 316; tabte Kvad om Sigurd, Brynhild og Gudrun, 316; <i>Brot af Sigurdarkvæðu</i> , 317; <i>3die Sigurdkvæde</i> , 318; <i>1ste Gudrunskvæde</i> , 319; <i>Brynhilds Heltærd</i> , 319; <i>2det Gudrunskvæde</i> , 319; <i>3die Gudrunskvæde</i> , 320; <i>Oddrúnargrátr</i> , 320; <i>Atlakvæða og Atlamál</i> , 322—25. (<i>Atlamáls</i> Tilblivelsestid 326—27); <i>Gudrúnarhvöt og Hamðismál</i> , 327; tabte Jörmunrek-Kvad (<i>Saxe</i>), 328—332).	
2. Særlig nordiske Heltesagn: a. <i>Skjoldungerne</i> , 333—348. (<i>Skjold</i> , 334; <i>Frode</i> , 335; (<i>Grottasangon</i> , 337); <i>Rolv</i> , 339; (<i>Bjarkemaal</i> , 343—46); andre Sagn, 347. — <i>Hredlingerne</i> , 348 (<i>Bjovulv</i>). b. <i>Ynglingerne</i> , 348—350. c. <i>Siklingerne</i> , (<i>Ottar</i> og <i>Sigríð</i> . <i>Alv</i> og <i>Alvhild</i> , <i>Hagbart</i> og <i>Signy</i> , <i>Halvdan</i> og <i>Gyrid</i> . <i>Saxe</i> og <i>Aasmund Kæmpebanes Saga</i> , 350—53). d. <i>Ærngrimsætten</i> (<i>Tyrving</i> , <i>Hjalmar</i> , <i>Hervør</i> , <i>Heidrek</i> , <i>Angantyr</i>) 354—58. e. <i>Ravnista Ætten</i> , (<i>Þrvarodd</i>), 358. f. <i>Halv</i> og <i>Hælskæmperne</i> , 360. g. <i>Starkad</i> , 362—69. (<i>Starkad-Kvad</i> , 366—68). h. <i>De sidste Sagnkonger, Braavoldslaget</i> (<i>Sammenhæng</i> med ældre Sagn	

	Side.
369—74. i <i>Hjadninge-Vejret</i> ; <i>Darrad-Væven</i> , 374—77. j. <i>Efterslæt og Efterklang</i> , 378—86; (Ragnar Lodbrok; <i>Lodbrokarkrida</i> , 381—82; Fridthjov, 382; Nornagest, Toke Tokessøn, Thorstein Skelk 384—86).	
D. Versemaal og Stil	386—402.
Det germanske Grundmetrum, 386; Kviðuhátt, 389; Ljóðahátt, 391; Málahátt, 393. — Sammenligning med oldengelsk episk Stil, 395; Naturskildring, Hand- lingsskildring, 396—98; „Navne“ og „Kenninger“, 398—402).	
E. Tid og Hjemstavn	402—413.
(<i>Tid</i> ; „vr“ - „r“, 402—405; <i>Hjemstavn</i> ; ét Sprog, 405; Naturbilleder, 406; formodet Hjemstavn for de enkelte Sagn og Kvad, 409—13).	
IV. Nedensk Konstdigtning	414—479.
(Særlig norsk-islandsk, 414—415).	
A. Skjalde og Skjaldekvad.	
1. Ældre norske Skjalde	416—426.
(<i>Brage den Gamle</i> , 416; Harald Haarfagers Skjalde: <i>Thjóðole fra Hein</i> ; „Ynglingatal“ 419. „Haustlöng“ 420—22; <i>Thorbjörn Hornklove</i> , 421—23. — Eriks- maal, 423; <i>Eyvind Skáldaspillir</i> , (Hákonarmál, Há- leygjatal) 424—26).	
2. Islandske Skjalde. <i>Harald Haardraade</i>	427—461.
(Lejlighedsviser: ældre, 427—29. <i>Egil Skallagrims- søn</i> , 429—442. (Lejlighedsvers, 430; Arinbjørns Drapa, 433, Höfuðlausn, 433, Sonartorrek, 437). Ulv Uggessøn, Eiliv Gudrunssøn. 442. <i>Nidviser</i> , 442— 44. <i>Elskovsviser</i> , 444—46. Hirdskjalde, 446—57, (særlig: <i>Hallfred</i> , 447—50, <i>Sighvat</i> , 453—56, Stikle- stadslaget, 454—55). <i>Harald Haardraade</i> , 458—60).	
B. Versemaal og Stil	461—480.
Afart af Kviðuhátt i Ynglingatal, 461, <i>Runhenda</i> , 462, <i>Drottkvædt</i> , 462—63, Tøglag, Hrynhenda, 464, 464. <i>Drápa og Flokk</i> , 465. Fremstillingens Hoved- præg, 466. „Stál“, 467, <i>Kenninger</i> , 469—73, Foredrag, 473—74, Skjaldskab Idræt eller Kraftprøve, 474—76, <i>Misbrug</i> af Stál og Kenning, 476—79).	
Slutning. Tro, Gudsdyrkelse og Sædelighedsbegreb	480—501.
(Kærnen i Nordboernes Tro: Ragnarøk-Myten, dens Grund- tanker, Gudernes Væsen, 480—481. Guderne <i>dyrkes</i> som Naturens Herrer (Hovedblotene), 482, som Jettefjender (Thor, 482—83), som Kampvoldere (Odin, 484—86); Menne- skene, Gudernes Forbundsfejer, 496). <i>Sæderne</i> , 486—88, <i>Æren</i> , den moralske Grundidé, 488—89. — <i>Andre</i> german- ske Folks Tro (Vidnesbyrd om den: Tacitus, Jornandes, Paulus Diaconus, Robert Wace, tyske og old-engelske Minder, 489—492) væsentlig ens med Nordboernes, denne oprindelig, 493, men <i>ændret</i> henimod Hedenolds Slutning: <i>Thors</i> Dyr- kelse vigtigst, 494—96; hvorfor, 496—97. Sædeligheds- begrebet ændret (Selvishhed overvejende), 497—501.	

Trykfejl og Rettelser.

S. 50, L. 8: „fremstillet“, l.: „fremstiller“.	S. 387, L. 18: „Ligenn“, l.: „Ligene“.
- 73, - 4 f. n.: mellem „meget“ og „betyde“ er udfaldet „de“.	- 373, - 11: „Sag“, l.: „Saga“. Smstds. L. 8 f. n.: „im“, l.: „inn“.
- 76, - 3: „vedkommende“, l.: „vedkommende“.	- 381, - 2 i Noten: „optagne“, l.: „optagen“.
- 100, - 6 f. n.: „lykkes“, l.: „lykkets“.	- 397, - 16 f. n.: „ikke“, l.: „ikke“.
- 111, - 1: „1058“, l.: „1050“.	- 403, - 7: „Heireksgaaderne“, l.: „Heiðreks-gaaderne“.
- 117, - 9 f. n.: „haldá“, l.: „halda“.	- 407, - 1 f. n. i Texten: „uadkillig“, l.: „uadskillig“.
- 129, - 12: „vikings“, l.: „vikingu“.	- 410, - 10: „enhver“, l.: „ethvert“.
- 142, - 17: „Kildeskripter“, l.: „Kildeskripter“.	- 421, Noten. Digtets sidste Linie: „Thorolv“, l.: „Thorleiv“.
- 162, - 7: „bar“, l.: „bar“.	- 423, L. 15: „940“, l.: „950“.
- 173, - 19: „fici“, l.: „feri“.	- 436, - 9 f. n. i Texten: „Kougen“, l.: „Kongen“.
- 186, - 1 f. n.: „Vandtræren“, l.: „Vandtræren“.	- 437, - 7 f. n.: „plyndrest“, l.: „plyndret“.
- 188, - 11 f. n.: „Rullegange“, l.: „Rulleganger“.	- 442, Note *: „1828“, l.: „1858“.
- 199, - 7 f. n.: „den“, l.: „de“.	- 443, Note *: L. 8: „da“, l.: „du“.
- 216, - 17: „Menneskeverden“, l.: „Menneskeverdenen“.	- 447, Note *: „seger“, l.: „søgur“.
- 237, - 1: „oprindelig“ udgaar.	- 448, L. 2 f. n. i Texten: „oy“, l.: „og“.
- 245, - 10: „udhævede“, l.: „udtværede“.	- 450, Note *: L. 7 f. n.: „Haardets“, l.: „Haardest“.
- 246, - 6: „ant“, l.: „ant“.	- 453, L. 4: „Nesja“, l.: „Nesjar“.
- 255, - 2 f. n. i Noten: „ugivet“, l.: „udgivet“.	- 462, - 15: „vaknaði“, l.: „vaknaði“.
- 267, - 4 f. n.: „en“, l.: „end“. Smstds.: „mærke“, l.: „Mærke“.	- 466, - 1 f. n. i Texten: „tagen“, l.: „tagne“.
- 270, - 17 f. n.: „Malmstrøm“, l.: „Malmstrøm“.	- 470, - 4 f. n. i Texten: „engentlig“, l.: „egentlig“.
- 291, - 6: „Visgom“, l.: „Visdom“.	- 471, - 5 f. n. i Noten: „Hungner“, l.: „Hranger“.
- 310, - 2 f. n.: „fugtig en Kind“, l.: „fugtig om Kind“.	- 475, - 11 f. n.: „skømm“, l.: „skømm“.
- 324, - 5: „hun“, l.: „han“, L. 11: „—“, l.: „—“.	- 479, - 4: „de“, l.: „der“. L. 8: „bruges“, l.: „bruger“.
- 333, - 12: „Sagn“, l.: „Sang“.	- 480, - 10 f. n.: „leve“, l.: „lave“.
- 337, - 1 f. n. i Noten: „ere komne“, l.: „er kommen“.	- 482, - 5: „bold“, l.: „hold“.
- 345, - 11: „Eggol“ l.: „Eggelser“.	- 487, - 11 f. n.: „Højværdighed“, l.: „Højmodighed“.

Nogle Uoverensstemmelser i Retskrivningen bedes undskyldte. Gamle Navne ere, saa vidt muligt, skrevne i Henhold til den *islandske* Udtale. Nævneformens Slutnings-r er bortkastet, undtagen i Navne, som endes paa „ir“ (o: „er“), for næmlig at adskille dem fra Navne paa „i“ (o: „e“).

Indledning.

UNDERSØGELSENS OPGAVE OG GRÆNSER.

(De to ældste Kulturperioder.)

Hvilke Følelser, Drømme og Tanker have til hver Tid været raadende i det nordiske (»skandinaviske») folkelige Liv? Under hvilke Paavirkninger udenfra og Tilbagevirkninger indenfra ere de opstaaede? og hvad Udtryk have de givet sig i det aandelige Arbejdes Frembringelser? *Hvorledes har, kort sagt, den nordiske (»skandinaviske») Folke-Aand gennem de skiftende Tider udfoldet sit særegne Indhold?*

At svare paa disse Spørgsmaal skulde være den følgende Undersøgelses *Opgave*.

Hvor skal Svaret søges? Mer eller mindre paa *alle* Folkelivets Omraader; thi overalt virker *Folke-Aanden* — d. v. s. den hvert Folk iboende Drift og Evne til at hævde sin Tilværelse og sit Navn som en *Familie* med særegt Præg, særegne Gaver og særegne Opgaver ved Siden ad alle de andre Folkeslag, der tilsammen udgøre Menneskeheden. Vel er det vist, at kun i de store Øjeblikke, kun paa de afgørende historiske Vendepunkter aabenbarer Folke-Aanden sig saa at sige øjensynlig, idet den paa én Gang gennemtrænger hele Folket og derved griber ind i dets Skæbne. Men lige saa vist er det, at lønlig er den altid tilstede og virksom, saa længe Folket lever. I enhver af dets Livs-Rørelser vil der følgelig være Kendsgerninger at finde, som, sete i deres rette Sammenhæng, kunne tjene til at kaste Lys over, hvad der foregaar i Folke-Sindets Dyb og hjælpe til at forklare Aandsudviklingens Retning og Gang.

Men *lige stærkt, lige* umiddelbart gør Aanden sig ikke gældende overalt. Der er Forskel. Visse Sider af Folkelivet staa i et fjærnere Forhold til Aanden, end andre, og kunne følgelig ikke i samme Omfang drages ind i Undersøgelsen. Herved betinges dennes *indre Grænser*.

Der er først Alt, hvad der vedrører Folkelivets *Handlingsside*: dets Samfunds- og Statsvæsen, dets Krigsfærd, dets Vindskibelig-
hed, hele dets ydre (materielle) Kultur. *Formaalet* er her at tilfredsstille timelige Fornødenheders Krav, ikke at give Folkets Aandsindhold Udtryk. Aanden gør sig dog visselig ogsaa her gældende, og *lejlighedsvis* kan herfra falde endog stærkt, ja afgørende Lys over Aandstilstanden. *For saa vidt* maa der ogsaa tages Hensyn til den almindelige Stats- og Kulturhistorie, men ogsaa kun for saa vidt; selvstændig Genstand for Undersøgelsen kan den ikke blive.

Nærmest og fortrinsvis maa vi holde os til Folkelivets *Aands-
side*, til al den Virksomhed, der har til Formaal at tjene den aandelige Udvikling og til Organer Aandens egne Udtryksmidler: Billedet, Tonen, Ordet — altsaa *Konsten* og *Literaturen*. Men ogsaa her er der Forskel; ogsaa her bliver der Spørgsmaal om et Nærmere og et Fjærnere, et Mere og et Mindre.

Konsten staaar virkelig i Folke-Aandens Tjeneste. Dens Opgave er at give Hjærtets Stemninger og Sjælens Skønhedssyner Skikkelse for Sandserne og derigennem at paavirke Aanden. Svingter den ikke sin Opgave, saa at den bliver til tom Øjens- og Ørensløst, kan den aabenbare mangen Rørelse i Folke-Sindet, som netop kun paa denne Maade kan komme til fuld Udfoldning. *For saa vidt* — altsaa med Hensyn til Konstens *hvad* — bliver der i det følgende at tage nøje Hensyn til de forskellige Konstretninger i Norden og til de vigtigste Konstfrembringelser. Anderledes med Alt hvad der vedkommer Konstens *hvorledes*, Alt hvad der vedkommer det tekniske, Behandlingen af Fremstillingsmidlerne, Færdigheden o. s. v. Alt dette hører til den egentlige Konsthistorie og kan ikke tages med undtagen lejlighedsvis.

Ordet er Aandens umiddelbareste Udtryksmiddel. Det har ikke, som Former, Farver, Toner nogen selvstændig Tilværelse for Sandserne. Det er kun meningsløs Lyd, med mindre det aabenbarer et Aands-Indhold. I den Virksomhed, som har Ordet til Middell, i *Literaturen*, maa følgelig fortrinsvis Svaret søges paa de Spørgsmaal, som ere stillede i Spidsen for disse Betragtninger. Men atter paa dette Omraade bliver en Forskel i Stoffets Behand-

ling uundgaelig, idet ikke al Literatur staar i lige nært Forhold til Folke-Aandens Liv.

Jeg sigter ikke herved til, at al Literatur, især i vor meget skrivende Tid, indeholder Alverdens Sager, som ikke have det mindste at gøre med Folke-Aand eller nogen Slags Aand; det vedkommer kun Literatur-Historien i strængeste Forstand, som har at gøre Rede for alt hvad der er skrevet paa vedkommende Sprog. Hvad jeg her tænker paa er først, at Ordet, baade det skrevne og talte, jo ingenlunde bruges alene for at give Aandslivet Udtryk; det træder ogsaa i det *praktiske* Livs Tjeneste; al den herhen hørende Literatur — den tekniske, den politiske o. s. v. — kan der kun blive Anledning til at raadsperge paa samme Maade, som vi overhovedet have at tage Hensyn til Folkelivets Handlingsside, hvortil den hører. *Dernæst* gælder noget Lignende om den *videnskabelige* Literatur. Visselig hører Videnskaben med til Folkets Aandsliv og er uundværlig for dets Udvikling; den videnskabelige Literatur kan paa mange Maader oplyse, hvad der rører sig i Folkeaaanden — saaledes vil den til en vis Tid fremherskende Aandsretning for det meste kunne kendes paa, hvilke Videnskaber der da især dyrkes; og idelig trænger Folket til Næring for sin aandelige Væxt af Videnskabens Udbytte. Men dens *Formaal* er dog ikke at give Folke-Aanden Udtryk; dens Formaal er at finde, hvad der er algyldig Sandhed i de Forhold, den sysler med, og kun i Maaden, hvorpaa Sandheden søges, i de Æmner, som særlig tiltrække sig Opmærksomhed, i det Forhold, hvori Videnskaben stiller sig til Almenlivet o. s. v. vil Folke- og Tids-Aandens Indflydelse kunne kendes. Det er følgelig fra denne Side, at den videnskabelige Literatur har Betydning for os, ikke som selvstændig Genstand for Undersøgelsen.

Tilbage bliver da Alt hvad der maa henregnes til *National-Litteraturen*, d. v. s. især den *religiøse*, den *filosofiske*, den *historiske*, den *poetiske*. Hvad der foreligger fra de svundne Tider som Udtryk for Folkets Forestillinger om Guddommens Væsen og Forhold til Menneskene, dets Grublen over Tilværelsens Grund og indre Sammenhæng, dets Ihukommelse af Fædrenes Idrætter og Skæbner, endelig først og sidst for dets Følelser, Lidenskaber, Skønheds- og Sædeligheds-Forbilleder (»Idealen«) — alt dette maa i Særdeleshed spørges, naar vi ville vide, »hvorledes den nordiske Folke-Aand gennem de skiftende Tider har udfoldet sit Indhold«; her er Undersøgelsens egentlige Omraade, indenfor

hvilket den, om muligt, skulde udtømme Kendsgerningernes Betydning.

Hvor ere Undersøgelsens *ydre* Grænser — i *Rum* og *Tid*?

Det er *alle* Nordboer (»Skandinaver»), vi have at gøre med, *alle fire Grene* af Stammen. At sammenfatte under én Betragtning Aandslivet hos dem alle, retfærdiggøres først og fremst ved den oprindelige *Sprog-Enhed*. Sproget er altid Folke-Aandens umiddelbareste Udtryk. Men nu have Nordens Folk ej alene i en forhistorisk Tid havt ét Tungemaal, men ogsaa et godt Stykke ind i den historiske Tid. Siden have vel de fire Folk adskilt sig, men dog ikke i højere Grad, end at hos de tre Hovedfolk er det oprindelig fælles Sprog udviklet jævnsides fra Oldtid-til Nutids-Former, saa at Dansk, Svensk og Norsk endnu i Virkeligheden kun ere Hoveddialekter af samme Sprog, medens den fjærde, fjærnt voxende lille Folke-Gren har bevaret Oldsprogsformen, ligesom til levende Mindelse for os alle om det oprindelige Fællesskab. At derhos Aandsudviklingen hos hvert af Folkene stadigt og paa mange Maader har grebet ind i de andres, saa at den umuligt kan forstaas tilfulde, set for sig selv alene, det skulde hele den følgende Fremstilling godtgøre. — Det er *kun* Nordboer (*Skandinaver*), vi have at gøre med. Herved udelukkes fra særskilt Behandling to Folk, der ellers begge, om end fra højst ulige Synspunkter, kunne regnes for »Nordboer». Det ene er det i Byrd og Sprog fra Skandinaverne vidt adskilte, men ved Bolig og mangelhaande Berøring til dem nær knyttede *finske* Folk. Det andet er det fjærnere boende og nu saa selvstændigt udviklede, men oprindelig med Skandinaverne saa nær-slægtede *engelske* Folk. Med dem begge kunne vi kun sysselsætte os, for saa vidt der fra deres Aandsliv lejlighedsvis kan falde Lys over de skandinaviske Nordboers.

Vanskeligere end i Rummet er det at drage Grænsen i Tiden. Med andre Ord: hvor skulle vi *begynde*? Vi vide, at i den Kulturperiode, til hvilken vore ældste Sprog minder høre — i Jernalderen — boede samme Folkeslag i Nordens Lande, som den Dag idag. Men var det samme Folkeslag, som havde hjemme her i de *forudgaaende* Kulturperioder? Eller, hvis hin Tids Mennesker hørte til Stammer af anden Byrd og Aand end vore Forfædre, have de dog ikke indvirket paa disses Aandstilstand og derigennem paa vor? Dette er et Indlednings-Spørgsmaal, som ikke kan skydes til Side; thi hvis der virkelig i hine Tider

skulde findes Spirer til den følgende Aandsudvikling, saa maatte vi selvfølgelig begynde med at opsøge og granske *dem*, vare de end aldrig saa spæde.*)

Indtil for ikke længe siden opfattedes Folkeforholdene i Nordens forhistoriske Kulturperioder temmelig alment paa følgende Maade. Til hver Kulturperiode — Sten-, Bronse-, Jernalderen — svarede et særskilt Folkeslag, som var blevet overvundet af et udenfra indtrængt Folk med ny Kultur, saa at *hvert Kultur-Skifte tillige havde været et Folke-Skifte*. Stenalderens Folk mente man da havde været *Finner*, som af et søndenfra kommende Folk med Bronse-Vaaben vare blevne trængte op til den skandinaviske Halvøs nordlige Egne, hvor Tacitus (1ste Aarh. e. Kr.) og senere Procopius og Jornandes (6te Aarh.) nævne dem som et vildt levende Folkefærd, der brugte Benpile i Stedet for Jærn, og hvor endnu deres Efterkommere drage omkring med sine Renhjørde; Minder om denne Folkestamme skulde spejle sig i vore Oldtids-Myther om Jætter og Dværge, samt i langt senere Tiders Almue-Forestillinger om Uvætter og Troldtøj, som have Tilhold i Fjælde, Skove og Ubygder og derfra true Menneskelivet.***) Om Bronsealderens Folk vare Meningerne mere delte. De, som især fandt Spor af en gammel Racekamp mellem Finner og vore Forfædre i Mytherne og som derhos mente, at Stenalder-Folket havde været Finner, maatte følgerigtig, med *Hyltén-Cavallius* i hans meget sagrige folkehistoriske Værk »Wärend och Wirdarne« (Stockh. 1864—68), holde paa, at vore Forfædre havde bragt Bronsen til Norden og at følgerigtig allerede Bronsealderens Folk havde hørt til den *germanske* Folkestamme. Almindeligst hældede dog de Lærde til den Mening, at Bronsefolket havde været *Kelter*. Den keltiske Folkestamme er den ældste, man kender i Vestevropa, men synes tidligere at have opfyldt Mellemeuropa: endnu paa Cæsars Tid vare Alpedalene befolkede af Kelter (Helvetier), og Tacitus véd, at i tidligere Tid havde Kelter boet nord for Donau, deriblandt Bojer i Bøhmen. Al Folke-Bevægelse

*) Jeg maa for de forhistoriske Kulturperioders Vedkommende forudsætte almindeligt Kendskab til Oldgranskningens Hovedudbytte, til Periode-Inddelingen (Sten-, Bronse- og Jernalder), til de vigtigste Grupper af Oldsager, de vigtigste Typer o. s. v.

***) Grundene for den Mening, at Nordens ældste Indbyggere vare Finner, kunne findes samlede hos *N. M. Petersen*: „Danmarks Historie i Hedenold“ I, S. 79—86 (2det Opl., 1854).

i Evropa gaar fra Øst mod Vest. Det syntes da rimeligt, at Kelterne i Aarhundrederne nærmest før Kristus havde maattet vige mod Vest for Germanerne. Hvad særlig Norden angaar, saa kendte allerede Pytheas (omtr. 330 f Kr.) »Kimmerier« paa en Halvø ved Evropas Nordkyst, medens »Guttoner« boede længer mod Øst ved Mundingen af en stor Flod. Pomponius Mela (omtr. 50 e. Kr.), Plinius (død 79), Tacitus og Ptolomæos (omtr. 150) omtale endnu stadig »Kimbrer« som boende paa en Halvø, der synes at være Jylland, medens de mod Øst nævne germanske Folk (»Hermioner«, »Gotoner«, »Svioner«, »Goter« o. fl.) »Kimmerier« eller »Kimbrer« synes imidlertid at være samme Navn som »Kymrer«, et velkendt keltisk Folkenavn, hvorhos de navnkundige Kimbrer, som Marius tilintetgjorde, af Romerne holdtes for Galler, altsaa Kelter. Det laa da nær at formode, at Kelter oprindeligt havde opfyldt Norden. Yderligere Vidnesbyrd herfor fandt man deri, at adskillige nordiske Stedsnavne og andre Ord formentlig bedre lade sig udløde af keltisk end af germansk Sprogrod, ligesom den Underlighed, at Danskerne tælle fra 40 til 100 i Snese, og ikke i Tiere, sammenholdt med den tildels tilsvarende franske og med Bretonernes og Walesmændenes overensstemmende Tællemaade (tre-sinds-tyve, fire-sinds-tyve, jvfr. quatre-vingt) synes at maatte være et Spor efter keltisk Befolkning, i det Mindste i Danmark. Ligesom i Mellemeuropa, saaledes vare da ogsaa i Norden disse bronze-brugende Kelter blevne overvældede af *Germaner* med Jærnvaaaben og dermed Bronsealderen afløst af Jærnalderen. Af denne Race-Modsatning skulde der være Spor i vore Myther, idet Alfefolket, der synes at staa i et nært Forhold til Vanerne, skulde svare til det keltiske Element i Norden.*)

De senere og seneste Tidens Oldgranskning har i betydelig Grad svækket hele denne Tankegang.

Det er for det første godtgjort, at *med Oldtidens Stenalderfolk have Finner og Lapper ikke noget at gøre.**)* Fast og

*) Den keltiske Theori findes udviklet i N. M. Petersens „Danmarks Historie i Hedenold“ I, S. 87—96. Jvfr. P. A. Munch: „Det norske Folks Historie“ I, 1, S. 7 o. f.

**) Se især J. J. Worsaae: „Ruslands og det skandinaviske Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold“ (i „Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie“ for 1872). Jvfr. H. O. H. Hildebrand: „Svenska folket under hednatiden“ (2den Udg., Stockh. 1872).

sammenhængende Bygd har i Stenalderen ikke strakt sig længer mod Nord end til de store svenske Søer; nordligere, paa Norges Kyster og i Mellemsverige, er der vel fundet Stensager af Flint og iøvrigt af samme Præg som de sydiskandinaviske, men *ikke i Grave*, disse eneste sikre Vidnesbyrd om Bosættelse, saa man maa tro, at saadanne Sager ere efterladte af omstrejfende Vandringsmænd eller Jægere fra den faste Bygd. Det er klart, at, dersom den sydiskandinaviske Stenalder Folk var blevet trængt nordpaa til Lappernes eller, som Normændene kalde dem, Finnernes senere Opholdssteder, saa vilde de have efterladt sig flere og varigere Spor i de mellemliggende Egne. Et arkæologisk Vidnesbyrd om Stenalder-Folkets finske Byrd, som man en Tidlang lagde megen Vægt paa, nemlig at Hjærneskaller, fundne i Grave fra Stenalderen, skulde vise samme Hovedform som Lappernes (»Brakykefaler«), medens Skandinavernes Hovedform er en helt anden, mere langagtig (»Dolikokefaler«), er i senere Tider blevet afkræftet ved den Kendsgerning, at der i Gravene fra Stenalderen er fundet endnu flere Langhoveder end Korthoveder. Vel er der i det nordlige Finland saa vel som i det lige over for liggende svenske og norske Nordland fundet ikke faa Stensager. Men Materialet (Diorit, Skifer) er et andet end i Sydiskandinaviens, og Typerne ere forskellige (plumpere), hvorimod Stensager af samme Stof og Former som de nordskandinaviske ere fundne i det nordlige Rusland, nogle af paafaldende Lighed med visse i samme Egne fundne Bronsesager, der ligeledes slet ikke ligne Skandinaviens, men vel Sibiens Bronse-Typer.*) Heraf kan man temmelig sikkert slutte, at et Folk med en *anden* Stenkultur end Sydiskandinaviens engang er kommet til Norden østfra, holdende sig temmelig mod Nord, samt at dette er sket i en forholdsvis sen Tid, da en Bronsekultur, helt ulig den skandinaviske, havde begyndt at trives i Nordrusland. Dette Stenfolk tør man da antage er Lappernes Forfædre, de før nævnte fremmede Forfatters »Finner«, »Skridfinner«; men det er da et helt andet Folk end Sydiskandinaviens Stenfolk; der kan have ligget Aarhundreder mellem dettes Undergang og hines Indvandring i Norden. Det umiskendelige og i visse Retninger dybt indgribende Slægtskab mellem finske og skandinaviske Forestillinger maa da henføres til

*) Oplysende ere især to i Worsaaes nysnævnte Afhandling S. 342 og 351 afbildede Øxer med Dyrehoved, den ene af Sten, den anden af Bronse, begge fundne i Nordrusland.

Sammenstød paa helt anden Tid og Sted end den formentlige Kamp mellem det sydiskandinaviske Stenfolk og det derpaa følgende Bronsefolk.

Dernæst er man ogsaa kommen mere og mere bort fra den Forestilling, at et Kulturskifte nødvendigvis maatte forudsætte et Folkeskifte. Jo nærmere man har gransket og jo bedre man har lært at skælne og forstaa de forskellige Grupper af Oldsager, des mere udfyldes, ja udjævnes de Svælg, som man tidligere saa mellem Kulturperioderne.

Omhyggelige Gravundersøgelser i Danmark, især E. Vedels paa Bornholm og L. Zincks i Kalundborgegnen*), have godtgjort, at ej alene findes Sager fra Stenalderen og Bronsealderen *blandede* i samme Gravurne — dette kunde i og for sig ikke være afgørende; thi Stenfolkets Efterladenskaber kunde være blevne brugte og efterlignede af Bronsefolket —; men ogsaa er der en jævn *Overgang* fra den første Tidsalders Gravskikke til den næstes; og endelig findes Stenalderens Gravsteder nyttede ogsaa i Bronsealderen, baade i den ældre, da man endnu, som i Stenalderen, indsatte Ligene i stensatte Kister, og i den yngre, da man brændte Ligene og gemte Urnerne i smaa stensatte Rum, saaledes at ofte samme Gravplads, samme Høj, ja samme Kammer indeholder Levninger fra begge Tidsaldere. Deraf sluttes, at Folket i begge Kulturperioder maa have været det samme; thi er det vel troligt, at en indtrængt, sejrende Følkestamme med en helt anden Kultur, sagtens ogsaa med en anden Religion, havde villet dele Gravens Hæder med de Overvundne eller med disses Forfædre? Den af Vedel og Zinck paapegede Kendsgerning er imidlertid ikke særegen for de af dem undersøgte Egne. Trindt om i Norden findes Sten- og Bronsealders-Grave i nøjeste Forbindelse, hvortil kommer, at »Hælleristninger« — hvorom mere nedenfor — baade findes i Grave fra Stenalderen og andensteds optræde med sikre Mærker paa at hidrøre fra Bronsealderen. Den Anskuelse er da ved at vinde almindelig Indgang hos Nordens Oldgranskere**), at *intet Folkeskifte*, i alt fald intet pludseligt eller voldsomt, *har ledsaget Overgangen fra Sten- til Bronse-Kulturen*.

*) E. Vedel: „Om de bornholmske Brandpletter“ og „Den ældre Jernalders Grave paa Bornholm“, samt L. Zinck: „Bronsefolkets Gravhøje og deres Forbindelse med Stenalderens Grave“, i „Aarb. f. nord. Oldk. o. Hist.“, henholdsvis for 1870 og 1872, samt for 1871.

**) Bl. a. har Oscar Montelius tiltraadt den, senest i den af ham forfattede 1ste Del af „Sveriges historia“ (1875 — ikke sluttet S. 103—104.)

Naar den sidst nævnte ikke er kommen ved Indvandring og Erobring med et helt nyt Folk, maa den være kommen ad fredelig Vej, ved Handel og maaske Indflytning af enkelte Mænd, som have blandet sig med Urfolket og lært dette at bruge og arbejde i det nye Æmne. Hvem vare disse Bronsekulturens Missionærer? Hvorfra kom de? Spørgsmaalet vedkommer os, fordi det var tænkeligt, at de, foruden den nye materielle Kultur, ogsaa havde bragt Forestillinger og Tanker med sig, som, optagne af Landets Folk og forplantede til følgende Tider, kunde have havt større eller mindre Indflydelse paa Aandslivet.

Dette gælder netop om den Anskuelse, som Prof. *Sven Nilsson* (i Lund) har udviklet med overordentlig Lærdom og megen Skarp-sindighed, saa vel i sit Hovedværk: »Skandinaviens urinvånare« (2det Opl. 1862—65), som i mindre Skrifter*): at *fønikiske* Handelsmænd og Nybyggere skulde have bragt ej alene Bronsen og Bronsekulturen, men ogsaa Baalsdyrkelsen til Norden. Hans Hovedgrund er hentet fra en midt i forrige Aarhundrede ved Fiskerlejet Kivik i Skaane (1½ Mil fra Cimbrishamn) midt i en vældig Stenrøs funden Gravkiste fra Bronsealderen, bestaaende af otte paa Kant stillede flade Stene (»Hæller«), paa hvis indvendige Sider var indristet en Række gaadefulde Tegn og Billeder. Nogle af disse fandt Nilsson stemte overens med Ristninger i nogle irske Hulegrave samt paa Klipper i Nordafrika og ved Tyrus; navnlig skulde en smal, opretstaaende Trekant paa en af Hællerne være et gammelt Symbol paa Solguden Baal og vidne om Soldyrkelse i Skaane. Hans Mening var altsaa, at Føniker vare komne, vester om Evropa, fra Handelsplads til Handelsplads, op til Norden, hvor de havde grundet Nybygder ved Kysten, og han fandt den styrket ved en Del andre Omstændigheder, saasom at de Spirallinier, der pryde den ældre Bronsealders Frembringelser, ligne Figurer paa fønikiske Oldsager, at Bronse-sværdenes Haandtag ere for smaa til Mænd af germansk Æt, men passe til de mere finhændede Semiter, og at de fra Bronsetiden stammende Hælleristningers mangfoldige Skibsfigurer skulde vise en særlig fønikisk Form af Skroget. Saa vel i vore Oldtidsmyther som i derfra stammende Folkeskikke (især den ældgamle Skik ved Midsommerstid at tænde Blus paa Højene) skulde der ligge tydelige Spor af en gammel Soldyrkelse, som skulde være

*) Bl. a. en Afhandling i „Svenska fornuinnesföreningens Tidsskrift“ III., 1.

bragt hid af Føniker, idet Baal og Balder gøres til samme Guddom, der skal være dyrket i Norden længe før germanske Stammer kom hertil og optog denne Landets gamle Solgud i Kredsen af sine egne Guder.

Heldigvis behøve vi ikke at søge Spirerne til vort Aandsliv hos Sydens Baalsdykere. Nilssons Bevisførelse brister omtrent i alle Kædens Led. De for ham mest betydningsfulde Figurer paa Kiviksgraven kendes kun af upaalidelige og indbyrdes meget afvigende Tegninger, da Stenen selv er ødelagt. Overensstemmelsen med de irske Gravbilleder indskrænker sig til faa simple Figurer, som findes mange Steder i Verden, hvor Føniker aldrig have været; hvad ogsaa gælder om Spiral-Suirkelen. Bronsesværdet var bestemt til Stød — det mangler nemlig Parerstang; men til denne Brug er Haandtaget stort nok for en almindelig Mand, eftersom Stødet har størst Kraft, naar man holder Tommelfingeren (ved Stød nedenfra Lillefingeren) udenom Knappen. Hælleristningernes Skibe ligne netop slet ikke de fønikiske Skibstyper (som kendes fra Mønter). Mellem den grumme Baal og den fromme Balder er ikke Spor af indre Lighed. Hertil kommer mange andre Indvendinger, bl. A. den, at, hvis Hælleristningerne vare Fønikers Værk, maatte de vise Spor af fønikisk Bogstavskrift, men der er ikke Tegn til nogen Slags Skrivekonst.*) Hovedsagen ligeoverfor Nilssons fønikiske og andre (især tyske) Lærdes tilsvarende *etruskiske* Theorier, er dog den, at Oldgranskningen i vore Dage med fuld Sikkerhed har paavist, hvorfra Bronsekulturen virkelig er kommen til Norden, og ad hvilke Veje.

- Fra *Sydevropas* Folk, Græker og Italer, inden disses Jærntid var kommen, er Kendskab til Bronsen udbredt til det øvrige Evropa i forskellige, af hverandre uafhængige Strømninger, dels nemlig mod Vest fra Rhonemundingen over Gallien til Britannien og Irland, dels over Alperne og Balkan til Pælebygnings-Folket i Alpesørerne og til *Donaulandene*. Her, især det nuværende Østerrig og Ungarn, har tidlig blomstret en Bronsekultur, hvis Frembringelser vise den mest slaaende Lighed med Nordens, saa at man ikke kan tvivle om, hvad der stadfæstes ved Gravfund langs Oder og Weichsel: at langs disse Floder er *den* Bronsekultur kommen, hvis Levninger vi finde i „Norden“, d. v. s. i Nordtyskland, fra Bjergenes Fod til Havet, og i de skandinaviske

*) En meget god Sammenstilling og Gendrivelse af Nilssons Grunde findes hos *Montelius* i hans 1ste Del af „Sveriges historia“ S. 90—100.

Lande op til Vaag i Helgeland og Njurunda Sogn i Medelpad, hidtil Bronsens nordligste Findesteder. Fundene fra hele dette Omraade vise den fuldkomneste Overensstemmelse; det er altsaa et eneste Kulturomraade. Tættest har dog Bebyggelsen været og højest har Udviklingen naaet — højere end nogen anden Bronsekultur i Verden — i Egnene omkring Østersøens vestlige Del. Men, medens der er nært Slægtskab mellem denne Bronsekultur og Donaulandenes, er der saa store Uligheder mellem den og Vesteuropas, at der næppe tør tænkes paa nogen Paa-virkning ad eller fra denne Kant.

Vedkommer nu denne Bronsekultur nærværende Undersøgelse? Med andre Ord hørte Bronsealderens Folk i Norden til vor Stamme, saa at vi i det maa se vore Forfædre? Eller var det et Folk af anden Aand og Byrd, som ved Bronsealderens Slutning fortrængtes eller underkuedes af et indvandrende Jærnfolk?

Man véd tilnærmelsesvis, *naar* Bronsealderen ophørte. Vel har man ikke endnu fundet Mønter — det vigtigste arkæologiske Tidsbestemmelsesmiddel — sammen med Bronsesager i selve Norden, men derimod indenfor det Bronsekultur-Omraade sønden for Østersøen, hvortil Norden hører, og dette er nok, ogsaa for Nordens Vedkommende. Af saadanne Fund — Guldmønter fra Alexander den Stores Tid (336—323 f. Kr.) fundne i Thüringen, Mønter prægede af Demetrios Poliorketes (294—287) fundne ved Riga*) — kan man *vide*, at indtil omtrent 300 f. Kr. raadede Bronsekulturen i disse Lande (følgelig ogsaa Nord for Østersøen) og slutte, at den først er forsvunden en god Stund senere; thi Mønterne ere ikke komne lige fra Mønten til de fjærne »Barbarer«, men have, inden de nedlagdes i Jorden, vandret længere eller kortere Tid rundt i Verden. Paa den anden Side have Jordfund i Mellemeuropa godtgjort, at her havde i Tiden nærmest før Kristus en Jærnkultur slaaet Rod, som dog endnu var ung; derom vidner dens endnu stærkt klassiske Præg. Frøndeles vise talrige nord-europæiske Fund, at her havde Jærnkulturen fuldstændig sejret i

*) Anført efter C. Engelhardt: „Klassisk Industris og Kulturs Betydning for Norden i Oldtiden“ i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1875. Paa en ved Lund i Sjælland funden Bronsekuppel (Laag til Hængekar) har H. Hildebrand troet at kunne genkende en Efterligning af de i det 3dje og 2det Aarh. før Kr. i Mellemeuropa meget udbredte makedoniske Mønter fra Filip den 1stes Tid. (Svenska Vitterhets-Historia- och Antiquitetsakademiens Månadsblad 1874, S. 40.)

det 3dje, 2det, ja maaske alt i det 1ste Aarhundrede *efter* Kr. *) Man tør da antage, at omkring vor Tidsregnings Begyndelse er Bronsekulturen i Norden efterhaandeen afløst af Jærnkulturen. Nu vide vi imidlertid af Pytheas, Pomponius Mela og Tacitus, at i Norden, d. e. omkring Østersøen, boede allerede længere Tid før Kr. og i alt Fald fra det 1ste Aarhundrede *germanske* Folkefærd, i hvis Navne vi genkende nogle af vore egne Folkenavne (»Guttoner«, »Gothoner«, »Svioner«). Altsaa have Stammer af germansk Æt, og ikke Kelter, boet i Norden ved Bronsealderens Slutning, og *paa fredelig Vis* har dette Folk optaget den nye Jærnkultur, der, ligesom fordem Bronsekulturen, kom søndenfra, især fra Italien. At der ikke er foregaaet noget Folkeskifte ved dette Kulturskifte mer end ved det forrige, slutter E. Vedel deraf, at i de bornholmske Gravfund viser Overgangen fra Bronse til Jærn sig endnu jævnere end fra Sten til Bronse, hvortil bl. A. kommer den af Worsaae gjorte Iagttagelse, at samme Skik med Sønderbrydning af jordgemte Sager synes fælles for den sidste Del af Bronsealderen og den første Del af Jærnalderen, ligesom samme Gravskik — Ligbrænding — ligeledes tilhører begge disse Tidsrum.

Naar Bronsealderens Folk er det samme som Stenalderens, og Jærnalderens som Bronsealderens, og Jærnalderens Folk væsentlig maa betragtes som Nutids-Nordboernes Forfædre, saa ere vi altsaa Urfolkets Ætlinger i lige Linie, og i hine for-historiske Perioder maa Spirerne søges til vort eget folkelige Aandsliv. Er dette troligt? Her er Tale om flere tusende Aar: skulde i al denne Tid ingen Indvandring, ingen Erobring være gaaet over Norden? Naar den Forestilling opgives, at til en vis Slags Kultur svarer et vist Folk, naar altsaa den samme Kultur kan overføres fra et Folk til et andet og blive fælles for flere Folk, saa maa det ogsaa kunne ske, at flere Folk kunne afløse hverandre i samme Land og indenfor samme Kulturperiode: Kulturstrøm og Folkebølge maa kunne krydse hinanden uden at udslette hinanden. Der er følgelig ikke noget til Hinder for, at et *Folkeskifte kunde* have fundet Sted *indenfor Bronsealderen*, og at da en ældre Befolkning, maaske af keltisk Stamme, havde maattet vige Pladsen for en germansk Befolkning. Adskilligt kunde synes at pege i denne Retning, især den i mange Henseender iøjenfaldende Forskel paa den »ældre« og »yngre Bronsealder«, bl. a. at Ligbrænding afløser

*) Se især Worsaaes Afhandling om Ruslands og Nordens Bebyggelse m. v. i Aarb. f. n. O. o. H. 1872, S. 392—393.

Ligenes Nedsætning eller Nedlægning i Kister. Men Sagen er dog meget tvivlsom; andre Tegn pege i modsat Retning, og foreløbig tør det være raadeligst at lade det staa hen som *uvist*, hvorvidt vi tør regne Stenalderens og den ældre Bronsealders Folk for vore Forfædre — ej alene efter Kødet, hvad vistnok tildels er Tilfældet, thi en hel Befolkning udryddes sjælden helt — men ogsaa efter Aanden. Paa Grund af denne Uvished tør vel, paa den ene Side de Spor til Aandsliv, som findes i hine Tidens Efterladenskaber, ikke fuldstændig forbigaa; men paa den anden Side kan der ikke være Grund til nogen udførligere Gennemgaaelse af Æmnet eller til at indrømme det Lidet, der er at sige, anden Plads end i Indledningen, hvilken jeg altsaa slutter med

Spor af Aandsliv i Sten- og Bronsealderen. Hælleristningerne.

Naar man ser, hvilken Vægt der er lagt paa Udseendet af Vaaben og Redskaber fra den yngre Stenalder og den ældre Bronsealder, naar man betragter disse glatslebne Mejsler, som forudsætte en overordentlig Omhu og Udholdenhed, disse Sværd, Skjoldbuler, Kar o. s. v. af Bronse, med Former og Udsmykningsskulpturer, saa rene i Stilen og saa pyntelig udførte, at de kunde tjene Nutidens Arbejdere til Mønster, saa kan man ikke tvivle om, at der hos dette Folk har været en endog stærk og betydelig udviklet *Skønhedssans*. Den er dog, naar alt kommer til alt, meget ensidig og fattig. Den tilfredsstilles ved *Linie-Sammenstillinger*, ved den rent *elementære Symmetri i matematiske Figurer*, som derhos kun ere faa og lidet sammensatte. Cirkler, Spiraler, Bølgelinier, Siksaklinier udgøre omtrent alle Motiverne; her er intet som minder om den levende Verden, om Plante- eller Dyrelivet, intet som sætter Indbildningskraften i Bevægelse. I denne Henseende viser den yngre Bronsealder et andet Præg. Formerne blive mindre elegante, Sværdene længere og Haandtagene større, Udsmykningsskulpturerne mindre symmetriske og mindre nøjagtig udførte. Der er for saa vidt Tilbagegang, Forfald. Men alt gør dog et mere *levende*, et *kraftigere* Indtryk. De bugtede Linier slynge sig friere i hverandre, løbe ud i Spidser som Bølgetoppe, krumme sig som Haler paa Orme, løse sig stundom op i smaa Figurer, der meget ligne springende Orme, ja enkelte Gange er Ormen helt tydelig, med Manke paa Halsen, Øjne og Braad. *)

*) Se t. Ex. Prydelserne paa Bunden af et i Mecklenburg fundet Hængekar, afbildet i „Sveriges historia“ I, S. 147, af Montelius.

Er denne Forandring kun Vidnesbyrd om en ældre ren Smags Opløsning, eller om en ny, friskere Folke-Aands Indfyldelse?

Af Gravene og deres Indhold kan det skønnes, at dette Folk har troet *paa et Liv efter Døden*. Et i en mecklenburgsk Gravhøj fundet Stenalter, et Par firhulede Bronsevogne, bærende eller bestemte til at bære et lidet Bronsekar, maaske de af og til i større eller mindre Tal fundne Øsekar af Guld, med og uden Skaft, kunne sige os, at man har *ofret til Guderne*, til hvem ogsaa de ikke sjælden fundne med Forsæt sønderbrudte Sager synes at være indviede. Men *hvilket Liv efter Døden, hvilke Guder?* Derom indeholde Oldsagerne ingen Oplysning. Det er for saa vidt kun meget Lidt, de sige os om Folkets Aandstilstand. Des Mere kunde man vente at *Hælleristningerne* kunde lære os i denne Henseende. Det er dog ikke Meget, i Sammenligning med hvad vi af dem kunne erfare om Folkets materielle Tilstand: dets Næringsveje, Husdyr og Vildt, Søfart, Kampmaade o. s. v. Men som *den ældste Billedkonst i Norden* fortjene Hælleristningerne dog her en noget nøjere Omtale.

Der er Hælleristninger fra *Stenalderen*. Saadanne — rigtignok af allersimpleste Slags: skaalformede og fodsaalformede Fordybninger, Kredse med og uden Kors over (saakaldte »Hjul«), maaske ogsaa enkelte Menneske- og Skibsfigurer — ere fundne paa Idersiden af stensatte Gravkamre fra Stenalderen, der aldrig have været aabnede før. *) Men der er ogsaa Hælleristninger fra *Bronsealderen*, vistnok de fleste; thi paa alle betydeligere Hælleristninger ere Mennesker afbildede med Sværd ved Siden, og Stenalderens Folk havde ikke Sværd; derhos have Sværdscederne oftere den særegne firkantede Dupsko, som netop udmærker de faa fra Bronsetiden fundne Sværdsceder. **) Paa en Hælleristning i Østergötland har man fundet et Sværd særskilt afbildet, som umiskendeligt viser Bronsealderens Typus. ***) Endelig har man,

*) Se bl. a. *Henry Petersen*: „Hælleristninger i Danmark“ („Aarb. f. n. O. o. H.“ 1875.)

**) Se t. ex. *Worsaaes* „Afbildninger fra det kgl. Mus. for nord. Olds.“ (1854) fig. 95 og *Montelius* „Sveriges historia“ I, s. 135.

***) *B. E. Hildebrand*: „Till hvilken tid och till hvilket folk höra de svenska hällristningar hänföras?“ (Ant. Tidskr. för Sverige III. s. 425—426). Herved, om ikke ved meget Andet, især Mangelen af Runer, er den Mening afgjort gendreven, som *N. E. Holmberg* opstillede i sit Billedværk: „Skandinaviens Hällristningar“ (Stockh. 1848): at de skulde stamme fra Jernalderen, endog saa sent som mellem 500 og 900 e. Kr. Ligeledes maa

især i Danmark fundet mange Bronseknive med de samme Skibsbilleder, stundom med Mennesker paa, som vi kende fra Klippevæggene.

I Danmark, Skaane medregnet, ere Hælleristninger kun fundne paa løse Stene og, naar Kivik-Graven undtages, af temmelig ubetydeligt Indhold og Omfang. Rigtigt Raaderum har denne Billedkonst især faaet i *Bohus Læn* og det tilgrænsende *Smaalønenes Amt*. Paa dette Strøg findes Hælleristninger nogle Steder saa tæt, at man i Tanum Sogn (nordlig i Bohus Læn) tæller 57, tildels store, i Klippefladerne indristede Billeder paa en Strækning af $1\frac{1}{4}$ svensk Mils Længde og $\frac{1}{2}$ Mils Brede; og af Norges 164 Hælleristninger findes alene 144 i Smaalønenes Amt.*) Fremdeles ere de fundne enkeltvis paa et Par Steder i Bløking, i Dalsland, Vermland, Vester- og Østergötland, Upland, Norrland, samt i Norge paa Ringerige og hist og her ved Kysterne saa langt mod Nord som til Thronhjemsfjorden. De synes at udgøre noget Særeeget for Bronsekulturen i de skandinaviske Lande; thi paa den samme Bronsekulturs Omraade syd for Østersøen ere saadanne Billeder ikke fundne.

I Almindelighed ere Billederne bankede eller gnedne ind i Stenen, formodentlig med en anden Sten, mer eller mindre dybt — $\frac{1}{2}$ til $1\frac{1}{2}$ Tomme —, ofte over hele Figurens Flade, ellers betegnede alene ved Omridslinierne. Det har været et meget møjsommeligt Arbejde. Mange Steder findes store Flader, 16 til 20 Alen brede og lange, mer eller mindre udfyldte med Figurer. Enkelte af disse kunne være meget store, Mænd af 6 Fods Højde, Skibe af 12 Fods Længde, og saa er endda Stenmassen udhakked til en Tommes Dybde over hele Figurens Flade. Tegningen er højst ufuldkommen, især af Menneskene, hvis Hoveder aldrig have Spor af Ansigtdele; men man kan dog t. Ex. kende forskellige Dyrearter, og i det Hele savne Figurerne ingenlunde Livets Udtryk, naar man blot er istand til at se paa dem med noget af den barnlige medskabende Indbildningskraft, for hvilken de fra først af ere frembragte.

C. G. Brunius' Anskuelse, udviklet i hans „Försök till förklaring öfver hällristningar“ (Lund 1868): at de fleste Hælleristninger skulde stamme fra Stenalderen, de færreste fra Bronsealderen, betragtes som rettet derhen, at Forholdet er det omvendte.

*) *C. G. Brunius*: *Försök o. s. v.* S. 165—185. *O. Rygh*: „Om Hælleristninger i Norge“ i *Kristiania Videnskabernes Selskabs Forhandlinger* for 1873.

Hvad er nu disse Fremstillinger *Indhold*? Næsten paa dem alle forekomme, enten alene eller sammen med andre Figurer, visse Tegn, hvis Betydning ofte, om end ikke altid maa være rent symbolsk. Herhen høre de større og mindre *skaalformede Fordybninger*, der som oftest ere anbragte uden Orden, men stundom paa et Kampbillede saaledes ordnede i Rækker, at man kommer til at tænke paa en opstillet Fylking. Fremdeles „*Hjulet*“ utvivlsomt et gammelt og meget udbredt religiøst Symbol*), der vistnok tidt maa opfattes saaledes, hvor det forekommer paa Hælleristninger, men som andensteds tydelig nok forestiller en Hverdagsgenstand, enten et Vognhjul — naar to saadanne Kredse ere forbundne med en Streg som Axe og en herpaa lodret stillet Streg betegner Stjerten, ja vel endog Hestene og Vognstyrenen ere afbildede —, eller et Skjold — naar Kredsen er anbragt paa Armen af en Mand. Et tredje saadant Tegn er *Fodsaalen*, enkelt eller parvis, der ikke synes at kunne betyde andet, end at man skal forestille sig en Vandring, med mindre den skal angive, hvor paa Billedet man skal forestille sig tørt Land. Andre mest en enkelt Gang forekommende Tegn kunne vel vanskelig forklares. Løvrigt fremstilles Skibe, Dyr, Mennesker (kun paa et eneste Sted ses Noget, der ligner en Plante, nemlig en Gran), alt i Sammenstillinger, der i det Hele ere forstaaelige nok, naar man giver sig Tid til at hitte Rede i dem. Saaledes ser man et Sted *Plojning* (med Oxer), en vigtig kulturhistorisk Oplysning, *Kvægdrifter*, sædvanlig i Forbindelse med Kampscener, saa man kommer til at tænke paa Strandhug, *Jagtscener*, med Hunde, Elger, Harer, Jægerne tilhest. De fleste større Billeder forestille dog *Kampe*, nogle mellem Ryttere, de fleste mellem Krigere tilfods, men næsten altid saaledes at man ser Skibe paa Billedet, saa man maa sagtens oftest tænke paa *Søstrid*. *Skibene* ere lange, lige, med stærkt opadbøjede Stævne, Forstævnen forsynet med en i Forlængelse af Kølen skraat opadbøjet Snabel (hvorved de tidt komme til at ligne Slæder, som man ogsaa, urigtigt, har antaget dem for). Det myldrer af dem. Snart sejle de enkeltvis, snart i hele Følger, jævnsides eller efter hverandre. Mandskabet er oftest antydnet ved lodrette Streger, stundom med en liden Knub foroven, der selvfølgelig skal betyde Hovedet; men hist og

*) L. C. Müller: „Religiøse Symboler af Stjerne-, Kors-, Cirkelform hos Oldtidens Kulturfolk“ (Vidensk. Selsk. s. Skrifter, 5te Række, hist. og philol. Afdeling, 3dje Bd.).

her ere Mandsfigurerne helt udførte, endog med opløftede Vaaben. Sejl eller Mast ser man ikke noget til (undtagen maaske paa en af de i Danmark fundne Billedstene*); men paa nogle ere Aarerne angivne. Overvundne Skibe ere uden Mandskab, eller vende endog Kølen i Vejret. *Mændene*, hvis Køn eller vel snarere Heltkraft hyppig betegnes ved urimelig store Falli, tumle sig i livligt Røre, snart med, snart uden Skjold, svingende meget bredbladede Spyd, Øxer eller Køller, eller sigtende med Buer paa hverandre. Hist ligger en fældet Kæmpe, her styrter en paa Hovedet fra et Skib; hist segner en forover i Knæ, her staar en med afhugget Ben, medens Benet ses længer nede paa Stenen. Paa nogle Billeder ere de to kæmpende Parter gjorte kendelige ved forskellige Slags Hjælme**). Høvdingerne ere mange Gange større end de andre; paa en Hælleristning i Tanum Sogn staar en umaadelig stor Mand med løftet Spyd, omgiven af ryddede eller søndrede Skibe: han har aabenbart vundet en stor Sejr. Hvor der er Mandefald, savnes sjælden Fugle, selvfølgelig Valens Ravne; muligvis have de, hvor de ellers forekomme, en symbolsk Betydning: Død eller Ulykke. Næst Kampscenerne ere *Elskovsscener* ikke sjældne. Forholdet er ofte angivet saa haandgribelig sandseeligt som muligt; men ved de fleste af disse Par staar i Nærheden en Mand med opløftet Øxe eller spændt Bue, eller en ildevarslende Fugl, saa Meningens synes ikke saa meget at have været at fremstille Vellyst, som at fortælle, hvorledes et Kærlighedsforhold har voldet Ufred eller Ulykke. Paa en enkelt Hælleristning synes man at se *dansende* Par.

Hvad kan have drevet Hælleristerne til at udføre deres majsommelige Arbejder? *Nilsson* ser deri fænikiske Sømænds Tidsfordriv i ledige Timer; dem maatte de da havt mange af, og denne Formodning falder i alt Fald med hele den fænikiske Theori. *C. A. Holmboe****) holder alle Billederne for Mindesmærker over afdøde Høvdinger, hvis Bedrifter de fremstille og

*) Fra „Storehøj“ ved Vinding i Nærheden af Silkeborg. *C. Engelhardt*: „Kong Gorms og Dronning Thyras Mindestene“ i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1876, S. 145.

**) Saaledes ere nogle Steder det ene Partis Hjælme forsynede med en hornlignende Prydelse, der paaaldende minder om Hjælmprydelsen paa et Par smaa Figurer af Bronse, der haves i det oldnordiske Museum og som findes afbildede i en Afhandling af *C. Engelhardt* i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1871, S. 453.

***) Se hans Opsatser om Hælleristninger i Kristiania Vid. Selsk. Forh. 1860 og 1864.

hvis Hedenfart navnlig »Hjulene« symbolsk skulde antyde. Naturligst synes dog *Brunius'* Antagelse, at Hælleristningerne fremstille virkelig foregaaede Tildragelser, som man paa denne Maade har villet give Efterverdenen Kundskab om. Hælleristerne have i alt Fald sat stor Pris paa Eftermælet, siden de have gjort sig saa stor Umage for at slaa det fast. De have endvidere været et skibskært Folk, hvis Liv og Hu har været opfyldt af Heltefærd og Elskov. For saa vidt kunde det jo godt passe, at de senere Nordboer stammede fra dem. Men de samme Tilbøjeligheder have udmærket saa mangt andet Folk paa et vist Udviklingstrin. saa nogen Slutning kan ikke grundes paa dette Træk.

Afgørende vilde det være, hvis der blandt Hælleristningerne opdagedes Figurer eller Optrin, der viste hen til vore Forfædres *Gudeforestillinger*. Hidtil har man imidlertid ikke fundet Noget, som har Hensyn til religiøse Forestillinger eller Skikke, undtagen de før omtalte symbolske Tegn, som imidlertid ere altfor uklare og tildels altfor udbredte i Verden til at kunne give nogen særlig Oplysning, samt rimeligvis *Kivikgravens* Billeder, som unægtelig synes at have Hensyn til en religiøs Højtidelighed, men dog heller ej sige noget Bestemt. Ved Siden ad en Del Figurer, der synes at være rent symbolske eller at have Hensyn til Ligfærden — deriblandt to Øxer, nøjagtig lignende de over en Lerkærne støbte guldprydede store Øxer, som to Gange ere fundne parvis (i Södermanland og i Jylland) og som *Stephens* har kaldt »Processionsøxer« — indeholdes paa to af Gravkistens otte Hæller en Fremstilling af en Fest, der synes at være forbunden med *Menneskeofring*: en Mand staaende paa en tohjulet Vogn, hvis Heste han styrer med udstrakt Svøbe, et Par Dyr, vistnok Heste, flere Rækker bagbundne Mænd, ledede hver af en Mand med oplettet Sværd, Folk, der blæse i Lurer og slaa paa Pauker eller ophængte Skjolde, samt Rækker af langkjolede Skikkelser — Præster eller Præstinder —, paa den ene, den sidste af Stenene opstillede til begge Sider af en Figur, der maa være en Blotsten eller maaske en Kumme. Man har heri villet se Fremstillinger af Gudsdyrkelse, Nogle af Nerthus- eller Herthadyrkelsen, som Tacitus omtaler, andre af Freydyrkelsen — til begge hørte jo, at Guden kørtes paa en Vogn, samt at der ofredes Mennesker, og Hesten var særlig Frey helliget. Langt rimeligere synes det dog med *Brunius**), at henhøre Festen og

*) „Försök till förklaringar öfver hälleristningar“ S. 144.

Menneskeofringerne til den i Graven nedlagte Høvding's Ligfærd. Saa kunde man jo komme til at tænke paa Sagnminder som Sigurds og Brynhilds Baalfærd med tilhørende Menneskeofringer, eller at Vognstyreren skulde forestille den Døde, der agede til Valhal. Det er dog vist klogest at afholde sig fra saadanne Idéassociationer. Det Eneste, som til Nød kan sluttes af Kivikgravens Billeder er, at Hælleristerne have brugt Menneskeofringer; men hvilke Guder de have blotet til, altsaa hvilken Folkestamme de have hørt til, sige de os Intet om.

Hvor længe man har vedblevet at drive Hælleristningskonsten, er ikke godt at vide. Stil — om man saa tør sige, og Udførelse ere saa ens paa alle de større Hælleristninger, at man snarest maa tænke sig dem tilhørende en og samme Kulturperiode, altsaa den ældre Bronsealder, saa at Skikken var ophørt med denne. Herved maa dog mærkes, at Bronseknivene med Skibsfigurer i Smag af Hælleristningernes snarest synes at tilhøre den yngre Bronsealder. Langt vigtigere er dog det Spørgsmaal, om der er nogen *Sammenhæng mellem Hælleristningerne og senere Tidens Billedkonst i Sten*. Dette synes at være Prof. Engelhardts Mening, naar han*) kalder Hælleristningen »det ældste Led i Runestenenes Udvikling«, samt ytrer, at, »hvor det var almindelig Skik ikke blot at rejse en utilhuggen Sten, Bautasten, til den Afdødes Ihukommelse, men ogsaa at riste en Slags Billedskrift paa Klippe til Erindring om mindeværdige Begivenheder«, der maatte ogsaa snarest »Runestene fremkomme, saa snart Bogstavskrift blev kendt og vandt almindeligere Indgang« — d. v. s. især i Smaalenenes Amt og Bohuslæn. Imod Tanken om nogen saadan Sammenhæng taler dog den Omstændighed, at Billeder netop ikke findes paa de ældste Runestene i de nævnte Hælleristnings-Egne, samt at Billeder paa Runestenenene, hvor de ellers forekomme, ere gjorte paa en hel anden Maade end Hælleristnings-Billederne: Figurerne ere ikke indgravede eller indhakkede i Stenen, men enten kun Omridstegninger eller halvophøjede Figurer, idet Stenmassen i Mellemrummene er borthugget. Rimeligst er det, at der ligger lange Tider mellem de yngste Hælleristninger og de ældste Runeskrifter, maaske, dersom hine ere indskrænkede til den ældre Bronsealder, et Aartusend, saa her kan ikke være Tale om levende Overlevering fra Slægt til Slægt.

*) I Afhandlingen om Gorms og Thyras Mindestene i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1876. S. 140.

Som gaadefulde Tavler staa disse Stenbilleder ved Indgangen til den nordiske Folke-Aands store Mindetempel. Vi maatte stanse ved dem og tage dem i Øjesyn, men ere glade ved at kunne gaa videre og træde ind i Templets forreste, prægtigste Hal: den ældre Jernalder, hvor vi omsider faa Vished for, at vi ere mellem vore Egne.

FØRSTE BOG.

NORDBOERNES AANDSLIV

I HEDENOLD.

I.

Folkeslaget.

At Norden, i alt Fald fra Jernalderens Begyndelse har været bebygget af Folk hørende til den store germanske *) Æt, derom have længe alle Granskere været enige. Des mere have Meningerne været delte om, naar og hvorledes disse Stammer have adskilt sig som en Gruppe med særeget Folkevæsen i Mod-sætning til deres Stammefrænder mod Syd, m. a. O. *naar og hvorledes et eget nordiskt Folk er blevet til.* Dette Spørgsmaal

*) „Germaner“ kaldte Romerne med et, sagtens af Gallerne laant Navn alle de Folkeslag, hvis Efterkommere i vore Dage udgøre Tyskere med Nederlændere, Nordboer og Engelskmænd med Nordamerikanere, — til-sammen en Hovedgruppe blandt den civiliserede Verdens Folkeslag, modaat Romaner og Slaver. Ordet er i senere Tider blevet misbrugt af Tyskerne, som var „germansk“ egentlig kun „tysk“ i videre Forstand og alle „Ger-maner“ egentlig „Tyskere“, bestemte til engang at gaa op i det store tyske Fædreland og ombytte deres eget Tungemaal og Aandsliv med det tyske. I Danmark, hvor man saa haardt har faaet den tyske Graadighed at føle, har man — efter Rasks Anvisning og Exempel — vænnet sig til at bruge Ordet „gotisk“ om hele Folkestammen. Det er et flertydigt Ord, da det peger hen baade paa de gamle Østgoter og Vestgoter og paa enkelte Af-delinger af Nordens Befolkning — „Gøter“, „Guter“. Selv med Tilføjelsen „fælles“ — „fælles-gotisk“ — bliver det et Ord, som i alt Fald i Begyn-delsen maa fremkalde en uklar, svævende Forestilling hos Læserne. Naar man skal have et fælles Navn for hele Folkestammen, er det gamle Ord „Germaner“ alligevel det næmmeste og tydeligste; i Virkeligheden *gør man for megen Ære af Tyskerne*, naar man af deres Misbrug lader sig kyse fra at bruge Ordet om hele Stammen, og derhos, ved at indskrænke det til Sydgermanerne o: Tyskere med tilhørende Folkefærd, paa en Maade netop giver den tyske Misbrug af „germansk“, som Æt med „tysk“, Med-hold og Stadfæstelse.

maa allerførst besvares; thi heraf vil det afhænge, om og i hvad Omfang den Aandsudvikling, som foregik i den ældre og mellemste Jernalder og som vi sikkert nok skyldte noget af vort ypperste Arveguld, tør kaldes paa den ene Side særlig *nordisk*, paa den anden Side *fjelles-nordisk*. Det er imidlertid en Selvfølge, at jeg maa nøjes med den kortest mulige Redegørelse for de Hovedanskuelser, man har gjort gældende i denne Sag.

Først er der Normændene *R. Keyzers* og *P. A. Munchs* bekendte Lære*), at Norden i Jernalderen er blevet befolket ved gentagne Indvandring nordfra og østfra. Fra det indre Rusland, den germanske Folkestammes første evropæiske Hjemstavn, ere først jærnbrugende Skarer vandrede over Østersøen til den skandinaviske Halvø, have der overvældet eller uddrevet Bronsealderens (keltiske) Folk og fra dette Stade — »Folkeslagenes Værksted og saa at sige Nationernes Skede» (*Jornandes* velkendte Ord) — er siden Stamme paa Stamme vandret sønderpaa, kilende sig ind mellem Slaver og Kelter, til de tørnede mod Romerrigets Grænser. Denne Skandinaviens ældste germanske Befolkning kaldes „*Goter*“ eller „*Gøter*“ og havde bebygget Landet indtil et Stykke op i Mellemsverige og det søndenfjældske Norge, da atter — den *anden* Indvandring — to Stammer, udgik fra de i Rusland tilbageblevne Germaner og kom til Norden: *Nordmændene* langs Ishavets Kyster til Hålogaland (senere Helgeland), hvorfra de bredte sig over hele det norden- og vestenfjældske Norge og over Fjældvidderne trængte ind i de søndenfjældske Dalfører, indtil de her mødte Gøterne, og *Svierne* over Ålandshavet til Upland, hvorfra de udbredte sig i Mælaregnene, indtil ogsaa de stødte paa Gøter sønderpaa. Begge disse Stammer betragtes som «Nordgermaner» i Modsetning til de «sydgermanske» Gøter; de ere den egentlig *skandinaviske* Race. Efter langvarige Grænsekampe bleve ved en ny Tilstømning af Stammefrønder fra Rusland — den *trejde* Indvandring — Svier og Nordmænd stærke nok til at overmande Gøterne. Bråvalla-slaget, omtrent 730, var den afgørende Hovedkamp, og derefter udstrakte de deres Herredømme over hele Sydskandinavien til Ejderen. Men paa Grund af den stærke Blanding med sydgermanske Elementer i Gøtalandene og især i Danmark blev Folkepræget her mindre rent end i Svearike eller det vesten- og nordenfjældske Norge.

*) Fyldigst udviklet i P. A. Munchs „Det norske Folks Historie“ Iste Dels Iste Bind (Kristiania 1852).

Ved denne Lære er der i de senere Tider rokket saa stærkt, at den nu kan betragtes som opgiven af Videnskabsmændene i hele Norden. Det er blevet paavist (af Normændene L. K. Daa og Eilert Sundt), at intet større Folkefølge kan have vandret gennem Ødemarkerne mellem det hvide Hav og Vestfjorden, samt at Helgeland, paa Grund af Bygdernes Beliggenhed, maa antages at være blevet bygget søndenfra. Et af Munchs Argumenter: at Grave med Sager fra den ældre Jernalder kun skulde findes i det søndenfjældske, formentlig gøtiske Norge, er omstødt derved, at denne Tidsalders Grave endog hyppigst ere fundne paa Vestlandet, langt hyppigere her end selv i Egnene om Kristianiafjorden, samt at de endnu findes temmelig talrige i Thrøndelagen og mod Nord indtil paa Andøen (69de Gr. n. Br.)*). Ogsaa i Sverige ere Gravene fra den ældre Jernalder ingenlunde indskrænkede til Gøtalandene; de findes, om end sparsommere, i Mellemsverige og atter temmelig talrige i det nordlige Helsingland. Stene med ældre Runer, som efter Munch kun skulde findes i de «gøtiske» Dele af den skandinaviske Halvø og hvis med det Gøtiske i Vulfilas Bibeloversættelse nær beslægtede Sprog især var ham et Vidnesbyrd om Folkets sydgermanske Nationalitet, ere fundne baade i Upland og i Thrøndelagen. Endelig, for saa vidt han byggede særdeles Meget paa sagnagtige Beretninger, dem han tog som Historie, om end mer eller mindre udsmykket, er man bleven klog paa, at paa slige Overleveringer er det umuligt at grunde virkelig Historie: de kunne kun lære os, hvad Folk have ment der var foregaaet, ikke hvad der virkelig er foregaaet. Men, medens Tanken om en Indvandring *nordenfra* er opgiven, have andre Lærde i Norge og Sverige hældet stærkt til den Antagelse, at der ved Overgangen fra den ældre Jernalder (d. e. hvad danske Oldgranskere kalde den ældre og Mellem-Jernalderen) til den yngre Jernalder er foregaaet en Indvandring *østenfra*, som har virket afgørende paa Folkeforholdene i Norden.

I Norge vise Oldsagfundene, ifølge *O. Ryghs* Vidnesbyrd, meget sjælden Blanding af Sager fra den ældre og yngre Jernalder og aldrig «Overgangsformer», d. v. s. man finder ikke Typer, som i et ligner den ældre, i andet den yngre Jernalders Former, og som saaledes kunde tyde paa en jævn Overgang. Heraf slutter han, at det ikke kan være gaaet saa helt fredeligt til ved dette

*) *O. Rygh*: „Om den ældste Jernalder i Norge“ (Aarb. f. n. O. o. H. 1869, issær S. 173 - 174).

Kulturskifte; det maa have været ledsaget af et Brud og snarest er han tilbøjelig til at tænke sig Indvandring af et nyt om end beslægtet Folk som Grunden til dette Brud.*) Ledet af særegne Forhold i Sverige, har *H. Hildebrand* ment nærmere at kunne bestemme, hvad dette har været for et Folk.***) Med Munch fremhæver han det Spring mellem de to Kulturer, som Oldsagerne formentlig rebe, t. ex. Forskellen mellem den ældre Jærnalders «Buespænde» og den yngre Jærnalders skaalformede Spænde, mellem de to Tidsalderes Ornamentik, i Særdeleshed mellem de ældre og yngre Runer (hvorom nærmere nedenfor) og Sprogets Former i de ældre og yngre Indskrifter, hvortil kommer, at Fundene fra den yngre Jærnalder ere langt talrigere i Sverige og Norge end i Danmark, hvoraf slutes, at den yngre Jærnkultur hist har havt sin egentlige Hjemstavn. Nu er der imidlertid det særegne Forhold, at i Mælaregnene, især i Upland, er den ældre Jærnalders Kultur afbrudt langt tidligere end i Egnene saavel nordenfor som søndenfor***). Heraf slutes, at en ny Stamme er indvandret paa dette Strøg, nemlig „*Svierne*“. Ved den ældre Jærnalders Begyndelse vare *sydgermanske* Gøter indvandrede søndenfra, ad flere Veje, og havde, efterhaanden overmandende Bronsealderens Folk, bredt sig saa langt mod Nord, som Oldsagfundene vise, d. e. til Jämtland og Medelpad. Senere vare enkelte mindre Stammer komne, ligeledes søndenfra, deriblandt Danerne, som havde overvældet Gøterne paa de danske Øer og i Skaane; ogsaa disse synes at skulle have været Sydgermaner. Men saa kom endelig *Svierne* østenfra, fra det indre Rusland, hvor de længe havde levet adskilte fra deres Stammefrønder i det øvrige Evropa og derved bevaret Folkepræget renere. De satte sig fast i Upland og bredte først sit Herredømme over de ikke meget talrige Gøter omkring Mælaren. Senere udstrakte de sit Herredømme over Gøterne i Helsingland og i Gøtariget, under stadige Kampe, som formentlig spejle sig i det oldengelske *Bjovulfs-kvad*. Tilsidst droge *Svier* videre mod Nordvest til Norge og mod Sydvest til Danmark og gjorde sig overalt til Herrer i Landene, som saaledes bleve «skandinaviske». Overalt i Norden er Folket opstaaet ved Blanding af det syd- og nordgermanske Element, men i ulige Forhold; rene skandinavisk

*) „Aarb.“ for 1869, S. 183—184.

**) Se „Svenska folket under hedna tiden“ (1872), især S. 103—131.

***) „Svenska folket under hedna tiden“, S. 112.

er Befolkningen i det sydøstre Hjørne af Upland, som slet ingen Grave har fra den ældre Jernalder og som derfor antages at have været folketomt, da Svierne kom dertil.

En tredje Anskuelse er især gjort gældende af danske Oldgranskere og Sprogmand og tildels tiltraadt af svenske og norske. Den gaar i Hovedsagen ud paa Følgende.*)

Lige saa lidt som Sten- eller Bronsekulturen er Jærnkulturen, være sig den ældre eller yngre, kommen til Norden gennem det nordlige eller mellemste *Rusland*. Oldsager hørende til den *ældre* Jernalders gotiske (o: germanske) Gruppe ere i Rusland kun fundne i Nærheden af Østersøen og maa langt snarere være førte did *fra* Skandinavien, end efterladte af Folk, som fra det indre Rusland drog *til* Skandinavien. Oldsager fra den *ynge* Jernalder ere vel fundne i det indre Rusland; men de høre bestemt til Jernalderens senere Tid (9de—10de Aarhundrede) og ere saa udpræget nordiske, at de nødvendigvis maa tilskrives *den* nordiske Indvandring, som efter Nestors Vidnesbyrd lagde Grunden til det gamle russiske Rige. Lige saa lidt kan der være Tale om en *vestlig* Vej; den ældste Jærnkultur i Gallien og Britannien er dertil altfor ulig den germanske og særlig den nordiske. Lige- som Bronsekulturen, har Jærnkulturen fra Romerrigets Grænser langsomt udbredt sig over Evropa, følgende for det Meste de samme Veje, som i sin Tid Bronsekulturen. En Hovedstrøm, maaske delende sig i to, er fra Lion-Bugten udgaaet over den vestlige, keltiske Folkverden**), en anden er gaaet over Alperne til de *germanske* «Barbarer»; hos hver af disse det ikke græsk-romerske Evropas Hovedstammer har Kulturen efterhaanden faaet et eget Præg. For Germanernes Vedkommende have atter nu Donaulandene været det første selvstændige Værksted for den nye Kultur. Derfra er den kommen til Norden, d. e. Landene syd og nord for Østersøen, og lidt efter lidt har den uden Indvandringer eller voldsomme Brud fortrængt den tusendaarige, nu hensygnende Bronsekultur.

Først et Par Aarhundreder efter Jærnkulturens fuldstændige Sejr i Norden er der indtraadt *en voldsom Rystelse i Folkeforholdene*

*, Et Hovedskrift er atter her *J. J. Worsaaes* tidt nævnte Afhandling: „Ruslands og det skandinaviske Nordens Bebyggelse og Kulturforhold,“ i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1872.

***) Jvfr. *H. Hildebrands* „Bidrag till spännets historia“ i „Ant. Tidskr. för Sverige“ IV.

sanden for Østersøen, som har strakt sine Virkninger til de skandinaviske Lande og givet det første Stød til en særlig nordisk Folkeudvikling.

Tre Kendsgerninger maa herved fortrinsvis tages i Betragtning. For det første er det mærkeligt, at, medens Nordtyskland og Sydsandinavien, især Gotland, ere rige paa Fund af romerske Sølvmonter — „Denarer“*) — fra de to første Aarhundreder e. K. — hvilket tyder paa stadigt Handelssamkvæm mellem Norden og Syden gennem Mellemeuropas østlige Floddale og følgelig vidner om rolige Forhold —, finder man forholdsvis meget faa romerske Monter fra det 3dje og 4de Aarhundrede og de fleste af disse i Danmark — hvilket tyder paa vestlige Veje og paa en Afbrydelse af de gamle østligere Handelsveje. For det andet findes i Sydsjælland og paa nogle Steder i Skaane en særegen Gruppe af Grave fra den ældre Jernalder, *Skelet-Grave* har man kaldt dem, fordi de, i Modsætning til samtidige Urnegrave i det øvrige Norden, med Vaaben, hyppig sønderbrudte, indeholde Skeletter af ubrændte Lig, nedlagte i stensatte Kister med ikke forsætlig ødelagt Gravgoods, hvortil ikke hører Vaaben, men derimod mange romerske og halvromerske Sager, tildels sjældne og prægtige;** ved Monter, fundne i disse Grave, henføres de til Denartidens Slutning. For det tredje har man i Sønderjylland og Fyn samt paa Bornholm i *Moser* fundet meget store Beholdninger af forsætlig ødelagte Sager, især Vaaben, som bære Mærker af haard Strid; en Del Monter henhørende til disse Mosefund vise, at de maa stamme fra det 4de og 5te Aarhundrede, og den sandsynligste Forklaring af Grunden til dem er, at de nedsænkede Sager ere indviede til Guderne som Takoffer for vunden Sejr.***)

*) Af „Denarer“ fra Augustus til Alexander Severus († 235) er der paa Gotland fundet over 3200, paa Øland 100, paa Bornholm 200 og paa Sjælland 400, men i det øvrige Danmark kun henved 200, i det øvrige Sverige 50 og i Norge slet ingen. Af romerske Monter fra Tiden mellem 235 og 395, de fleste af Guld, haves kun 84 i hele Norden, deraf 60 i Danmark. (Se *Montelius: Från jernaldern. Coins I, S. 1* o. f. Jvfr. *H. Hildebrand: „Svenska folket under hedna tiden“ (1872) S. 196.*

***) Se særlig om dette Punkt *C. Engelhardt: „Klassisk Industris og Kulturs Betydning for Norden i Oldtiden“ i „Aarb. f. n. O. o. H.“ 1875.*

***) Denne Forklaring, som *Worsaae* først fremsatte i sin Universitetsprogram-Afhandling fra 1865: „Om Slesvigs eller Sønderjyllands Oldtidsminder“, støtter sig til en Række Vidnesbyrd fra Oldtidens Forfattere om en saadan Skik hos flere barbariske Folkeslag og løser saa godt Mose-

Disse tre Kendsgerninger hænge nu sammen, idet de have en fælles Oprindelse, nemlig *Slavernes Fremrykning* fra det indre Rusland, som efter historiske Vidnesbyrd har fundet Sted i det 3dje og 4de Aarhundrede e. K. og som jo først stansede, da Slaver havde besat Østersøens Sydkyst indtil ind i Holsten og længere sønderpaa naaet Elben, ja i Bøhmen overskredet denne Flod. Medens de tidligere fulgte østlige Handelsveje mellem Norden og Romerriget afbrødes af disse Folkesværme, ere — ikke paa een Gang, men snarere ved en gennem Aarhundreder fortsat Bevægelse — «de søndenfor og maaske østenfor Østersøen boende Goter blevne forstyrrede i deres gamle Ro og sprængte til forskellige Sider», Nogle sønderpaa; Andre vesterpaa, atter Andre nordpaa til deres Stammefrænder i de skandinaviske Lande. De sydsjællandske Skeletgrave ere Minder om en tidlig indvandret «gotisk» Koloni.*) Mosefundene ere Minder om voldsomme Sammenstød mellem den ældre Befolkning og de indtrængende Flokke. Saadanne have, snart med Fred snart med Ufred, slaaget sig ned paa forskellige Steder af Norden, dels drivende de tidligere Indbyggere længer norpaa, dels selv søgende til hidtil folketomme Egne; og saaledes ere for første Gang det vesten- og nordenfjældske Norge, samt det mellemste og nordlige Sverige blevne nogenlunde fuldbyggede.

Ved nærmere Overvejelse turde den her kortelig fremsatte Anskuelse stemme bedre med de Iagttagelser, hvorpaa H. Hildebrands Mening støttes, end det kunde synes ved første Øjekast. Sviernes Indvandring skulde netop have fundet Sted i Tiden efter Denar-Perioden; Worsaae mener selv, at gotiske Stammer kunne have boet østenfor Østersøen, hvor man i senere Tider har fundet mange Sager fra den ældre Jernalder, tildels forsætlig ødelagte og nedsænkede i Moser, af et Præg, der vel er beslægtet med det skandinaviske, men dog kendelig forskelligt derfra. Heraf synes man *ikke*, med Worsaae, at kunne slutte, at disse Oldsager ere Vidnesbyrd om en *fra* Skandinavien udgaaet Indflydelse, men vel, at der paa disse Kanter har boet en germansk Stamme, der dog ikke er kommen did gennem det indre Rusland, men langs Kysten søndenfra, og som vel i *Almindelighed* har havt Del i den germanske Jærnkultur, men som i denne

fundenes Gaader, at den siden er bleven godkendt af de fleste nordiske Lærde og andensteds.

*) *Engelhardt*: a. St. S. 40 o. f.

*Udkant**) af samme Folkeverden har udviklet de fælles Typer paa en noget særegen Maade. Naar nu en saadan germansk Kystbefolkning blev trykket af Stammer — væsentlig finske —, der vare satte i Bevægelse ved Slavernes Fremtrængen, og østfra søgte ud mod Havet, hvorhen skulde den da snarere ty, end til det ligeoverfor liggende Skandinavien og helst til de endnu slet ikke eller tyndt befolkede Mælaregne? Ej heller vilde det være underligt, om en saadan Stamme i sit nye Hjem en Tidlang bevarede noget Særeeget i Smag og Sæder, som, naar det smeltede sammen med den tidligere beslægtede Kultur, virkede modificerende paa den følgende fælles Udvikling. Men herfra er rigtig nok et stort Spring til den Antagelse, at disse Svier skulde have hørt til en egen, nordlig Hovedgren af hele Folkestammen og ved at overvælde den tidligere Befolkning overalt i Norden have givet hele den yngre Jernalder i Norden sit Præg. Dette vilde kun være troligt, dersom man i de Lande, hvor samme Stamme tidligere skulde have boet, kunde paavise i det Mindste Spirene til den Smagsretning, der blev raadende i den yngre Jernalder; men Sligt er der, hidtil i alt Fald, ikke fundet Spor til, være sig i Østersølandene eller i det indre Rusland.

Folkeudviklingen i Norden under Hedenold maa herefter i det Hele opfattes saaledes. Ved den ældre Jernalders Begyndelse udgjorde Germanerne endnu væsentlig ét Folk. Saa kom Folkevandringen, allerførst Slavernes Fremtrængen og kastede en stor Del af de søndenfor og østenfor Østersøen boende Germaner over til de skandinaviske Lande, og fra nu af *begyndte* hos denne Nordens germanske Befolkning et mere og mere særeeget Folkevæsen at udvikle sig, det *nordiske* i Modsætning til det tyske. Forbindelsen med de øvrige Germaner blev ingenlunde afbrudt. Men mer og mer gik Udviklingen i Norden sine egne Veje,

*) Ere end den Slags Gisninger ved megen Misbrug komne i Vanry, kan man dog herved ikke godt undgaa at tænke paa Tacitus' „Svioner“. Han siger, at de bo „ude i Havet“, ikke hinsides Havet, og nævner „Estyerner“ som deres Naboer. „Svieroner“ skulde jo, efter Hildebrands Mening, paa Tacitus' Tid endnu ikke have boet paa skandinavisk Grund. Mon det da er altfor vildt gættet at søge deres tidligere Boliger paa Øerne ved Estland? Dertil kommer, at en Mængde germanske Ord paa et meget gammelt Trin af den „gotiske“ (o: germanske) Sprogklasses Udvikling ere komne ind i *finske* Dialekter, og at netop de østligere røber et meget gammelt Naboskab mellem Finner og Germaner. Dr. V. Thomsen: „Den gotiske Sprogklasses Indflydelse paa den finske“.

indtil den paa en Tid, da de øvrige Germaner vare blevne Kristne, medens Nordboerne endnu vare Hedninger, m. a. o. i den yngre Jernalder viser sig aldeles selvstændig og særegen nordisk. De Vendinger, gennem hvilke Kulturen efterhaanden antog nye Skikkelser, vare da ikke Følger af nye, «nord-germanske» Folkebestanddeles Indtrængen udenfra, men af nye Kræfters Opdukken *indenfor* det nordiske Folkeomraade. Det er meget muligt, at Kulturlivets Spirepunkter have kunnet *flytte sig* fra en til en anden Del af Norden. Men ligesom Nordboerne i denne Periode have arbejdet videre paa egen Haand med de Livstanker, der oprindeligt vare fælles for alle Germaner, saaledes er paa den anden Side dette særlig nordiske Kulturarbejde og dets Frugter det nordiske Folkeslags *Fælles-Eje*.

Om denne Grundbetragtning holder Stik, eller om Kendsgerningerne modsige den, ville vi faa Løjlighed til at se i det Følgende, idet vi efterspore Ytringerne af Nordboernes Aandsliv gennem Hedenold. Her kunde endnu det Spørgsmaal synes at paatrænge sig: hvor var Nordens *Sydgrænse* fra den Tid af, da det begyndte at blive et selvstændigt Led af den store germanske Folkeverden? Det vil dog være rigtigst at gemme Drøftelsen af dette Spørgsmaal, der hænger nøje sammen med det om Nordboernes Stammeforhold til Engleskmændene, indtil vi have undersøgt Sprogforholdene, fordi vi netop af disse maa hente den vigtigste Hjælp til begge Spørgsmaals Besvarelse. Inden vi give os i Færd med Sproget, maa vi imidlertid kaste et Blik paa Nordboernes Industri og Kunst — for saa vidt der kan tales om Kunst i denne Periode — og se, hvad vi deraf kunne lære om deres Evne til selvstændig Opfindelse, deres Arbejdsdygtighed og deres Smag, hvori jo altid til en vis Grad Sindets Grundstemning, altsaa en Side af Aandslivet spejler sig.

II.

Industri og Kunst.

Efter den stille Tid, under hvilken Bronsen (d. e. Bronse sammensat af Kobber og Tin) lidt efter lidt afløstes af Jærn som

Hovedmetal, fulgte en Tid, hvis Efterladenskaber vise overvældende *Paavirkning udenfra*, især fra to Sider*). Dels er der *romersk* Arbejde, øjensynlig mest fra Rigets Provinser: Vaser, Kedler, *Æsker*, Kasseroller med tilhørende Sier, alt af Bronse (d. e. sammensat af Kobber og Zink), smaa Billedstøtter af Bronse (f. Ex. en Venus fra Fyn, en smuk Juno fra Øland**), Glasbægre af flerehaande Former og Arbejde, deriblandt de mærkelige, i nogle sjællandske Skeletgrave fundne Kar med indbrændte, farvede Billeder, hvortil ingen Sidestykker haves andenstedsfra; en Del af disse Sager bære latinske Indskrifter, som angive Fabrikantens, Ejers eller Giverens Navne, t. Ex. »Ael. Aelianus« paa en Skjoldbule fra Thorsbjerg Mose i Sønderjylland, »Niggellio«, »Disavcus« paa to i Fyn fundne Stykker, »Ranvici« paa en Sværdklinge fra Valders, »Libertinus et Aprus curatores posuerunt« (L. og A., Værger — neml. Tempelværger — have sat den) paa en Kedel fra Hedemarken, »Apollini Granno donum Ammilius Constans pont. templ. ipsius« til Apollo Grannus — en i de keltisk-romerske Lande dyrket Lægegud — Gave fra A. C., hans Tempels Forstander) paa en meget smuk stor Bronsevase, funden i Vestmanland. Dels er der Spor af en anden, »barbarisk« Kultur, der heller ej syntes at have hjemme i Norden, da den slet ikke ligner den forudgaaede Bronsekultur. Engelhardt kalder den „gotisk“ og tilskriver den Stammer af germansk *Æt*, der udenfor Norden have tilegnet sig og paa deres egen Vis omdannet romerske Former. Herhen høre Armbaad og Finger- ringe af Guld eller Sølv, endende i stivt antydede Ormehoveder, Buespænder af den ældste, simpleste Form, Sølvbægre (t. Ex. fra Himlingeje i Sjælland) og Beslagstykker med drevne Figurer af Mennesker og Dyr aldeles i samme Stil som Billederne paa de to navnkundige sønderjyske Guldhorn, damascerede Sværd, Sølvhjælmen fra Thorsbjerg Mose, der rimeligvis har sit oprindelige Forbillede i Østerland, ogsaa nogle Indskrifter, indeholdende »barbariske« Navne med latinske Bogstaver og tildels latinske Endelser (t. Ex. »Tasvit«, »Riccus«, »Cocillus« paa Sværd fra Nydam Mose i Sønderjylland og Vimose i Fyn).

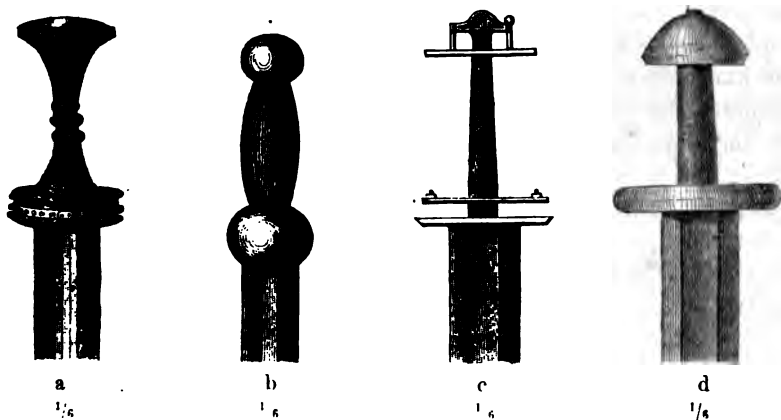
Samtidig med denne dobbelte Paavirkning udenfra ere Spo-

*) C. Engelhardt: „Klassisk Industri“ o. s. v. i Aarb. f. n. O. o. H. 1875.

**) C. Engelhardt: „Romerske Statuetter og andre Kunstgenstande fra den tidligere nordiske Jernalder“ i Aarb. f. n. O. o. H. 1871.

rene af indenlandsk Tilvirkning og Stil meget svage. Men paa Grundlag af de *fremmede Mønstre*, maaské ogsaa *gamle Minder* fra Bronsealderen, udvikler sig en *indenlandsk Industri* og *særegen Smag*, først i *Samklang med Kulturen hos de øvrige Germaner*, siden efterhaanden antagende et *mere og mere selvstændigt Præg*, indtil den i den yngre Jernalder viser sig som *alene nordisk*. Dette skal kortelig eftervises i nogle Rækker af Typer, der dog kun maa betragtes som Exempler, idet væsentlig den samme Udviklingsgang vil kunne paavises, om end mindre iøjnefaldende, ogsaa i de andre Slags Frembringelser.

Vi tage først *Sværdformerne* i Øjesyn. Bortset fra det korte, *eneggede*, stundom lidt krumryggede *Sax*, der aldrig er fundet med *Haandtag*, og som er temmelig ens gennem hele Jernalderen, er det lange, lige, oftest *tvæggede Slagsværd* — Germanernes eget *Vaaben* — det, man nærmest tænker paa ved Ordet Sværd. Det er ofte fundet med *Haandtag*, Sværdets mest særtegnende Del; i dettes skiftende Skikkelser er det især, at man kan iagttage Udviklingen. De hosstaaende Tegninger forestille Sværdhjalter, fundne i Norden, fra Jernalderens tre Tidsrum.

Tegningerne a. og b. tilhøre den *ældre Jernalder*, saaledes som den kendes fra Mosefundene. Den første Type, rimeligvis den ældste, er den kostbarere; Hjaltet er stundom klædt med *Sølv* eller gjort af *Bronse*. Den anden, vistnok noget yngre Type, er simplere: Grebtungen er stukken op gennem tre *Træklodser*, den øverste fastholdt med en liden *Knap* eller *Plade paa Enden* af Grebtungen. Dette Sværd er *fælles-germansk*; thi det er hyp-

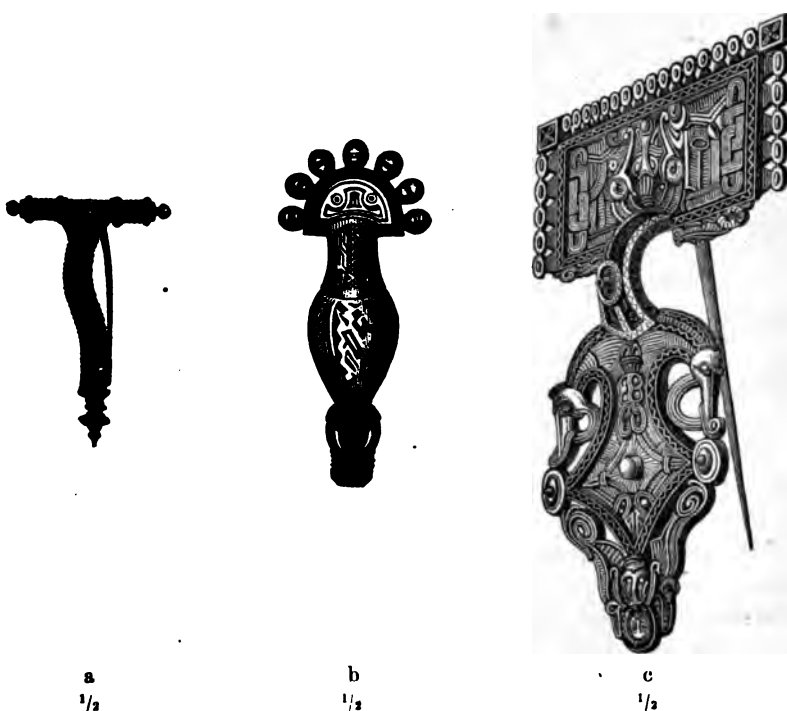
pig fundet overalt, hvor Germaner have levet (sædvanlig uden Trækloдserne, som jo i Reglen ville være raadnede bort, men kendeligt paa Grebtungens Form), og det har holdt sig gennem Mellemjernalderen, fra hvilken Exemplarer ere fundne i Tyskland, Frankrig og England*). Til Slutningen af *Mellemjernalderen* (omtr. 500—700) hører den i Tegningen c. fremstillede Form, der kun er en Udvikling af den foregaaende: i Stedet for de to runde Trækloдser, der tjente som Parerskive og Klodde, er der kommet to Sæt aflange tynde Plader, der have været forbundne ved smaa Stifter, og hvis Melleмrum har været udfyldt med en Træskive; og Knappen paa Spidsen af Grebtungen har udviklet sig til en pyntelig svajet Trekant, stor nok til at kunne udsmykkes paa forskellig Maade: en saadan, i Bohus Læn funden Knap er helt af Guld med Granater; paa et prægtigt, i Ultuna i Upland fundet Sværd er den prydet med Ormeslyngninger. Sidestykker ere fundne i Danmark og Norge, saa vel som i England, derimod, saa vidt vides, ikke andensteds. Typen er altsaa *engelsk-nordisk*. Endelig kommer, øjensynlig ved en Simplification af nysnævnte Form, det *særlig nordiske* Vikingsværd, den yngre Jernalders mest særtegnende Vaaben (d). Alt er sværere og solidere. Ligesom Klingen er længere, bredere og tykkere end før, saaledes ere de to Dobbeltskiver blevne til to tykke Tværstykker: en ordentlig Parerstang og en dygtig Klodde — en trekantet eller halvrund, stundom udtakket Klump. Det kan være et tarvelig udstyret Vaaben, idet det Hele kan være udhamret af et eneste Stykke Jærн uden ringeste Prydelse; men der findes ogsaa prægtige Hjalter, hvor Klodde og Parerstang ere klædte eller indlagte med Guld eller Sølv; en Parerstang har man fundet helt af Sølv. Hvor som helst denne Slags Sværd ere fundne udenfor Norden, vise Fundforholdene, at vi kun have med nordiske Vikingers Efterladenskaber at gøre, ikke med vedkommende Landes egne Frembringelser*).

En anden Række — eller andre Rækker — Typer frembyder vore Forfædres mest brugte Smykke: *Spændet*.

*) Se f. Ex. „Mémoires de la commission des antiquités du département Côte d'Or, tome V, pl II, fig. 1.“ — Lindenschmidt: „Die Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit.“ 1ste Bind VI, 7 fig. 3. — Roach Smith: „Inventorium sepulchrale“ pl. XIV, fig 6.

*) Se J. J. A. Worsaaes Afhandling: „De Danske Kultur i Vikingetiden“ i „Fra Videnskabens Verden“ for 1874, S. 38.

Der er først: „*Buespændet*“. Den romerske »Fibula« — en Bøjle med et Tværstykke for oven, i hvilket Naalen var gjort fast, og forneden en Spids, under hvilken en Holk eller Hage til at lægge Naalens Ende i — tilegnedes tidlig af Germanerne. Af de tre nedenfor afbildede Former viser a en af de simpleste

Typer fra den *ældre Jernalder*. Stykket er fundet paa Gotland; men lignende haves fra hele det øvrige Nordevropa, og Formen holdt sig langt ned i Tiden ved Siden af nyere, af den selv udviklede Former. En Saadan, paa et tidligere Trin, er det med bemærkede i det sydvestlige Tyskland fundne Stykke: Tværstangen er voxet til en halvrund Plade, Bøjlen er bleven bred og puklet og dens nederste Del udvidet til en foroven afstumpet Linse, endende i et Dyrehoved. Skjøndt Fladerne ere pyntelig udgravede og dækkede med Plader med drevne Figurer, gør denne Form dog et noget tungt, ligesom ufuldbaaret Indtryk. Paa andre Spænder fra Europas Fastland er Overstykket firkantet (t. Ex. det ved sin Runeindskrift navnkundige Charnay-Spænde fra Bour-

gogne); men Formen er dog her endnu tung — og videre synes man ikke at være kommen paa Fastlandet. Des større og mangfoldigere nuanceret fremtræder Buespændet fra *Mellemjernalderen*. Tegningen c viser denne Form, ingenlunde i noget særdeles stort Exemplar — man har dem af 8—9 Tommers Længde —, men i sin rigeste Udvikling. Stykket, som er fundet i Danmark, er helt dækket med en Sølvplade. Den firkantede Form af Overstykket synes at være overvejende; Fladerne ere rigt smykkede med Snirkler, der begynde at antage Ormeskikkelse; Kanterne ere udtakkede eller løbe ud i Dyrehoveder. Denne Form er egen for *Norden* og *England*, særlig dog netop for de Landskaber, der, ifølge Bedas Fortælling toges i Besiddelse af Anglerne*), hvor den findes i mangfoldig nuancerede og særdeles kostbare Exemplarer. Paa *Gotland*, hvis Industri har mange Særegenheder, er der sædvanlig midt paa Bøjlen anbragt en rund Skive, som ganske skjuler den.

Buespændet har fortrinsvis tjent til at holde Kappen sammen. Til lettere Brug har man havt forskellige Slags mindre Spænder — det lille runde Spænde, det langstrakt trekantede Bæltespænde med Ring og Torn, det firkantede, undertiden meget store, flade Bæltespænde, som alle ere mer eller mindre fælles-germanske eller dog nordisk-engelske. Til Brystsmykke antages det store Skivespænde at have tjent, som i England er særøget for Gravene i Kent**), men som foruden i Norden ogsaa findes andensteds. Aldeles øget for Norden, men hyppigst fundet i Danmark er et stort smukt Spænde af gennembrudt Arbejde, hvor en Ring af smaa Skiver omslutter et Kors, der ser ud som to over hinanden lagte S'er, — i afrundet Form det gamle, over hele Verden udbredte religiøse Symbol, som man har kaldt *Hugekorset* og som man tidligere har antaget for Thors Hammertegn, men som rigtigere henføres til Odin***); stundom bestaar et saadant Spænde af Korset alene, uden Ring. Alle disse Former maa endnu henføres til Mellemjernalderen, i hvilken, som man ser, de nordiske Spænder, ved Siden af Grund-

*) Østangel, Mercia og Northumberland. Se *Roach Smith*: Invent. sepulchr. S. XIII—XIV.

**) *Roach Smith* paa det nys anførte Sted: „One of the most conspicuous features ist the richly ornamented circular fibula.“

***) Se *Müller*: „Religiøse Symboler“ (Vid. Selsk. Skr. 5te Række hist.-phil. Afd. 3die Bd. S. 126 jfr. S. 121).

overensstemmelsen med den øvrige germanske Verden, særlig med England, dog alt have sine Egenheder.

I den yngre Jernalder træde helt andre, for Norden aldeles særegne Spændeformer frem, navnlig det store »Skaalspænde«, som utvivlsomt har traadt i Stedet for Buespændet som Middel til at sammenholde Kappen. Dette er en af Hovedgrundene, hvorfor man har ment, at den yngre Jernalders Kultur maatte være bragt til Norden af en egen Folkestamme — Sveerne ifølge H. Hildebrands Mening. Men, medens man ingensteds udenfor Norden, særlig ikke i Fundene fra Rusland, har kunnet spore Oprindelsen til denne Spændeform, findes Spiren til den indenfor Norden, allerede i Mellemjernalderen og overalt i Norden, ej engang hyppigst i det gamle Svearike. Det er et lidet, aflangt, stærkt hvælvet Spænde, med Baandslyngninger udgravede paa Overfladen — se hosstaaende Tegning a.

Herfra stammer øjensynlig det store Skaalspænde (b.), som i saa paafaldende Grad udmærker Fundene fra den yngre Jernalder. Formen er den samme, men Stykket er blevet meget større, de indgravede Baandslyngninger ere blevne til en særskilt paanittet Dækplade, ofte af gennembrudt Arbejde, forestillende Ormeslyngninger, Dyrehoveder i mangfoldig Vrimmel og andre Figurer. Hvor dette Spænde findes udenfor Norden, er det Tegn paa Nordboers Ophold, og det Samme gælder om det ligeledes fælles-

nordiske til den yngre Jernalder hørende lille *kløverbladformede Spænde*, saa vel som om de særegne gotlandske „*Daase*“-Spænder og „*Dyrehoveder*“, et aflangt Spænde, der forestiller et Dyrehoved med meget bred Snude.

Lad os tilsidst betragte den Slags Udsmykning, som man har kaldt *Ormeslyngninger* (»Slangebaand«, »Dragesnoninger«). Da de træde overvældende stærkt frem i den yngre Jernalder, har man ogsaa i dem villet se en Virkning af en ny Stammes Indvandring og Sejr over den ældre Befolkning. Men ogsaa hertil kunne Spirerne findes ikke udenfor Norden, men i Norden selv, i alle Dele af Norden, og i de forudgaaende Tidsrum.

Alt i Bronsealderens Slutning optræde, som tidligere omtalt, springende Orme. Fra den ældre Jernalder har man paa mosefundne Spydstager en pyntelig indridset Prydelse, der sædvanlig bestaar i Baand, slyngede om hverandre; men nu og da ende Baandene i tydelig tegnede, gabende Hoveder. I Mellemjernalderen antage Filigransnirklerne paa Metalsager mer og mere Skikkelsen af Orme. Der er ingen væsentlig Forskel mellem disse Figurer og dem paa flere i Mælareggen fundne Sager, bl. A. et Sværdskede-Beslag fra Sødermanland, en Sværdknap og en prægtig Skjoldbule, hørende til det rige Ultuna-Fund. Paa det tidligere (S. 35, Fig. c.) afbildede Buespænde af Sølv fra Danmark ser man ligeledes Ormene i Færd med at blive levende baade paa Overstykket og paa Kanterne af Nederstykket. Endelig i den yngre Jernalder ser man dem overalt: paa Vaaben, paa Spænder og andre Smykker, paa udskaaret Træværk, paa Runestene. De blive nu hyppig til Drager med en tykkere Midtkrop og med 2 Ben og Kløer, som de spænde hverandre med i Livet, mens de bide sig selv eller deres Kammerater i Halen*)

Langt ned i Middelalderen vare Ormeslyngninger en Yndlingsprydelse: paa Kirkedøre og Dørstolper, paa Møbler, Redskaber, Smykker o. s. v.; men herom ville vi senere faa Lejlighed til at tale.

I de tre her omhandlede Rækker af Typer: Sværdene, Spænderne og Ormeslyngningerne, kan man altsaa iagttage den samme Udviklingsgang. Fra *fælles-germanske* Grundmotiver voxer det særlig *Nordiske* mere og mere ud, og det sker ved en jævn Overgang, hvori hele Norden har Del, saa at det særlig *Nordiske* til-

*) Et smukt Exemplar fra Danmark er den for nogle Aar siden fundne Øxe fra Mammen-Graven ved Viborg. Se Aarb. f. n. O. for 1869.

lige viser sig som *fælles-nordisk*. Unægtelig møder her en underlig Kendsgerning. Fundene fra den yngre Jernalder ere *ulige talrigere i Sverige og især i Norge end i Danmark*, i Norge alene dobbelt saa mange som i hele det øvrige Norden. Hvad er Grunden hertil? Ere i hin Danernes vældigste Kæmpetid alle velstaaende Mænd, de i hvis Grave man netop kunde vente at finde Tidens fortrinligste Efterladenskaber, vandrede ud for at dø i fremmede Lande*)? Eller er Grunden den, at den hedenske Kultur holdt sig saa meget længer i Sverige og Norge end i Danmark, saa at den hist fik Tid til at afprøve sig i ulige flere Genstande? Eller skal man, hvad Worsaae antyder i sin Meddelelse om Mammen-Fundet (Aarb. for 1869, S. 216), tro, at en overvejende Del af de danske Grave fra den yngre Jernalder, ere at søge nogle Alen nede i Jorden, ligesom Tilfældet var med Mammen-Graven, og at følgelig mange Oldsager ligge gemte endnu i Jorden, hvor Ingen kan søge dem, fordi Højene, der betegnede Stederne, i Tidens Løb ere sløjfede? Ingen af disse Forklaringer synes fuldt tilfredsstillende. Man maa dog vistnok antage, at Periodens ejendommelige Kultur og Smag virkelig har været kraftigere tilegnet og udviklet hinsides Kattegat og Nordsøen. Men deraf følger ikke, at den er opstaaet der, eller at Danerne ikke havde Del i den, eller at den i Danmark maatte brydes med en anden, ældre Kultur. Hvad der i Danmark er fundet af Sager fra den yngre Jernalder, viser noksom, at Datidens Danske hverken i Konstfærdighed stod tilbage for eller i Smag adskilte sig fra deres Frænder længere nordpaa.

Man har været temmelig enig om at betragte *Smagsudviklingen* i Hedenold som »Tilbagegang». Vist er det, at der var mere *umiddelbar Harmoni*, mere *Pyntelighed* og *Finhed* i den ældre og tildels Mellemljernalderens Former; men lige saa vist er det, at *Livskraften* stiger, indtil den i den yngre Jernalder synes at svulme ud i overstrømmende, overmodig Fylde. Hvilken vældig Arm, hvilken frysende Kamplyst har der ikke hørt til at svinge det frygtelige Vikingsværd, hvis Klodde alene var nok til at knuse Panden paa en Mand, eller til at tumle den store bredbladede »danske» Øxe, Engelskmændenes og Franskmandenes Rædsel! De tidligere Tidens lettere Vaaben synes

*) At Danerne havde en endnu større Del i Normannertogene, end man hidtil har antaget, har J. C. H. R. Stenstrup vist („Indledn. i Normannertiden“).

ligesom skabte for mildere Slægter. Spænderne blive større og større mere fantasisk smykkede, mængslingers løbende allerede under Mellemjernalderen med Skæmspænder Kræmter, som alene ved at mængte fremspringende Hvirv. i Bortens eller Jærrens formige Grundt maa have gjort et endnu mere stormigt Indtryk end selv det største eller prygneste Buespænde. Ornamentiken gaar fra det Smudsfulde men Løst over til det Faste, men Løst. I Stedet for skinnende Fæstene og matematiske Figurer i symmetrisk Orden, som udmærke: t. Ex. de ældre Skæmspænder nu og da optræde ved en enkelt springende Orm, komme paa de senere Buespænder og paa Skæmspænderne de indfærdige Dyreriv. Hoved trænger sig frem her H. ved samme og tilde Dyr hyppig Katte eller Løser, ligesom gladske, ligesom drøne af Rovlyst, arbejde de sig frem af de omgivende Smuktier. Orme slange sig om hverandre og bide hverandre. Dragerne spænde hverandre med Klørne*. Aldrig blive Konsterner trætte af at variere Motivet, ingensteds synes man at ville variere det. Det er, som om hin Tids Mennesker, der legede med Færa og julede i Stridens Raviser, saa at selv Kvinder stammede til Dødens Gæstebud, trænge til altid at have Noget for Øje, der kunde minde dem om Livets farlige, demoniske Magter. Men alt dette er ingenlunde usikkert; thi Symmetriens Lov er tilstedes i Ordningen af Figurerne, endog i stor Strængthed kan det negte Beend er overkædet af Livets froilige Pynte. Harmoni er der, med *multituder*, som Opløsning af Dissonanser. Den nordiske Ornamentik svarer herved nøje til den nordiske Digtningens Væsen.

Man har længe ikke villet tro, at de tidt meget fint udførte Arbejder fra Nordens Hedenold vare *indlandskt* Arbejde. Det er dog en Selvfølge, at, naar en vis Gruppe af Oldsager fortrinnsvis findes i Norden, ja maaske endog udelukkende paa et vist Omraade indenfor Norden t. Ex. de særlig gotlandske Spænder, saa maa de være forarbejdede i Norden; thi, vare de indførte andenstedsfra, maatte man snarest finde dem der. Men flere Slags af disse utvivlsomt hjemmegjorte Frembringelser vise saa stor

*) Et udmærket Exempel er den nederste Medaillon paa den i det danske oldnordiske Museum opstillede Kirkedør fra Valthjofstad paa Island se *Worsaaes Afbildninger* o. s. v. [1854] Fig. 388, hvor fire Drager, symmetrisk stillede mod hverandre, omspænde hverandre med Klørne og bide sig selv i Halen.

Konstfærdighed, at der ikke er Grund til at forudsætte fremmed Oprindelse ved andre Sager. Naar man t. Ex. forbavses over de tre store Halskraver af Guld fra Mellemjernalderen, som ere fundne i Vestergetland og paa Øland, og som bestaa af flere (3, 5, 7) paa hverandre lagte hule Ringe, hver for sig bestaaende af korte smaa Rør, det ene loddet til Enden af det andet, og Ringene sammenheftede ved Ormebaand af det fineste Filigranarbejde*), saa vise Brakteaterne fra samme Tidsalder — utvivlsomt indenlandsk Arbejde, — at Sligt kunde gøres herhjemme; thi de Øskener, gennem hvilke Baandet skulde drages, hvori Brakteaterne bares, ere netop saadanne smaa Rør af Guld som Halskravernes. Skaalspænderne ere sikkert nordiske; men de vise overordentlig Færdighed og især en forbavsende Opfindsomhed — thi blandt de mange Hundreder, som haves; ere neppe to Stykker aldeles ens. *Klædningsstykker*, fundne i Moser eller Grave (t. Ex. i Jællingehøjen, i Mammengravene) vise ved fin Vævning og Udsyning Kvindernes Haandsnille. Imidlertid, jeg kan ikke tænke paa at gennemgaa alle Grupper af Jernalderens Oldsager; kun ved ét Efterladenskab skal jeg dvæle et Øjeblik: *Skibene*, især de to store Baade fra den ældre Jernalder, som fandtes i Nydam Mose, den ene 80 Fod lang med 14 Aaretolde paa hver Side. Med deres lette, spænstige Bygning og spidse Stavne maa de have været fortrinlig skikkede til at ros over den højeste Sø, ligesom ogsaa Nydams-Baadens Skabelon væsentlig ligger til Grund for den norske Nordlandsbaad og Færingernes ypperlige Robaade**). Den Overlegenhed i Sømandsskab og Skibsbygning, som allerede viser sig paa dette tidlige Trin, ja som alt Tacitus havde hørt Tale om hos »Svionerne«, har utvivlsomt ej alene været et Hovedvilkaar for vore Forfædres Heltedaa i Vikingetiden, men ogsaa havt væsentlig Indflydelse paa Aandslivet. Selvfølgelig kan det ikke paastaas, at alle sødygtige Folk skulde være kaldede til aandelig Stordaad; men en Sammenhæng synes der dog at være mellem Sødygtighed og Aandsdygtighed, i det Mindste Aandsdygtighed i

**) En lettere tilgængelig Afbildning af en af disse Halskraver findes i Montelius' 1ste Del af „Sveriges historia“, S. 231.

**) C. Engelhardt: „Nydamsbaaden og Nordlandsbaaden“ i Aarb. f. n. O. v. H. 1866. Fra den yngre Jernalder er der, som bekendt, fundet mange Skibe i Grave, de fleste i Norge, nogle i Sverige. Det største er fra Vold i Borre Præsteg., Jarlsb. og Larviks Amt; Længden maa have været 70 Fod. Se O. Rygh: „Om den yngre Jernalder i Norge“ i Aarb. for 1877, S. 152 o. f.

visse Retninger. De Frembringelser af Menneskehænder, hvori *Indbildningskraften* tager den højeste og frieste Vingeflugt: den oldgræske, den oldnordiske og den engelske Poesi, stamme fra Folk, som særlig have havt med Søen at gøre. Kommer det af, at hos dem fremfor hos Landfolkene vare Modet og Kræfterne øvede i den stemningsrige Kamp med Vind og Vove, Synet klarer ved idelig at spejle ud over Havets Vidder og op mod de flyvende Skyer, Sindet friskt af den skummende Fart over Dybet og af den sunde Saltluft? I alt Fald har Grundtvig Ret, naar han med Hensyn til Nordboerne i Hedenold kalder Havet for »Helte-Vuggen«, »Heltelivets egentlige Skueplads og Løbebane«, »den historiske Kæmpeaands«, d. v. s. den nordiske Aands rette Element*).

Naar Hovedøjemedet med en Billedfremstilling er ikke at udsmykke en vis Genstand for Øjet, men at meddele eller minde om Noget, som hører til Aandslivet, saa have vi *Konst*, om end Fremstillelsesmidlerne ere aldrig saa ufuldkomne. I denne Forstand kan man tale om nordisk Kunst i Hedenold, nemlig om Begyndelser, som visselig endnu kun ere meget uudviklede, men hvoraf man dog kan lære ikke saa ganske lidt om, hvad der rørte sig i og opfyldte vore Forfædres Tanker.

Den ældste Prøve paa Billedkonst i Norden næst efter Hælleristningen, ere sagtens Figurerne paa de to sønderjydske *Guldhorn* (fra den *ældre* Jernalder), som dels ere prikkede ind i Hornets Overflade, dels drevne i Guld og paasatte. Desværre maa disse temmelig talrige Figurers Betydning, trods de mange Forsøg paa at tyde dem, endnu betragtes som en uløst Gaade, og kun saa meget kan betragtes som sandsynligt, at de indeholde religiøse Hentydninger, siden to saa udmærkede Kostbarheder ikke ret vel kan tænkes andet end bestemte til Gudstjeneste-Brug.

En Del mere er der at faa ud af *Mellem-Jernalderens* mærkeligste Billedfrembringelser, nemlig en Del af Figurerne paa *Brakteaterne*. Det er tynde Guldskiver, som der med et Stempel er slaaet Figurer i, og som ere forsynede med Øskener i Kanten til at trække en Snor igennem. De høre utvivlsomt *Norden* til; thi her, især i Danmark, ere de allerfleste fundne — ni Gange saa mange som udenfor Norden**). De høre til Mellem-

*) Nordens Mythologi (Udg. 1869) S. 47 o. f.

*) Stephens: „Old-northern runic monuments“ S. 514 opregner 242 fundne i Norden (deraf 99 i Danmark) mod 22 i Udlandet. Senere Fund antages at have forøget Tallene henholdsvis til omt. 270 og 30.

Jernalderen; thi paa nogle af dem ere tydelig nok ej alene Hoveder af romerske Guldmønter fra Konstantins Tid eftergjorte, men ogsaa Omskriften, som Smeden ikke har forstaaet, hvorfor han oftere har endevendt eller forvansket de latinske eller græske Bogstaver; desudne ere Brakteater fundne sammen med Mønter fra Theodosius II, Valentinianus III, Marcianus og Leo, altsaa fra det 5te Aarhundrede.

Billederne paa en stor Del nordiske og paa alle de udenlandske Brakteater ere mathematiske Figurer samt smaa, uden Orden henkastede Krummelurer, der gerne kunde gælde for sønderhuggede Orme, hvis der var noget Hoved at se. Særegne for Norden ere Menneske- og Dyrefigurer. Man har snart forladt de fremmede Mønt-Forbilleder og søgt at udtrykke hjemlige Forestillinger. Kun faa Brakteater bære dog hele Figurer, som ere selvforstaaelige, t. Ex. en brynjeklædt Mand, der svinger Sværdet i Kamp med Drager eller andre Vilddyr. En hyppigere forekommende Type er en løbende Mand, der holder den ene Haand bagud og med den anden synes at røre ved sin Mund. De Fleste bære kun et Hoved med Hjælm, paa Ryggen af et Dyr, der som oftest synes at maatte være en Hest, men som dog paa en Del Brakteater har Horn. Desuden er der jævnlig Fugle- og andre Dyreskikkelser.

Hvad *betyde* disse underlige Billeder? Vejledet af den mærkelige Ristning paa Ramsundsberget i Södermanland, der tydelig nok forestiller *Sigurd Faavnersbane* i Færd med at stege Faavners Hjærte i det Øjeblik, da han stikker Fingren i Munden og hører Fuglenes Varselsang, har *Worsaae* ment*) at kunne genkende Sigurd i Manden, der stikker Fingren i Munden. Tre Stykker fremstille en Hest med Sadel paa og over Sadelen en Firkant med smaa Prikker i: det kunde være Grane med Kisten med Faavners Guld paa Ryggen. Mandehovedet paa Hesteryggen skulde da snarere være Sigurd end en Kriger i Almindelighed, især fordi det af og til har en Fugl eller et Par Fugle ved Siden, og der et Sted under Høsten ses en Hammer og Tang, hvorved der formentlig er hentydet til Regin Smed. En paa et enkelt Stykke forekommende, af Orme omslynget Mand skulde være Gunnar Gjukesøn i Ormegaarden. Andre enestaaende Brakteater skulde minde dels om Svanhild, dels om Sinfjötle. *Worsaae*

*) Se hans Afhandling: „Om Forestillingerne paa Guldbrakteaterne“ i „Aarb. f. n. O. o. H“ 1870.

Tydning er meget sindrig, og, befindes den rigtig, haves her et vigtigt Vidnesbyrd om, at Vølsungsagnet i det 6te, 7de Aarhundrede har levet i Norden og særlig i Danmark med væsentlig hele det Indhold, endogsaa i Enkeltheder, som det har i Eddakvadene og i Vølsungernes Saga, samt at Folk da have været fortrolige nok med dem til at forstaa saadanne blot antydende Figurer, som Brakteaterne sædvanlig ere. Men, for at Tydningen skulde være nogenlunde sikker, maatte man *fra Mellem-Jærnaldere* have et Billede, mindst ligesaa tydeligt og forstaaeligt som Ramsundsbergets Ristning. Denne selv er ikke Vidnesbyrd; thi den tilhører en helt anden Tid end Brakteaterne — den yngste Jærnalder, hvad Runeindskriften noksom viser, — en almindelig Gravskrift fra den første kristne Tid*). Indtil noget saadant *samtidigt* Sigurdsbillede findes, maa det vistnok staa hen, hvorvidt Sigurd forekommer paa Brakteaterne.

Langt mindre betænkelig falder Tydningen af Mandehovedet paa det hornede Dyr, naar, som det tidt sker, dette Dyr tillige har et spidst Skæg under Hagen. Denne Figur findes paa den største Række af de anseeligste Brakteater. Dyret kan ikke godt være Andet end en Buk. Man nødes da næsten til i det hjælmede Mandehoved at se *Thor*. Et udmærket Exemplar er den i Aarb. f. n. O. 1870 afbildede, ualmindelig store, i Jylland fundne Brakteat, hvor Hovedbilledet — hvad efter Worsaaes Mening er en Hentydning til Ofringer — omgives af en Krans af smaa hjælmede Mandehoveder, og denne Kreds atter af Bukke Paa en anden stor Brakteat (fra Skaane) ende de to Sindbilledet omgivende Ornamentkredse i to store vidt gabende Dragehoveder med spidse Tænder, hvorved man let ledes til at tænke paa Midgaardssormen. Det kan da uden Overilelse antages, at vi i de her omhandlede Mandehoveder have de ældste Thorsbilleder i Norden. Hvad Mandehovedet paa det hornede Dyr *uden* Skæg skal betyde, er for Worsaae en Gaade, som jeg ikke skal ytre nogen Formodning om. Paa en Del Brakteater findes Runer. For saa vidt man har kunnet finde nogen Mening i dem — jeg vil senere komme tilbage til disse Indskrifter, — indeholde de Intet til Forklaring af Billederne. Men ogsaa disse Fremstillin-

*) „Sigrid gjorde denne Bro, Alriks Moder, Ormsdatter, for Holmgejrs Sjel, Ingrid's Fader, sin Husbonde“. Se *C. Säve*: „Sigurdsristningarne å Ramsundsberget och Gökstenen“. („Kgl. Vitt.-, Hist.- och Antiqv. Akad's. Udlg. 26de Bind.)

ger tør da temmelig sikkert betragtes som *religiøse*, indeholdende Hentydninger til Helte- og Gudelivet, saa meget mere som det før omtalte Symbol »Hagekorset« findes paa en hel Del Brakteater.

Hvad vi have af Billedfremstillinger fra den *ynge Jernalder* er, bortset fra udhugne Stene, meget lidt, men dog nok til at oplyse og stadfæste skrevne Overleveringer om Billedkonst i *Metalplader*, i *Træ* og i *vævet eller udsyet Tøj*. I Sverige har man saaledes fundet nogle smaa Stumper Bronseplader, paa hvilke, meget tydeligt, men meget plumpt, er afbildet i ophøjet Arbejde Krigere med Brynje, Hjælm, Spyd og Sværd*). Saa smaa de ere, sige disse Brudstykker os dog, at Sagaberetningerne om *billedsmykke Skjolde* kunne have haft noget Tilsvarende i Virkeligheden, t. Ex. det Skjold, som Ragnar forærede Brage Gamle og hvorom han digtede en Drapa, af hvis Brudstykker**) vi erfare, at paa Skjoldet var afbildet Thors Fiskeri, Gevjons Pløjning, Hjadningekampen, Hamders og Sørles Heltefald — »og mange andre Sagn«, hedder det i Kvadets Stev, »ser jeg paa Skjoldets fagre Bund«; selvfølgelig er det lignende Sagn, som menes, naar Egils Saga (Kap. 82) fortæller, at Einar Skaaleglam havde faaet et Skjold af Haakon Jarl (det han siden gav Egil), hvorpaa var indgravet »adskillige Fornasagn«, og mellem det udhuggede Arbejde (d. v. s. de forskellige Felt) var der »Spanger« af Guld. De smaa Levninger af udskaaret og malet Træ fra Jællingehøjen***), især det lille flade Mandsbillede uden Arme og Ben, hvis Brynjes Ringe dog endnu ere tydelig nok betegnede, hjælpe os baade til at tro og forstaa t. Ex. Laxdøle-Sagaens For-

*) Disse smaa Billeder, især et fra Øland, synes at være et levende Vidnesbyrd om »Overgang« fra den »ældre« til den yngre Jernalder. Begge de fremstillede Krigeres Hjælme vise nøjagtig samme Smedning som en til Ultunafundet hørende Hjælm, kun at Kammen paa dem er prydet med et Svin — en Oplysning om Hjælmenavnet »Hildesvin« og en nøjagtig Illustration til Bjovulv-Kvadets Vers 604—608 (Kembles Udg.): »de bare som et Vildsvins Lignelse over deres Aasyn, rødt af Guld, smykket og hærdet til Livsværn«. Den Enes Sværd har samme Haandtag som den senere Mellemjernalders Sværde (med en Bøjle og Ring i Knappen); men den Andens er et udpræget Vikingesværd.

**) De er samlede af Gisli Brynjulfsson i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1860 S. 3 o. F.

***) Se det af Oldskriftselskabets udgivne Værk: »Kongehøjene i Jellinge« 1875. Tavle XV—XVI.

tælling (Kap. 29) om Olaf Paas Ildhus paa Hjarðarholt: »Der var afbildet navnkundige Tildragelser paa Væggetiljerne og paa Loftet, og Alt var saa vel udarbejdet, at det syntes langt smukkere, naar Tjældingerne ikke var oppe«; ifølge Ulv Uggosens Kvad om disse Billeder, hvoraf Brudstykker haves i Snorres Edda, fremstillede de bl. A. Balders Baalfærd, Thors Kamp med Midgaardsormen, Lokes og Hejmdals Kamp om Brisngamen. Man behøver da heller ej at tvivle om Rigtigheden af de ikke faa Beretninger om Gudebilleder af Træ (t. Ex. det, som Olaf Trygvesson slog omkuld i Hovet paa Mæren, Billederne i Haakon Jarls Hov ved Hlade o. s. v.). De smaa Lapper, der ere tilovers af Tøjet i Mammen-Graven med udsyede Billeder (Dyr, Planter, Mandehoveder), vise, at den Konst, hvis mest storladne Frembringelse alle følgende Tider have beundret i det normanniske Dronninge-Værk: Bayeux-Tapetet, virkelig i Oldtiden havde hjemme i Norden, særlig ogsaa i det Land (Danmark), hvor ifølge Vølsunga-Saga (Kap. 32), den bortrømte Gudruns Veninde Thora vævede for hende et Tæppe, »og skrev (o: virkede, udsyede) derpaa mange Storværker og fagre Lege, som da var brugeligt, Sværd og Brynjer og al en Konges Klædning, og Kong Sigismunds Skibe, der skred frem foran Landet«. Man vil have lagt Mærke til, at de *Æmner*, som omtales, alle ere *hentede fra Gude- og Heltelivet*. Hvor ringe end Spirerne til nordisk Konst vare og hvor lidt der end er tilbage af dem, de ere dog tilstrækkelige til at vise et Sind, der søger *opad*, en Indbildningskraft, der sysler med det *Ophøjede* og *Hellige* og med det dermed beslægtede *menneskeligt Store*.

Noget Lignende gælder i det Mindste om en Del af Billederne paa *Mindestene*, de Levninger af nordisk Billedkonst fra Jærnalderen, som der er forholdsvis Mest tilbage af, og som vi derfor maa tage noget nærmere i Øjesyn, idet vi opsætte til et følgende Af-nit at omtale Runeindskrifterne, der i Reglen ikke hænge nærmere sammen med Billederne.

En Del af disse Billeder paa Runestene synes ikke at have noget religiøst Indhold, men snarest at skulle *fremstille den Af-døde*, til hvis Minde Stenen er rejst. Dette turde saaledes være Tilfældet med Billederne paa to svenske Stene med ældre Runer (Möjebro og Krogstad i Upland); hist en Rytter med draget Sværd, her en brynjeklædt Mand. Det Samme turde være Tilfældet med en Del Stene med yngre Runer, altsaa fra den yngre Jærnalder, hvorpaa ses t. Ex. en *øxevæbnet Mand* (Hunestad-

Mindesmærket i Skaane) eller en Rytter med en krumnæbbet *Fugl* over sig (t. Ex. Vidbo, Harg, Penningby, Hannunda, alle i Upland): Billedet skal formodentlig minde om den Afdøde som en højbaaren og idrætsduelig Mand, begge Dele antydet ved Jagthøgen. Fremdeles med Billedet paa Balingsta-Stenen (i Upland)*), som er en hel *Jagtscene*: en Elg forfulgt af Hunde og en Rytter med hævet Jagtspyd, samt bag efter ham en lille Mand med spids Hue, lig Lappernes, paa Ski med spændt Bue, endelig ovenover Runeslangen en stor Rovfugl. Eget er det, at ingen af disse Stene med Rytter og Høg bære de ellers meget hyppige Vidnesbyrd om kristen Tro: Korset og Sjæleforbønnen i Indskriften (»Gud hjælpe hans Aand«); man kunde fristes til at antage dem for satte over Hedninger, helst af den Slags, som kun troede paa deres egen Kraft, siden der ej heller findes noget hedensk Symbol. Hentydning til den Afdødes Livsidræt turde ogsaa snarest ligge i de hyppige *Skibsbilleder*, som, foruden i Indristningsmaaden, ogsaa deri ere ulige Hælleristningernes Skibe, at de ere kortere og altid vise Mast samt ofte Sejl (et enkelt Raasejl), t. Ex. paa Stenen ved Hårestad, to runeløse Stene ved Gamla Upsala, ved Asplunda, ved Vesterberga, alle i Upland, ved Spånga i Südermanland, ved Stratomta i Østergötland; Tjängvidestenen og Lærbrostenen paa Gotland, hvor man ser Mændene staaende paa Dækket og Masten bærer et stort smukt Sejl, der synes dækket af et Net; ligeledes Tulstorp-Stenen i Skaane, hvor man under Billedet af en springende Ulv ser et meget smukt Drageskib med Skjold ved Skjold langs Rælingen og Antydning af Aarerne.

Mange Mindestene indeholde imidlertid mer eller mindre klare, billedlige Hentydninger til Guddommen eller til store Heltesagn.

Som utvivlsomt *hedensk* stemples ved deres Mærker to danske Stene: Snoldelev-Stenen fra Roeskildeggen, som over Indskriften har Hagekorset, altsaa *Odinsmærket* (samt tre med Spidserne sammenlagte Horn, maaske Hentydning til Gravøllet) og Læborg-Stenen i Jylland i Kolding-Eggen, som paa to Steder bærer *Thors Hammertegn***). Minder om *Odin* og *Odinsdyrkelsen* synes

*) Se *R. Dybecks* „Svenska Runnorkunder“ Nr. 36.

***) Det samme Tegn er oftere fundet i Grave fra den yngre Jernalder som Smykke til at bære i en Kæde eller et Baand, ligesom senere de kristne Kors. (Se bl. A. *H. Hildebrand*: „Thors hammare“ i *Kgl. Vitt.-, Hist.- och Ant.-Skad.* se „Maanedssblad“ for 1872.

at indeholdes i Billederne paa to store gotlandske Mindestøtter, Tjängvide-Stenen og den dermed aabenbart nær beslægtede Lärbro-Sten. Paa *Tjängvide-Stenen**) fattes Korset, og den lille Stump, der er tilovers af Runeindskriften, viser en meget gammel Sprogform, der er svær at tyde, men i alt Fald ikke indeholder nogen kristen Sjæleforbøn. Ovenover det før nævnte Skib ses et stort Billede, bestaaende af mange Figurer, tildels i kæmpende Stillinger, hvøriblandt i Midten en Rytter paa en *ottefodet* Hest, hvem en foran Hesten staaende Mand synes at række Noget. *Lärbro-Stenen***), som er helt uden Indskrift, har, ligeledes ovenover Skibet, et i flere Felt afdelt Billede, hvis Hovedfigur atter er en *ottefodet* Hest, medens der andensteds i Billedet ses Mænd i lange Klæder med korte Dolke i Haanden, gaaende i Række efter hverandre, en Figur, der ligner et Knippe Brænde, en Mand, der synes at slaa en Hest for Panden, m. m. Da der ingen Indskrift er, fristes man til at tro, at Stenen kan være rejst til Tak for vundne Sejre samt for fremdeles at sikre sig Gudens Hjælp — thi den ottefodede Hest peger tydelig nok hen paa Odin; maaske er den sat ved et »Sejrsblot«, den Vaarfest, som holdtes, før man drog i Viking. Nogle andre gotlandske Billedstene — Harblingbo, Lavide og Sanda (se Stephens: Old. north. run. mon. S. 708, 743 og 778) forbigaaes som mindre fuldstændige og mindre mærkelige, for saa vidt der næppe paa dem findes noget Gude-Minde. Derimod synes den til det skaanske *Hunestad-Mindesmærke* hørende runeløse Billedsten at bære et meget betydningsfuldt hedensk Minde. Billedet fremstiller en ridende Skikkelse paa et Dyr med Kløer og gabende Kæft, altsaa ikke en Hest, men et Rovdyr; Skikkelsen har i den højre Haand en Orm, medens den med sin venstre holder *Tømmen, der bestaar af Orme*, og en Orm udgaar af dens Mund; dens Hovedbedækning er ikke en Hjælm, men snarere et spidst Hovedtøj, som en Kvindes. Billedet forestiller da en Kvinde, sidende paa en Ulv, som hun tøjler med Orme, altsaa det hedenske *Gygge-Billede****).

*) Se Stephens: „Old northern runic monuments“.

***) Afbildet bl. A. i „Ny illustrerad Tidning“ for 27de Juli 1867 med Text af Prof. Stephens.

***) Ifølge Meddelelse af Dr. Wimmer i Nord. Oldskr.-Selsk. den 12te Dec. 1876.

Paa *Enhörna*-Stenen i Södermanland, hvis Indskrift indeholder Ordene: »Gud hjælpe hans Aand», ses en Mand i Kamp med Vilddyr, svingende et Vaaben, der ulige mere ligner en Hammer end en Øxe: skulde det være *Thor*, der da her, paa en kristen Mindesten maatte opfattes som et Sindbillede paa Sjælens Kamp med det Onde. En særegen hedensk Forestilling turde der være Spor af i en egen Klasse *Dyrebilleder* paa Stene uden Kors eller *Sjæleforbøn*. Naar paa Svartsjø-Stenen i Upland et Dyr, der snarest kunde være en Ulv, bider et andet, der meget ligner et Svin, i Ryggen, synes det ikke at være helt urimeligt at forestille sig dem som den Afdødes og hans Drabsmands *Fylgier* — skønt Indskriften kun siger, at Stenen er rejst af tre Brødre efter deres Fader Vegisl. Man véd jo, at vore Forfædre trode, at hvert Menneske har sin Følgeand, der stundom viste sig for ham i Dyreham, især for at varsle Død. Paa Tulstorp-Stenen i Skaane, rejst efter en Ulf, staar Billedet af en Ulv (og nedenunder et meget godt udført Skib, Manden har altsaa vel været Skibshøvding), der er hverken Kors eller Forbøn, og Indskriften stammer sikkert fra hedensk Tid. Lige saa lidt findes Kristendomsmærker paa Stenene ved Drottningholm, Gammal Upsala og Tjockstad, alle i Upland, som have, hin to tykhalsede Dyr (Hunde eller Ulve), de andre to et drageagtigt, firefodet Dyr, der ser sig tilbage.

Det være hermed, som det vil, saa har i alt Fald den Sigrid, som mælder paa *Ramsundsberget*, at hun har gjort Bro for Holmgeirs Sjæl, havt i levende Minde Oldtidens mægtigste hedenske Heltesagn, rimeligvis fordi hun eller hendes Mand — ligesom saa mangan islandsk Æt — regnede sig i Slægt med Sigurd. Man ser her *Sigurd* nedenfra bore sit Sværd i Faavner (der desuden her maa gøre Tjeneste som Runeslange, d. v. s. bære Indskriften). Midt i Billedet ses Sigurd, siddende og holdende en Ten med et Hjerte paa Spidsen over Ilden; bag ham staar Grane sadlet ved Roden af et Træ, i hvis Grene Fuglene sidde; Sigurd, som har brændt sig ved at føle paa Hjærtet, har den højre Haands Tommelfinger i Munden og vender Hovedet om efter Fuglene, hvis Sprog han forstaar, da han har faaet Jætteblodet paa Tungen. Rummet til Venstre er udfyldt med flere Figurer, af hvilke et firefodet Dyr med store Fortænder, ifølge Säves Gising, er en Odder — altsaa minder den om Oprindelsen til Faavners Skat —; en hovedløs Mand, i hvis Nærhed ses en Hammer, Tang og Blæsebælg, er selvfølgelig Regin Smed, hvem Si-

gurd, efter Fuglenes Raad, har ladet »fare til Hel et Hoved kortere«^{*)}. Saa stærkt levede Volsung- og Gjukungesagnet i Nordboernes Hu, at det langt ind i den kristne Tid gav Træskærere og Stenhuggere Æmner til Fremstilling. Dørstolperne fra den gamle *Hyllestad*-Kirke i det sydlige Norge (Nedenes Amt)^{**}), som, efter hvad O. Blom har oplyst ved Hjælp af de afbildede Vaabens Former^{***}), er fra Tiden 1150—1200, fremstillet i 6 meget godt udførte, i Orme- og Greneslyngninger indfattede Billeder: Regin i Færd med at smede Sværdet, Sigurd, prøvende Sværdet paa Ambolten, Sigurd gennemborende Faavner, Sigurd stegende Faavners Hjærte og stikkende Fingren i Munden, Sigurd gennemborende Regin, medens Grane staar hos med Guld-kisten paa Ryggen, endelig *Gunnar i Ormegaarden* med Fødderne rørende Strængene paa en Luth. Længere ned i Tiden har særlig den sidstnævnte Forestilling været et yndet Æmne. Det er fremstillet paa en Døbefont fra Lockne i Jæmteland, ifølge Stephens fra det 12te Aarhundrede^{****}), paa en Lænestol fra Hitterdal Kirke i Norge — efter Stephens' Gisning fra omtrent 1200 — †), paa en Dørplanke i Opdal Kirke i Norge, fra det 13de Aarhundrede ††), og paa en Døbefont fra Norum i Bohuslæn, fra omtrent 1320 †††).

*) Se C. Säves Afhandling i Vitt-, Hist.- och Ant.-Akad. Handlingar, Bd. 26, samt Worsaaes Afhandling om „Forestillinger paa Guldbrakteaterne“ i Aarb. f. n. O. o. H. 1870. Begge Steder er Billedet aftegnet, paa det første Sted tillige den nærliggende *Gøk-Sten*, hvis Billede synes at være en slet Kopi af Ramsundsbergets, idet de samme Figurer forekomme, men langt raare udførte og mere forvirret sammenstillede. Fordi Hovedfiguren paa *Gøk-Stenen* holder i den ene Haand Tenen med Hjærtet paa Enden og i den anden svinger en Hammer, tror Säve, at den paa begge Stene forestiller Regin, der smeder Sigurds Sværd, ikke Sigurd, der steger Faavners Hjærte. Men derved bliver Figuren paa Ramsundsbergets uforstaaelig: hvorfor skulde Regin stikke Fingren i Munden og vende sig efter Fuglene? Det passer kun paa Sigurd.

***) Afbildet ved Worsaaes nysnævnte Afhandling i „Aarb.“ for 1870, Tavle 14.

****) „De udskaarne Kirkedøre fra Valthjofstad og Hyllestad“ i Aarb. f. n. o. H. 1871.

†) Se „Ny illustreret Tidende“ (norsk) for 16de April 1876.

††) Se Aarsberetn. fra Foren. til norske Fortidsm.'s Bev. for 1854, Pl. 4.

†††) Norske Bygninger fra Fortiden (1866) II, Pl. III.

††††) Brusewitz: Elfsyssel (Gtøteb. 1854) P. 120.

At man saa langt ned i Tiden gærne gengav et saa forfærdeligt hedensk Sagn som det om Gunnars Kval i Ormegaarden netop paa Kirker og Kirkers Tilbehør, selv paa saa helligt et Sted som Døbefonten, kommer sikkert af, at man i ham saa et Billede af den Kristnes Sjæl i Kamp med Livets onde Magter, maaske ogsaa af selve Frelserens Lidelse. Tanken ledes herved hen paa en Række rent kristelige Fremstillinger, først og fremmest det idelig forekommende *Kors* og dernæst Billeder, hvor Ormen, fra at være Udsmykning og især — paa upsvenske Stene*) — at tjene til Linie for Runeindskriften, bliver en Del af det symbolske Billede.

Det Ærværdigste af alle herhen hørende Mindesmærker og i flere Henseender en af Nordens mærkeligste Mindestene er den *største Jellingesten*, rejst af Harald Blaatand efter Gørm og Thyre. Paa dens Bagside**), der danner to Flader, som mødes i en stump Vinkel, ses i en Indfatning af slyngede Grene, som hist og her løbe ud i Orme, to Billeder i Bas-Relief. Det ene — Nordens ældste Kristus-Billede — forestiller Frelseren med Korsglorie om Hovedet, udstrakte Arme og Benene tæt samlede, altsaa i Korsfæstelsens Stilling, men man ser ikke Korset; derimod omslynges han af Slanger, der bugte sig ud fra Rammen. Gunnar-Forestillingen synes her ligefrem at gaa over i Kristus-Forestillingen. Det er Verdens Synd, som for Frelseren er Korsets egentlige Kval. Den anden Flade viser et *fantastisk Dyr* med Klør, aabent Gab og en prægtig Fjærbusk paa Hovedet — en Løvegrif — *omsnot af Slanger*. Skal det forestille »Løven af Juda«, eller maaske snarere Menneskesjælen, stædt i Syndens Vaande? Nok er det, *det selvsamme Dyr* forekommer, mer eller mindre godt udført, omsnot af Orme, paa en hel Del *svenske Runestene****). At man altid skulde have husket paa Dyrets

*) Naar Runeslangen undtagelsesvis findes paa en ikke svensk Sten nemlig ved Simris i Skaane, saa forklares det af Indskriften, hvorefter Stenen er rejst efter en Mand, hvis Fader var fra Svithjod (se *S. Bugge* om Piræusløven i Vitt., Hist.- och Ant.-Akad.'s Månadsblad 1875, S. 99).

**) Afbildet mange Steder, bl. A. i det store af Oldskriftselskabet udgivne Værk om Kongegravene i Jellinge. Kbhvn 1875.

***) Se *Göransson's* „Bautil“ Nr. 594, 603 (Runeslangen selv omslynger og bider Dyret), 583, 587, 588, 595 (de angribende Orme ere selvstændige Figurer) 615, 629, 1083, 1084 (Dyrefiguren er aabenbart for Symmetriens Skyld, fordoblet, 593 (ovenover Dyret, Sjælens-Symbolet, ses desuden en Rytter med en Fugl ovenover sig — det sædvanlige Høvding-Symbol).

symbolske Betydning, er ikke at vente; det kunde ogsaa bruges som blot Stads. Eller dets Betydning var saa vel kendt, at man ikke behøvede at riste Ormene med, for at fremkalde den Forestilling, det skulde hentyde til. Saaledes maa det vistnok forklares, at Dyreskikkelsen paa en Del Stene ikke knuges af Orme.

Nogle Runestens-Billeder ere endnu tydeligere kristelige, ja katolske. Saaledes have to Runeslanger paa Grynsta-Stenen (Upland) hver forneden en udstrakt Klo, der griber et lille Menneskebillede ved Halsen — Sjæle i det Ondes Kløer, en Illustration til Indskriftens: »Gud hjælpe hans Aand!« Paa en Klippe ved Lagnö i Södermanland ere to Runeslanger ordnede saaledes, at de fra hver sin Side aabne Gabet mod Hovedet af en Mand, medens hans Ben omslynges af Ormekroppene, og han med Hænderne griber i en Top ved Slangernes Nakker og søger at holde dem tilbage; det er uden Tvivl et Udtryk for den samme Tanke. Om en Mand til Hest i Kamp med Drager paa Ramsjö-Stenen (Upland) skal forestille Mikael, hvad man har troet, fordi Vinger synes at være antydede, er dog tvivlsomt, da han ikke er væbnet med Sværd, men med sædvanligt Jagtspyd. Paa en mærkelig, stærkt smykket Sten paa Hargsmoen (Upland) ser man i den ene Sides Billede tydelig nok fremstillet Sjælens Opfart fra Skærsilden til Himmerig, hin antydet ved en brændende Ovn for nedden, dette ved en Rundkreds for oven med Korset øverst, medens paa den anden Side er afbildet en Mand, der trækker i Rebet til en i et Taarn ophængt Klokke — altsaa en Fremstilling af Sjæleringningens Nytte. Paa Måstad-Stenen (Upland) ere fire Dyr, blandt hvilke man synes at skulle genkende et Faar og en Løve, fredelig samlede under Korset, fra hvilket Løv udgaar, som det ene Dyr gnaver af; det synes at maatte være et Billede af Tiden, da Lam og Løve skulle græsse sammen (Esaias II, 6—7). Paa en anden Sten (Assunda) voxer et frodigt Træ op af Korset, og i Grenene gyngte Menneskeskikkelser — aabenbart et Billede paa Livets Træ og de frelste Sjæles Lyksalighed.

Vi ere komne langt bort fra Hedenold. Men vi maatte følge vore Forfædres første Forsøg paa Billedkonst, ogsaa der, hvor de fra Hedenold arvede Motiver, navnlig Ormeslyngningerne, traadte i den nye religiøse Tankes Tjeneste. Det vil gaa os

noget nær ligedan med Runeskrifterne, Nordens ældste Literatur: ogsaa de maa følges ned i den kristne Tid, naar ikke det skal adskilles, som dog udgør en sammenhængende folkelig Udvikling. Inden vi gaa over til at undersøge disse Indskrifter og deres Tankeindhold, er det imidlertid nødvendigt, at der kortelig gøres Rede for de ældste Sprogforhold og for Runeskriftens Opkomst i Norden.

III.

Sprog og Skrift.

Der var en Tid, da Nordiskt, Tyskt, Engelskt ikke vare til. Alle Germaner stamme fra et eneste Folk med et eneste Sprog. Herom er ingen Tvivl. Men naar, hvor og hvordan ere de tre nævnte Hovedgrene, hvori den germanske Sprogklasse deler sig, skudte ud fra Grundsprogets Stamme? Intet samtidigt Sprogminde, ingen historisk Efterretning oplyser os om dette Knudepunkt i hele Folkestammens Væxt. Man maa da holde sig til de nærmest liggende, d. v. s. de ældste Sprogminde, som haves. Vise disse dels Sproget paa et meget gammelt Trin, d. e. med rige, lidet afslebne Former, dels nær Overensstemmelse mellem de enkelte Grene indbyrdes, saa kan man vide, at Adskillelespunktet ikke kan ligge saa meget længer tilbage i Tiden.

Indtil for faa Aar siden var Vulfilas gotiske Bibeloversættelse fra det 4de Aarhundrede det ældste germanske Sprogminde: først 3 Aarhundreder senere komme de oldengelske Sproglevninger, og de ældste nordiske Indskrifter med yngre Runer og tyske Haandskrifter ere atter et Par Aarhundreder yngre. Vel vidste man, at der paa nogle Steder i Norden fandtes Indskrifter med en *anden* Slags Runer; men skønt flere af disse vare de samme som de sædvanlige, vel kendte, vare dog nogle helt ulige disse, og andre, der saa ud som de sædvanlige Runer, stod i saadanne Forbindelser, at de maatte have en anden Betydning. Man betragtede da disse Indskrifter som ulæselige; saaledes anføres de i Liljegrens »Runurkunder« fra 1833.

Efterhaanden gjordes dog flere og flere Forsøg paa at tyde denne Slags Runer, som, da lignende vare fundne i England og

Tyskland, snart kaldtes »angelsaxiske«, snart »tyske«, ogsaa »gotiske«. Danskeren *Bredsdorff* og Normanden *P. A. Munch* kom først til en nogenlunde sandsynlig Læsning af den navnkundigste Indskrift med ældre Runer, den paa Guldhornet fra Gallehus (fundet 1734), og Munch læste desuden adskillige andre. Den Sprogform, han mente at have fundet, laa den gotiske hos Vulfila saa nær og afveg saa meget fra den særlig nordiske, at Munch heri fandt et stærkt Vidnesbyrd for sin Yndlingslære: at Sydskandinavien først havde haft en »sydgermansk«, gotisk Stamme, som fra omtrent 700 var bleven overvældet af »Nordgermaner«, der havde bragt med sig de yngre Runer og det skandinaviske Sprog.

Herefter skulde de ældre Runeindskrifter være samtidige med Vulfila. At dette virkelig er Tilfældet, har man faaet Visshed for ved Mosefundene i Sønderjylland og Fyn; deres Nedlægningsstid er givet ved romerske Mønter, nemlig Tiden mellem 250 og 500, og til dem høre Sager af Træ og Metal med ældre Runer paa. Man havde altsaa nu utvivlsonst to samtidige Sprogformer fra to forskellige Grene af den germanske Stamme: den sydotiske, der snarest synes at hænge sammen med den tyske Hovedgren, og den nordiske. Det kom an paa, hvorledes disse ældste nordiske Sprogformer skulde læses og tydes.

Et uundværligt og fortrinligt Hjælpemiddel til Undersøgelsen heraf ydede Professor *G. Stephens* i København ved sit med yderste Omhu og Flid samlede og overordentlig rigt udstyrede Værk: »Old-northern runic monuments«, (London 1866—68, II volumes), der omfatter enhver Indskrift, hvori nogen ældre Rune forekommer, samt til Sammenligning en Mængde af dem med yngre Runer. Hvor taknemlige end Sproggranskerne maatte være og vare for dette udmærkede Grundlag, kunde de imidlertid ikke gaa ind paa Prof. Stephens' Tolkning af Indskrifterne. Navnlig gjorde Dr. *L. F. A. Wimmer* gældende*), at Stephens, formentlig vilkaarligt, havde tillagt visse Runer en urigtig Værdi og derved var kommen til Ord og Ordformer, som vare umulige, d. v. s. som ikke kunne have været i Brug i noget som helst germanskt Sprog paa saa tidligt et Udviklingsstrin. Naar Stephens herimod indvendte, at faste grammatikalske Former ikke kunde ventes i Indskrifter fra et vidtstrakt Omraade — han betragter

*) „De ældste nordiske Runeindskrifter“ i Aarb. f. n. o. O. o. Hist. 1867.

Norden og England i hin Tid som ét Sprogrige — med mange Dialekter og uden reguleret Retskrivning, saa svarede, at, naar man ikke i Sprogudviklingens Love, særlig i den Lov, at Formerne altid afslibes, hvorefter man tilnærmelsesvis fra et Ords yngre Form kan slutte sig til en ældre: naar man ikke heri maatte søge Vejledning til Tydningen af ældre, hidtil ukendte Skriftegn, saa havde man slet Intet at gaa efter, saa maatte Alt overlades til et vilkaarligt Skøn, og saa kunde der læses hvad helst ud af de samme Tegn; hvortil kom, at der savnedes tilstrækkelige Grunde for Stephens' Tydning af de omstridte Runer (især **f** og **Y**, hvilke han læser som æ og a, medens de formentlig bør læses a og —r, o: Slutnings-r).

Alt forinden denne Strid begyndte, havde Prof. *S. Bugge* i Kristiania begyndt at granske de ældre Rune-Indskrifter, først Guldhorn-Indskriften. Derefter gav Wimmer og han sig til at undersøge de andre, og, uafhængig af hinanden, kom de til samme Slutninger saa vel med Hensyn til hver Runes Betydning som med Hensyn til disse Skriftegn's Oprindelse, saa vel med Hensyn til de enkelte Indskrifter's Tolkning, som med Hensyn til Sprogets Stilling, dels til de andre germanske Sprogrene, dels til det senere nordiske Sprog. I denne Overensstemmelse ligger en stærk Grund til at stole paa Resultatets Rigtighed, og senere have andre nordiske Sprogforskere saa alment sluttet sig til dem, at Spørgsmaalet i Hovedsagen maa betragtes som afgjort af Videnskaben. Idet jeg henviser dem, som ønske nærmere Oplysning om *Begrundelsen*, til de nævnte Forfatteres herhen hørende Arbejder*), skal jeg kun kortelig gøre Rede for Hovedresultaterne af deres Granskninger.

Herefter bestaar den *ældre Runerække* af følgende 24 Tegn:
f n b f r x p : h (h) t (t) i ó j (l) e y (a) s (z) : t b m p n t g (d) & w
 f u p a r k g w : h n i j e u p - r s t b e m l n g o d

Med Undtagelse af den sidste Rune er Rækken funden paa

*) Se især *Bugges Afhandlinger*: „Bidrag til Tydningen af ældre Runeindskrifter“ i Tidsskrift for Philol. og Pædag. VII og VIII, samt „Bemærkninger om Runeindskrifter paa Guldraketeater“ i Aarb. f. n. O. o. H. 1871, og flere andre Afhandlinger, der skulle nævnes paa sit Sted. Fremdeles *Wimmers* før nævnte Afhandling mod Stephens og dertil hørende senere Replikker, alle i Aarb. f. n. O. o. H., fremdeles „Den historiske Sprogforskning og Modersmaalet“ (samme Tidsskrift for 1871), „Navneordenes Bøjning i ældre Dansk“ (særskilt Skrift) og fremfor alt: „Rune-skriftens Oprindelse og Udvikling i Norden“ i Aarb. for 1874.

en lille Brakteat fra *Vadstena*-Eggen. Den manglende Rune \mathfrak{M} findes imidlertid i en anden »Futhark« (saaledes kalder man Runerækken efter de 6 første Tegn, ligesom »Alfabet« efter de to første græske Bogstaver), nemlig paa *Charnay*-Spændet fra Bourgogne*), og sidst i Rækken; det er da rimeligt, at Runen paa *Vadstena*-Brakteaten kun er udeladt af Mangel paa Plads. Rækken er, ligesom de yngre Runer, afdelt i tre Grupper, saakaldte »Ætter«. \mathfrak{P} er samme Tegn, som fra Runerne optoges i oldengelsk, senere ogsaa i islandsk Bogstavskrift; det betegner samme Lyd som engelsk »th«. \mathfrak{P} har rimeligvis haft samme Lyd som engelsk w (der ogsaa endnu haves i Jydsk og i Dalkarlenes Maal). \mathfrak{Y} , der i nogle af de seneste Indskrifter med ældre Runer er vendt om (\mathfrak{A}), er samme Tegn som den yngre Runerækkes \mathfrak{A} , der bruges for at udtrykke det r, hvormed i det gammel-islandske Bogsprog visse Bøjningsendelser betegnes (en stor Del Hankønsords Nævneform, 3dje Person i Enkelttal i Nutiden af Gerningsordene o. s. v.) og som i Nutidens Islandsk skrives ur. Lyden har oprindelig utvivlsomt været en s-Lyd, spids og blød, hvorfor den i Gotik betegnes med z. Muligvis har \mathfrak{Y} betegnet samme Lyd i de ældste af de ældre Runeindskrifter; men allerede indenfor disse viser sig Sammenblanding af denne, af s opstaaede r-Lyd med det R, som brugtes i Begyndelsen af Ord**).

Den ældre Runerækkes *Oprindelse* er ved Wimmers omhyggelige Undersøgelser, hvis Udslag stemmer med hvad Bugge allerede i 1873 havde fremsat i Kristiania Videnskabs-Selskab, paavist saa sikkert, at der fremtidig næppe vil opstaa Tvivl om noget væsentligt Punkt. Den kommer ikke umiddelbart fra noget fœnikisk eller oldsemitisk, og heller ej fra noget af de deraf afledede græske Alfabeter. Dens Forbillede er et *italisk* Alfabet; thi hvor der i Runernes Form og Betydning findes Lighed med Græsk, er der ogsaa Lighed med Italisk; men, hvor der er Ulighed med Græsk er der *ikke* Ulighed med Italisk. De fleste Omannelser af de italiske, særlig de *latinske* Bogstaver finde sin

*) En 3dje ældre Futhark er funden paa en fra Themsens Bund opfisket Kniv; den har dog nogle flere Tegn og røber en begyndende særlig-engelsk Udvikling.

**) Især naar t. Ex. den sidste Rune i et Ord som »after«, der altid har lydt R, skrives med \mathfrak{Y} , og naar r inde i Ord, hvor det oprindelig har lydt som s — t. Ex. i »vera«, oprindelig »vesa« —, skrives baade med \mathfrak{Y} og med R.

naturlige Forklaring deri, at Runerne oprindelig ristedes paa Træ-Stokke eller Tavler (»Bog«, hvoraf »Bogstav«, er sikkert nok oprindelig samme Ord som »Bøg«). Det er næmlig vanskeligt at give en vandret d. e. med Træets Trevler løbende Streg en tydelig Slutning, og ligeledes at riste runde Linier smukt. Man søgte altsaa at nøjes med lodrette og skraa, rette Streger*). Andre Runer forklares som dannede ved Sammenstilling af alt skabte Tegn eller ved stærkere Modifikationer af latinske Bogstaver, der vare blevne nødvendige for at undgaa Forvexlinger. Kun ét Tegns Oprindelse tør Wimmer ikke udtale nogen rimelig Formodning om, nemlig Þ, der ikke har noget tilsvarende i noget ældre Alfabet. Hvis Runerne X og Y virkelig (se Noten) skulde røbe Tilstedeværelsen af G og Z i det til Grund liggende Alfabet, saa vilde dette være det yngre latinske, fra den første Kejsertid. At Tegnene have en anden Orden i Futharken end i det latinske Alfabet og at de allerede nu ere inddelte i de tre »Ætter«, hvormed det hænger sammen, at ogsaa de ældre Runer havde særegne Navne (hver »Æt« nævntes efter den første Runes Navn: Freys Æt, Hagals Æt og Tyrns Æt), er en paafaldende Særegenhed; men den skiller Runerækken fra de fœnikiske og græske Alfabeter lige saa meget som fra de italiske, saa her maa være noget særlig Germanskt, saa meget mere som Navnene kun have en Mening i de germanske Sprog. Alt taler saaledes for den Antagelse, at i det første Aarhundrede af vor Tidsregning have Germanerne — enten i selve Italien eller gennem Gallerne, som da havde optaget det latinske Alfabet — gjort Bekendtskab med Romernes Skrift og tildannet denne til egen Brug og paa

*) Sammenlign t. Ex. lat. R med R, C med C, S med S, Γ — det græske Digamma og oprindelige latinske F — med F, T med T, B med B, H med H eller H, D med det deraf dannede D, det „aandende“ t, hvoraf formodentlig M er dannet ved Sammenstilling af to modvendte D'er. L er blevet vendt paa Hovedet og blevet til L; U er vendt om og blevet til U; O er blevet til O, nemlig O med to Skraastreger fornedet for at undgaa Forvexling med det særegne Runetegn for ng. E er vendt paa Siden og har faaet Hovedstregen brudt i to skraa Streger, altsaa M, og saa har man, for at undgaa Forvexling, gjort det latinske M til M. Det gammellatinske A-Tegn: A rejstes op og blev til A. Da man ikke let kunde omdanne det yngre latinske G, stillede man, for at udtrykke G-Lyden, to C'er sammen med Spidserne modvendte og fik saaledes X. Runen Y, som er en Slutningslyd, oprindelig lig z, mener Wimmer kan være kommen af latinsk Z, saaledes at man har rejst Hovedstregen op og sat begge Bistreger til foroven.

deres egen Maade — lige som de fra Romerne modtog og omdannede Smagsmønstre (t. Ex. Spændeformen).

Men *hvilke Germaner?* Ere Runerne komne lige til Norden, uden at de sydligere boende Germaner have havt Del i dem? Det synes utroligt. Ogsaa haves Efterretninger om, at Germaner i Romernes Nabolag brugte Runer. Afgørende er især, hvad den latinsk digtende Galler *Venantius Fortunatus*, som i *det 6te Aarhundrede* var Biskop i Poitiers, skriver til en Ven, idet han opfordrer denne til at skrive til ham enten paa Latin „*eller med den barbariske Rune paa Asketræs-Tavler*“ (»*barbara fraxineis pingatur runa tabellis*«). Der er nemlig ingen Grund til at tro, at *Venantius Fortunatus*, eller især at hans Ven skulde have kendt denne Skrift fra Nordboer eller Engelskmænd og ikke fra de nærmere boende Germaner (Franker, Burgunder, Visigoter). I Wien haves et Haandskrift fra omtrent 900 med *Navnene* paa de gotiske (Vulfilas) Bogstaver; da disse Navne paafaldende ligne Runenavnene, maa man forudsætte, at Goterne have kendt og brugt Runer, inden de fik Vulfilas Skrifttegn, hvilke man saa gav de fra Runerne kendte Navne. Endelig har man *udenfor Norden og England* fundet Sager med ældre Runer: Charnay-Spændet fra Bourgogne, Osthofen-, Freilaubersheim- og Nordendorf-Spænderne fra Sydtykland, en Ring fra Köslin i Pommern, et Spydblade fra Müncheberg i Brandenburg, en stor Guldring fra Buzeo i Nærheden af Bukarest, samt 4 i Nordtykland fundne Brakteater. Paa Grund af det ringe Tal vil Stephens have disse Sager betragtede som bortkomne fra Norden eller England (»*wanderers*«). Men, foruden at de ikke røbe særlig engelskt eller nordiskt Arbejde, vise flere af disse Indskrifter kendelig »gotisk-germansk« (d. e. tysk) Sprogform. At Runemindesmærkerne ere saa faa, forklares af, at man paa Evropeas Fastland tidlig har aflagt Runernes Brug og antaget latinsk Skrift. Den ældre Runerække er *altsaa fælles-germansk*. Længere end paa Fastlandet har den holdt sig i *England*, hvor man tidlig begyndte at omdanne Tegnene og tilføje flere for særegne engelske Lyde (saaledes kom F til at betyde æ, medens man af Tegnet dannede et nyt for a-Lyden og et andet for o-Lyden), og en Tidlang har man brugt denne *særlig oldengelske* Runeskrift jævnsides med latinske Bogstaver (bl. A. paa det store Ruthwell Kors fra omtrent 700), indtil disse helt fortrængte Runerne. I *Norden* derimod, hvor Runer først vise sig i Danmark i Mosefundene, har Skriften holdt sig længst og fundet mest Anvendelse, baade paa løse Sager og paa

Mindestene, og her er senere af den ældre fælles-germanske Runeindskrift udviklet en *særlig-nordisk*, den yngre, kortere Runerække — aldeles samme Udviklingsgang som kan iagttages i Industri og Konst.

Den vigtigste aandshistoriske Oplysning, som Indskrifterne med ældre Runer give, er om *Sprogets Form* paa dets tidligst kendte Udviklingstrin. Det er rimeligt, at Læseren faar en Prøve at se af dette ældste nordiske Sprog, og jeg vælger hertil *Guldhorn-Indskriften*, den ærværdigste af alle, baade fordi vi rimeligvis her første Gang høre Modersmaalets Røst i Verden, og fordi den mærkelige Oldtidsskat, hvortil Indskriften hører, i dette Aarhundredes Morgen gav Nordens ypperste Nutidsskjald Anledning til det herlige Digt, hvori først hans egen Aand kom til Gennembrud, og hvorved han ligesom kaldte hele Udviklingen ind paa en ny Bane.

Indskriften ser saaledes ud:

M<HIMPFXRRTIY:HXITIORY:HXRTJ:TFPIIX:

og læses af Bugge*)

EK HLEWAGASTI: HOLTINGA: HORNA TAWIDO,
samt oversættes:

„Jeg Læggest Holting (Holte-Søn) Horn gjorde.“

Det første Ord: „*ek*“ har samme Form som i de yngre Runers Sprog og i gammelt Islandsk; men de andre Ord vise Former, betydelig ældre og mindre afslebne, ja endog ældre end de tilsvarende gotiske hos Vulfila. „*Hlewagastir*“, hvilket Ord Bugge opfatter som Egennavn og sammenligner med flere med Ordet: »Gæst« sammensatte nordiske Navne (»Godgestr«, »Þorgestr«), og som betyder: den Gæst, som har fundet Læ, Beskyttelse, vilde i Gotisk have lydt »Hliugasts«, hvilket er mere sammentrukket, og i Oldnordisk »Hlégestr« (udt. »Hljegestr«). „*Holtingar*“, hvis Afledningsendelse — »ing« vi godt kende i Norden som Mærke paa Nedstamning (»Yngling«, »Ylfing«), vilde i Oldnordisk have lydt »Hyltingr«; at den oprindelige Ordstammes Udlyd *a* er bevaret i Bøjningsendelsen foran — *r*, er et Mærke paa høj Ælde. I „*Horna*“, hvilket Ord Bugge opfatter som Enkelttal, er *a* et i Endelsen atter et Mærke paa Ælde; thi i Oldnordisk sagde man baade i Enkelttal og i Flertal »Horn«. „*Tawido*“ er det eneste af Indskriftens Ord, som er tabt i det senere Nor-

*) Tidsskrift for Phil. og Pædag.“ VI (1865) S. 317 og VII (1866—67) S. 215—25.

diske; men det haves i Gotisk, hvor det hedder »taujan« og betyder »at gjøre«; Endelsens i er gammelt; det bortkastedes senere, saa at t. Ex. »lagida« blev til »lagda«, »lagde«. I det Hele viser Guldhornindskriften et Sprog, som meget ligner Gotisk, men til dels staar paa et endnu ældre Trin, og i hvilket paa den anden Side Formen »ek« er særlig nordisk og Y *maaske* allerede har den nordiske r-Lyd, som utvivlsomt er indtraadt i senere Indskrifter med ældre Runer.

Som sproghistorisk Hovedudbytte af de ældre Runeindskrifter har man *) uddraget følgende Hovedsætninger:

1) Det ældste Runesprog staar i Udvikling paa *samme* Trin som det *gotiske* hos Vulfila, men i nogle Henseender paa et *endnu ældre*.

2) Det var et *særlig-nordisk* Sprog, ved visse Kendemærker allerede adskilt saa vel fra det gotiske, som fra det Sprog, der maa antages at ligge til Grund for Oldtysk og Oldengelsk.

3) Det er *Grundsprog* for det senere Nordiske, som har udviklet sig af det ved jævn Overgang, uden noget Brud eller en ny Stammes Fremtrængen med et særeget germansk Tungemaal.

4) Det var *ens i hele Norden*; den Forskel, der kan iagttages mellem visse Indskrifters Former (især nogle blekingske) og andre, er et Mærke paa forskellig Tid, ikke Stedsegenheder.

5) Dets Omraade er Norden lige til den *samme Grænse*, som i den historiske Tid adskilte Nordboerne fra Tyskerne; det omfattede altsaa Sønderjylland**).

*) Se L. F. A. Wimmers Afhandling: „Den historiske Sprogforskning og Modersmaalet“ i Aarb. f. n. O. o. H. for 1868. Forskellen mellem de ældre og yngre Bøjningsformer har han her (S. 305) anskueliggjort ved følgende Sammenstilling af „Ulv“s Bøjning (de med * betegnede Former ere ikke fundne i Indskrifter, men kunne med Sikkerhed forudsættes):

		<i>ældste Runeindskrifter:</i>		<i>nygre Runeindskrifter:</i>	
		ældre Trin.	nygre Trin.		
Ent.	Nvf.	vulfar	vulfr	ulfr	udt. ulvr
	gstf.	vulfa	vulfr	ulf	— ulv
	hsf.	vulfe	* vulfe	ulfi	— ulve
	ef.	vulfas	* vulfs	ulfs	— ulvs
Flt.	nvf.	* vulfor	* vulfar	ulfar	— ulvar
	gstf.	* vulfan	* vulfan	ulfa	— ulva
	hsf.	* vulfamr	* vulfamr	ulfum	— ulvum
	ef.	* vulfa	* vulfa	ulfa	— ulva.

***) I Alt *haves* noget over 100 Indskrifter *helt* med ældre Runer, foruden flere tabte. Deraf findes paa *Brakteater*: 69, nemlig fra Danmark

Men det maa herved vel mærkes, at *den Forskel*, som kan iagttages mellem Nordisk og Gotisk og som maa forudsættes mellem Nordisk paa den ene Side og ældst Tysk og Engelsk paa den anden Side, den var i alt Fald *meget ringe*. Dette vedgaas af begge Hovedmændene for den her udviklede Lære**). En anden nordisk Sprogrænser af høj Rang, Prof. *K. Gislason*, er, ved at gennemgaa Indskrifternes Sprog, saaledes som det er givet ved *Bugges* Læsninger, kommen til den Slutning, at det hverken kan henføres til »germansk« eller »skandinavisk« »Stamme«, men synes at være en Mellemtung med stærkt fremtrædende germansk og maaske endnu stærkere fremtrædende skandinavisk Side***). Det synes i alt Fald tydeligt, at hint Knudepunkt, hvor Hovedgrenene skød ud fra den fælles Sprogstamme, ikke kan ligge meget længer tilbage i Tiden end det tredje Aarhundrede. *Da* har altsaa det Nordiske begyndt at adskille sig som et særegt Tungemaal, *det nordiske Folkeslag begyndt sit eget Aandsliv*.

45, fra Sverige 19, fra Norge 5 (de tre Rigers Navne bruges her kun som geografiske Betegnelser, saa at der tænkes paa deres nuværende Grændser, ikke paa deres Udstrækning i Oldtiden); paa *andre løse Sager*: 17, nemlig fra Danmark 10, deri medregnet den vel tabte, men med Vished fuldstændig rigtig gengivne Guldhornindskrift, fra Sverige 5, fra Norge 2; paa *Stene*: 18, nemlig i Norge 8 paa Mindestene (Tune i Smaalenene, Einang i Kristians Amt, Tomstad i Mandals-, Reidstad og Belland i Lister, Orstad i Stavanger, Stenstad i Thelemarken. Bratsberg i Trondhjem), samt 2 Klippeindskrifter (Veblungsnæs ved Romsdalsfjorden og ved Valsfjorden), i Sverige 9 paa Mindestene (Tanum i Bohus Læn, Varnum i Vermland, Berga og Skääng i Södermanland, Møjebro og Krogstad i Upland, Istaby, Björketorp og Stentoften i Bleking). Desuden haves 2 smaa Indskrifter, med dels ældre, dels yngre Runer, saaledes at hine dog ere overvejende, nemlig paa Råfsal-Stenen i Bohus-Læn og Sølvesborg-Stenen i Bleking. Paa 8 i Danmark fundne Stene med yngre Runer findes en og anden enkelt af de ældre Runer. Paa Skääng-Stenen findes foruden den ældre Indskrift en anden, langt senere, med yngre Runer — Stenen er altsaa brugt to Gange. Paa Rök-Stenen i Østergötland staar omkring en stor Indskrift med yngre Runer nogle Rækker ældre, men øjensynlig kun til Stads.

***) „Germansk (d. e. Gotisk-Tysk-Engelsk) og Nordisk har allerede den Gang udviklet sig ved karakteristiske Ejendommeligheder for de enkelte Sprog; men Forskellen i det Hele kan næppe have været stor; i alt Fald er den vanskelig for os nu at opdage“ (Wimmer: „De ældste nordiske Runeindskrifter“ i Aarb. f. n. O. o. H. 1867, S. 58).

****) „De ældste Runeindskrifters sproglige Stilling“ i Aarb. f. n. O. o. H. 1869, S. 145.

Her paatrænger sig atter det Spørgsmaal, som vi ovenfor have lagt til Side: i hvad Stammeforhold staar det nordiske Folk til det *engelske*? Ifølge *Bedas* Fortælling, som ligger til Grund for alle Beretninger, er Britannien midt i det 5te Aarhundrede indtaget af Saxer, Angler og Jyder. Gaar man ud fra, at der allerede dengang var en Forskel mellem Nordisk og Tysk, og henfører man Saxerne til den tyske, Angler og Jyder til den nordiske Gren, vare altsaa Englands Erobrere et *Blandingsfolk*. Holdende sig til Aandsslægtskabet mellem vore Forfædre og Engelskmændene og især til den Kendsgerning, at Æmnet for det betydeligste oldengelske Digt er danske og gøtiske Sagn (Bjovulv-Sagnet), har *Grundtvig* antaget (se især »Nordens Mythologi«, Udg. 1869, S. 91 o. f.), at »Angelsaxerne« maatte være komne fra Norden; de ere Børn af samme Kæmpeaand som Nordboerne. Ad andre Veje er *Stephens* kommen til samme Slutning: da de ældre Runer, efter hans Mening ere Engelskmænds og Nordboers Særeje, og da Sproget i Indskrifterne, efter hans Læsninger, er det samme i Norden og England, kun med stedlige Afskygninger, ere Nordboer og Engelskmænd et og samme Folk, »England er Skandinaviens ældste Koloni«. Paa den anden Side er det blevet paastaaet — i Danmark især af *J. J. A. Worsaae**) og *E. Jessen****) —, at Engelskmændene oprindelig hverken ere ene Nordboere eller et Blandingsfolk, men en tysk Stamme. *Bedas* Fortælling er et med hans egne Gisninger blandet utroværdigt Sagn. De »Saxer«, der kom til Britannien, vare udgaaede fra et frisisk-talende Kystfolk, der dannede et Forbund kaldet det »saxiske«, et Navn, som siden overførtes paa de lavtyske Stammer, der udfyldte Nordtyskland. Anglerne — hvis Hjemstavn *Beda* ikke kender, ja som han i den ene Linie gør til Et med Saxer, i den næste til et andet Folk, — kunne være komne fra Nordtyskland, hvor flere Egne findes med et lignende Navn; men i alt Fald fra Sønderjylland ere de ikke komne, da her alle Stedsnavne ere oprindelig danske, medens alle danske Stedsnavne i England kunne henføres til Vikingetidens danske Indflytninger. At der kan have været jydsk Flokke med, er meget muligt og nok til at skabe et Sagn, men ikke til at støtte en etnologisk Slutning, mod hvilken »Sprogvidenskaben nedlægger sit suveræne Veto« (*Jessens* Ord). Endelig skulle Oldsager fra

*) „Om Slesvigs Oldtidsminder“ (1865) S. 69 o. f.

**) „Undersøgelser til nordisk Oldhistorie“ (1862) S. 47—55.

de paagældende Lande vidne om det Samme, idet Grave og Grav-gods dels er væsentlig ens i de efter Bedas Fortælling særlig saxiske, angelske og jydsk Landskaber, dels stemme overens ikke med nordiske, men med franske og tyske Fund.

Det oldengelske *Sprog* har i Aand og Grund *tyskt* Præg. Heraf følger, at »Angelsaxerne« ikke kunne have været idel Nordboer eller blot væsentlig Nordboer. Hverken Grundtvigs almindeligere Betragtning kan veje op mod dette Vidnesbyrd, eller Stephens' Grunde, der, som vi have set, ikke holde Stik. Paa den anden Side synes Grundene for, at »Angelsaxerne« skulde have været idel Tyskere, heller ej afgørende. Hvad Oldsagerne angaar, er der ogsaa Uoverensstemmelser mellem Englands og de tysk-franske Fund i Modsætning til paafaldende Overensstemmelser mellem engelske og nordiske Fund, særlig mellem Former, fundne i Norden og i de af Beda som angelske og jydsk betegnede Shirer — man erindre Spændeformernes Udvikling*). Heller ej Sprogvidenskabens »suveræne Veto« er afgørende. Paa den Tid, da Udvandringen til England skete, var Adskillelsen mellem den sydlige og nordlige germanske Sproggren lige begyndt. Forudsat at Anglerne vare Nordboer, Saxerne Tyskere, kunne deres Tungemaal umulig have afvejet mere fra hinanden, end at det til den ene Stamme Hørende let kunde blive fælles. I Saxernes Maal laa Spirerne til Fremtidsudviklingen; hvis det fik Overtaget, kunde det let *kvæle de Spirer til en særlig nordisk Sprog-udvikling*, der laa i Anglernes og Jydernes. Af samme Grund betyder det heller ej meget, om der ikke findes danske Stednavne i England ældre end Vikingetiden. Det særlig »Danske« var paa langt nær endnu ikke udsondret af det Fælles-nordiske; og oprindelig nordiske Navne maatte meget let kunne faa saxiske Form, naar først Saxernes Tunge blev herskende.

Under disse Omstændigheder *maa* man have Lov at agte lidt nøjere paa Bedas Fortælling. Selvfølgelig bærer Historien om Vortigerns Indbydelse samt Hengists og Horsas Komme Præget af Sagn; men dette gælder ikke om, hvad han mælder om de Indvandrede Folkenavne. Indledningsvis bruger han vel Udtrykket Angler *eller* Saxer«; men som en almindelig Betegnelse af Stammer, der paa Bedas Tid (673—731) forlængst vare blevne én, kunde det godt forsvares, naar han havde i Sinde strax i det

*) Jvfr. H. Hildebrand: Svenska folket under hedna tiden (1872), S. 20 samt S. 45—46.

Følgende at gøre nøjere Rede for Forholdet. »De kom«, heder det*), »fra tre af Germaniens mægtigere Folk, nemlig Saxer, Angler, Jyder. Fra Jyder stamme Kent- og Wightboer, d. e. den Stamme som besidder Øen Wight og som *indtil den Dag idag* under Navn af Jyde-Folket (Jutarum natio) har boet i Vest-saxernes Landskab lige over for Øen Wight. Fra Saxerne, d. e. den Egn, som nu kaldes de gamle Saxer (antiquorum Saxonum) kom Østsaxer, Sydsaxer, Vestsaxer. Endvidere fra Anglerne, d. e. fra det Land (patria), som kaldes Angul, og som fra den Tid til den Dag idag siges at ligge øde mellem Jydernes og Saxernes Landskaber (provincias), ere oprundne Østangler, Midtangler, Merker, hele Northumbrenes Æt og de øvrige Anglerfolk.« Her fortælles ikke et Sagn, men en, til da bestaaende, ja indtil vore Dage bevarede Steds- og Stammenavne knyttet Overlevering, der paa Bedas Tid kun var lidt over to Aarhundreder gammel. »Germania« betyder i Bedas Mund ikke særlig Tyskland. At Jyder boede paa Wight; er, efter Jessens egen Vedgaaelse, historisk Kendsgerning: hvorfor maa da Kentvarerne ikke have været Jyder? »Angul« skal, efter Bedas Mening, aabenbart være netop det sønderjydske Angel, der ogsaa senere (t. Ex. i Alfred den Stores Uddrag af Ottars og Ulvstens Rejseberetninger) alment betragtedes som de britiske Anglers Stammeland. Vel kan man ikke antage, at dette Landskab skulde have ligget øde i 2—300 Aar. Men Beda anfører kun et Rygte: det »siges«. I Virkeligheden var jo Grænsestrøget »mellem Saxer og Jyder« endnu mange Aar efter øde Skove, Heder og Moser, og dette Strøg grænsede lige op til Angel: hvor let var ikke en Forveksling mulig! Det lille Angel kunde ikke have udsendt Folk nok til at underkaste sig Hælvten af England, mener man. Men Beda siger jo *ikke*, at det skete paa een Gang; han nævner kun som i en Oversigt det endelige Resultat.

Oldgranskning og Sprogvidenskab maa tale langt bestemtere end hidtil for at afkræfte Bedas Fortælling, ifølge hvilken Engelskmændenes Stammefædre *tildels* ere komne fra Norden. I denne Sammenhæng faar det uafviselig Betydning, at Bjovulfskvadet, der er betydeligt yngre end Indvandringen, indeholder et rent dansk-gøtiskt Sagn: der maa altsaa længe efter Indvandringen have været levende Samkvem mellem Norden og England (mens Engelskmændene vare Hedninger?). Ej heller tør det over-

*) Se Bedas „Hist. eccl.“ i Monum. Brit., S. 120—121.

ses, at et saa særlig sønderjydskt Sagn som det om Uffe, Vermunds Søn, langt senere findes stedfæstet i England. Den engelske Folkeudvikling viser os i Tidernes Løb paa den ene Side bestemt Forskel fra den nordiske Aand, paa den anden Side nærmere Slægtskab med den, end med noget andet germanskt Folkeslags. Dette stemmer godt med, at Engelskmændene oprindeligt ere et Blandingsfolk.

Forskellen mellem den ældre og den yngre Runerække, de ældre og yngre Indskrifteres Sprog er Hovedgrunden for den Antagelse, at den yngre Jernalders Kultur skulde være bragt til Norden af en ny nord-germansk Stamme, enten den nu kaldes »Nordmænd« (P. A. Munch) eller »Sveer« (H. Hildebrand). Forholdet mellem de to Runerækker og de to Indskriftgruppers Sprog bliver altsaa af stor Vigtighed for Forstaaelsen af Folkeudviklingen i Norden i Hedenold.

Hvad *Sprogformerne* angaar, er det alt antydet, at en Afslibning af dem allerede begynder i de ældre Runers Tid. Mellem de yngste af de helt med disse tegnede Indskrifter — de tre blekingske Stene: Istaby, Bjærketorp og Stentofte — og de ældste med yngre Runer — nogle danske — er der saa stort et Spring som fra Aar 650 til 800, et Gab, af hvilket kun Råfsal og Selvesborg-Stenene med deres blandede Indskrifter, efter Wimmers Mening fra omtr. 750, stikke op som usikre Hvilepunkter. Naar man betænker dette store Hul i Sprogmindemærkernes Række, taber Afstanden mellem de ældre og yngre Runers Sprog alt det Paafaldende. Da først en formafslibende Bevægelse var begyndt i de ældre Runers Tid, maatte den næsten med Nødvendighed i disse tre halve Aarhundreder medføre saadanne Forskelligheder, som, de, der virkelig ere indtraadte i de yngre Runers Sprog.

En nærmere Redegørelse herfor vilde imidlertid føre altfor langt bort fra vor Undersøgelses egentlige Æmne. Mere almenfattelig og herved skikket til at gøre større Indtryk er den Grund for Indvandringstheorien, som hentes fra *Skrifttegnene*, hvilken jeg derfor maa dvæle lidt længer ved.

Til Oversigt sammenstilles her de to Runerækker, den yngre tillige med Runernes Navne.

Ældre Runer.

Yngre Runer.

1) Freys Æt:

ƿ f	ƿ (Freyr, Fé o: Gods	f.
h u	h (úr o: Væde)	u (o og w).
þ þ	þ (þurs, þorn o: Torn)	þ (ð).
ƒ a	ƒ eller z (óss o: Aamunding)	å, senere o.
ƕ r	ƕ (reid o: Kæretøj)	r.
ƕ k	ƕ (kaun o: Byld)	k (g).
x g		
p w		

2) Hagals Æt:

H(H) h	* (hagal o: Hagl)	h.
†(†) n	† (naud o: Nød)	n.
l i	l (iss o: Is)	i (e og j).
§ j	† (ár o: Aar)	a.
∫(∫) eu		
β p		
γ -r		
∫(∫) s	h (sól o: Sol)	s.

3) Tyr's Æt:

↑ t	↑ (Tyr)	t (d).
β b	β (bjarkan o: Birk)	b (p).
M e		
∩ m	∩ (løgr o: Vand, Sø)	l.
∩ l	Y (maðr o: Mand)	m.
∩ ng		
∩ o		
∩ -d		
∩	∩ (yr o: Bue)	-r, senere y.

Af den yngre Rækkes 16 Tegn ere, som man ser, 9 *gaaede over fra den ældre* med uforandret Form og Betydning, samt paa én nær (∩) med samme Plads i Rækkefølgen, nemlig ƿ, h, þ, ƕ, †, l, ↑, β, ∩, 5 Tegn ere *nye*, nemlig ƒ, som dog kun er en ringe Omdannelse af ƒ, men med forandret Betydning, ƕ, *, h, der dog kun er en let Ændring af ∫, samt ∩. 2 Tegn ere *tilsyneladende ældre Runer med forandret Betydning*, nemlig † som a (tidligere Biform til †) og Y som m (tidligere -r). 8 Runer endelig af den ældre Række ere *helt bortfaldne, uden at noget andet Tegn er kommet i Stedet.*

Det er især den sidstnævnte Omstændighed, som *Hildebrand**)

*) „Svenska folket under hedna tiden“ S. 52 o. f.

lægger Vægt paa. Hvorledes skal det forklares, at Tegn ere bortkastede for Lyde, som utvivlsomt havdes i Sproget (g, w, j, p, e, o, d)? Efter at man en Tid havde nøjet sig med de nærmest liggende Lydtegn (Runerne for k, u, i, b og t), skaffede man sig atter særskilte Tegn for de samme Lyde, især ved Runernes »Stingning« (Ƴ = g, † = e, Ɔ = p, m. v.). Hvorfor havde man dog ikke beholdt de gamle Tegn? Ere saadanne »Nykker« tænkelige hos et helt Folkeslag? Kun én Forklaring er mulig. Den kortere Runerække er i Virkeligheden ældst, den oprindelige germanske Skrift. Af den har hos de i Mitteleuropa boende Germaner den længere Række udviklet sig og er bleven udbredt hos Nordens gotiske Befolkning. Imens har den kortere Række holdt sig i Brug hos de afsides boende Sveer, er med dem kommen til Skandinavien og har, altsom deres Herredømme udvidedes fra Mälaregnene over det øvrige Norden, efterhaanden overalt fortrængt den længere Række.

Det er dog ingenlunde uden Exempel, at Tegn for endnu levende Sproglyde ere bortkastede, naturligvis ikke af »Nykke«, men fordi man til en vis Tid mente at kunne undvære dem. Saadanne Overgange kunne paavises i gammel-italiske Alfabeter*) og i selve Nordens senere Historie, som da man i Dansk bortlagde Tegnene th og gh for det »aandende« d og g (meth = med, dagh = dag), skønt man beholdt Lydene, der den Dag idag ere levende paa den danske Tunge**). Medens saaledes Hildebrands Hovedgrund brister, støder hans Lære omtrent paa hvert Punkt paa uoverkommelige Vanskeligheder. Man har lige saa lidt udenfor Norden, som i Norden fundet mindste Spor til Indskrifter med den kortere Runerække fra et ældre Sprogtrin end det, som Indskrifterne med den længere Rækkes Runer aabenbare; men dog skulde jo engang i Tiden den kortere Runerække været i Brug i Mitteleuropa, siden her den længere havde udviklet sig af den. Der er ikke Tale om, at Sveerne skulde have undertrykt, end sige udryddet den tidligere »gotiske« Befolkning; de skulde kun have givet Norden nye Høvding-Ætter. Og dette skulde have været nok til at skille hele Folket ved en tilvant, som det forudsættes fuldkomnere Skrift! Det Naturlige og Nødvendige vilde været, at Sejrherrerne havde ombyttet deres

*) Se Wimmers „Runeskriftens Oprindelse o. s. v.“ S. 159—160.

***) Noget lignende ere vi selv med til, idet vi bortkaste j efter g og k foran bløde Selvlyde, skønt Lyden høres mer eller mindre kendelig i Talen, især i Landsmaalene.

egen ringere med den fuldkomnere Skrift, som de forefandt hos de overvundne Stammefrænder. Mest afgørende mod Indvandringsteorien taler dog Dr. *Wimmers* Undersøgelse af »Runeskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden«, idet den godtgør, baade *hvorfor* og *hvorledes* den kortere Række *ved jævn, trinvis Overgang* har udviklet sig af den ældre.

For det Første ere jo hele 9 af de 16 yngre Runer uforandrede gaaede over fra den gamle Række. Hvad dernæst Forandringerne angaar, saa skyldes de især to virkende Aarsager, der ere mer eller mindre let paaviselige. Den ene er den stærkt iøjensfaldende Sky for Runer med to eller med slet ingen lodrette Hovedstaver, og Lysten til derimod at *give alle Tegn én lodret Hovedstav*. Ved at kaste et Blik over de to Rækker, vil man se, at alle den ældre Rækkes Runer af de to første Slags (H, M, N, N og S, C, X, Q, R) ere forsvundne i den yngre Række, og at Systemet med én Stav her er gennemført*) Den anden Aarsag er de i Tidens Løb foregaaede *Ændringer i Sprogets Lyde*, som have virket paa to Maader. *Dels* ere hidtil *adskilte Lyde blevene sammenblandede* og derved Vejen aabnet til at nøjes med ét Tegn for flere Lyde. U har t. Ex. paa mange Steder faaet en o-lignende Lyd; og derved har man vænnet sig til at bruge N for at udtrykke o og tilsidst helt bortkastet R som et stavløst Tegn. »I« har i mange Tilfælde faaet en aabnere Lyd, og saa har man vænnet sig til at bruge det overalt i Stedet for det tvestavede Tegn M (i Dansk og Islandsk bruges jo endnu »i« for at udtrykke det lukkede e, hvor det er kort (»ville«, »vilja«). *Dels* have nogle Runer *skiftet Navn og med Navnet Lydværdi*, idet man ved Brugen af en Rune vejlede af den Lyd, som hørtes først i Navnet**). Saaledes er a-Runen, der oprindeligt har hedt „Ansur“ (o: As), alt som a-Lyden »fordunkledes« ved det efterfølgende n, kommen til at hede „äss“ eller „äss“***), og derved har Tegnet faaet Betydning af dette dunklere a eller å (isl. à), indtil det, ændret til þ fik Betydning af o (bredd), samtidig med at

*) Staven tilhøjre i N maa betragtes som Bistav, de to lodrette Streger i H som én Hovedstav, delt i to Stykker.

**) Undtagen med „yr“-Runen, hvor man holdt sig til Navnets *sidste* Lyd, fordi det var givet, at denne hørte til i Slutningen af Ordene. Først senere, da man slet ikke mere hørte nogen Forskel paa r og -r, brugte man af og til A efter Navnets første Lyd, altsaa som y.

***) Vi kende denne Overgang fra selve Gudenavnet: „Ans“ (hos Gotterne, jvf. „Ansgar“), „äss“, „äss“, „As“.

Navnet blev til „óss“. Ligeledes har Runen §, der oprindeligt har hedt „jara“, „jar“ (d. e. Spyd) og betydet j, da denne j-Lyd bortfaldt, faaet Navnet „ar“ og Betydning a, samtidig med at Tegnet gennem en Række paaviselige Formændringer (§, ʒ, *, †) blev til †.

Det er fremdeles godtgjort, at den Bevægelse, som medførte alle Forandringer i Runerækken, var begyndt i de ældre Runers Tid og vedblev ind i de yngre Runers Tid, saa at man kan følge den over det store Gab fra 650 til 800 i Indskrifternes Række. Saaledes findes allerede paa de blekingske Stene Tegnene ʒ og * for a-Lyden og paa Råfsal-Stenen †*); men paa nogle af de danske Stene med yngre Runer — Kallerup-, Snoldelev-, Flemløse-Stenene — findes * endnu enten alene eller jævnsides med †, indtil omsider dette Tegn bliver eneraadende, og * bruges for det tvestavede H; endnu en Stund bruges derhos det gamle a-Tegn i de yngre Indskrifter for at udtrykke det dunkle a ɔ: å, indtil det endelig antager Formen †**). Det er alt bemærket, at A paa yngre Stene med de ældre Runer var traadt i Stedet for Y som Tegn for Slutnings-r'et; i den yngre Runerække er det blevet eneraadende. H bruges endnu paa de ældste Stene med yngre Runer, og, først da * er aldeles aflagt som Tegn for a, bruges det som Tegn for h. Allerede i de ældre Runers Tid har < faaet Formen Y, d. e. man har sat det op paa en lodret Stav med Spidsen nedad; samme Form har k-Runen endnu paa Stene med yngre Runer, indtil Formen V sejrer. Y som madr-Rune er rimeligvis en Omdannelse af M. Dette Tegn findes endnu paa Stene med yngre Runer (paa Helnæs-Stenen og rimeligvis paa Snoldelev-Stenen, nemlig den sidste næsten udslettede Rune). Idet man samlede de to Staver til én og satte Bistaverne til paa hver Side, fik man Formen † og afrundet Φ, som forekommer paa adskillige gamle danske Stene med yngre Runer og

*) Hele Indskriften er ved sit blandede Præg meget oplysende for Overgangen. Den ser saaledes ud: H†RIPNNʒ. ʒ††††A HARIWULFS STAINAr (Hariwulfs Stene). H og P høre afgjort til den ældre Række, † og ʒ høre til den yngre, dog at ʒ senere blev almindeligt, medens A alt forekommer i ældre Indskrifter.

***) Paa Snoldelev-Stenen, hvis Indskrift indeholder følgende Ord: KUNUALTS(S)TAIN.SUNAr.RUHALTS. PULAR. ÅSALHAUKU(M), d. e. „Gunvalds Sten, Søn af Ruhalt, Taler paa Salhøje“. De to første a'er ere endnu skrevne med *, de fem følgende med den sædvanlige a-Rune i den yngre Række: †; å (isldsk. å) ɔ: paa, er udtrykt ved den ældste a-Rune, ikke ved det af den dannede †, som paa senere Stene.

langt ned i Tiden brugtes særlig i Jylland. Endelig slog man Bistaverne ud foroven og fik saaledes Tegnet Y for en m-Lyd. Her er *slet intet Spring*. Snart er en, snart en anden Rune bortfalden eller ombyttet med en anden. Kun *uegentlig* kan der tales om *to Runerækker*: de betegne kun Yderpunkterne. *Imellem* dem ligge flere; Wimmer opstiller i alt fire, en for Tiden før 600 (den ovenfor S. 66 gengivne), en for Tiden omtrent 650, en for Tiden omkring 800 og en for Tiden 900—1100 (den ovenfor S. 66 gengivne)*).

Endelig kan det betragtes som bragt til høj Grad af Sandsynlighed, at ikke Mälar-Egnene, men netop *Sydskandinavien*, især *det dengang danske Omraade*, fortrinsvis har været *Værkstedet* for denne den ældre Runerækkes[†] trinvis Aflesning af den kortere. Vel er det vist, at Brugen af Runer, især til Indristning paa Mindestene, slog langt dybere Rod hos Folket i Sverige og særlig i Upland og Södermanland end i noget andet nordiskt Land. Af egentlige Runestene, — d. e. utilhugne Stene paa fri Mark, med yngre Runer, kendtes, da Liljegren udgav sine »Runurkunder« (1833), i det gamle Sverige (d. v. s. ikke medregnet de senere fra Danmark og Norge erobrede Landskaber) 1412, deraf alene i Upland 796 og i Södermanland 199, medens der i det gamle Danmark kendtes 119, i Norge 18 og paa Island ingen; altsaa tilhørte af 1549 rune-»hallar«, som Liljegren kalder dem, henved to Tredjedele alene Upland og Södermanland. Senere Fund have ikke forandret Forholdet; ifølge R. Dybecks »Runa« (Stockh. 1865, S. 59—61) var der dengang siden Liljegrens Tid fundet 154 nye Stene i Sverige, deraf 90 i Upland, 62 i Södermanland og kun to i Østergötland. Er det end rimeligt, at forholdsvis flere Runestene ere ødelagte i det stenfattige, tættere byggede Danmark, end i det stenrige, tyndere byggede Sverige (hvor der iøvrigt klages stærkt over Vanrøgt af disse Oldtidsmiuder), saa gælder denne Betragtning i alt Fald ikke for Norge, og i det Hele maa Kendsgerningen betragtes som uomstødelig. Men, naar man herfra vil slutte, at de yngre Runer først maa være komne i Brug ved Fyrisåens og Mälarens

*. Med Hensyn til alle Bøgrundelsens Enkeltheder henvises Læseren til den ofte nævnte Afhandling i Aarb. f. n. O. o. H. 1874. Hvad her er anført om enkelte Runer, maa kun betragtes som Eksempler til Anskueliggørelse.

Breder, saa støder man paa den Vanskelighed, at de *ældste danske Indskrifter med yngre Runer ere betydelig ældre end de svenske, netop de uppsvenske*. Medens Tegnene paa hedensk Tid paa svenske Stene ere saa svage, at Liljegren trode at kunne paa-staa, at de allesammen tilhørte den kristne Tid, synes snarest endog Flertallet af de danske Indskrifter at tilhøre Hedenskabet (nogle ere sikkert hedenske), og det uagtet Kristendommen sejrede langt tidligere i Danmark end i Svearike. Dernæst er det paa den ene Side netop de blekingske Stene samt Råfsal-Stenen (Bohus Læn), som vise de stærkeste Tegn til Omdannelse af de ældre Runer, og paa den anden Side haves kun i Danmark Indskrifter med yngre Runer, i hvilke endnu et og andet Tegn fra den gamle Række forekommer. Den svenske Sten, som baade hvad Tegn og Sprog udviser har det ældste Præg, nemlig Rök-Stenen, er ikke uppsvensk, men østgötisk (forøvrigt ikke den eneste i sin Slags)*), og det er ikke en særlig svensk Høvding, af eller for hvem den er rejst; thi Indskriften betegner udtrykkelig den Afdødes Folk som »Reidgoter«. Stenen bærer vel ældre Runer, dog ikke som Skrifteegn, men som Prydelser, maaske med den Bihensigt at vise Runeristerens Lærdom: han har kendt dem, men som en gammel Skrift, der var gaaet helt af Brug. Rök-Stenen er altsaa ingen Overgangs-Sten, hvad endnu mere gælder om Skåång-Stenen, med dens to Indskrifter, mellem hvilke der kan ligge mange Hundrede Aar. »Det er«, siger *Bugge* i den nedenfor nævnte Afhandling (S. 127), »i de danske og sydsvenske Landskaber, vi finde de ældste Former af den særlige skandinaviske Runeskrift og den seneste Form af den ældre Jernalders Skrift; i disse Egne maa da vistnok den kortere Rækkes Skrift først have, dannet sig, og, som jeg tror, af den længere Række. Fra disse Egne spredtes den ad mange Veje og i mange indbyrdes lidt afvigende Former. Fra Götaland kom den vistnok til Sveernes Landskaber; til Norge førtes den kortere Rækkes Skrift ad flere Veje, af hvilke én rimeligvis gik fra Vestergötland.« Men, medens den tilegnedes saa stærkt i Svearike, vandt den i Hedenold forholdsvis kun ringe Indgang i Norge, hvilket tør sluttes af det ringe Antal levnede egentlige Runestene; først senere hen brugtes Runeindskrifter noget mere af Normænd og Islændinger.

*) Se *Bugge*: „Tolkning af Runeindskriften paa Rök-Stenen“ i „Ant. Tidskr. för Sverige“ V, S. 119.

Den Bevægelse i Rune-Udviklingen, som havde ført fra de ældre Runer til de yngre, standsede ikke ved den ovenfor givne Futhork med de 16 Tegn. Idelig foregik der Forandringer. Paa den ene Side søgte man at skabe nye Tegn for de Lyde, der havde mistet sine Tegn, ved at anbringe en Prik i de hidtil brugte Runer: *Ń, Ƴ, l, Ɔ* bleve ved Hjælp af Prikkerne: *h, Ƴ, t, Ɔ* til Tegn for y, g, e, p. Det var „*stungne Runer*.“ Paa den anden Side søgte man paa mange Maader at gøre Tegnene mindre omstændelige at riste. t-, n-, og a-Tegnene mistede den ene Bistreg, de to første den til Venstre, a den til Højre; *h* skreves saaledes, at man nøjedes med den øverste eller den nederste Halvstav. Herhen hører Udeladelsen af Runer, som dog havdes og ellers brugtes, i visse Forbindelser, t. Ex. n-Runen foran t-Runen (»mandr« skrives »matr«.) Fremdeles trak man to Runer sammen til ét Tegn, t. Ex. *h* = *hŃ*; det var *Samstav-Runer*. Herfra var kun et Skridt videre til at binde flere Runers Bistaver til en Hovedstav, t. Ex. *h* *o*: »han«;

det var *Binde-Runer*. Men, naar den lodrette Streg altid var given, kunde den forudsættes, saa at man ristede Bistaverne alene; saaledes fik man *stavløse Runer*, som ogsaa kaldtes „*Helsing-Runer*“, fordi de ere fundne i Helsingland. Endnu en tredje Grund til Forandringer laa i Lysten til at gøre det Ristede svært at tyde. Saaledes maa vistnok Oprindelsen forklares til *Kvist-Runer*, der dannedes paa følgende Maade. Man udtrykte hver Rune ved at angive dens Numer i Ætten og Ættens Numer, hint ved Streger føjede til den ene Side af en lodret Stav, dette ved Streger, føjede til den modsatte Side. p t. Ex. er 3dje Rune i 1ste Æt; altsaa udtryktes den ved Tegnet *h* eller Tegnet *h*. Hvilken Side der udtrykte Ættens og hvilken der udtrykte Runens Plads, kan ikke ses af dette enkelte Tegn; det kunde ogsaa være 1ste Rune i 3dje Æt, altsaa *h*. Men, saa snart en Kvistrune forekom, der havde Numer 4, 5 eller 6 i sin Æt, kunde man af Stregernes Stilling paa dens Tegn, se, om Runens eller Ættens Numer vare angivne ved Stregerne paa højre eller venstre Side. Undertiden ombyttede man imidlertid Ætternes Numer for yderligere at vildlede Læseren, lod t. Ex. Freys Æt være Nr. 3; man maa i slige Tilfælde passe paa at finde en k-Rune; den er 6te Rune i Freys Æt, og de andre Ætter have kun 5 Runer hver; altsaa er en Kvist med 6 Bistreger altid k-Runen, og af Stregernes Tal paa den modsatte Side ved

man da, hvad Numer Risteren har villet give Freys Æt. Her ere kun de vigtigste Runekonster antydede; nærmere Oplysning giver Liljegrens »Runlära« (Stockh. 1832). Især have senere Aarhundreders Islændinger været opfindsomme. Her virker aabenbart den samme Drift, som skabte de konstige Versemaal og Om-skrivninger, der udmærkede Skjaldskabet fra Hedenolds Slutning: man stillede sig Vanskeligheder i Vejen for ved deres Overvindelse at vise sin Kløgt. At man kunde være altfor »vis«, fik Snorre Sturlesøn at føle, da end ikke han kunde raade de Lønruner, hvori en Ubekendt advarede ham mod Gissurs Overfald, som kostede ham Livet.

Den kortere Rækkes Runer ere altsaa en i Norden selv udviklet Skrift, paa den ene Side særlig *nordisk* — hvor den findes udenfor Norden, er den Tegn paa Nordboers Besøg eller Bosættelse —, paa den anden Side *fælles-nordisk*, — overalt i Norden har den været brugt, om end Brugen ikke til samme Tid har været lige udbredt og almindelig allevegne. Hvad vidne nu Indskrifterne med yngre Runer om *Sproget i Norden* i den yngre Jernalder? Var det ét Sprog? eller havde det begyndt at skille sig ad i de Grene, hvori det nu er delt?

Det ligger meget nær at forudsætte, at paa saa vidtstrakt et Omraade maatte et oprindelig fælles Tungemaal tidlig dele sig i mange Landskabsmaal, hvert med sin egen Udtale og sine egne Anvendelser af visse fælles Ord, hver opgivende Noget og paa sin egen Vis udviklende Andet af det fælles Ordforraad, hvert maaske ogsaa skridende uens frem i Afslibning af Sprogets Former. Da, omtrent samtidig, den norsk-islandske, svenske og danske skrevne Literatur begynder, er Adskillelsen alt kendelig, skønt ikke stor. Var den alt tilstede i Hedenold, i alt Fald mod Slutningen? Vidnesbyrd herom har man villet finde i de ældste Sprog-minder, nemlig Stedsnavnene og Rune-Indskrifterne. Det kommer nu an paa, hvad og hvor meget betyde.

Man har i *Stedsnavnene* fundet en Del Ord, dels *Artsord*, dels *Personnavne*, der synes særegne for dette eller hint Land, denne eller hin Egn. Ved nærmere Eftersyn ville de saaledes

paaviselige Egenheder dog svinde ind til noget højest Ubetydeligt. Blandt de mange hundrede Ord t. Ex., som *E. Madsen* *) har fundet i sjællandske Stedsnavne og hvortil han søger Roden i »Angelsaxisk« eller et dermed nær beslægtet Oldsprog snarere end i Oldnordisk, er der kun et Par Stykker, som ikke findes tillige i Islandsk **). Desuden, fordi et Ord ikke findes i nogen islandsk Bog, kan det godt have været til i det norsk-islandske Tungemaal, hvortil kommer, at Artsord i Stedsnavne som oftest vedkomme Jordbundsforhold og følgelig maa forekomme eller ikke forekomme efter de forskellige Landsdeles ulige Beskaffenhed (»fors« kan godt have været til i Oldtidens Dansk, fordi det ikke forekommer i danske Stedsnavne, saasom ingen Fosser findes i Danmark). Al Ulighed bliver i alt Fald betydningsløs ved Siden af den overvældende Lighed. Naar man t. Ex. vil slaa op i *J. Koks* Bog om Folkesproget i Sønderjylland, 2den Del, som indeholder alfabetiske Fortegnelser over Person- og Stedsnavne, med hvilke stadig sammenstilles tilsvarende Navne i det øvrige Norden, vil man idelig paa Bogens 460 Sider støde paa det samme Navn eller Navne, sammensatte af de samme Ord i Nordens forskelligste Egne, for en stor Del ældgamle Ord og Navne, der vidne om, at Gudsdyrkelse, borgerlige Forhold, Tænkemaade, Tungemaal væsentlig vare ens hele Norden over paa den Tid, da Navnene dannedes. Af særlig Vigtighed for os ere de mange Stedsnavne, som indeholde Gudenavne, eller Personnavne afledede af Guders Navne, fordi paa den ene Side slige Navne ere saa sjældne udenfor Norden, paa den anden Side deres Udbredelse over hele Norden mer end noget andet beviser Fællesskab i det,

*) Se hans Afhandling „Om sjællandske Stedsnavne“ i „Ann. f. n. Oldkhd.“ 1868.

**) To af de vigtigste ere Endelserne „— løv“ („lev“) og „— løse“. Hint har man tidligere udledet af „leyfö“, Efterladenskab, Arv, saa at det sammen med et Personnavn betydede, hvad en Mand havde efterladt sig; dette skulde komme af „lauss“ o: løs og betyde Jord, som var udløst af Familiearven ved Køb. Madsen udleder „løv“ af oldengelsk „hlow“ eller „hlaw“, Højde, fordi alle Byer paa — „løv“ skulle ligge paa et højere, fast, jævnt skraanende Jordsmon. Men, naar man i Sproget har Ord som „Konungslev“ som Fællesnavn, bliver denne Terrænforklaring meget tvivlsom; „løse“ skulde komme af oldeng. „læsu“, nu „leese“, der betyder sid Græsgang, og denne Forklaring skulde støttes af Jordbundsforholdene. Men Endelsen findes ogsaa paa Island, saa, er Forklaringen rigtig, har Ordet i alt Fald været fælles-nordiskt.

som danner Grundlaget for alt aandeligt Liv: de religiøse Forestillinger*).

Give de gamle Stedsnavne — de senere opstaaede vedkomme os selvfølgelig ikke — kun ringe Løjlighed til at spore Dialektforskelligheder i Oldtidens nordiske Sprog, saa vil man ogsaa kun

*) Exempler *bevise* ikke Noget. Det er netop den samlede Masse af Kendsgerninger, som det her kommer an paa. Et Par turde dog være paa sin Plads for at anskueliggøre det Sagte. En stor Mængde *Naturting* have endnu samme Navn i hele Norden — Lund, Skov, Strøm, Bæk, Ø, Holm, Sund o. s. v. —; at hermed sammensatte Navne findes overalt, er en Selvfølge (t. Ex. „Lund“, „Lunde“ baade i Danmark, Sverige og Norge, mange Gange). Men Ordet „Lid“ (Skraaning), t. Ex. er nu særlig svenakt, norsk („Li“) og islandskt („hlíð“); det forekommer dog ej alene i mangfoldige norske og svenske, men ogsaa i danske Navne: „Lien“ hedder en Bakke ved Løjt og et Hus ved Dybbøl-Kirke, ved Hjørring er et „Nørre-“ og „Sønder-Li“, ved Horsens et „Bjergelide“, ved Holstebro et „Lidegaard“ ved Køge et „Lidemark“, ved Roskilde et „Ledøje“, fordem „Lidhøve“ ∴ Lidhøje. „Bar“ er i Sverige og Norge de spidse Bladfinge paa Naaletræer. Ordet findes i det sønderjydske „Barlund“, i „Barrit“ og „Bjert“ der Begge ere Forvanskninger af „Barvid“ ∴ Naaleskov. „Ved“ i den gamle Betydning Skov har vi lige saa vel i det sønderjydske „Sundeved“, som i det smaalandske „Finveden“ eller det vestgøtiske „Tiveden“. *Hage* — indhegnet Stykke Jord — findes t. Ex. i „Kalfhagi“ paa Island, „Kallehave“ paa Sjælland, „Haga“-Slot og mange Navne paa — „haga“ i Sverige. „Oss“ — Aamunding, der endnu er Fællesnavn paa Bornholm, forekommer ej alene i „Aarhus“, opr. „Áróss“, i Jylland og i Norge, men ogsaa i „Áros“ ved Mälaren, som i „Hofsóss“ paa Island; „Hross“, senere „hors“ i „Horsens“, opr. „Horsnæs“, i Jylland og andensteds i Danmark og „Horsnäs“ i Østergötland; „Nabbe“ eller „Nebbe“ — en fremspringende Punt, en Udkant — i „Bøgsnab“, „Hønsnab“, „Holsnab“, alle i Sønderjylland, „Hærnab“ ved Kerteminde i Fyn, „Elfsnabben“ ved Udkanten af Stockholms Skærgaard, „Nöbbelöf“ i Södermanland o. fl. St.; „Holt“ — opr. skovgroet Bakke — ej alene i mangfoldige islandske, norske og svenske Navne, men ogsaa i mange danske: „Holte“, „Roholte“ jvfr. „Råhult“ i Smaaland o. s. v.; „Marr“ — Hoppe — i „Marstal“ paa Ærø, „Marstad“, „Marsäter“ i Østergötland, „Marby“ i Upland, „Mærn“ ved Præstø, opr. „Marheim“, samme Navn som „Marum“ i Norge og i Vestergötland; „Sle“ eller „Sh“ — Rørvæxt — i „Slien“, „Slesvig“, „Slæbæk“ ved Svendborg, „Slævik“ og „Slested“ i Østergötland. Som Exempler paa *Bensøvnelser*, hentede fra *menneskelig Virksomhed* kunne anføres: „Ryd“, „Rød“ — et Stykke Jord, hvor Skoven er ryddet — i „Ryde“ i Angel, „Ry“ i Jylland, „Rye“ i Norge, „Ryd“, „Ryda“, „Rydja“ i Sverige og i de mangfoldige Sammenstninger med „—rød“ (dsk.), „—ryd“ eller „—red“ (svk.), „—rud“ (nsl.); til „Ryslinge“, som rimeligvis kommer heraf, svarer et „Ryslinga“ i Østergötland. „Kummet“ — Gravminde — ej alene i tvenske Navne, t. Ex. „Kumlaby“ i Østergötland, „Kummelnäs“ i Upland, men ogsaa i

finde faa Vidnesbyrd herom i *Runeindskrifterne*. Der er en Mylder af ulige *Lydbetegnelser*, og det er muligt, at der i disse mangen Gang skjuler sig ulige *Lyd* i vedkommende Egnes Tungemaal. Men det vil i Regelen være uafgørligt, hvad der i Stavemaaden kommer derfra og ikke fra tilfældige Aarsager: Runeristerens Vane, Indfald, Forglemmelser. Naar man t. Ex. finder det ideeligt forekommende Ord „*Sten*“ skrevet paa de mangfoldigste Maader*) og blandt disse dog de to Former »*Stain*« og »*Stin*« ere

„*Kummeled*“ o: „*Kummelved* i Sønderjylland. „*Varde*“ — Vagtsted — i „*Varde*“ i Jylland, „*Varbjerg*“ i Halland, „*Vardø*“ i Norge, „*Vartorp*“ i Smaaland, „*Vartofta* i Vestergötland o. fl. St. „*Tun*“, nu kun norsk-islandskt Ord, i „*Tune*“ ved Roskilde, „*Eskilstuna*“ i Sverige. *Gudenavne* forekomme t. Ex. i de sønderjydske Navne „*Vojens*“, „*Vonsbæk*“, „*Vonsild*“ (af *Odin*, med jydsk w-Lyd foran), „*Onsberg*“ paa Samsø, „*Odense*“ paa Fyn og „*Odensvi*“ i Nerike, begge Ord det samme: Odins Helligdom, „*Onsåker*“ i Vestergötland, „*Onsø*“ og „*Onsstad*“ i Norge o. s. v.; *Thors* Navn genfindes i utallige Stedsnavne, saa vel som de deraf afledede Mandsnavne „*Thord*“, „*Thore*“ m. v.; *Frey* eller *Freya* i „*Frørup*“, „*Frøslev*“ paa mange Steder i Danmark, „*Frøtuna*“ i Upland, „*Frøstuna*“ i Södermanland, „*Frølund*“ i Vestmanland, „*Frøshov*“, „*Frøseter*“, „*Fresvik*“ i Norge; *Hildir* i de danske Navne „*Hillerup*“, „*Hillerød*“, i „*Hillersjø*“ ved Stockholm, „*Hildrum*“, opr. *Hildarheim* i Norge; „*Ås*“ eller „*Ås*“ i „*Åsdal*“ (sønder- og nørrejydsk), „*Åsum*“, „*Åsnæs*“ i Fyn, „*Åsby*“ i Sverige, „*Åstrup*“ (dsk.) og „*Åstorp*“ i Østergötland, „*Åsabacke*“ i Södermanland, „*Åsnæs*“, før „*Åsanes*“ i Norge o. s. v. *Gud* (vistnok altid hedensk, da Kristne vel næppe vilde kalde et Sted paa Jorden efter Gud) i „*Gudhjem*“, „*Gudhem*“ paa Bornholm og i Vestergötland, „*Gudum*“, Forvanskning af „*Gudhjem*“, ved Slagelse, ved Lemvig og i Norge flere Steder. „*Gudme*“ i Fyn, „*Gudsø*“ i Jylland, „*Gudvalla*“ i Vestergötland; *Gode* i „*Gottorp*“ i Sønderjylland og paa Island, „*Gottrup*“ ved Lemvig, betyder et Goden tilhørende Torp; „*Vi*“ — Helligdom — i „*Viborg*“, i det hyppige danske og svenske Navn „*Viby*“ o. s. v. — Af gamle nordiske *Personnavne*, som endnu forekomme eller bevislig have været brugte i Sønderjylland, kan nævnes — alene hørende til Bogstaven A i Koks Navneliste — „*Åbe*“ = Runeindskrifternes „*Abi*“, „*Ålv*“ endnu kun i levende Brug i Norge og paa Island, „*Alli*“ = Run. *Ali*; „*An*“ og „*Øn*“ = Run. og isl. „*An*“, „*Øn*“; „*Are*“ = lig Run. og isl. „*Ari*“, egtl. *Ørn*, hvilket Ord forekommer i mange danske Stedsnavne paa „*Arn*“ t. Ex. „*Arnbjerg*“; „*Åsa*“ = Run. „*Asa*“, oldn. „*Åsa*“, nsk. „*Åse*“; „*Avtor*“ = isl. „*Haþpor*“. Jeg tør ikke gaa nærmere ind paa dette meget tiltrækkende Æmne i et Arbejde, som dog ikke skal være en Sproghistorie.

*) „*istain*“, „*istin*“, „*itin*“, „*ipun*“, „*sain*“, „*sena*“, „*stan*“, „*stain*“, „*ston*“, „*staun*“, „*stein*“, „*sten*“, „*stian*“, „*stin*“, „*stoin*“, „*ston*“, „*tsin*“ o. fl. (Se Stephens i hans Modskrift mod Wimmer i Aarb. f. n. O. o. H., 1867 S. 183.)

aldeles overvejende*), saa fristes man til at formode en Lydgrund: at man har udtalt »Stein«, hvor man har skrevet »Stain«; og udtalt »Sten«, hvor man har skrevet »Stin«. Men naar man saa finder begge Former brugte jævnsides i alle tre nordiske Lande, ikke mindre i Danmark, hvor Udtalen tidlig maa have været »Sten«, end i Norge, hvor Udtalen hos Menigmand endnu er det oprindelige »Stein«, ja naar man ser dem paa Stene i samme Egn, ristede af den samme Runerister, saa mærker man, at fra den ulige Stavemaade kan der ikke sluttes til ulige Lyd, ulige Dialekt: den samme Egn havde dog vel ikke forskellig Dialekt paa samme Tid, den samme Mand talte dog vel ikke en Dialekt paa en Sten, en anden paa en anden, eller vel endog en Dialekt i Begyndelsen og en anden i Enden af den samme Indskrift; thi det forekommer tidt nok, at det samme flere Gange forekommende Ord er stavet uens paa samme Sten. Der var ingen »Ret-skrivnings-Ordbog«, som Runeristerne kunde ty til; man søgte at udtrykke omtrent, hvad man hørte, og var tilfreds naar det blot var forstaaeligt for Læserne, hvem det naturligvis aldrig faldt ind at gruble over Stavemaaden, naar de kun begreb Ordet. Men den Mangfoldighed af Stavemaader, der opstod, har *samme Præg overalt i Norden*.

Trods al Vilkaarlighed, er det imidlertid i det Hele ikke vanskeligt at komme efter Ordenes *Bøjningsformer*; disses Lyde paatrængte sig selvfølgelig stærkest, da Urigtigheder heri væsentlig kunde forvanske Sætningens Mening, og de maatte følges udtrykkes saa nøjagtigt som muligt. Er der da i Rune-Sprogets Bøjningsformer Egenheder, som skille mellem de forskellige Dele af Norden? Det er i alt Fald vanskeligt at paavise dem ved Hjælp af Runerne. En Hovedforskel mellem det ældste skrevne Svenske og Danske paa den ene Side og det Norsk-Islandske paa den anden Side, er, at u-Omlyden ikke var til i Dsk.-Svsk., men derimod i Nsk.-Isldsk**). Sandsynligvis har denne Ulighed allerede været tilstede i Rune-Indskrifternes Tid; men man kan ikke se det af dem, eftersom Omlyden fattes ej alene paa de svenske og danske, men ogsaa paa de norske Stene***); har man

*) I de 200 første Indskrifter hos Liljegren, fra Upland, har jeg fundet „stain“ 62, „stin“ 33 Gange, de andre Former kun et Par Gange hver.

***) U i et Ords Bøjningsendelse forvandler Stammens a til ö: „faðir“ — gsf. „föður“, „gamall“ — hunk. „gömul“, „hafa“ — Iste Pers. Flt. Nut. „höfum“.

***) T. Ex. paa Gjerdestenen, S. Bergenh. Amt: „Arlatr riit runar

havt Omlyden, har man anset det for uforfødt at udtrykke den. Til nogle Uligheder i Tiden 800—1100 kan man slutte deraf, at *nuværende* danske eller svenske Former ere *ældre* end de norsk-islandske; saaledes have »øgon« og »öron«, »Øjen« og »Øren« de oprindelige Endelser, som i Islandsk have vejet Pladsen for »augu« og »eyru«; ligeledes »vred«, »vrang« o. s. v., hvorimod Isldsk. har »reiðr«, »rángr« med bortkastet v. Men have vi Danske og Svenske de oprindelige Former nu, *maa* vi have havt dem ogsaa i Runetiden. En enkelt Bøjningsegenhed er iagttagen paa Runestenene i Modsetning til isldsk. Skriftsprog: at Ordstammer paa — »ja« i Runesproget have Flertal — »jar« (t. Ex. »drængjar«), men i Isldsk. — »ir« (»drængir«). — I *Ordforraadet* turde der vise sig mest Forskel mellem Rune-Indskrifterne indbyrdes og mellem dem og norsk-islandsk Skriftsprog: der forekommer paa mangan Runesten et Ord, som ikke kendes andensteds. Men Indskrifterne ere saa korte, at man aldeles ikke kan slutte, at et Ord ikke har været tilstede i Sproget i en vis Egn eller Landsdel, fordi det ikke forekommer i nogen Indskrift derfra. De allerfleste »underlige« Ord i Indskrifterne kunne i alt Fald forklares af det norsk-islandske Skriftsprog, d. v. s. de ere rundne af samme Sprogbund som dette. I det Hele ere Ulighederne mellem Indskrifternes Sprog indbyrdes og mellem dette Sprog og Norsk-Islandsk saa ringe, at man med fuldeste Ret kan sige: *i den yngre Jernalder var der et og samme Sprog i hele Norden, og det var væsentlig samme Sprog som det, vi kende fra den islandske Bogskat.*

Fra Roslagen til Grønland, fra Ishavet til Danevirke lød da i hine Tider samme Tungemaal. Det klang i sin mandige Vælde vidt i Verden, overalt hvor Nordboer færdedes: paa det hvide Havs Strande, i Ruslands Skove, imellem Miklagaards Paladser, paa Syriens og Afrikas Bredder, langs Frankrigs Floder, overalt paa de britiske Øer, ja paa Amerikas snart efter glemte Strande. Overalt efterlod det sig Minder, af hvilke mange ere forsvundne, men andre have trodset Tiden. Glemte ere de af Kejser Konstantin Porfyrogenetes optegnede »russiske« d. e. nordiske Navne paa Fosserne i Dnjæpr*), og bortlagte ere forlængst de mange

pisa aftir Klum fapur.“ (d. e. „Erland skrev Runer disse efter Glum, [sin] Fader“).

*) Ουλβορσι ο: Holmfors, Γελανδρι ο: Gjaldende, Βαρουφορος ο: Bárufors (Bølgefors). Se C. Smith i hans Oversættelse af Nestors Krønike

nordiske Navne, som møde os i Nestors Beretning om de ældste russiske Fyrster. Endnu minder dog Navnet »Olga« (o: Helga) om, at dette Rige stiftedes af Skandinaver, og endnu bærer det oldgræske Konstværk, Løven fra Piræos, som Venetianerne siden flyttede til deres Stad, paa sine Marmorsider de halvt udslettede Spor af nordiske Væringers Besøg i den klassiske Kulturs gamle Hovedstad. Endnu vidne mangfoldige Stedsnavne i Normandiet og især i England samt andensteds paa de britiske Øer, og mange særegne Ord i det oldengelske Almuesmaal om, hvor stærkt og hvor længe Nordboernes Sprog har lydt paa disse Steder*).

Dansk Tunge kaldtes dette Sprog i Almindelighed af dem, der brugte det; men der mentes utvivlsomt det Sprog, som *alle Nordboer* talte. Endnu langt ned i Tiden, da Adskillelsen mellem Norsk-Islandsk og Dansk samt Svensk var i fuld Gang, brugte Islændingerne Ordet »dansk Tunge« ej alene om Fortidens fælles-nordiske Sprog, men ogsaa om Samtidens forskellige nordiske Maal, ja særlig om deres eget Maal. »Fordi Frode var mægtigst af alle Konger i *Nordlandene*, blev Freden over al den *danske* Tunge tilskreven ham, og det kalde *Nordmændene* (o: Nordens Mænd) Frodefreden«, siger Snorres Edda — altsaa er Norden den danske Tunges Omraade. Snorre lover i Fortalen til Heimskringla at fortælle om »de Høvdinger, der have haft Herredømme i *Nordlandene* og talt *dansk Tunge*«. »Gragåsen« (vedtagen 1118) giver *norske, svenske og danske* Mænd Arveret efter deres islandskfødte Frænder, men udelukker derimod Mænd »af alle andre Tunger end *dansk Tunge*« — altsaa er denne Normænds, Svenskes og Danskes Sprog. I Digtet »Lilja« fra Midten af det 14de Aarhundrede kalder den islandske Skjald sit »Modersmaal« for „*dansk Tunge*“ — altsaa for ham Navnet paa det islandske Sprog**). At det, fordi det *ogsaa* var Normændenes Sprog, hyppig kaldes »Norrænemaal«, beviser ikke, at det

(1869) S. 222, hvor han paaviser de andre 4 russiske Navnes sandsynlige, men mindre iøjnefaldende nordiske Oprindelse.

*) Se foruden andre Fremstillinger af dette Forhold (Estrups, N. M. Petersens) *J. J. A. Worsaae*: „Minder om Danskerne og Normændene England, Skotland og Irland“, samt „Den danske Erobring af England og Normandiet“.

**) En Del flere Vidnesbyrd om denne Brug af Udtrykket „Dansk Tunge“ ere samlede af *N. M. Petersen* bl. A. i „Afhandling om Modersmaalet“, Universitetsprogram for 1852.

kun var Normændenes (og Islændingernes) Sprog, lige saa lidt som Udtrykket »Dansk Tunge« beviser, at det kun var Danernes.

Til Sprog-Enheden svarer det, at Rune-Indskrifterne fra den yngre Jernalder, ogsaa hvad Fremstillingsmaade og Tankeindhold angaar, have samme Præg hele Norden over. Inden vi fordybe os i denne Del af vort Æmne, synes det imidlertid rimeligt at forelægge Læseren en liden afsluttet Prøve af Sproget, som det omkring Aar 1000 eller lidt senere skreves i alle tre nordiske Lande. Jeg vælger Indskrifterne paa den danske Hedeby-Sten, den norske Dynna-Sten og den svenske Gripsholm-Sten.

Paa *Hedeby-Stenen*, funden 1796 ved Vedelsprang syd for Danevirke, staar med latinske Bogstaver, dog at **p** beholdes:

þURLF × RISþI × STIN × þONSI × HIMPIGI × SWINS ×
EFTI × ERIK × FILAGA × SIN × IAS × UARþ ×
TAUþR × þO × TREKIA × SATU × UM × HAIþABU
IAN : HAN : UAS : STURI : MATR : TREG : HARþA : KUPR.

Runernes virkelige Lydværdi vilde (se P. G. Thorsens »Danske Runemindesmærker I«, S. 148) give følgende Indskrift:

»þulfr reisþi stein þonsi, heimþegi Sveins eftir Erik,
felaga sin, es varþ dauþr (udt. døjr), þo drengiar satu
um Heiþaby; en han vas styri mandr, drengr harþa goþr.«

Denne *olddanske* d. v. s. *oldnordiske* Sprogform stemmer meget nær med den *islandske*, i hvilken Indskriften vilde lyde:

»þolfr reisti stein þenna, heimþegi Sveins, eftir Erik,
félaga sinn, er varð dauðr, þá (er) drengir sátu um Heiðabæ;
en hann var styrimaðr, drengr harða góðr.«

I *Nutidens Dansk* lyder den:

»Tholv reiste denne Sten, Hjembo Svends, efter Erik,
Fælle sin, der blev død (o: døde), da Kæmper sad om
(o: belejrede) Hedeby: men han var Styresmand, (en)
Kæmpe saare god.«

Dynna-Stenen staar i Gran Sogn paa Hadeland (Kristians Amt, mellem Tyrifjord og Mjøsen). Den er tidlig bleven bemærket paa Grund af en meget smuk Billedristning. Ifølge Afbildning i Aarsber. for 1854 fra Foren. til norske Fortidsm.'s Bev. staar der, naar Runerne gengives bogstavret:

KUNUUR × KIRþI × BRU × þRIRIKSTUTIR × ÅSRUI
TUTUR × SINA × SU × UAS × MARHANARST ×
ÅHAPALATI.

Naar hver Rune faar sin virkelige Værdi, staar der (se S. Bugge i Tidskr. for Phil. og Pædag. VI, S. 89—92):

»Gunvur gerði bru, þríriksdotir, eftir Ásrui, dotur sína;
su vas mæ hanairst á Hapalandi.«

Til denne *oldnorske* d. e. *oldnordiske* Form svarer *islandsk*:

»Gunvör gerði brú, þríriksdóttir eftir Ástriði (Ástriði?)
dóttur sína;
sú var mæ hönunurst
á Hadaalandi.« —

i *Nutidens Norsk*:

»Gunvör gjorde Bro, Thirriksdatter, efter Ásrid (Ástrid),
Datter sin;
hun var hánndsnildest Mø
paa Hadeland.«

Gripsholm-Stenen blev funden 1827 i den underste Hvælving i »Vasa-Taarnet« paa Gripsholm-Slot, hvor den laa som Dørtærskel mellem to Rum. En usædvanlig fordringsløst slyngnet og ikke videre omhyggelig ristet Orm bærer (ifølge R. Dybecks »Svenska Runurkunder« Nr. 20) fra Hals til Halespids en Indskrift, som bogstavret lyder:

TULA : LIT : RAISA : STAIN : ÞINSAT : SUN : SIN
HAUALT : BRUÞUR : INKUARS : ÞAIR : FAURU :
TRIKILK : FIARI : AT : KULI : AUK : AUSTATLAR :
NI : KAFU : TUU : SUNAR : LA : I : SARK : LAN : TI.

Ved Oplæsning af nogle Sammendragninger — »þinsat« = »þinsa at«, »austarlar ni« = »austarla arni« *) — og naar man giver Runerne deres sande Lydværdi, faar man følgende *oldsvenske* d. e. *oldnordiske* Form:

»Tula let raisa stain þinsa at sun sin Havald, bruþur
Ingvars. þair fauru drengileg fiari at Kuli, auk austarla
arni gafu; dou sunarla i Sarklandi«,

hvortil svarer følgende *islandske* Form:

»Tóla lét reisa stein þenna at sun sin Hávald, bróður
Ingvars.

*) Saaledes læser S. Grundtvig: »Om Nordens gamle Literatur« (Hist. Tidskr. 3dje Række, 5te Bind) Særtryk S. 104. Han læser ogsaa »at kuli« som »at gulli« o: »efter Guld«, »for at vinde Guld«. Det synes mig knap troligt, at »at« kan bruges i denne Mening, og man savner netop en Stedsbetegnelse som Paralel til de følgende to.

Þeir fóru drengilega
fjarri at Kuli
ok austarla
erni gáfu;
dóu sunnarla
i Serklandi.*

Det kunde i *Nutidens Svensk* gengives:

Tola lát resa sten denna åt son sin Havald, broder
Ingvars.

De foro manligen
fjerran till Kul*)
och österute**)
örn göddo***)
dogo söderut
i Särkland.*

IV.

Rune-Indskrifterne.

Havde man ikke i den skrevne Literatur et mange Gange fyldigere Billede af vore Forfædres *Livsforhold* og *Tænkemaade* i Hedenold, saa vilde vi tilvisse ikke lære ret Meget af Indskrifterne: de ere korte, forudsætte alle de Forhold, hvortil der hentydes, bekendte, og lyde — Navnene fraregnede — for en stor Del ens, som Tilfældet sædvanlig er med Gravskrifter. Alligevel ere de en vigtig aandshistorisk Kilde. De ældste skrevne Meddelelser ere dels flere Aarhundreder yngre end den Tidsalder, som de handle om og som Indholdet stammer fra, dels tilhøre de, fra regnet Saxos sagnhistoriske Bøger, mest en enkelt, afsides boende, liden Del af hele Folket. Der vil altid kunne rejses Tvivl, om hvorvidt dette eller hint Træk i det Liv, de skildre, er overført fra den Tid, hvori Kvad og Sagaer nedskreves, til den foregaaende Tid, om hvorvidt det har været særeget for Island (og

*) Efter Dybecks Formodning „Sikulien“, „Siilien“.

**) I Østerleden, sædvanlig Gardarige og Grækland.

***) Mæskede, nemlig med Blod.

vel i Almindelighed tillige Norge) eller fælles for hele Norden. Rune-Indskrifterne ere flere Aarhundreder ældre end Bøgerne, selvfølgelig i Regelen *samtidige* med de Personer og Forhold, som de omtale, samt uadskillelig *knyttede til det Sted*, hvor de findes. Deres Vidnesbyrd ere altsaa *paalidelige* med Hensyn til Tid og Sted; og, naar de betragtes i det Lys, der falder paa dem fra de skrevne Mindesmærker, indeholde de derhos langt flere og langt mangfoldigere Oplysninger om deres Tids og Egnes Tilstande, end man skulde vente af saa korte og tilsyneladende saa magre Sætninger. Det er da rimeligt, at vi tage Rune-Indskrifterne og deres Indhold forholdvis nærmere i Øjesyn end den skrevne Literatur — saa meget mere som der ikke haves nogen Oversigt over Rune-Litteraturen, hvortil Læserne kunde henvises. yngre end Liljegrens »Runlära« og »Runurkunder« fra 1832 og 1833, hvori selvfølgelig mange Enkeltheder ere rettede ved den følgende Tids Granskninger. Vi begynde med hine allerførste Spør til nordisk Literatur:

Indskrifterne med ældre Runer*).

Tagne under ét, ere disse Indskrifter endnu langt *ordknappere* end de med yngre Runer. De Færreste indeholde Andet end et Ord eller to, mest Navne, stundom med Antydning af Vedkommendes Forhold til den runemærkede Ting.

Paa *løse Sager* er dette Regelen. *Hariso* paa Himlingøje-Spændet, *Lupro* paa Strarup-Diademet, *Ovlpupewar* og *Niwangmarir* paa Thorsbjerg-Dupskoen, *Houar. Hor. Alawin Auing* paa nogle Brakteater (Nr. 24, 25 og 67 i Stephens' Old-north. run. moa.), *Niuwila* paa en ved Varde funden Brakteat — disse Ord ere formodentlig Ejernes Navne. Kun undtagelsesvis mældes der lidt mere. Paa et lidet Orme-Billede af Ben, fundet i Lindholm-Mose i Skaane, staar, foruden en Række Runer uden Ordmening, Ordene „Jeg Jarl. som lav heder“ (Ek Erilar saii lagar hatika,

*) Se især S. *Bugges* „Bidrag til Tydning af de ældre Rune-Indskrifter“ (Tidskr. for Phil. og Pædag. VII og VIII), „Bemærkninger om Rune-Indskrifter paa Guldbrakeater“ (Aarb. f. n. O. o. H. 1871. og flere Monografier, som maa anføres hver paa sit Sted. Jyff. *Wimmers* Læsninger og Tolkninger af enkelte Indskrifter, især i „De ældste nordiske Rune-Indskrifter“ (Aarb. 1867) og „Navneordenes Bøjning i ældre Dansk“ (1869). At jeg ikke i Reglen gengiver Prof. Stephens' som oftest meget afvigende Læsninger og Tolkninger, følger af, hvad der er udviklet i foregaaende Afsnit.

Bugges Læsning og Tolkning), d. v. s. med Tilnavnet den Lave, og Ethelhem-Spændet fra Gotland siger: „*Mig virkede* o: gjorde *Marila*“ (M[e]k M[a]r[i]la w[o]rta). Herhen hører selvfølgelig Guldhornindskriften, som ovenfor er omtalt. I Almindelighed give Brakteaternes Rune-Indskrifter ingen Ordmening: . Runerne staa der enten til Stads eller som Tryllemidler (se nedenfor). Undtagelser ere Vadstena-Brakteaten med dens Futhark, for saa vidt Meningen med at præge Runerækken er tydelig nok, hvorimod Resten af Indskriften (»Luvatuva«) er uforstaaelig. Derimod indeholder Tjörkö-Brakteaten fra Bleking en hel Sætning: *Helmar, Kunimunds Søn, skrev* (disse) *Runer paa Walkorn* (»Helmar, Kunimudir wurte runar an Walhakurne«) hvilket sidste Ord Bugge mener er et Stedsnavn.

Men ogsaa mange af **Stenene** ere meget fattige paa Ord. *Polir* paa Bratsberg-Stenen ved Throndhjem, *Hawukopur* paa Vånga-Stenen i Vestergötland, *Fino Saligastir* (et Kvinde- og et Mandsnavn) paa Berga-Stenen i Södermanland, synes kun at være Navne i Nævneform, selvfølgelig de Afdødes. *Jarl Vifil* (»Erlar Wiwila«) paa en Strandhammer ved Veblungsnæs i Romsdalsfjorden kan være Navnet paa Stedets første Ejer*). En anden Klippeindskrift, ved Valsfjorden, lidt nord for Indløbet til Throndhjemsfjord, lyder i Oversættelse: *Hagustald, Goddags Træl* (»Hagustaldir þewar Godagas«); her er til Navnet føjet en Oplysning om hans Stilling, hvad der nu end har været Meningen med at indriste disse Ord paa dette Sted**) Paa andre Steder staa Navnet i Ejeform med underforstaaet eller tilføjet Betegnelse af Mindesmærket. Saaledes Tanum-Stenens (Bohus Læn) meget omstridte Indskrift, hvilken Bugge tolker: „*Thravinges kaldet blev*“, underf. »Stenen« (»Þrawingan haitinar was«); Bö-Stenens (Stavanger Amt): *Knabdas Gravhøj*; Råfsal-Stenens tidligere anførte Ord: *Hariwulfs Stene*; Steinstad-Stenens (Thelemarken): *Igingos Hælle* (»Igingon helar«; Igingo er et Kvindenavn); Tom-

*) Se *B. E. Bendixens* Meddelelse om og *Bugges* Granskning af denne Indskrift i Aarb. f. n. O. o. H. 1872. „Jarl“ maa, efter Bugges Mening, opfattes som Egennavn, ikke som Værdigheds-Navn. „Det ligger fristende nær“, siger Bendixen, at udlede Navnet „Veblungsnæs“, som ogsaa hører til en Gaard paa Næsset, af et ældre Ord „Vifilynjar“ d. e. „Viflænge“, samt at forestille sig, at den heri opkaldte „Vifil“ (udt. „Vivil“) er den samme „Wiwila“, som nævnes i Indskriften.

**) Se *Bugge*: „To nyfundne norske Rune-Indskrifter fra den ældre Jernalder“ (Forhdlgr. i Vid. Selsk. i Kristiania, 1872, S. 310—332).

stad-Stenens (Lister og Mandals Amt) . . . s *Dysse* (. . . an warur«; »an« er Ejeformsendelse af det foran staaende, men udslettede Navn; warur er vistnok samme Ord som islandsk og vestnorsk »vör«, hvorved nu til Dags forstaas en Række opkastede Stene ud fra Land ved et Landingssted). Et Skridt videre i Udførlighed er den abbrevierede Indskrift paa Krogstad-Stenen (Upland), som Bugge oversætter „*For Maa Stuesøn Stein*“ — næml. rejste Stenen (»M[a]w[i] Stuing's Steinar«) — her er altsaa Gerningsordet udeladt — og Reidstad-Stenens (Lister og Mandals Amt): *Juþing. Jeg Wakar foretog Ristningen* (»Jupingar. Ik Wakrar unnam wrait«), hvor den Døde kun nævnes ved Navn, hvorimod det mældes udførligt, hvem de ladet Indskriften sætte. Einang-Stenen (Valders) — forøvrigt mærkelig som den eneste norske Sten med ældre Runer, der staar paa sin oprindelige Plads — har alene den sidstnævnte Underretning: *Dag teguede disse Runer* (»Dagar þar runor faihido«).

Kun et Par Sten-Indskrifter fra den ældre Jernalder indeholde fuldstændig Underretning, baade om for hvem og af hvem Mindesmærket er gjort, samt om Personernes indbyrdes Forhold. Dette gælder om den meget gamle Indskrift paa *Tune-Stenen* (Smålenenes Amt), maaske Nordens ældste Sten-Indskrift. Paa den øjensynlig tilhugne, noget obeliskagtige Stens ene Side staar, efter Bugge: *Jeg Wiw efter Wodurid, Kampjælle(n), virkede Runer(ne)* (»Ek Wiwar after Woduride witadahalaiban worahto runor«); paa den anden Side: *(de) ældste Arvinger þvingos Døttre smykkede efter Wodurid Stenen* (»Arbinga singoster arbingans þuingor dothrir dalidun after Woduride staina«; Oversættelsen er ufuldstændig, idet Indskriftens første Ord »arbinga« ikke er gengivet; i det Hele giver Bugge selv den kun som et Forsøg), Mindre omfangsrige, men dog fuldstændige ere de vistnok betydelig yngre Indskrifter paa *Varnum-* eller *Järsberg-Stenen* (Vernuland): „*Over Hite Ravn og jeg Jarl, vi to Runer skreue*“ (Ubar Hite Harabanar [wi]t iah ek Erilar runor waritu« — »Harabanar« er Nævnef., »wit« ɔ: vi to, »iah« ɔ: og; »wit« skulde egentlig staaet foran »Harabanar«); samt paa *Istaby-Stenen* (Bleking): *Efter Hærulf Hådulf, Hjørulfs Søn, skrev Runer disse* (»Afatr Hariwulafa Hapuwulafir Haeruwulafir warait runar þair«). Helt ulige disse og i alle Henseender underlige ere Indskrifterne paa *Björketorp-* og *Stentoften-Stenene* i Bleking. Den Første, en 7—8 Alen høj, spids Sten, udgør med sin lange, pyntelig huggede

Indskrift og med to runeløse Stene ved Siden omtrent af samme Højde, det Hele liggende ved Udkanten af en Birkelund, det anseligste Mindesmærke fra de ældre Runers Tid. Indskriften læses og tydes af Bugge — dog med stor Tvivl om adskillige Enkeltheder: »Uparaba-spa. Sar þat barutr uti ar wela daudi. Haera malaus ginarunar arageu falahak Hadr. Oag haidr-runor noronu« o: *Forbandelse* (egtl. »Utarv« o: Skade-»Spaadom«). *Hvo som dette* (næml. Mindesmærket) *bryder, forestaar* (egtl. »er ude«, »er for Haand«, næmlig: for ham) *vis Død. Her ristede jeg Hadd i Tavshed ramme Lønruner* (egtl. »her, maalles, Arg-skabs Krafruner fjælede jeg Hadd«.) *Jeg frygter* (d. v. s.: skyer at bruge i en Forbandelse) *de nordiske Hædersruner* (næml. de yngre Runer, som altsaa paa Indskriftens Tid skulde have fundet Indgang særlig til Mindeskrift-Brug). Da flere Sprogformer synes at være misforstaaet Efterligning af ældre Former, antager Bugge, at Indskriften stammer fra en forholdsvis sen Tid og nærmest maa betragtes som et Forsøg paa at anvende ellers aflagte Tegn og Sprogformer i den Mening, at derved Indtrykket af Mindesmærket skulde blive højtideligere og maaske Forbandelsen kraftigere — thi at Indskriften er en Besværgelse mod enhver Forstyrrelse af Gravfreden, er utvivlsomt, ligesom det første Ord: »Utarv-Spaadom« er det Sikreste af hele Indskriften. Noget Lignende synes at have været Meningen med Indskriften paa Stentofte-Stenen, der forøvrigt, ifølge Bugge, er en endnu senere, uden fuld Forstaaelse af Tegnene udført Efterligning af Istaby- og Björketorp-Indskrifterne; nogen egentlig Tolkning kan der herefter ikke være Tale om. En fjerde blekingsk Indskrift, paa *Gommor-Stenen*, er tabt; den har bl. A. indeholdt Navnet *Hapuwulafr*. En smuk Indskrift, et Brudstykke, paa *Sølvesborg-Stenen*, har af ældre Runer kun *Þ*-Runen og maaske *** i Betydning af a, hører altsaa til Overgangs-Stenene; Wimmer tolker den: *Ruti skrev . . .* (næml. Runer efter) *Asmund Søn sin*.

Her er nævnt det Allermeste af disse Aktstykker*). Det er ikke meget, dog er der Adskilligt at lære deraf.

*) For Fuldstændigheds Skyld kan tilføjes, at en i *Konghelle* funden *Stav* bærer en meget dunkel Indskrift (af Stephens læst: „Haufpuäküh“), at *Mäjobro-Stenen* i Upland har den vanskelig forklarlige Indskrift: „Hahaislar inir iravaradar“, og at midt paa *Skääng-Stenen* i Södermanland staar: „Haringa x leugar“ (Wimmer: Runeskriftens Oprindelse, S. 145), hvorefter kun „Haringa“ kan tydes som et Navn, der ogsaa forekommer paa en i *Vimose* funden *Kam*.

Man kan, som Læseren alt vil have bemærket, ingenlunde slutte, at, jo kortere end Indskrift er, des ældre er den. Men i det Store taget svarer dog de korte, i grammatisk Henseende ufuldkomnere Indskrifter til et tidligere Trin. Man bliver ved dem, ligesom Vidne til *de runeløse Bøvstøtternes Forvandling til Runestøtterne*. Bøvstøtterne-Skikken er ældre end Runestøtterne-Skikken. I Danmark findes Bøvstøtterne allerede fra Bronsealderen, ej alene ved, men ogsaa *inden* Højen. Medens de derefter i den yngre Jernalder næsten forsviude fra Danmark, finde de i denne Kulturperiode des stærkere Indgang i Sverige og Norge, blive store og talrige og udvikle sig til de ofte store Støtterninger i Figurer — Cirkler, Firkanter, Trekkanter, Skibsfigurer —, som ere saa hyppige i Sverige og Norge, men næsten helt fattes i Danmark*). Netop i det sydlige Norge og i Svearike ere de ældste Sten-Indskrifter fundne. Det ligger da nær at forudsætte, at man her, i Bøvstøtternes Hjem i Jernalderen, først har begyndt at udtrykke ved Skriftegn, hvad Mindesmærket skulde betyde**), men at man i Almindelighed har fundet det nok at udtrykke sig med den yderste Korthed.

En særegen Følelse synes dog her at have været medvirkende. Har det end *tillige* været Øjemedet med Bøvstøtterne og Runestøtterne at vedligeholde Mindet om den Afdøde, synes dog *Hovedtanken* at have været den at *glæde den Afdøde selv*, ved et Tegn paa, at man huskede paa ham eller hende. Anderledes kan det ikke ret vel forklares, at man rejste Bøvstøtterne ej alene paa, men ogsaa *inde i Højen*, hvor Ingen kunde se dem. Det Samme er iagttaget med Hensyn til flere Runestøtterne. I Norge ere saaledes flere af Støtterne med ældre Runer fundne i Højen (Steinstad, Reidstad, Orstad, Elgesem og maaske Tomstad). Naar en saadan Følelse var Hovedtilskyndelsen, kunde man ogsaa nøjes med faa Ord: et Navn, en Antydning af, at Mindesmærket tilhørte den Afdøde, var nok for den Døde. Ja det kunde synes tilstrækkeligt, at Runeristeren kun nævnte sig selv, som paa Eining-Støtten: det var jo snarere den Døde, som skulde underrettes

*) De ere fundne, men i forholdsvis smaa Dimensioner, paa Amrom, paa Bornholm og i Bleking.

**) Se C. Engelhardt: „Kong Gorms og Dronning Thyras Mindehøje“ (Aarb. f. n. O. o. H. 1876, især S. 128 o. f.). Om de ældste Runeindskrifternes Forhold — eller rettere formentlige Ikke-Forhold til Højen er talt ovenfor, S. 19.

om, hvem han skyldte Gravens Pryd, end de Efterlevende, som skulde have Noget at vide; og selv disse kunde synes snarere at trænge til Underretning om, hvem der havde rejst Stenen, end om, hvem der laa i Graven: dette maatte jo Alle vide i Bygden, des snarere, jo mere anset Mand den Afdøde havde været.

Imidlertid, man kom ogsaa tidlig til at udtrykke sig udførligere — det kunde jo aldrig Andet end glæde den Afdøde des mere, jo anseligere Mindesmærket var — og saaledes se vi alt i de ældste Sten-Indskrifter *Grundtypen for alle senere Gravindskrifter*: »N. N. rejste Sten«, eller: »ristede Runer«, eller: »gjorde Mærke« o. s. v. »efter N. N.« Til Besværgelsen paa Björketorp-Stenen findes Sidestykker i de yngre Runers Tid. Heller ej i denne Henseende er der noget Brud mellem de to Perioders Skrift, men en Sammenhæng, der bliver endnu mere iøjnefaldende, naar man lægger Mærke til, at allerede fra de ældre Indskrifter lyder os den samme *Versklang* imøde, som fra de yngre og Oldkvadene, nemlig Fornyrðalag-Versets*)

Guldhornets:

„*Ek Hlewagastir Holtingar
horna tawido*“

eller Tjörkö-Brakteatens:

„*wurte runar
an Walhakarne*“

kunne være »Visefjendinger«, enten de nu ere tilsigtede eller ej. Vanskelig vil man kunne høre Verseklang i Istaby-Stenens Indskrift, skønt Bodstavrimene ere der. Derimod synes Hovedindskriften paa Tune-Stenen forsætlig at være bygget som en »Visehælvte« («Visuhelmingr») af Fornyrðalag:

*Ek Wiwar
after Woduride
witadahalaiban
worahto runor.*

Det Meste af de ældre Indskrifters Indhold er, som man har set, *Navne*. Mest Interesse have disse i sproglig Henseende, især fordi en Del af dem genfindes i senere Tider, ja til den Dag

*) Som bekendt forbindes to og to Verslinier, hver indeholdende to Hovedbetoninger, ved Bogstavrim, én eller to Staver i første Linie og én, næsten altid forrest i anden Linie. Fire saadanne Versepar forenes til en Strofe »Vise«. Dette er Grundformen, fra hvilken der er flere Afvigelser, hvorom senere.

idag, t. Ex. »Fino« = »Finna«, endnu stundom brugt paa Island, »Dagar« = »Dagr«, »Wiwila« = »Vifill«, »Harabandar« = »Hrafn«, paa Island udt. »Hravn«, »Ravn«, endnu brugeligt, i alt Fald som Efternavn; flere Exempler ville blive nævnte i det Følgende. Vigtigere er det dog i nærværende Sammenhæng, at en stor Del af disse Navne, for saa vidt man kan skønne deres Betydning, bære Præg af et *stolt, krigersk og aristokratisk Sind*, idet de pege hen paa høj Byrd, Udmærkelse og især paa Heltefærd. *Hariso* o: »Hersa« er dannet af Værdighedsnavnet »hersir«. *Eriilar* eller *Eirilar* o: »Jarl«, forekommer paa fire Steder (Lindholm-Ormen, Varnum-Stenen, Ry-Stenen i Sigdal i Buskeruds Amt og Veblungsnæsklippen). *Saligastir* — »Salgestr«, svarende til Guldhornets »Lægæst« og flere yngre med — »gestr« sammensatte Mandsnavne, taler om Ophold i de høje Sale, blandt Storfolk. I Navnet *Nivangmarir's* sidste Led — det første er uforklaret — finder Bugge det senere nordiske — »marr« d. e. udmærket (i sagnhistoriske Navne som »Bjartmarr«, »Hreiðmarr«). Det andet Navn paa Thorsbjerg-Dupskoen: *Owlþupewar*, forklarer Bugge som Omsætning af »Wolþupewar«, sammensat af »wolþu« o: Herlighed (i oldtyske Navne som »Vuldebert«, »Vuldulf«) og »pewar«, svarende til — »þér«, i oldnordiske Navne (t. Ex. »Hjálmpér«), vistnok oprindelig »Yngling«, »Svend«, senere »Træl«*). I *Þrawingan* ligger rimeligvis skjult et Ord, som senere lød »Þrár« o: »trodsig«, »ubøjelig«. I *Wakrar*, der i Formen »Vakr« forekommer blandt Kæmperne paa Ormen den lange i Svolderslaget, ligger Betydningen »aarvaagen«. *Helmar* er det velkendte Ord »Hjælm« og svarer til Navnet »Hjálmar«. *Haukþur* udleder Bugge af en Oldform til Ordet »Haukr« o: »Høg«, og »Hafu« o: »Kamp«, »Fjendskab«; Navnet skulde altsaa betyde Noget som »Stridshøg«. *Wodurida* kommer maaske af Stammen »wodu« o: »Raseri«, »Voldsomhed« (jvfr. oldn. »óðr« o: rasende), samt Gerningsordet »riða«, der forekommer i saa mangt senere nordiskt Navn; Vodurid skulde altsaa betyde den voldsomt fremstormende Rytter. Let forstaaelige ere Ulvenavnene paa Istaby-Stenen: *Hariwulaf*, *Hafuwulaf*, *Haeruwulaf* o: »Hæruulv« — det samme Navn som det senere saa hyppige »Herjulfr« —, »Kampulv« og »Sværdulv« — af »hjör«, Klinge, hvormed senere mangt Navn sammensattes (t. Ex. »Hjörleifr«, »Hjördis«).

*) Altsaa samme Udviklingsgang som langt senere med Ordet »Dreng« fra »Helt« til »Tjenestekarl«.

De to første Navne forekomme henholdsvis ogsaa paa Stentofte- og Råfsal-Stenene, samt paa Stentofte- og Gommor-Stenene.

Et og andet Vink om hin Menneskeslægts *Livsforhold* vil ogsaa kunne uddrages. *Kvinden* er ikke for ringe til at være med til Oprettelse af et Mindesmærke over en Helt (Tune-Stenen). At Istaby-Stenens tre Ulve ere Nærfrænder, er en Selvfølge; vi møde her første Gang den ogsaa i den historiske Tid hyppige Skik at bruge ensdannede Navne i samme Slægt (t. Ex. Atle Jarl den Smalles tre Sønner Haastein, Hærstein og Holmstein), og mindes om *Slægtsbaandet* som en Grundkraft i Oldtidens Samfundsliv. Allerede Tune-Stenen peger ved sin »Krigsfælle« *) paa det samme Forhold, der senere udtrykkes ved »Félagi«, Krigskammeratskabet, Fostbroderlaget, der spillede saa stor en Rolle i vore Forfædres Helteliv. Endelig minder Valsfjordindskrifteus »pewar«, „*Tral*“**), om at dette Forhold alt var til den Gang.

I Navne fra de ældre Indskrifter savnes, hvad der idelig forekommer i den yngre Jærnalders Navne: Gudenavne. I det Hele søger man forgæves nogen ligefrem religiøs Hentydning. Derimod indeholde adskillige Indskrifter, der dog næppe høre til de yngste, mærkelige Vidnesbyrd om *Runernes Brug til Trolddom*. Nogle have ment, at Runer *fra først af* have været Tryllemidler***). Dette er ikke troligt, siden det er blevet oplyst, hvorledes de ere Omdannelser af et til skriftlig Brug uddannet Alfabet, samt siden man har fundet Indskrifter paa Ting med aabenbar religiøs Bestemmelse, som ikke indeholde noget som helst Mystisk (t. Ex. Guldhornindskriften). Noget Andet er det, at man tidlig kan være kommen paa den Tanke, at visse Sammenstillinger af Runer kunde virke som Trolddom. Vi skulle senere komme til at granske denne Trolddomskonst og de Forestillinger, der ligge til Grund for den. Her maa det være nok at paapege de Vidnesbyrd, som Runeindskrifter fra den ældre Jærnalder kunne give om den.

*) Bugge udleder Ordet „witadahalaiban“ af et Ord, der i Gotisk hed „vitöp“ og betydede „Lag“, „Ordning“, „Lov“, særlig i Forbindelsen „ūrauhitivitöp“, „Krigstjeneste“, og „hlaiban“, Brødfælle, der atter kommer af „hlaibä“ o: Lev; det Hele betyder altsaa egentlig: „Krigstjeneste-Brødfælle“.

**) Hvis det ikke maa opfattes kun som fri Tjener. Selve Navnet „Hagustaldr“ betyder i Oldtysk og Oldengelsk „Ungersvend“, især i tjennende Stilling, deraf „Hagestolz“ i Nutids Tysk o: „Pebersvend“, og „Haugstall“ eller „Hågstall“ i norskt Bygdemaal (Thelemarken) = „Enkemand“.

***) Dette synes at være P. G. Thorsens Mening (Dske. Runemindesm. I. S. 21).

Paa sex i Danmark fundne Brakteater, paa Lindholm-Ormen, paa Köslin-Ringen fra Pommern, paa Elgesem-Stenen (Larviks Føgderi), som har staaet inde i Højen, har man fundet, enten alene eller i Følge med andre Runer, men skilt fra disse ved Skilletegn, Ordet »Alu«. Samme **Alu** synes at forekomme forvansket eller i Sammenhæng med andre Runer i nogle andre Brakteaters *Lla, All, Lau* (disse Ord kunde saare let opstaa ved uagtsom Omgørelse af Stempleet til Brakteaten), som ogsaa forekommer paa en Pil fra Nydam Mose, *Salusalu Liraluh* paa en ganske lille Sten fra Kinnevad i Vestergötland, *Saralu* paa Orstad-Stenen (Stavanger Amt), ligeledes funden inde i Højen og som tillige bærer Ordet »hiligar«, samt *Aluro* paa Førde-Beslaget*). Om dette »Alu« har nogen Ordbetydning, er meget tvivlsomt. Bugge henkaster den, som han selv siger, meget vovelige Tanke, at det kunde være Forvanskning af latinsk „salus“ (Frelse), som man havde vidst betydede noget Lykkeligt. Ordet »Øl« maatte i det ældste Sprog netop have lydt »alwa« eller »alu«; men at dette Ord skulde staa paa Brakteater og Ligstene, finder Bugge utroligt**). I alt Fald, Ordets hyppige Forekomst tyder paa, at man har tillagt det en vis abnormt virkende Kraft, at det er et *Trylleord*. Endnu stærkere ledes man paa denne Tanke, naar man ser, hvorledes »alu« staaar paa *Lindholm-Ormen*. Foruden den ovennævnte Indskrift, som oversættes: »Jeg Jarl med Tilnavnet den Lave«, bærer det lille Brudstykke 8 Gange *áss*-Runen, derpaa nogle andre Runer, endelig »Alu«.

Hvad skulle disse Runer betyde? En Ordmening have de ikke. Et mærkeligt Fingerpeg giver den saakaldte *Buslabøn*. I den forøvrigt sent affattede *Æventyrsaga*, »Herrøds og Boses Saga«, vil den gamle Kvinde Busla ved Galder tvinge en Konge, Hring, til at eftergive to unge Helte Straffen for et Drab. Besværgelsen, i Fornyrðalag, er højst poetisk og har vistnok, som Sagamanden giver at forstaa, været et paa hans Tid gammelt, vidt

*) Se Bugge: „Om Runeindskriften fra Førde“ (Aarsber. fra Foren. til norske Fortidsm.'s Bev. for 1875).

***) Alligevel ledes Tanken uvilkaarlig hen paa de i Sigrdrifumál (Str. 7—8) nævnte „Ølruner“. Vel have de her en begrænset Betydning og Anvendelse: de skulle værne mod en Kvindes Svig, som ellers kunde „ménblande“ Mjøden, og ristes paa Drikkehornet og bag paa Haanden og særlig paa Neglen Runen „nauð“ (†). Men er det ikke tænkeligt, at man har tillagt „Ølruner“ en almindeligere Virkning og sammenfattet deres Kraft i de tre Runer, som udtrykke Ordet „Øl“, hvorefter de kaldtes?

navnkundigt Kvad. I den sidste Strofe truer Hexen med, at nu skal der komme 6 «Svende» (seggir) — disse »Karle«, føjer hun siden til i Prosa, skulle »bede det Værste« over Kongen, hvis han ikke føjer sig. Hvad hun sigter til, viser en Runerække efter Kvadets sidste Strofe, som indeholder først 5 enkelte Runer og Bogstaven A og derpaa *siks Gange* Iss-Runen, *sex Gange* Sól-Runen, *sex Gange* Tyr-Runen, atter *sex Gange* Iss-Runen og *sex Gange* Løgr-Runen*. At *Gentagelsen* har en særlig Betydning, føler man, idet Kvadet særlig henpeger derpaa. Endnu mærkeligere er det, at Lindholm-Ormen netop har 8 Gange **f**, hvis Navn jo var »áss«, og at en i Jón Arnasons »Islenzkar Þjóðsögur (I, S. 449), efter Grunnarvikur-Jons »Runafræði« anført Formular til „*Kvindegaldur*“ (Elskovs-Besværgelse) begynder saaledes: »Jeg rister *Aser otte* (og *Nauðir ni*« o.s.v.). Ved Runen áss kan kun være ment den ældre a-Runen. Bugge mener, at, trods den umaadelige Afstand i Tid, kan Overensstemmelsen ikke være tilfældig. Paa Lindholm-Ormen synes netop den samme Trylleformular at være udført, som man kendte og fulgte maaske 12—1400 Aar senere paa Island. Maa nu her efter Runerækken paa Lindholm-Ormen betragtes som magisk, bliver det dobbelt sandsynligt, at Slutningsordet »Alu«, der synes at binde hele Galderen sammen, maa være et Trylleord; og er det Trylleord her, maa det være Trylleord ogsaa andensteds, hvor det forekommer, bestemt til at gøre vedkommende Smykke heldbringende eller til at give Pilen sikrere Fart eller til bedre at frede Graven mod Uvætter eller Røvere.

Indskrifter med yngre Runer (fra Vikingetiden: 800—1100).

Fra den yngre Jernalder til Vikingetiden, hvormed Hedenold slutter og den kristne Tid begynder i Norden, haves, i Forhold til Sten-Indskrifternes Mængde og Betydning, kun lidet oplysende **løse Sager** med Runer, i Sammenligning ej alene med senere Aarhundreder, men ogsaa med den ældre Jernalder. Et Sidestykke til Konghelle-Staven er *Ferslev-Staven*, funden i en Høj lidt syd for Flensborg, et lidet Brudstykke, hvis Runer dog ikke kunne tydes, saa at den kun tjener til at stadfæste Oldskrifternes Beretninger om Brugen af Runekævler**). Mere Betydning vilde *Forsa-Ringen* have, en Jærnring paa en Kirkedør i

*) „Fornalder sögur“ III, S. 206.

***) Se *Thorsen*: „Danske Runemindesmærker“ I, S. 243—252.

Helsingland, der efter Sagnet skal være kommen fra en ældre Bygning, og hvis Indskrift viser gamle Sprogformer, dersom Stephens' Forklaring*) turde antages for sikker, hvorefter Indskriften skulde nævne Guden Tyr og indeholde Regler for Sammenskudet til Blotgilder; men hans Tolkning er tvivlsom, og nylig har Bugge (i sin tidligere nævnte Afhandling om Røk-Stenen) i Forbigaaende ytret den Mening, at Indskriften stammer fra kristen Tid, endog temmelig sen. En i Norge, ved *Rike* i Thelemarken funden *Skjoldbule* bærer Indskriften: »Gunnar gjorde mig, Hølge ejer mig«; den *kan* høre til Vikingetiden, men ogsaa være yngre. Den talrigste Klasse løse Sager med Runer hører til det 11te Aarhundrede, nemlig flere hundrede *Mønter* fra Magnus den Godes og Svend Estridsøns Tid, mærkelige som Vidnesbyrd om Runernes sidste officielle Brug, for saa vidt nemlig andre *Mønter* fra samme Tid, med samme Præg bære latinske Indskrifter, og disse efter Svend Estridsøns Tid blive eneraadende. Naar vi tale om Rune-Indskrifter fra den yngre Jernalder, maa vi følgelig væsentlig holde os til dem paa *Stene*, hvorved vi atter nærmest maa tænke paa utilhugne, paa Marken rejste Mindestene, dem som Liljegren kalder „*hällar*“ i Modsætning til de tilhugne, oprejst staaende Støtter (stoder) og de paa Kirkegaarde og i Kirker fundne egentlige »Ligstene«, der begge i Almindelighed ere yngre**).

Allerede i Indskrifterne med ældre Runer er Mindeskrift-Formlen: »N. N. rejste Sten efter N. N.« bleven fuldstændig udviklet. Paa Stenene med de yngre Runer er den trængt saaledes igennem, at, paa den ene Side, de »ufuldbaarne« Indskrifter, som bestaa af et enkelt Navn eller et Par Ord uden Sætningsforbindelse, eller hvor den Afdødes Navn ikke nævnes, men vel hans, der har sat Mindet***), ere forholdsvis meget sjældne,

*) Se „Old-northern runic monuments“, S. 684 o. f.

***) Som Hovedværker over denne Literatur skal her nævnes: *P. G. Thorsens* „Danske Runemindesmærker“, *C. C. Rafns* „Nordiske Runemindesmærker“, *Stephens'* „Runehallen i det danske oldnordiske Museum“ samt en stor Del af „Old-northern runic monuments“, *Liljegrens* „Runlära“ og „Runurkunder“, *R. Dybecks* „Svenska Runurkunder“, „Sveriges Runurkunder“ og „Runa“, *Nicolaysens* „Norske Fornlevninger“. En hel Del enkelte Rune-Indskrifter ere omhandlede dels i Monografier, dels lejlighedsvis i andre Skrifter, bl. A. i *Bugges* og *Wimmers* Undersøgelser.

****) Exempler ere det ufattelige *fatur*, paa *Arrild-Stenen* fra Angel, den eneste med *Vished* nede i Jorden fundne Sten i Danmark; Navnet *Hair-*

medens paa den anden Side Grundformlens to Led hyppig ere udvidede med nærmere Oplysninger baade om den Afdøde og om de Efterlevende, ikke sjælden i Versform. De yngre Indskrifter *Form* viser altsaa baade tilbage til den ældre Jernalder, hvorfra Skikken er nedarvet uden Afbrydelse, og fremad til de ældste Haandskrifter med oldnordisk Digtning; thi *Versemaal, Stil og Tone* i *Rune-Versene* ere de samme, som vi kende fra Edda-Kvadene. Ja endog af den saakaldte Skjaldepoësis Former, særlig det drottkvædte Vers, findes i det Mindste én Prøve. Den heri liggende vigtige Oplysning vil imidlertid kun kunne blive nogenlunde fyldig og levende, naar vi have synet og sigtet Indskifterne, og i denne Henseende kan ikke vel den forskellige Form, men kun det forskellige *Indhold* bruges som Inddelingsgrund. Idet jeg altsaa søger at samle Indskifterne med yngre Runer i visse Hovedgrupper, maa jeg dog forud minde Læseren om, at den samme Sten tidt kan give Oplysninger i meget forskellige Henseender, saa at der kan være Anledning til oftere at komme tilbage til den.

Hedenskabs-Minder. De fleste Runestene, især i Sverige, bære Vidne om, at de ere satte af og over kristne Mennesker. Paa en hel Del findes slet intet religiøst Kendemærke, saa at deres Tid maa, om *muligt*, afgøres efter andre Tegn: Skriften og Sproget, sammenholdte med Stene, hvis Tid tilnærmelsesvis kendes. Men nogle Stene findes dog, som bestemt vidne om Hedenskab. Denne mærkelige lille Gruppe, som især findes i *Danmark* — d. v. s. det oprindelige danske Rige — bør derfor først betragtes.

Til at begynde med vælge vi *Glavendrup-Stenen* (Fyn mellem Bogense og Odense), som maaske staar paa sit oprindelige Sted. Indskriften, der fylder hele Stenen, kan efter Dr. Wim-

ulf o: Herjulfr, o: Hærulv; paa *Haverstund-Stenen* i Nordslesvig; *Ruulfasts*, paa *Voldtofte-Stenen*, fra Fyn, hvor „sts“ ere en uforklarlig Forkortning; *Hornbores*, *Svidings Sten*, paa *Kallerup-Stenen* ved Roskilde; *Gislauk* og *Thord* paa *Runbotorp-Stenen* i Södermanland; *Pål ristede Runer disse um þrilri*, fra *Indre Marken* i S. Bergenh. A. — de to sidste Ord ere uforklarede. *Lifstan ristede Runer efter to Fedgar* (o: Fader og Søn), *gode Dreng*, paa en af *Norby-Stenene* ved Enköping i Upland.

mers Læsning og Tolkning*), gengives saaledes: „*Ragnhild satte denne Sten efter Ale, Sølve-gode, Viernes* (∴ Helligdommens) *ed-faste Thegn* (∴ Vogter). *Ales Sønner gjorde disse Kumler* (∴ Mindesmærker, nemlig Høj og Stensætning) *efter sin Fader og hans Kone efter sin Mand**); men Sote ristede disse Runer efter sin Drot. Thor vie disse Runer! Forbandet vorde, hvo denne Sten vælter eller efter en Anden* (∴ for at rejse den efter en Anden) *drager!*“ Vi ere her midt i Hedenskabet og dets Samfundsforhold. Den Afdøde har været *Gode*; altsaa har denne Værdighed været til i Danmark, skønt de skriftlige Efterretninger tie derom, lige saa vel som paa Island. Godedømmets Omraade betegnes her, som hist, ved Tilføjelse af Egnens eller Herredsboernes Navn; dette maa nemlig være Meningen af „*Sølva*“ ∴: »de Sølv«*s*, snarere end at det, som Thorsen mener, skulde være et Mandsnavn — »Selves« —, og Ale herved betegnes som indsat til Gode af en anden Høvding. Om Godens Hværv faa vi den Oplysning, at han er „*Viernes Thegn*“, den hvem Helligdommene vare betroede — »Thegn« er den frie Mand, for saa vidt han er Medlem af Samfundet, altsaa bl. A. Undersaat i Forhold til Kongen, her Tjæner eller Vogter for Helligdommene, nemlig Herredets fælles Gudehov med Tilbehør — aldeles som paa Island. *Thor* nævnes, den Gud, med hvis Hammerstegn Løfter indviedes; han paakaldes, for at han skal hellige Runerne og gøre dem uudslette-lige. Endelig til yderligere Sikkerhed, kommer *Forbandelsen*, svarende til Bjørketorp-Stenens »Utarv-Spaadom«; thi skøndt det paagældende Udtryk — »at rita sa uarþi« ∴: »han vorde til rita« endnu er sproglig uforklaret, er Meningen dog tydelig nok: der skal times ham noget meget Slemt. Man ser i Tanken den døde Høvdings Hus samlet, da Mindesmærket er færdigt. I Spidsen staar Enken, endnu Husets myndige Frue, siden hun staar som den, der har rejst Stenen, en stolt Kvinde, hvem Mandens Ære ligger varmt paa Hjærte. De unge Sønner staa hos; unge ere de; thi ellers vare de vel nævnte ved Navn og forrest som Mindesmærkets egentlige Ophavsmænd. Mange Huskarle have maat-

*) „Runeskiftens Oprindelse“ i Aarb. f. 1873, S. 243—254.

**) „Ver“. Ordet bruges i islandske Skrifter kun poetiskt, men maa, som denne og en Del andre Stene vise, engang have været det alment brugelige Udtryk for Ægtemand. En Levning af dette mærkelige gamle Ord, der svarer til latinsk „vir“, hvoraf „virtus“, fransk „vertu“, findes endnu i *Mønboernes* „Værfader“ og „Værmoder“ i Modsætning til „Konefader“ og „Konemoder“.

tet bygge Højen, der engang har været meget anseelig, og hvorfra endnu en lang Stensætning udstrækker sig (mod Øst). En Hjemmemand«, *Sote*, er bleven agtet værdig til at nævnes paa Stenen blandt dem, der have Del i Mindesmærket, som den der har ristet Runerne; man aner det patriarkalske Forhold mellem »Drot«*) og Undergivne. Det er et helt Stykke Kulturhistorie, som denne Sten fortæller, og dens Vidnesbyrd i forskellige Retninger stadfæstes og oplyses yderligere af andre Stene.

Først og fremmest er der dens Tvillingbroder *Tryggevælde-Stenen*, hvis Indskrift lyder (Wimmer a. st. S. 254—262): „*Ragnhild, Ulf's Søster, satte denne Sten og denne Skeid*»: Stensætning; isl. »skeid« betyder »Skib«, altsaa rimeligvis en Skibssætning; Stenen er forlængst flyttet fra sin oprindelige Plads) *og gjorde denne Høj efter Gunulf sin Ægtemand, en veltalende Mand, Nærbes Søn. Faa vorde født bedre end han. Han vorde forbandet (at rita), som denne Sten vælter eller heden drager!*“ Der er al Sandsynlighed for, at Ragnhild, Ulf's Søster, paa Tryggevælde-Stenen, er den samme som Ragnhild, Sølv-Godens Enke, paa Glavendrup-Stenen; hun har altsaa giftet sig anden Gang i Sjælland — thi Tryggevælde-Stenen er sandsynligvis yngst — og har villet give sin anden Mand et lige saa stateligt Gravminde som den første. Er dette hedensk, hvad Thors-Paakaldelsen viser og Forbandelsen lader formode, saa er Tryggevælde-Stenen ogsaa hedensk. Der er *Stil* i begge Indskrifterne; Stumper af dem falde i regelrette Fornyrðalag-Vers, der synes at maatte være forsætlige:

»þor vigi
þasi runar!«

samt

»Fair uarþa nu
futir þai(m) batri«,

hvorimod Forbandelsesordene vanskelig kunne opfattes som Vers (end ikke paa Glavendrup-Stenen, som Wimmer nævner).

Saa tydelig hedensk, som Glavendrup-Stenen, er kun en eneste Sten til, nemlig for saa vidt en Gud nævnes ved Navn. Det er *Virring-Stenen* ved Randers, hvis øvrige Indskrift er øde-

*) Jeg véd nok, at Ordet heder „Drottinn“, og at Ordet „Drótt“ betyder „Følge“; men Formen „Drot“ er hjemlet saa stærkt i Nutidsproget, ej alene ved Digternes Brug deraf, men ogsaa ved Lovsprogets „Jorddrot“, der netop væsentlig giver Ordets oprindeligste Betydning, at det vilde være affekteret og meningsforstyrrende nu at skrive „Drottin“.

lagt, men som paa Kanten, i aldeles uskadte Runer bærer de ærværdige Ord: „*Thor vie disse Kumler!*“*) Men Forbandelsesformlen alene synes nok til at vise Hedenskab. Den genfindes paa *Glimminge-Stenen* i Skaane: „*Svend satte denne Sten efter Toste hin Skarpe* (den hidsige, eller den magre), *sin Fader, en saare god Bonde. Vorde forbandet* (uirpi at rata) *Højens Opbryder!*“ samt paa *Skjern-Stenen* i Vestjylland, hvis Indskrift, efter Rafns Forklaring (Nord. Runem. S. 125) sluttes med de Ord: „*Sejdes* (siþi[s], d. e. forhexet vorde) *hvo disse Kumler opbryder!*“ Ordet „*Vi*“, Helligdom, have vi paa *Vedelsprang-Stenen*, der 1797 blev funden i Selk-Noret udfor Vedelsprang syd for Danevirkes østre Ende: „*Åsfred gjorde Kumler disse efter Sutrik, sin Søn, paa Vi-Højen*“ (»å ui knubu«, isldsk. »á végnýpu«); her har altsaa været en Høj, indviet til Guderne, maaske med et Hov og Blotsted, maaske særlig bestemt til Gravsted**). Om en *Gode* — »Norernes Gode« — tales paa to fynske Stene foruden *Glavendrup-Stenen*, sandsynligvis ældre end denne, nemlig *Helnæs-Stenen* fra Assens-Eggen, hvis noget skadede Indskrift lyder (Wimmer, a. st. S. 230—237): „*Rolf Noregode satte denne Sten efter Gudmund, sin Brodersøn . . . Årer tegnede*“ (»fapi«, næml. Runerne), og *Flemløse-Stenen* (Wimmer, stds., S. 237—242): „*Efter Rolf staar denne Sten, som var Noregode; hans Sønner satte efter . . . Åver tegnede*“ — selvfølgelig, er det samme Mand, der nævnes paa begge Stene, af hvilke altsaa den sidste er noget yngre. Navnet *Sote* paa *Glavendrup-Stenen* tør maaske lede os til en anden fynsk Sten af meget gammelt Præg, *Rønninge-Stenen*, hvis det næmlig er samme *Sote*, der her siges at have sat Sten „*efter Eilif, sin Broder, Asgöts Søn, Rødskjold*“ (»raupumskjalta« — dannet ligesom t. Ex. »hugumstóri« i Eddasproget).

Ældre end nogen af de hidtil nævnte Indskrifter med yngre Runer, og næppe yngre end Aar 800, er dog *Snoldelev-Stenens*, fra Roskilde-Eggen. Som tidligere omtalt, bærer den Odinsmærke — »Hagekorset« —, og dens korte Indskrift: *Gunvalds Sten, Søn af Roald, Taler paa Salhøje* (Gunualts stein sunar Ruhalts þular

*) Se *P. G. Thorsen*: „Om Virring-Stenen“ i Aarb. f. n. O. o. Hist. f. 1870.

***) Se *Thorsen*: Dske. Runem. S. 67—71 og 184—187. Han forklarer „Sutrik“ som et ellers ukendt Navn: „Sødreng“; det er dog rimeligvis samme Navn som „Sigtrygg“.

å Salhaugum) hører til de mærkeligere i Norden. I Ordet „*Salhaugum*“ have vi den ældste Hjemmel for noget danskt Stedsnavn; det er næmlig til endnu i det nærliggende Landsbynavn »Salløv«, tidligere «Saløwe« d. e. »Salhøje«. Ved Ordet „*Þulr*“ (»Þular« er Ejeform), der kun ufuldkomment gengives ved »Taler«, snarere »Frem siger«, føres vi lige ind i Edda. Det forekommer her paa nogle Steder, men saa dunkelt, at man snarest maa tro, det betegner en ren mythisk Forestilling. Snoldelev-Stenen viser os, at »Þulr« betegner et Hværv, som hører til den menneskelige Virkelighed. Læser man med denne Oplysning i Tankerne de paagældende Steder i Edda, saa vil det ikke være tvivlsomt, at »Þulr« er en ved Alder og Visdom fremragende Mand, som, naar Folk vare samlede, vel især til Blotgilde, havde at fremsige, foredrage (»Þylja«) Bønner eller Lærdomme for Forsamlingen; man tør da vel ogsaa forudsætte, at Salhøje har været Blotsted*).

*) Hovedstedet i Edda er Begyndelsen af det Afsnit af Hávamál, som kaldes „Loddfáfnismál“:

„Tid er at tale (Þylja)	om Runer hørte jeg tale,
paa Talerstolen (Þularstóli)	om Raad de tav ej,
ved Urds-Brøndens Bred.	ved Højs Hal,
Saa' jeg og tav,	i Højs Hal,
saa' jeg og grubled,	saalunde hørte jeg sige“ —
lytted til, hvad Mennesker mæle;	

og nu følger en lang Række Leveregler. for det Meste indledede med de Ord: „Jeg raader dig, Loddfaavner“. Loddfaavner er altsaa selv den Mand, som har hørt al denne Visdom, efter sit Sigende i Højs (d. e. Odins) Hal, men ogsaa blandt Menneskenes Vrimmel, og han fremsiger dem paa „Talerstolen“ ved „Urds Brønd“. Dette Udtryk kunde synes at tyde paa en mythisk Lokalitet. Naar man imidlertid af Snoldelev Stenen ser, at „Þulr“ kunde være et virkeligt Menneske, saa ledes man til den Slutning, at her ved Urds Brønd maa forstaaes den Blotkilde, som sædvanlig fandtes ved Blot- og Thingsteder og som meget naturlig kunde have Navn efter Kilden ved Gudernes Thingsted. Loddfaavner er selv en „Þulr“, som den, der nævnes længer henne i Digtet (Hávam. Str. 134), naar det hedder: „Ad Graahaars-Taler aldrig du le; tidt er godt, hvad Gamle kvæde.“ Fra Menneskeverdenen er saa Ordet overført paa Gudeverdenen, som naar der tales (Hávam., 142), om de Runer, som „fimbulþulr fáði“ o: som den store Vismand tegnede; eller naar i „Vafþrúðnismál“ (Str. 9) Jætten kalder sig selv „den gamle Þulr“, og naar i „Fáfnismál“ (34) Fuglene raade Sigurd til at „lade den Graahaars-Þulr fare et Hoved kortere til Hel“, næmlig Regin: „Þulr“ bliver her næsten det Samme som Troldmand. „Þylja“, hvoraf „Þulr“ er afledet, betyder at „remse op“, at „mumle“, i det Hele bruges det om al hurtig, uafbrudt Tale, og „þula“ betyder en Remse, t. Ex. en Navnerække. Grundforestillingen har da

Der kunde vel findes flere Stene i Danmark med Mærker af Hedenskab. Jeg har tidligere nævnt *Læborg*-Stenen med det to Gange gentagne Hammerstegn, hvorimod Stephens' Tydning af den lille, tildels i Binderuner affattede Indskrift paa *Eltang*-Stenen fra Kolding-Eggen; »Odin tage mod Odin«, hvor da det sidste »Odin« skulde være et Mandsnavn, er altfor tvivlsom til at kunne gælde for Minde om Odinsdyrkelse. Men de Vidnesbyrd, vi have paa Runestenene — ogsaa i Menneskenavne, sammensatte med Gudenavne, saasom »Thurbjørn«, »Opinkaur«, »Fraustain« (o: »Freystein«), »Åsfred«, »Åsbjørn«, »Astridr« og flere med »As« i — ere tilligemed de mange Stedsnavne, der indeholde Gudenavne, fuldkommen tilstrækkelige til at vise os, at Oldtidens Daner og det Folk, fra hvilket Eddakvadene stamme, vare aandelig talt, et og samme Folk. Særlig værdt at lægge Mærke til er det, at netop Danmark har de fleste afgjort hedenske Runeminder. Paa de *danske* Øer — undtagen Bornholm — samt i Nørre- og Sønderjylland, ere af 130 Runeindskrifter kun 11 afgjort kristne*) (korsmærkede eller med kristelig Sjæle-Forbøn); lige saa mange ere afgjort hedenske, og af de Øvrige maa nok saa mange henføres til hedensk, som til kristen Tid. Paa Bornholm ere af 27 Indskrifter 13 kristelige, og i Skaane vare af 37 Stene hos Liljegren kun 6 afgjort kristelige — man kender nu 43 samt to Billedstene uden Runer**); men Forholdet er uforandret. De *norske* Indskrifter fra denne Periode ere for faa og for slet bevarede, til at Noget kan sluttes af dem; afgjort hedensk er ingen***). I *Sverige* derimod er, hos Liljegren (»Runerkunder«), blandt 1412 Rune-»Hällar« kun 277 betegnede som korsløse, men derimod 623 korsmærkede, og af de øvrige bære mange kristen

sikkert nok været en længere, sammenhængende Tale, især en Tale, som var lært udenad i Forvejen, altsaa et „Foredrag“. Man kunde fristes til at oversætte „Pulr å Salhaugum“ ved „Foredragsholder i Salløv“.

*) Se *C. Engelhardt*: „Kong Gorms og Dronning Thyras Mindestene“ m. v. i *Aarb. f. n. O. o. Hist.* 1876, S. 95—96.

***) Ifølge Meddelelse af Dr. Wimmer i *Nord. Oldskr. Selsk.'s Møde* den 12te Dec. 1876.

***) *Flatdals*-Stenens Indskrift (Øvre Thelemarken) gjaldt en Tid for et sikkert Minde om Thorsdyrkelse, idet man oversatte (bl. A. Rafn: *Nord. Runem.* S. 142): „Øgmund ristede disse Runer og beder Thor, den almægtige Gud, at tage Gunnars Sjæl, hvem denne Sten ligger over“. Men der staar ikke „biðr þór, almátkan guð“, men „biðr þörs“ o: „biðr þess“ o: „beder *derom* den almægtige Gud“. Det er en kristelig Ligsten, endog temmelig sen.

Paakaldelse, medens Liljegren ikke har fundet en eneste svensk Sten med afgjort hedenske Minder paa og derfor antager, at alle svenske Stene tilhøre den kristne Tid. Dette tør dog ikke længer antages. Har end Skikken at rejse Runestene paa fri Mark efter Afdøde holdt sig meget længer ned i den kristne Tid i Sverige end i Danmark, og høre end de fleste Indskrifter herhen, saa er det dog nu utvivlsomt, at ikke faa svenske Runestene med yngre Runer tilhøre Hedenold, selv om hverken Billedtegn eller Indskrifternes Ord udtrykkelig henpege paa hedenske Forestillinger.

Det Sidste synes imidlertid at være Tilfældet med en helt mærkelig svensk Sten, næmlig ved *Stora Lundby* i Södermanland (R. Dybecks »Svenska Runurkunder« Nr. 48), hvorpaa kun staa — *og der har aldrig staaet Andet* — de to Ord „*Valhatlar visir*“, i meget tydelige Runer. Det synes rent Islandsk, endog med Betegnelse af den islandske Udtale af »ll« som »dl«, og *kan kun* betyde: »Valhals Viser« ϑ : Høvding, altsaa *Odin* — hvad der nu end kan have været Meningen med at indriste denne Paakaldelse paa Stenen. Men ingen anden hidtil kendt svensk Runesten peger saaledes udtrykkelig hen paa Guderne. Derimod bærer en anden Indskrift — i Modsætning til *Stora Lundby*-Stenens den længste af alle — saa stærkt et Præg af Hedenolds Tænkemaade og af den hedenske Digtningens Stil, at vi maa dvæle et Øjeblik ved den; jeg sigter selvfølgelig til *Rök-Stenen* i Østergötland (Lysings Herred, Rök Sogn), det stolteste Stenminde om oldnordiskt Kæmpeliv, som haves.

Største Delen af denne Indskrift er ristet med sædvanlige Runer, om end af et gammeldags Præg og uden Skilletegn Sprogets Former ere gammeldags, rimeligvis endog forsætlig usædvanlige. Nogle Steder af Indskriften ere affattede $\bar{\bar{h}}$ Lønruner, idet Risteren dels har dannet en Linie paa den Maade, at stadig den næst foregaaende Rune i Futharken er sat i Stedet for den Rune, som egentlig skulde staa der — altsaa en Chifferskrift —, dels har brugt Kvistruner. Endelig har han pyntet de tomme Steder paa Stenen med ældre Runer uden Orden eller Mening. Først Prof. *S. Bugge* har det lykket at overvinde disse mange Vanskeligheder, saa at Indskriften, skønt endnu trængende til Granskning og Belysning, giver en forstaaelig Mening. I Henhold til Bugges Tolkning (Ant. Tidskr. för Sver. V, S. 1—148) kan den gengives saaledes:

„*Efter Våmod stande disse Runer. Men Varin tegnede* (dem),

Fader efter hedenfarens Søn. Det siger jeg til Sønneminde), hvilke to Valror:**) han tog, tolv Gange, begge paa én Gang, fra forskellige Mænd. Det siger jeg for det Andet, hvordan han kom i Dyst med ni (Fjende-)Flokke fjernt fra Reidgoter og døde saa i Striden.*

<i>Folke-Kongen,</i>	(Ræð þjórikr
<i>den Kamp-djærve,</i>	hinn þormóði,
<i>Sædrotten, raaded</i>	stillir flutna,
<i>paa Reidhav-Strande;</i>	strandu Hreiðmarar;
<i>nu sidder fuldklædt</i>	sitr nú garvr
<i>paa Folen sin,</i>	á guta sinum,
<i>Skjold ved Axel,</i>	skjaldi ub fatlaðr,
<i>Ædlingers Høvding.</i>	skati mæringa.)

*Det siger jeg for det Tolvte, hvor Gunn-Hesten***) finder Æde paa Vangen (vide†), der hvor to Gange ti Konger ligge. Det siger jeg for det Trettende, hvilke to Gange ti Konger sad i Selund i fire Vintre med fire Navne: fem Valker, Rådulfs Sønner, fem Reidulfer, Rugulfs Sønner, fem Håisler, Hærvads Sønner, fem Gunnmunder, Ørns Sønner Jeg siger til Sønneminde, hvilken Helts Ætling (næmlig Sønneson) han er: det er Vilen. Han kunde altid Bølgen kue; Vilen er det. Vikingen flyer.*

Visselig indaande vi her Hedenolds Luft. Denne prægtige Fornyrðalag-Strofe kunde staa i et af Eddas Heltekvad, ej alene for Sprogets og Stilens Skyld, især de poetiske Høvding-Omskrivninger (»þjórikr« = »þjóðrekr« ∴ Folkekonge, »stillir flutna« ∴ Flaadekrigeres Anfører, »skati mæringa« ∴ de Glimrendes Behersker), ej alene fordi Heste-Navnet »Gote« ligefrem peger paa Gunnar Gjukesøns Gauger, der bar dette Navn, altsaa vidner

*) „Sakumukminipat“. Bugge deler: „sakum mukminni pat“, idet m og n gentages, da aldrig samme Rune er skreven to Gange efter hinanden. Han oversætter: „Vi sige til Søns Minde“ idet han betragter „muk“ som et Udtryk for „mog“, der i Isl. heder mögr = Søn. Var det ikke tænkeligt, at „muk“ kunde være „mug“ ∴ „Almue“, „Folk“, altsaa: „til Folke-minde“ „til Minde om ham for Folket?“

***) Sejrsbytte.

***) „Gunn“ er et Valkyrjenavn, brugt upersonligt om Striden; „Gunn-Hesten“ er da Ulven.

†) Bugge læser: „vitt vangi á“; mon det dog ikke var rigtigere at læse: „vettvangi á“ ∴ „paa Kampvängen“, paa Valpladsen? I islandske Love betyder „vettvangr“ i Almindelighed: „Gerningssted“, og Ordet bruges endnu i daglig Tale paa Island i Betydning af: „paa Stedet“, „paa Timen“, „strax“.

om, at Vølsung-Sagnet kendtes af Runeristeren (jfr. Sigurdsristningerne paa Ramsundsberget), men ogsaa og især fordi den samme Kæmpeaand, som bruser i Eddakvadene, klinger ud fra hele Verset og fremfor Alt hviler over de to Livsbilleder, som det tegner med saa faa, men dybt skaarne Træk: først den unge Søkriger i sin Helte- og Herskerkraft, og saa Dødningen til Hest i Højen, fuldt rede — »garvr«, isl. »görr« — næmlig til at fare til Valhal, med Skjoldet hængende i Remmen (»fatlaðr«) over Skuldren — det selvsamme Syn, som en Nutids-Skjald saa i Aanden, længe før Rök-Stenens Runer vare læste:

»Sitter i högen	gångaren gode
högåttad höfding,	gnägger derinne,
slagsvärd vid sidan,	skrapar med gullhof
sköld uppå arm;	grundmurad graf.«

Det samme poetiske Sving har den i Prosa affattede Del af Indskriften, som iøvrigt ved det Tunge og Ubehjælpsomme i Udtrykket, i Sammenligning med den fuldkommen smukt dannede Strofe, vidner om en Tid, da det poetiske Sprog var fuldt uddannet, men Prosastil næppe forsøgt. Runeristeren begynder at opregne Heltens Bedrifter, men udsmykker dem aabenbart strax; at han i Virkeligheden netop 12 Gange skulde have overvundet to Fjender ad Gangen, ser ikke ud som bogstavelig Virkelighed. Saa paatrænger sig Tanken om den sidste Strid med stor Overmagt, og Begejstringen for Helten giver sig Luft i Verset. Idet Opregningen skal fortsættes, løber Runeristeren vild i Tallet: aabenbart have de tolv »Valrov« foresvævet ham som lige saa mange Numere paa Listen, og han skulde begyndt med at sige: »for det Trettende«, men han tager fejl og siger: »for det Tolvte«, samt kan ikke finde andet Udtryk for Heltens sidste Størværk end Billedet af Valpladsen, hvor Ulven — »Gunn-Hesten« er atter et rent poetisk Udtryk — finder Føde blandt Ligene af tyve Konger. Atter dette Tal synes at maatte være Poesi og endnu mere, at disse »Konger« netop skulde have bestaaet af fire Ætter, stammende fra fire Brødre og hver bestaaende af fem Navnere. Endelig kommer Omtalen af Slægtens Stamfader Vilen med den poetiske Betegnelse af hans Søkriger-Virksomhed: »han kunde kue (egtl. »knuge«) Bølgen«. Man føler sig helt hen-sat i hin Tid, da Nordens Stormænd, hver sin egen Herre, øvede deres Kræfter i indbyrdes Dyst, den Tid som spejler sig i Eddas Heltekvad og den dermed beslægtede Digtning.

Dette Indskriftens helt poetiske Præg og dens mange øvrige

Særegenheder vækker imidlertid en stærk Formodning om, at den ikke maa opfattes som affattet umiddelbart efter en virkelig Helts Fald, men snarere af en Høvding i Østergötland, som ledede sin Æt ned fra en i Sagn og Sange navnkundig *Fortidshelt* og nu havde faaet i Sinde at rejse et levende Folkeminde for denne i hans Faders Navn og med Tilføjelse af Farfaderens. Hermed stemmer det overens, at Sprogformerne for en Del synes forsættelig førte tilbage til et formentlig ældre Trin, saa at nogle rimeligvis ere opdigtede, d. e. aldrig have været til. Bugge mener ikke at kunne sætte Indskriftens Tid længer tilbage end det 10de Aarhundrede. Men netop herved faar den i Grunden større aands-historisk Betydning, end hvis den kunde forudsættes at være et virkeligt Gravminde af den sædvanlige Slags. Det bliver nemlig da endnu klarere, at en Heltedigtning aldeles svarende til Eddakvadene, i hin Tid har levet blandt Østgoterne, som have tilegnet sig det gamle Hædersnavn »Reidgoter« og have havt Sagn om Kampe mellem deres Forfædre og Høvdinge paa »Selund« d. e. Sælland.

Rök-Stenen staar ene ved Indskriftens underlige Indhold; men i adskillige andre østsvenske Indskrifter — Bugge nævner syv og tolker to af dem — findes lignende Rune- og Sprogformer, deriblandt i Indskriften paa den før nævnte Tjängvide-Sten paa Gotland. Ogsaa disse Indskrifter tør da henføres til Hedenskabets sidste Tid; da de imidlertid ere stærkt skadede og deres Indhold ikke giver videre ny Oplysning, skulle vi forlade de »hedenske« Minder for at betragte en anden Gruppe, som rigtignok sammenfattes under et noget uensartet Synsyunkt, nemlig de »historiske« Stene.

Historiske Minder. Ved »historiske« Stene forstaar jeg Stene, som nævne eller pege hen paa Personer eller Tildragelser, der kendes fra den historiske Literatur. Det er aabenbart en Tilfældighed, at en stor Kæmpe, som Vaamod, Varins Søn, maa have været, ikke er nævnt i nogen Saga eller noget Kvad; Rök-Stenen *kunde* for saa vidt have været historisk. Men det er ogsaa en Tilfældighed, naar nogen almen vigtig Person eller Tildragelse nævnes paa en Runesten. Man har ingensteds rejst Sten for at slaa Mindet fast om Nogen eller Noget, *fordi* den eller

det vedkom Folket. Overalt ere kun *personlige* Forhold og *personlige* Følelser Grund til Indskrifterne. Derfor er det kun faa Stene, paa hvilke man med Vished kan finde »historiske« Hentydninger i denne snevrere Forstand; at de alle ere kulturhistorisk vigtige, er en anden Sag.

Størst historisk Betydning af alle Runestene have ubetinget de tre *slesvigske*, d. v. s. nærved *Byen* Slesvig fundne: Vedelsprang-, Danevirke- og Hedeby-Stenene. Der hvor de ere fundne: tæt syd for Danevirke — det er deres urokkelige, uafviselige Vidnesbyrd — *der* var i hine Tider *Grænsen* mod Sønder for *Nordens* Folkeliv; thi længer sydpaa paa Fastlandet findes ingen Runesten (Piræos-Løven kan selvfølgelig ikke her komme i Betragtning), og paa den anden Side have de helt og holdent Sprog og Stil tilfælles med alle andre nordiske Runestene, vidne altsaa om Aandsfællesskabet i hele Norden. Endelig give de temmelig nøjagtige Tidsbestemmelser, som ellers i saa høj Grad savnes ved alle Runeindskrifter. *Vedelsprang*-Stenens ovenfor anførte Indskrift (*Åsfred satte denne Sten efter Sutrik, sin Søn, paa Vi-Højen*) fører Tanken hen til den Tid, da Grænsen mellem Norden og »Romerriget« først blev slaaet fast ved Hemings Forlig med Karl den Store. I Underhandlingerne herom — 810 og 811 — deltog nemlig, ifølge frankiske Kilder, blandt 12 danske Stormænd hele tre af Navnet „*Osfredus*“. Da Indskriftens »Vi-Højen« røber hedensk Tid, altsaa godt kan være saa gammel, kan man ikke kalde det overdrevent dristigt, om Nogen vil tænke sig, at Stenens Åsfred har været en af disse tre Underhandlere. *Danevirke*-Stenen (funden 1857) bærer Indskriften: „*Sven Konge satte Sten efter Skarde, sin Hjemfælle, som var faren vesterpaa, men blev død (d: døde) i Hedeby*.“ Denne Kong Svend er aldeles sikkert *Svend Tveskæg*. Vi føres altsaa hen imod Slutningen af det 10de Aarhundrede. Ved Skardes »Vesterfærd« mindes vi om Danernes Storværk i hin Tid; thi »Vesterfærd« betyder altid Englandstog, her som oftere paa svenske Stene, af hvilke ogsaa nogle have det ellers sjældne Navn »Skarde« tilfælles med *Danevirke*-Stenen*). At Kongen selv sætter Sten efter sin

*) Saaledes nævner en uplandsk Sten (R. Dybecks „*Svenska Runurk.* Nr. 46) en endnu mere vidtfaren Mand af dette Navn: *Spjute og Halfdan rejste denne Sten efter Skarde, sin Broder; han for østerpaa med Ruar; paa Serkland ligger Vin . . . s Søn.* Thorsen mener, at *Danevirke*-Stenen er sat af Svend, mens han endnu var Hedning, fordi Kristendommen ind-

Hjemfælle eller Hjemmemand »(himpigi», egtl. den, der har modtaget Ophold hjemme hos en), vidner om den gensidige Agtelse og Troskab, som holdt en Konge og hans Hirdmænd sammen, og som var et Hovedtræk i gammel nordisk Tænkemaade og et Hovedvilkaar for Tidens Daad. Paa *Hedeby-Stenen* („*polf rejste denne Sten, Svens Hjemfælle, efter Erik, sin Fælle, der blev død, da Kæmper sad om Hedeby; men han var Styremand, en Kæmpe saare god*“) nævnes atter *Svend*, utvivlsomt Kongen, og *Hedeby*, men paa en helt anden Maade. Efter *Danevirke-Stenen* døde Skarde i denne Stad; altsaa var den da i Kongens Magt; efter *Hedeby-Stenen* belejredes den, og Ordene kunne ikke godt forstaas anderledes, end at de Kæmper (»*Drengjar*«), som »sade om« den, vare Kongens Mænd; altsaa var Byen i Mellemtiden falden i Fjendevold. Man aner en hel Række, ellers ukendte Kampe paa denne Nordens saa haardt omstridte Sydgrænse. Ogsaa *Hedeby-Stenen* peger paa Hjemfælle- eller Hirdmands-Forholdet; men derhos minder den ved Ordet »*sin Fælle*« (Félagi) om Krigskammeratskabet. Endelig minder »*Styremand*«, der ogsaa forekommer paa en Del andre Runestene, navnlig svenske, om Oldtidens Krigsvæsen: at Søkrig var det Normale, og Skibschefen indtog en anselig Stilling blandt Kongens Mænd*).

Næst efter denne Gruppe kommer blandt historiske Stene *Jællinge-Gruppen***). Der er først de to store Stene paa Kirkegaarden mellem de to Høje. Den *mindre*, som sandsynligvis tidligere har staaet paa Toppen af den sydlige Høj, mælder, at „*Gorm Konge gjorde dette Kummel efter Thyre, sin Kone, Danmarks Bod*“ (»*Tanmarkar But*«, d. e., naar Hensyn tages til Tegnenes Flertydighed: »*Danmarkar Bót*«) — et uforkasteligt Vidnesbyrd om to Ting, nemlig at Gorm har overlevet Thyre, saa at Fortællingen om det Modsatte er et urigtigt Sagn, og at Thyre virkelig allerede af sin Samtid har faaet sit skønne Kendings-

førte Jordfæstelse i eller ved Kirken. Denne Slutning erlangt fra sikker; mangfoldige Stene, rejste paa fri Mark, med Kors og Sjæleforbøn, vidne om, at Kirke-Begravelse først sent trængte igennem.

*) Se isøvrigt om de slesvigske Stene, især Thorsens „*Danske Runemindesmærker I*“.

**) Se „*Kongehøjene i Jællinge*“ af *J. Kornerup* (fol. 1875), jfr. *Thorsens* *Dske. Runem.* S. 23, S. 133—138 o. fl. St.; *Wimmers* Afhandling: „*Den saakaldte Jællingekredses Runestene*“ i „*Opuscula philol. ad Joan. Nic. Madvigium 1876* og *C. Engelhardt: „Kong Gorms og Dronning Thyras Mindestene*“ i *Aarb. f. n. O. o. H. 1876*.

navn, som vistnok væsentlig skyldes hin Daad til Rigets Værn, der viser, at hun i Sandhed var Danmarks fremsynede Norne. Den *store Jællingesten*, der rimeligvis staar paa sin oprindelige Plads, lige midt imellem Højene, og har staaet der, før Kirken rejstes, bærer, som bekendt, Indskriften: „*Harald Konge bad at gøre dette Kummel efter Gorm, sin Fader, og efter Thyre, sin Moder; den Harald, som vandt sig alt Danmark og Norge og lod Danefølket kristne*“ (Wimmers Tolkning med Hensyn til de sidste, stærkt skadede Runer). Enten man (med Thorsen) mener, at Svend Tveskæg har rejst Stenen efter Haralds Paabud efter hans Død, hvorved da særlig Vægt lægges paa Udtrykket »bad« = »bad«, eller man (med Wimmer) finder det utroligt, at Svend slet ikke skulde have nævnt sig selv paa en Sten, han havde rejst og ladet hugge — »bad« maa da tages enstydigt med »baud« = »bød« — saa er denne Sten, med sine prægtige Billeder og mellem de mægtige Høje, et værdigt Minde om hint Hovedskifte i det danske Folks Liv: Overgangen til Kristendommen. Endnu en Indskrift skyldes et Medlem af Datidens Kongehus, nemlig paa den *store Sønder-Vissing-Sten* (2—3 Mile vest for Skanderborg), hvorpaa staar: „*Tova lod gøre Kummel, Mistivis Datter, efter Moder sin, Kone Harald hin Godes, Gorms Søns*“ — »Kone« staar i Nævneform og hører altsaa til »Tova«. At Harald Blaataud havde en Kone ved Navn Tova, vides ellers ikke, men vel at han stod i megen Forbindelse med vendiske Fyrster, blandt hvilke en »Mistivi« i Aaret 986 ødelagde Hamborg. Indskriften har da den Mærkelighed, at den Afdøde: Tovas Moder, som maa antages at have levet hos sin Datter i Danmark, ikke nævnes ved Navn. Harald »den Gode«, et ellers uvant Tilnavn, har han maaske kun baaret blandt dem, der vilde smigre ham.

Mindre sikkert er det, om to andre øst-jydske Stene vedkomne Kongehuset, Paa den *store Bække-Sten* (3½ Mil Vest for Kolding) staar: „*Ravnunge Tove og Funden og Gnyble, de tre, gjorde Thyres Høj*“, og den ¾ Mil sydligere liggende *Lørborg-Sten*, med Hammertegnet, mælder, at „*Ravnunge Tove hug disse Runer efter Thyre, Dronning sin*“ (»trutnik sina«). Man har ment, at denne Tove af Ravnungernes Æt havde været en jydsk Bonde, der var knyttet til Kongehuset og særlig til Dronning Thyre. Han tilligemed to andre Mænd havde forestaaet det meget betydelige Arbejde med Opførelsen af Thyres Høj efter Kong Gorms Befaling; til Minde herom havde de ristet den førstnævnte Indskrift, og derpaa havde han, ligesom for paa egen

Haand at give sin Hængivenhed Udtryk, hugget Læborg-Indskriften. Ravnunge-Tove staar herefter som den første og samtidige Talsmand for den Folke-Kærlighed, som skabte Navnet »Danmarks Bod«; igennem ham tale hin Tids Daner til os, deres Ætmænd, om, hvad der er en dansk Rigsstyrers højeste Ros: at værne Landet mod Syd. Et yderligere Vidnesbyrd om, at der i Egnen har levet en mægtig »Ravne-Æt«, har man fundet i Indskriften paa den *mindre Bække Sten*, hvis stærkt sammentrukne Runer læses (af Wimmer): „*Hrævna fik opkastet dette Stenkummel efter Viborg, sin Moder*“, idet Indskriftens første Ord, Navnet »Hribna«, er et til Mandsnavnet »Hrafn« ell. »Hravn«: Ravn svarende Kvindenavn, som i Olddansk maa have lydt »Hrævna«. Hvis den Thyre, der nævnes paa den større Bække- og Læborg-Stenene, er Dronningen, *hvilket er sandsynligt*, udgør Jællingekredsens Stene tilsammen et betydningsfuldt Minde om en Tid, da en overlegen moralsk Kraft i en højsindet Kvindesjæl synes at have samlet og hævet det danske Folk ved at kalde det Ædleste i det til Virksomhed, hvorved den mægtige Kraftudvikling forberedtes, som i den næste Menneskealder lagde England for Danernes Fødder*).

*) Jeg kan ikke finde de Indvendinger mod denne Opfattelse afgørende, som Dr. Wimmer har gjort i sin Afhandling i „Opuscula ad Madvigium“. Han mener, at Ravnunge-Tove ikke kan have kaldt Kongens Hustru: „*trutnik sina*“. „Drottinn“ (med Runer: „*trutin*“) betyder ikke Konge, men i Almindelighed „Herre“, „Husbonde“, især „Godsherre“. „*Jorddrot*“; saaledes bruges det paa mange Stene (t. Ex. paa Glavendrup-Stenen). „Drottning“ svarer hertil. „*Sin Drottning*“ kunde Ravnunge-Tove ikke kalde den Frue, som han kun stod i almindeligt Undersaatsforhold til, men kun den, der var hans særlige Jorddrots Hustru. „Drottning“ paa Læborg-Stenen maa altsaa gengives ved „Herskerinde“. „Thyre“ var den Gang et meget almindeligt Navn i Danmark, som ogsaa forekommer paa andre Stene (Skivum og Seddinge) og ikke sjældent i Sverige (Liljegren Nr. 76, 483, 561 — alle i Upland, 1038 i Nerike); at dette Navn staar paa de to Ravnunge-Stene, beviser altsaa ikke, at Dronningen nævnes der. Desuden var det urimeligt, at de tre Mænd skulde sige, at *de* havde gjort den Høj, som Kong Gorm paa den mindre Jællingestenen siger, at *han* har gjort, fremdeles at *de* skulde have havt Raad til at forevige deres lille Bedrift paa den anselige Bække-Sten, medens Kongen selv kun havde kunnet rejse den lille Jællingestenen efter Dronningen, hans egen Hustru, at der ikke skulde staa Noget om Thyres Stilling som Kongens Hustru paa Bække- eller Læborg-Stenen, hvis disses Thyre virkelig havde været Kongens Hustru, samt endelig at Tilnavnet „Danmarks Bod“ havde passet bedre paa den af Undersaatterne, end paa den af Kongen rejste Minde-

Foruden de nævnte danske »historiske« Stene er der ingen, som saaledes utvivlsomt nævner historiske Personer og Tildragelser. Derimod er der nogle, om hvilke Saadant med større eller mindre Grund kan *formodes*, medens andre paa en Maade kunne siges *selv at være historiske Kilder*, idet de omtale Kendsgerninger, som ikke findes nævnte i noget Skrift.

sten. Wimmer antager da, at Bække- og Læborg-Stenenes Thyre har været en højbaaren og mægtig Kvinde (som Glavendrup og Tryggevælde-Stenenes Ragnhild), efter hvem de tre Mænd have gjort Høj, og den ene desuden ristet Runer paa egen Haand. Saa vidt skønnes, har W. kun bevist, at Ordet „Drottning“ kan betyde „Herskerinde“ (Godsfrue), ikke, at det *ikke* kan være brugt allerede den Gang i sin senere udelukkende Betydning: „Dronning“. Endnu mindre har han modbevist, hvad der ingenlunde er „en af de allerdistigste og aldeles uholdbare Hypoteser“, men tvertimod en meget nærliggende Formodning: at Dronningen har staaet i et særligt Godsfrue eller „Herskerinde“-Forhold til Ravnunge-Tove, saa at han ogsaa i denne Mening — Dr. W.'s egen — kunde kalde Dronningen „sin Drottning“. Det staar dog stadig fast, at de to Ord „Thyre“ og „Drottning“, stillede sammen i Runeskrifter i Nærheden af Jællinge, og særlig i en Runeskrift, som ved Hammerstegnet bærer Vidnesbyrd om Risterens Hedenskab, maa vække en stærk Formodning om, at her er Tale om Kong Gorms navnkundige Hustru. Baade Kongen og Bygmestrene kunne godt sige, at de have „gjort“ Højen, nemlig hver i sin Mening, den Ene som den, der har befået, de Andre som de, der have udført Arbejdet. Den mindre Jællinge-Stens og den større Bække-Stens ulige Størrelse er noget altfor Tilfældigt, til at Noget kan sluttes deraf: til hin, som er rejst først, har man taget en smuk Blok, som var ved Haanden, uagtet den var lille, og, da de tre Mænd vilde rejse *deres* Mindesmærke, tog de en større Sten, fordi *den* var ved Haanden *der*. Der var ingen særlig Grund for Tove til at omtale Thyres offentlige Stilling og Fortjenester paa en Sten, hvor han kun vilde udtale *sin personlige* Følelse for hende. Derimod bliver den større Bække-Stens Indskrift *saa godt som uforstaaelig under Dr. W.'s Forudsætning, men aldeles forklarlig i modsat Tilfælde*. Der staar ikke: Ravnunge-Tove o. s. v. gjorde Høj „efter Thyre“, med Tilføjelse af, hvem hun havde været og i hvad Forhold de havde staaet til hende. Men dette vilde i en Indskrift, forøvrigt saa udførlig som denne, være en højst paafaldende Udeladelse. Der staar ej heller: „denne Høj“, hvilket vilde være det naturlige, dersom Stenen havde været en Gravsten, knyttet til den Afdødes Hvilested, lige saa lidt som der paa Læborg-Stenen staar Noget om, at den Thyre, *der* nævnes, laa begravet ved Stenen. Udtrykket „gjorde Thyres Høj“ passer netop kun paa det Tilfælde, at denne „Thyres Høj“ var et af Alle velkendt, snarest andensteds liggende Mindesmærke, som man kun behøvede at nævne, for at enhver Læser skulde vide, hvad der var Tale om, særlig *hvilken* Thyre der sigtedes til. Ikke som nogen Bevisgrund, men som et underligt Træf kan anføres, at i Jællinge og Omegn bor endnu en anset Bondeslægt, som fra gammel Tid har baaret og bærer Familienavnet „Ravn“.

Det Første er bl. A. Tilfældet med et Par *skaanske* Stene, hørende til en særegen Flok, som man kunde kalde *Hællestad-Stenene*, da de fleste staa ved Hællestad i Toma Herred, indsatte i Kirkemuren. Den vigtigste og største bærer følgende Indskrift. Paa den ene Side staar: „*Askel satte denne Sten efter Toke Gormssøn, sin hulde Herre,*

*der ikke flygted
ved Upsala,*

paa den anden Side:

*Sten paa Bjerg satte Kæmper,
sin Broder til Ære, klædt med Runer,
de som næst ginge
Gorms Toke“*).*

Paa den anden Sten sammesteds staar: „*Åsbjørn, Tokes Hjemfælle* (him þaki) *satte denne Sten efter Toke, sin Broder,*“ og paa en tredje: „*Åsgaut rejste denne Sten efter Airu (Erik?) sin Broder; men han var Tokes Hjemfælle.*

*Nu skal stande
Sten paa Bjerg.“*

Endelig mælder *Sjørup*-Stenen i Ljunits Herred: „*Sakse satte denne Sten efter Åsbjørn, sin Fælle, Tokes Søn,*

*som ikke flygted
ved Upsala*

men vog, mens han Vaaben havde.“

Det er tydeligt nok, at disse Stene høre sammen, og sandsynligt, at Toke Gormssøn, hvis Hjemfæller Åsbjørn, Tokes Broder, og Erik (?), Åsgøts Broder, vare, har været Fader til den Åsbjørn, efter hvem Sakse har sat Sten ved Sjørup. Herefter faa baade Fader og Søn samme Skudsmaal: at de ikke havde flygtet ved Upsala. Man kan ikke godt undgaa, med P. A. Munch

*) C. C. Rafn: Nord. Runemindesm. S. 102—105, bogstavret: „Askil sati stin þansi eftir Tuka Kurms sun sar hulan trutin sar flu aiki at Ub salum — Satu trikar eftir sin brupur sam å biarik saupan runum þir Kurms Tuka kaku nistir.“ Vanskelig og uvis er Forstaelsen af Ordet „sam“. Rafn tolker det som Gf. af „samr“ o: den samme, hvilket ingen Mening giver. Stephens har troet at finde et Ord dæri, beslægtet med Verbet „sømme sig“, altsaa Hæderstegn, og, hvad enten denne *Sprog*-Forklaring er rigtig eller ej, synes *Meningen* kun at kunne være noget saadant som et Hæderstegn. „Saupan“ synes at komme af „sá“ o: saa, altsaa „oversaaet“, „dækket“, „klædt“. At „gaa næst“ er selvfølgelig at være nærmest, at følge i Striden.

(Det n. F.'s Hist. II, S. 100) og Rafn, at tænke paa Slaget paa Fyrisvoldene 982 (eller 983, 984), hvor det i flere Oldskrifter fortælles, at de danske Krigere i Styrbjørns Følge, rømmede i Utide, saa der var særlig Grund til at fremhæve det som en Hæder, om Nogen ikke havde flygtet. Bemærkningen er enestaaende i Rune-Indskrifter, og baade Skrifttegn og Skriftformer passe til det 10de Aarhundredes Slutning. Om Deltagelse i Knud den Stores Tog til England har Prof Stephens*) fundet Minder paa flere Stene; en af de Utvetydigste er *Eyjemo*-Stenen i Norge — hvis man tør antage, at noget Virkeligt, d. v. s. et senere afslaaet Brudstykke ligger til Grund for Worms Læsning, hvorefter Stenen er sat over en Bjørn, som faldt i Hær, da *Knud søgte England*; de paagældende Ord stod næmlig ikke paa Stenen, da den sidst blev undersøgt (1822), og nu er den forsvunden. Paa en østgøtlandsk Sten — *Högby* i Göstring Herred — har den samme Lærde nyliig fundet det Slag nævnt, hvori Skotternes navnkundige Konge Macbeth faldt (1054) — en Formodning, der, naar alle sammentræffende Omstændigheder tages i Betragtning, ikke synes urimelig, men som rigtignok aldrig kan tages som sikker Kendsgerning**). Om den »Arlatr«, d. e. Erlendr, Glums Søn, der nævner sig paa *Gjerde-Stenen* (S. Bergenhus Amt), er den samme Erlend fra Gjerde, som ifølge Snorre og de fleste andre Kilder, var med i Bondehæren ved Stiklestad, kan, skønt Navnene stemme, ikke vides, da det samme Navn jo idelig kom igen i i samme Æt; men umuligt er det ikke.

Ingen Historieskriver mælder Noget om, hvad der dog, i Henhold til Indskriften paa en Sten paa *Frösö* i Storsjön i Jämtland, tør betragtes som historisk Kendsgerning: at „*Ostmand, Gudfjasts Søn, . . . lod kristne Jämtaland.*“ Runernes og Sprogets

*) „On Scandinavian runic stones, which speak of Knut the great“ i „Archæologia“, Lond. 1870.

***) Se „Macbeth, Jarl Siward og Dundee“, Kbhvn. 1876. Stenens Indskrift nævner blandt fem Sønner af Bonden Gule, som alle ere døde, fire i Strid, en Karl, om hvem det siges, at han „*uarþ atuti*“. Disse Ord opløser Stephens: „*varþ a tuti*“ = „*varð á Dundi*“, blev, omkom paa Dundee. Efter Runernes Flertydighed er Forklaringen af „*tuti*“ som „*Dundi*“ aldeles ikke søgt. Nu omtaler imidlertid en skotsk Aarbog fra det 12te Aarhundrede, at Sivard Jarl paa sit Tog mod Macbeth, „*drog frem indtil Dundee*“ („*usque ad Dunde progrediens*“). Det tør da sluttes, at Slaget har staaet i Nærheden af denne Stad. Af noget andet Slag ved Dundee i det 11te Aarhundrede véd man ikke at sige — og Runeindskriftens Tegn- og Sprogformer pege hen paa Midten af dette Aarhundrede.

Former pege hen paa Tiden omkring 1059; af Olaf den Helliges Saga véd man, at Jæmterne i hans sidste Leveaar endnu vare Hedninger*). Her er Indskriften selv Kilde. Det Samme gælder om en Række (13) svenske Indskrifter, de fleste fra Upland og Södermanland, én fra Østergötland**), der omtale et stort Hærtog til Østerleden under Anførsel af en *Ingvar*. Det er ikke rimeligt, at denne Ingvar, som P. A. Munch antager (Det n. F.'s H. II, S. 79—80) skulde være den russiske Storfyrste Igor, Ruriks Søn, der ifølge Nestor gjorde Tog til Konstantinopel 941 og 945. Alle Indskrifterne røbe nemlig dels ved Kors, dels ved den sædvanlige Sjæleforbøn, at de svenske Deltagere vare Kristne; men midt i det 10de Aarhundrede vare vistnok de allerfleste Sveer endnu Hedninger. Desuden tyde Indskrifternes Former paa en meget senere Tid. Det maa have været et betydeligt Tog; thi vel ere Indskrifterne snart talte; men selvfølgelig satte man ikke Sten efter menige Deltagere; to nævne udtrykkelig de Afløde som Skibshøvdinge***). Maalet har været Østersølandene, thi paa en Sten nævnes Estland†), og sandsynligvis Gardarige. Paa to Stene har man rigtignok villet finde Vidnesbyrd om, at Toget har strakt sig langt videre, nemlig Gripsholm-Stenen (se ovenfor S. 81) og Lilla-Lundby-Stenen (se ovenfor S. 104 Noten). Men der er ingen Rimelighed for, at Gripsholm-Stenens Ingvar, som tilligemed sin Broder Havald døde i Særkland: o: Afrika, er samme Mand som de andre Stenes Hærfører, dels fordi det da vilde været underligt, om Indskriften ikke havde omtalt særlig hans overordnede Stilling paa et saadant stort Tog, dels fordi Runerne paa Gripsholm-Stenen synes ældre end paa de andre Ingvars-Stene. Paa Lilla Lundby-Stenen er Navnet Ingvari en Gisning††); ifølge Dybecks Tegning staar der aldeles

*) Jvfr. P. A. Munch: D. n. G.'s F. II. S. 720, Not.

**) Liljegren Runurkunder: Nr. 2, 38, 47, 259, 551, 731; 817, 860, 913, 969, 973, 980; 1098.

***) *Han som ene ejed* *og østpaa styred*
eget Skib *i Ingvars Hær,*

siges med en vis Selvfølelse paa Svíngarn-Stenen i Upland (Lg. 731 jfr. Dybeck: Sver. Runurk. I, S 100) af Forældrene Thjalfe og Holmløg om Sønnen Banke.

†) Steninge-Stenen (L. 551) i Upland, hvor Herleifr og Thorgerdr siges om Faderen Sebbe:

Han, som styred *med Ingvar*
østpaa Skib *i Esters Lande.*

††) S. Grundtvigs; se „Om Nordens gamle Literatur“ (1867) S. 103.

bestemt »Ruari«, og »Ruar« var et ingenlunde usædvanligt Navn, som bl. A. ogsaa nævnes hos Nestor. Iøvrigt er det tilfældigt, naar Indskrifterne ere vor eneste Kilde til Kundskab om Ingvars Tog; thi en islandsk Saga om det har engang været til, men er nu tabt*).

Vigtigere i Virkeligheden end saadanne enkelte historiske Underretninger er dog Runestenenes Vidnesbyrd om hin *store, almindelige folke-historiske Kendsgerning*, at Mænd fra alle Nordens Lande i hine Tider færdedes trindt om paa Evropas Have som *Vikinger*. Stenene udfylde her ligefrem de skriftlige Kilder. Medens næmliq disse, baade Sagaerne og de fremmede Optegnelser**), give os ret fyldig og sikker Underretning om Normændenes og Danernes Vikingefærd, tie de — naar man undtager Nestor for Ruslands Vedkommende — næsten ganske med Gøternes og især Sveernes Deltagelse i Bevægelsen, saa man herefter kuude tro, at de ikke havde været ret med. Med Runestenene er det lige omvendt: de danske og norske nævne kun sjældent, de svenske derimod forholdsvis ofte de Steder, hvor den Afdøde har været og øvet Heltedaad.

Et Par *danske* Stene nævner Steder *indenfor Norden*: Upsala paa de to nylig omtalte skaanske Stene; »Gutland« paa en anden skaansk Sten (Fuglie, L. 1436), hvis da Werlauffs Tolkning (Nord. Tidskr. for Oldkhd. I, S. 310) maa staa ved Magt; »Svithjod«, hvis man med Stephens***) tør forstaa Tirsted-Stenens: »å Svåpiauþu«, hvor Frode siges at være død, om dette Navn; endelig Norge, hvis der sigtes til dette Land med Indskriften paa Strø-Stenen i Skaane: „*Fader lod hugge disse Runer efter Ásur, sin Broder, der døde nordpaa (»nur«) i Vik(ing)*“.

Navnet „Ingvari“ giver Rim med det Foregaaende „austr“; men hvem siger, at her skal være Vers, fordi de sidste, forøvrigt tildels udslettede Ord: „å Serklandi ligger sonr Vin . . . s“ unægtelig danne en Fjerdedels Fornyrðalag-Strofe?

*) I „Gaungu Hrólf's Saga“ hedder det (Fornald. sög. III, S. 239) om Dynafoden: „Om denne Aas Udspring ledte *Ingvar den Vidtfarne*, som det siges i hans Saga.“ I det 16de Aarhundrede kaldte Islændingerne — ifølge et af Liljegren (Runlära, S. 106, anført Haandskrift i det kgl. Bibl. i Stockholm — en af Ruslands Hovedfloder „Yngvars móða“ efter Sagaens Ingvar.

**) Saxe tier fuldstændig om Vikingtogene. Mindet om dem maa antages at spejle sig i hans Fortællinger om Sagtidens Konger og Helte (Se J. C. H. R. Stenstrup: „Indledning i Normannertiden“, Kbhvn. 1876.

***) Se „Runehallen“, S. 11—12.

Om *Vesterfærd* taler, foruden Svend Tveskægs Sten efter Skarde ved Danevirke; ifølge Worms Læsning (Mon. Dan. 154) Hjørup-Stenen i Skaane, hvor en Mand, Navne, siger om sin Broder Toke: „*han døde vester*“, ligeledes Thordrup-Stenen i Jylland (forsvunden), hvor den Toke, efter hvem Stenen er sat, kaldes „*Englandsfarer*“ (Rafns og N. M. Petersens Gisning, henholdsvis i »Nord. Runem.« S. 136 og i »Danmarks Hist. i Hedenold« III, S. 279). Om *Østfærd* taler maaske Kirkeby-Stenen paa Falster, hvis man næmlig, med Stephens (»Runeh.« S. 10—11), tør læse de paagældende Binderuner som *Kuruliant* og derved forstaa Karelen i Finland. En bornholmsk Sten, i Ny Larsker Sogn anfører, uden at nævne noget bestemt Sted, at vedkommende Mand, Barse, var bleven dræbt i Strid „*i Udlandene*“ (at. ut. lantu[m]). Af *norske* Stene, som nævne Krigsfærd udenlands, kendes ingen undtagen den tabte Evjemo-Sten, dersom Worms Læsning er rigtig.

Helt anderledes er det med de *svenske* Stene, især de uplandske og södermanlandske. I Liljegrens »Runurkunder« — og senere Fund have ikke forandret Forholdene, men vel lagt Lidt til Tallene — findes *Østerfærd* i snevrere Mening, d. v. s. til Østersølandene og Rusland, omtalt paa 31 Stene (deri de 13 Ingvars-Stene medregnede*); særskilt nævnes Finland, Tavastland, Virland og det enstyrdige Estland (4 Gange), Lifland, Semgallen, Rusland (under forskellige Navne: Garderne, Gardarige, Holmgaard, Østerrige). *Græklandsfærd*, som regnedes med til Østerfærd i videre Forstand, og som i Regelen maa betragtes som Væringstjeneste, omtales i 16 Indskrifter**). Hertil kommer endnu en Sten (L. 450) ved Billstad i Upland, dersom Stephens Læsning er rigtig (se »Ny illustrerad Tidning« f. 1869, S. 119—120), hvorefter den paa Stenen nævnte Mand skal have „*vogtet Lande paa Kreta*“. *Lombardiet* nævnes paa 3 Stene (L. 652 og 902, samt en tredje hos Dybeck: Svenska Runurkunder Nr. 98). Endnu længer bort fører os Gripsholm-Stenens »at Kuli«, hvis hermed tør tænkes paa *Sicilien*, og *Særkland*, hvilket Navn, som tidligere omtalt, ogsaa findes paa Lilla Lundby-Stenen. *Vester-*

*) Foruden disse: Nr. 121, 441, 508, 525, 587, 623, 702 (Upl.), 803, 851, 864, 865, 902, 927, 944 (Söderml.), 1049 (Gestrikl.), 1106 (Østergötl.), 1401, 1406 (Vestergötl.), maaske 1265 (Småland).

**) L. Nr. 101, 141, 211, 220, 396, 397, 469, 520, 552, 606, 729 (Upl.), 874, 883, 988 (Söderml.), 1180 (Østergötl.), 1254 (Smål.).

færd nævnes paa 25 Stene, hvoraf 16 udtrykkelig nævne *England**); særlig nævnes Bath, hvor (L. 1233) Smålændingen Gunnar blev lagt i »Stenrug«, d. v. s. gravfæstet i en af Sten udhuggen Kiste, af sin Broder Helge. Endnu nogle Stene nævne Udenlandsfærd i Almindelighed eller med Betegnelser af Stedet, som ikke ere sikkre. Det Hele kan synes et ringe Tal. Men, jeg gentager det, der sattes næppe i Almindelighed Sten efter Smaafolk, hvad ogsaa Indskrifterne vise, idet den Afdøde hyppig betegnes som Høvding (»Lipsforunki«, »Vikingavaurpr«, »Skaiþarvisir«, især »Sturimaþr«). Tager man dernæst Hensyn til, at mange Stene ere ødelagte, saa maa man slutte, at de Indskrifter, som haves, repræsenterer et mange Gange større Tal svenske Deltagere i hine Tog. Særlig maa det mærkes, at Vesterfærd indtager forholdsvis en stor Plads, selv i Upland og Södermanland, ved Siden af den langt nærmere liggende Østerfærd. Det er klart, at Svenskerne, hvor lidt end Sagaerne mælde derom, have taget levende Del i Vikingerøret, og navnlig synes Mälaregnet at have været et rigtigt »Vikinkebøl«, hvorfra Folk drog ud i *Vester og Øster*, som det heder paa en Sten (L. 587), *vide om* (vor) *Verdensdel* (viþa um heimsins alfur), som en anden mælder (878), og temmelig langt ned i Tiden: de fleste af de herhen hørende Stene ere satte af og efter *Kristne*.

Runevidnesbyrd om Hjemforhold og Samfundstilstand.

Bortset fra de Tilfælde, hvor en Kriger har sat Sten efter en Vaabenbroder (Félagi), ere selvfølgelig Runestenene i Almindelighed rejste af og efter Personer, hørende til samme Slægt eller Hus, dog ikke alene af Ægtefæller og Blodsfrønder, nærmere eller fjernere, men ogsaa af »Hjemmemænd« efter Husbonde og omvendt. Indskrifterne aflægge herved, samt ved de Udtalelser af Hengivenhed og Taknemlighed, som stundom lægges til den tørre Betegnelse af Slægts- eller Underordningsbaandet, et Vidnesbyrd

*) L. Nr. 50, 184, 587, 608, 764 (Upl.), 868, 884, 892, 895, 899, 904, 912, 925, 987 (Söderml.), 1002, 1016, 1021 (Vestml.), 1049 (Gestrikl.), 1145, 1180 (?) (Østergötl.), 1233, 1239, 1255, 1262 (Smaal), 1351 (Vestergötl.). Blandt senere fundne mærkes Vaarby i Upland hos Dybeck: *Sverr. Runurk.* II, 118.

om oldnordiskt Hjemliv, som styrker, hvad der udførligere berettes i Sngærne.

Paa et Par mærkelige Stene finder man en hel Slægtrække i opadstigende Linie; det er *Sandsjö-Stenen* i Småland (L. 1240), hvor en Arinvard siger, at han har rejst Sten ej alene efter sin Fader Hake, men ogsaa efter dennes Fader o. s. v. opad indtil 6te Led, samt *Malsta-Stenen* i Helsingland (L. 1065), sat af Fromund efter Faderen Fisiulf, som var *Hørding over dette Land* (»um lanti þisuri visr«), og hvis Forfædre tælles opad til 12te Led. Af og til nævnes Faderen med Tilføjelse af hans Faders Navn, og stundom synes flere Slægtled efterhaanden at have brugt samme Sten, som naar det paa *Gryta-Stenen* i Upland (L. 69) siges, at „*Thjalfe gjorde* (Mindesmærke? — her er Noget udsløtt — efter N. N.) *sin Moder, Ale og Olaf lode hugge* (næmlig Runerne) *for Thjalfe sin Fader, Inga for sin Mand. Gud se til deres Sjæle!*“ — hvor Thjalfe vel selv maa have sat sin Del af Indskriften, inden Sønnerne brugte samme Sten til at riste Mindeord om deres Fader, og Hustruen, deres Moder, om sin Mand. I de allerfleste Tilfælde nævnes dog den Afdøde uden anden Bemærkning end Betegnelsen af hans Forhold til dem, der have rejst Stenen. Omtrent alle tænkelige Familieforhold findes repræsenterede. Mand rejser Sten efter Hustru og Hustru efter Mand. Forældre efter Børn og Børn efter Forældre, Stivfader eller Stivmoder efter Stivbørn og omvendt*), Søskende efter hverandre, Farbrødre efter Broderbørn, Morbrødre efter Søsterbørn og omvendt; ikke sjælden bruges alene Ordet »Frænde«, saa at det nærmere Forhold lades uoplyst; fremdeles Svigerfader efter Sønnekone, Fader og Svigerdatter efter Søn og Mand, Svogre og Svigerinder efter hverandre, Fosterfader efter Fostersøn o. s. v. Ikke sjælden slaas flere Personer sammen paa én Sten, t. Ex. Fader og Moder, Moder og Broder, flere Søskende o. s. v., og endnu hyppigere er det, at flere Personer af Familien have slaæet sig sammen om at lade Mindesmærket rejse for den samme Afdøde.

*) Ingvar paa Gripsholmstenen er Moderen Tolas Stivson. Paa en Sten mellem Skeinge og Löfstad i Södermanland (L. 850) staar: „*Holmstein og Vigudr, de* (næml. Mand og Kone) *lode rejse Sten efter hendes Søn* (altsaa hans Stivson) *og Vilhjalm efter Ingfast.*“ V. har da vel været en Ven af den Afdøde. Paa Tångsida-Stenen i Småland (L. 1223) staar: „*Uspak lod* (rejse) *Kummel efter Fader, sin Stivson.*“

Især forekommer det tit, at en Mands Kone og deres Børn have forenet sig om at rejse Sten efter den afdøde *Husfader*. Sædvanlig iagttages det, at Sønnerne, ja stundom selv Døtrene nævnes først, t. Ex. „*Fastulf og Yring og Geir og Holmløg lod rejse denne Sten efter Aist sin Fader og Fastløg efter sin Bonde. Gud hjælpe hans Sjæl!*“ (L. 14) — altsaa tre Sønner og en Datter, i Forening med Moderen, Denne Følgeorden har sikkert nok sin Grund deri, at Børnene, især Sønnerne, hvem Familiens Jordegods tilfaldt — og alt Jordegods var jo i Oldtiden væsentlig Familjæjendom — betragtedes som Slægtens rette Repræsentanter, saa snart Faderen var død, saa at det nærmest tilkom dem, ikke Hustruen, at sørge for hans Eftermæle, om end hun kunde være med. Hvad der ovenfor er bemærket herom i Anledning af Glavendrup-Stenen, finder altsaa sin Stadfæstelse i en hel Del andre Indskrifter. Saa stærkt iagttages Sønnernes Ret og Pligt, at der endogsaa haves Exempel paa, at Formyndere nævne umyndige Sønner af den Afdøde som Mindesmærkets Ophavsmænd, idet da formodentlig Udgiften til Mindesmærkets Rejsning er udredet af deres Fædrenearv*). Et Hjærte-Forhold, som man ikke kan vente nævnt paa Mindestene, Elskovsforholdet, har dog efterladt sig Spor paa én, temmelig gammel Sten, hvis næmlig Dr. Wimmer har Ret i sin Tolkning af det paagældende Ord (Lika:) paa den nylig fundne *Rygbjerg*-Sten (Randbøl Sogn ved Vejle), hvis Indskrift herefter**) lyder: „*Tove Bryde rejste denne Sten efter Legesøsteren* (d. e. sin Elskede, sin Fæstemø) *Thorgun; meget længe skulle disse Brydens Staver leve.*“ Det Rørende ved dette Minde om en ni Aarhundreder gammel Kærlighedssorg forøges derved, at Stenen blev funden paa sin oprindelige Plads paa Gravhøjen — den eneste danske Sten, som dette kan siges med Vished om — og at man i Højen fandt Ben af et kvindeligt Skelet.

Naar de Efterlevendes Følelse særlig giver sig Udtryk, sker det sædvanlig i et Lovord om de Afdøde eller i Ønsker for deres Hvile i Graven og evige Lyksalighed (om begge Dele nedenfor),

*; Dette synes at maatte være Meningen af *Malmby*-Indskriften i Upland (L. 586): *Ernfast og Erngötr lode Siguns Sønner rejse Sten efter sin Fader Ketilfast*. Moderen Sigun nævnes formodentlig, fordi det er gennem Slægtskab med hende, t. Ex. som hendes Brødre, at Ernfast og Erngötr have havt Myndighed til at lade Ketilfastsønnerne rejse Sten efter Faderen.

**); Se Wimmers Afhandling om Stenen i Aarb. f. n. O. o. H. for 1875.

sjældent ved ligefrem Tilkendegivelse af Sorg. Det kan dog ske, som naar paa den ene af de to *Bjulby-Stene* i Södermanland (Dybeck: Svenska Runurk. 41, jvfr. Sv. Grundtvig: Om Nordens gamle Literatur S. 104) Thorstein har rejst Sten efter sig selv og sin Søn Hefni og saa fejler til:

„*Ung var Helten* *siden døde han* ...
til England faren, *Sorg var det hjemme.*“

Men i og for sig var det at rejse Mindesmærke det stærkeste Vidnesbyrd om Kærlighed, som undertiden forstærkes ved at flere Stene ere rejste efter samme Person — som naar en uplandsk Enke Ragnfrid lader rejse Sten baade ved Frössunda og ved Ængeby (L. 508 og 525) efter sin og Ketilmunds Søn Björn, der faldt i Virland, eller naar en Hustru Inga i Snotestad i sin Hjemstavn lader rejse tre Stene efter sin Mand Ragnfast, og endnu en fjerde i nogen Afstand, hver med sin særegne Oplysning om hans Familjeforhold (han var Sigfasts Søn, han havde en Huskarl ved Navn Asur, han var Gyrids og Estrids Broder, han havde arvet sit Barn, altsaa overlevet det (L. 496—498 og 210). Et særeget Udtryk for Sorgen er det, naar den Afdødes Drabsmænd nævnes ved Navn, især naar det sker med Vredesord, altsaa ligesom *Hævnplichten* kaldes i Erindring hos de Efterlevende. „*Erik og de Frænder rejste Sten efter Helge, sin Broder; men Sasur dræbte ham og øvede Niddingsværk, sveg sin Fælle. Gud hjælpe hans Aand!*“ heder det paa Söderby-Stenen i Upland (L. 208). Om en Fader. Geirbjørn, sige Sønnerne — paa Frestad-Stenen i Upland (L. 402), at „*Normænd dræbte ham i Asbjørns Knør* (Skib) — altsaa paa et Sætog.“ „*Han blev uskyldig dræbt*“, mældes paa Fors-Stenen i Södermanland (L. 827) om Faderen af Sønnerne og paa den mærkelige Aspø-Sten i samme Landskab (L. 952) siger en Fader om sin Søn, at han havde ladet sit Liv, fordi hans Mænd flyede og holdt ilde Stand (ilt vigi haldá). En anden, for vor Følelse underlig, Maade at hædre den Afdøde paa, er det, naar de, der have rejst Mindesmærket, *rose sig selv* eller fremhæve sin egen Betydning, som t. Ex. paa *Fyrby-Stenen* i Södermanland (Dybeck: „Svenska Runurk.“ 55):

„*Akuart* (uforklarligt) *Haastein,* *satte Sten*
og saa Holmstein, Brødre, *og Stager mange**
de gæveste Mænd *efter sin Fader*
i Midgaard, *Aralstein.*“

*) Næmlig i Gærdet eller „Skidgaarden“ omkring Mindesmærket.

Det er, som om den Glands, hvormød Sønnernes Navn omgives, blev brugt for at forherlige Mindet om en Fader, der i alt Fald havde det Mærkelige ved sig, at han var Fader til et saadant Afkom. Et andet Exempel herpaa er de to sammenhørende *Rockelstad-Stene* i Upland (L. 475—476. Dyb. Sver. Runurk. I, 115—116). hvor tre Sønner mælde, at de

„*Rejste Mærke* *fuldgode Sønner*
efter gøev Mand, *for sin Fader Sterkar*“;

samt den ene af de to *Eds-Stene* i Upland (L. 397, Dybeck: Sver. Runurk. II, 46): „*Ragnwald lod riste Runer etter Fastri, sin Moder, Onims Daster, døde i Ed (Aipi). Gud hjælpe hendes Aand*“, idet man paa den anden Side, lige som for at give den ellers ukendte Kvinde større Betydning, har tilføjet følgende Vers om Sønnen:

„*Runerne lod Ragnwald* *han var i Grøekers Land,*
indriste“ *var Ledingsfører*“ *).

Et Udtryk for Sønnekærlighed er det vel ogsaa, naar det paa *Skilstad-Stenen* i Upland (Dybeck; Sver. Runurk. I, 150) heder:

„*Selv hug Erik* *Runer disse;*
efter sin Fader *raade dem, hvo der kan!*“

Særlig Betydning som Udtryk for Hengivenhed faar Mindesmærket, naar det er rejst af *Udgyvne* for deres *Husbond* eller vel endog omvendt. Snart er det, som med Sote paa Glavendrup-Stenen, at vedkommende Hjemmemand eller Fæster har faaet Lov til at tage Del i Udførelsen af Mindet, særlig til at riste Runerne. Saaledes paa den ene af de tre *Turinge-Stene* i Södermanland (L. 802), hvis Indskrift lyder: „*Ketil og Bjørn de rejste denne Sten for Thorstein sin Fader, Anund for sin Broder og Huskarle over Jafne, Ketila for sin Bonde.*

Brødre vare de, *i Land*
bedst blandt Mænd *og i Leding*“

(-a lanti auk i lipi. o: i Fred hjemme og i Krig ude); altsaa vare Thorstein og Jafne Brødre og en af dem Ketilas Mand;

*) „*Lidsforunki*“; „*Lid*“ og *Leding* (*Leidáng*) ere helt forskellige Ord, betegnende til en vis Grad en Modsætning, idet *Lid* er den organiserede Krigerflok, „*Leding*“ derimod det almindelige Udbud af Landets vaabenføre Mænd. Men da „*Leding*“ i senere Tidens poetiske Sprog har tabt denne særegne Betydning, har jeg brugt det her som et godt Rimord.

der er endnu to Verslinier, hvis Mening efter Liljegrens Læsning, er vanskelig at tolke, men hvori ogsaa Huskarlene nævnes, saa at de have faaet Plads to Gange i Indskriften. Paa den nærliggende *Högelby-Sten* (L. 816) have to Brødre og to Søstre rejst Sten efter sin Fader og Gudmund, altsaa en Mand udenfor Slægten, efter sin »Bonde« — altsaa var han den Afdøde undergIVEN. *Skestad-Stenen* i Upland (L. 382) have Sønner rejst efter deres Fader Birsa, og derpaa en »Huskarl« Erinfast tilføjet, at han havde hugget Runerne efter „*sin Bonde Birsa, Vegerds Søn, Thorgerds*“ (Datter). Ligeledes mælder Stenen paa *Vitals Eng* ved Vaksala i Upland (L. 196), at „*Ernfrid og Isfast lode rejse Sten efter Gunnar, sin Fader, og Ketilbjørn og Gålog* (Geirlög?) *efter sin Bonde*“ — altsaa har et Ægtepar, hørende til Gunnars Undergivne, faaet Lov at tage Del med Familiens Medlemmer i Mindesmærket — tilsidst staar i en særskilt Linie: „*Fastulf og Jorund for sin Broder*.“ Snart have Undergivne *alene* rejst Sten efter sin »Drot« eller »Bonde«. Et Hovedexempel er *Læborg-Stenen*, enten nu den der nævnte »Drotning« er Thyre Danebod eller en anden Godsfrue. Herhen hører den største *Hællestad-Sten* (se Side 109), hvor Askel kalder Toke Gormssøn »sin hulde Drot«, fremdeles *Aars-Stenen* (i Aalborg Amt): „*Aasar satte denne Sten efter Valtoke, sin Drot*.“

<i>Længe Stenen</i>	<i>og om Valtoke</i>
<i>lover at stande</i>	<i>Vidne bære**):</i>

endelig vistnok ogsaa *Skjern-Stenen*, hvor Ordet »Drot« er nævnt, men Tolkningen forøvrigt frembyder særegne Vanskeligheder. Paa *Krageholm-Stenen* i Skaane (L. 1427) har en Tune (Mandsnavn) sat *denne Sten efter Brag, sin Bonde, og Asgøt, hans Søn; han var bedst blandt Bomænd* (Landbrugere) *og den mildeste Mand*.“ Hermed kan jævnføres *Amnö-Stenen* i Upland (L. 709) hvor det hedder: „*Ingeleif lod rejse Sten for Brune, sin Bonde. Han døde i Danmark i hvide Klæder. Bale*“ (næmlig ristede Runerne). Om særlig Hengivenhed vidne de to *Måstad-Stene* i Upland (L. 89—90), hvor et Ægtepar Fastbjørn og Thoruu, mindes deres »Bonde« Ingefast; han har maaske givet dem Frihed og Gods. Dette siges udtrykkeligt paa *Hørning-Stenen* (ved Aarhus) „*Toke*

*) Efter Bugges Læsning (Tidskr. for Phil. og Pæd. VII., S. 250): „Steinn kvezk hersi standa lengi sár Valtoka varða nafni“, d. e. „Sten siger sig her at ville stande længe, den som de mon nævne Valtokes“. Oversættelsen i Texten har maattet blive noget fri.

Smed ristede Sten efter Thorgisl Gudmunds Søn, der gav ham Guld og Frelse (**). Endnu større Hengivenhed synes at maatte forudsættes, hvor en »Drot« eller »Bonde« har rejst Sten efter sin Undergivne, vel endog en Frigiven. Det er en stor Ære, som Svend Tveskæg har gjort sin »Hjemfælle« Skarde; men ikke mindre maa Brødrene Holmsten, Ragnfast og Østen have sat Pris paa Faste, deres »Løsing« (»lusa sin«), siden de have sat Sten efter ham ved *Björkeby* i Upland (L. 641).

Man finder, som Læseren alt vil have bemærket, mange af de vigtigere *Stillinger*, som kunde indtages i det nordiske *Samfund*, nævnte paa Runestene: *Konge* (**), *Gode*, *pulr*, *Høvding over et Landskab* (t. Ex. »Visr« paa Malsta-Stenen), *Høvding over et Skib* (Styremand, Skeidarvisir) eller over en *Hærafdeling* — alle offentlige *Stillinger*, hvortil kommer *Jarl* en enkelt Gang paa en svensk Sten (L. 312: Bro-Stenen i Upland, hvor der nævnes en Asur, *Hakun Jarls Søn*, som *Vikingavaurpr* med Knut (?). Fremdeles kende vi de private *Stillinger*: *Drot*, *Drotning*, *Bonde* tilligemed Bondens Underordnede: *Huskarl*, *Bryde* ∴ Forvalter, hvormed Egaa-Stenens *Landhirdir* maa sammenstilles (***) , og *Løsing*, hvilket forudsætter Trældom; endelig det senere almindelige og efter Husbondens højere eller lavere *Stilling* flertydige *Hjemfælle*. — »himpigi«, som det kaldes paa mange især danske Stene.

Hyppigst nævnes selvfølgelig *Bonden*. Han er Midtpunktet i Slægten, Samfundets Grundenhed. Da Slægtens Betydning imidlertid væsentlig beror paa Grundejendom, omtales det hyppig hvilken Gaard d. e. hvilket Familjegods den Afdøde *havde ejet*, især naar han alene havde ejet hele Godset, d. v. s. han alene havde repræsenteret hele Slægten, saa at ingen Frænde var Med-

*) „Es hanum kaf kul uk frials“. Man har ogsaa læst „kup“ og ment, at Toke Smed takkede sin fordums Herre, fordi han havde omvendt ham til Kristendommen og givet ham Friheden (Frelse ∴: „fri Hals“). Andre have villet finde det gamle P (w) i den paagældende Rune, hvilket er aldeles usandsynligt. Det Rimeligste er, at Tegnet er en Fejlristning for ʀ.

**) Foruden paa de tidligere omtalte „historiske“ Stene og paa Rök-Stenen, nævnes „Konger“ paa den jydsk *Aarhus-Sten* og paa den vester-götlandske *Råda-Sten* (L. 1365), idet den Afdøde siges at være falden, *da Konger sloges* — hvilke Konger, lader sig ikke oplyse.

***) Hele Indskriften lyder efter Werlauffs Tydning (Nord. Tidskr. f. Oldkhd. II, Side 253): *Alfkel og hans Sønner rejste denne Sten efter Maane, sin Frænde, som var Landhirdir for Ketil den Norske* — altsaa styrede et fynsk Jordegods, som tilhørte en Normand.

ejer. „*Han ejede ene denne Gaard efter Sigfast, sin Fader*“, siger den førnævnte Inga paa den ene *Snotestad*-Sten om sin Mand Ragnfast (L. 496). En anden uplandsk Storbonde, *Jarlabanke*, nævner sig paa fem Stene (L. 403, 445, 644, 645, 660) som Op-havsmand til Broer, stadig med Tilføjelse af, at han „*ejede ene al Tabu*“ — nu Täby i Danderyds Skibslag. Undertiden bruges Stenen til at slaa et Arveforhold fast, altsaa som en Slags Ad-komstdokument, som naar det paa *Nora-Berg* i Danderyd Sogn (L. 662) heder, at „*Bjørn, Finvids Søn, lod hugge denne Hælle efter Olaf, sin Broder. Han blev svegen paa Fina . . . pi (Finheden?) Gud hjælpe hans Aand!*“ og det dernæst tilføjes: „*Denne Gaard (»Bir«) er deres Odel og Arv, Finvidssønnerne paa Ilhiastapum*“ (d. e. »Helgastødum« af Nvf. »Helgastadir«, nu Elgestad); aabenbart har man villet gøre Finvidssønnerne Arven efter deres dræbte Broder stridig*). Denne Omtale af, hvad den Afdøde havde ejet og hvor han havde boet, giver hyppig Anled-ning til, at *Steder* omtales, hvis Navne endnu ere til, saaledes som *Salløv* paa den danske Snoldeløv-Sten; nogle Exempler ere alt nævnte (Ed, Täby, Elgestad). Et Par kunne tilføjes:

„*Vedralde lod den vældige Sten
fra Långgarn afsted føre*“,

heder det paa en Sten ved *Långgarnby* tæt ved Søen *Långgarn* i Upland (L. 675, Dybeck: Sver. Runurk. II, 64), hvorefter føl-ger i Prosa: „*og Argerd, de (Ægtefæller) lode rejse denne „Kvial“ (?)** for Sigtryg, sin Søn.*“

*) Et andet mærkeligt Exempel er den temmelig lange Indskrift paa en Klippe ved *Hillersjø* i Upland (L. 2009): „*Læs Du: Geirmund og Geirløg i (Stedsnavnet er her forstyrret) de fik der en Søn; men han (næmlig Faderen) druknede; men Sønnen døde siden. Da (her er Noget udslettet, som maa have indeholdt Underretning om, at Geirløg giftede sig anden Gang) . . . de finge Børn, ét levede, hun hed Inga. Hun fik Ragnfast i Snotestad (den samme nys nævnte Inga, som rejste fire Stene efter sin Mand). Da døde han, og (deres) Søn siden. Inga kom da til sin Søns Arv. Da fik hende Erik; da døde hun; da kom Geirløg (som altsaa havde overlevet sin Datter) til sin Datter Ingas Arv.*“ Udenfor Runeormen staar: „*Thorbjørn Skald ristede Runerne.*“ Det er en hel Familiehistorie for at gøre det sikkert, at den gamle Geirløg med Rette besidder det Jordegods, som Inga havde tilført begge sine Mænd, men som nu var faldet tilbage til Moderen, da Ingas Børn døde først. Formodentlig har Erik eller hans Slægt villet gøre Geirløg Arven stridig.

***) Rafn: Nord. Runem., S. 87, forklarer Ordet formodningsavis som „Gravkammer“ af „Kvi“ = Fold, et indesluttet Sted — og „Hall“; Andre

„De bygged i Rynby
og Bo ejed,“

siger Ingrid paa *Nedre Runby-Stenen* (L. 397, Dybeck: Sver. Runurk. II, 51) om sine Sønner Dan og Banke. En hel Række saadanne Steder, nævnte paa svenske Stene, anføres af Liljegren i hans *Runlära* S. 97—98. Ved Siden af Ordet »Bonde« nævnes, især paa danske og gotiske Stene „*Thegn*“ (»*þiakn*«, »*þikn*«), hvorved, som tidligere bemærket, nærmest maa tænkes paa Bondens Stilling som Statsborger, altsaa hans Forhold til Medbønder og Øvrighed og med Hensyn til de ham paahvilende Samfundspligter, hvorimod der ved »Bonde« nærmest sigtes til hans Forhold til Slægtens Medlemmer og hans egen Husstand.

En Stilling, eller rettere en Virksomhed, en Færdighed, som havde meget at betyde i Oldtiden og som idelig omtales i Sagnet, nævnes sjældnere, men dog nogle Gange paa Runestene, nemlig *Skjaldens*, t. Ex. Thorbjørn Skald paa Hillersjø-Hællen (se ovenfor S. 121, Noten), Odd Skald paa en Sten ved Skaravejen i Eks Sogn i Västergötland (L. 1334). Nærmest Skjalden staar selve *Runeristeren*, naar han har gjort denne Idræt til sit særlige Fag, som Tilfældet er med nogle uplandske Runeristere, især tre Mænd: Ubir eller Ybir, Bale og Åsmund Kåressøn, af hvilke hin nævner sig (hos Liljegren) paa 33 Stene, hver af de andre paa en Snes Stene, tildels udenfor Upland, saa man ser, de have været hentede langvejs fra. En Del andre Runeristere nævnes paa et Par eller nogle flere Stene, de fleste hver paa sin; i Alt nævnes paa svenske Runestene over et halvt Hundrede. Færdigheden i at hugge Tegn i Sten maa have været temmelig udbredt, men dog vistnok oftere, end det røbes af Stene, været øvet som en særskilt Konst; Indskrifter og Billeder som Rök-Stenens, Ramsundsbergets, den store Jællingestens og mange yngre Stenes med konstig slyngede Orme og symmetrisk ordnede Dyr kunne ikke være gjorte saa at sige af Dilettanter. Ogsaa *Smeden* have vi set nævnt, nemlig Toke Smed paa Hørning-Stenen, rimeligvis samme Toke Smed, der nævner sig som den, der har rejst Grensten-Stenen (Viborg Amt) efter Bifle, Asgeir Bjørnssons Søn (Rafn: Nord. Runem. S. 126).

have udledet det af et finskt Ord „Kiwi“ Sten og „Al“ = „El“, „Il“ = Hælle.

Som man ser, er det endda ikke saa lidt, Runestenene sige os om Datidens Hjemforhold og Samfundstilstand. Der er Intet deri, som tyder paa væsentlig Ulighed mellem de Dele af Norden, hvor Runeristning især var i Brug: *Danmark* og *Sverige* — og de Lande, hvorfra Sagaernes Beretninger stamme: *Norge* og *Island*. Have *Samfundsforholdene* været væsentlig ens i hele Norden, tør man imidlertid slutte, at ogsaa *Aandstilstanden* har været den samme. Dette stadfæstes ej alene af Sprogoverensstemmelsen, men ogsaa af hvad man af Indskrifterne kan slutte om Menneskenes *Tænke- og Følemaade*. Her er især tre Ting at lægge Mærke til: først hvad man især *ros*er den *Afdøde* for — thi dette kan man vide maa være Noget, som Samtiden særlig satte Pris paa; dernæst i hvilke *Former* Følelsen gav sig Udtryk (Indskrifternes Stil, Verseformerne o. s. v.); endelig hvad man egentlig mente det var for en *Kærlighedsgerning*, der ved Mindesmærkets Rejsning *øvedes mod den Afdøde*. Vi skulle i det Følgende undersøge hvert af disse Spørgsmaal.

Hvorledes den Afdøde roses. To Hovedtyper for Mandeværd træde idelig frem hos vore Forfædre, den ene betegnet Dytighed i Fredens, den anden i Krigens Idrætter: *Bonden* og *Hærmænden*. Naar *Hávamál* vil indskærpe Nyttens af at staa tidlig op, nævnes i to Strofer (57 og 58) den, »som vil have en Andens Gods eller Liv«, thi »sjælden liggende Ulv Laarbrad fanger, eller sovende Mand Sejre«, og dernæst han, der har saa Arbejds mænd under sig og skal »gaa og se til sin Gerning«, thi »Meget mister, hvo om Morgenen sover, rap er halvvejs rig.« Det er Livets to Hovedsider, som her peges paa. I Islands to første Landnams mænd, Ingolf og Hjerleif, har man den samme Modsetning, som idelig træder frem i Sagaerne (t. Ex. mellem de to Ingemunds-Sønner Thorstein og Jökul). Ligeledes i den bekendte Fortælling om Olaf den Hellige og Sigurds Sønner, af hvilke de to ved deres Lege viste sig bestemte til at blive Bønder, den tredje Harald røbede den fremtidige Hærmand og Konge. Paa Samfundets højeste Trin og i storslaaet Udfoldning møder den os i Snorres Fortælling om »Mandjævningen« mellem Sigurd Jorsalafare og Eystein. Ogsaa i Runestenenes Lovord over Afdøde fremtræde de samme to Idealer. Der er jo Intet i Vejen

for, at en Mand kunde være udmærket i begge Henseender, og undertiden finder man dette udtrykkelig omtalt, som i den før nævnte Indskrift paa Turinge-Stenen (L. 802) efter Thorstein og Jafne, om hvem det heder, at de vare »de bedste Mænd *baade i Land og i Leding*«. Men som oftest fremhæves enten den ene eller den anden Dygtighed, og man kunde derefter gjerne inddele Runestenene i Freds- og Stridsminder.

I Tal ere de førstnævnte langt overvejende, for saa vidt dertil maa henføres den store Mængde Stene, hvor den Afdøde kun nævnes som »Bonde« eller »Thegn«, uden nærmere Omtale af hans Værd. Men meget ofte føjes Ordet „god“, „saare god“ til, et meget indholdsrigt Ord, da det baade peger paa Vedkommendes hæderlige og anselige Slægt og paa hans eget Værd. „God Bonde“ var den, der dygtigt styrede sin Ejendom og som tillige var en retskaffen Mand lige over for sine Husfæller. Ikke sjælden forstærkes dette Lovord til „bedste Bonde“, „bedst under Himlen“ (L. 870), og stundom tilføjes andre Betegnelser for nærmere at fremhæve hans særegne Fortrin. „Han var den bedste Bomand og den mildeste Mand“ paa Krageholm-Stenen i Skaane (L. 1427), „Han var en mild Mand“ paa Gude-Stenen i Upland (L. 683), rejst af Hulbjørn efter sig selv, men maaske er Indskriften først fuldendt efter hans Død;

„Fire (Brødre) gjorde Hædersminde dejligt;
for god Fader Dommer var han,

*mild i Mund,
og Mand fuldgod,“*

paa Hagstuga-Stenen i Södermanland (Dybeck: Svenska Runurk. 45 jfr. S. Grundtvig »Om Nordens ældre Literatur«, S. 103);

„Han var blandt Mænd mest Uniding“

o: retskafnest og gavmildest, om Ketil, Kaats Søn, paa Transjö-Stenen i Vestergötland (L. 1272) ere herhen hørende Udtalelser. Ligeledes de, som fremhæve aandelig Dygtighed, saasom Gilberga-Stenens (Upl., L. 262) *den Maalspage* o: den Sindige i Tale, som tre Sønner kalde deres Fader, Kaare Uks Søn. Hune-Stenens (Nørre-Jyll., Rafn: Nord. Runem., S. 146): „*Hofi, Thorkel, Thorbjørn satte deres Faders Runulf den Raadspages (Raadsnildes) Sten*; den ene Sønder Vissing-Stens (Nørre-Jyll., Rafn: a. st., S. 122): „*en ikke enfoldig Mand*“*); Tryggevælde-Stenens: »glámulan man« o: *veltalende Mand*, ere af samme Slags.

*) „úhemskan hal“; Ordene høre fuldstændig til Eddasproget.

Det er kun faa Ord, der bruges. Hovedsagen var at faa den Afdøde nævnt og dem, som havde rejst Mærket. Hvad man videre havde paa Hjærtet, maatte i Almindelighed udtrykkes saa kort som muligt. Man maa saa at sige lægge Øret til Stenen for at høre Klangen af den hjærtegrebne Røst, hvormed Ordet er sagt, og for at tydeliggøre sig dets Tankeindhold. Det Samme gælder om de Ytringer, hvori der peges paa det andet, det mest glimrende Tidsideal, *Krigerdygtigheden*, og den dermed sammenhængende *Sømandsdygtighed*, hvorvel de herhen hørende Indskrifter i det Hele ere noget udførligere og forholdsvis tiere faldne i Versform.

Det hyppigst brugte Udtryk om en Mands Fortrin som Kriger er »Félagir« (*Fælle*) og »Drengir« (*Helt*). Forenede, som vi kende dem fra Hedeby-Stenen og som de findes paa en hel Del Stene, baade danske og svenske, indeholde de et Livs Erfaring om den Afdødes Værd som trofast Vaabenbroder og tapper Kæmpe. Ogsaa her forstærkes den i Ordet liggende Lovtale ved Tilføjelse af „god“, „saare god“, „flink“ (sniall), t. Ex. „flinke Kæmper“ (»snialir Drengjar«), hvilket siges paa Söderby-Stenen i Södermanland (L. 878) om de to Brødre, af hvilke den ene havde »faret vide om Verden«. „Den bedste blandt Kæmper“ (»Drengja bastr«) kalder paa Långthora-Stenen i Upland (L. 740) Faderen Viking sin Søn Smig. Enstydigt med »Félagir« er formodentlig det et enkelt Sted forekommende »Farpegi« : *Rejsefælle* — paa Fosie-Stenen i Skaane (L. 1437): „sin Rejsefælle, en god Kæmpe.“

En Livsomstændighed, som forholdsvis hyppig nævnes, er, hvor den Afdøde har toget og hvorledes han er død. Denne Oplysning er i og for sig, i al sin Tørhed, et Skudsmaal: man faar derved at vide, hvad Idræt han har øvet, og kan gætte sig til, hvad Mand han har været. Ragnfrids paa to Stene gentagne: „Han faldt paa Virland“ (L. 508 og 525) er ikke sagt saadan ligegyldigt hen. Moderens Sorg og Stolthed klinger deri: »ak, at jeg skulde miste ham, som var saa ung og modig! men han er død, som det sømmer sig for en Helt.« Ikke altid nøjes man dog med saa lakonisk en Udtryksmaade, og, idet den bevægede Stemning søger et tilsvarende Udtryk, trænger Versklangen sig frem. En Del af de tidligere anførte Indskrifter ere af denne Slags; Læseren vil have lagt Mærke, foruden Rök-Stenens, til den stolte Indskrift paa Hællestad-Stenen, samt Gripsholm-Indskriften. Endnu nogle Exempler bør anføres.

Fortrinsvis om Søfærd vidne saaledes *Spånga*-Stenen (Södermanland, L. 884), hvor det om Gudmar heder:

„*stod han heltelig
i Stavn paa Skib
længe i Vester-Led.*“

(stup triki li i staf skibi liku vistarla); *Varplund*-Stenen i Upland (L. 38, jfr. S. Grundtvig: »Om Nordens gamle Literatur«, S. 104), rejst af Gunleifs Sønner efter deres Fader,

„*som var østerpaa
med Ingvar faren.*

Gud hjælpe deres Aand! Jeg Aþken ristede Runerne.

*Vel kunde han
Knør styre*“;

den udmærket smukke, men noget skadede *Fjuckby*-Sten (Upl. L. 220, Dyb. Sver. Runurk. I, 214, jfr. C. Säves Afhandling om denne Sten i Nord. Universitets-Tidskr., 3dje Aarg., 4de Hefte, og S. Grundtvig a. St.), hvis Indskrift efter Säves og Grundtvigs Gisninger kan gengives: „*Dysr* (eller Tolir) *Styremænd* ristede denne Sten efter sine Sønner.

*Han hed Åske, Jöfur stærke,
som paa Havet omkom, styred Knør;
til Grækerhavne drog han.
døde hjemme*“;

fremdeles en af de bornholmske *Nylarsker*-Stene (se Stephens: Old-north. run. mon., S. 811), hvis Indskrift, efter Säves Gisning, lyder i Oversættelse: *Sasur lod rejse Sten efter Atuard sin Fader.*

*Han drukned ude den hellige Krist
med alle Skibsfolk: have hans Sjæl!
efter ham stande
Stenen her!*“

endelig *Nedervalla*-Stenen (Söderml., L. 944, jfr. Sv. Grundtvig a. St.), hvor Sirid siger om sin Husbond Svend:

„*Han ofte sejled paa dyre Knør
Til Sengaller om Domesnæs.*“

En egen Ros faar, paa *Urlunda*-Stenen (Upl., Dyb. Sver. Runurk. I, 96, jfr. S. Grundtvig a. St.) Musse af sin Søn og sin Maag:

„*fjernt blandt Græker til Arvingers Gavn
han fuldtop Gods samled.*“ —

en Side af Vikingelivet, der fylder mindre i Mindeskrifterne, end den gjorde i Virkeligheden.

Om Vikingers Død i Strid taler t. Ex. en anden Sten i *Nýlarsker* Sogn paa Bornholm (Rafn: Nord. Runem., S. 105—106), hvor Kaabe-Svend kalder sin Søn Berse

„en fuldgod Kæmpe, i Orlogsfærd
som fældet blev i Udlandet;“

frømdeles en af Stenene ved *Turinge* (Söderml., L. 803):

„Han faldt i Orlog som Ledingsfører,
øster blandt Garder en Landets Ædling“

(lisforunki, lan[ds]manna bestr); *Hamra*-Stenen i samme Landskab, som Datteren Holmfrid havde »ladet hugge: efter sin Fader Eskil:

„Han drog i Orlog der Fylkingsdrotten
i Østerveg; faldt omsider“*);

Dyulafors-Stenen i samme Landskab, som Inga rejste efter en Oleif (derefter er det udsløtted, som skulde angive, om han var hendes Mand, Søn, Broder):

„Han i Øst Bølgen og i Langbarders
med Bard pløjed Land udaanded“**);

Kjula-Stenen i samme Landskab, rejst af Alrik over Faderen Spjut,

„Han som havde været og Borge brudd
vesterude og Barder mange“***);

Stenen ved *Efstaberg* (L. 865), rejst af Ingelfast efter Faderen Sigvid:

„han faldt som Skudehøding
i Holmgaard, med Skibsfæller.“

(skaiþarvisir með skibara); Stenene paa *Tyfs-Tegen* i Södermanland (L. 851—852), af hvilke den enes Indskrift har den Egenhed, at den hel og holden er i Versform, og den andens kun er et Tillæg til den Første. Hin mælder:

*) L. 864. Sv. Grundtvig a. St. De to sidste Linier lyde: „áðan fólksgrimr falla yrði“, inden det blev hans Lod at falde, hvori ligger, at han havde været længe i Østerveg.

**) L. 902. jfr. Bugge „Om Rökstenen“, S. 79. „Han austarla arþi barþi“ — „pløjed med Bard“, næmlig Havet. „Bard“ er en jærnpansret Skibstævn. Et saaledes bygget Skib kaldtes „Barði“, t. Ex. Erik Jarls Skib „Jærnbarden“.

***) L. 979. „Borg um brotna ouk um barða“. „Mange“ ligger i den forstærkende Partikel „um“. „Barða“ kan ikke, som Nogle synes at mene, komme af „berja“, da dettes Part. Pass. er „barinn“, ikke „barðr“.

„Sturløg og Hjalmar
Stene rejste
efter sine Brødre
ved Alfarvej;

de udaanded
i Østens Rige,
Thorkel og Sturbjørn,
Thegner gode.“

paa den anden har Faderen tilføjet:

„Ingegeir lod rejse
anden Sten

for Sønner sine
sønder paa Toft.“

Et af de stærkeste Minder om Tidens Uro er den tidligere omtalte Högby-Sten i Østergötland (L. 1180, jfr. G. Stephens »Macbeth, Jarl Sivard og Dundee«). Paa den ene Side staar:

„Thorgeir rejste denne Sten efter Asur sen*), Moderbroder sin,
som udaandede
øster i Grækland“;

paa den anden og tredje Side, men i en og samme Runeslange, staar:

Sønner fik Gule,
en god Bonde, jem.
Paa Fur faldt Åsmund,
frækn blandt Kæmper,
Asur udaanded

øster i Grækland,
Halvdan blev
paa Holm dræbt,
Karl faldt ved Dundee,
og død er Bue.

Thorkel ristede Runerne**).

En hel Slægt er her ødt. Ingen nærmere Frænde er der til at rejse Sten efter Asur end hans Søstersøn — maaske har der været et særligt Venskabsbaand mellem disse To. Med det Samme har Thorgeir imidlertid villet gøre Rede for, hvad der var blevet af de andre Morbrødre: kun én er død hjemme, fire af Brødrene ere døde i Strid, en i Grækland, en i Skotland — hvor i Verden have de ikke færdets? Her behøvedes visselig ikke mange Lovord; deres Endeligt vidnede noksom om, hvad Slags Mænd de havde været.

*) Dette Ord staar meget tydeligt; det opfattes af Stephens som et Navn, Tilnavn til Asur.

**) Indskriftens „Karl“ i første Versepar: „gubr karl Guli gat fim suni“ kan her bedst gengives ved „Bonde“, skønt Betydningen ikke ganske er den samme. „Fur“ og „Holm“ opfattes af Stephens som Stednavn. De kunde maaske ogsaa være Fællesnavne: „å föri“ = paa Reise, og „å holmi“ = paa Holm, næmlig i Tvekamp. Om Dundee er talt ovenfor.

Den poetiske Form. Vi ville senere faa Anledning til at at anføre nogle Runevers, som ikke tidligere ere nævnte; men Læseren har allerede set saa mange, at han kan danne sig en Forestilling om Stil og Versemaal. Ingen af de senere Indskrifter Vers naar Røk-Stenens i ægte Skjalde-Sving. Men det er dog tydeligt, at Formen er den samme. Naar Trangen mælder sig til at give Følelsen et fyldigere Udtryk i de Ord, hvormed man omtaler den Afdøde, tilbyde stavrimede Sætninger sig næsten af sig selv. Slutningsordene paa *Edsvära*-Stenen (Vestergøtl., L. 1351): „*en saare god Kæmpe; han døde i Vestervaager i Viking*“, *skulle* vistnok ikke være Vers; men de sidste tre Ord: »i vester-vagum i vikinga« klinge dog som et stavrimet Versepar. Der er mange Sidestykker hertil. Udvider Talen sig lidt, kommer en Halvstrofe, sjældnere af det Versemaal, som kaldes *Ljóðahátt*, — t. Ex.:

„*Han flyede ikke
ved Upsala,
men vog, mens han Vaaben havde*“,

eller det nylig anførte:

„*Brødre vare de,
bedst blandt Mænd
i Land og Leding*“, —

oftest derimod af den sædvanlige otteliniede *Kviðuhátt*-Strofe, der plejer særlig at kaldes *Fornyrðalag*, det almindelige episke Versemaal i Edda. Exempler paa tre Versepar have vi ogsaa set — *Gripsholms*-, *Fjuckeby*- o. fl. Indskrifter — saavel som paa *Helstrofen*; ja *Høgby-Stenens* ene Side har fem Versepar. Ligesom *Bygningen* af disse Vers — noget, jeg længere hen vil komme til at tale nærmere om — aldeles stemmer overens med *Versebygningen* i de skrevne *Oldtidslevninger*, saaledes er ogsaa den poetiske Stil den samme. Den hæver sig vel sjælden syndelig højt. *Runeristerne* have i Almindelighed kun kunnet stamme det poetiske Sprog; men hvilke *Forbilleder* de have havt, ser man godt af saadanne Udtryk som *Gripsholm-Stenens*: »*Ørne de fødte*« om *Strid*, af de forskellige Navne paa *Skibe* (»*Skeið*«, »*Knør*«) og *Skibs-* eller *Troppeførere* — t. Ex. »*Fólka-Grimmer*«, »*Skeiðarvisir*«, hvor den sidste Del af *Sammensætningen* udgøres af *Konge-Benævnelser*, der tilhøre *Edda-Stilen* —, samt i mangan anden *Vending*, saasom »*arði*«, »*barði*«, »*borg um brotna ok um barða*«, det før nævnte »*úhímskan hal*«. *Hovedsagen* er dog, at den samme *Grundklang*: den mandigstærke,

korte og eftertrykkelige, lyder til os fra Stenene som fra Siderne i den gamle Skindbog, hvor Sæmunds Edda er gemt. Dennes rige Digtning og de fattige Mindeskrifter ere udsprungne af den samme Grundfølelse, Børn af den samme Aand og Vidnesbyrd om, at, ligesom samme Tungemaal, saaledes har ogsaa samme Slags Poesi engang levet i hele Norden.

Dette kan ikke siges om den saakaldte Skjaldeposi, som anvendte andre konstige Versemaal og søgte at løfte Tankens Udtryk ved Omskrivninger, fulde af tæt sammenslyngede, tidt nok dunkle Hentydninger til Myther, Heltesagn og Naturforhold. Denne Slags Digtning har vistnok, hvad senere nærmere skal udvikles, særlig sit Hjem i Norge, og er derfra med Udvandrerne kommen til Island, hvor den endnu blomstrede til langt ned i Middelalderen. At den *forstodes* ogsaa i Sverige og Danmark, dærom vidne de mange Fortællinger om islandske Skjaldes Besøg hos svenske og danske Konger, for hvem de fremsagde deres Kvæder*). Men *dyrket* er den næppe bleven i sønderligt Omfang, om der end findes Spor dertil, t. Ex. det drottkvædte Vers, som tillægges Svend Tveskæg i Fortællingen om Thorleif Jarleskjald i Flatøbogen **). Des mærkeligere er det, at dog ogsaa dette Trin af den nordiske Digtekunsts Udvikling findes repræsenteret paa en Runesten, der ved et underligt Træf, ligesom for at hævde paa én Gang begge Folks delvise Adkomst til at regnes med blandt dem, for hvem slige Kvad digtedes, er rejst paa *svensk* Grund over en *dansk* Høvding; enten man nu vil tænke sig, at en Normand eller Islænding i vedkommende Helts Følge har forfattet Indskriften, eller at den hidrører fra en dansk Mand, der undtagelsesvis havde tilegnet sig Færdigheden. Det er *Karlevi*-Stenen paa *Øland* (södra motet, Vickleby Sogn), som staar i Kanten af en rund Gravhøj, omtrent 370 Skridt fra Søen, og hvis Indskrift her maa betragtes lidt nøjere.

Den bestaar (se bl. A. Rafns Nord. Runem., S. 97—100) af ni Linier, der skulle læses βουστροφῆδον α: i hveranden Linie staa Bogstaverne paa Hovedet og læses følgelig Ordene fra Højre til Venstre. I Indskriftens tre nederste Linier, hvor forevrigt

*) Hvordan det maa forstaaes, at det Samme kunde ske hos engelske Konger, skønt Datidens Engelsk vitterlig afveg meget fra det Nordiske, skal senere paavises.

***) Se Fornmanna sögur III, S. 98—99, ogsaa den norske Udgave af Flatøbogen I, S. 209—210.

nogle Runer ere udslettede, staar: »Sten(en) var sat efter Sibi (den) Gode, Fulds Søn, i I t Hær *). De sex øverste Linier indeholde følgende drottkvædte Strofe:

*Drotten, hvem Sværd-Idrættens
Diser — vide han prises —
vældig fulgte, nu fjæles
ful i Dødning-Skjulet;
Kampstærk fra Viking-Vangens
vingede Karm skal ingen
Herre med Hæder større
herske i Danmarks Lande**).*

*) De sidste Ord: „sati at u tansa“, hvilke Rafn gengiver: „satte paa denne Ø“, ere saa tvivlsomme, at jeg ikke vover at gengive dem.

**) Naar Runerne læses med deres sande Lydværdier (Y som k og g, N som u, o og y, þ inde i Ordet som ð, a som a og á, enkelte Runer som to, altsaa t. Ex. N|h| som vissi, o. s. v.), saa vil Strofen i Grundsproget lyde:

„Fólginn liggir hins fylgðu —	munat reidviðurr ráða
fleistr vissi þat — meistar	rógstarkr i Danmarku
daiðar dólga þrúðar	Vandiis jarmungrundar
draugr i þeimsi haugi;	urgrandari landi.“

I Fortalen til den af det kgl. nordiske Oldskr.-Selsk. udgivne „Oldnordisk Ordbog“ af Erik Jonsson, konstrueres den første Halvstrofe: „Daiðar (H) o: „dáðar-draugr hinn es mestar dólga þrúðar fylgðu. fleistr vissi þat. liggir fólginn i þeimsi haugi.“ „Dáð“ er Daad, Idræt, „draugr“ skulde betyde Træ eller Stamme, „dáðar-draugr“ Daads-Stammen d. v. s. Helten, ligesom oftere den udmærkede Krieger betegnes ved Navnet paa et Træ med Tilføjelse af et Ord, der betyder Strid (Forestillingen er, at han rager op over de andre Kæmpende, som et stort Træ i Skoven). „Dólga-þrúðar“ er Fjendskabs- d. e. Strids-Thruder, Thrudr er et Valkyrjenavn, altsaa „Kampdiser“. Herefter vilde den ordrette Oversættelse være: „Fjælet ligger han, hvem de største Kampdiser fulgte — det vide de Fleste — Idræts-Mesteren, i denne Høj“. Den her Ordet „draugr“ tillagte Betydning synes dog temmelig juvis; „draugr“ betyder ellers altid „Dødning“ „Højbo“, og med det kan den største Einherje betegnes, t. Ex. Helge Hundingsbane efter hans Død. „Dáð“ synes langt naturligere at kunne forbindes med „dólga“ og dette „dólga-dáðar“ igen med „þrúðar“, altsaa: „Kamp-Idrættens diser“. Endnu en tredje Forklaring var mulig. „Dáðar“ kunde være Nvf. i Flt.: „Idrætter“, og styre „dólga-þrúðar“ som Ejef. i Ent., altsaa Kamp-Disens Idrætter, som da sagdes at „følge“ Helten. Men det er et Spørgsmaal, om „dáðar“, der nu i alt Fald i Flt. heder „dáiðir“, nogensinde har hedt „dáðar“. Dertil kommer, at der er mere poetisk Mening i den Tanke, at Valkyrjerne havde „fulgt“ den Hedenfarne, været hans „Fylgjjer“, end i det abstrakte Udtryk, at Bedrifterne havde fulgt ham. Den anden Halvstrofe konstrueres paa det nævnte Sted: „Mun — at

Adskilligt i denne Indskrift tyder paa Ælde. Mindre betyder det i denne Henseende, at Valkyrjer nævnes. Dette beviser ikke hedensk Tid; slige mytologiske Hentydninger vare uadskillelige fra Skjaldepoesien langt ned i den kristne Tid. Et sikkrere Tegn paa Ælde er m-Runens Form, nemlig φ , ikke ψ , samt Bogstavrimet i det sidste Liniepar: V, j og u, som kun er rigtigt under den Forudsætning, at V opfattes som Vokal, altsaa paa Indskriftens Tid endnu har havt den brede Lyd som engelsk w. Men enten det sættes længer eller kortere tilbage i Tiden, saa er Verset paa Karlevi-Stenen en fuldkommen rigtig drottkvædt »Vise« med de tre Slags Rim, med »kenningar« o. s. v., et værdigt Sidedestykke til Røk-Stenens Fornyrðalag-Strofe, begge begejstrede, ædle Lovprisninger af Heltemod og Heltefærd, og begge i lige god Overensstemmelse, hver med sin Hovedart af oldnordisk Digtekonst. Det Vidnesbyrd om fælles Aandsliv i Norden, som Rune-Indskrifterne i Almindelighed indeholde, faar ved disse to Indskrifter sin stærkeste Besegling.

Meningen med at rejse Runestene. Kristendoms-Vidnesbyrd.

Selvfølgelig laa den Tanke, at Stenene skulde bevare den Af dødes *Minde* hos kommende Slægter for en væsentlig Del til Grund for Skikken at rejse Mindestene. Ikke faa Indskrifter sige det ligefrem, t. Ex. Aars-Stenens tidligere (S. 119) anførte Vers:

„Længe Stenen,	og om Valtøke
lover at stande	Vidne bære“;

örgrandari rógstarkr Vandils jarmungrundar reidviðurr ráða i Danmarku“. „Vandill“ er et Søkonge-Navn, V's jarmungrund er „Søkongens Jordbund“ d. e. Havet. „Reið“ er Køretøj, „viðurr“ er et af Odins Navne, her brugt som Høvding i Almindelighed; Søkonge-Markens Vogns Høvding er selvfølgelig Skibshøvdingen. „Róg“ er Trætte, Kamp. „rógstarkr“ kampstærk. „Örgrandari“ er et enestaaende Ord, aabenbart i Komparativ, maaske der kan have været et Ord „örgrandvarr“ o: højjædel eller raadsnild. I alt Fald skal det være en Ros. Denne Forklaring har jeg fulgt i Oversættelsen, som i det Hele har maattet tage sig nogle Friheder for at bevare det Væsentlige: Poesien, men hvori dog ikke noget væsentligt Led i *Billedrækken* er blevet borte, og kun Ordet „drottin“ i 1ste Linie og Tillægsordet „vinget“ til „Karm“ ere uden tilsvarende Ord i Originalen; men begge Tillæg have syntes mig fornødne, naar Nutids-Læseren straks skulde føle, hvad der menes.

igeledes paa den temmelig sene, kristne *Tillitse-Sten* paa Lolland:

„*Evig skal stande,*
mens Stenen lever,

den Ære,
som Eskild vandt“;

paa Nöbbelöf-Stenen i Småland (L. 1277, jfr. Sv. Grundtvig »Om Nordens gamle Literatur«, S. 103) rejst af fire Sønner efter Faderen »Kali«:

„*Tidt om Ædling*
Ord skal lyde,

mens Sten og Rune-
staver leve“;

eller Slutningsordene i den før nævnte Indskrift paa Nedre Runby-Stenen, rejst af Ingrid efter Sønnerne Dan og Banke: „*Hællen være til Minde for Mænd, mens Mænd leve!*“ Paa andre Stene udtrykkes den samme Tanke mere indirekte, idet Indskriften fremhæver Stenens iøjnefaldende Plads eller Mindesmærkets lange Varighed. Herhen høre t. Ex. de to af Hællestad-Stenene, af hvilke den enes Indskrift slutter:

„*Nu skal stande*
Sten paa Bjærg“,

mens den anden kalder Stenen et Æreminde paa *Bjærg*et, fyldt med Runer; fremdeles de Stene, som siges satte ved *Vej*, altsaa hvor mange Mennesker færdes, t. Ex. den før nævnte Tyfstege-Sten, som Styrlæg og Hjalmar havde rejst

„*efter sine Brødre*
ved Alfarvej“;

Verset paa *Ryda-Sten*en (L. 749, Dyb. Sver. Runurk. I, 116) i Upland:

„*Her skal stande*
Sten nær Vejen“;

eller paa *Åkerstad-Sten*en i Upland (Dyb. Sver. Runurk. I, 67), som *Vipugsi* lod rejse efter sin Fader *Seref*, der boede »i *Akurstapum*«:

„*Her skal stande*
*Sten midt i Bygden“**;

eller den særlig stærkt talende Indskrift paa *Skänlaholm-Sten*en ved Solna-Bro (L. 485, Dyb. Sver. Runurk. II, 124): „*Justin* (?: *Eyste*in), *Jorund* og *Björn*, *de Brødre*. *rejste Tryms Sten*. *deres* (Fader). *Gul hjælpe hans Aand og Sjæl* (og) *tilgive ham* (hans) *Skyld* og *Synder*.

Her til Dommens
Dag skal ligge

Bro fast slagen,
bred over (Myr?);

*) „Stein midli bua“, midt blandt Gaardene. Der følger et Versepar efter, hvis Fortolkning er for usikker, til at jeg tør prøve paa at oversætte det. Som man ser, hører Stenen til dem, der nævne et endnu tilværende Sted.

*Ungersvende gjorde den bygt vorder aldrig
efter sin Fader; bedre Vej-Kummel**)

Ogsaa i *Rygbjærg-Stenens*: „*Meget længe skulle disse Brydens Staver leve*“, røber sig den samme Tanke om Eftermælets Herlighed og den samme Tro paa dets Varighed, som lyder os imøde i Hávamáls navnkundige Vers: »Fæ dør« o. s. v., og som ikke mindst udtrykkes i den djærve Brug af Ordet »lever«, ej alene om Runestaverne eller om Tiden, men om selve Stenen.

Det er imidlertid klart af mangt et Udtryk, at man ikke alene, maaske end ikke først eller fortrinsvis har tænkt paa Efterverdenen og dens »Dom om hver en Død«, men forestillet sig, at den *Døde selv* kunde have en Fornemmelse af, en *Glæde ved den Agt*, der vistnes ham ved Mindesmærket. Vi have lagt Mærke til den underlige Kendsgerning, at Bøvtastene og runeristede Stene ere fundne tildækkede af Gravhøjen eller endog nede i Jorden, hvilket tyder paa en saadan Forestilling, saa vel som hint Andet, at ikke ganske faa Indskrifter undlade at nævne den Afdøde. Naar en meget gammel fynsk Indskrift — *Nørre Næraa-Stenens* — kun indeholder de Ord: „*Thormund, nyd Kumlet!*“ saa synes her den samme Tanke udtrykt i rørende Korthed. Langt tydeligere fremtræder den imidlertid i Indskrifter fra den kristne Tid.

En af de ældste Stene med *Kristendoms minder* er utvivlsomt den *store Jællinge-Sten*. Her, saa vel som paa Frösö-Stenen i Jämtland, omtales Kristendommen dog kun som en udvortes Kendsgerning — »han lod Folket kristne« —, om end Billederne paa Stenens Bagside røbe, at Risterne vel have været sig bevidste, hvad der er Kristendommens Kærne: Sjælens Kamp mod det Onde og Frelsen ved Jesu Lidelse og Død. En lignende saa at sige udvortes Mindelse om Overgang fra Hedenskab til Kristendom ligger i den paa nogle Stene forekommende Bemærkning, at den Afdøde var „*død i hvide Klæder*“, d. v. s. i Daabs-Klæderne, altsaa havde han levet som primsignet Mand og var bleven døbt

*) „Hier mun liggja, meþan altr lifir, bru (h)arþ slagin (b)riþ if... Suinar karþu; at sin faþur; mo igi brutar kuml betra uarþa.“ For at faa et tilsvarende stærkt Udtryk (og tillige bevare Bogstavrimet) gengiver jeg: „mens Tiden lever“ ved „til Dommens Dag“. Hvor Broen er lagt over, kan ikke ses, da her nogle Runer ere udslettede. „Brutar-Kuml“ staar vistnok i Stedet for „Brautar-Kuml“, altsaa „Vej-Mindesmærke“, Mindesmærke bestaaende i et Vejanlæg, ikke „Bruar-Kuml“ o: Bro-Mindesmærke som Liljegren formoder (Runlära, S. 83).

paa Dødslejet*); fremdeles den Hentydning til Overgang fra den hedenske Højsætning paa Marken til særlig kristen Gravskik, som ligger i Underretningen paa Rösås-Stenen (L. 1233), at Broderen Helge havde lagt den Afdøde, Gunnar Hrudes Søn, i *Sten-Trug* d. v. s. Ligkiste af Sten (i England, i Bath), eller i Tilføjelsen paa nogle Mindestene, rejste paa fri Mark: »Han blev begravet paa Kirkegaard**); endelig Underretningen om *Jorsals-Færd*, som ligger i Indskrifterne paa en Sten ved *Stüket i Näs Sogn* i Upland (L. 329): „*Iskirun, Hards Datter, lod riste Runer for sig selv. Hun vil fare østerpaa og ud til Jorsal. Fair risted Runer*“, samt paa *Såstad-Stenen* (Dyb. Sver. Runurk. II, 19), som Asfrid lod rejse for sin Mand Eysten, „*de søgte Jorsal og udaandede hos Grækerne*“. Der er imidlertid en stor Mængde Stene, hvis Billeder og Indskrifter udtrykkelig vise, at Kristendommens Aand var trængt ind i Hjerterne, idet *Omhu for den Afdødes Sjælefred* fremtræder, ved Siden af Tanken paa hans Eftermæle, som en Hovedgrund til at rejse Mindesmærket efter ham.

Undertiden siges dette ligefrem, idet Indskriften betegner Stenen som rejst ikke »efter« den Afdøde, men for den Afdødes *Sjæl*; Liljegren nævner i sin »Runlära« (S. 126) flere saadanne Tilfælde (Bautil, 98, 190, 214, 392). Den almindeligste Ytring af denne Følelse er dog, næst Korssymbolet og saadanne Billeder som det med Orme kæmpende Dyr, den oftere omtalte og lejlighedsvis anførte *Sjæleforbøn*. Undertiden udgør den hele Indskriften, t. Ex. „*Gud hjælpe Anunds Sjæl!*“ paa en Sten ved Långthora Sund i Upland (L. 741, Dyb. Svenska Runurk. 109), der fuldstændig svarer til det hedenske: »Thormund, nyd Højen!« Som oftest føjes der dog til Indskriften Underretning om, af og efter hvem Stenen er rejst, samt øvrige Bemærkninger. Den sædvanligste Form er: »*Gud hjælpe N. N.s Sjæl*« eller »*Aand*«; men ogsaa andre Vendinger bruges: »*Gud se til*«, »*Gud bjærge*«, »*Gud gøre Miskundhed*« — mod hans Sjæl — »*Gud hjælpe hans Aand og Guds Moder*«, »*Hellig Krist* i Himmerige hjælpe«, »*Krist have hans Sjæl*«, »*Gud unde ham Lys og Paradis*« o. s. v. Stundom udstrækkes Forbønnen fra den eller de Afdøde til «alle

*) T. Ex. L. 235 (Tenstad), 326 (Thorsätra), 452 (Mölneby), 515 (Jäderstad), 709 (Amnö: „*Han døde i Danmark i hvide Klæder*“), alle i Upland.

**) T. Ex. L. 642 (ved Bogesunds Bro i Upland), 1306 (ved Bjerby Bro paa Øland), 1411 (ved Ulricæhamn i Vestergötland) o. fl.

Kristne«. Ogsaa Engelen *Mikael* paakaldes, t. Ex. „*Mikael glæde hans Aand!*“ (L. 562, Dyb. Sver. Runurk. II, 236) forholdsvis ofte; selvfølgelig maatte blandt Engle og Helgener Dragens Bane med Flammesværdet være særlig tiltrækkende for fordums Thorsdyrkere. Særlig maa fremhæves en Tilføjelse, som oftere forekommer, nemlig Bønnen om, at Gud vil hjælpe den Afdødes Sjæl „*bedre, end han har fortjent*“*). At man ikke skyer det at betegne den elskede Afdøde som en Synder, trængende til Hjælp og Forbarmelse, viser bedst, hvor stærkt Syndsbevidstheden, al Kristendoms første Grund, var trængt ind i Sindene. Visselig var det denne Følelse, og ingenlunde nogen human-kælen Længsel efter en Tro, som kunde lede til mildere Sæder, der virkede vore Forfædres Omvendelse.

Den Kærlighed, som havde budet de Efterlevende at rejse Mindesmærket, og som udtrykte sig i Forbønnen, skulde *komme den Afdødes Sjæl til Gode* ved at forkorte ham Lidelsen i Skærildnen d. e. lette ham Syndeskyldens Byrde. Dette er Grundtanken. Men af den samme Grund henvender Indskriften sig til *Alle og Enhver*. Menigheden er et stort Broderskab. Enhver Kristen kunde hjælpe den Hedengangne med sin Forbøn, ligesom det kunde være rimeligt at bede med det samme for »alle Kristne«. Paa Stenen er Bønnen forestavet. Naar der stundom tillægges: »læs du!« eller »læs hvo der kan!«, saa ligger heri netop en Opfordring til den Forbifarende om at gøre Bønnens Ord til sine; enkelte Gange opfordres der udtrykkelig til at bede for den Afdøde**). At dette er Meningen er aldeles klart, naar man *rejser Sten for sig selv i levende Live* — t. Ex. *Örby-Stenen* i Upland (L. 292, Dyb. Sver. Runurk. I, 257): „*Vigmund lod hugge Sten, selv for sig selv. Gud hjælpe Vigmund Styremands Sjæl! Vig-*

*) Et godt Exempel er *Egby-Stenen* i Upland (L. 378), hvis Indskrift er et inderligt Udtryk for en Moders Sorg og Savn: „*Ragnilf lod gøre denne Bro efter Anund, sin Søn, den gode. Gud hjælpe hans Aand og Sjæl bedre, end han gjorde til (o: fortjente). Ej skal større Mærke vorde rejst („man iki mirki miri uirpa“, Bugges Gisning, se „Om Rök-Stenen“ S. 39). Moder gjorde efter sin eneste Søn.*“ Jfr. L. 714 (Enköping): „*Gud Herren hjælpe hans Aand bedre, end han har gjort til!*“; 948 (Klippinge i Södermanland): „*Gud hjælpe hans . . . bedre, end han kunde gøre til*“ og den ligelydende Forbøn paa Nabostenen (L. 949); L. 285 (Bro-gärde i Esbro Sogn i Upland): „*Gud hjælpe hans Aand og Sjæl bedre end han gjorde til!*“

***) T. Ex. paa Stenen ved Enköpings gamle Kirke (L. 714), hvis Indskrift begynder: *Beder* — jfr. „*Bautil*“ 946.

mund og Afriþ hug Mærke for sig selv i levende Live“: det kunde dog ikke være Meningen, at hans Bøn om Sjælefredelse skulde blive kraftigere, fordi han lod den hugge paa en Sten; Meningen maa da være, at de, som se Indskriften, skulle komme ham i Hu med deres Bønner.

Hermed hænger det sammen, at Indskrifterne ofte nævne et eller andet *gavnligt og derfor gudeligt Værk*, udført til Sjælebod. De sædvanligste ere at „*rydde Vej*“ (»braut ryþia«) og „*gøre Bro*“ (brú). Snart har man gjort begge Dele tilsammen, snart en af Delene. Stundom betegnes Arbejdets Art nærmere, t. Ex. „*Stenbro*“ (L. 221 og 879). Ved »Bro« forstodes ej alene, ej engang nærmest, hvad vi nu kalde saa, men Dæmning over side Strækninger (som endnu paa Island) eller brolagt Vej. Adskillige af disse Arbejder ere til endnu og vidne ved deres Udstrækning om betydelig Kraftanvendelse*). Andre Værker, som nævnes, snart alene, snart sammen med Bro eller Vej, ere *Spang, Lighus, Sjælehus* d. e. Hus til Ly for vejfarende Folk, det før nævnte »Kvial« paa Långarn-Stenen, altsaa væsentlig Arbejder til Lettelse af Samfærslen.

Paa en Tid, da Samkvæmsmidlerne til Lands vare saa ringe og dette Savn følgelig følte meget stærkt, kunde det, naar den nye Kærlighedens Lære først var bleven levende hos Menneskene, ikke være vanskeligt at overbevise dem om, at de ved at bøde derpaa øvede en Gerning, som var Gud takkelig og som vilde komme deres Sjæl til Gode. Naar Værket var udført, rejste man da Sten med Indskrift om, hvem det gjaldt, hvem det skulde komme til Gode, visselig til Bevarelse af hans eller hendes Eftermæle, men tillige for at huske Folk paa, især dem, som nærmest vilde komme til at nyde Godt af Arbejdet, at de skyldte Ophavsmandens Sjæl en Forbøn.

Dette træder frem, hvor man har gjort Bro o. s. v. for sig selv i levende Live. »Jarlebanke lod rejse disse Stene efter sig

*) Liljegren nævner, Runlära 130—131, flere Exempler paa saadanne Fortidslevninger, saaledes den af Jarlebanke byggede Bro ved Täby med en Runesten ved hver Ende (L. 644 og 645) og tidligere forsynet med to Rækker store uristede Stene paa hver Side af Broen; fremdeles den ved Torneby i Skå Sogn i Upland af Saxe efter Moderen rejste Bro, hvorefter endnu staar en dobbelt Række stærke Egepæle, paa nogle Steder afløste af en fast Brolægning; en flere Hundrede Favne lang Bro ved Glömminge, Broen og Vejen ved Skrifstens-Vad, som med en 12 Fod bred Brolægning gaar frem over Bjærg og Mose og gennem Skov.

selv i levende Live og gjorde denne Bro *for sin Aand*«, heder det udtrykkelig paa begge Taby-Stenene og paa hans Sten i Danderyd (L. 644, 645 og 660). »For sin Aånd« — dette er Hovedsagen; dette skulle Alle vide og staa hans Aand bi; her kan Eftermælet ikke være det Vigtigste, hvor stolt han end peger paa sin store Ejendom: »hele Taby«. Men ikke mindre tydelig er Meningen, hvor det samme Udtryk bruges af Efterlevende om en Afdød — som i den udtryksfulde Indskrift paa en Sten ved Fårabro i Danmarks Sogn i Upland (L. 207): „*Thorsten og Vige lod gøre denne Bro for Aasurs, sin Maags Aand,*

*Nu er saalunde
Sjælen bjærget* *).

Hjælpe Gud! Estbjørn hug“ — og hvor der, som det hyppigst sker, kun er brugt Udtrykket »for« eller »efter« N. N. Den før nævnte Indskrift med en hel Fornyrðalag-Strofe paa Stenen ved Skånlaholm (se Side 133) vidner med sin stærke Forbøn: »Gud tilgive ham Skyld og Synder!« og den stolte Omtale af Broen som et uforgængeligt Mindesmærke, der ej kan gøres bedre, om de Efterlevendes Omhu baade for den Afdødes Sjælefred og for hans Eftermæle. Men de mange Indskrifter, der udtrykke sig mindre omstændeligt, ere Vidnesbyrd om den samme Følelse — og om hvorledes Kristendommen lidt efter lidt, netop fordi den levede i Hjerterne med Troens friske Kraft, og havde vakt den alvorlige Bekymring for det kommende Livs Kaar, kunde blive mægtig til at omdanne det jordiske Livs Forhold, selv den ydre Kulturtilstand.

Selvfølgelig ere de her omtalte Kristendoms-Mærker aldeles overvejende paa de svenske Stene i Sammenligning med de danske og norske: i Danmark ophørte jo Skikken at rejse Runestene paa Marken langt tidligere end i Sverige, i Norge fandt den overhoved ringe Indgang, hvorfor her den følgende Perodes Ligstene med Runer ere forholdsvis talrigere. Men Indskrifter, aldeles svarende til de svenske, findes dog i begge Lande. Forbønnen, der er paafaldende sjælden paa de skaanske Stene, træder derimod smukt og fyldigt frem paa flere bornholmske, t. Ex. de to *Nylarsker*-Stenes Indskrifter, af hvilke den ene er anført (se Side 126), den anden (se Side 127) slutter: „*Gud Herren hjælp hans Aand og Sante Mikael!*“ Ligeledes *Tillitse*-Stenen paa Lolland,

*) „Nu is sali sakat swa“, egentl. „nu er der saaledes gjort Undskyldning, gjort Fyldest for Sjælen.“

af hvis Indskrift et Vers tidligere er anført (S. 133); den er rejst af Eskil »efter sig selv«; men det maa antages, at Runerne ere ristede efter hans Død; thi det heder videre i Indskriften, at en Toke har ristet Runerne, hvorpaa Stenens tredje Side bærer de Ord: „*Gud hjælpe hans Aand og Sante Mikael!*“ *Fjenneslev-Stenen* i Sjælland mælder: „*Sasur rejste Sten og gjorde Bro.*“ Ogsaa paa *Sundby-Stenen*, som er, en Del skadet, tales om, at »Bro« er gjort efter «Purils». Et norsk Vidnesbyrd om det samme er den sidst i forrige Afsnit anførte Indskrift paa *Dynna-Stenen*, hvor Gunvør mælder, at hun »gjorde Bro efter Aasrid, sin Datter; hun var haandsnildest Mø paa Hådeland.« Stenen er mærkelig ved en Billedristning, der synes at udfylde Indskriftens Mening. Nederst ses en Gildescene, som formodentlig skal meddele, at der er holdt stort Gravøl efter den unge Pige, Moderens Stolthed. Ovenover ses en Hest — maaske til Minde om Ligfærden: den Døde er vel ført til Graven paa Hesteryg. Derovenover ses igen tre Ryttere: hvad have de at gøre her, med mindre de skulle forestille de Vejfarende, hvem Broen kommer til Gode og som altsaa ved Billedet mindes om at ihukomme den Afdøde med en Bøn for hendes Sjæls Fred.

Inden vi forlade denne Tidsalders Rune-Indskrifter, maa det endnu bemærkes, at Indskrifter, som *maaske* høre til den, ere fundne paa *Færøerne* og *Ørknøerne*, men saa skadede og korte, at jeg ikke skal opholde Læseren videre ved dem, saa meget mere som deres Indhold i alt Fald ikke lægger nogen yderligere Oplysning om Aandslivet til dem, vi alt have fundet. At der ikke findes nogen Runesten paa Island fra Vikingetiden, er tidligere bemærket. Man har tidligere ment, at en ved Borg i Borgarfjord funden Sten indeholdt en Gravskrift over ingen mindre Mand end Kjartan, Olav Paas Søn*); men her er for det Første den Mislighed, at Indskriften, saaledes som man har læst den: »Her ligger Kjartan Olafssøn«, ikke har den sædvanlige Form paa Runehællerne: »N. N. rejste efter N. N.«, men derimod den Form, som Indskrifterne sædvanlig have paa Ligstenene, der høre til den følgende Periode; og dernæst, hvad der er endnu værre, ere kun de to første Ord: »Hier hvilir« sikkert læselige, medens Resten af Indskriften er mer eller mindre ødelagt, idet Stenen er bruden i flere Stykker**). Derimod hører et Par mærke-

*) Se Rafn: Nord. Runem., S. 153.

***) Se Afbildningen af Sigurd Maler i Jón Arnasons „Islenzkar Þjóð-sögur“ II, S. 285.

lige Runestene, fundne *udenfor Norden*, vistnok til det her omhandlede Tidsrum.

Den ene er *Piræos-Løven*, en meget smuk Marmorløve, som fra Oldtiden af havde staaet ved Athens Havn og derfra 1687 førtes til Venezia og opstilledes ved Arsenalet, hvor den endnu staar. Paa hver Side har den en Runeindskrift, den ene paa et Baand, den anden paa en konstig slynget Orm. Rafn har med stor Omhu ladet Indskrifterne undersøge og ment at kunne læse og tolke dem; bl. A. har han villet finde Navnet »Haraldr hafn« : »Harald den Høje«, som skulde være Harald Håardraade; desuden skulde der staa noget om en undertrykt Opstand. Indskrifterne skulde herefter være ristede til Minde om, at Væringer under Anførsel af den navnkundige norske Kongesøn havde dæmpet en Opstand mod den græske Kejser i Athen*). Senere Granskere ere komne til det Resultat, at Indskrifterne i deres Helhed ere ulæselige. Men Bugge har, ved at betragte de enkelte, kendelige Tegns Form, samt ved den Omstændighed, at der findes en Runeslange, altsaa et særlig uppsvenskt Kendemærke, ment at turde slutte, at Runerne ere ristede midt i det 11te Aarhundrede og af en svensk Mand. Vi føres altsaa dog til samme Tidspunkt, som Rafns Tolkning peger paa, og i alt Fald er det vist, at vi her have et Minde om Nordboers Væringe-Tjeneste, svarende til og stadfæstende de svenske Indskrifters Omtale af Græklandsfærd. Den anden Sten, jeg vilde nævne, er den, som 1852 opgroves af St. Pauls Kirkegaard i London, og som bærer Indskriften: „*Kona let legia stin þensi auk Tuki*“ (**). »Kona let« læser Rafn »Konal let« og faar altsaa et britiskt Navn foruden det afgjort danske »Toke«, der fører Tanken hen til Tiden for de Danskes Herredømme i England, om det end er temmelig vovet at ville finde Runestenens Toke i en Mand af samme Navn, der nævnes i flere Dokumenter fra Tiden mellem 1019 og 1043. Hvem Stenen er lagt over, siges ikke. Indskriftens Formel er mærkelig, forsaavidt den danner Overgang fra Hællernes: »N. N. rejste eller *lod* rejse efter N. N.« til Ligstenenes: »Her hviler«, eller »Stenen *ligger* over N. N.«.

*) Se Nord. Runem., S. 1—71.

**) Se Rafn: Nord. Runem., S. 150.

Vi have nu gennemvandet den store Gravplads fra Hedenold, som omfatter hele Norden, og stavet paa Mindeskrifterne. Det er Tid, at vi vende os til den største af alle Mindestene, Jøkel-Øen i Oceanet, som næsten ingen Rune-Indskrifter har, men som gemmer — i Samlinger af gamle Kvad samt i Sagaer — de rigeste Vidnesbyrd om vore Forfædres Aandsliv i hin Tidsalder. Hermed maa da stadig sammenholdes de Vidnesbyrd, som ligge i den navnkundige danske Krønikeskrivers Oldtids-Efterretninger, samt enkelte fremmede Kilder.

V.

Hedensk Folke-Digtning.

Ordet Folke-Digtning, i Modsætning til Konst-Digtning, bruges her i Mangel af et bedre. Modsætningen er kun relativ. Ingen Slags Aandsværker ere i bogstavelig Forstand Folkets Frembringelser; det er altid gennem Enkeltmand at Folket taler, og ingen Slags Poesi er absolut kostløs; paa den anden Side kan ingen Slags Aandsværker tænkes fremstaaede og bevarede uden Rod i Folkets Aandsliv, om de end aldrig saa meget tilhøre den enkelte Forfatter og bære aldrig saa stærkt Præg af individuelt Kunstnersnille. Men Fortidsdigtninger, som, skabte i en forholdsvis *simpel Form, uden at være hensførte eller kunne henføres til bestemte Ophavsmænd*, have været *overleverede gennem lange Tider i Folkemunde*, maa dog betragtes som saaledes *tilegnede* og tildels *omdannede* af Folket, at de fortrinsvis kunne kaldes Folke-Digtninger i Modsætning til saadanne, som ved kunstigere Form og bestemte Forfatternavne vidne om en Tidsalder, da hver enkelt poetisk Frembringelse i ringere Grad betragtedes som Alles Ejendom.

Saaledes forstaaet, kan Ordet Folkedigtning med Rette bruges om den *ældste* Gruppe af vore Forfædres Aandsfrembringelser, de *forholdsvis kostløse*, af *unavngivne* Skjalde digtede *Kvad*, hvori Tidsalderen fandt Udtrykket for hele sit Aandsliv: Religion, Moral, Fortidsminder; thi, som andensteds i Verden, saaledes begynder ogsaa i Norden Aandslivet med *Poesi*, og alt hvad der rører sig af Tanker og Følelser hos Folket tager fra først af

Skikkelse i Vers. Af denne Folkedigtning har i Hedenolds *sidste Aarhundrede* udviklet sig en anden Slags Poesi, der, oftest i kunstigere Former, behandler stundom de samme Æmner, som Folkedigtningen, men fortrinsvis Samtids-Tildragelser og -Personer samt Skjaldens egne Livsforhold, og hvis enkelte Frembringelser i Kilderne henføres til navngivne Forfattere. Idet vi opsætte Redegørelsen for denne Konstpoesi til det følgende Stykke, skulle vi her sysselsætte os med Folke-Digtningen, d. v. s. gøre Rede for dens Tankeindhold, Fremstillingsmaade og Oprindelse med Hensyn til Tid og Sted, og derigennem søge at komme til rigtig Opfattelse af dens Betydning som Vidnesbyrd om Folkets Aandstilstand.

Hvad er der tilbage af hedensk Folke-Digtning? Og *hvor* findes det? Det vil være rigtigst at svare paa disse Spørgsmaal, inden vi gaa videre, m. a. O. at meddele nødtørftig Underretning om de *Bøger*, hvori Oldkvad ere os overleverede, i det Hele om de herhen hørende **Kildekrifter**.

I sin 1867 udgivne »Udsigt over den nórdiske Oldtids heroiske Digtning« har Prof. S. Grundtvig inddelt de indenlandske (nordiske) Kilder i fire Slags: 1) de, som indeholde selve Kvadene; 2) de som indeholde tro Genfremstillinger i Prosa af gamle Kvads Indhold med eller uden Anførsel af Brudstykker; 3) de som udgøre selvstændige Bearbejdelser i Prosa af ældre Kvads Indhold, der da maaske længe før Nedskrivningen har været omsat i mundtlig Prosa-Fortælling; endelig 4) Hentydninger til de gamle Kvad i Skjaldekvad og Sagaer. Hertil kommer, hvad der kan indhentes til Oplysning om vor heroiske Digtning i fremmede Kilder. Med denne Klassifikation for Øje skulle vi betragte de herhen hørende Skrifter.

Hovedkilden, hvis Indhold næsten udelukkende hører til 1ste Klasse, er den saakaldte *ældre Edda* eller *Sæmunds Edda*. Den foreligger fuldstændigst i en sidst i det 13de Aarhundrede, paa Island*) skreven Skindbog, som Biskop Brynjulv Sveinsson paa Skalholt (siden 1639) fik fat paa — man mener i Aaret 1643, fordi dette Aarstal tilligemed hans Navnemærke findes skrevet med hans egen Haand nederst paa første Side — og som nu findes i det store kongelige Bibliothek i København («codex regius» Nr. 2365, 4to, i Samlingen af gamle Haandskrifter). Denne Bog indeholder, foruden et Par Smaastykker i Prosa, følgende Kvad:

1) Völuspá.	3) Vafþrúðnismál.
2) Hávamál.	4) Grimnismál.

*) Ifølge Bugges Vidnesbyrd i Fortalen til hans fortrinlige Text-udgave af „Sæmundar Edda“ (Chra. 1867), S. VIII.

5) Skirnismál.	17) Fáfnismál.
6) Hárbardsljóð	18) Sigrdrífumál.
7) Hymiskviða.	19) brot af Sigurðarkviða.
8) Lokasenna.	20) Guðrúnarkviða I.
9) Þrymskviða.	21) Sigurðarkviða F. III.
10) Völundarkviða.	22) Helreið Brynhildar.
11) Alvíssmál.	23) Guðrúnarkviða II.
12) Helgakviða Hundingsbana I.	24) Guðrúnarkviða III.
13) Helgakviða Hjörvardssonar.	25) Oddrúnargrátr.
14) Völsunga-kviða eller Helgakviða Hundingsbana II.	26) Atlakviða.
15) Grípisspá ell. Sigurðarkviða Fáfnisbana I.	27) Atlamál.
16) Sigurðarkviða F. II.	28) Guðrúnarhvöt.
	29) Hamdismál.

I en temmelig defekt islandsk Skindbog fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, som nu gemmes i den arnæmagnæanske Haandskriftsamling paa Universitetsbiblioteket (Nr. 748, 4to), findes foruden fem af de ovennævnte Stykker, tildels ufuldstændige, et Stykke, som codex regius ikke har, nemlig

30) Vegtamskviða eller Baldrs draumar.

Endvidere findes i senere Papirafskrifter af Sæmundar Edda, der alle vise tilbage paa codex regius, flere Kvad, som denne Skindbog ikke har, men som dog med Rette henføres til Kredsen af gamle hedenske Kvad, nemlig:

31) Gróugaldr og

32) Fjölsvinsmál,

hvorimod fra denne Kreds bør udelukkes de i Udgaverne sædvanlig medoptagne to Digte: Sólarljóð, som er kristent, om end fra den tidlige Middelalder, og Forspjallsljóð eller Hrafnagáldr Óðins, som er et Arbejde af en lærd Mand fra senere Tid i gammel Stil, efter Bugges Mening ikke ældre end det 17de Aarhundrede. I den store Samling Sagaer, som kaldes »Flatøbogen«, fra sidst i det 14de Aarhundrede, som Biskop Brynjulv erhvervede fra Flatø i Bredefjorden, findes et Kvad hørende til den gamle Digtningens Kreds, nemlig:

33) Hyndluljóð.

Endelig har den saakaldte yngre Edda, foruden Brudstykker saavel af flere blandt Kvadene i codex regius, især af Völuspá (28 Strofer) som af nogle forevrigt tabte Oldkvad, bevaret to saadanne, nemlig:

34) Grottasaungr og

35) Rigsmál eller Rigspula

(Navnet Rigsmál forkastes af Bugge), af hvilke det sidste Digt dog kun findes i en eneste Afskrift af den yngre Edda — den saakaldte codex Wormianus, som har tilhørt Ole Worm — og ikke er fuldstændig bevaret. Desuden findes nogle af de her nævnte 35 Oldkvad tillige andensteds, navnlig Völuspá i en islandsk Skindbog fra Midten af det 14de Aarhundrede, kaldet »Hauksbók«, fordi den er skreven af den norsk-islandske Høvding

Hank Erlendsson, adskillige Kvad og Brudstykker af Kvad rørende til Völsung-Kredsen dels i Völsungasaga (navnlig Sigurd mál), dels i Fortællingen om Nornagest.

Codex regius, som er Grundpællen i den Samling Oldkvad der sædvanlig udgives under Navn af Sæmundar Edda, er ikke Bugge ikke en oprindelig Opskrift af mundtlig meddelte Dig, men en Afskrift af en ældre eller maaske flere ældre Samlinger, anderledes kunne ikke flere Fejl og indbyrdes Uoverensstemmelser mellem Digtene forklares; men herved udelukkes ikke, at Afskriveren kan have tilføjet et og andet Kvad, og navnlig et eller to, som maaske fra ham nogle af de korte Indlednings- og Overgangsord i Prosa, som findes i en hel Del Kvad, samt de Samstykker i Prosa, som et Par Steder træde i Stedet for talrige Kvad. For saa vidt man har de samme Kvad i flere Samlinger, navnlig Völuspá, der haves i tre saadanne, og, naar man tager den yngre Eddas Citater med, i fire, saa viser en Sammenligning, at den ene ikke har taget af den anden, men haardt udsiddet af hinanden uafhængige Opskrifter at gaa efter. Det er da klart, at der i en Tid, som ligger foran codex regius, altsaa det Mindste allerede i det 12te Aarhundrede paa Island har været Samlinger til af saadanne Oldkvad, som man, paa Grund af Ætterne og deres Behandling, mente hørte sammen.

Det sædvanlige Navn „Sæmundar Edda“ er aldeles vilkaarligt og har ingen anden Hjemmel end Biskop Brynjulvs, idet denne paa en nu tabt Afskrift af codex regius havde skrevet „Edda Sæmundi multiseii“ (Sæmund Frodes Edda). Navnet „Edda“ findes ikke brugt, før i Haandskrifter fra det 14de Aarhundrede, og da kun om den yngre Edda, rimeligvis fordi man vilde betegne Bogens Indhold som en Røst fra Oldtiden — „Edda“ betyder, som bekendt, „Oldemoder“. At Sæmund Frode var født 1066 og døde 1133 som Præst og Høvding paa Odde paa Islands Sønderland, har nogen Del i Samlingen, er høist sandsynligt, selv om Biskop Brynjulvs nys anførte Bemærkning skulde støtte sig paa en levende Tradition, hvad gærne kan være Tilfældet^{*)}. At Sæmund, som Mange tidligere mente, skulde have forfattet Digtene, er umuligt, da der hyppigt gøres Hentydninger til dem i Skjaldekvad fra Hedenold. Men heller ej kan han ret vel tænkes at have samlet dem, navnlig ikke codex regius (d. v. s. dennes Original). Thi for det Første mælte der ikke i nogen Sagu eller gammel Annual et Ord om, at det allersidst for sin Lærdom navnkundige Odde-Præst havde givet sig af med at samle Oldkvad. Og dernæst er det afgjort, at Forfatteren af de Delte i den yngre Edda, hvor gamle Kvad citeres

*) I Bugges Udgave S. LXIV. anføres en mærkelig egenhændig Notice af Arne Magnússon, hvorefter hans ældre Samtidige Thormod Torfason (Torfæus), der var født 1636, i sin Ungdom har hørt sin Fader citere Noget af Sæmunds Edda, som han har sagt, at han for nogen Tid eller for længe siden havde læst — altsaa tidligere end 1643.

aldrig har havt *den Samling* i sin Haand, som vi kende fra *codex regius*. Nu er det imidlertid, som strax skal vises, højst rimeligt, at Snorre Sturlessen har væsentlig Del i den yngre Edda og netop i disse Partier deraf. Men Snorre var opdragen paa Odde, af Sæmunds Sønnesen og maa nødvendigvis have havt Adgang til Sæmunds Efterladenskaber. Havde der da blandt disse været en saadan Samling Oldkvad, vilde han upaatvivlelig have beraabt sig paa den og paa Sæmunds berømte Navn; men dette sker ingensteds i den yngre Edda*). *Samleren af den ældre Edda er følgende fuldkommen ubekendt*. Hvorfra og fra hvad Tid selve de herhen hørende Digte stamme, er et andet Spørgsmaal, som maa afgøres efter indre Grunde og for de enkelte Digtes Vedkommende — for saa vidt det kan afgøres; med det maa vi følgende vente, til vi have gennemgaaet den hele Digtning**).

De omtalte smaa Prosastykker i *codex regius* maa henføres til Kilderne af 2den Klasse, hvorved S. Grundtvig (a. Skr. S. 23) forstaar »saadanne prosaiske Gengivelser af Kvad — med eller uden bevarede Dele af disse i Verseform —, som kunne skønnes at have holdt sig til Kilden, saa godt som Hukommelsen tillod og Forstaaelsen rakte, hvor altsaa intet Forsøg er gjort paa at bearbejde Sagnet og hvor som Følge heraf den givne Fortælling maa kunne tænkes tilbageført, indesluttet i et eller flere Oldkvad af den Art, vi kende«. Ligeledes hører den *yngre Edda* eller *Snorres Edda* væsentlig til Kilderne af anden Klasse, Bogen, af hvilken haves fem fuldstændige Haandskrifter paa Pergament og flere Brudstykker, bestaar af følgende Stykker: 1) Gylfaginning (Gylfe-Blændværket eller »Gylfe-Gøglet«), med Fortale og Eftertale, hvori der under Form af en Samtale mellem den mytiske Konge Gylfe og Aserne, meddeles en kort nordisk Mytologi; 2) Bragarædur (Brage-Snak), som i Form af Samtale mellem Ægir og Brage meddeler nogle flere Gudesagn og følges af en Eftertale; 3) Skáldskaparmál (Skjaldskabs-Taler), indeholdende Oplysning om de mange Billednavne og Omskrivninger, som Skjalde maatte kende for at bruge dem ret, med Tilføjelse af Exempler fra Digte, hvori de ere brugte, og kort Fremstilling af Sagn, som have givet Anledning til dem; 4) Háttatal (Versemålsfortegnelse), et af Snorre Sturlessen omtrent 1223 forfattet Lovkvæde om Hertug Skule, saaledes digtet, at hver Strofe kan tjene til Exempel paa sit Versemaal eller Afskygning af Versemaal, om hvilket der da Strofe for Strofe gives Forklaringer. Til disse fire Stykker, den egentlige Edda, er føjet fire mindre Afhandlinger

*) Jvfr. N. M. Petersen: „Bidrag til den oldnordiske Literaturs Historie“ i Ann. f. n. Oldk. 1861, S. 77—89. R. Keyser: „Nordmændenes Videnskabelighed og Literatur i Middelalderen“ (Chra. 1866) S. 263—267. S. Bugge i hans Udgave af „Sæmundar Edda“ S. XXVIII.

**); Blandt de mange *Oversættelser* i Nordens Nutids-Sprog af den ældre Edda, som efterhaanden ere komne frem, maa den nyeste svenske af P. Aug. Gædecke (Stockh. 1877) ubetinget anses for den bedste i sin Helhed.

af grammatisk og retorisk Indhold, en af dem (den tredje) forfattet af Olaf Thordssøn Hvitaskáld, som en Tidlang opholdt sig hos Danekongen Valdemar Sejr. I de to første Afsnit af Bogen ere Kvad om Gudeverdenen gengivne i Prosa, tildels støttede ved Citater af gamle Kvad. I Skáldskaparmál findes dels nogle flere Gudesagn (t. Ex. Thors Færd til Geirrød), dels en Del Heltesagn fremstillede, som ligeledes have været til i gamle Kvad, af hvilke en hel Del haves endnu (t. Ex. Sagnene om Vølsungerne, Hjadningerne, Frode, Rolv Krake).

Hele Bogen er tidlig bleven tillagt *Snorre*, navnlig i Upsala-Haandskriftet fra det 14de Aarhundrede. At Háttatal er af ham, siges udtrykkeligt i hans Frænde, Olav Thordssøns Afhandling. Men Háttatal og Skáldskaparmál hænge saaledes sammen, at de maa have en og samme Forfatter. Skáldskaparmál forudsætter imidlertid de foregaaende Stykker, saa at, dersom Gylfaginning, hvad der vel er tænkeligt, er en meget gammel, maaske fra Hedenold stammende Behandling af Myterne, og Bragarædur er et senere forfattet Tillæg dertil, saa tør det i alt Fald antages, at Snorre selv har sat disse ældre Frembringelser i Forbindelse med sine Anvisninger til Skjaldskabs-Udøvelse. Da det er vist, at Navnet »Edda« først er brugt om denne Bog, bærer den altsaa sit Navn med større Ret end »Sæmunds Edda« *).

Ved Siden af den yngre Edda staa som Kilder, hørende til 2den Klasse, en Del *Sagaer*. Ypperst og vigtigst er *Vølsunga-Saga*, bevaret i en eneste Skindbog fra Slutningen af det 14de Aarhundrede, som imidlertid er en Afskrift. Denne *Saga* er næmlig, paa nogle faa Indskud nær, en, tildels med Citater støttet, Genfortælling af gamle Kvad, af hvilke mange haves i den ældre Edda, saa at Sagaskriverens Fremgangsmaade kan iagttages. Herhen hører endvidere *Sagaen om Halv og Halvskæmperne*, med mindre man vil regne den til 1ste Klassen Kilder, fordi den indeholder langt mere paa Vers end i Prosa og snarest synes at maatte betragtes som en Slags Redaktion af Levningerne af et eller flere Heltekvad. Fremdeles *Hervørs og Heidreks Saga*, *Fridthjofs Saga*, *Rolf Krakes Saga*, *Asmund Kæmpebanes Saga* o. fl. Ved mangan *Saga* kan det være tvivlsomt, om den skal henføres til 2den Klasse af Kilder, eller til 3dje Klasse, d. e. saadanne, »hvor Æmnet med Flid bringes ind i ny Form, næmlig i gennemført Sagaform« **). Ogsaa i saadanne kunne næmlig enkelte indstrøede Vers endnu være Levninger af til Grund liggende Oldkvad (t. Ex. vistnok Starkad-Viserne i den ellers æven-

*) De Tvivl om Snorres Del i den yngre Edda, som *N. M. Petersen* gør gældende i sine „Bidrag til den oldn. Lt.'s Hist.“, S. 90—98, synes ikke at kunne fastholdes lige over for *Keyser's* Fremstilling („Nordmændenes Videnskabelighed“, S. 101—111), hvori det nys Anførte udgør Grundtanken. *Oversatte* ere de fortællende Dele af Snorres Edda, bl. A. i sin Tid af *Nyerup*.

***) *S. Grundtvig a. Skr.* S. 25.

tyrlige *Gautreks-Saga*, ligeledes maaske en Del af de mange Vers i *Örvar-Odds Saga*, et Stykke som Busla-Bønnen i *Herrauds* og *Boses Saga*). Men væsentlig er dog Fremstillingen en selvstændig Bearbejdelse af Æmnet, og kan det end oftere være uvist, om de hyppig forekommende Vers virkelig ere Levninger af Oldkvad eller Digte af Sagafortfatteren selv i gammel Stil, er det ved mange Vers klart nok, at det sidste er Tilfældet. Men selv da kunne Sagaerne dog give Oplysning i det Mindste om Æmner, som utvivlsomt engang have været til i Oldkvad — hvilket t. Ex. gælder om Hjadninge-Sagnet i den saakaldte *Sörla þátr* (Fortællingen om Sørle), Beretningen om Bråvold-Slaget i det saakaldte „*Saga-Brudstykke*“, maaske ogsaa *Ragnar Lodbroks Saga*, som dog vel snarest har sin Rod i Prosafortællinger, støttede af Skjaldekvad.

Endelig er der *Saxes* ni første Bøger. I et Hovedpunkt er det en meget plumret eller rettere tilfrossen Kilde, hvor man kun halvvejs skimter de levende Strømmes stride Løb under Isen, næmlig for saa vidt Forfatteren har brugt et fremmedt Sprog i Stedet for at meddele os, hvad der var overleveret til hans Tid af Sang og Sagn, paa Modersmaalet. Skaden er saa meget større som han ikke — i Lighed med saa mangen anden Krønikeskriver fra Middelalderen — har nøjet sig med i slet Latin at gengive Modersmaalet saa nær som muligt, men, betagen af Latinens Aand (eller Uaand*) og udrustet med et i Middelalderen maaske enestaaende Sprogsnille, netop har gjort sig yderlig Umage for at iføre Alt, hvad han havde at mælde, det pynteligst mulige latinske Klædebon. Hertil kommer en vis Snakkesalighed, en Lyst til at udtrykke den samme Tanke i saa mange Vendinger som muligt, samt Vanskeligheden ved at finde latinske Udtryk for hvert enkelt af Modersmaalets Ord, især hvor det gjaldt at gengive Vers ved Vers. Det Ene med det Andet har medført en Udtværen — Ordet er ikke for strængt —, som man næppe vilde tro paa, hvis man ikke havde Syn for Sagn paa de faa Steder, hvor vi endnu have *Saxes* Original og følgelig kunne sammenstille denne med den latinske Omskrivning (t. Ex. Brudstykkerne af Bjarkemaal i Heimskringla med det Tilsvarende i Fortællingen om Rolv, lib. II).

Alligevel ere *Saxes* ni første Bøger en dyrebar Kilde til Kundskab om Hedenolds Aandsliv og Aandsfrembringelser; og, saadan som Aandstilstanden i Danmark var i Middelalderen, vilde vi sikkert ikke have haft det Mindste deraf, hvis han ikke havde skrevet ned, hvad han kunde indsamle, — og det paa Latin; thi

*) Betegnende for hans Standpunkt er hans Ytring i Fortalen (P. E. Müllers Udgave, P. 7) om, hvilke „Historiæ“ man kunde have ventet af Oldtidens Danske, „hvis de havde haft Færdighed i Latin til Hjælp for deres Skrive-Tørst“, de, som endog brugte Stene i Stedet for Bøger — som om det var utænkeligt, at man kunde skrive godt i noget andet Sprog end Latin.

Beundringen for hans smukke latinske Stil har frelst Bogen fra Undergang. Det heder i Fortalen (P. E. Müllers Udgave, P. 6—7): »Det maa man vide, at Oldtidens Danske, naar de havde øvet mærkelige Manddomsdedrifter, da, fyldte af Hæderlyst, i Lighed med Romernes Stil (d. v. s. Skik), ej alene have sammentrængt Indbegrebet af deres Stordaad i en udsøgt, ligesom poetisk Fremstilling (en træffende Skildring af Sagaformen), men ogsaa sørget for at indriste Forfædrenes Idrætter, som vare i Folkemunde, i Kvad paa Modersmaalet, paa Klipper og Stene med deres Tungemaalss Bogstaver. Sporene af disse Kvad har jeg eftersøgt, som vare de Oldtidsbøger, og, idet jeg har gjort mig Umage for at følge Indholdet Skridt for Skridt i tro Oversættelse, har jeg sørget for at gengive Vers med Vers; støttet herpaa skal hvad jeg vil skrive, vise sig ikke at være noget Nyopfundet, men snarere Noget, der stammer fra Fortiden, saasom dette Værk lover ikke tom Ordbram, men tro Oplysning om gamle Tider.« Her er klart nok peget paa to Slags mundtlig overleverede Kilder: *Kvad* og *Fortællinger*. Hvis Saxe havde skrevet paa Modersmaalet, vilde man for nogle Partiers Vedkommende kunne have henregnet ham til Kilderne af 1ste Klasse, for saa vidt der nemlig af adskillige Kvad meddeles saa store Stykker, at de maatte have fundet sin Plads blandt Eddakvadene (t. Ex. Bjarkemaal om Rolv Krakes sidste Kamp, Kvadene om Starkads Optræden hos Ingild og om hans Død for Haders Haand). De fleste ere imidlertid saaledes indflettede i Fortællingen, at de tilligemed denne maa betragtes som Kilder af 2den Klasse, t. Ex. Stykkerne om Gram, Hadding, Frode den 1stes Dragekamp, Regner Hundingsøn og Svanhvita, Fostbrødrene Asmund og Asvid, Fridlev Frodesøns Kamp med Jætten Hythin i Norge, Haldansagnet, Sagnene om Ottar og Sigrid, om Hagbarth og Sygne, om Hildiger og Haldan, tildels om Bråvoldslaget. Nogle Fortællinger ere ikke støttede ved Vers, men bære dog saa tydelige Spor af Indklædning i Vers, at man tør sige, Saxe maa have havt Kvad for sig, eller dog en mundtlig Fortælling, som nøje har fulgt saadanne. Saaledes lade Navnerækkerne i Fortællingen om Arngrimssønnerne og i Stykket om Bråvoldslaget sig opstille i Fornyrðalag-Vers, og i Fortællingen om Jarmerik (Eddas Jörmunrekr) findes et Sted, der synes ordret at svare til et Vers i Atlakviða, som ikke hører til her, men vel i det Jörmunrek-Sagnet vedrørende Hamdismál*). Endelig maa nogle af Saxes udførligste Fortællinger have været til før ham i fuldstændig Sagaform, mer eller mindre afrundet (t. Ex. Fortællingerne om Amled, Uffe, Frode og Erik Ordkræng, Gorm Lokedyrker og Thorkel Adelfar. Regner Lodbrog); for saa vidt maa altsaa hans Værk regnes til Kilderne af 3dje Klasse, hvor den utvivlsomt oprindelige Versform er udvasket i Overleveringen.

*) Se Bugges Udgave af Sæm. Edda, S. 429—430.

Naar vi nu skulle gennemgaa alle disse Levninger af Oldpoesi, maa vi helst, for at kunne hitte Rede i dem, adskille dem i flere Grupper efter de vigtigste Slags Æmner. Samleren af den ældre Edda har selv givet Anvisning hertil, idet han har stillet alle *Gudekvad* sammen først (Nr. 1—9 og 11, som aabenbart ved en Fejltagelse er kommet bagefter Nr. 10) medens Nr. 10 og alle de følgende Digte vedkomme *Heltelivet*. Denne i sig selv naturlige Adskillelse vil jeg da holde mig til, dog med den Ændring, at jeg af Gude- og Heltekvadene udskiller og samler i en særlig Gruppe de Kvad (eller Gengivelser af Kvad), som væsentlig gaa ud paa at meddele Livsvisdom, af hvad Slags det nu kan være, altsaa *Læredigtning*.

A. Gude-Digtning.

1. Völuspá (Vølvespaadommen).

›Hljóðs bið ek allar	(Høre mig alle
helgar kindir,	hellige Slægter,
meiri ok minni,	smaa og store
mögu Heimdallar.◀	Sønner af Heimdall!)

Underlig højtidfuldt lyde disse Ord til os ved Indtrædelsen i den nordiske Aandsverdens største og skønneste Tempelhal. De danne Indgangen til Vølvens navnkundige Kvad om Verdens Ophav, Undergang og Fornylse, d. e. til den ældste Digtning paa nordiskt Maal; de kunne følgelig betragtes som Indgangsord til al Hedenolds Folkedigtning, og videre til al den Sang, der har lydt i Norden fra de ældste Tider til vore Dage. Lad os da følge Opfordringen og høre godt efter. Der er meget at iagttage ved Völuspá, enten man betragter den som Udtryk for vore Fædres Grundsyn paa Verdenslivet, eller som en Frembringelse af nordisk Digteraand — ej alene den ældste, men ogsaa den dybsindigste og højest tonende. For i enhver Henseende at forklare Kvadets Betydning, maa vi imidlertid begynde med at gøre Rede for Tankegangen og Indholdets derved betingede Leddeling. Det vil ikke kunne undgaas, at herved kendte Ting nævnes, eftersom Völuspá jo er bleven uddragen i alle nordiske Mytologier, fra ›Gylfegøglet‹ til vore Dages; men vi kunne ikke paa anden Maade gøre anskueligt, hvad der paa det ældste Trin,

hvorfra noget Mindesmærke haves, var vore Forfædres religiøse Tro, med andre Ord, hvad der da var Kærnen i Nordboernes Aandsliv.*)

Kvadet indledes med tre Vers, hvori *Situationen* fremstilles**). Odin, Asernes vise Høvding, aner den kommende Undergang, men kender den ej tilfulde. Han søger Oplysning hos en Sandsigerske af Jætternes, d. e. af de ældste Væseners Æt. Som det sker i al ægte Mytedigtning, menneskeliggøres Kvinden i Lighed med saadanne Vølver, Spaakvinder, som, ifølge mange sikre Beretninger, endnu i den historiske Tid droge omkring og spaaede for Penge, — frygtede for deres Ondskab, men højt ansete for deres underfulde Viden, altid gridske paa Guld. Odin maa tænkes optrædende formummet, som han plejer ved slige Lejligheder; men Vølven kender ham strax paa det ene Øje — »alt véd jeg, Odin, hvor du Øjet fjæled« —, og han maa købe hende med Guld og Smykker til at aabenbare sin Visdom. Da, heder det, »ser hun vidt om og vidt i hver en Verden« — man maa tænke sig fra Sejdhjalet, Spaadomssædet, som hun har bestaget —, og hun begynder sit Kvad med de nys anførte højtidelige Indgangsord, hvori hun slaar til Lyd for alle Verdens Slægter. Hun bliver i denne Indgivelsens Stund *en Personifikation af selve Folkeaanden paa dens mytiske Udviklingstrin*; men Odin modtager, *ligesom paa alle Slægters Vegne*, hendes Aabenbaring. Situationen er saa gribende som muligt og væsentlig *dramatisk*, som det oftest er Tilfældet baade i Gude- og Heltekvadene.

Det Skyspejl, hvori Vølven skuer Tilværelsen, har, som Hammerich træffende har paavist, en *dobbelt Flade*. Den *forreste* viser Verden, som den tilsyneladende er, underkastet *Forgængeligheden*; men *bagved* skimter Seersken en anden, højere Tin-

*) Det er især *S. Bugges* og *S. Grundtvigs* Fortjeneste, at Völuspá nu foreligger i en Ordning, der viser den oprindelige Plan og Tankeudvikling saa godt, som det kan ske, uagtet der aabenbart er flere Huller i Overleveringen. Paa Grundlag af de to nævnte Mænds Udgaver af „Sæmundar Edda“ har *Fr. Hammerich* oversat og forklaret Digtet — „Nordens ældste Digt“, Kbhvn. 1876 — til hvilket smukke lille Arbejde Læseren særlig henvises.

***) Disse Vers staa i Haandskrifterne længere inde i Digtet. Det er Bugge, som først har fundet deres rette Plads.

genes Orden, som er Tilværelsens sande Grund, og som tilsidst skal gennemstraale den i fuld Klarhed. Strax i Begyndelsen (Vers 5)*) siger hun, at hun mindes »Arilds-Jætterne, dem som havde opfødt hende« og »ni Verdener« d. v. s. Verdens-Grundæmner, men derpaa nævner hun tillige »den ophøjede Skæbne skjult i Mulde« (mjötuð**) mæran fyr mold nedan), d. e. den styrende Magt, som er Altings lønlige Ophav. »Mjötuðr«, hvori synes at ligge Grundbegrebet »Udmaaler« eller »Tilmaaler«, er et fælles-germansk Ord, som hos oldengelske kristne Skjalde betyder Forsynet, ja ligefrem Gud. I Vølvekvadet synes alt her Anelsen om en personlig Styrrer at dæmre. Tydeligere bliver den, naar *Nornerne* nævnes (V. 23), de som, udgaaede fra Urjætternes Verden, komme til Aserne og der faa det Hværv at »lægge Lov« for alle Væsener, ogsaa for Guderne selv. Hvorfra have de nemlig deres Myndighed, om ej fra et Guderne overordnet Væsen? Endnu klarere peges tilbage til dette Væsen i Skildringen af Verdens-Fornyelsen, hvor det heder, at Aserne, da de, genfødte, mødes paa Idesletten, »mindes Magtens Domme og Storgudens (*Fimbultys*) gamle Runer« (V. 66); thi »Magtens Domme« maa være de Skæbner, der ere overgaaede dem i det tidligere Liv; disse ere altsaa en Mægtigers Værk; og »Storgudens gamle Runer« ere aabenbart den Oplysning om Tilværelsens Gaade, som den øverste Gud engang havde meddelt Aserne, men som de havde glemt i Ufuldkommenhedstilstanden. Og endelig, da den nye Fuldkommenhedstilstand er tegnet i sine Hovedtræk, da, heder det (V. 71)

»Da kommer den mægtige
til Kongedommen,
alstærk, ovenfra,
som for alt raader« —

det løndomsfulde Grundvæsen aabenbarer sig som den personlige eneste Gud, ham hvem en anden Seerske af Jættestæt peger paa i Hyndluljóð:

»Da kommer en Anden,	faa kun se nu
end mægtigere,	fremad længer,
ham jeg dog ej	end til naar Odin
djærves at nævne;	og Ulven mødes.«

*) Versenes Numer er det af S. Grundtvig valgte, i hans Haandudgave af Sæmundar Edda.

**) Efter S. Grundtvigs Gisning i Stedet for Haandskrifternes uforstaaelige „mjötvid“.

Det er „*Alfader*“, som i Gylfegøglet og ellers oftere sammenblandes med Odin; thi selvfølgelig var Forestillingen altfor op-
højet til at fattes af Flere end »Faa«, og i Tidens Løb maatte den fordunkles. Men, hvor faa og dunkle end Vølvens Hentydninger ere, de ere dog tydelige nok til at vise, at Alfader-Tanken laa paa Bunden af det nordiske Hedenskab; ja man maa vel sige, at uden denne Grundtanke bliver Forestillingen om et skyldsmittet, til Undergang viet Gudeliv meningsløs. Mange have ment, at den er kommen ind i det germanske Hedenskab ved kristelig Paavirkning; men naar og hvor denne skulde have fundet Sted, skal man have ondt ved at paavise. Hvorfor da ikke antage, hvad der er langt naturligere: at her dæmrer en Levning af den Mennesket oprindelig givne Aabenbaring, hvoraf noget findes i alle Hedninge-Religioner — i ingen visselig stærkere end i den germanske Folkeæts?

Over den her antydede Baggrund drage nu for Vølvens Syn de skiftende Billeder af Verdenslivets Udvikling. Det er kun dennes *allervæsentligste Trin*, som Vølven peger paa, i Udtryk saa korte, at man ikke vilde forstaa dem, hvis man ikke i andre Kvad og i Snorres Edda havde Forklaringen; men det Væsentlige er der, saa at Sammenhængen træder anskuelig frem for den, der véd, hvad der paa ethvert Sted sigtes til.

Tidens Begyndelse var Ymer, Urjætten, da der »ej var Sand eller Sø eller svale Bølger, Jord fandtes ej eller Ophimmel, men et gabende Svælg og Græs ingensteds« — altsaa det formløse Verdensæmne, Hellenernes Chaos (V 6). Saa skabe »Burs Søner«, Guderne, Orden af Uordenen. Hvorfra stamme de? Det siges ikke. De maa vel være oprundne af samme Grundæmne som Jætterne; men der er den *Modsætning*, at Jætterne ere saa at sige selve Stoffet personificeret, medens Guderne raade over Stoffet og danne en Verden deraf: Kloderne »løftede de op og dannede den herlige Midgaard«, hvor da Solen klæder de gølge Klipper med Grønt; de gave Sol og Maane deres visse Baner og de fastsatte Tidens Skifter. De ere altsaa Aandsmagter; men der er ikke Tale om Strid mellem dem og Jætterne. Aserne leve i frydefuld Virksomhed og Leg paa Idesletten, »indtil tre *Thursemer* komme, meget mægtige, fra Jötunheim«. Da hørte altsaa den gode Tid op. Hvorfor? De tre *Thursemer* maa være Nørnerne; det er ogsaa i sin Orden, at det frie Uskyldsliv ophører, naar den strænge Skæbneudvikling begynder. Men hvad er her Aarsag og hvad Virkning? Hammerich mener, at Gu-

derne have syndet, og finder en Antydning af Syndens Art i Vølvens Ord, at de paa Idesletten havde bygget »hørg ok hof« (Helligdomshegn og Hov), som om det var Meningen, at her skulde de selv tilbedes i Stedet for den sande Gud, hvis Ære de saaledes havde villet tilegne sig. Her er dog vist lagt vel meget i et Udtryk, som, der hvor det staar, ikke synes at skulle betegne noget Urigtigt*). Men hvor kunde da Nornerne komme ind blandt Aserne? Hvad har aabnet dem Adgang til disses Kreds? Ligger ikke snarest følgende Tanke paa Bunden: »Burs Sønner«, Aandsmagterne, maa, netop naar de skulle herske over de raa Naturmagter, holde sig hævede over dem, skilte fra dem. Men, paa Grund af det oprindelige Slægtskab med dem, kunne de fristes til at blande sig med dem. At Thurseværerne, skønt de komme fra Jötunheim, *modtages* blandt Aserne — og Andet siger Vølv en jo ikke — er nok til at spille det »trøstige« Glædesliv. Det er Begyndelsen til de mange Overenskomster mellem Aser og Jætter, hvorved hine baade røbe sin Vanmagt og øge den. Guderne ere nu komne ind under Skæbnens Herredømme; og det er kun billigt, at netop Thurseværer blive Redskaber for dens Domme.

I alt Fald, Thurseværernes Komme betegner tydelig nok et *Brud* i Tilværelsens Harmoni. Hvad der følger efter, maa Alt sammen bære Smittens; Ufuldkommenhedens Mærke. Det er Tilfældet med *Dværgenes Skabelse* af dræbte Jætters Blod og Ben (V. 12—19). Det er ogsaa Tilfældet med *Menneskets Skabelse*, som følger senere (V. 20—21): de tre Aser Odin, Høner og Loder finde det første Par: Ask og Embla, vanmægtige og skæbneløse, ved Aamundingen og give dem Aande, Ævner, Livsblod og Lød. Hvis Loder, som Mange antage og vistnok med Grund**), er *Loke*, saa er her et nyt Vidnesbyrd om Frafaldet;

*) Hele Stedet (V. 10—11) skildrer kun Travlhed og Gammen:

„Aser mødtes
paa Ideslette,
de som Hegn og Hov
høj-tømrede.
Id øved de,
Alt prøved de,
lagde Smedjer,
Malm smeded,
gjorde Tænger
og godt Værktøj;

tavled i Tun,
trøste (teitir) vare de,
godt med Guld der var,
Guld til Alting,
indtil de trende
Thurseværer
fra Jötunheim, meget
magtsterke komme.“

**) I andre Gude- og Heltesagn færdes jævnlig Odin, Høner og *Loke*

Odin har da nu taget i Pagt med sig den gøglende, urolige Kløgt, som i Aandsverdenen svarer til Luen i Naturverdenen.

Med Menneskets Tilblivelse er den sidste Traad i Verdensudviklingens store Væv knyttet. Derfor tegnes her næsteften (V. 22) det altomfattende ophøjede frodigtsvulmende Billede paa Livets organiske Sammenhæng og evig friske Fornylseskraft: *Ygydrasill*, »det høje Træ, overøst med hviden Væde. Deden kommer Dugg, som i Dale falder; altid staar den grøn over Urds Brønd;« samt i Forbindelse dermed (V. 23) *Nornerne*, der gaa ud »fra den Sal, som staar under Stammen«, Urd, Verðandi*) og Skuld,

»De Lov lagde	for Muldets Bern,
de Liv kaared	Menneske-Skæbner**).«

Verdenslivet er i Gang; men det kan nu kun opretholdes ved Opofrelse fra Gudernes Side. Derfor omtales nu (V. 24—25) „*Valfaders Pant*“, hans Øje, som ligger fjælet i Mimers Brønd, og hvoraf Mimer hver Morgen drikker Mjød, Heimdals Horn, hvoraf Fossen vælder — en Forestilling, hvis Dunkelhed Vølven selv føler; thi her udtaler hun første Gang det siden oftere forekommende: »Vide I end mer eller hvad?«

Freden maa svinde af Verden; Livet maa blive et *Kampliv*, da engang Harmonien er brudt. Det er det første »Folke-Drab«, Vølven mindes i Verden, »da de kastede *Guldveig* paa Spydsodder og brændte hende i Højs Hal, tre Gange, ofte, usjælden, og dog hun end lever« (V. 26). *Guldveig*, ordret oversat: »Guld-væde«, »Guldflod«, synes at maatte være ligesom selve Guldets Væsen og her nærmest Billede paa Asernes Rigdom paa Guld. At hun er dræbt, vil altsaa sige, at denne Guldalder er tilintetgjort. Hvem har gjort det? Ikke Aserne selv; i næste Vers

sammen; mærkelig er her ogsaa Hentydningen i Lokasenna til Odins og Lokes Fostbroderskab „i aarle Tider“ (V. 9), og især Friggs Advarsel (V. 25) til Odin, at han ej maa røbe, „hvad I To i aarle Tider virkede sammen“.

*) Ikke „Varandi“; alle derpaa byggede Udlægninger, som om „varandi“ skulde være den hindrende og betegne den hæmmende Kraft i enhver Livsudvikling, maa betragtes som fejlagtige; „verðandi“ er „vordende“ og intet Andet; alle tre Navne have Hensyn til det Fremadskridende i Tidens Løb.

***) „Alda børnum, örlög seggja“, egtl. „for Tidsaldernes Børn, Mænds Skæbner“. Hammerich følger i sin Oversættelse Læsemaaden: „örlög segja“.

(V. 27) raadslaa de, om de skulle finde sig i Skaden eller tage mod Bøder. Guldveig har altsaa hørt Aserne til og er dræbt af Nogen, som har været Aserne fjendsk, hvem da? I Vers 28 fortælles, hvordan Odin »skød sit Spyd ud blandt Folk; det var den første Folkekrig i Verden; da var Asernes Bulværk brudt, vildt kunde Vaner trampe Kamp-Ridts-Sletten«. Odin gør altsaa Ende paa Asernes Raadslagning ved at give Tegn til Strid, og Asernes Fjender ere her *Vanerne**). Saa maa det vel være dem, som have dræbt Guldveig — man tør forudsætte, fordi de have misundt Aserne deres Rigdoms-Hørlighed. Saaledes er den første Ufred i Verden opstaaet i selve de guddommelige Væseners Kreds — en underlig dyb Anelse om den Sandhed, at alle Skævheder i Samfundenes Udvikling komme ovenfra, fødes i de øverste Lag og derfra brede sig nedeffter.

Nogle Vers synes paa dette Sted at være tabte. Af Gylfegøglet vide vi, at Aser og Vaner forligtes, samt at Njerd og hans to Børn, Frey og Freya optoges blandt Aserne. Dette maa være omtalt af Vølven; thi i det næste Vers nævnes »Ods Mø« d. e. Freya som hørende til Asakredsen. Endvidere maa der være fortalt noget om Overenskomsten mellem Aserne og *Bygmesteren*, der skulde opføre Asaborgen, mod at faa Sol og Maane og Freya; thi Vers 29 begynder med de Ord: »Da ginge Magter alle til Domstole«, næmlig for at raadslaa om, »hvem der havde blandet al Luften med Ædder, eller givet Ods Mø til Jætters Æt«, uden at der forinden er talt noget om Anledningen til denne Raadslagning. Kendte man ikke Bygmester-Sagnet fra Gylfegøglet, vilde man selvfølgelig slet ikke forstaa denne Hentydning; men paa den anden Side er dets Betydning i Verdens-Udviklingen slet ikke fattet i Gylfegøglet, hvor det kun heder: »Tidlig, i Begyndelsen af Gude-Livet (bygð godanna), da Guderne havde sat Midgaard og gjort Valhal«. Af Völuspá skønnes Anledningen: Asaborgen er brudt i Vane-Kampen og skal atter opføres. Da ty Guderne — atter et Frafald, en Bortgivelse af deres Værdighed — til Jættens Hjælp og love ham den højeste Pris, uden selv ret at vide, hvad de gøre. Da de ikke med det Gode kunne slippe fra at opfylde Overenskomsten, bryder Thor Raadslagningen og »vog« — næmlig Jættten — »svulmende af Harme; sjælden sidder han, naar Sligt han spørger«; men herved ere

*) Denne Tolkning hviler paa Bugges Tydning af de tre paagældende Vers; se hans Edda-Udgave S. 38.

»omstødte alle Eder, Ord og Løfter og alle stærke Aftaler, som vare dem imellem« (V. 30). Fra nu af er der et uslukkeligt *Fjendskab mellem Aser og Jætter*, og Fredsbruddet er her — dette er tydelig nok *Vølvens Mening* — forbundet med Uret fra *Asernes Side*, da de ikke paa anden Maade kunne rede sig ud af den Snare, hvori *Jætte-Kløgten* har hildet dem. Om alle de senere mangfoldige Sammenstød mellem Aser og Jætter taler *Vølven* ikke; hun har kun med *Begyndelsen og Enden* at gøre.

Ogsaa til *Menneskeverdenen* maa *Kamptilstanden* strække sig, siden der er *Strid mellem de usynlige Magter*. Derfor nævnes nu (V. 31) de *Væsener*, som knytte *Kampen* i *Menneskeverdenen* til *Kampen* i *Gudeverdenen*, nemlig *Valkyrjerne*. »Hun saa«, heder det, »*Valkyrjer*, vidt fra komne, rede til at ride til *Got-Folket*«; fem nævnes, og derpaa slutter *Verset*: »nu ere talte *Herjans Mæer*, rede til at ride over *Jord*: *Valkyrjer*«. Hermed er der peget paa den *Tilstand*, fuld af *Uro*, *Elskov*, *Drab* og *Hæder*, som udfolder sig i al sin *Fylde* i *Heltekvadene* og hvori netop *Valkyrje-Forestillingen* er den højeste *Grundtanke*. Men *Vølven* nævner ikke en eneste *Tildragelse*. Hun vil kun tegne *Grundtrækkene* i det store *Verdensbillede*, og nu, da hun har nævnt *Alt*, hvad der udgør *Ophavet* til den nuværende *Verdens-tilstand*, saa at sige *fæstet* alle *Skæbnetraade* for *Menneskeslægten*, nu vender hun *Blikket* mod den *Undergang*, der er bleven *uund-gaaelig* fra det *Øjeblik* af, da *Uskyldstiden* hørte op og *Freden* i *Verden* brødes.

Noget er alt foregaaet i *Asaverdenen*, som tydelig nok røber *Gudernes Vanmagt* og saaledes varsler, hvad der tilsidst skal komme: *Balder er fældet*: »Hun saa«, heder det; ikke, som naar hun taler om *Fremtiden*: »Hun ser«. Af de korte *Hentydninger* (V. 32—36) kan man skønne, at *Vølven* kender hele *Mythen*, som den er fortalt i *Gylfegøglet*. »*Mistelten*« nævnes, som »stod højt voxen over *Vold*, *myg* og meget *fager*; af det »*Træ*«, »som tyndt (vegt) syntes«, blev »*hadskest Harnspsyd*«, *Høder* »næmmede at skyde det« — altsaa forudsættes alle *Tings Edfæstelse* med *Forglemmelse* af *Misteltenen*, dens *Forvandling* til *Spyd* og *Gudelegen*, hvor *Høder* fælder *Balder*. Endvidere mældes, at *Balders Broder*, »født strax efter«, *natgammel* vog »*Balders Mod-stander*«. Ordene: »*Men Frigg græd* i *Fen-Salen* over *Valhals Vaade*« peger paa den *almene*, men *frugtesløse Graad* for *Balder*. Endelig er det klart, at *Vølven* har kendt *Lokes Medvirkning* ved alt dette; thi hun minder om de »*haarde Dødsbaand*«, som

snoedes af hans Søn Vales Tarme, og hun har set Loke ligge lænket under Hedvældslund (»Hveralund«, peger hen paa Natursiden af Loke-Forestillingen: den vulkanske Ild), og hun har set Sigyn sidde »uglad« ved Mandens Side. Som sædvanlig nøjes Vølven med at omtale dette Hovedtræk af Lokes Virksomhed som Ulykkestifter; han kommer først frem igen i Ragnarøks-Kampen.

Afsnittet om Balder sluttet med følgende Vers (V. 37):

»Garm gør højt	længer frem ser jeg,
ved Gniphahule,	sige kan jeg meget
læs slides Lænken,	om Ragnarøks Tid,
løber da Ulven;	tung for Sejrguder.«

Garm og Ulven ere den Samme, selvfølgelig *Fenrer*; altsaa kender Vølven Myten om hans Fængsling. Da Døden er trængt ind i Valhal, er Undergangen vis. Ulvens Glam varsler om den Stund, da den vil slide sig løs; men Vølven ser endnu længer frem i Tiden — altsaa gælder hendes følgende Syner det Kommende, hvorom Balders Fald var det første store Varsel. Men atter og atter vender i det Følgende dette Vers tilbage som et Omkvæde, afsluttende hver Gang en Række sammenhørende Syner, der herved alle stilles ved Siden af Balders-Synet som Varsler om eller Led i Opløsningen.

Først komme dens Spor i *Dødsriget*. Her vælter sig fra Øst — alt Ondts Ophav — Ædderaaen, Slid, fuld af Sværd og Sakser, et Billede paa det ufredelige og derved lidelsesfulde Menneskeliv. Her have Ildvætterne, Sindres Æt og Brimer, deres Sale — dette Sted er aldeles misforstaaet i Gylfegøglet, som om Talen gjaldt Tilstanden efter Ragnarøk. Her er Orme-Salen paa Nastrand (Lig-Stranden), hvor Forbryderne vade i tunge Ædderstrømme, hvor Nidhøg suger Hedenfarnes Lig og Vargen slider Mænd. Som *fordømte* til denne Kval nævnes »mensvorne Mænd og Mordulve og den, som lokker en Andens Hustru« (»eyrarúna«, egtl. »Ørehviskerske«, et mærkeligt fint Udtryk for det inderligste og fortroligste Menneskeforhold). Hammerich mener, at den Dom, som herved fældes over menneskelig Synd, indeholder et Brud paa Valhals-Tanken og peger paa Gimle-Tanken; paa en »ny Sæde-Lov«, højere end den, hvorefter Heltedøden, uden anden Adkomst, gav Adgang til Valhals-Glæden. Dette er næppe aldeles rigtigt. Det er et Særkende for vore Forfædres Opfattelse af Ondt og Godt, at *Svig* var dem vederstyggelig, fordi den er i Slægt med *Fejghed*. Dette var Kærnen i deres sædelige

Bevidsthed, ogsaa for saa vidt denne udtrykker sig i Valhals-Tanken. Nu vil man imidlertid have lagt Mærke til, at Kærnen i de tre af Vølven nævnte Forbrydelser netop er Svig; særlig maa det mærkes, at der staar »Mord-Ulve«, ikke »Drabsmænd«: Drab var ikke ondt, men vel Mord, d. e. det fejge, lumske Drab (hvorfor ogsaa ethvert Drab blev til Mord, der efter Lovene straffedes strengere, saasnart man undlod at »lyse sig det paa Haand«, d. v. s. søgte at luske sig fra Faren ved Eftermaalet eller Hævnen). At Mened, Mord og Forførelse stemples som særlige Ildgærninger, er ikke Udtryk for en anden Sæde-Lov end Valhals-Loven, Kæmpelivs-Loven. Men vel er det, at Verden er bleven fuld af slige Ildgærninger, et Vidnesbyrd om, at *Kæmpelivet er kommet i aabenbar Modsigelse med sig selv*, og for saa vidt varsler det om Undergangen. Derfor lyder her anden Gang Omkvædet: »Gær nu Garm højt ved Gnipahule« o. s. v. (V. 38—42).

Imidlertid forberedes Kampen i *Jætteverdenen*. Her sidder »den gamle Kvinde«, næmlig Angerbode, og fostrer »Fenriskuldet«; Myten om Loke og Angerbode og deres rædselsfulde Afkom har Vølven da sikkert kendt; ogsaa kaldes Midgaardsormen, i Skildringen af Ragnarøks-Kampen, for »Ulvens Ætfrænde« (vargs áttungi). Blandt Fenriskuldet nævnes »Maaneyten i Troldeham«, som skal sluge Himmellysene: »sort vorder Solskin i Somre efter, Vejr alt voldsomt« — Forstyrrelsen i Elementerne varsler Allivets Opløsning. Imens sidder »den glade Egder, Gyggens Vogter« (næml. Angerbodes) og slaar Harpen — et træffende Billede paa den tankeløse, kvædende Letsindighed, der altid tror, der er Fred og ingen Fare, og aldrig skønner Tidens Tegn. De ere her ellers tydelige nok; ved hans Side galer den højrede Hane, som Fjalar heder, men Guldkam hos Aserne — »han vækker Mandskabet hos Hærfader« — og en »sodrød Hane i Hels Sale«. Men »Garm gær højt ved Gnipahule« o. s. v. (V. 43—47).

Rædsomt øges Forstyrrelsen i Verden. *Menneskelivet* opløser sig i vild Splid: »Brødre slaa Brødre og til Bane mødes, Blodsbaand bryde Børn af Sødskende, haardt er det i Verden, Hor er mægtig, Skægold, Sværdold, Skjolde kløves — Vindold, Vargold, før Verden styrter, Gjald fra Grunden, Gygjer flyve, ingen Mand vil den anden skaane«. I *Valhal* reder man sig til Striden. Højt blæser Heimdal i Gjallerhornet, »Hornet staar i Luften«, Odin mæler med Mims Hoved. *Yggdrasill* brager, saa

at »Jætten«, nemlig Loke, slipper løs; Asken skælver standende (hvilket vistnok snarest maa betyde fra øverst til nederst); *Helboerne* ræddes paa Helveje, indtil Surts Slægt d. e. Ilden sluger »den« — enten Træet eller Jætten (her ere Læsemaaderne uens). Hele Jætteverdenen gnyr, og Guderne samles raadvilde paa Thing; men *Dværge* stønne udenfor deres Stendøre: de mærke, at deres gamle Fjældbolig raver. Fjerde Gang lyder Varslet: »Gær nu Garm højt« o. s. v. (V. 48—53).

Fra alle Sider stævne Magterne til den sidste Dyst. *Ostfra* ager Hrym — Fællesnavn for Rimthuserne — med løftet Skjold. Jormungand d. e. Midgaardsormen vælter sig i Jætteharme, knugende Bølgen, Ørnen d. e. Nidhogg, slider Lig, og Naglfar, Døningeskibet, bliver flot. »Muspels Lensmænd« ɔ: Ildvætter, fare paa Skibet, »men Loke styrer«, paa Ulve rider Uvætteynglen. *Søndenfra* farer Surt »med Svæv af Luer«, Sværdet skinner som Solen; »Graabjerg rumler, Gygje tumler, Helboer træde Helvej, men Himlen kløves«. Ogsaa Valhalsfolket maa forudsættes at være kommet til Mødet — det siges ikke udtrykkelig, men nu, heder det, kommer Hlins ɔ: Friggs anden Hjærtesorg (den første var Balders Fald), da Odin farer til Strid med Ulven og Beles Bane ɔ: Frey, mod Surt; flux falder »Friggs Livslyst« ɔ: Odin, — selvfølgelig da ogsaa Frey, skønt det ikke siges (V. 54—57).

Naar her (V. 58) samt endnu en Gang ved Slutningen af Undergangsskildringen (V. 63 hos Gr., 64 hos Hamm.) Haandskrifterne have Halvverset

»Gær nu Garm højt	Lænken vil slides,
ved Gnipahnle,	løber da Ulven,«

saa synes dette at maatte være en Misforstaaelse af Afskriverne; thi *efter* at Ulven er bleven løs, kan den ikke længer staa og *gø* ved Gnipahulen, endnu mindre efter at Alt er gaaet til Grunde; skal Verset betragtes som hørende til paa disse to Steder, maa det være som Omkvæde-Genklang af det Foregaaende. Bedre forsvares kan det, at Prof. S. Grundtvig har indsat det andet Halvvers: »Frem længer ser jeg« o. s. v., idet der her, hvor endnu først Odins Fald er omtalt, er Noget tilbage at mælde om Ragnarøk, og Ordene paa det sidste Sted kunne tydes som en Bebudelse af Slutningssynerne, d. e. af Verdensfornyelsen.

Kampskildringen fortsættes. Da, heder det videre, kommer den store Søn af Sejrfader, *Vidar*, til Dyst med Valdyret; han støder Sværdet i Jætteætlingens Hjærte og hævner saa sin Fader. Hlodyns Søn ɔ: *Thor* skrider til Ormkampen. »Jordens Gjord«

gaber over al Luften, den spruder Ædder, den spyr Gløder, »Ormen møder Odins Ætling, Vargens Ætfrænde Vidars Broder«. »Midgaards Værg« fælder Uhyret; men kun ni Fjed gaar »Fjergyns Søn knap og nap fra Øglen«, saa segner han. Men Helboer hærje al Verden — hvorved vel menes — hvis det meget tvivlsomme Sted er ret tolket saaledes —, at alt Levende dør. Da kommer Opløsningen (V. 62, hos Hamm. 63).

»Sol mon sortne,	Damp bruser,
synker Land i Hav,	Brand luer,
straalende Stjerner	højt leger Ild
styrte fra Himlen.	ved Himlen selv.«
Vidunderlig skønt tegnes <i>Genfødselen</i> og det nye Fredens Rige.	
»Ser hun op komme	Fosser falde,
anden Gang	flyver Ørn over dem,
Jord af Vande,	han som paa Fjæld
vaargrøn atter;	Fiske beder.«

Hvilket klart, morgenlyst, køligt Billede af det rensede og nyvaagnede Jordelivs Scene. Da er det at *Aserne* »mødes paa Idesletten«, hvor de havde færde i deres første Uskyldstid, og »holde Dom ved det mægtige Verdenstræ« d. v. s. styre Verden, men ikke længer i egenraadigt Uvid, thi de mindes »Magtens Domme«, der ere overgaaede dem før, og den længe glemte Gudsaaenbaring: »Storgudens gamle Runer«. De genfinde i Græsset de underfulde gyldne Tavl, som de havde ejet i aarle Dage — Sindbilledet paa det oprindelige skyldfrie Glædesliv. *Alle* Aser maa antages genfødte; *Velven* undtager Ingen; men Nogle fremhæves. »Usaaede Ax«, heder det, »voxe paa Agrene, alt Ondt bliver Godt, *Balder* kommer; han og *Høder* bo paa Hropts o: Odins Sejrstoffer, Valgudernes Vier«, efter Hammerichs Gisning et Udtryk for, at *Balder* er kommen i Odins Sted som Hersker i det nye Fredens Rige. Desuden nævnes i det dunkle og stærkt medtagne Vers 69 *Høner*, *Asernes* Gidsel hos *Vanerne*, der nu er kommen tilbage. Men ogsaa *Menneskenes* Slægter skulle leve op igen: »Sal ser hun stande, fagrere end Solen, guldtækket, paa Gimle (efter Bugges Mening egtl. *Gim-Hlé*, »det straalende Læ«); der skulle gæve Folkeskarer (dyggvar dróttir) bygge og al sin Tid Lyksalighed nyde«. *Velven* er ikke udenfor Hedenskabets sædelige Bevidsthed. Adgangen til Gimle betinges ikke af »Godhed«, af »Kærlighed«, af et Liv i Guds frygt end sige Tro; »dyggvar« vil sige paalidelige, trofaste, ædle — den *Side* af det Gode, for hvilken vore Forfædres Øje særlig

var opladt og som, selv i Valhalstiden, for dem hørte væsentlig med til det ideale Menneskeliv; men til fuld Virkelighed, til Herredømme i Sjælene kommer *dette* Gode først i den tilkommende, bedre Verden. Og da endelig er det, at »den Mægtige« »fra Oven« »kommer til Kongedømmen« (V. 70, hos Hamm. 71). Tvivlsomme ere Versets fire sidste Linier: »Domme bringer han i Orden og dysser Trætter, skikker hellige Love, som vare skulle«, de findes nemlig kun i nogle Papirsaufskrifter; men de ere i sig selv smukke og tjene til at fuldstændiggøre Billedet af Fuldkommenheds-Standen under Alfaders egen Styrelse.

Hermed slutte, efter Hammerichs Gising, Spaadomssynerne. Naar det til sidst heder (V. 71, Hamm. 72):

»Der kommer døds mørk	med Lig paa Vinge,
Dragen flyvende,	langs over Sletten
Øglen fra nedden,	flyver Nidhøgg.
fra Nidafjælde;	Nu mon hun synke,«

da skildres *her* ikke et Fremtidssyn. Vølven ser i *nærværende Virkelighed* Dragen, et af Undergangsuhyrerne, flyve over Jorden. Da gør Rædselen hende stum; Indskydelsen svigter hende; hun segner vanmægtig om, og Odin staar ene tilbage.

Den *Grundbetragtning af Tilværelsen*, som vi møde i Vølvespaadommen, har en dobbelt Rod i Hjærtébunden. Paa den ene Side udspringer den af en dyb Bevidsthed om, at alt Liv lider af en *Grundbrøst*, bærer paa Følgerne af et *Brud* i Tilværelsens oprindelige Harmoni. Derfor er *Kamp det almene Livskaar*. Stoffets og Aandens, *uædle* og *ædle* — *ikke* »onde« og »gode« — Kræfter staa imod hinanden. Forsoning er umulig, og ethvert forbigaaende Forlig *svækker* kun Aandskræfterne. Men endelig Sejr kan heller ej vindes af den ene eller den anden Part. At de uædle Stofkræfter nogensinde skulde overmande de ædle Aandskræfter, er utænkeligt; men heller ej disse kunne sejre; thi ogsaa de ere brødesmittede og derfor dødsmerkede. Alt maa da ende med fælles Undergang. Paa den anden Side har Vølvespaadommens Grundbetragtning sin Rod i en ikke mindre dyb Anelse om et *personligt* Væsen, som er Altings Ophav og Herre, hvis skjulte Vilje fuldbyrdes gennem Kamp-Livets Udvikling og dets almene Undergang, men under hvis aabenbare Vælde ogsaa det Evige i

det Forgængelige, det *Ædle* (»dyggvar dróttir«), som var tilstede i den ufuldkomne Tingenes Orden, til sidst skal stige rensset frem af Undergangens alt opslugende Hav til evigt Liv i Herlighed.

Al Religion hviler, mer eller mindre klart, paa hine to Grundtanker, som vi, med den kristelige Oplysning bag os, maa kalde Syndsbevidstheden og Gudsbevidstheden. Men ingen Hedninge-religion har fattet dem saa dybt; aldrig bar Menneskeaaanden paa egne Vinger løftet sig saa højt mod Sandhedens Sol. Man vilde imidlertid fejle storlig, hvis man tænkte sig, at den her fremsatte, i Vølvespaadommen liggende Livs-Betragtning havde staaet i Begrebsformens Klarhed for Kvadets Forfatter eller Tilhørere. Paa det mytheskabende Udviklingstrin kan Menneskeaaanden ikke tænke, men kun *drømme*. Menneskets Indre spejler sig, ham uafvidende i Naturen; dens Kræfter, opfattede i deres udvortes Virkninger, blive til Billeder for de Kræfter, der, efter vedkommende Folks særlige Anlæg, føles som væsentlige Drivkræfter i Menneskelivet; og *kun* i saadanne *Billeder* antager Menneske-Betragtningen Skikkelse; Tanken »iklædes« ikke Billedet, den fødes i og med det. Religionen er følgelig væsentlig *Poesi*, og den religiøse Tanke-Meddelelse maa gives i *poetisk Form*; der er ingen anden. Men heraf følger, at den æsthetiske Opfattelse ej alene er berettiget, men i visse Maader den eneste tilsvarende lige over for Levninger fra en mytheskabende Tidsalders Aandsliv. Ej alene det abstrakte Tanke-Indholds Værd, men ogsaa Udtrykkets Fylde og Ejendommelighed maa man gøre sig Rede for, naar man vil skønne hint Aandslivs Væsen og Betydning.

Det er nu ikke altid sagt, at Udtrykket i mythiske Digte svarer til Tankeindholdets Betydning; tidt nok ligge dybe Tanker — ogsaa i mangt nordiskt Mythekvad — gemte i løjerlige eller ufuldkomment tegnede Billeder. Med Vølvespaadommen er det anderledes. Man har kaldt den et meget *dunkelt* Digt. Det kommer imidlertid an paa, om Dunkelheden er oprindelig, eller den kun er en Følge af den Frastandstaage, hvorigennem vi se Vølvens Syner. At der er Huller i de levnedes Opskrifter af Vøluspá, at Vers ere forvanskede; at Vers ere stillede paa urette Sted, hvorved Sammenhængen bliver uklar*) — det er ovenfor lejlighedsvis paapeget; men den *heraf* flydende Dunkelhed er da ikke oprindelig, og den er nu i meget væsentlig Grad afhjulpen

*) „Tildels Brudstykker. Kun Begyndelsen og Enden ere nogenlunde fuldstændige“, siger endnu N. M. Petersen („Bidrag“ o. s. v., S. 104).

ved S. Bugges og S. Grundtvigs Textkritik, samt Fr. Hammerichs Tolkning. En anden Grund til Dunkelhed ligger vel med Nødvendighed i Kvadets Plan og Bygning, men kan ikke saaledes have været til for dets oprindelige Tilhørere, som for os. Som man vil have set af foranstaaende Redegørelse, fortæller Vølven ikke Mytherne, men *hentyder* kun til dem. En Del og det selvfølgelig de vigtigste af disse Hentydninger ere fuldt forstaaelige for Enhver, der gennem andre Overleveringer har lært de paagældende Myther at kende. En Del kunne nu vanskelig forklares — de fleste af den Slags Enkeltheder ere forbigaaede ovenfor —; men Grunden er da den *tilfældige* Omstændighed, at vi ikke andensteds i Tidens literære Efterladenskaber have nærmere Underretning om, hvad der paa hvert Sted sigtes til. Heller ikke den *heraf* flydende Dunkelhed er oprindelig. Kvadets Forfatter har nok vidst, at det ikke var Hvermands Sag at fatte hver Mythes *Betydning* som Led i den store Skæbneudvikling, der er Kvadets egentlige Æmne: deraf det hyppig forekommende: »Vituð ér enn eða hvat?« (»Vide I mere endnu eller hvad?). Men han har aabenbart forudsat og kunnet forudsætte, at hans Tilhørere kendte og vare fortrolige med de enkelte Myther, som Digtet peger paa, om end nok saa flygtigt, saa at det for saa vidt ikke var dunkelt for dem.

Gaa vi ud herfra og sætte vi os i deres Sted, hvem Vølvespaadommen først blev kvædet eller frømsagt for, tænke vi os lige saa godt hjemme, som de vare, i den Billedverden, Skjalden fører os igennem, og udrustede med den samme friske poetiske Modtagelighed, d. e. med den samme Villighed til i Øjeblikket at tro paa ethvert Billeds Virkelighed og med den samme aarvaagne Anelse — men heller ej mere — om dets dybere Betydning som Afspejling af en Livsbetragtning, saa nødes vi til at sande, at Vølvespaadommen er en bogstavelig talt mageløs Aandens Ørneflugt henover Verden fra dens Begyndelse til dens Ende. Højt i Sky gaar dens Bane; kun Tilværelsens Bjergtoppe berører den; men derfra opklares ligesom med mægtige Lynglimt alle Livets Riger, saa at efterhaanden den underfulde Sammenhæng i det Hele bliver aabenbar. Syn paa Syn udskiller sig i det pludselige, skærende Lys fra den dunkle Baggrund. Enkelte Hovedtræk ses kun; men baade ere de saa væsentlige og fantasi-vækkende, at Billedet af sig selv fuldstændiggøres i vor Tanke, og tillige ere de saa stærke og saa udtryksfulde, at de, engang opfangede i Sjælens Øje, staa faste der, som hugne i Sten. Med

en mærkværdig Konst, som selvfølgelig dog ene er Inspirationens Frugt, ordne Synerne sig, alt som Verdensskæbnen udfolder sig, i symmetriske Grupper, de efterfølgende stadig kastende Lys over og ved sin særegne Stemningsfarve fremhævende de foregaaende. Aldrig daler Flugten, aldrig sagtner Indgivelsens rige Strøm, aldrig mattes den fulde, højtidelige Toneklang; det føles som en pludselig Afbrydelse, som var der endnu meget Mere tilbage, da det sidste Rædselssyn lukker Vølvens Mund og hun synker afmægtig ned. Bøjelig, rig paa skiftende rytmiske Figurer, som intet andet Versemaal (maaske Hexametret undtaget), snor den gamle Kviðuháttur sig om Tankens Udtryk, altid forklarende det og forhøjende dets Virkning ved at gengive levende og fint Stemningernes vekslede Spil*). Tør man antage, at den i alt Fald meget gamle, hymneagtige, særdeles udtryksfulde Melodi, som Hammerich anfører efter et fransk Musikværk fra 1780, hvortil den har fundet Vej fra København, sandsynligvis fra herværende Islændinger — tør man antage, at denne Melodi er oprindelig, saa er Vølvespaadommen i sin Helhed et Natur-Konstværk af første Rang. Men det Storsyn paa Verdenslivet, som dette Kvad rummer, som har ligget i Skjaldens Sind frugtbart, livsskabende, stærkt nok til afføde den fuldkomneste, værdigste Form, det har selvfølgelig havt sine Rødder vidt og dybt i *Folkets* Bevidsthed; det sande Aandsstørværk er aldrig Enkeltmands Indfald eller Særeje. Men hvad var det saa for et Folk? Hvor og naar er Vøluspá bleven til?

Hammerich mener, at Kvadet har været *fælles-germansk*, eller dog at de andre germanske Stammer udenfor Norden have ejet tilsvarende Oldkvad. Han finder Spor af et saadant Kvad i et oldtyskt Brudstykke, »Wessobrunner-Bønnen«, optegnet i Nordtyskland i Karl den Stores sidste Dage. Her findes Verdens Skabelse omtalt i Vers, af hvilke nogle næsten ordret svare til Steder i Vøluspá — t. Ex. »dat ero ni uuas, noh ufhimil«, sammenholdt med Völ. Vers 6, L. 5—6: »jörð fannsk æva, né upphiminn«. Et andet Spor er det sydtyske Kvad »Muspilli«, som bl. A. tegner den sidste Kamp med Træk, der, skønt til læmpede efter kristelig Tankegang, dog paafaldende ligne Vølvespaadommens Skildring. Selve Navnet »Muspilli«, der her er Verdensødelæggeren, betegner tydelig nok samme Skikkelse som

*) Exempelvis kan fremhæves den lette, raske Gang i Verset om Asernes Ungdoms-Travlhed paa Idesletten; det er ypperlig eftergjort af Hammerich. Flere Exempler anføres i dennes Skrift S. 18 o. f.

Surt, Muspelsønnernes Hersker. Antikrist, der ligefrem kaldes »Ulven« — »der Warch« —, kæmper med Elias — »Helias« — og fældes; men, ligesom Thor, saares ogsaa Elias; dette, heder det, tro i alt Fald »mange Guds Mænd«, og, saa snart Elias' Blod drypper paa Jorden:

›inprinnant die perga,	brænde Bjergene,
poum ni kistentit	Træ ej staar,
einhc in erdu,	ej et eneste paa Jord,
aha artruknit,	Vandet udtørres,
muor varsuilhit sih,	Havet fortæres,
suilizot lougiu der himil,	Himlen tæres af Luer,
mano vallit,	Maanen falder,
prinnit mittilagart,	Midgaard brænder,
sten ni kistentit eink in erdu*)	Sten ej staar i Jorden —

en Skildring, der jo minder stærkt om Vølvespaadommens Vers 63 (hos H., 62 hos S. Grundtvig). Ogsaa i oldengelske kristne Kvad paaviser Hammerich (»De episk-kristelige Oldkvad hos de gotiske Folk« 1873), mangfoldige Udtryk og Vendinger, som røbe Minder fra de samme hedenske Skabelses- og Undergangs-Forestillinger, som levede i Norden. At Kvad af saadant Indhold ogsaa udenfor Norden naturlig kunne have været lagte i Munden paa vise Kvinder, ogsaa især hos Tyskerne, tør vi slutte af de romerske Efterretninger om germanske Kvinder, som spurgtes til Raads i vanskelige Tilfælde (navnlig Veleda i Vespasians Tid, hvis Navn minder om Ordet »Vala«)**).

Men, fordi man maa forudsætte, at der hos Germanerne udenfor Norden har været Kvad om *samme Æmne* og i *samme Tone* som Völuspá, er det *ikke* sagt, at *selve dette Digt* tør betragtes som oprindelig fælles-germansk. Alle Germaner have utvivlsomt været Asadyrkere; Vidnesbyrdene ere for mangfoldige, til at der her kan blive Plads endog kun til en Oversigt; det mest iøjensfaldende er selvfølgelig de overensstemmende Gude-navne i Ugedage hos Nordboere, Tyskere og Engelskmænd***).

*) Digtet er alt 1835 aftrykt efter Schmellers Udgave med dansk Oversættelse samt Ordforklaring i „Nord. Tidskr. f. Oldkhd.“ III, 1, S. 167—180, ved N. M. Petersen.

**) Se J. Grimms „Deutsche Mythologie“, Afsnittet „Weise Frauen“.

***) Læseren maa i det Hele her henvises især til J. Grimms: „Deutsche Mythologi“. Det tyske Navn for Onsdagen: „Mittwoch“ er ikke oprindeligt; i Westfalen og Nederrhin-Egnene siges endnu: „Godenstag“, „Gons-tag“, „Gudens Tag“ (s. Skr., 1ste Udg. S. 89).

En anden Sag er det, om Asatroen overalt og til enhver Tid har havt selvsamme Indhold og Skikkelse. Dette maa man vel paa Forhaand sige Nej til. Der maa paa det store Omraade og i de mange Aarhundreder, hvor Asatroen har hersket, være foregaaet mange særegne Udviklinger; hist er en, her en anden Guddom traadt i Forgrunden, Sagn om en Gud ere overførte til en anden, nye Myter opstaaede o. s. v. Hos Nordboerne især maa Asatroen betragtes som en *særlig Udvikling af fælles Forestillinger*, saa meget selvstændigere og mere afvigende, som Hedenold varede længer i Norden end i den øvrige germanske Verden. Spørgsmaalet er da, *om Völuspá hører til det fælles-germanske eller til det særlig nordiske Trin af Myte-Udviklingen*.

Nogle Punkter maa her særlig fremhæves. Sandsynligvis have *Vanerne ikke* havt Plads i Gudeverdenen udenfor Norden*).

*) Rimeligvis er den kvindelige Guddom Nerthus, hvis Dyrkelse Tacitus udførlig omtaler (Germ. c. 40), det samme Væsen, der senere som mandlig Guddom dyrkedes i Norden under Navnet *Njörðr*. Det er paa-faldende, at Nerthus-Dyrkelsen ifølge Tacitus var særegen for en Ø i Østersøen og øvedes der i Forening af flere ved Østersøen boende Stammer, men at derimod aldrig nogen Gud med et til Njörðr svarende Navn nævnes eller hentydes til i senere Efterretninger eller Sproglevninger fra Tyskland eller England (J. Grimm: Deutsche Myth., 1ste Udg. S. 140–141). Det nordiske *Freyr* er samme Ord som det gotiske „Frauja“, det oldengelske „Frea“ og et oldhøjtyskt „Fro“; men udenfor Norden bruges dette Ord, kun som Apellativ, i Betydning af „Herre“, især om Gud og Kristus (saaledes baade hos Vulfila og af oldengelske kristne Skjalde, t. Ex „Mandkøns Frea“). At det hedenske Gudenavn saa alment og saa tidlig (Vulfila i det 4de Aarhundrede) skulde være blevet gjort til et Apellativ med saa ringe Mindelse om dets oprindelige hedenske Betydning, at det kunde træde i Stedet for „*κύριος*“, dette er ikke nær saa troligt, som at et oprindeligt fælles-germanskt Apellativ i Norden er blevet knyttet til en særegen Gudeskikkelse, naar denne først var skabt — vistnok ved Udsondring af den gamle Nerthus-Dyrkelse, med hvilken den senere Freys-Dyrkelse har paa-faldende Lighed (begge Guddomme føres omkring paa tildækkede Vogne, og der ofres til dem for godt Aar m. v.) Nordboernes „*Freya*“ er Tyskerne fremmed. Da de romerske Ugedagsnavne overførtes til Germanerne, kaldtes „*dies Veneris*“ i Oldhøjtysk „*Friatac*“; men „*Fria*“ er den samme som *Frigg*, *ikke Freya*; skulde Dagen være kaldt efter hende, maatte den i Oldht. have hedt „*Frouwentac*“. Skønt disse og flere af Grimm anførte Kendsgerninger have ledet ham selv til at tvivle om, at Vanerne kendtes eller dyrkedes udenfor Norden, er han dog tilbøjelig til at antage dem ogsaa for oldtyske og oldengelske Guddomme; men hans Grunde ere yderst svage, — som naar han finder et „vigtigt“ Vidnesbyrd om Freyas Tilværelse hos Angelsaxerne i Bjovulv-Kvadets Omtale (V.

I Völuspá derimod have de endog en fremragende Plads: deres Kamp med Aserne er den første »Folkekrig« i Verden; ogsaa nævnes baade »Ods Mø« og »Beles Bane« — altsaa begge Njærds Børn —, lige som et dunkelt Vers henimod Slutningen (V. 68 hos S. Gr.) synes at hentyde til, at Høner havde været Asernes Gidsel hos Vanerne. De herhen hørende Steder kunne umuligt være senere Indskud, de ere oprindelige, fordi de ere organiske i Kvadet, Völuspá er en helstøbt selvstændig Behandling af Æmnet. Fremdeles findes udenfor Norden, ifølge Grimms Vidnesbyrd (D. M., S. 143) ikke mindste Spor til Heimdal, saa lidt som til Myten om Balders Død (medens Balder som en Odinssøn under Navnet Beldegg forekommer i oldengelske Stamtavler), og hvad der kan tydes som Spor af Loke, er højst tvivlsomt. Derfor kunne endda gjerne disse Myter have levet udenfor Norden; thi hvad kan ikke Tiden have udslettet? Men Sandsynligheden er dog derimod, naar man finder rigelige Spor af andre Guder og andre Myter, fortrinsvis dog saadanne, som maa tænkes at have udgjort de oprindeligere Skikkelser (Wuotan, Fria, Donar o: Thor o. s. v.). Naar da hine Guder og hine Myter udgøre Hovedled i Völuspá, uden hvilke Kvadets Mening helt vilde forandres, saa synes man med nogenlunde Sikkerhed at kunne slutte, at, har der end ogsaa udenfor Norden været gamle Skabelses- og Ragnarøks-Kvad i samme Stil som Völuspá — hvad de før nævnte tyske Brudstykker noksom vise — *dette* Kvad er ikke opstaaet udenfor Norden; det er blevet til her og det afspejler Myte-Udviklingen paa et Trin, hvor den i Norden allerede havde skilt sig kendelig fra det fælles-germanske Grundlag.

»Vølvespaadommen« er da vistnok særlig *noruisk*. Er den *fælles-nordisk*? Afspejler den Tro, Tænkemaade og Fremstillings-evne i hele Norden eller maaske kun i en enkelt Del af Norden?

Det fulde Svar paa dette Spørgsmaal vil bedst kunne gives, naar vi have gennemgaaet hele den oldnordiske Folke-Digtning. Et foreløbigt Udslag vil dog kunne naas for Völuspá alene og vil være godt at have i Erindring indtil videre. Men for at naa

2399) af „Brosinga Mene“ d. e. „Brosinga Men“, Freyas Halsbaand: det nævnes næmlig her kun som en Kostbarhed, hvilken Hama (o: Hamder) skulde have bragt til Eormenric (o. Jörmunrekr), altsaa uden mindste Sammenhæng med Freya-Myten, hvorfra Navnet, tydelig nok, hos den med mange nordiske Sagn kendte engelske Sanger har forvildet sig ind i et temmelig flygtigt Minde om et Heltesagn. (Jvfr. G. Storm: Den komp. Methodes Bet. for Studiet af den nordiske Mythol., Kra. 1875, S. 27.)

det, vil det være rigtigst først at gøre sig Rede — saa vidt muligt — for Kvadets Tilblivelses-Tid; herfra vil der næmlig sikrest kunne sluttes til Hjemstavnen.

Ydre Tidsmærker fattes; thi at Völuspá i det 13de Aarhundrede havdes paa Island i Afskrifter af ældre Opskrifter og da gjaldt for et ældgammelt Kvad, dette oplyser jo Intet om, hvor længe det har gaaet fra Mund til Mund, inden det nedskreves første Gang, endnu mindre, om hvorvidt det kan tænkes opstaaet der, hvor det fandtes, altsaa paa Island, eller om det er bragt dertil andenstedsfra, og da hvorfra. Man maa altsaa holde sig til indre Kendemærker, og da først og fremst til Beskaffenheden af Kvadets mytiske Indhold.

Velvespaadommen er, som alt antydet, ingenlunde det ældste Kvad i sin Slags. Det *forudsætter* en Række Myter kendte, og kendte i saa udførlig og fast Skikkelse, at de forinden maa have været fremstillede og bevarede i poetisk Form. Det *forudsætter* endvidere hos Tilhørerne ej alene en saadan Fortrolighed med disse Myter, men ogsaa en saa udviklet Bevidsthed eller dog Anelse om den dybere Sammenhæng imellem dem, at Digtets korte, saa at sige glimtvis belysende Hentydninger have kunnet forstaaes og umiddelbart sætte Stemningen i Bevægelse. Vi maa altsaa tænke os Kvadet blevet til paa en Tid, da den mytiske Bevidsthed alt var bleven saaledes udviklet, at Asatroen stod som en Helhed for Menneskene, som en fuldstændig Sammensmeltning af Natur-Billeder og sædelige Idealer i skæbnebestemt, historisk Fremskriden henimod en Afslutning, der omfatter hele Verdenslivet; og det maa forudsættes, at alle tidligere Forsøg paa at give denne Bevidsthed Udtryk, ere blevne saaledes stillede i Skygge af Völuspá, at dette Kvad har fortrængt dem alle af Folkets Minde. Det er, som naar man staar foran en Hovedfos i en Flod: de mange mindre Fald ovenfor i Hovedløbet og Tiløbene ser man ikke*).

Paa den anden Side er det lige saa klart, at Vølvens Storsyn paa Tilværelsen endnu staar for Digteren i fuld *Friskhed*, samt at han føler, Tilhørerne maa anstrænge sig for at følge hans Tankes høje Flugt: »Vituð ér enn eða hva?« Hvilke Kvad i lignende Retning der end kunne have været til forinden, hvad *denne* Sanger fremstiller, er i sin Helhed gaaet op for ham som

*) Jfr. S. Grundtvig: „Er Nordens gamle Literatur norsk?“ Hist. Tidskr. 4de Række 1ste Bind, ogsaa særskilt og da S. 95 o. f.

noget *Nyt*, som den længe søgte og nu fundne Aabenbaring af Sagnenes dybere Sandhed. Det er aldeles utænkeligt, at en senere Digter, fra Slutningen af Hedenold, da Gudesagnene paa mange Maader havde skiftet Farve og Præg og vare ved mer eller mindre at synke ned til Morskabs-Æventyr, — et Præg, hvormed i det Mindste en hel Del af dem fremtræder i Snorres Edda, og som hviler over adskillige af selve Eddakvadene — det er utænkeligt, at en Digter fra en saadan dalende Tid, skulde have kunnet synge ud af en saa ren og ophøjet, saa levende og fast Tro, som den, der træder os imøde i *Völuspá**).

Vi ville senere se, at Grunde, hentede fra Stil og Sprog, henviser hele den folkelige Hedenolds - Digtning, med Undtagelse af et Par enkelte Kvad., til Tidsalderen før Vikingetiden, d. v. s. før det 9de Aarhundrede. Er da *Völuspá* det ældste bevarede Kvad af hele denne Gruppe, saa synes det at maatte rykkes et godt Stykke op i Tiden fra Aar 800. Paa den anden Side, naar det maa henføres til en Tid, da det nordiske Aandsliv ej alene havde skilt sig bestemt fra de sydligere Naboers, men ogsaa var skredet et godt Stykke frem i Udvikling af et selvstændigt Indhold, især for saa vidt som nu hele Vane-Slægten havde faaet Plads blandt Guderne, saa maa Kvadets Tilblivelse rykkes et godt Stykke ned i Tiden fra hint Øjeblik, da Stammerne skiltes ad — hvad Indskrifterne med ældre Runer siger os skete ved 250. Rimeligst bliver saaledes den af de fleste Lærde antagne Mening, at *Völuspá* maa tænkes opstaaet i *det 5te eller 6te Aarhundrede*.

*) Den af nogle Islændinger nærede og bl. A. af Dr. E. Jessen (Hist. Tidskr. III, 6) hævdede Anskuelse, at *Völuspá* skulde være forfattet som et „Repetitions- og Katechisations-Stykke“ paa Island, altsaa i Vikingetiden, d. v. s. i Hedenskabets Opløsningstid, er fyldestgørende gendreven af S. Grundtvig i det nys nævnte Skrift. Et enkelt Udtryk har her spillet en stor Rolle, nemlig det om Lokes Fængsling under „*Hveralund*“, som Hammerich oversætter ved „*Hedvældslund*“. Man mener, at, da „*Hverer*“ d. e. hede Kilder kun kendes paa Island, maa dette Tanke-Billede være blevet til der. S. G. mener, at „*hverr*“, som egentlig kun betyder „*Kedel*“, kan være brugt i Betydning af „*Bjerghule*“ (ligesom i Hymeskviða, 27). Men selv om man antager, at virkelig Forestillingen om hint vulkanske Naturfænomen hører med til Myten, kunde da ikke de „vidtfarne Goter“ (o: Germaner), som Hammerich siger, andensteds end paa Island have iagttaget Sligt? Og, selv om Udtrykket virkelig stammede fra Island og *der* var kommet ind i Kvadet under den langvarige mundtlige Tradition, er det derfor sagt, at Kvadet i sin Helhed har samme Oprindelse?

Fra sproghistorisk Synspunkt møder ved denne Tidsbestemmelse den Vanskelighed, at *Sproget i Indskrifterne med ældre Runer staar paa et saa ulige ældre Trin end i Edda*. Er det muligt, spørger man, at et Kvad kan være gaaet over fra den ene til den anden Sprogalders uden aldeles at omstøbes? og kan det i saa Fald betragtes som det samme Kvad? Man maa herved ikke lade sig hilde af Sprogets Udseende i Haandskrifterne fra det 13de Aarhundrede. Det er ved første Øjekast en hel Del uligt Sproget i Rune-Indskrifterne med yngre Runer. Og dog er det væsentlig samme Sprog, og det selvsamme Vers kan være gaaet over fra den ene til den anden Periode*), uden at et Ord er forandret. Ligeledes med de ældre og yngre Runers Sprogform. Det er tidligere omtalt, at efter de seneste Tidens Gransking svinder mer og mere Sandsynligheden for noget Spring i Sprogudviklingen fra de ældste til de yngste Runers Tid. Men tænker man sig en jævn Overgang gennem Aarhundreder, erindrer man, at allerede de ældste Indskrifter (Guldhornene, Tune-Stenen) vise Spor til det samme Versemaal og Rimsystem, som bruges i Völuspá og alle andre Digte i Kviðuhátt, husker man endelig paa, at den hele Udvikling er foregaaet indenfor den ene og samme aandshistoriske Tidsalder: Hedenskabets (ikke, som naar Eddakvad genfindes i middelalderlige Folkeviser, efter at et nyt Kulturprincip er kommet imellem), *saa* bliver det ingeniunde utroligt, at et ældgammelt Kvad, der udmærkede sig ved sin Skønhed og Kraft, og som indeholdt det rene og mest op-højede Udtryk for Tidens og Folkets Tro, kan være blevet baaret fra Slægt til Slægt til Slægt og lidt efter lidt have taget Del i *Ordformernes* Omdannelse uden at *selve Ordene* have lidt nogen væsentlig Forandring. Naar i vore Dage, efter levende Tradition, en Folkeviser fra Middelalderen skrives op i Nutidens Sprog, vil man dog ikke kunne nægte, at det er samme Digt som det oprindelig var, skønt Sprogformen er saa meget forskellig. Imidlertid har man jo endnu kun faa og spredte Sprog-minder at holde

*) Se S. Grundtvig: „Om Nordens gamle Literatur“, S. 69, hvor han benytter P. A. Munchs Exempel til at belyse Forskellen, nemlig Völuspá, Str. 5, L. 1—4:

„Ek man jötna ár of borna	pá er forðum mik fædda höfðu,“
som i Runesproget vilde lyde (eller se ud):	
„Ik man itna ar uf burna	pa is furpum mik foþipa hafpu.“

sig til. Det er jo muligt, at fortsat Granskning vil lede til den Slutning, at intet i yngre oldnordisk Form eksisterende Kvad kan betragtes som umiddelbart overleveret fra saa tidlig Tid som det 5te Aarhundrede. Men dermed er ikke det Hovedpunkt rokket, at Völuspá har sin Rod i den hedenske Kulturs Blomstringstid, og ingenlunde i Opløsningstiden efter det 9de Aarhundrede.

Staar dette fast, bliver det ogsaa muligt at svare paa det Spørgsmaal, om Kvadet er nordiskt Fælleseje eller tilhører en enkelt Gren af Stammen, d. e. den norske; thi om Island kan der jo ikke være Tale, siden Landet først byggedes fra 874. Det er næmlig utvivlsomt, at i den ældre og mellemste Jernalder var der ingen som helst væsentlig Kulturforskel mellem de nordiske Lande; Folk og Sprog vare ét. Fremdeles har Oldgranskningen godtgjort, at denne Kultur har udbredt sig søndenfra nord-efter, ikke omvendt. Og endelig vise Sagnene om Ynglinger og Skjoldunger, at efter det nordiske Folks egne Traditioner vare disse Kongeætter Oldtidens ypperste i Norden, samt at Sæderne for deres Magt, Upsala og Lejre, ogsaa vare Folkelivets Midtpunkter, inden Hedenskabets i Vikingetiden ligesom samlede sin sidste Kraft i Norge og paa Island*). *Skulde* man søge Völuspá's Hjemstavn i nogen enkelt Del af Norden, maatte det da snarere være i Danmark eller Sverige, end i Norge. Men *hvor* end dette Kvad kan have lydt første Gang, der er ingen Grund til at forudsætte, at det ikke snart er blevet kendt og kært og længe husket *hele Norden over*: thi den religiøse Verdensanskuelse, som Kvadet udtrykker, laa sikkert nok paa Bunden af Gudsyndelsen, og denne gjaldt overalt i Norden de samme Guder. Völuspá tør altsaa betragtes som *alle Nordboers Fælleseje* fra Begyndelsen af, om det end, med saa megen anden Oldtidsarv, er blevet frelst fra Glemsel alene ved Islændingernes Troskab mod alle gamle Overleveringer.

I Sammenhæng med det her Anferte frembyder sig endnu et Spørgsmaal, som man meget maatte ønske at kunne faa Svar paa. Ved hvilken Slags *Lejligheder* er Völuspá oprindelig *foredraget*? Hvorledes er dette — og lignende — Kvad traadt frem i Folkelivet? At Vølvespaadommen skulde være saa at sige et Skolearbejde, et »Repetitions-Stykke«, bestemt til at hjælpe Hukommelsen at gæmme Myterne, en Slags Huskeseddel, det er en aldeles urimelig Antagelse for Enhver, hvis Øre blot har opfanget

*) Jfr. S. Grundtvig a. Skr. S. 96 o. f.

en svag Gønklang af den vældige Orgeltone, den Genlyd af Heimdals Lur, som bruser igennem Digtets Vers. Saaledes synger man kun ud af en dybt bevæget *Stemning* og for at vække en lignende *Stemning* hos sine Samtidige. At det, som Tilfældet vistnok var med de folkelige Helte- og Ættekvad og, efter mangfoldige historiske Beretninger, med Skjaldekvadene, skulde være foredraget for Kongers Hirdmænd ved de sædvanlige Drikkelag, synes lidet troligt. Des mere ledes Formodningeu hen paa de store *Blot*, som fra Tid til anden samlede Mennesker ved Gudehovene. Fra den historiske Tid haves mange Sagaefterretninger om Skikkene ved saadanne Fester*). Særlig kan fremhæves, hvad der i Heimskringla fortælles om Indthrøndernes Blotgilder paa Mæren, som Haakon den Gode nødtes til at deltage i, og som Olaf den Hellige straffede**): det ses heraf, at i saadanne Blot deltog Folket fra større Landstrækninger, at de forestodes af Høvdingerne, at Ofringerne fulgtes af Gæstebud, og at der under disse blev drukket Skaaler, indledede ved Taler til Gudernes Ære. Dette Billede stadfæstes af mange andre Sagaer, hvori

*) De ere samlede i *K. Maurers* udmærkede Værk: „Die Bekehrung des norwegischen Stammes“ II, S. 195 o. f.

**) *Hskr., Haakon den Godes Saga*, Kap. 19: „Vintren efter var der redet til Juleveitale for Kongen inde paa Mæren. Da det led mod Julen, lagde de otte Høvdinger, som mest raadte for Blotene i hele Thrøndelagen, Stævne med hverandre“ og aftalte at øde Kristendommen i Norge. „Da Kong Haakon og Sigurd Jarl kom ind paa Mæren med sin Hird, vare Bønderne komne der i stor Mængde“. Bønderne kræve truende, at Kongen skal blote. Sigurd Jarl mægler mellem dem og faar Kongen til at føje sig saa vidt, at han aad nogle Bidder af Hestelever og „drak alle de Skaaler, som Bønderne iskænkte for ham, uden Korsets Tegn“. Hvordan det gik til ved Skaaldrikningen, ses af Beretningen, i Kap. 18, om Gildet paa Hlade, hvor det heder: „Da det første Bæger var iskænket, talte Sigurd Jarl for Skaalen (mællti fyrir minni), signede den til Odin og drak Kongen til af Hornet“. — *Hsk. Olaf den Hell's Sagn*: Kap. 113: „Denne Høst mældtes disse Tidender Kong Olaf inde fra Throndhjem, at Bønderne der havde havt talrige Gæstebud ved Vinternat, og at der da var store Drikkelag; der blev sagt Kongen, at alle Skaaler signedes til Aserne efter gammel Skik. Det blev ogsaa fortalt, at man der havde dræbt Nød og Heste, stænket Blodet paa Staller, øvet Blot og talt saaledes derved, at det skulde være for et godt Aar.“ Senere faar han følgende nærmere Underretning gennem en af sine „Aarmænd“: „Det er deres Vis, Herre, at have Blot om Høsten for at hilse Vinteren, et andet midt om Vinteren og det tredje om Sommeren. De, som deltagte deri, ere Eyrerne, Sparbyggerne, Verdølerne og Skeynerne (de fire indthrøndske Fylker). Tolv Mænd er det, som forestaa Blotgilderne.“

saavel norske som islandske Forhold skildres. Der var altsaa ved Blotgilderne Anledning til at *tale* om Guderne. At der hermed var forbundet Foredrag af gamle Kvad til Gudernes Ære, siges ikke. Men det synes meget rimeligt, at i tidligere Tider, da endnu ikke Myterne vare blevne saa at sige til gamle, vel kendte, om man vil forslidte Sager, og da Skjaldekonsten endnu ikke havde bemægtiget sig dem til prægtig og konstig Udsmykning, som Tilfældet alt var før Harald Haarfagers Tid (herom mere siden), da har Fremsigelse af hellige Kvad været en væsentlig Del af Blotskikkene. En mærkelig Stadfæstelse finder denne Formodning i Adam af Bremens ofte citerede Beretning om den hedenske Gudstjeneste ved *Upsala-Hovet**). Det fremgaar heraf, at endnu i det 11te Aarhundrede holdtes her hvert niende Aar store Blot. Der er Misforstaaelser i Meddelelsen, navnlig for saa vidt »Fricco« er en aabenbar Sammenblanding af Freys Navn og Betydning med Friggs, der atter blandes med Freya. Men i Hovedsagen er vistnok Beretningen rigtig — Mester Adam beraaber sig jo endog paa et Øjenvidne —, og det er da meget mærkeligt, at han omtaler „*Sange, som pleje at digtes (ficri) ved den Slags Offerhøjtid, mange og skammelige*“, d. v. s. fulde af Hedenskab. Havde han dog bare anført saa meget som en Strofe af en af disse Sange, som han mener det sømmeligst at tie om, saa vilde man her have havt en uvurderlig Oplysning. Men selv det Lidet, han mælder, er højst betydningsfuldt: det synes ikke muligt, at disse Sange kunne have været andre end saadanne Mytekvad, som vi kende fra Edda, navnlig som Völuspá. At Skikken at foredrage saadanne har holdt sig saa længe ved Upsala-

*) Adam. Brem. IV, C. 27: „De have saaledes til alle deres Guder sine særskilte Præster, der forebringe Folkets Ofringer. Naar Sot eller Sult truer, ofres til Afguden Thor, naar Krig truer, til Wodan. naar Bryllup skal holdes, til Fricco. Ogsaa plejer hvert niende Aar alle Sveriges Herreders (Provinciarum) fælles Højtid at holdes i „Ubsola“. Fra denne Højtid kan Ingen unddrage sig. Konger og Folk, Alle og Enhver føre sine Gaver til Ubsola Ofringen foregaar saaledes. Af alt levende Mandkøn ofres ni Stykker, med hvis Blod det er Skik at hylde Guderne. Men Legemerne ophænges i en Lund nærved Templet. Denne Lund er næmlig saa hellig for Hedningerne, at hvert enkelt Træ er gudyldt ved de Ofredes Død eller Blod. Der hænge ogsaa Hunde og Heste med Mennesker, af hvis i Flæng ophængte Legemer en kristen Mand har fortalt mig at han havde set 72. Desuden er der *Sange (neniæ)*, som pleje at digtes ved den Slags Offerhøjtid, mange og skammelige (inhonestæ), som det derfor er bedst at tie om.“

Blotene, medens der ikke er Spor til dem i Efterretningerne om Blot i Norge og paa Island, finder sin naturlige Forklaring i den overalt i Verden fremtrædende Tilbøjelighed til at fastholde gamle hellige Skikke ved de ældste Hovedsæder for en gammel Gudsdyrkelse (man tænke paa Kirkefesterne i Rom den Dag idag). Men, har Sligt været Skik endnu i det 11te Aarhundrede i Upsala, saa er der al mulig Sandsynlighed for, at det Samme har fundet Sted ved det andet Hovedblotsted i Norden i ældre Tid, det i *Lejre*, hvorom Erindringen endnu var levende, da *Thietmar af Merseburg* skrev (d. e. i det 10de Aarhundrede), hundrede Aar efter at de vare ophørte*). Det turde da næppe anses for nogen særdeles dristig Gisning, naar man vilde tænke sig, at *Völuspá* — og lignende Kvad — have været foredragne ved saadanne Hovedhøjtider, maaske endog langt ned i Tiden, og da vel af nogen særlig heri øvet Mand, en »Viernes Thegn«, hvem det paalaa at huske, at fremsige for Menigheden og at overlevere til Efterslægten de arvede hellige Ord. Muligvis sigtes der netop til et saadant Hværv med det tidligere omtalte Udtryk »*pulr*«, som paa Snoldelev-Stenen bruges om hin Gunvald eller Roald »paa *Salhøje*«.

For saa vidt Odin giver *Vølven* Anledning til at tale, kunde man tælle *Vølvespaadommen* sammen med nogle andre Eddakvad, hvori ligeledes Odin optræder. Hint Digt er imidlertid i sit Indhold saa altomfattende, at det helst burde tages i Øjesyn for sig. De øvrige Gudekvad, som jeg forholdsvis kan fatte mig kortere om, ordne sig naturligt efter de tre Hovedguder, som deri spille Hovedrollerne: *Odins-Kvadene*: *Vegtamskviða*, *Vafþrúðnismál* *Grimnismál*; *Þkors-Kvadene*: *Þrymskviða*, *Hymiskviða*, *Alvíssmál* og *Harbarðsljóð*; *Frey's-Kvadet*: *Skirnismál*. Tilsidst kommer *Lokasenna*“, der vel nævnes efter Loke, men i Virkeligheden paa

*) *Thietmar Merseb.* I. C. 9: „Der er et Sted paa denne Kant (o: „hos Normannerne“), hint Riges Hovedstad (caput), Lederun ved Navn, i et Landskab, som kaldes *Selon*, hvor hvert niende Aar i Januar Maaned, ved den Tid, naar vi højtideligholde Herrens Aabenbaring (Theophania), alle kom sammen og der ofrede til Guderne 99 Mennesker og lige saa mange Heste med Hunde og Haner.“ Billedet turde være overdrevet; men at det i sin Helhed hviler paa rigtig Overlevering, er utvivlsomt.

sin Maade omfatter hele Asalivet og saaledes danner en Slags Modstykke til Vølvespaadommen. Endelig komme de to mere med Menneskeverdenen, end med Gudeverdenen systende to Kvad »Rígsmaal« og »Hyndluljóð.«

2. Odins-Kvad.

a. Vegtamskviða (Vegtams-Kvædet)

Atter, som i Vølvespaadommen, se vi Gudedrotten i Kast med en Vølv af Jætteæt. Anledningen er, at *Balder* har havt onde Drømme. Guderne raadslaa derom, Odin sadler Sleipner og rider til Nifhel. »Østen for Døren véd han er en Vølves Gravsted. Med »Valgald«, d. e. Galder over Dødnings, nærer han den Vise til at rejse sig og tale. Vaandende sig ved at blive forstyrret, spørger hun, hvem der har vakt hende. Odin kalder sig Vegtam (den vejmagtige, vidtfarne), Søn af Valtam (den valmagtige, Herskeren over de Sværdfaldne), med begge Ord pegende paa sig selv og sin Gerning, samt spørger, hvi man her i Helheim har bredt Bænk som til Gilde. Vølven svarer, at det er for Balders Skyld, som ventes — Mjøden staar alt brygget i Karret med Skjold over —, samt slutter:

»Nødig talte jeg, nu vil jeg tie«,

Ord hvormed hun atter og atter slutter sine Svar, medens Odin altid paany driver hende til at tale med Ordene:

»Ti ej, Vølv! Jeg vil dig spørge.«

Hun aabenbarer ham da videre, at Høder vil dræbe Balder og at Vale, hvem Rind føder, skal hævne ham. Tilslidst gør Odin hende et Spørgsmaal, der for os, som for hende er en Gaade. Hun gætter nu, at det er Odin, hun har talt med, og da han til Gengæld ytrer, at hun nok ikke er nogen Vølv, men snarere tre Thursers Moder (∴ Angerbode), byder hun ham ride hjem: nu skal Ingen faa hende i Tale, før da,

»naar løs af Lænke og alting raver
Løke skrider i Ragnarek.«

Ligheden i Bygning mellem dette Kvad og Vølvespaadommen er iøjnefaldende. Ligeledes ere flere enkelte Steder *) hinanden

*) T. Ex. Vegtamskv. V. 1:

„Da ginge Magterne
til Domstol alle,

og herom raadslog
hellige Guder“ —

sml. Völuspá V. 9, 12, 27 og 29 samt Þrymskv. V. 14.

saa lige, at man, for saa vidt det ikke er saadanne staaende Udtryk, som findes i al Folkedigtning, maa forudsætte enten Efterligning fra det ene Digt til det andet eller Anvendelse paa begge Steder af et og samme ældre, nu tabt Kvad. Det sidste formoder S. Grundtvig*) er Grunden til Ligheden mellem Vegtams-Kvædets V. 11 og Velvespaadommens V. 33, L. 5—8 og V. 34 L. 1—4:

»Rind føder Vale i Vestersale; den Odins-Søn næmmer, natgammel, at stride; Hænder han ej tør eller Hoved kæmmer, Før paa Baal han bær Balders Modstander.«	»Snart efter Balder Broder fødtes, Den Odins-Søn næmmed natgammel at stride; Hænder han ej toed, eller Hoved kæmmed, før paa Baal han bar Balders Modstander.«
---	---

Det synes dog lidet antageligt, at der i et aabenbart saa helstøbt Digt som Völuspá skulde være optaget Stumper af andre Kvad. Rimeligere forekommer det mig at forudsætte, at en Skjald, som har kendt Völuspá og i dennes Afsnit om Balders Død savnet et Par Træk, som han selv kendte, nemlig Balders Drømme, Navnene paa hans Hævner og paa dennes Moder, har villet anbringe dem i et særskilt Kvad, hvortil han da brugte samme Ramme som Velvespaadommens, den han saa udarbejdede mere: i Virkeligheden er Vølvens Kval ved at vækkes og tvinges til at tale det mest Poetiske i Digtet**).

b. Vafþrúðnismál (Vavthrudners Taler)

Odin vil, trods Friggs Advarsel prøve Jætten Vavthrudners Visdom. Formummet træder han ind i Jættens Sal. Han kalder sig der »Gavnraad«, men afslaar Jættens Opfordring til at tage Sæde. Jætten, som har ladet ham vide, at han ikke slipper levende ud, med mindre han er den viseste af de to, udsperger ham om Navnene paa Dagens og Nattens Heste, paa Aaen, som skiller mellem Jætter og Guder, og paa Sletten, hvor »Surt og milde Guder skulle mødes.«

*) „Er Nordens gamle Literatur norsk?“ S. 91.

**) Det i Udgaverne med Vegtamskvæta sammenknyttede „Fortaledigt“ eller „Odins Ravnegalder“ forbigaas her, som uægte. Se ovenfor S. 143. Med Hensyn til de Levninger af et gammelt Ragnarøks-Kvad, som findes i Hyndluljóð, henvises til Omtalen af dette Kvad.

Da Gavnraad svarer paa alt dette, byder Vavthrudner ham atter tage Sæde hos sig; de skulle da prøve, hvem der er visest, og det skal *gælde deres Hoveder*. Herefter begynder den egentlige Ordkamp, under hvilken Guden spørger og Jætten svarer.

Verdens Oprindelse, Indretning og Ende er Æmnet, her som i *Vølvespaadommen*. Adskilligt stemmer overens med denne; men iøjenfaldende er det dog, *dels* at den Billedverden, som beskues i begge Kvad, er bleven mangfoldigere i det sidste, *dels* at Hovedsynspunktet er et andet og lavere.

Om Verdens Ophav véd saaledes Jætten, at den er dannet af *Ymer*, Jorden af hans *Kød*, Bjergene af hans *Ben*, Himlen af hans *Hovedskal*, *Søen* af hans *Blodflom* — Enkeltheder som *Vølven* ikke indlader sig paa. Fremdeles kender han Navnene paa *Sols* og *Maanes*, *Dagens* og *Nattens*, *Vinterens* og *Sommerens* *Fædre*. Om Jætternes Ophav véd han, at *Ørgelme* var ældst, *Fader* til *Thrudgelme*, *Fader* til *Bergelme*. *Ørgelme* er avlet af *Edderdraaber* fra *Elivaagerne*. Selv har han, skønt han *nej* havde *Gammen* med *Gygje*, frembragt *Børn*: *under* hans *Axel* voxede *Mø* og *Mand*, *Fod* avlede med den anden en *sexhovedet Søn*. *Bergelme* er frelst fra den store *Vandflod* i et *Trug* (*luðr*); det er det *Første*, *Jætten* mindes. At *Vølvespaadommens* *Forfatter* ikke skulde have kendt disse *Forestillinger*, kan ikke paa-
staas; han kunde have forbigaaet dem med *Vilje*. Rimeligere er det dog, at de ere opstaaede senere. Naar det først var givet at *Jætterne* engang vare bleve til, maatte man drømme videre om deres *Oprindelse*, og det *maatte* blive en *Drøm*, fuld af plumpe, uhyggelige *Billeder*.

Odin vil ogsaa prøve *Jættens* *Kundskab* om *Gudeverdenen*. Ligesom forsøgsvis gør han ham et *Par* mindre *Spørgsmaal*, hvorfra er *Njörd* kommen? og *hvad* tage *Einherjer* sig for hos *Hærfader*, indtil *Magterne* opløses? Da *Vavthrudner* kan svare herpaa, kommer *Odin* til det, han egentlig vil vide: hvor langt *Jættens* *Kundskab* rækker med *Hensyn* til *Verdensundergangen*. *Skarpere*, mere indtrængende lyder *Opfordringen* (V. 45):

»Sig for det tolvte,	Om Jætters Løndomme
om du <i>Tivers</i> (d. e. <i>Guders</i>) <i>Øde</i>	og alle <i>Guder</i>
fuldt ud, <i>Vavthrudner</i> , véd!	Sig du det sandeste!

Det kan han mageligt; hvor har han ikke været? i ni *Verdener*, nederst af dem er *Nifhel*. *Gavnraad* begyndte da en ny *Række* *Spørgsmaal*, atter og atter indledede med det samme *Halvvers*:

Odin er bleven pint, for at han skal sige sit Navn. Man venter da, at dette skal komme. Til sidst siger han det ogsaa. Men først synes han — dette er Keysers sindrige Formodning — at ville advare Geirrød ved at vise sig saa godt hjemme i Asgaard, som kun en af Aserne kunde være. Derfor opregner han de tolv Gudeboliger (V. 4—17*) samt meddeler en Del andre Oplysninger om Livet i Asgaard (V. 18—26)**). Alle disse Vers synes af én Støbning. Men saa kommer (V. 27—30) en Række *Navneremser* (mytiske Floder og Gudernes Heste), som afbryde Sammenhængen og derhos ere fremsatte i Strofer, der ikke, som de foregaaende og en Del af de følgende, ere rene Ljóðahátt-Vers; de synes at være indskudte. Stroferne 31—35 handle om Yggdrasill. Tre af disse synes ægte og slutte sig naturlig til Afsnittet V. 4—26; den sidste af dem indeholder den vel kendte Udmaling af, hvorledes Træet d. v. s. al Livets Kraft stadig undergraves:

»Yggdrasills Ask	en Hjort bider Toppen,
Ondt døjer	trasket er Siden,
mer end Mænd vide:	nederst Nidhugg gnaver.«

Derimod ere to Strofer (V. 33—34) aabenbart indskudte: de indeholde Navne paa *fire* Hjorte, som æde af Træets Løv, og paa en *hel Mængde* Orme, som tære paa Roden. V. 36 er atter en Navneremse, næmlig paa Valkyrjer, som gjerne kunde passe i den hele Valhalsskildring, men som dog er mistænkelig,

*) Disse ere 1) *Thrudheim* (Thors Bolig), 2) *Ydale* (Uller, Thors Stiv-søn), 3) *Alfheim* (Frey), 4) *Sökkvabekk* (hvor Odin og Sága — ikke Sága. hun har Intet at gøre med Historien — „drikke glade alle Dage af gyldne Kar“; rimeligvis er Sága, der nærmest maa betyde „Seerske“, den samme som den „fremvise“ Frigg), 5) *Gladshheim*, hvor *Valhal* er, 6) *Thrymheim* (fordum Thjasses, nu Skades Bolig), 7) *Breiðablik* (Balder), 8) *Himinbjörg* (Heimdal), 9) *Folkvang* (Freyja), 10) *Glitner* (Forseti), 11) *Noatun* (Njörd), 12) *Vide* (Viðar). Naar Mange, deriblandt især Finn Magnusson, have ment, at disse tolv Gudeboliger skulde være Billeder paa Dyrekredsen og svare til Aarets Maaneder, saa er det vel muligt, at en saadan Forestilling kan ligge til Grund for Myten; men om vore Forfædre, for hvem Grim-nismål er kvædet, have tænkt derpaa, er meget tvivlsomt; Kvædet selv indeholder intet Vink i denne Retning, lige saa lidt som Gylfegøglets Gen-givelse.

**) Om Einherjernes Mad, om Odins og hans Ulves Føde, om Aæn Thund, om Valgrinden (Porten til Valhal), om Tallet paa Valhals Døre og om paa Salene i Thors Hus Bilskirner, om Geden Heiðrun og Hjorten Eik-pyrnir, fra hvis Takker alle Vande dryppe ned i Hvergelmer.

da Versemaalet er forladt. Helt udenfor Valhalsskildringen ligger Indholdet af V. 37—41 og 43—44, som nævne Solens Heste og Ulve, Jordens Dannelse af Ymers Krop — her føjes til de tidligere kendte Træk, at Skovene ere dannede af hans Haar, Gærdet omkring Menneskeverdenen af hans Tænder — Skibet Skidbladner, samt adskillige Ting og Væsener som ypperst hver i sin Slags. Ogsaa disse Strofer maa man, med Luning, vistnok anse for indskudte. Viserne 42 og 45 ere meget dunkle. De synes at indeholde hin en Paakaldelse af de andre Guders Hjælp mod Ilden, denne en Underretning om, at de nu ere komne. Er denne Tolkning rigtig, saa høre begge Strofer med til det oprindelige Kvad. Derimod er vistnok ogsaa den længste af alle Remserne indskudt, nemlig den med Odins Navne (V. 46—50). Først i V. 53 siger Odin, at *nu* kan Geirrød se Odin, som gav han sig *nu* først tilkende; men i den lange Remse V. 46—50 har han alt nævnt sig med saa mange alkendte Odinsnavne, at Geirrød maatte have skønnet, hvem han havde for sig. Desuden siger han bl. A. ligefrem: »Grimner de kaldte mig hos Geirrød«, som om der var Tale om et fordums Æventyr blandt de mange andre, hvortil der hentydes i Remsen, ikke om noget Nærværende. Endelig er der ikke fuld Overensstemmelse mellem denne og den kortere, vistnok ægte Navnerække, hvormed Kvadet slutter (V. 54)*).

Fjærner man de her udpegede Strofer (V. 27—30, 33—34, 36—41, 43—44 og 46—50), vil man paa den ene Side indse, hvorledes det Kvad, som da bliver tilbage, ved hele sin Bygning let kunde friste senere Foredragere til at indflette flere mytiske Oplysninger og Navne, end der alt var; paa den anden Side vil man da skønne, at der kommer langt mere Sammenhold og Fynd i Digtet, hvis Myte-Oplysninger da vise sig som et *indgribende Moment i Handlingen*. Da Odin i sin *advarende* Valhals-Skildring er kommen til Yggdrasills Nød — dette Spejlbillede af alt Livs Grundvilkaar —, og *da Geirrød endnu lader ham sidde mellem Baalene*, pint som Livstræet selv, da paakalder han omsider Asernes Hjælp (V. 42); de komme og dæmpe Hedens Magt (V. 45), og nu, *da den sidste Frist for Geirrød er udløben*, nu udsynger den krænkedede Gud og Fosterfader Dommens og Straffens Ord over sin Fostersøn, tilsidst aabenbarende sig som den, han er (V. 51—54):

*) Her siges saaledes, at Odin hed „Jaalk blandt Guder“, men V 46. at han hed „Jaalk hos Asmund“.

»Øltung er Du, Geirrød!
altfor drukken;
meget har Du mistet:
min Bistand,
alle Einherjer
og Odins Huldskab.

Eggmødig Val
skal Ygg nu have;
dit Liv er, véd jeg, ledet.
Onde ere Diser Dig;
nu kan Du Odin se,
kom mig nu nær, om Du kan!

Mangt jeg sagde Dig,
men Du mindes Lidt;
svart svige Dig Venner*).
Min Vens Værge
vaadt jeg skuer:
Blod fra Bladet driver**).

Odin heder jeg nu,
Ygg hed jeg fordum,
Thund før i Tiden,
Vak og Skilving,
Vaavud, Hroptatyr,
Gaut og Jaalk blandt Guder,
Ovner og Svaavner —
alle er vordne
mener jeg til mig ene.«

Renset fra alle Tilsætninger, viser Grímnismál sig som et ophøjet og kraftigt, atter væsentlig dramatisk bygget Digt, utvivlsomt meget gammelt. Det faar ved Siden af de andre Odinskvad sin særegne Interesse derved, at, medens disse fremstille Odin i Forhold til Jætter, lader Grímnismál os se ham i *Forhold til Mennesker*. Er han lige over for hine *dæmonisk* — dette ligger i det Uhyggelige i hans Forudanelse om en kommende Undergang, i hint vanprydende Ufuldkommenhedsmærke: det ene Øje, og i hans hemmelighedsfulde, uventede Fremtræden —, saa er han i endnu højere Grad *dæmonisk* lige over for Mennesket, hvem han bringer Døden, skønt han ynkes over ham. Men det er kun fra den ene Side, at Odin synes ond. I Virkeligheden gør han dog Geirrød godt, idet han tager ham til sig — »eggmødig Val skal Ygg nu have«. Asahøvdingen, hvem vi tidligere have set virksom i sit Hværv som Jættefjende, som den, der idelig drager ud og, med Fare for sig selv, udspejder Asafolkets Fjender for at overmande dem ved sin Visdom, han optræder her virksom i sit andet Hovedhværv: at bringe Menneskene blodig Bane, for saaledes at øge Einherjernes Hær, der engang skal staa ved hans Side i den sidste Strid.

*) Næmlig Frigg, som har vildledet ham.

**) Da Geirrød endelig kender Odin og springer op for at tage ham fra Ilden, falder han næmlig og faar sit eget Sværd i Brystet, som det fortælles i et lidet Slutningsstykke i Prosa.

3. Thors-Kvad.

a. Thrymskviða (Thrymskvædet)

eller

Hamarsheimt (Hammershentningen).

Oehlenschläger har i »Nordens Guder« gjort Historien med Hammerens Tab og Genvindelse til et Hovedmoment i Gudernes Skæbneudvikling: idet de øve Svig for at skaffe Thor Hammeren, svigte de sit eget Væsen og hjemfalde til Undergangen. Vist er det, at, saaledes som Aserne vise sig i Thrymskvædet, maa man sige, at det ikke staar rigtig til med dem. Det er ikke sundt, at Loke er saa højt betroet: det er jo ham, der i Freyas Fjærham skaffer Underretning om, hvor Hammeren er bleven af, og paa hvad Vilkaar den kan faas tilbage. Det er ham, som, da Thor vægrer sig ved at lade sig iføre Kvindeklæder, ikke uden Skadefryd minder om, at

»flux vil Jætter om ej Du henter
færdes i Asgaard, din Hammer hjem« —

saa svage Fødder staar Asavælden paa. Men Kvædet er dog væsentlig holdt i en munter Tone. Digteren har aabenbart ikke noget Øjeblik tænkt paa, at der skete Jætterne Uret, naar Guderne narrede dem; det er kun et Krigspuds, en Spøg, om end temmelig grov — for dem, den gik ud over.

Paa den anden Side har man stundom forestilt sig, at Digtet gik ud paa at haane Guderne og derfor tilskrevet det enten en kristen Skjald eller en hedensk Fritænkter. Det er nu klart nok, at Thor er tænkt *komisk*. Man har Lov at le ad ham, naar han vaagner og savner sin Hammer, ryster sit Skæg og Haar, føler rundt om sig paa Jorden og tilsidst betror Loke som en Hemmelighed, at Hammeren er stjaalen. Der er noget pudsigt Aabenhjærtigt i hans Mistillid til Loke, da denne kommer flyvende, og Thor vil have, han skal mælde sine Tidender strax, fra Luften, for ikke at faa Tid til at lyve ham Noget for; og noget ikke mindre pudsigt Brutalt i hans Busen ind til Freya med Befalingen:

»Bind saa om Dig Freya vi to skal age
Brudelin! til Jötunheim,«

som om der ingen Snak kunde være om den Ting. Da Freya, fyuysende af Harme, saa hele Asasalen bæver og Brising-Monet sprænges, afviser hans Forslag med Foragt:

»Mest maatte jeg om med Dig jeg aged
mandlysten tykkes Dig, til Jötunheim,«

saa tier Kæmpen ganske spag; og siden, da han finder sig i at følge Heimdals Raad og lade sig iføre Kvindeklæder:

»Bandt de om Thor da	og Kvindeklæder
Brudelin	om Knæ falde;
og Brising-Monet,	end topped de hans Bryst
det mægtige, slynged;	med brede Stene
Nøgler de lod ham	og hægged hans Hoved
ved Lænd rasle	med høje Sæt —«

da bliver Guden helt latterlig, og man kan umuligt tænke sig Kvadet foredraget i en Kreds af Kæmper, uden at de have moret sig hjærtelig paa hans Bekostning.

Alligevel er han den *ophøjede* As. Uden hans Værge maa Asalivet gaa til Grunde. Naar han som Brud, med Loke ved Siden som Terne, ager til Jötunheim, aabenbarer hans Herlighed sig, trods Gækkeriet, utilsløret:

»Bjerger brast,	aged Odins Søn
Brandt i Lue Jorden,	til Jötunheim:«

I selve hans Brutalitet mod Freya røber sig det Daadsnare, som er hans Væsen og hans Hovedevne. Hans vældige Æden og Drikken, der forfærder Jætten —

»Det kvad da Thrym,	jeg saa ej Brud
Thursers Drot:	bredere bide,
Hvor saa Du Brud	eller Mø, som mer
bide skrappere?	Mjød kunde drikke«

er i al sin komiske Plumshed dog en Ytring af Kæmpekraften, og ikke mindre det Blik, hvormed han skræmmer Thrym »langt hen i Salen«, da han har løftet Linet for at kysse sin Brud og nu undrende udbryder:

«Hvi rulle saa frygtelig	Ild mig tykkes
Freyas Øjen?	af Øjnene brænde.«

Al Latteren vendes dog tilsidst mod den *dumme* Jætte, der har indbildt sig, at *han*, foruden sine andre Herligheder — »guld-hornede Kær og sorte Øxne, nok af Gods, nok af Skatte —« kunde faa den fagreste Asynje. Det er ham, man ler ad, naar han lader sig narre af Lokes Paafund: at Freya aad og drak saa vældigt og gloede saa bistert, fordi hun i otte Nætter ikke havde sovet — af Længsel efter *ham!* Den Tosse, at tro Sligt. Og hvilken Uforskommethed af den »sølle (arma) Jætte-Søster,« at kræve Gave som Vilkaar for sin fremtidige Velvilje — *hendes* Velvilje, den var ogsaa noget at give Guld for! Endelig da

Thrym har ladet Mjølner lægge i Brudens Skød, og da det til Slutning heder:

»Lo da Hjærtet	End vog han den aldrende
i Hlorrides Bryst,	Jætte-Søster,
da, haard i Hu,	hun, som havde bedt
han Hamren kendte.	om Brudeskat;
Først vog han Thrym,	Klaps hun hented sig
Thursers Herre	for klingende Mønt
og al Jættens	og Hammers-Rap
Æt lemlæsted.	i Ringes Sted,«

da aabenbarer »Lueriden« sig i al sin Gudekraft; ene mod hele Jætteynglen, sejrer han, og hans klukkende Glædeslatter giver Genlyd i Digterens Sjæl: der fik de Allesammen, hvad dem tilkom*), mest den tossede Jætte-Kærling — »saadan kom Odins Søn atter til Hammeren.«

Thrymskvædet er helt igennem et *humoristisk* Digt. Den, som ikke véd, at man kan le ad sine Idealer og dog i dem se Forbilleder paa det Højeste og Ædleste, han vil tage Fejl af Digtets Væsen og dermed af *Thor-Skikkelsen*; thi, *som den fremtræder her, fastholdes den i alle andre Overleveringer*. Men han vil derhos ogsaa tage Fejl af hele vor Folkestammes Aandsbeskaffenhed. »Humor«, saadant som det her viser sig, rimeligvis for første Gang i Historien, og som det væsentlig er fremmedt, ja ufatteligt for Romanerne, hører til de germanske Folks, fortrinsvis dog til Nordboers og Engelskmænds væsentlige Særpræg. Intet Under at dette Kvad, hvor gammelt det end er, — og, betænker man, at her en enkelt Gudetildragelse er besungen, i al Naivetet og *som var den ny for Tilhørerne*, fristes man til at tillægge det en høj Alder — intet Under, at det har holdt sig i Nordboernes Minde, saa at det er blevet genfødt i en Middelalders-Vise, der har været vidt udbredt, eller at det i nyere Tider er blevet tidligere og tiere oversat end noget andet Edda-Kvad.

*) „Hon skell um hlaut fyr skillinga“ „Hlaut“ betyder ikke simpelt-hen „fik“, men „fik som sin Lod“ (hlut), sin Part af Gildet; der ligger en udsøgt Haan i dette Ord paa dette Sted. Oversættelsen: „Smæk for Skillingen“ er urigtig, for saa vidt Tanken derved henledes paa en dansk Nutids-Talemaade, der betyder noget helt Andet (at faa rigelig Værdi for sine Penge).

b. Hymiskviða (Hymerskvædet)

Er Thrymskvædet forholdsvis meget gammelt blandt Gudekvadene, saa er derimod Hymerskvædet forholdsvis ungt, maaske et af de yngste. Da Indholdet er mindre bekendt, end Hammerhøntningen, maa det kortelig meddeles, inden vi kunne gaa videre.

Guderne ville holde Gilde hos Æger. Han har ingen Kedel stor nok til at varme Øl til dem alle. Tyr raader i Løndom Thor til at hjemsege hans Fader, den »hundvise« Jætte Hymer, Østen for Elivaager, ved Himmelens Ende; han har en Kedel, ni Raster dyb, som de nok kunne faa med List. De drage afsted. Thor sætter sine Bukke ind hos »Bonden« Egil, og de gaa ind i Jættens Hal. Led var Tyr's Farmoder: hun havde 109 Hoveder, des fagrere var hans Moder: guldsmykt med lyse Bryn; hun maa altsaa tænkes af Menneske- eller Gudeæt. Hun raader dem til at skjule sig bag Jættens Kedel; thi hendes Hjærtenskjær er tidt slem mod Gæster. Gruelig kommer Jætten hjem. For hans Blik brister Sulen itu, som de to Gæster have skjult sig bag. Skønt hans »Hu ej siger ham noget Godt da han ser Gygjers Graadvolder kommen der paa Gulv«, vil han dog beværte ham. Thor æder to Tyre; Jætten lader ham da vide, at imorgen maa han selv skaffe sig Mad. Næste Morgen skal der fiskes. Da Thor vil have Madding, viser Hymer »Bjerg-Daners Bryder«*) til Hjorden. Han bryder af Tyren, »Hornenes Højtun« (o: Hovedet), til Skræk for Jætten. De gaa tilsøs. »Bukkes Drot« beder »Abers Frænde« lægge længer ud med »Rulle-Gangeren«**); mens Jætten trækker to Hvaler op, gør Thor, »Odins Søn, Véorr«, sit Redskab rede. »Han, som Slægterne bjerger, Ormens Bane« fæster Oxehovedet paa Krog; over Agnen gæbed »alle Landes gudfjenske Omgjorder.« Thor trækker Edderormen op for Borde; »med Hammeren slog han Haarets Højfjæld« (o: Hovedet). »Rengalkn'er — maaske Uhyrer — »brølte, Klipperifter tudede, hele den gamle Jord foer sammen, siden sank hin Fisk i Søen.« De ro hjem. Thor tager »Vandtrarer« ved Stævnen, fuld af Øsevand,

*) „Daner“ bruges = Folk i Almindelighed; Bjergfolk = Jætter; Bjergfolkenes Bryder = Thor.

**) „Hlunngoti“, d. e. Skib, af „hlunn“, Ruller, hvorpaa Skibet skødes i Søen, og „goti“, egentlig Navnet paa Gunnar Gjukesøns Hest, dernæst Hest i Almindelighed.

og bærer »Jættens Brændingsvin« op til Gaarden. Endnu vil Jætten se en Styrkeprøve af Thor: han skal knuse hans Bæger. Thor kaster det mod en Stenpille: Stenen brister, men Glasset er helt. Da kaster han det, efter Kvindens Raad, mod Hymers Pande: den holder, og »den bugede Vingemmer« revner. Endelig faa de Lov at prøve paa at tage Kedlen. Tyr kan ikke rokke den, Thor løfter den med Kraft, saa hans Fødder gaa igennem Gulvet, tager Kedlen over Hovedet — da rasle dens Randringe ved hans Hæle — og løber med den. Forfulgt af en Mængde Jætter, kaster han Kedlen, svinger Mjølner og slaar dem ihjel allesammen. At Guderne komme til Egil og age videre, siges ikke; men i næste Vers hedder det, at, da de havde kørt et Stykke, var den ene Buk lam; »det havde Loke, den lumske, voldt; men hørt har I — thi derpaa har hver Gudesagn-Kyndig (hværr godmålugra) godt nok Rede — hvad Løn han fik af Hraunboen (o: Fjeldboen, Jætten), da han gav ham begge sine Børn i Bøde.« Endelig mældes, hvordan Aserne fik Kedlen.

Thors Karakter er godt nok holdt, som vi alt kende den. Han er komisk ved sin Æden og ved sin Voldsomhed, ja tilsidst løber han omtrent til Nar med Kedlen paa Hovedet; men han er ogsaa imponerende ved sin vældige Kraft, mest hvor han fisker efter Ormen. Alligevel staar aabenbart Hymerskvædets Digter *langt fjærnere fra sit Æmne*, end Thrymskvædets. »Ar« o: i gamle Dage hændte det« o. s. v. — denne Digtets Begyndelse er alt betegnende. Der tales om »Gudsagn-Kyndige«, som udgjorde alle Gudesagn en gammel, forlængst afsluttet Overlevering. *Flere Myter* ere aabenbart *sammenstøbte* i Digtet til liden Baade for den poetiske Virkning. En af dem er Fortællingen om, hvorledes Tyr og Thor engang *have ranet Jætten Hymers store Kedel*, øjensynlig en senere Fortælling end den om Hammerens Tab. At Tyr gøres til en Jættesøn, om end født af en anden Moder, kan neppe være meget gammelt, da Tyr oprindeligt maa have hørt til de ypperste Guder — ellers var en af Ugedagene ikke kaldt op efter ham. Den anden Fortælling er den om *Thors Fiskeri*. Ret snildt er den flettet ind i Historien med Kedlen, men den fortælles ufuldstændig, og Prosafremstillingen i Gylfegøglet viser tilbage paa et aabenbart *ældre* Kvad, der har indeholdt en *indbyrdes bedre sammenhængende* Fremstilling. Ifølge denne kommer Thor ene til Jætten Ymer, hvilket er rigtigt, medens det er paafaldende, at Tyr, som dog er med hos Hymer, efter vort Digt Ingenting har med Fiskeriet at gøre. Da Thor

spørger efter Madding, viser Ymer ham ikke til Hjorden, som i Sangen; altsaa opstaar den Modsigelse, at Jætten forbavses, da Thor har fulgt hans Raad. Tyren, hvis Hoved Thor tager, navngives i Gylfegøglet — »Himmelbryder« —, ikke i Sangen. Hvorledes de, trods Jættens Advarsel, ro videre og videre ud, skildres udførligere og mere virkningsfuldt i Fortællingen; ligeledes selve Kampen med Ormen fyldigere: da Ormen føler Angelen, rykker den til, »saa at Thors Hænder smældede mod Skibsbordet«; da ifører Thor sig Asakraften, træder gennem Bunden af Skibet og drager Ormen op, »det maa man sige, at Ingen har set saa ræddeligt Syn, som da Thor hvæssede Øjne mod Ormen, og den stirrede op til ham og spyede Edder.« Hvorledes Ormen slap, véd ikke Sangen, men Fortællingen: Jætten skar Medesnoren over. Ormen synker, og Thor slaar Jætten paa Øret, saa han styrter over Bord, samt vader saa i Land. Trods det djærvt Humoristiske, har aabenbart det tabte Kvad, som Gylfegøglets Fortælling hviler paa, været langt højere og fyldigere end de paagældende Strofer i Hymerskvædet (V. 17—25).

Et tredje Sagn, som Hymerskvædet hentyder til, og som maaske engang har udgjort et eget Sagn, er det om, hvorledes Thor sætter sine Bukke i Stald hos en »Bonde«, faar den ene lemlestet og tager i Bod derfor Bondens to Børn Thjalve og Røskva. I Kvædet har dette Ingenting at gøre og volder kun Urede ved Tilføjelsen: »det gjorde den lumske Loke,« da Loke slet ikke var med.

Kvædet er aabenbart forfattet af en senere Skjald, som ej engang selv har været særdeles »Gudsagn-kyndig«. Et andet Mærke paa ung Alder er *Stilen*. I intet andet Gudekvad findes saamange »Kenninger«, Omskrivninger af samme Slags som de, Konstkvadene fra Harald Haarfagers Dage og senere vrimle af. Udtryk som »Rullegange«, »Vandtraver« (Lögfåkr), »Brændingsvin« (Brimsvin) om Skibet, »Gygjers Graadvolder«, »Bjærgdaners Bryder« o. s. v. om Thor, »Hrungners graa Fælle« om Jætten, »Haarets Højfjæld«, »Hjælmstubben«, »Hornenes Højtun« om Hovedet, »Kindskoven« om Skægget — alt Sligt hører til en Stil, som der ellers kun findes svagere Spor af indenfor Folkedigtningens Grænser. Da imidlertid »Kenningerne« i Hymerskvædet langt fra ere saa indviklede som Skjaldenes i det 9de Aarhundrede, maa man snarest antage, at det tilhører en Tid, som ligger noget bag denne Tid. Er da Hymerskvædet det yngste egentlige Gudekvad, og maa dets Tid sættes omtrent til 800, medens Vølvespaadommens

sættes til 500, faa vi her en omtrentlig Tidsangivelse for hele denne Digtart — et Resultat, som bedes fastholdt under det Følgende*).

c. Alvissmál (Alvis-Talerne).

De to foregaaende Thorskvad ere fortællende, Versemaalet Kviðuhátr; det, vi nu komme til, er helt og holdent dramatisk, hver Replik en Strofe i Ljóðahátr. Dværgen Alvis møder Thor, mælder sit forestaaende Bryllup og priser sit tilkommende store Svogerskab. »Hvad er Du for en Karl?« spørger Thor: »hvi er Du saa hvid om Næsen? Laa Du i Nat hos Lig? Thursers Lige tykkes Du mig, ej er Du skabt til Bruds Favntag.« Alvis nævner sig ved Navn og kræver af Thor Opfyldelsen af Løftet paa Pigen. Thor vil dog bryde det, da det er givet, mens han var borte, og han er Pigens Fader. Efter en Del Mundhuggeri lover han dog Dværgen sin Datter, hvis han vil nævne ham om alle Verdener, hvad han vil spørge om. Det gaar Dværgen gerne ind paa; thi *han* véd Alt. Thor spørger da, hvad »Jord« kaldes i alle »Verdener«. Alvis svarer, at Jord heder den hos Mænd, men hos Aserne »Fold«, hos Vaner »Veje«, hos Alfer »Groende«, hos Jætter »Igrøn«, hos Dværge »Dynd«. Paa samme Maade opregnes Navnene paa Himlen, Maanen, Skyerne, Vinden, Lognet (o: den stille Luft), Havet, Ilden, Skoven, Natten, Byg, Øl. Til sidst peger Thor paa Solen, som er staaet op: Thor har holdt Alvis hen med Snak; dette bliver Stakkelens Bane (thi Solskinnet gør Jætter og Dværge til Sten).

En Del af de opregnede Navne ere sindrige nok som Udtryk for ulige Væsners Opfattelse af samme Naturting og Fænomener. Men de ere aabenbart Frugten af en eftergaaende Forstandsovervejelse: hvordan kunde man tænke sig, at Aser, Vaner o. s. v. vilde nævne det eller det? Tyder dette paa senere Tid, saa er ogsaa Handlingen, synes det, senere opfunden: thi hverken véd man

*) At Hymerskvædet skulde være digtet paa Island, altsaa senere end 874, som Nogle have ment, kan ikke udledes af Udtrykkene: „glumdu jöklar“ o: raslede Jøkler om Risen, da han træder ind, eller „Hraunbo“ (om Egil); thi „Jøkler“ vil her ikke sige Bræer, men Istapper (i Skægget paa ham), det som i Jylland endnu kaldes „Egel“, nærmere bestemt „Husegel“ om Istapper under Tagskægget; og „Hraun“ har naturligvis, før man lærte den vulkanske Formation at kende, som nu paa Island *tun* kaldes Hraun, betydet vildt takket Fjældgrund i Almindelighed. Jvf. „Hraundreng“ o: Fjældkæmpe hos Thjóðolv, *norsk* Skjald omkring 872.

ellers Noget om Thorsdatterens (Thruds) Forlovelse med en Dværg, eller ligner Thor sig selv her, hvor han ikke kæmper med Mjølner, men med List, som ellers Odin.

d. Hárbarðsljóð (Harbards-Sangen).

I dette ligner Thor visselig sig selv. Vel kommer han ogsaa her kun til at bruge Munden; men han kommer ogsaa til kort i den Ordkamp, som udgør Digtets Indhold.

Paa Vejen østenfra kommer Thor til et Sund; hinsides var Færgekarlen med Skibet. Thor raaber over:

»Hvo er den Svend blandt Svende,
som staar ved Sundet hist?«

Karlen raaber vrængende:

»Hvo er den Karl blandt Karle,
som kalder over Vaagen?«

Man mærker strax, han er opsat paa at drille. Thor er i det Følgende opfarende, broutende, men godmodig og noget dum; atter og atter indlader han sig, trods Færgekarlens Grovheder og Spydighed, paa at fortsætte Samtalen med ham. De navngive sig for hinanden; Færgekarlen, der aldeles ikke synes overvældet ved Underretningen om, at han har »Odins Søn, Meiles Broder, Kraftherskeren (Þrúðvaldr) blandt Guder, Vingthor« for sig, kalder sig Harbard og forsikrer Thor, som forgæves beder ham komme med Baaden, at »aldrig har han fundet haardere Mand for sig, siden Hrungner døde«. Fristelsen til at prale med Hrungners Død er for stor for Thor, til at han kan lade det være, og stolt tilføjer han: »hvad gjorde Du dengang, Harbard?« Saaledes indledes en lang gensidig Opregning af hvers Bedrifter og Idrætter. Thors bestaa i at slaa Jætter ihjel; i Anledning af en saadan Bedrift tilføjer han: »stor blev Jætters Æt, om alle leved, og Ingen kunde da leve i Midgaard« — her peges altsaa paa hans Hovedhværv som »Midgaards Værg«, som han andensteds kaldes. Harbard har besnæret Møer, især Jættekvinder, samt færdets i Menneskers Kampe. »I Valland«, heder det bl. A., »var jeg og fulgte Kampe, ægged Konger og forligte aldrig. Odin ejer Jarler, som falde i Strid, Thor ejer Trælles Æt.« Saa driller han Thor med, at Sif har en Horkarl hjemme, ham skulde Thor tage sig af — hvad Thor dog mener er idel Løgn. Da Thor truende klager over, at Harbard har sinket ham saa længe, svarer denne drillende: »Aldrig havde jeg troet, at Asathor kunde stanses af en

Færgevogter«. Saa prøver Thor igen ved gode Ord at faa ham til at ro over, hvortil Harbard svarer Nej. Thor vil da i det Mindste vide Vej. Harbard svarer: »En Stund er der til Stokken og end en Stund til Stenen, hold saa til Venstre, til Du naar Verland (o: Mandland), der vil Fjærgyn (Jorden, Thors Moder) vise sin Søn Vej.« Thor, som ikke mærker, at han bliver gjort Nar ad, spørger troskyldig, om det vil vare længe: »Du kommer der knap og nap, naar Sol rinder op, hvad jeg gætter vil volde Tø,« et intetsigende Svar, som Thor endelig forstaar er Spot, hvorfor han til Afsked truer med at lønne Harbard hans Vrangvilje, naar de næste Gang mødes. »Far du kun did, hvor Trolde have Dig hel og holden!« er Harbards sidste Venlighed.

Hvad er Meningen med dette sære Digt? Harbard kan ikke være nogen Jætte: Thor kommer jo netop østenfra, d. e. fra Jætteverdenen, Færgekarlen staar altsaa paa Asgaardsiden af Vandet. Harbard nævner som sine Idrætter, hvad der ikke ellers tillægges Jætter: at ægge Mænd til Kamp, men vel Odin, ligesom vi ogsaa i Sagnet om Odin og Gunlød have et Exempel paa de andre Bedrifter, hvoraf Harbard roser sig. Endelig maa det mærkes, at i Grimnismál (V. 49) kalder Odin sig bl. A. selv Harbard med det Tillæg: at saa var han bleven kaldt blandt »blandt Guder«, som havde Navnet Hensyn til et Sammenstød mellem ham selv og en anden Gud, hvem han havde skjult sig for under dette Navn. Harbard er altsaa Odin; men hvor kommer da den ene Gud til at staa fjendsk mod den anden? L. Uhland, som først*) har fundet Odin under Forklædningen og følgelig været klogere end Thor, mener at de to Guder her optræde som Repræsentanter for to modsatte Klasser: Hærmanden og Bonden. Odin som den stolte Krigens Gud udtrykker i sin Haan mod Thor hines Ringeagt for de fredelige Jordbrugere, hvis Idræt Thor værner mod de fjendtlige Naturmagter, Frost, Hagl o. s. v., der ere personificerede i Jætterne. Naar det særlig hedder, at Thor ejer »Trællene«, maa dette Udtryk forstaaes som et Haansord i Krigernes Mund mod Bønderne. Det maa imidlertid vække Mistanke mod denne Forklaring, at Thor ellers ingensteds nævnes som Jordbrugets Beskytter; ikke til Thor, men til Frey og Njerd blotede man for godt Aar, og hvad Thors Dyrkere ventede af ham, var netop Sejr i Strid. Langt nærmere ligger den Forklaring, at en Digter, som havde bag sig hele

*) Sagenforschung, I, S. 84-95.

Mængden af Fortællinger om Odins og Thors Gerninger, har engang villet *stille de to Hovedguder overfor hinanden, hver i sin overleverede Karakter*, men saaledes at denne tegnes med sit grelleste Særpræg.

Odin, den kloge omtænksomme Høvding, der altid maa være paa Færde for at udspejde og overliste Asaverdenens Fjender, samt for at ægge Menneskene til Strid og Stovværk og derved samle Kæmper til sin Hird, maa vise sig snild, ja underfundig, Herre over *Ordet*, ikke det Ord, der umiddelbart træder i Sandhedens Tjeneste, men det som besnærer Andre, sætter Lidenskaberne i Bevægelse, hilder og derved fælder. Han drømmer og grunder ikke for Drømmens eller Tankeudbyttets Skyld, men altid for at naa et praktisk Maal; hans Magt er *Tankens og Ordets Magt*, men i *Viljens* Tjeneste. *Thor* er *Handlingens*, den udvortes Handlings Mand; »sjælden han sidder, naar Sligt han spørger«. Thor »slaaer til« siger Loke om ham. Altid modig, sættende sin udholdende Vilje mod enhver Nød og Fare, er han *Haandens* Kraft i *Viljens* Tjeneste, Kæmpen med *legemlige* Vaaben, det ypperste Forbillede for Sværdets Mænd. Men i hans opfarende, altid slagfærdige Væsen ligger ogsaa hans Begrænsning: han er ikke snild, og han duer ikke til at bruge Munden, ligesom det ligger i hans Kæmpenatur, at hans Vrede hurtig afvæbnes, altsaa at han er godmodig og forsonlig*). Begge disse Karakterer

*) Der ligger en stor Misforstaaelse af Thors Væsen og af vore Forfædres Forestilling om Livets Idealitet i den *grundtvigske* Forklaring (se især N. F. S. Grundtvig: Nordens Mytologi, 3dje Udg., S. 355—356 jfr S. 350), at Mjølner er *det store Ord* i *Sandhedens* Tjeneste, Thor selv følgende Sandheds-Kæmpen med Ordet. Grundtvig er vistnok for en væsentlig Del kommen paa denne Tanke ved den Sprogfejtagelse, at Ordet „Þrúð“ — et Ord, der paa flere Maader forbindes med Tanken om Thor: „Thrudheim“ eller „Thrudvang“ kaldes hans Rige, Mjølner kaldes „Thrudhammeren“, hans Datter heder „Thruðr“ — at dette Ord skulde være det samme som det engelske „truth“ o: Sandhed. De to Ord have aldeles sikkert Intet med hinanden at gøre. Grundtvig har oversat, at de begynde hvert med sin Lyd: þ og t, som aldrig sammenblandes eller gaa over i hinanden i de germanske Oldsprog. Thor er netop *ikke* Ordets Mand, han „snakker ej, men *slaaer*“. Vore Forfædre tænkte visselig ikke paa, at „det begejstrede mundlige Ord gør alle Heltegerninger i Aandens Verden“. For dem var Aandens Verden ikke et Rige udenfor denne timelige Verden; den var i denne Verden, og den maatte værges med de Vaaben, som nu engang denne Verdens Vilkaar gøre uundværlige; den største Begejstring viste sig netop ikke i Ord, men i *Slag*. De vidste, at, saaledes som det nu

ere i Harbarðsljóð ypperlig fastholdte, men saaledes at hos begge *Vrangsiden* vender ud: Thor er her ualmindelig enfoldig, Odin ualmindelig ondskabsfuld. Skulde de to Typer stilles imod hinanden, maatte de imidlertid tage sig saaledes ud, og særlig er det givet, paa den ene Side at Thor maatte trække det korteste Straa i en Munddyst med Odin, paa den anden Side at det ikke kunde komme til nogen egentlig Kamp mellem de to Guder. Det Hele er kun en fra Odins Side sejt og bidende gennemført Spøg med den djærve, men lidet skarpsynede Jætte-Bane.

At Forfatteren skulde have været en kristen Mand, der vilde nedbryde Troen paa Guderne, er lige saa lidt antageligt — siden der ikke er Spor af kristelig Bevidsthed —, som at han skulde været en hedensk Fritæinker, der vilde spotte dem — siden der ikke er Spor af Tvivl om deres Virkelighed eller Magt. Snarere kommer man til at tænke paa, hvorledes ogsaa hos Hellenerne det poetiske Lune kunde egges til at *spøge* med Guderne, som jo dog kun ere Menneskeidealer, paa samme Tid som dog Troen paa deres Magt var i fuld Kraft; man tænke paa Gudernes Latter over Hefæstos hos Homer. Men hvilken Afstand dog mellem Harbarðsljóð og *Vølvespaadommen!* Der ligger en lang Udvikling mellem disse Digte, og Harbarðsljóð tilhører i alt Fald den senere Del af Hedenold.

4. Freys-Kvadet.

Skirniför (Skirners Færd)

eller

Skirnismál (Skirners Taler).

Det kan ved første Øjekast synes underligt, at det eneste levnede Kvad vedkommende den tredje Hovedgud, ikke er andet end et *Elskovsdigt*. Al poetisk Interesse er nemlig knyttet til Freys Lidenskab for Gerd og til Maaden, hvorpaa hendes Modstand omsider overvindes. Man skulde snarere have ventet, at en anden Tildragelse i Gudens Liv var bleven gemt i et Kvad,

engang staar til, kan man ikke stride for det Højeste uden *Livsvove*, uden at have stærke *Arme* og hvasse *Vaaben* og Redebonhed til at udgyde *Blod*. Først deri ligger det praktiske, det eneste tilforladelige Bevis for, at man mener det særligt med sin Begejstring; vil man luske sig fra dette Krav og alene stride med „aandelige Vaaben“, saa lyver man for sig selv og Andre og bliver en Ordgyder — noget af det Usleste, Nordboen kunde forestille sig.

næmliq Beles Drab, hvorefter han nævnes i Vølvespaadommen, men hvorom kun en meget svag Erindring er kommen til os gennem Gylfegøglet. Det vil imidlertid ved nærmere Eftersyn vise sig, at Myten om Frey og Gerd har en afgørende Betydning i Gude-Skæbnens Udvikling, saa at den virkelig er et Hovedpunkt i Freys Historie, men tillige at denne Betydning er fordunklet i i Kvadet, som, hvor højt det end staar ved poetisk Fynd og Formskønhed, dog viser tilbage til en ældre, dybere opfattet Fremstilling.

Det er værd at lægge Mærke til Gangen i dette lille *Drama*; thi et Drama er »Skirnisför«, med en vel anlagt, udelukkende i Replik udfoldet Handling, der gennem en Række Optrin (7), som naturligt afløse hverandre, under stigende Spænding fører til sin Afslutning. Optrinene ere: 1) *Skade og Skirner*; hun opfordrer Freys Skosvend til at udforske, hvorfor hendes Søn er bedrøvet. 2) *Skirner og Frey*; paa Svendens Spørgsmaal, aabenbarer Frey, at han har set en dejlig Mø i Gymers Gaard, som har gjort ham elskovssyg, da hverken Aser eller Alfer vil taale deres Forening; dog laaner han Skirner paa hans Forlangende, den Hest, der springer gennem den blussende Tryllelue, og det Sværd, som hugger af sig selv. 3) *Skirner* taler til *Hesten* om Vejen, de skulle ride, og den forestaaende Fare. 4) *Skirner og Gymers Vagtmand*; denne vil jage Skirner bort, da han spørger efter Pigen, men Skirner lader sig ikke stanse. 5) *Gerd* og hendes *Terne*; Gerd hører Hestetrampen, faar af Ternens at vide, at en fremmed Svend er kommen til Gaards, og byder hende føre ham ind. 6) *Gerd og Skirner*. Han byder hende først elleve Æbler, dernæst Odins Ring, fra hvilken hver niende Nat drypper otte jævntunge Ringe, om hun vil elske Frey. Hun afviser ham stolt. Han truer med sit Sværd at afhugge hendes og siden hendes Faders Hoved, uden at hun lader sig skræmme. Da tager han til at galdre hende og riste Runer over hende i en Tryllevaand. Alle Rædsler og Lidelser maner han over hende, men tilbyder tilsidst at »riste af, hvad paa var ristet«, altsaa at gøre Galdren magtesløs, hvis hun vil føje sig. Overvældet giver hun tabt og lover at møde Frey om ni Nætter. 7) *Skirner og Frey*. Svenden mælder sin Herre Pigens Løfte.

Som man ser, er det Dramatiske i Æmnet grebet med stor Sikkerhed. Kun hvad der lader sig udfolde i Samtale er taget med. Anledningen, som mældes i en Prosainledning: at Frey er stegen op i Hlidskjalv og derfra har set Pigen, Skirners Ridt

til Jætunheim, Slutningen: de Tvendes Elskovs-Møde i Lunden, alt det er holdt udenfor Kvadet som udramatiske Momenter. Freys Længsel er skildret med sande og gribende Træk. »Alfestræaleren« (álfröðull o: Solen), siger han til Skirner i andet Optrin, »skinner alle Dage, men aldrig mig til Maade«, og videre:

»I Gymers Gaarde hendes Arme lyste,
saa jeg gange saa af dem skinned
den Mø, som mest mig huer: Himmel og Hav tillige.«

Navnlig ere hans sidste Ord, hvormed Kvadet slutter:

»Lang er Nat, Tidt mig en Maaned
lange ere to, mindre tyktes
hvor skal jeg taale end slig en halv
 Savn-Nat«

et træffende, altid gyldigt Udtryk for den fuldmodne, mandige Elskovs Utaalmodighed. Ikke mindre levende skildres Gerds kolde Stolthed som Motiv til Skirners Trusler og Besværgelser, og Intet kan overgaa den Lidenskabens Glød, som gennemstrømmer disse, mens han i stigende Fart, af og til ligesom dragende Aande for at tage bedre fat, maner Rædsel paa Rædsel, Savn og Skændsel over Pigen. »Paa Ørnes Tue (o: paa øde Fjeldtop) skal Du aarle sidde og vende dit Ansigt fra Verden til Hel; Mad være Dig ledere, end Menneskene den spraglede Hugorm! Til Undersyn worde Du, om Du kommer ud; Enhver stirre paa Dig, mere vidtspurgt Du worde end Guders Vagtmænd, og gabe selv ud fra Grind!« o. s. v. »Til Skov gik jeg og grønne Lund, Tryllevaand at tage, Tryllevaand tog jeg. Vred er Dig Odin, vred er Dig Asers Ypperste, fjendsk skal Frey Dig worde« Alle Væsener skulle høre, hvordan han »forbyder Møen at frydes ved Mand, at nyde Mand. Hrimgrimner heder den Thurs, som skal have Dig, nedenfor Liggrinden (o: i Hels Mulm); der skal Trælle give Dig Gæders Vand at drikke, bedre Drik faar Du aldrig!«

Thurs jeg risted Dig Men af jeg rister,
og tre Staver: hvad jeg risted paa,
Vellyst, Vanvid og vild Attraa. om Skæl jeg dertil skønner.«

Som en Uvejrssky er uendelig Lidelse samlet over hendes Hoved; hun maa synke i Knæ og give efter. Elskovsforholdet viser sig her som en *Styrkeprøve*; kun ved at *overvindes*, kan Møen *vindes*. Dette er Kvadets Grundtanke, og ægte nordiskt er det, at kun den overlegne Manddomskraft, den ubøjelige, heftige Vilje

huer Kvinden, mest maaske, netop naar den har været vendt mod hende selv.

Skirmisför er Nordens ældste Elskovsdigt. Men har *Myten* ikke en dybere Betydning? Man har heri, som i saa mange andre Myter villet se et Billede af Solens Vælde (Frey) i Kamp med Frostene (Jætterne) for at drage Sædspiren (Gerd) op af Jorden. Alle slige Forklaringer, som ville gøre Solen til en mandlig Guddom, have det Mislige, at Solen hos Germanerne afgjort er tænkt kvindelig. Overhoved var det, som Grundtvig altid har fremhævet med saa megen Ret, ikke Naturlivets, men det *historiske Menneskelivs* Poesi, som vore Forfædre havde Øje for. Skal der søges en dybere Betydning i Kvadet, end den, der ligger aabenlyst tilsyne og som vistnok har været det Eneste deri, som Tilhørerne have fattet eller tænkt ved det, saa maa man spørge, hvad Betydning Myten kan have havt i den *poetiske Verdenshistorie*, hvis store Omrids ere givne i Vølve-spaadommen.

Det maa nu vel mærkes, at vi have Spor af en *anden* Fremstilling af Myten, end »Skirmisför«, hvori en saadan dybere Betydning har været fastholdt. I Gylfegøglets korte Fremstilling heder det, at Freys Elskovssot var en *Straf*, fordi han havde sat sig i det hellige Sæde. Her er altsaa Tale om en *Skyld*, Guden har paadraget sig; at han fatter Elskov til Jættemøen, er en *Ulykke*. Fremdeles heder det, at Skirner kom til Gymer og bad *ham* om Datterens Haand til Frey, hvorom der ikke tales et Ord i Kvadet, medens der omvendt i Fortællingen ikke findes Spor af Gerd's Modstand eller Skirners Galder. Endelig, og dette er Hovedsagen, véd Kvadet Intet om, at Skirner gav Gymer Freys Sværd. Ifølge Gylfegøglet fik Frey dette Tab at føle, da han skulde stride med Bele og maatte slaa med et Hjortehorn; men endnu værre vil han føle sig faren, »naar Muspels Sønner komme og hærje.« Gudens Elskov til Jættemøen er altsaa i Virkeligheden et Led i den Skæbneudvikling, som efterhaanden *svækker Aserne*, saa at de ikke kunne staa sig i den sidste store Strid. Og denne Tanke er ikke lagt ind i Mythen af Gylfegøglets Forfatter, den er *ældgammel*; thi allerede i Loke-Trætten lader Loke Frey høre (v. 42):

«For Guld lod Du købe	men, naar Muspels Sønner
Gymers Datter	over Mørkved ride,
og solgte saa Dit Sværd;	værgeløs Du staar da, Stakkel.»

Det er nu imidlertid vist, at i *Kvadet* er denne Mytens

dybere, saa at sige moralske Betydning lige saa lidt fremhævet, som man i Virkeligheden kan paavise en natursymbolsk Forstaaelse af den hos Skjalden. Dette er saa meget underligere, som Motiver, der hænge sammen med hin anden Sagnskikkelse, ere tagne med i Kvadet, men *ikke benyttede*. Skirners Tale til Hesten*) tyder paa store Vanskeligheder og Farer, navnlig en forestaaende Strid med Jætten; men siden mærker man kun lidt til Farerne — der tales dog om Gymers Hunde og om Idsluer — og slet Intet til Jætten. Sværdet fremhæves i 2det Optrin, som skulde det spille en Hovedrolle; men det bruges kun til at skræmme Pigen med, og saa forslaar det endda ikke; dertil kunde et vanligt Sværd været godt nok. Ingen anden Forklaring synes rimelig, end *at* der har været et *ældre* Digt om Frey og Gerd, *at* det er dette, som har ligget til Grund for Fremstillingen i Gylfegøglet (som dog ogsaa har kendt vor »Skirnisför«; thi Strofen: »Lang er Nat« er citeret), *at* en senere Skjald har villet bruge Æmnet til et Kvad, hvori Elskovskampen skulde være Hovedsag, og *at* han da fra det ældre Kvad har faaet nogle Motiver med i Begyndelsen, som han ikke siden har kunnet gøre Noget ud af, fordi de ikke passede til den nye Behandling. »Skirnisför« maa saaledes antages at stamme fra et senere Trin, hvilket ikke udelukker, at det jo kan være meget gammelt, navnlig en hel Del ældre end Hymerskvædet, hvis konstige Omkrivninger der ikke er Spor af i vort Kvad**).

5. Loka-Senna (Loke-Trætten).

Samleren af den ældre Edda har, i Prosa-Indledningen til dette Kvad, sat det i Forbindelse med Hymiskviða, som det følger lige efter, som var det ved det Ægersgilde, hvortil Thor og Tyr havde hentet Kedlen, at Loke kom og gjorde Ustyr. Dette er en Misforstaaelse (hvorfor skulde saa ogsaa Thor være borte?). De to Kvad have Intet med hinanden at gøre; der

*) „Nat er ude;
nu maa vi fare
vidt over vaade Fjælde,
vidt over Thursers Verden.

Begge komme vi frem,
eller os Begge tager
hist højsmægtig Jætte.“

**) Dette Udslag stemmer nøje med Grundtvigs Skøn, at „Skirnisför“ er „en Udmaling fra Bjarkemaalstiden“, hvorved han betegner den Tid, som fulgte efter den egentlig myteskabende Tid („Asamaalstiden“) og gik forud for Skjaldeposiens Tid („Kragemaalstiden“).

synes endog at være stor Afstand i Tid mellem dem, ligesom »Lokasenna« ogsaa i poetisk Betydning staar langt over Hymiskviða,

Gangen i »Lokasenna« er, som bekendt, følgende. Loke, som er bleven bortjagen, fordi han havde ihjelslaaet Ægers Træl Fimafeng, kommer tilbage og trænger sig ind ved Gildet for at drille Guderne: »Gloser og Gluffer vil jeg give Asers Sønner; saadan blander jeg dem Mén i Mjøden«. Modtagen først med Tavshed og dernæst med Vredesord af Brage, vender han sig til Odin:

»Husker Du, Odin,	Aldrig vilde Du
da i aarle Tider	Øl smage,
Blød vi blended sammen:	naar ej for os begge det bares.«

Odin byder Vidar rejse sig og lade Ulvens Fader sidde, og Vidar adlyder i Tavshed, samt skænker i Hornet for Loke. Før denne drikker, ønsker han Aser og Asynjer og hellige Guder Held og Lykke. Det synes, som han nu vilde holde Fred; men han sørger for, at Trætteilden ikke skal slukkes, idet han undtager Brage. Da Brage, for at formilde ham, byder ham Bod for sine uvenlige Ord, skylder Loke ham for Fejghed, han bliver vred, Idun vil stille ham tilfreds, Loke byder hende at tie: han véd nok, hvor mandlysten hun er — og nu er Skænderiet i fuld Gang. Den ene Gud efter den anden tager Ordet — Gevjon, Odin, Frigg, Frey, Njerd, Tyr, Frey, dennes Svend Byggver, Heimdal, Skade, Sif — til hver især har Loke et hvast Ord, enten en Hentydning til Noget, de maatte skamme sig ved, eller en Mindelse om Skade, han havde voldet dem, eller om den truende Undergang. Med stort Snille er Samtalen ledet saadan, at man føler Gudernes stigende Harm, ligesom Lokes Repliker blive hvassere og mere drillende. Ingen af hans Beskyldninger kommer saa spidst som den sidste mod Sif: da hun haanlig rækker ham Kalken med Mjød med Tak for, at han dog har skaanet hende, svarer han, at hun alene var sin Mand tro, hvis ikke Én alligevel havde været Hlorrides Kones Boler, og det var den listige Loke. Endelig kommer Thor fnysende af Vrede. Ogsaa ham driller Loke en Stund, men viger tilsidst for den, som han véd »slaar til«, idet han til Afsked beder Ilden lege over Ægers Eje og brænde ham selv paa Bagen.

Ogsaa i dette Kvad har man villet se idel Spot over Aserne og Asatroen, et Sidestykke til Lukians Gudesamtaler, en hedensk Fritænkens, om ikke en nyomvænt Kristens Værk. »Loke-

Trætten« er dog i Virkeligheden alt andet end et letfærdigt Skæmtedigt; den er visselig et *humoristisk*, men netop ved sit Humor et dybt *tragisk* Digt, som i Aand og mytologisk Betydning ikke staar langt under Vølvespaadommen.

For at kunne tænke sig Guderne som ufuldkomne, til Undergang viede Væsner, der kunde komme i latterlige, ja ved Lejlighed uværdige Situationer, behøvede man, som tidligere paapeget, ingenlunde at have tabt eller være paa Vej til at tabe Troen paa dem som store, naaderige Magter, eller Ærefrygten for dem som Udtryk for det mest ophøjede Menneskelige. Netop fordi de vare Menneskevæsenets Kræfter i personlig Skikkelse, vare de ufuldkomne og dødsviiede; thi saadant er nu engang selve Menneskevæsenet — Anelsen herom var Germanernes bedste Vuggegave. Allerede i det ældste os levnedede Gudekvad træder denne Anelse frem i fuld Styrke og Klarhed, og til de Afsnit af Vølvespaadommen, hvori Undergangsvarslerne fremføres, slutter sig Loke-Trætten, aflørende Asaverdenens indre Brøst og pegende baade paa Grunden dertil og paa den endelige Virkning deraf.

Det er i sin Orden, at Loke, den kløgtige »Klaffervætte«, bliver Aabenbarer af, hvad der er galt i Asaverdenen; thi netop *hans* Nærværelse blandt Aserne er det stærkeste Vidnesbyrd om Faldet. Særlig maa man lægge Mærke til Odins Holdning. Da Loke minder ham om deres gamle Fostbroderlag, kan han ikke fragaa det. Egget ved Lokes Frækhed mod Gevjon, lader han sig selv rive med ind i Mundhuggeriet; han og Loke lade hinanden høre nedsettende Ting om hinanden; men da Frigg saa advarer Odin mod at røbe, hvad de to have øvet sammen i gamle Dage, da maa Odin tie. Her er Grunden til Asaverdenens Brøst. Guderne have *søgt Styrke i Forbundet med en lumpen Magt*, og denne Pagt har *smittet dem* alle med Brøde og *dømt dem alle til Undergang*.

Derfor faar Loke stadig *Overtaget i Ordstriden*. En stor Mængde af hans Beskyldninger ere nu uforstaaelige; men af dem, man kan forstaa, fordi man kender den paagældende Myter andenstedsfra, er ingen helt greben ud af Luften; det Samme maa da vel gælde om de andre. Ligedan er det med hans Hentydninger til Asernes Svækkelse og til den kommende Undergang; de forholde sig alle rigtige. Hvad bryder Loke sig om, at Odin og Freya ville kyse ham med Gevjons og Friggs Fremvisdom, eller at Freya og Skade true ham med, at han skal

blive bunden med det Første: det er meget muligt; men han véd ogsaa, at det staa ilde til med Aserne, og det saa meget mere, som han selv tildels har voldet det. Frigg kan han minde om, at det er *hans* »Mén-Staver«, som volde, at hun aldrig mer ser Balder ride til Things, og hun tier. Tyr faar at høre, at Fenrer har slidt Haanden af ham, og maa nøjes med den Trøst, at saa ligger Ulven i det Mindste bunden »til Ragnarøk«. Frey forstummer, da Loke husker ham paa, naar han vil savne sit Sværd. Thor bliver mindet baade om gamle Uheld i Kampen med Jætterne og om den Stund, da Ulven skal sluge Sejrfader, og han har intet overlegent Sandheds Ord at slaa Spotteren med — kun den ærlige Vredes utaalmodige Stammen; der atter og atter gentager sine Ord og famler efter Udtryk for hin eneste Tanke: at slaa Uvætten ihjel*).

*)

Thor:

Ti, Du Kvindekarl!*)
Dig skal min Krafthammer,
Mjølner, maalbinde.
Fra Hals slaar jeg Dig
Hærde-Klinten (Hovedet);
ledet er da dit Liv.

Loke:

Se, er Jords Søn
her i Sal kommen?
Hvad skal den Skælden, Thor?
Ej er Du saa kry,
naar Du skal kæmpe med Ulven,
og han sluger Sejrfader hel.

Thor:

Ti, Du Kvindekarl!
Dig skal min Krafthammer,
Mjølner, maalbinde.
Op jeg kaster Dig
og østerpaa,
saa at Ingen ser Dig siden.

Loke:

Aldrig et Ord
om dine Østerfærder
skal blandt Mænd Du mæle,
siden paa Huk Du sad. Einherje,
i Handskens Tomme;
ej tyktes Du dengang Thor.

Thor:

Ti, Du Kvindekarl!
Dig skal min Krafthammer,
Mjølner, maalbinde.
Min højre Haand
slaar Dig med Hrungners Bane,
saa hvert Ben i Dig brydes.

Loke:

End agter jeg at leve
lange Tider,
skønt du med Hammer mig høder.
Skarptørrede fandt Du
Skrymers Remme
og kunde til Kosten ej komme
og sad saa helt forsulten.

Thor:

Ti, Du Kvindekarl!
Dig skal min Krafthammer,
Mjølner, maalbinde.
Hrungners Bane
skal til Hel Dig styrte
langt under Liggrinden ned.

Loke:

For Aser kvad jeg,
Kvad for Asasønner,
altsom min Hu mig søgged;
for Dig ene
vil ud jeg gange;
thi Du, véd jeg. slaar til sidst.

*) Eller: „Klaffervætte“, efter som man læser „røg vættr“ eller „røg vættr“.

Der er Haan selv i Lokes Flugt: han flyer jo kun for Vold. Han har i Sandhed ménblandet Mjøden for Aserne. En tung, bred Skygge fra Ragnarøks Mørke er falden ind over dem, saa meget tungere, som de sad i tilsyneladende, udvortes set, fuld Kraft og Herlighed ved »Storgildet«. Thor har omsider drevet deres Plageaand ud; men Braadden sidder i Kødet, af alle de giftige Pile, han har udslynget mod Aser og Asynjer, Latteren har dog rammet dem, og blander sig vildt vemodigt i Sympathien med den ærlige Kraftgud; thi han er mest komisk af dem Alle. Det er ikke Vantroens henvejrende Latter, det er den dybe Medfølelses tragisk-fortvivlede Humor, nær i Slægt med Shakspeares.

Man har sagt, at Lokasenna, som man da alene ser fra den komiske Side, ikke kunde være ret gammelt, fordi det indeholder en Kritik over Myterne, som paaviser deres »Uforenelighed med visse rent abstrakte Sædelighedsbegreber«, der forudsættes hos Tilhørerne*). Saa skulde altsaa disse Sædelighedsbegreber være yngre. Men gik da Nordboernes Sædelighedsbegreber fremad i Hedenold? Eller var ikke netop Hedenolds sidste Periode en Forvildelsestid, en moralsk Opløsningstid? Og paa den anden Side, ligger der ikke noget Sædelighedsbegreb paa Bunden af Vølvespaadommen? Fordømmes ikke her Mord og Mened og Hor, Blodskam og Frændedrab, idet de gøres til Undergangsvarsler? Er ikke ogsaa der Bevidstheden levende om, at Valhalslivet arges, som det ældes? Og Vølvespaadommen ere dog alle enige om at holde for et ældgammelt Kvad! Netop den renere Bevidsthed, der ligger i »Lokasenna«, skønt den her kommer frem indirekte, nøder os til at forudsætte en høj Alder for dette Kvad. Men hertil kommer, at flere af dets Hentydninger røbe Fortrolighed med Myter, som høre til Mytedannelsens ældre, ja ældste Trin. Saaledes Odins Forhold til Loke; Hentydningen til, at Frigg har elsket Odins Brødre Vile og Ve, en sikkert meget gammel Myte, hvorefter der er Spor andensteds, som vi om lidt skulde komme til; især dog Hentydningen til Freys Ophav, naar Loke siger til Njerd, som roser sig af sin Søn: „Med Din Søster slig en Søn Du avled, dog ej værre end venteligt«. I Gylfegøglene kaldes Frey Skades Søn, og i Skirnisför modsiges det ikke: Skade kalder der Frey »vor Søn« »mög«. Men sikkert er den anden Forestilling ældre, lige-

*) Se bl. A Gødeckes Oversættelse, S. 292.

som den fastholdes i Ynglingasaga, hvor flere gamle Myter ere bevarede*). Den viser imidlertid tilbage til en endnu ældre Tid, for saa vidt som man i Njörds Ægteskab med en Søster, vistnok maa se Spor af den tidligere omtalte kvindelige Guddom, Nerthus (se ovenfor S. 166), som Tacitus fortæller om. — Endelig er Lokasenna's kraftige, konstløse Stil et Aldersmærke. Kun en eneste »Kenning« forekommer deri (»Hærde-Klint« om Hovedet). Den store Forskel, som der i denne Henseende er mellem dette Kvad og Hymiskviða, er det sikreste Tegn paa, at de Intet have med hinanden at gøre.

6. Overgangskvad.

Idet jeg sammenfatter under denne Benævnelse de to Kvad **Rigmál** (*Rigs-Taler*) eller **Rigspula** (*Rigsramsen*)** og **Hyndluljóð** (*Hyndla-Sangen*), saa er det ej alene for at betegne, at de, for saa vidt de i mytisk Form ville give almindelig Underretning om menneskelige Forhold, danne Overgang fra de egentlige Mytekvad til Læredigtene og Heltekvadene, men ogsaa for at fæste i Erindringen, at de rimeligvis staa paa Grænsen af den folkelige Hedenoldsdigtning's Tid og den følgende, Skjalde-Poesiens, Periode.

Rigmál fortæller, som bekendt, hvorledes en mægtig As, der kaldes Rig, men som i Virkeligheden var Heimdal***), vandrer gennem Verden og besøger tre Ægtepar efter hverandre: Ae og Edda ∴ *Oldefader* og *Oldemoder*, Ave og Amma ∴ *Bedstefader* og *Bedstemoder*, samt *Fader* og *Moder*, dvæler paa hvert Sted i tre Nætter og ved hver af Husmødrene bliver Stamme-fader til henholdsvis *Trællenes*, »*Karlenes*», d. v. s. *Bøndernes*, og *Jarlernes* Ætter. I Skildringen saavel af Forældrenes ulige Livsvilkaar, som af det forskellige Afkoms Udseende, Tilbøjelig-

*) Kap. 4. „Da Njörd var hos Vanerne, havde han havt sin Søster til Ægte; deres Børn vare Frey og Freya.“

**) Begge Benævnelser bruges i Papirsaufskrifter, den sidste alene i det eneste Pergamentshaandskrift (codex Wormianans), hvor Digtet findes (Bugges Udgave, S. 141).

***) Dette staar kun i Prosainledningen, men det har nok sin Rigtighed. Navnet „Heimdallr“ kan ikke godt betyde Andet end „Verdensdeleren“, hvad der passer godt til Rigs Gerning som Stændernes Ophavsmand; hvortil kommer Vølvespaadommens Udtryk om Menneskene: „Heimdals Sønner“.

heder og Dygtighed ligger en særdeles livlig og malende Fremstilling af de tre nævnte Samfundsklasser. Endvidere fortælles, hvordan Faders krigerske Søn Jarl med Hersedatteren Erna avler Sønnen Kon, som af Rig oplæres ej alene i Vaabenbrug, men ogsaa i Galdre- og Tryllevisdom. samt til at fatte Fuglenes Maal. Han rider i Skove og hører Fugle synge, at han skal tage *Dans* og *Danps* Riger, som ere større end Jarls. Her afbrydes Digtet, som selvfølgelig har sluttet med at »Kon ungr«, som han stadig kaldes, vinder Dans og Danps Lande og bliver *Konge*, hvilken Benævnelse »Konungr« alt er antydet i hans Navn med Tillægget »ungr«.

Dette Digt kan gjerne hvile paa en gammel Myte om, at Heimdal er Menneskenes Stammefader — hvad *Vølvespaadommen* synes at hentyde til —; men, som det foreligger, indeholder det en *Reflexion*, som peger ud over den egentlige Mytetidsalder, men forøvrigt i flere Henseender yder interessante Vink med Hensyn til vore Forfædres Tænkemaade.

For det Første ligger der i Menneskenes dobbelte Nedstamning: fra forskellige Stammemødre, men fra samme Stammefader og det en Gud, en mærkelig *Samfundsanskuelse*. Menneskene maa være adskilte i Klasser med ulige Kaar og Gerning; men Mennesker ere de alle, Trællene ikke mindre end Frimændene. Vi have her en Forsoning og Sammensmeltning af den *aristokratiske* Racefølelse og den *demokratiske* Menneskefølelse, som, naar man ser nærmere til, vil findes paa Bunden af Samfundsudviklingen i Norden (England medregnet) til den Dag idag. Mærkeligt er det ogsaa, i Sammenhæng hermed, at de tre Stammemødre betegnes som hørende til ulige Alderstrin og Slægtled. Den gamle Digter har aabenbart villet udtrykke og udtrykt godt, hvorledes Kulturlivet begynder med det grove Arbejde, som senere, altsom Kulturen stiger, synker i Anseelse.

Dernæst er det værdt at lægge Mærke til, hvorledes, ved Siden af Trælletypen, de samme to *Samfundstyper* fremhæves, som vi alt have iagttaget i Anledning af Runeindskrifterne: *Bondens* og *Hærmandens*. Digtet skildrer udførlig hvers forskellige Hvær; og Navnene paa »Karls« og »Jarls« Børn udtrykke den videre Deling, som naar Karls Børn kaldes »Bonde« : Ejer af et Bo, »Smed« : Haandværker og Kunstner, »Höldr«, hvorved nærmest tænkes paa hans Stilling som Ættens Hoved, »þegn«, hvorved tænkes paa hans offentlige Stilling i Forhold til Medborgere og Høvding o. s. v., hvorimod Jarls Sønner alle have

Navne, der betegne »Søn« eller »Frænde«, m. a. O. det er en Hovedsag ved dem, at de ere af stor Æt. Men den største Glands omgiver Hærmanden, i hvis Slægt Folkelivet sætter sin Blomst, saavel hvad Daad og Navnry angaar, som med Hensyn til aandelig Evne, den overlegne »Visdom«, der gør den enkelte udmærkede Mand til de Andres Leder og Behersker.

Endelig er det paafaldende, at denne mytiske Samfundshistorie knyttes til det, som udtrykte Oldtidens historiske Bevidsthed: til *Heltesagnene*, netop i *Danmark*. Hertil føres man uundgaelig ved Navnet »Dan«, skønt Danmark ikke er nævnt i Digtet*). Denne Kendsgerning bedes erindret, til vi siden komme til at undersøge i Almindelighed Spørgsmaalet om den folkelige Hedenoldsdigtnings Hjemstavn.

Øjemedet med *Hyndluljóð* har været at meddele en Række Ættenavnene, hørende til Heltesagnene, saaledes at de søges knyttede sammen ved en fingeret fælles Afstamning. Dette gaar saaledes til, at *Freya* kommer, siddende paa »sin« Galt, som i Virkeligheden er hendes Yndling og ivrige Dyrker Ottar Innsteinsson i Dyreskikkelse, til Jættekvinden *Hyndla* og forlanger, at denne skal sige hende Besked om Ottars Slægtforhold, for at han igen kan bruge denne Kundskab i en Arvestrid med Angantyr. Hyndla nævner da først Ottars nærmeste fædrene og mødrene Æt; hans Mormoder havde været Søster til Halfdan Gamle, »højest blandt Skjoldunger«; han havde med Almveig atten Sønner, Fædre til store Slægter: Skjoldunger, Skilvinger, Ødlinger, Ynglinger, Høldbærne, Hersebærne, de ypperste Mænd i Midgaard; »alt er det Æt din, Ottar Taabel« Fremdeles nævner Hyndla en Mængde andre Ætter — en Del ere ukendte, andre velkendte fra de bevarede Heltesagn, t. Ex. Arngrimssønnerne paa Bolm, Vølsungerne, Gjukungerne, Jörmunrek — jævnlig med samme Tilføjelse: »Alt er det Æt din, Ottar Taabel« Sidst nævner hun (V. 28) Harald Hildetand, Rörek Ringslyngers og Ød Ivardatters Søn samt Randver og Radbard. I umiddelbar Sammenhæng med

*) Dog har det maaske været nævnt i de tabte Slutningsvers. Bugge anfører i sin Udgave (S. 149—151) en i Aaret 1597 af den lærde Islænding Arngrimur Jonsson nedskreven Notice, hvorefter en stor Mand ved Navn Rig skulde have søgt en Datter af Kong Danp paa Danpstad i Jylland, og med hende avlet en Søn Dan, der skulde være Dan mikillátis Fader. Bugge formoder, at Arngrimur, som i sin Tid ejede den saakaldte Wormske Codex, hvor Rigspula findes, har taget denne Notice fra Kvadets dengang endnu ikke bortkomne Slutning.

denne Del af Digtet maa man læse Slutningen fra V. 45 til V. 50, hvori Freya forlanger af Hyndla, at hun nu, da hun har givet al denne Oplysning, tillige skal give Ottar »Mindes-Øl«, for at han kan huske, hvad han har hørt, og, da Jættekvinden vægrer sig, lader Ild brænde op om »Skovkvinden«, til hun kommer med Øllet.

De mellemliggende Strofer: V. 29—44 ere af en hel anden Art end det øvrige Kvad. Den første omtaler, at der var elleve *Aser* efter Balders Fald, hvem Vale hævnede. Saa kommer en Del Oplysninger om Slægtskabsforhold i Gude- og Jætteverdenen, t. Ex. om Navnene paa Heimdals ni Mødre, om Lokes Afkom: Ulven med Angerboda, Sleipne med Svadilfare, alle Troldkvinde, hvis Moder han selv som Kvinde havde født. Endelig følge tre Strofer, hvoraf den ene øjensynlig skildrer Naturens Oprør i Støvintertiden før Ragnarøk:

»Havet hæver sig mod Himlen selv, skyller over Land, men Luften brister;	Deden kommer Snefog og snare Vinde, da er Ødets Raad, at paa Regn det skorter* ^{*)} ,
---	---

den anden er meget vanskelig at tolke og den tredje er det tidligere anførte: »Da kommer en anden, end mægtigere« o. s. v. Det er isjenfaldende, hvor lidt alt dette har med Ottars Sag at gøre. I Gylfegøglene citeres (Kap. 5) V. 33 af Hyndluljóð (om Vølvers, Troldkarles, Seidmænds og Jætters Nedstamning) med Tillæg: »Som der staar i *den korte Vølvespaadom*«. Et saadant Navn vilde passe meget daarligt paa hele Hyndluljóð. Det er da rimeligt, at V. 29—44 ere Brudstykker af et gammelt Gudekvad, som, da det tildels havde Æmne tilfælles med Völuspá, har baaret Navn derefter. Under den mundtlige Overlevering ere de blevene indflettede i Hyndluljóð, fordi de tildels indeholdt Slægtremser, ligesom denne, og med det samme er Slutningen: »Alt er det Æt din, Ottar Taabe!« bleven anbragt ogsaa ved Slutningen af V. 29. hvor den nu staar — meningsløst, da Balder og Vale ikke kunde kaldes Ottars Æt.

Hyndluljóð udgør altsaa to Digte eller Digtstykker, vistnok fra meget ulige Tid. Den »korte Vølvespaadom« kan være gammel; det Værdifuldeste ved den er V. 44, fordi vi i det Hele have saa faa Vink om vore Forfædres Tro paa en »Mægtigere«

*) Eller: »at Magterne tabe deres Kraft«, efter som der læses »regn« eller »rögn«.

bagved og efter Guderne. Den egentlige Hyndluljóð kan næppe være gammel, ja ligger sagtens udenfor den folkelige Hedenolds-Digtning's Tid, da den forudsætter alle de store Heltesagn fæstnede og egentlig kun er et Forsøg paa at binde en Del af dette Stof i Mindet. Ottars Faders og Farfaders Navne vise hen til Norge; thi denne Innstein Alfsson skal aabenbart være den Innstein, som omtales i Halvs og Halvskæmpernes Saga, der vistnok hører hjemme i Norge. Naar Keyser (Nordm. Vidensk. og Litt. S. 246—47) vil angive Tiden for Digtets Tilblivelse til henimod 720, fordi da Bråvoldslaget skulde have staaet, og Kvadet nævner Harald Hildetand sidst i Rækken af Helte, men endnu levende, siden Sigurd Ring, hans Overvinder, ikke nævnes, saa hænger dette sammen med en Bestræbelse for at finde »Historie« i Sagnene, der nu vel snart kan betragtes som opgIVEN. Snarere vilde man kunde gætte paa en betydelig senere Tid.

7. Tabte Gude-Kvad.

Hvad der er tilbage af Oldtids-Kvad om Guderne og Gudelivet er kun Levninger af en langt større Rigdom, ej alene fra Tiden før Völuspá, men ogsaa fra den følgende Tid. Derom vidne dels mangfoldige *Hentydninger* i bevarede Kvad, i begge Eddaer, dels *Genfortællinger* af gamle Kvad, med og uden Brudstykker, i Snorres Edda, i Sagaer og hos Saxe. Lad os et Øjeblik tage nogle af disse Ruiner i Øjesyn, om ikke for Andet, saa for at danne os en Forestilling om det Tabtes Omfang.

I Gylfegøglet heder det om de mange *Odinsnavne*, at de fleste ere opstaaede, fordi hvert Folkeslag vilde have et Navn til ham i sit eget Sprog, men nogle »have sin Aarsag i hvad der er hændet paa hans Færder; det er fremsat i Sagn, og ej vil Du kunne kaldes en kyndig Mand, hvis Du ej kan fortælle slige Stortidender«. Herefter bliver Nutidens lærdeste Sagnransker en højst ukyndig Mand; thi de færreste i Odinsnavnene liggende Hentydninger kende vi Grunden til. Saaledes naar det i *Grimnismál* (V. 49—50) heder: Grimner kaldte de mig hos Geirrød, Jaalk hos Asmund, Kjalal, da jeg Kælker drog, Thrór paa Thinge, Viður ved Drab, Oske og Ome, Jævnhøj og Bivlinde, Gøndler og Harbard hos Guder. Svidur og Svidrer hed jeg hos Sökkmimer og daarede da den gamle Jætun, da jeg blev Midvitners, den stolte Søns Bane«, saa er det jo klart, at man kan, ja maa

tænke sig bestemte Sagn liggende til Grund lige saa fuldt for de andre elleve Navne, hvis Oprindelse vi ikke kende, som for de 2 (Grimmer og Harbard), hvis Oprindelse vi kende, fordi vi tilfældigvis have Grimnismál og Harbarðsljóð; thi Hentydningerne ere alle aldeles ensartede. I *Harbardssangen* findes en hel Del Hentydninger af samme Slags som de nys anførte om Odins Færd hos Søkkminer. Saaledes naar Odin-Harbard taler om (V. 16), at han var hos Fjølvar i fem Vintre paa Øen Algrøn, vog Mænd og vandt Mø, eller (V. 18) om sit Elskovsheld hos de syv Søstre, som snoede Strikker af Sand og grove Jord ud af den dybe Dal (vistnok Bølgerne), eller (V. 20) om hvorledes han lokkede Natteryttersker (o: Gygjer) fra deres Mænd og skilte den vældige Jætte Hlebard ved hans Liv, eller (V. 30) hvorledes han skiftede Ord i Enrum med den lindhvide, guldstraalende Mø. Kun i den sidste Hentydning tør vi se Spor af et kendt Sagn, nemlig det om Odins Færd til Gunlød; de andre ere ukendte. Ikke mindre sandsynligt er det, at *Thor*, naar han isamme Kvad (V. 23) taler om sin Kamp ved Aæn mod Svarangs Sønner, eller (V. 37—39) om hvordan han slog Bersærk-Kvinderne paa Læsø, sigter til ukendte Myter af samme Art som de kendte, han peger paa, naar han (V. 15) taler om Hrungrers Fald, eller (V. 23) hentyder til Gjalps og Greips Fald. At der under Lokes Spydighed i *Lokasenna* maa forudsættes at ligge *noget* Sandt, d. v. s. virkelige Myter, er ovenfor paapeget; men hvormeget kan jo kun siges, for saa vidt vi andenstedsfra kende vedkommende Myte, og slige Tilfælde maa lære os ikke at tage »Klaffervættens« Ord for godt, — som naar han to Gange driller Thor med hans Uheld paa Utgaards-Færden paa en saadan Maade, at man maatte tro, der sigtedes til to forskellige Myter, hvis man ikke andenstedsfra vidste, at det var en og samme. Men saa meget kan dog skønnes, at der i *Lokasenna* utvivlsomt hentydes til flere Myther, hvorom vi ellers Intet vide (bl. a. Odins Sejdvæsen paa Samsø, Lokes Ophold under Jorden som Kvinde, Njords Færd østerpaa, hvor »Hymers Møer« havde hans Mund »at hlandtroggi ok þér i munn migu«), hvordan det saa end hænger sammen med hans Sigtelser mod Asynjerne for Løsgagtighed. Ogsaa forskellige i Snorres Edda, navnlig i *Skáldskaparmál* anførte Kvadstumper fra senere Tid indeholde lignende Hentydninger, som naar der i Stykket om Thors-Kenningar anføres Skjaldevers, hvor *Thor* kaldes »Thrivalds ni Hoveders Sønderkløver« (Brage gamle), eller siges at have brudt Leiknars

Ben, lemlæstet Thrivald, stynet (eller: styrtet) Starkad, fældet Greip (Veturlide); eller at have knust Keiles Pandeskal og dræbt Lut og Leide, ladet Bussøre bløde, fanget Hængekæft, dræbt Hyrrokkin og skildt Svivør ved Livet (Thorbjørn Disarskald), af hvilke Hentydninger kun et Par gælde andenstedsfra kendte Myter. — At alle disse ukendte Sagn have været fremstillede i *Kvad*, kan antages med temmelig Sikkerhed. Hentydningerne i Grimnismål til selve dette *Kvad* og til Harbarðsljóð berettiger til at forudsætte lignende *Kvad*, som Grundlag for de øvrige Hentydninger af lignende Art. Havde Myterne ikke foreligget i saadan afsluttet Skikkelse, vilde heller ej en flygtig Hentydning have været forstaaelig for Tilhørerne — og desuden: *hvad anden Form er tænkelig i den folkelige Digtnings Tid?*

Langt vigtigere ere dog de *Uddrag* af gamle *Kvad med og uden Citater af Versstumper*, samt de *Genfortællinger* af utvivlsomt oprindelig i *Kvad* fremstillede Myter, som udgøre hele Indholdet af *Gylfegøglet* og *Bragarædur* samt findes spredte i *Skáldskaparmál*; endelig de i Snorres Edda ved Navn citerede, nu tabte *Kvad*.

Naar saaledes Gylfegøglet i Anledning af *Njörd* og *Skade* anfører de bekendte Strofer, hvori de udtrykke sin Lede henholdsvis ved Fjældskoven og ved Søen:

Njörd:

»Led er jeg ved Fjælde,
ej længe jeg var der,
ikkun Nætter ni;
Ulves Tuden
tyktes mig grim,
lignet med Svaners Sang,»

Skade:

»Sove jeg kunde ej
paa Søbrede-Lejet
for flagrende Fugles Jærm*)
med Skrig vækker mig,
naar fra Skov den kommer,
Maagen hver en Morgen,

saa er det umuligt ikke heri at se en Levning af et gammelt Mytekvad om disse to Guddomme, rimeligvis da et Samtaledigt. — Naar det om Friggs Terne *Gnaa* fortælles, at hun har en Hest ved Navn Hofvarpner (Hovkaster), og der saa anføres, hvorledes nogle Vaner engang havde set hende ride i Luften og spurgt:

»Hvad er det, som flyver,
hvad er det, der farer
eller i Sky skrider?«

*) „Jarmur“. „Jærm“ bruges endnu i Jylland netop om Fugleskrig.

og hun svarer dem, ligeledes i et Vers, hvori hun nævner Hofvarpner, som Hamskærper (Hamstærk?) avlede med Gardrofi (Gærdebryder), saa er det øjensynlig Levning af et Kvad, hvori Gnaa har spillet en Rolle, og som altsaa sagtens har vedrørt Friggmythen. — Et i Skáldskaparmál anført Halvvers til Forklaring af Guldnævnet »*Glaser's Løv*«:

»Glaser staar
med gyldent Løv
ved Sejrgudens Sale«

tyder paa et Digt om Asgaards Indretning af samme Slags som Grimnismál — hvis ikke denne Stump netop er udfalden af Grimnismál, saaledes som vi have det i den ældre Edda. — I Skáldskaparmál fortælles meget kort og tørt *Thors Færd til Geirrød*. At vi dog her have et Uddrag af et Kvad om denne Thors-Daad, røbe to bevarede Strofer i Ljóðahátt. Først heder det, at, da Thor vadede over Aaen Vimur, hvis Flom steg og steg, fordi Jættemøerne Gjalp og Greip øgede den, staaende over en Bjergkløft højere oppe, da kvad Guden:

»Vox ej, Vimur,	thi vid, om du voxer,
mens vade jeg maa	voxer mig As-Kraften
til Jætters Gaarde;	saa højt, som Himlen selv«.

Da Pigerne have prøvet paa at knuse ham mod Loftet i Geirrøds Hal ved at løfte Stolen han sidder paa, og han har sat sin Stav mod Loftet og trykket ned, saa Ryggen brydes i dem, da, heder det, kvad Thor:

»En Gang brugte jeg	dengang Gjalp og Greip,
As-Kraften	Geirrøds Døttre
i Jætters Gaarde;	vilde mig til Himlen hæve«.

Øjensynligt have disse to Strofer hørt til et gammelt Kvad, som er gaaet i Glemme i sin Helhed — maaske fordi Sagnet i Konstpoesiens Tid er blevet frisket op i det yderst konstige og pragtfulde Kvad af Eiliv Gudrunssøn, hvoraf 19 Strofer anføres som Hjemmel; men hine to Strofer ere dog fulgte med den mundtlige Prosa-Overlevering, som Snorre gengiver — ikke uden god Grund, da de begge ere fyndige Udtryk for Thors *viljestærke* Kæmpevæsen. — At *Balders Død* har været fortalt i et Mytekvad, der maa have været ældre end baade *Vølvespaadommen* og *Vegtamskvædet*, det fremgaar af disse Digtes Hentydninger. Som Myten fortælles i *Gylfegøglet*, bærer den Præg af længe forinden at være formet i en afrundet Prosafortælling (og vistnok forvansket i et og andet); men her staar dog, som

Levning af og Minde om Besyngelse i den folkelige Stil, det bekendte Vers, hvor Loke i Kærlingens Skikkelse nægter at græde for Balder.

»Med tørre Taarer hverken død eller levende gav-
Thøkk græder ned mig
for Balders Baalfærd; Gubbens Søn —
 lad Hel beholde, hvad hun har». —

I Fortællingen om, hvordan *Fenrer bindes*, findes — i Ud-gaverne sædvanlig ikke opstillet som Vers — en *Ljóðahátt-Strofe*, næmlig hvor det opregnes, hvoraf Lænken Gleipner var gjort:

»Af Kattefjeds-Døn af Bjerg-Rødder
og af Kvinde-Skæg, og af Bjørne-Sener;
af Fiske-Aande deraf var Gleipner gjort*^{*)}.
og af Fugle-Mælk,

Et andet Spor af Vers fristes man til at se i samme Fortælling, hvor det om de tidligere Lænker, som Ulven bryder, heder: »Saa løste han sig af Læding«, og: »Saa slog (drag) han sig ud af Droma«, med Tilføjelse, at det er siden blevet til Ordsprog om et vel overstaaet svært Stykke Arbejde**).

Men ogsaa, hvor ingen metrisk Levning findes, kan Snorres Edda bære Vidnesbyrd om gamle Kvad. Dette maa siges om alle de Sagn, til hvilke der findes *Hentydninger i, eller som støttes paa forhaandenværende Kvad*. Det er tidligere paavist, hvordan Gylfegøglets Fortællinger om *Thors Fiskeri* og om *Freys Elskov* røbe Tilværelsen af Kvad, ældre end Hymiskviða og Skirnisför. Herhen hører fremdeles Fortællingen om *Bygmesteren* — han, der opførte Asaborgen, — hvortil her hentydes i *Vølvespaadommen*; fremdeles Fortællingen om *Thors Kamp med Hrungrner*, hvortil der hentydes i *Harbarðsljóð* og *Lokasenna*, og som sikkert har været et Hovedsagn om Thor, besunget i folkelig Stil, længe og sagtens flere Gange, inden Thjodolv fra Hvin paa Harald Haarfagres Tid derom digtede sit konstige

*, Saaledes efter Bugge i hans Eddaudgave S. 375.

***) Iøvrigt tør man i *Almindelighed* ikke slutte til Vers, *umiddelbart* opløste i Prosa, fordi man i en Fortælling finder Alliterationer; de ligge saa tæt i Sproget, at de idelig komme frem, selv i den jævreste Prosa, i Ny-Islandsk ikke mindre end i Oldsproget. Miskendelsen heraf har i sin Tid ledet Dr. E. Jessen til et højst mislykket Forsøg paa at pille Vers ud af den yngre Eddas Prosa. Se Hist. Tidskr., 3dje Række, 6te Bd., især S. 231—239.

Drottkvædedigt »Haustlæng«; Fortællingen om *Suttungmjøden*, som vi siden ville finde Hentydning til i Hávamál; endelig Fortællingen om *Thors Utgaardsfærd*, som der hentydes til baade i Harbarðsljóð, hvor Harbard driller Thor med, at han blev stoppet i Handsken, og da ikke tyktes at være Thor, i Lokasenna, (Lokes sidste Repliker) og i Hymiskviða, for saavidt angaar Episoden med Bukken, der blev lam. Dette sidste Exempel er saa meget mærkeligere, som Sagnet i Gylfegøglet fremtræder uden Spor af tidligere Besyngelse, i fuldkomment udviklet Sagaform — iøvrigt saa fortrinlig, navnlig med Hensyn til Gennemførelsen af Thors-typen, at dette Afsnit af Gylfegøglet i sin Slags danner et værdigt Sidestykke til Thrymskvædet i sin Slags. Men naar selv denne Fortælling hviler paa gamle, forlængst glemte og vistnok længe før Nedskrivningen i Prosa opløste Kvad, saa maa det samme forudsættes om *alle* de andre i Snorres Edda fortalte Gudesagn, selv dem, til hvilke ingen Hentydning i ældre Kvad kan paavises.

Foruden „den korte *Vølvespaadom*“, hvoraf vi endnu have Brudstykker i Hyndluljóð, nævner Snorres Edda et andet tabt Gudekvad ved *Navn*, nemlig *Heimdals Galder*. At det har været et folkeligt Kvad — ikke et Skjaldekvad — kan skønnes af de to i Gylfegøglet anførte Linier:

«Ni Mødres Ætling er jeg, (Níu em ek mædra mögr
ni Søstres Søn er jeg niu em ek systra sonr)»;

thi de maa være Slutningen af en Ljóðahátt-Strofe med to parallelle Slutningslinier. I Skáldskaparmál hedder det ved Heimdalskenningerne: «Om ham er der kvædet i Heimdals-Galder», hvoraf tør sluttes, at Kvadet, i det mindste tildels, har været til paa Snorres Tid.

Baade *Snorre* i Ynglingasaga og *Saxe* gaa ud fra den Forestilling, at Hedenskabets Guder have været Meennesker, der havde været udrustede med særegne Gaver til at blænde Andre, og som derfor vare blevne dyrkede som Guder. Man kan derfor ikke vente at finde uforvanskede Myter hos dem, allermindst hos Saxe, der havde en langt svagere folkelig Overlevering bag sig i Danmark, end Snorre paa Island. Mærkelige Spor kunne dog findes hos dem, og det ej alene af Myter, men af Myte-Kvad.

Hvad der fortælles i Begyndelsen af Ynglingasaga om, at Odin, Kongen over det formentlig geografisk paaviselige Rige

Asgaard, ofte drog bort paa Rejser i mange Aar, er tydelig nok en Gengivelse af det mytisk rigtige Træk, at han stadig færdes ude i Verden; ligesom vi ville genfinde Snorres Skildring af Odins Tryllekonst i Hávamál, hvorfra den maaske endog er tagen. Naar der sammesteds fortælles, at engang, mens Odin var borte, toge hans Brødre Vile og Ve baade Magten og hans Hustru Frigg, saa stemmer dette med Lokes Beskyldning i Lokasenna (V. 26), viser altsaa hen til et endnu ældre Kvad. Fortællingen om Asernes Krig med Vanerne, om Forliget og Mimers Drab, samt hvorledes Odin galdrede hans Hoved, saa han siden kunde raadsørge det, tjener ej alene til at opklare ellers temmelig dunkle Steder i Hávamál og Sigdrifumál (hvorom senere), der begge ere Oldkvad; men er ogsaa aabenbart Genstand for Hentydninger i Vølvespaadommen, næmlig Stroferne om Vanekrigen og Linierne om, hvorledes før Ragnarøk: »Odin mæler med Mims Hoved (V. 50). Her maa ligge et Sagn til Grund, som maa have været besunget, enten alene eller sammen med andre Gudesagn.

Saxes almindelige Underretning (P. 34—35 i Müllers Udgave), om at der fordem havde været tre Slags „*Mathematici*“ d. v. s. Troldmænd, den ene Slags kæmpestore (»gigantes«), den anden Slags mere udmærkede ved »levende Aandskraft« og derfor hines Overmænd (medens en tredje Slags, født af begges Ætter, stod tilbage i Krop og Aand) — denne Underretning røber, at den folkelige Overlevering i Danmark paa Saxes Tid endnu har fastholdt den rigtige Grundforestilling om Modsætningen mellem Jætter og Guder som en Modsætning mellem Krop og Aand. Det kan da ikke undre, at man finder Spor ogsaa af enkelte Myter, om end stærkt forvanskede.

Et saadant mærkeligt Spor findes i det i Hadding-Fortællingen indflettede Stykke om Odin (P. 42—44): hvorledes Nordboerne havde sendt Odin et Guldbillede af ham selv, hvorledes hans Hustru »Frigga« med sit Favntag havde købt en af sine Tjenere til at stjæle af Guldets, samt hvorledes Odin af Skamfuldhed drager i Landflygtighed. Hvad dette Guld er, faar man et Vink om i en, forøvrigt ligeledes, om end i andre Henseender stærkt forvansket Historie i den saakaldte »Sörla-pátttr«. Her hvor Odin ligeledes gøres til en Konge (ved Donfloden), heder det, at hans »Frille« Freya havde af to Dværge for sit Favntag købt et kostbart Smykke „*Brisinga-Mén*“, at Loke, Odins mest betroede Tjener opdagede Skændselen og i en Flues Lignelse listede sig ind til Freya og stjal Smykket, samt at Odin kun

udleverede det paa Vilkaar, at hun kunde hidse to Konger til Kamp paa Liv og Død — dette skal saa være Anledning til Hjadningernes Strid. At det næmlich er samme Sagn, som ligger bagved begge disse Fortællinger, er klart nok, trods alle indbyrdes Afvigelser; og at dette Sagn er en gammel Myte, som har været besungen i Oldkvad, kan man slutte deraf, at, ifølge Skáldskaparmál, hed Heimdal »LokesFjende« og »Freyas Smykkesøger«, »han stred med Loke om Brisngamenet« ved »Vaagaskær og Singastein«, og de vare da begge i Sæl-Hamme; men saadanne Gudekenninger og Navne maa altid forudsættes at have deres Grund i gamle Sange. Der maa have været et Kvad om, hvorledes Frigg eller Freya havde vundet et kostbart Smykke, men mistet det ved Lokes Tyveri, hvorefter Heimdal havde skaffet hende det igen; og af dette Kvads Indhold er der blevet de forvirrede Levninger tilbage, som vi møde hos den danske Saxe og den islandske Forfatter til »Sörla-pátttr«

I *Haddingsagnet*, hvori uden Tvivl højst forskjellige Overleveringer ere løbne sammen, findes endnu andre Spor af Myter. Saaledes tillægger Saxe (P. 53—55) Hadding og hans (unavngivne) Dronning de samme to Vers om Ubehagelighederne ved *Fjæld- og Strandlivet*, som Snorres Edda lægger i Munden paa Njerd og Skade (kun at Tankerne deri hos Saxe, efter hans Vane, ere stærkt udmalede). Dette er meget mærkeligt. I Haddings Historie har det Intet at gøre; han synes endog kun at have faaet en Dronning, for at disse Vers kunde blive anbragte. Derimod er der god Mening i dem, naar de udtales henholdsvis af Fjæld- og Havguddommen. Det er da tydeligt, at paa Saxes Tid have disse Strofer endnu levet i Folkemunde i Danmark, men uden at man ret har vidst, hvor de hørte til, og saa har enten Overleveringen eller han selv knyttet dem til Hadding; og endvidere, da de *maa* tilhøre Njerd og Skade, er det givet, ej alene at disse Guddomme have været dyrkede ogsaa i Danmark, men tillige, at man ogsaa her har havt engang det samme Kvad om dem, hvoraf Islænderne have gemt i Mindet netop samme Stump, som ogsaa har holdt sig i Danmark.

Et andet Spor af et Mytekvad ligger vistnok i Fortællingen om *Haddings Færd til Udødelighedslandet* (P. 51). Kvinden, som, ene synlig for Helten, stiger op af Jorden ved Arnen med Giftblomster (Skarntyder) i Haanden, skønt det er Vinter, er tydelig nok hans Fylgje. I de Steder, hun fører ham til: først gennem kvalme Taager, ad en meget slidt Fodsti, saa over Aaen,

der ruller med Vaaben, og saa til Stedet, hvor to Hære stride, efter Kvindens Forklaring kampdøde Mænds Skygger, som stadig genopføre deres Livs Skuespil — i alt dette genkender man let Helvejen og Aaen »Slid«, som ifølge Vølvespaadommen rinder østenfra i Helheim med Sværd og Saxer, samt Einherjernes evindelige Kamp. Muren, som standser dem og som Kvinden forgæves søger at komme over, hvorfor hun kaster det afhuggede Hanehoved derover, hvis Galen røber, at hinsides bliver alt Dødt levende — den kan kun være et Skyggebillede af Valgrinden, Gærdet omkring Valhal. Paa en Tid, da den gamle Valhalstro var svækket og Valhalskamplegens straalende Glands var blegnet, har en Skjald villet give sit Udødelighedshaab et nyt Udtryk. Han har da digtet et Kvad, hvori han lader Menneskets Fylgje vise hans Sjæl Vej gennem Dødsriget til Grænsen for Opstandelsens Verden. Dødsriget har han skildret med Træk, laante fra de gamle Gudesange (maaske bl. a. netop Vølvespaadommen, om hvis Tilværelse i Danmark man da her vilde have et Vidnesbyrd), kun at den evig gentagne Kamp har faaet sin Plads i Dødens Verden som en egen Slags Elendighed. Men videre end til en Anelse om evigt Liv kan Mennesket ikke komme; derfor kan Fylgjen ikke føre ham over Grænsen for Udødelighedslandet, men kun skaffe ham et Tegn paa det Liv, der vaagner hinsides. Islendingerne kende ikke Sagnet: men vel har ogsaa hos dem Forestillingen om et Udødelighedens Land — „*Odáinsakr*“ — været udbredt, som det kan ses af Begyndelsen til Hervørs Saga og af den fabelagtige Erik Vidførles Sagn.

Balders-Myten er, som bekendt, højst forvansket hos Saxe: Balder er gjort til en Halvgud, Odins Søn, men dødelig, Høder til en jordisk Konge; deres Fjendskab kommer af deres Kærlighed til samme Pige, Nanna, Gevars Datter; deres Kamp udtrækkes til en langvarig Krig; Guderne, der ville hjælpe Balder, kunne ikke staa sig for Høder, som bryder Skaftet paa Thors store Kølle o. s. v. Øjensynligt har Overleveringen paa Saxes Tid forlængst glemt Sagnets oprindelige Mening. Ikke des mindre ere væsentlige Træk i Myten genkendelige hos Saxe — Vidnesbyrd om, at den engang har levet i Danmark, ligesom i Norge og paa Island, hvorfra Snorres Overlevering stammer; paa et enkelt Punkt kan endog Saxes Fremstilling hjælpe til at rette den islandske.

Tre »Skovpiger« — de forekomme ofte hos Saxe, det er de i Sagaer og Kvad forekommende Norner eller Valkyrjer, som

altsaa have levet ogsaa i Danmark — række Høder, blandt andre gode Gaver, det Spyd, hvormed ene Balder kan fældes. Man tør heraf slutte, at Myten ogsaa paa dansk Grund har havt Misteltenen som et Hovedtræk. Naar Saxe lader Balder plages af Elskovsdrømme, finder man let heri en Erindring om Balders Drømme, som efter Vegtamskvædet og Gylfegøglet varsle hans Fald og forurolige Guderne. Men, naar Høder hos Saxe ikke er blind, kunde det vel være som S. Grundtvig har gjort opmærksom paa (»Om Nordens gamle Literatur«, S. 85), at den danske Overlevering i dette Punkt er rigtigere end den norsk-islandske. Eddakvadene kende ikke, hverken Vølvespaadommen eller Vegtamskvædet, noget til Høders Blindhed. En blindfødt Odins søn er i sig selv en underlig Forestilling. Den kunde vel tænkes indkommen i Gylfegøglets Fremstilling fra en i Middelalderen vidt udbredt Legende om, at den Soldat, Longinus, der gennemstak Jesu Side, var blind. I Saxes Fortælling om *Broderhævnerens Fødsel* turde vel endog ligge, om end i forvansket Skikkelse, Minder, som ere udslettede hos Normænd og Islændinger. Vejledet af Finnen (o: Jætten) Rosthjøf, opsøger Odin, efter Balders Død, Kongedatteren *Rinda* for med hende at avle en Søn, som kunde hævne Balder. Under forskellige Forklædninger nærmer han sig hende, men bliver atter og atter haanlig afvist, indtil han omsider ved Trolddom faar Pigen i sin Magt. Hvis man kun havde Gylfegøglets Fortælling om Balders Død, vilde man sagtens anse Saxes Historie for Myten uvedkommende; thi Gylfegøglet taler slet ikke om Broderhævnen. Men af Vølvespaadommen vide vi, at Odins Søn natgammel hævnede sin Broder, af Vegtamskvædet og den korte Vølvespaadom (i Hyndluljóð, V. 29), at Hævneren hed Vale, og af Vegtamskvædet desuden, at han fødte *Rind* i Vestersale. Det har altsaa sin Rigtighed med hans Fødsel, skønt Oldkvadene ingen videre Oplysning giver. Men saa bliver det højst sandsynligt, at der virkelig har været en Myte om Odins Bejlen til Rind og om Vanskeligheder, han her har havt at overvinde, maaske særlig om dertil brugt Hjælp og Anvisning af en Jætte. Intet var rimeligere, end at Odin, nu da den Rene var borte, indlod sig endnu dybere med Fjenderne. Hvis man turde antage — som Mange have gjort —, at den »Billings-Mø«, som Odin, ifølge Hávamál forgæves og til sin egen Skam bejler til, netop er Rind, vilde her Saxe og Oldkvædet mødes.

Naar Saxe videre fortæller, hvorledes Odin vakte de andre

Guders Ringeagt ved sine uværdige Konster for at vinde Rind og af denne Grund maatte fly fra «Byzants» (o: Asgaard), hvor saa en vis „Ollerus“ herskede, indtil Odin ti Aar efter kom tilbage, saa er det let nok at se, at denne Ollerus er Uller, Thors Stivson, om hvem man ellers kun véd, hvad der mældes i Grimnismál: at han bode i Ydale, samt i Gylfegøglet at han er den ypperste Bueskytte og Skiløber, fager at se til, med Hærmands Væsen, og god at paakalde til Tvekamp. Ogsaa denne Saxes Fortælling skjuler rimeligvis, en virkelig Myte, hvordan den end oprindeligt har set ud, eller hvad den kan have betydet.

Særdeles mærkelige ere de Myteminder, der forekomme i Historien om *Gorm*, Lokedyrkeren, og *Thorkel Adelfar* (Lib. VIII). I Skildringen af Godmunds og Geruds Riger, som de to besøge, findes Træk, der noksom vise, at de i Eddakvadene og Gylfegøglet bevarede Forestillinger om Jötunheim og Helheim have levet i Danmark endnu paa Saxes Tid, om end forvirrede og blegnede. Aaen, der skiller mellem Menneskeverden og »Uhyrernes« Verden, minder om Ifing, der, ifølge Vafprúdnismál skiller mellem Jætter og Guder (eller Gother? — »godþjóð«). Geruds skumle Stad, fuld af fule Spøgelse, er et Genbillede af Helheim. Men allermest studser man ved det levende Minde om *Thors Geirrødsfærd*, som møder os, da der mældes, hvordan Eventyrerne i en øde Sal bag en gennembrudt Søjle finde en Olding siddende med gennembrudt Bryst samt tre rygbrudne Kvinder, og Thorkel da underretter Gorm om, at engang havde Thor slynget et gløende Staal gennem Geruds Bryst og fældet dennes Døttre med Lynstraalen. Ifølge Skáldskaparmál greb Thor i Luften en gloende Jærnbold, som Geirrød kastede til ham og kastede den efter Jätten, som løb om bag en Søjle; men Thor slyngede Bolden gennem Søjlen og Geirrød og Væggen, saa den gik i Jorden udenfor. Sætter man to i Stedet for tre rygbrudne Kvinder, saa ser man, at hele dette Thorssagn har holdt sig uforandret i Danmark til Saxes Tid, og maa da heraf slutte, at det samme Kvad, som ligger bag Skáldskaparmáls Fortælling har levet engang *der* i Folkemunde*). Ligeledes synes

*) Samme Sagn, som ligger til Grund for Saxes Fortælling om Thors Færd til Godmund og Gerud, genfindes i Hovedtrækkene i Æventyret om *Thorstein Bæjarmagn*, som er knyttet til Olav Trygvessøns Saga, kun at Thorstein selv fælder Geirrød og saaledes træder i selve Thors Sted. (Findes bl. A. i „Fornmanna Sögur“ III, oversat i „Oldnordiske Sagaer“ III.)

Thorkels Besøg hos »Utgardilocus«, hvem han finder lænket i en Fjældhal fjærnt i Nord, at indeholde sammenblandede Mindelser om Thors Udgaardsfærd og om Lokes Fængsling.

Lægger man hertil, at Saxe ogsaa kender *Frø* og »Frøblot«, saa ser man, at der endda ikke er saa svage Spor af Gudesagnene hos ham, som man skulde tro, da Danmark var blevet saa meget tidligere kristnet, end de andre nordiske Lande. Men alle de her paapegede Spor af tabte Gudesagn og Gudekvad vise tilsammen, at de religiøse Forestillinger gennem lange Tider og hele Norden over have været Genstand for en folkelig Digtning, hvoraf Eddakvadene kun ere at anse for en forholdsvis ringe Rest.

B. Læredigtning, Galder, Gaader, Ordsprog m. v.

1. Hávamál (den Højes Taler).

I codex regius af den ældre Edda staar Hávamál næst efter Völuspá; det er følgelig af Samleren henført til Gudekvadene, hvortil det ogsaa hører, for saa vidt det peger hen paa flere Odins-Myter, samt indfører Odin talende. Der er dog den Forskel mellem det og de andre Gudekvad, at dets væsentligste *Øjemed* ikke er at fortælle eller give Oplysning om Gudelivet, men at meddele Livsvisdom til Brug for Menneskene. Dette, samt Digtets særdeles fremtrædende Betydning som Vidnesbyrd om Nordboernes Tænkemaade i Hedenold, er Grunden til, at jeg har troet at burde give det Plads i og stille det i Spidsen for en særegen Afdeling af Oldkvadene.

Hávamál falder i to Hoveddele: V. 1—110 og V. 111—163, der helst maa betragtes hver for sig, inden hele Digtets Mening undersøges.

Den *første Del* indeholder alene en lang Række Levereabler, nu og da oplyste ved den Talendes egen Erfaring. Ingen forklarende Indledning siger, hvem han er. Men allerede V. 13

underretter os om, at det er *Odin*, idet Taleren her hentyder til sit Besøg hos Gunnlød *). Senere taler han vel nu og da, som var han Menneske (t. Ex. V, 47: »Ung var jeg forðum, færdedes ene, da vildedes for mig Vejen«, jfr. V. 49, 52, 66, 67, 70, 78); men dette »jeg« kan og maa vistnok tages som den vel kendte retoriske Vending, naar den Talende bruger sig selv som tænkt Exempel for at indskærpe en Almensandhed. Til Slutning bliver det i alt Fald klart, hvem der hele Tiden har ført Ordet. Han fortæller nemlig om sig selv (V. 104—109), hvordan han med sin Snildhed har daaret *Suttung* og lokket *Gunnlød* til at skænke for ham »den dyre Mjød«, hvorledes han lod *Rate* gennemgaae Stenen, hvordan han bragte *Oddreyrer* op til Menneskene, hvordan *Hrimthurserne* den næste Dag kom til den Højes Hal for at spørge efter *Bølverk*, altsaa Sagnet om *Skjaldemjødens* Erhvervelse. Da der ikke er mindste Spor til, at *Digtets* Lærdomme skulle tænkes lagte Flere i Munden, er det altsaa klart, at vi hele Tiden høre *Odins Røst*.

Hvad Indtryk faar man nu her af *Odins* Personlighed? Dette Spørgsmaal har væsentlig Betydning for Opfattelsen af Aanden i Kvadet og bør derfor strax besvares. Den sidste Strofe i Afsnittet — V. 110 — har man ment kunde ikke være udtalt af *Odin*, da den synes at indeholde en stræng Fordømmelse af ham selv:

»Ed paa Ring	<i>Suttung</i> lod han sidde,
havde <i>Odin</i> , tror jeg, svoret;	svegen for Drikken
hvo kan paa hans Løfter	og <i>Gunnlød</i> Graad
(trygdum) lide?	han voldte.«

Men Verset kan ikke undværes for Sammenhængens Skyld. Der forudsættes her en anden Slutning paa *Myten* om *Skjaldemjøden*, end i *Fremstillingen* i »*Bragarædur*« — en Slutning som, i *Forbigaaende* sagt, ikke levner Rum til de velkendte ikke uvittige, men nødvendigvis i en senere, kritisk bevidst Tid opstaaede *Plumpheder*. *Hrimthurserne* ere komne til *Asgaard*, heder det V. 109; men hvad blev der af dem? Tidligere har *Odin* ikke

*)
 „Glemsels Hejre
 over Gilder svæver
 og stjæler Folks Sands og Samling: i den Fugls Fjer
 fangen jeg blev
 hist i *Gunnløds Gaard*.“
 Ogsaa V. 14 indeholder vistnok Hentydning til et *Odins-Sagn*, naar det heder: „*Drukken* blev jeg, saare drukken, hist hos højvis *Fjalar*“, skønt andenstedsfra véd man ikke Noget om, at *Odin* har besøgt nogen *Fjalar*.

havt Lejlighed til at bryde noget »Tryghedsløfte«; Suttung havde han jo Intet lovet; han havde snarere villet bryde *sit* Ord til Bølverk. Sagnet maa have sluttet med, at Hrimthurserne ere komne til Asgaard og have spurgt efter Bølverk, at der er givet dem Tryghed af Odin, og at Løftet er blevet brudt. Dette mældes først i V. 110. Den, der taler her, er altsaa den Samme, som har talt i de foregaaende Strofer, d. v. s. Odin. Men hvor kan han dog tale saa ondt om sig selv? — Ja, hvordan taler han ellers om sig selv i Digtet? Han fortæller et Sted, at han havde været drukken; et andet Sted, at han var bleven holdt grovt for Nar af »Billings Mø« — dette mældes endog temmelig omstændeligt *). Hvad var mest nedsættende for Asahøvdingen, enten dette Vanheld, eller at have narret Jætterne? Sagen er, at, naar Odin i denne Del af Hávamál taler om sig selv, sker det kun for at støtte de Lærdomme, han fremfører, med hans egen Erfarings Vidnesbyrd. Dette vil især blive indlysende, naar man gennemlæser hele Stykket fra V. 84 til Enden i Sammenhæng. V. 84 handler om Kvinders Falskhed, hertil svarer som Sidestykke V. 91 om Mændenes Falskhed — V. 85—90 ere øjensynlig indskudte. Saa kommer V. 92 en Anvisning til at vinde en Møs Elskov, hvortil føjes den Betragtning (V. 93—95), at man ikke tør laste Nogen, fordi han lader sig henrive af Elskov; den har Magt over den Vise, mens det tidt er Mærke paa en grov Natur at være blind for Kvindeskønhed, og værst af al Sot er den ej at eje nogen Fryd i Livet. Det fik han at fornemme, da han blev gækket af »Billings Mø« — og nu kommer Historien herom som et Exempel paa Kvindeliste (V. 96—102). Derpaa, efter at det i Vers 103 er indskærpet, at en Mand maa have sine Tanker samlede og Ordet paa rede Haand, naar han vil komme nogen Vej, følger, som parallelt, V. 91 oplysende Exempel paa Mandeliste Fortællingen om, hvordan Suttung og Gunnlød bleve narrede. Her er ikke *Spor af noget moralsk Synspunkt*. Det er kun Odin om at gøre at lære Menneskene *Vid* og „*Visdom*“. Saa meget har dette ligget ham paa Hjærte, at han selv har vovet sit Hoved for at skaffe dem den kosteligste Aands gave: Skjaldskabsevnen;

*) V. 96—102, Først havde den „solhvide Mø“ sat ham Stævne om Aftenen, for at Ingen skulde mærke deres Elskov; da han kommer, finder han hele Vagtmandskabet under Vaaben, med brændende Lys, og maa skynde sig bort. Siden, om Morgenen, kommer han igen, medens Alle sove, og da finder han en Hund bunden i Sengen i Stedet for Pigen.

derfor fremhæves *Farerne* ved Suttungfærden, ikke mindre end Listen *). Om derved Nogen sker Uret, er ligegyldigt, derpaa har Odin selv givet et Exempel, som han slet ikke vil fragaa, men snarere roser sig af.

Det Billede, der saaledes til Slutning tegnes af Odin, staar nu i fuldkommen Overensstemmelse med alt det Foregaaende. Dette Afsnit af Hávamál er ingen Sædelære, men udelukkende en *Klogskabslære*. Grundprincippet er hensynsløs *Selvhævdelse*: Intet for Andres, Alt for min egen Skyld, men, vel at mærke, ikke *alene* for min *timelige Fordels*, men tillige for min *personlige Værdigheds* og for mit *Eftermæles* Skyld. For at gøre det anskueligt, hvorledes denne Grundtanke virkelig gaar igennem Afsnittet, og hvorledes det *ikke* er en »Samling« gamle Ordsprog og Mundheld (hvad Mange have ment og hvad i en Hast kunde synes rimeligt), men en *sammenhængende Tankeudvikling*, maa jeg bede Læseren følge mig paa en hurtig Vandring fra Strofe til Strofe.

Ikke for Intet begynder Kvadet med den bekendte Strofe, som i Gylfegøglet Ganglere citerer, da han træder ind i Højs Hal:

»Hver en Udgang,	thi uvist er det at vide,
før ind man træder,	hvor man Uvenner
bør skarpt man skaade,	faar se paa Bænk
bør skarpt man syne;	for sig sidde.«

Den *Varsomhed*, som her anbefales, er for Skjalden en Hoveddyd, som han ikke noksom kan indskærpe i alle Forhold. Gæstfri skal man være og give vejfarende Mand, hvad han trænger til: tørre Klæder og Vand til Haandtvæt og gode Ord (V. 2—4). Men af Alt hvad man kan trænge til, naar man maa vandre viden om, er Intet saa vigtigt som *Vid* (V. 5). Hvad det især skal bestaa i, faar man at vide i de følgende Strofer; »Rask og *tavs* Mand kommer sjælden til at bede for sin Mund« — »Varsom Gæst, som til Maaltid kommer, taler smaat eller *tier*, lytter med Øren, spejder med Øjen, saa ser hver frist Mand sig fore« (V.

*) V. 106—107:

„Rates Mund lod jeg
rydde mig Vej
og gennem Graasten gnave;
over og under
Jætter stimed,
saa voved jeg Hals og Hoved.

Vel købt Skat
vel jeg nytted;
vis Mand gaar ej Glip af sit Méd:
thi er op nu kommen
Odreyrer
til Mandkøns hellige Midgaard.“

6—7). Bedst gør man i kun at *stole paa sig selv*: »det er misligt med hvad man skal have i Gem i Andres Bryst« (V. 8—9). I Sammenhæng hermed advares mod Drukkenskab: »Bedre Byrde bær man ej paa Vej end Mandevide«, det er bedre end Guld og meget bedre end Øl; thi den Drukne *mister Selvbeherskelsen* (V. 10—12), og nu følge de ovenfor omtalte Exempler paa Drukken-skabens Fare, hentede fra Talerens eget Liv (V. 13—14). Her-paa følger som en Hovedformaning (V. 15—16):

»Tavs og omtænksom	Ræd Usling
skal Ædlings Søn være	tror, han evig skal leve,
og til <i>Kamp-Dyst djærv</i> ;	om han kun for Kamp sig varer;
munter og glad	men Ælde under ham
hver Mand være,	ingen Fred,
mens paa sin Bane han bier.	om end ham Spyd den undte.«

Tankesammenhængen er aabenbart den: ved de stærke Forma-ninger til Varsomhed kunde Tilhørerens fristes til at tro, at Skjal-den vilde anbefale smaalig Fejghed; det er ingenlunde hans Me-ning; det vilde være uværdigt for en Ædling. Det varsomt spej-dende Øje skal ikke være den rædde Hares, men snarere Ørnens eller Lossens, naar den spejder efter Rov.

Efter at saaledes begge Hovedsider af Visdoms-Idealet: Var-somheden og Modet, ere fremhævede, kan Skjalden, uden Frygt for Misforstaaelse gaa videre i det Enkelte med *Regler for Om-gang med Mennesker, især Fremmede*. Man maa ikke lade Mun-den løbe (V. 17), man skal se sig vel om i Verden, om man vil skønne Folks Tænkemaade (V. 18), man skal ikke surmule ved Gildet (»holde paa Bægeret«), men heller ej drikke for meget, tale til Maade eller tie og helst gaa til Sengs i Tide (V. 19). Man maa heller ej være graadig (V. 20—21), ej være en tanke-løs Grinebider — »ham vil det ikke skorte paa Ubehageligheder« — men heller ej ængstelig gruble over Alt, hvad man ser, saa er man træt om Morgenen og lige nær (V. 22—23). Man skal ikke tro Enhver, som ler til En (V. 24—25), ikke bilde sig ind, at man sagtens kan klare for sig blandt Fremmede: Tossen gør i det Hele bedst i at tie stille, saa kan han maaske gælde for Noget (V. 26—29). Man skal ikke drive Gæk med Folk; det volder Kiv ved Gilde (V. 30—32). Man skal helst spise sig mæt hjemme, saa at man ikke som Gæst i fremmedt Hus glem-mer at tale af bare Slugenhed (V. 33). Det er en Erfaring, at (V. 34):

»Uven bor men til god Ven
 i en Afkrog, fører Genveje,
 om end ved alfar Vej; om han end er langt af Led;«
 men dog skal man vogte sig for at blive for længe paa ét Sted
 — »kær vorder kedsom, om kvær for længe i anden Mands Sal
 han sidder« (V. 35), og overhoved huske paa, at *hjemme* har man
 bedst af at være, har man end lidet Bo, thi *der er man sin egen
 Herre*; det fattigste Bo — »to Geder og en straatakt Hytte er
 bedre end at betle«, »Hjærtet bløder i ham, som skal bede om
 Mad til hvert Maaltid« (V. 36—37). *Uafhængighed* altsaa er det
 kosteligste Gode af alle; men for at være vis paa den, maa man
 altid have sine *Vaaben* hos sig (V. 38):

»Fra sine Vaaben thi uvist er at vide,
 vige man ej paa Vej naar man ude paa Vej
 blot en Fods Bredder bort; faar Brug for Egg og Odd.«

Gennem V. 34 er man forberedt paa at høre Noget om
Venskab. Dette Forhold opfattes væsentlig ikke som en Hjærte-
 Sag, men som en *Nyttes-Sag*. Man skal ikke spare paa Gaver,
 naar man derved kan vinde Folk: »Giver og Gengiver ere længst
 Venner« (V. 39—41). Man skal ogsaa passe at give »Latter for
 Latter og Løgn for løs Tale« (V. 42). Sin Vens Ven og hans
 Vens Ven skal man være, men vogte sig for at være Ven med
 sin Uvens Ven (V. 43). »Har man en Ven, som man tror godt
 og vil have Gavn af; skal man skifte Tanker og Gaver med ham
 og tidt besøge ham«; men har man en Ven, som man tror ilde,
 skal man le med ham og lægge sine Ord snildt — »ens være
 Gengæld og Gave« (V. 44—46). Mennesker trænge til hverandre;
 det er slemt at være ensom i Verden, nøgen Karl nides af Andre,
 og venneløs Mand er som »bark- og barløs Gran«; men man
 skal huske, at der er en Slags *Venskab*, som brænder hedere
 end Ild fem Dage og slukkes den sjette, samt at man ikke altid
 behøver at give store Gaver for at »købe« sig Tak: »med et halvt
 Brød og et hældende Bæger fik jeg mig en Fælle« (V. 47—52).

Indledet med en meget dunkel Strofe, følger en tre Gange
 gentagen *Advarsel mod at ville være altfor klog* (»snotr«), samt
 Anvisning til at blive klog paa Verden: man skal samtale med
 Folk; den Folkesky bliver altid en Tosse (V. 53—56).

Man skal *staa tidlig op*, baade hvor det gælder Kamp og
 Arbejde (V. 58—59). Ved Slutningslinien af V. 59: »Rap er
 halvvejs rig«, synes Forfatteren at være kommen i Tanker om
 Betydningen af *Ejendom* og *Rigdom*. Nu følger næmlig en Del

Strofer, som berøre denne Sag, og navnlig gaa ud paa at indskærpe, at Rigdom er et meget *betinget og uvist Gode*, som man ikke maa sætte sin Lid til. Men heri ere Strofer indblandede, som afbryde Tankesammenhængen og synes at høre andenstedshen, især nye Indskærpelser af Nytten ved at have gode Venner og nye Advarsler mod at tro Folk for godt: »Alverden véd, hvad Tre vide« (V. 63):

»Opmærksom og ordknap	for de Ord,
hver Mand skal være	man en Anden siger,
og varlig til Ven at tro;	tidt man tungt maa bøde« (V. 65).

Til sidst kommer Skjalden dog tilbage til Ejendommens Betydning. Bedre end Gods er gode Frænder — »sjælden staa Bavtastene ved Vej, om ej Frænde rejser dem efter Frænde« (V. 72). men ét Eje er endnu bedre end Rigdom og Frænder, og det er godt *Ry* (V. 76—77):

»Fæ dør,	Fæ dør,
Frænder dø,	Frænde dør,
selv dør man desligest;	selv dør man desligest;
aldrig dør	Et véd jeg
Eftermælet	aldrig dør:

for hvem som et godt vandt sig. Dommen over hver en Død.»

Endnu følge et Par Strofer om Rigdoms ringe Værd — »saa er Ejendom som Øjets Blink, den troløseste Ven« (V. 78). Derfor er det kun en Daare, som kroer sig af Rigdom — eller af Kvinde-Gunst (V. 79); ham skal man prøve ved at spørge, om han kender Noget til Guders Runer, »dem som de høje Magter og den store Vismand tegnede (fimbulpulr fáði): han vil da gøre bedst i at tie« (V. 80).

Ved Hentydningen til *Kvinde-Gunst* er Skjalden kommen til at tænke paa, at den er ligesaa upaalidelig som Rigdom. Man er herved forberedt paa at høre Noget om *Elskøvsforholdet*, og det kommer ogsaa, nemlig de tidligere anførte Strofer V. 84 og 91, der øjensynlig ere parallele og høre sammen, tillige med de dertil knyttede Fortællinger, som slutte Afsnittet. Men Sammenhængen afbrydes her af nogle øjensynlig *indskudte Strofer*, nemlig V. 81—83, V. 85—88 og V. 90. De ere nemlig affattede ikke i Ljóðahátt-Vers, som hele Resten af Kvadet, men i Kviðuhátt og de indeholde *Remser* paa Alt, hvad man *ikke skal tro*: »Ros Dag ved Kvæld, Kone, som brændt er (∅: naar hun er død og lagt paa Baal), Sværd, som prøvet er, Mø, som gift er, Is, som Du er kommen over, og Øl, som drukket er« (V. 81) — »Bristende

Bue, brændende Lue, gabende Ulv, galende Krage« o. s. v.
»vorde ingen Mand saa tryg, at han tror Noget heraf« (V. 85—88).
»Saa er Fred med Kvinder, de som falskt tænke, som paa glat
Is at age med ubraaddet Fole, en vælig, toaars, utilkørt, eller i
Storm at fare paa styreløst Skib, eller som for halt Mand at
fange Ren paa Tøfjæld«. Øjensynlig have under Kvadets Over-
levering disse Strofer hængt sig ved som svarende i Tanken til
Indholdet af V. 84 og V. 91, og de have da taget med sig et
vistnok oprindeligt Vers, nemlig 89, der er i Ljóðahátt og vist-
nok fra først af maa have havt sin Plads andensteds*).

Tænker man sig de her omhandlede Indskud borte, vil man
faa en Digtning, hvori — enkelte Strøg undtagne — en sammen-
hængende Tankeudvikling kan iagttages. Denne kan nu synes
kun at være en gammel Trærings visne Verdens-Kløgt. Men
sætter man sig rigtig ind i Kvadet, gør man sig det levende,
med hvad *Sind* og *Tone* det er kvadet, saa vil man mærke, at
det er et virkeligt *Digt*, der har sat og sætter baade Indbild-
ningskraft og Følelse i Virksomhed.

Dette *Poetiske* ligger for det Første i den livlige *Anskuelighed*,
hvormed den enkelte, tørre Erfaringssætning saa at sige *fødes ud
af et tilsvarende Livsbillede*. Det heder ikke alene: »Se Dig for,
naar Du kommer paa fremmed Sted, at Du ikke uventet støder
paa Fjender!« Nej der tegnes et helt lidet Billede: Gæsten,
som, før sin Indtrædelse, mærker sig, hvor der er Døre paa
Huset, Folkene, der sidde paa Bænk (à fleti) derinde, den Frem-
mede, som blandt dem opdager sine Fjender, disse, som fare op
imod ham og spærre ham Døren, men saa slipper han dog bort,
da han véd, hvor der er en anden Udgang. En Mand arbejder
paa sin Mark og har lagt sin Øxe fra sig; da komme Uvenner
og overfalde ham: er han nær nok ved Vaabnet, til at faa fat i
det i rette Tid? Læseren maa selv se efter, og han vil finde
en Mængde saadanne Skildringer (rigtignok tidt skjulte i et en-

*)

„Usaaet Ager
tro ingen Mand,
eller altfor snart sin Søn!

Vejret raader for Agerens.
Viddet for Sønnens Fremgang,
med Begge staar det tvivlsomt til“.

Strofen synes snarest at burde have sin Plads efter V. 78 om Rigdoms
Upaalidelighed, der er en videre Udvikling af Tanken: „Fæ dør“; man
vilde da have en Parallelstrofe hertil, som indskærpede, at Frænder kan
man heller ej lide paa.

kelt Ord, en enkelt Vending, og derfor ikke altid kendelige i Oversættelserne).

Til dette Poetiske i Enkelthederne kommer imidlertid noget Andet, som er vigtigere, fordi det vedrører Kvadet som Helhed. Der er en *Grund-Stemning* deri, et *bittert Tungesind*, næsten noget *Vildt* bag den tilsyneladende rolige Tale. Verden er nu engang, som den er: fuld af Ufred, Svig og Vold, *Alles Kamp mod Alle*. Man maa tage den, som den er, tude med de Ulve, man er iblandt, og bjerge sig selv, saa godt man kan. Ingen gør Noget undtagen for sin egen Skyld, saa gaa hen og gør Gengæld og vær paa din Post allevegne og alletider! Dette synes at lyde for os fra Skjaldens Inderste i hver Linie. Der er kun ét Raad for Mennesket: at han sørger for saa meget som muligt at være sin egen Mand, holder Hovedet oppe, Øjnene aabne og Haanden rede til Slag — og saa ikke hænger for meget ved Livet, men trøster sig med, at der dog er én Ting, som er mere værd end det, og som varer ud over det, nemlig Navnry efter Døden. Idet alle Raad lægges Odin i Munden, hvæsses *Lunet*, hvormed de udtales. Det er, som sagde han: »Jeg, Asernes vise Høvding, er ikke et Haar bedre end alle de Andre; men, hvad saa? Som man raaber i Skov, faar man Svar.« De fire sidste Strofer, hvori han ligesom i stigende Lidenskab, mælder, hvor djærvt han har vovet sin Hals, og hvor skamløst han har brudt sit Ord, ere som en sammentrængt Genklang af hele Digtets Grundstemning.

Det *andet Afsnit* af Hávamál indledes med den tidligere omtalte Strofe (V. 111)

»Tid er at tale (þylja)
paa Taler-Stol
ude ved Urds Brønd.
Saa' jeg og tav,
Saa' jeg og tænkte,
lytted til hvad Mænd mæle.

Om Runer hørte jeg,
om Raadslagning
ved den Højes Hal,
i den Højes Hal,
saa hørte der jeg sige.«

Den Talende i denne Strofe er *Loddfavner*; det Følgende er Gengivelse af hvad han har hørt sige »i den Højes Hal«, d. e. af *Odin* selv. Da *Loddfavners* Navn idelig nævnes, idet de fleste Strofer indledes med de Ord:

»Jeg raader dig, *Loddfavner!* nyttigt, om Du næmmer det,
Raadet næmme Du, godt, om Du gemmer det.«

har man kaldet hele denne Række Strofer (V. 111—137) »Lodd-favnens Taler« (*Loddfáfnismál*).

Gennemgaar man Raadenes Indhold, uden at have gjort sig ret Rede for det Poetiske i det foregaaende Afsnit, kan man fristes til at anse dem kun for Gentagelser og Tillæg til de deri indeholdte Leveregler. Der er dog en kendelig Forskel. Vel formanens ogsaa her til *Varsomhed*, t. Ex. mod Troldkvinder, mod ond Kvindes Tunge — »den kan raade manges Mand Bane« —; mod at lade en slet Mand vide, at man er ulykkelig, mod Kiv med en daarlig Karl, mod at tage Ondt for gode Varer, man skal værge sig og ikke give sin Fjende Fred, ikke i Stridstummelen se i Vejret, at ikke Trolddom skal faa Magt med En, fare varlig med tre Ting: Øl, anden Mands Kone og at Tyv ikke narrer En. Men, foruden at her oftere advares mod Trolddom, som første Afsnit ikke taler om, maa det mærkes, at intet af disse Raad røber den hensynsløse Selvished, som gennemtrænger det første Afsnit, Den almene Tilstand er vel fuld af Farer og Ufred, men ogsaa *gode Magter raade blandt Menne-skene*, som det heder (V. 133);

»Dyder og Lyder	Mand er ej saa bold,
Dødeliges Sønner	at Brøst jo er ved ham,
bære blandede i Bryst;	ejsaadaarlig, at til Intet handuer.«

Man skal værge sig mod det Onde, men »tage glad mod det Gode« (V. 127). Naar der tales om *Venskab*, tages det væsentlig som et Hjærte-Forhold. »Véd Du en Ven, som Du tror godt (her føjes *ikke* til: »og vil have Gavn af«), saa drag tidt til ham; thi med Ris overgros og højt Græs den Vej, som Ingen træder« (V. 119). »Drag god Mand til Dig til Gammenstale!« (V. 120) »Mod Din Ven være Du aldrig rede til Troskabsbrud (V. 121). »Det er som Frændskab, naar, man siger En al sin Tanke; Alt er bedre end Troløshed; den er ej Ven, som taler en Anden efter Munden« (V. 124). Naar der tales om *Elskov* lyder den samme Advarsel mod Troløshed »Lok aldrig anden Mands Kone til lønlig Elskovshvisken!« (V. 115). »Vil Du drage god Kvinde til Dig til Gammenstale og have Fryd derved, skal Du love fagert og holde det fast (*ikke*: tænke falskt«), Ingen ledes ved god Gave« (V. 130). I Forhold til *Fremmede* advares mod at gøre Uret af Tankeløshed eller Haardhjørtethed. »Driv aldrig Gæk med Gæst eller Vandringsmand«, han kan være Mere, end han synes (V. 132). »Ad Graahaars-Taler le Du aldrig! Tidt er godt, hvad Gamle kvæde« (V. 134). Man skal

gøre godt mod den Trængende; vel skal det være en stærk Dørbom, som skal lukkes op for Alle og Enhver, »men giv dog Noget, at man ej skal bede Ulykke over Dig« (V. 135—136).

Der gaar altsaa gennem Loddfáfnismál en helt anden mildere Aand end gennem det første Afsnit; Odin optræder her langt værdigere og langt »visere«, i Ordets højere og sande Betydning. Han véd ogsaa Mere, end hvad almindelig Livserfaring kan lære Enhver. Han kender *Læge- og Trylleraad* mod Rus, Sot, Bugvrid, Huskiv, Hævnlyst, o. s. v. bl. A. ogsaa mod «Ondt» d. v. s. Trolddom, næmlig *Runer* (V. 137). Derved gøres Overgang til det sidste Stykke af Hávamál, som man har kaldt „*Rúnarpattr Óðins*“ eller „*Runatalspattr Óðins*“ (o: »Stykket om Odins Runer« eller »Stykket, hvori Odins Runer optælles») og betragtet som et særskilt Kvad. Dette er dog urigtigt. Talen er ogsaa her rettet til Loddfavner, som det ses af V. 161*). Odin har først givet sin Lærling almindelige Heldraad og sluttet med at henvise til *Runer*, som et Middel mod »Ondt« (bølvi); nu vil han give ham sin bedste Lærdom: en Række Trylleord til Hjælp i Livet. Til Indledning og ligesom for at vække stærkere Tillid til Ordenes Magt, gaar Guden tilbage til Begyndelsen og fortæller, hvorledes han først er bleven Herre over »Runerne«, d. v. s. har opnaaet sin lønlige Visdom. Disse Strofer (V. 138—144) høre til det Dybeste i Oldkvadene. Jeg vil imidlertid forbigaa deres Indhold her, for at komme tilbage til dem om lidt, da de bedst forstaas i Sammenhæng med et andet, nær beslægtet Oldkvad. Kun maa det bemærkes, at Odin her omtaler sig selv som den, der under dyb Smerte aarle i Tiderne har tilkæmpet sig en Visdom, som der hører den største Aandskraft til at faa Del i og bruge ret. Derved faa de følgende Strofer (V. 145—161) en særegen Højtidelighed, skønt de ikke indeholde selve Trylleordene, men kun udsige deres *Virkninger*: »Sange jeg kan, som ingen Ædlings Kvinde, ingen Mands Søn kan, Hjælp heder én, der skal hjælpe Dig i alle Trætter og Sorger og Bekymringer (V. 145). »Det kan jeg for det andet, tredje, fjerde o. s. v.; bringe Lægedom, døve Sværd, sprænge Lænker, stanse Pilen i Flugten, vende Ménruner, ristede paa et vildt Træs Rødder, mod Ophavsmanden, bjærge Folk af Ild, stille Ufred, dæmpe Storm og Søgang, drive Troldtøj, som færdes i Luften, ud af Hammene, gøre mine Venner usaarlige, tvinge død Mand til at

*) „Længe vil Du, Loddfavner, disse Sange savne.“

tale, galdre Dreng, der skal øses med Vand, saa han aldrig kan falde, nævne for Folk alle Aser og Alfer, kvæde det, »som Thjødreyrer gol, Dværgen, for Dellings Døre« — en mytisk Hentydning, hvortil Nøglen savnes, vække Kvindes Elskov, binde en Kvindes Hu, saa hun bliver mig tro. For det attende, slutter han Rækken (V. 162), kan han, hvad han aldrig vil røbe for nogen Anden end sin Hustru eller Søster — hvori man har fundet en Hentydning til den Hemmelighed, han hviskede Balder i Øret, og som han kun har delt med Frigg, hun, der véd alle Hemmeligheder saa godt, som han selv. Højtidelig ender han Kvadet:

«Nu ere kvædne den Højes Taler	Hil den, som kvad dem!
(Háva mál)	Hil den, som kan dem!
i den Højes Hal,	Nyde den, som næmmed dem!
Jordens Sønner til Tarv,	Lykkelige de, som lytted!«
Jætter til Utarv.	

Slutningsord, som ligefrem vise tilbage til Loddfavners Indledningsord V. 111: at han har hørt det Følgende »i den Højes Hal«, og som følgelig yderligere godtgjøre, at Loddfáfnismál og Rúnatalspátrr ere ét Kvad, af én Støbning.

Men er det samme Tilfældet med hele Hávamál? Ere de to Afsnit af samme Forfatter og høre de sammen fra først af? Eller er det to Kvad, som i Overleveringen ere føjede sammen? Nedskriveren af codex regius har betragtet det Hele som ét Kvad; thi han har skrevet Ordet »Hávamál«, der først nævnes i V. 164, foran V. 1 (med rødt Blæk). Men dette beviser jo Intet. Spørgsmaalet maa besvares efter indre Grunde. Lægger man da Mærke til den store Ulighed mellem de to Afsnit i Aand og Grundstemning, vil man næppe længe være i Tvivl om, at vi her have *to selvstændige Kvad*, begge lagte Odin i Munden, som den ypperste Visdomslærer, al Aandslivs Ophav, men opstaaede hvert for sig, om end Forfatteren af det yngre har kendt det ældre og optaget et og andet deraf (der forekommer jo en og anden Linie uforandret i dem begge). *Men hvilket er saa ældst?* Som Tilstanden er, vil Sædelæren blive. Nu afspejler det første Afsnit en langt vildere, langt mere opløst Tilstand end Loddfáfnismál (deri Rúnatalspátrr medregnet). Vende vi da tilbage til det store Hovedkvad om Verdensudviklingen og spørge, hvor de begge maatte høre hen i Vølvens poetiske Verdenshistorie, saa er det klart, at til den Tid, som for Vølven, altsaa for Vølvespaadommens Forfatter, var Nutid, da vel Aser og Jætter og

Alverden ligger i Kamp, men dog de ædle og uædle Magter staa klart mod hverandre, og Striden i Menneskeverdenen adles derved, at Valkyrjerne svæve over den — at hertil svarer det *sidste* Afsnit, hvor Odin taler til Menneskene om at modstaa de Slette og slutte sig til de Gæve, samt udruster sin Dyrker med Tryllesange „*til Menneskers Tarv, men Jætters Utarv*“. Den Tilstand derimod, som spejler sig i det *første* Afsnit af Hávamál, med dens dybe Egennytte, dens Ondskab, Svig og Uret, hvor alene Driften til at hævde sig selv mod Andre og den stolte Dødsforagt ere blevne tilbage som sædelige Livstanker, og Odin selv er bleven saa dæmonisk vild — denne Tilstand svarer i Vølvens Verdenssyn til den sidste Tidsalder før Ragnarøk. Til Vølvens poetiske Syn svarer nu ogsaa den virkelige Historie. Hedenskabet argedes, som det ældedes. Den Blomstringstid, som netop Vølvespaadommen og de ypperste Heltekvad bære Vidne om, afløstes af en Tid, da den Kulturkraft, som laa i Hedenskabet, havde udtømt sine opbyggende Virkninger, og de undergravende og nedbrydende Kræfter havde faaet Overhaand. Der forekommer mig herefter ikke at kunne være Tvivl om, at det *sidste Afsnit af Hávamál er ældst*, stammende fra Midten af Hedenold, det *første* Afsnit derimod fra Slutningen, maaske endogsaa fra en Tid, der ligger udenfor Grænserne af den øvrige folkelige Hedenolds-Digtning.

2. Sigrdrífumál (Sigrdrivas Taler).

Dette Kvad, som ved den deri optrædende Sigurd Favnersbane hører med til Kvadene om Vølsungætten, hvor vi ville komme tilbage til det, bør dog, paa Grund af sit væsentlige Tankeindhold tages sammen med Hávamál. Hvad Valkyrjen, som Sigurd har løst af den Trylledvale, hvori Odin har sænket hende — hvad hun synger for Helten, og det er Kvadets væsentlige Indhold, staar nemlig i nært Forhold til det sidste Afsnit af Hávamál, saaledes at Sigrdrivas Sangs første Del, hendes *Runesang*, svarer til og i væsentlig Grad hjælper til at forstaa Rúnatalspátt'en, medens den sidste Del, hvori hun giver Sigurd *Heldraad*, svarer til Loddfáfnismál. Inden vi nærmere gaa ind paa Runesangen, maa vi imidlertid forudskikke et Par Bemærkninger om vore Forfædres *Brug af Runerne til Trolddom*, hvorved vi ville komme nærmere ind paa de før forbigaaede Indledningsstrofer til »Rúnatalspátt.«

Vi have oftere havt Lejlighed til at se, hvor der var Tale om *Galder*, at *Runerne* herved vare et vigtigt Middel. Skirner rister Runer — »þ og tre Staver« — paa Vaanden, hvormed han truer Gerd: giver hun efter, kan han riste dem af og derved tilintetgøre Besværgelsens Virkning. Odin kan, ifølge *Rúnatalspátt*, »riste Runer og tegne dem, saa den Hængte staar og gaar og taler til ham«. Det maa forudsættes, at han som Vegtam har brugt det samme Middel for at bringe den døde Velve til at tale, det Middel, som, ifølge Saxe, Hadding bruger, da han »lægger gruelige Sange, indristede paa Træ, under Tungen paa den døde Mand« og derved tvinger ham til at tale (P. 38 hos Müller). Odin kan ogsaa, naar Nogen «sender» ham Ondt paa med Runer paa et vildt Træs Rødder, mage »det saa, at større Men rammer den, der ristede« — man kommer herved nødvendig til at tænke paa Kærlingen hos Thorbjørn Øngul paa Vidvik, der ifølge *Gretters Saga*, rister Runer paa en Træbul, som flyder ud til Drangø og volder den forhadte Fredløse Men. I *Heltekvadene* og *Sagaerne* forekomme mangfoldige Exempler paa lignende Fremgangsmaade. I *Trylledrikken*, hvorved Gudrun skal bringes til at glemme Sigurd, lægges »mange Staver, røde Runer« d. v. s. Runer ristede paa Spaaner, rødfarvede i Blod. Egil Skallagrimsson helbreder en Pige, som er bleven syg derved, at en Elsker har lagt Spaaner med Runer i hendes Seng; de skulde være Elskovsruner, men vare fejlristede, saa at de voldte Soten, Egil rister dem da om, saa hun kommer sig. Ved „*Buslabønnen*“ i *Herrøds og Boses Saga* anføres selve de Runetegne, som skulle slaa *Galderen* fast og gøre den virksom*).

*) Selve *Kvadet* stammer vistnok, som tidligere bemærket (se S. 92) fra hedensk Tid, skønt Et og Andet i *Sprogtonen* tyder paa en senere Tid. Efter en *Indledningsstrofe*, hvori Kong Ring revses for sit *Egensind*: at ville myrde sin Søn, begynder *Forbandelsen*:

„Hør Buslas Bøn!	tarvløs for Alle,
Brat er den sunge,	som til den lytte,
saa at vidt den høres	men værst for hvem,
al Verden over,	jeg vil vende den mod.“

Vildes skulle alle Vætter, Uting times, Fjæld ryste, Verden bæve, Uvejre komme. Huggorme skulle gnave Kongens Hjerter, han skal ikke høre med Ørene, hans Øjen skulle træde ham ud af Hovedet. Hvis han sejler, skulle Sejlene revne og Skøderne briste og Roret gaa løst. Hvis han rider skulle Hestene blive vilde og han skal ride om og om den samme Vej I

Galder og Runer synes uadskillige. Snorre, der, som sagt, i Ynglingasaga (Kap. 7) tillægger Odin for en stor Del de samme Idrætter, som han selv roser sig af i Rúnatalsþátt, tilføjer: »Alle disse Idrætter, lærte han fra sig med *Runer og Sange, den Slags, som kaldes Galdere*.“

Den fælles Forestilling ved alt dette er, at *den runemærkede Ting, ved at bringes i Berøring med den, som skal paavirkes, gør det til Virkelighed, som er sunget over ham*. Hvad ligger nu til Grund for denne Forestilling? Det er herom, vi faa Underretning i Rúnatalsþátt og i Sigdrifumál.

Indledningsstroferne til det færnævnte Stykke af Hávamál (Str. 138—144) lyde saaledes:

»Jeg véð, jeg hang
paa vindkoldt Træ
Nætter hele ni,
af Geirsodd saaret,
given til Odin
selv til mig selv —
oppe i det Træ,
som Ingen véð om,
af hvad Rod det rinder.

næmmed Runer,
med Veraab dem næmmed,
faldt saa ned atter.

Kraftsange ni jeg næmmed,
af den navnstore Søn
af Bølhorn, Bestlas Fader,
og en Drik fik jeg
af den dyre Mjød,
som af Odreyrer østes.

Brød ej de rakte mig,
bød mig ej Horn.
Nedad spejded jeg,

Da begyndte jeg at voxé
og vis at vorde,

Sengen skal han ligge som paa Halmild, i Højsædet skal han sidde saa utrygt som paa Havbølger, Elskovsgammen skal være ham umulig — Alt hvis han ikke frigiver Sønnen Herrød og dennes Fostbroder Bose. Da Kongen ikke vil føje sig, vedbliver hun at kvæde den anden Tredjedel af Bønnen, „og“ — siger Sagamanden, „skyer jeg at skrive den, dog er dette Begyndelsen“ (han kendte altsaa Mere, Bønnen var til før Sagaen):

„Troid og Alfer
og Trylle-Norner
og Bjergriser
brænde dine Haller!

Hade Rimshurser
Husene (?) dine!
Straa Dig stinge,
Stub Dig plage,

Ve Dig vorde
om ej min Vilje Du fremmer!“

Da Kongen nu vil skaane Herrød, men ikke give Bose Fred, siger Busla: „Saa skal jeg tage bedre fat paa Dig“ og nu „begynder hun det Kvad, som kaldes Syrpas Vers og hvori den stærkeste Galder er skjult, og som man ikke tør kvæde efter Solnedgang“; dog anføres det sidste Vers, som indeholder Paakaldelsen af de „seggir sex“, der skulle gøre det af med ham. Selvfølgelig giver han tilsidst Køb.

at tage til og trives;
Ord fra Ord
til Ord mig leded,
Daad fra Daad
til Daad mig leded.

Runer vil Du finde,
vel raadede*) Staver,
helt store Staver.
helt stærke Staver,
som den store Taler tegned,
som hellige Guder gjorde,
som den ypperste Gud ypped,
Odin hos Aser
og hos Alfer Daain,
Dvalin tillige hos Dvæрге,
selv gjorde jeg somme.

Kan Du riste dem?
Kan Du raade dem?
Kan Du prente dem?
Kan Du prøve dem?
Kan Du bede?
Kan Du blote?
Kan Du sende dem?
Kan Du slette dem?

Bedre ej at bede
end blote for meget:
altid kræver Gave Gængæld**).
Bedre ej at sende
end slette for meget.
Saa risted Thund (Odin)
før Tidsalderne◀

og nu følge Sangene (»Ljóð) til Loddfavner.

Heri synes en Betragtning af *Aandens Forhold til Naturen* at ligge saa nær under Billedets Overflade, at man fristes til at tro, en oldnordisk Tænkter havde *lavet* Myten, ligesom Platon stundom indklæder sine Tanker i selvgjorte Myter. Asernes Høvding har engang hængt i Verdenstræet, d. e. Aanden har afklædt sig sin Guddomsherlighed og er nedstegen i Verdenslivet. Det har været en Selvopofrelse, forbunden med Smerte — »saa-ret af Geirsodd◀ —, mens han, »given selv til sig selv◀, d. v. s. fordybet i sit eget Væsen, har spejdet efter „*Runer*“ d. v. s. efter *Fornuften i Tingene*, og kun med Veraab (»æpandi◀) har han opnaaet sin Kundskab; thi kun gennem Lidelse vindes den højeste Viden. I ni Nætter hang Odin paa Træet, et Tal, som minder om Fosterlivets ni Maaneder og, ligesom Smerten, peger hen paa en Fødsel, her et nyt Aandslivs Fødsel. Da han er falden ned af Træet, er han moden til at lære de Kraftsange (fimbulljóð), som ere Nøglen til Verdensherredømmet. Han lærer dem af Bølhorns Søn, Bestlas Broder, — en Jætte (thi, ifølge Gylfegøgllet, var Bures Søn Bør gift med Jætten Bølhors Dat-

*) „Ráðna“. — S. Grundtvig læser „roðna“ ◊: rødfarvede, paa Grund af det nys udpegede Sted i 2det Gudrunskvæde V. 22.

**) Guderne ville *straffe* den, der henvender sig til dem med utilbørlig Runetrolddom.

ter Besla og blev ved hende Fader til Odin, Vil og Ve), d. v. s. i Naturkræfterne finder Aanden de Tanker, som udgøre Tingenes Fornuft, og som sætte den i Stand til at begribe og *magte* Tingene. Da endelig Drikken af Odreyrer kommer til, d. e. Skjaldeindgivelsen, det poetiske Livssyn, bliver Tankelivet frugtbart og udfolder sig — Ord lede til Ord, Daad til Daad — og nu er Odin Herre over alle Runer, d. e. over Tingenes inderste Væsen og kan meddele sin Viden til Andre, til Aserne og alle andre Væsener — ogsaa til sin Dyrker blandt Menneskene. Men der er Meget at iagttage ved Brugen af dem, baade ved at riste, tegne, prøve, »sende« og »slette« dem, d. v. s. gøre dem magtesløse; varsom maa man være med at bruge dem lige over for Guderne, varsom lige over for Mennesker.

Dette ser ej alene meget dybsindigt ud, men er det ogsaa, ligesom det ikke kan siges, at Tanken vilkaarlig er lagt ind i Billedet; thi Noget maa det dog betyde? og hvad Andet da? Det Dybeste er endda, at Aandens Herredømme over Naturen ikke naas ved en Naturproces, men ved en Viljesakt, der har et praktiskst Øjemed: det er ej for at nyde sin Viden, at Odin har »givet sig selv til sig selv«, men for at faa *Magt* over Tingene til Brug for sig selv og Andre. Det er dog ikke en senere Tænkens vilkaarlige „*Indklædning*“ i Mytebilleder, vi her have for os. Det er virkelige Myter, d. v. s. det *nødvendige* Billedudtryk for en dæmrende Anelse, der paa hint Bevidsthedstrin *kun kunde* udtrykkes saaledes. Herom vidner allerførst et ældgammelt mytisk Navn, som kun finder sin Forklaring i de anførte Strofer, nemlig *Yggdrasil*; thi det betyder ligefrem «Yggs Ganger». Ygg er et ofte brugt Odinsnavn. Odin har altsaa »redet« Verdenstræet, men dette vil sige han har hængt i det; man talte jo om at »ride Galgen«, den kaldes »Lighesten«, »Sigars Hingst« (med Hentydning til Hagbards Død). Hertil kommer imidlertid, at vi vistnok have Spor af Balthorns Søn, — Odins Morbroder ifølge Gylfegøglet — i Snorres Fortælling i Ynglingasaga (Kap. 4) om *Mimer*, som fulgte med Høner til Vanerne, som de dræbte og hvis Hoved de sendte Odin, der galdrede det, saa at det kunde tale til ham og meddele ham Visdom. Hvad er rimeligere, end at denne »vise Mand«, som han kaldes i Ynglingasaga, eller »Jætte«, som han kaldes andesteds, og som ses at have været nær knyttet til Aserne, netop har været hin Frænde af Jætteæt? Hvad er rimeligere, end at den, der efter sin Død blev Odins Raadgiver, havde været hans

Lærer og Fosterfader i levende Live? Og hvad er mere i sin Orden, end at Aanden for at begribe Tilværelsen og saaledes faa Magt over Tingenes inderste Væsen, raadspørger Mindet om de gamle Tider? men »Mimer« betyder jo netop den Huskende.

Denne Forklaring finder en Stadfæstelse, som synes at maatte gøre den uimodsigelig, ved *Sigrdrivas Runesang*.

Da Sigurd har bedet Valkyrjen lære ham Visdom, »om hun véd Tidende *fra aile Verdener*«, gør hun en Bøn til Guderne, fylder et Horn med Mjød, som hun rækker ham, for at han skal kunne huske, hvad hun kvæder, og begynder saa sin Sang: Efter den højtidelige Indledning:

»Øl jeg byder Dig,	fuld er den af Sange
Brynjethings Abild*)!	og signende Staver,
med Styrke blandet	gode Galdre
og stærkest Hæder;	og Gammensruner,«

følger en Række Strofer, hvori hun nævner forskellige Slags Runer: Sejrsruner, Ølruner, Bjærgeruner, Brændingsruner, Kvistruner, Mæleruner, Huruner, ved nogle med Angivelse af selve Tegnene — t. Ex. to Gange Tyr (†) i Sejrsruner, »Nød« (†) i Ølruner — ved dem alle med Tilføjelse af deres særegne Virkninger: henholdsvis Sejr i Strid, Værn mod menblandet Drik, Hjælp i Barnsnød, i Havsnød, i vanskelige Thingtrætter, — allerbedst ere Hurunerne, som man skal bruge, naar man vil være tankesnildere (geðsvinnari) end Andre. Til dem knyttes nu den Oplysning om *Runernes Ophav*, som især giver Sigrdrivas Sang Betydning i nærværende Sammenhæng.

Det heder nemlig om Hurunerne (V. 13—19):

»Dem raadød,	havde paa Hovedet Hjælm.
dem risted,	<i>Mælte da Mims Hoved</i>
dem haver Hropt udtænkt	fremvist det første Ord
af den Væde,	og sagde sande Staver.
som vældet er	
af Heiðdrøpners Hovedskal,	Paa Skjoldet hankvad dem ristede,
af Hoddrovners Horn.	det som staar for den skinnende
	Gud,**)

Paa Bjerg stod han	paa Aarvaagens Øre
med Brimers Egge,	og Alsvinns Hov,***)

*) D. e. den, som rager højt op blandt Mænd i Slaget.

***) Solen, under hvilken et Skjold svæver for at dæmpe dens Hede.

****) Solens Heste.

paa det Hjul, som ruller
under Røgners Vogn,*)
paa Sleipners Tænder
og Slædens Bomme.**)

Paa Bjørns Lab
og paa Brages Tunge,
paa Ulvs Kløer
og paa Ørns Næb,
paa blodige Vinge,
paa Bro-Enden,***)
paa Løserens Haandlove
og Lindrerens Fodspor. †)

Paa Glar og Guld
og Folks Lykketing, ††)
i Vin og Øl
og paa Velve-Stol,
paa Gungners †††) Odd.
og paa Granes Bringe,

Her have vi for det Første en nærmere Skildring af den mytiske Tildragelse, som kortere antydes i Rúnatalspátt: hvorledes Odin lærte af Bælhorns Søn. Heiðdræpner og Hoddrovner — begge Ord betyde rimeligvis »Skattedrypper«, den fra hvem noget Kosteligt kommer — ere Navne paa Mimer. Den Væde, der vælder af hans Hoved og Horn, er Mindet om Tingenes Væsen, Visdomskilden. Dens Indhold er, hvad „Mims Hoved“ — her kommer endelig Navnet frem — mælte til Odin, mens han stod paa Bjærget med Sværdet Brimer i Haand. Mimer og Bælhorns Søn er da den samme.

Men dernæst faa vi ogsaa af Sigdriva nøjere Oplysning om, hvad Runerne egentlig ere. De »sande Staver«, som Mimers Hoved sagde, ere, at fra først af vare Runerne ristede overalt paa Verdens enkelte Dele, hvori der *kun kan* ligge den Mening,

*) En uvis Hentydning.

**) Maaske Thors Vogn?

***) Bifrøst?

†) Dunkelt.

††) Amuletter.

†††) Odens Spyd.

at den i enhver Del liggende Tanke var udtrykt ved dens Rune. De ere blevne afskrabede og blandede i Skjaldeindgivelsens »hel- lige Mjød«, d. v. s. Aanden har, da dens Øjen ere opladte ved den poetiske Livsanskuelse, for hvilken Verden udgør et levende Hele, *faaet disse Tegn paa Tingenes Fornuft i sin Magt*. De ere blevne spredte over al Verden, til alle Væsener, d. v. s. over- alt hvor der er Glimt af Aandens Lys, er det blevet muligt, ved at »eje« disse Tegn, at *udøve Herredømme over Tingene*; thi de maa være og virke i Overensstemmelse med den i dem liggende Tanke. Deri ligger det, at den, som forstaar at riste Runer ret, kan *tvinge Tingene til at gøre, hvad han foresynger dem*. At netop Runerne ere brugte som Udtryk for Tingenes iboende Fornuft, er i sin Orden; thi *Skriftegnene* ere *Ordets* Billeder, og Ordet er Vidnesbyrdet om Aandens Liv i Mennesket, Kende- mærket paa hans Højhed midt i Tilværelsen.

„*Viden er Magt*“, dette er altsaa vore Forfædres dybsindige Opfattelse af Aandens Forhold til Naturen; denne filosofiske Hovedtanke møde vi i de anførte Oldkvad i mytisk, men gen- nemskuelig Skikkelse. Det har ikke været en død Tanke. Den laa ej alene paa Bunden af al Hedenolds, men ogsaa paa Bunden af al Middelalderens Magi; den ligger endnu, skønt glemt i aand- løs Overlevering, bag mangfoldig Overtro, der paa afsides Steder har kunnet holde sig lige til vore Dage.

En særegen Interesse faar vore Forfædres Forestilling om Galder og Runers Magt ved Sammenligning med *Finnernes* Tryllevisdom. I »Kalevala« møder man den samme Tanke i Forestillingen om *Ophavsordet*. Til hver Ting eller hvert levende Væsen svarer et Ord, som indeholder Forklaringen af dens Op- hav, d. e. af dens Væsen; hvo som »har« dette Ord og kan ud- sige det, kan nøde Tingen eller Væsenet til at gøre, hvad han byder. Er nu denne Forestilling kommen fra Nordboerne til Finnerne eller omvendt? I de finske Myter fylder den forholds- vis langt mere end i de nordiske; den er saa at sige den eneste Magt, der betyder Noget. Historisk er det, at Nordboerne fra Hedenold af betragtede Finnerne som de største Mestere i Trold- dom — hvad der har holdt sig i Almuetroen lige ned imod vore Dage. Lægger man dernæst Mærke til, at den finske Schama- nisme er, i ikke meget afvigende Former, et fælles Hovedtræk i alle Polarnationers aandelige Aasyn, fra Rusland, gennem Sibirien til Grønland, saa nødes man næsten til at forudsætte, at Grund- forestillingen er oprindeligere hos Finnerne end hos Nordboerne

— og i det Hele hos Germanerne; thi den er oprindelig fællesgermansk. Erindrer man endelig, at Sproggranskningen har paavist ældgammel germansk Indvirkning paa de finske Sprog som Vidnesbyrd om ældgammelt Naboskab, rimeligvis udenfor Evropa, saa fristes man til at antage, at Germanerne i en fjern Fortid have modtaget hin dybe Tanke fra Finnerne, for siden at udvikle den paa deres egen Maade, hvortil navnlig hører, at Runen, Skriftegnet, er som Magtmiddel traadt i Ordets Sted.

Sigrdrivas *Heldraad*, som hun giver Sigurd, efter at hun har sluttet sin Runesang, ere i Aand og Indhold nær i Slægt med Odins Raad i Loddfáfnismál. De indledes paa lignende Maade: »Det raader jeg Dig for det første, andet« o. s. v. Han maa ej volde sine Frænder Skade og være sen til Hævn paa dem, aldrig sværge falsk Ed — »Svig skal slide sejgt Ris, Ve den, som har Varg i Mund.« Han maa paa Thinge ikke trættes med daarlig Karl; vanskeligt er det ogsaa at tie, thi saa tror man, han er skyldig, helst maa han Dagen efter dræbe Vedkommende og saaledes »lønne Folks Løgn.« Han skal vogte sig for Troldkvinder, for at lokkes til Kys af en Kvindes Fagerhed, og for Drukkenskab. Han maa heller gaa ud af brændende Hus og slaas, end lade sig indebrænde. Lig skal han give Ligbjærgning: »rede Bad for dem, to deres Hænder og Hoved, kæmme og tørre dem, før han lægger dem i Kiste, og byde dem sødt at sove.« Han maa aldrig tro den, hvis Fader eller Broder han har dræbt, og aldrig mene, at Hævnsag sover eller Harm, han har voldet. Endelig skal han være sig for Ondt af sin Ven; »langt«, slutter hun, »tykkes mig vorder Kongens Liv ikke, op stige store Kampe«.

Adskilligt, foruden disse Slutningsord, kan tages som Hentydning til Sigurds særegne Skæbne. Men aabenbart have disse Raad en almindeligere Anvendelse. De ere Leveregler for Alle og Enhver, røbende en ædel Tænkemaade. Denne Overensstemmelse med den ældre Del af *Hávamál*, samt Runesangens øjensynligt høje Alder give Grund til at sætte Sigrdrifumál langt op i Tiden, og Ordet »Kiste« i et af Versene (V. 34), som man har ment maatte røbe kristen Tid, beviser Intet derimod: Oldsagsfund have noksom godtgjort, at Kister — af hele Stammer, Stensætninger, Planker — have været brugte i meget gammel Tid.

3. Kvad om Varsler og Gaader, samt Ordsprog.

Ved Siden af Galdrevisdommen stod en anden, ifølge Heltekvadenes og Sagaernes Vidnesbyrd, for vore Forfædre vigtig Viden, nemlig Forstand paa **Varsler**. Det vilde være rimeligt, om Tidsalderens Forestillinger herom fandtes samlede i poetisk Form, og om da *Odin* var gjort til Meddeleren, ligesom i *Hávamál* han selv og i *Sigrdrifumál* Valkyrjen, saa at sige paa hans Vegne, optræde som Menneskenes Lærere i omtrent Alt, hvad der i hin Tids Kultur svarer til senere Tidens Tænkning og Videnskab. Vi have virkelig en saadan Frembringelse, nemlig nogle Strofer sidst i et af *Vælsungkvadene*: *Reginismál*. Under Navnet *Hnikar* gaar Odin ombord fra et Fjældnæs hos den unge Sigurd Favnersbane, og paa dennes Anmodning om at lære ham at kende Varsler for Strid, nævner han nogle saadanne. Gode Varsler er det: at se en sort Ravn flyve, at møde ved sin Udfærd to gæve Mænd i Samtale, at høre Ulve tude og se dem løbe fremad (i samme Retning, som man gaar: Dyrene lugte forud det Rov, der vil blive fældet til dem). Derimod er det et ondt Varsel at snuble, thi »da staa falske Diser usynlige paa hver sin Side og ville se Dig saaret«. Imellem disse i *Ljóðahátt* affattede Strofer staa en enkelt i *Kviðuhátt*, hvori Hnikar raader til at fylke med Ansigtet fra Solen og i Kile (hamalt), altsaa ikke et Varsel, men et *Raad*, ligesom ogsaa en *Ljóðahátt*-Strofe tilsidst indeholder det Hverdagsraad, at man skal være kæmmet og møt om Morgen, fordi man ikke véd, hvor man vil være inden Aften. Det Hele er saa kort og ufuldstændigt, og Strofen om Fylknningen er saa øjensynlig indskudt, at man snarest maa antage denne Del af Kvadet for ringe Levninger, bl. A. af et større Digt om Varsler.

Lysten til at *spænde og prøve Tænkeevnen* ved mørk Billedtale er et fremherskende Træk i vore Forfædres aandelige Efterladenskab. Vi kende det fra Gudekvadene, hvor Fremstillingen af et mytisk Æmne saa gerne bliver til en *Styrkeprøve*, og Skjalden saa tidt synes at henvende til sine Tilhørere Vølvens betegnende Ord: »Vituð þér enn, eða hvað?« I Heltesagnene vil man ofte møde Ytringer af den samme Tilbøjelighed. *Amleðs Snildhed* (*Saxe lib. III.*) da han stiller sig gal an, bestaar netop i, at han taler i Billeder, som de Andre ikke forstaa, og som dog ere rigtige: Trækrogene ere Spyd til Faderhævn, Ulven er et Føl, hvoraf Fenge dog ikke har mange paa Stald, Roret en Kniv, men til en stor Skinke, Strandsandet Mel, men fra en stor

Kværn, de to Stave hans Rejsefæller, for de indeslutte det Guld, han har taget i Mandebod for dem, o. s. v. *Erik Ordkrængs første Samtale med Frode* (Saxe, lib. V, P. 205—206 hos Müller) faar sin Interesse ved de forblommede Udtryk, hvori han skildrer sin Rejse: fra Rennesø kom han til Sten (Stranden, hvor hans Skib laa) og ud paa Bjælke (o: Skibet), saa havde han sat sig ved Sten og gaaet fra Klippe til Stenbjerg og ligget ved Sten (o: ved Kysterne), saa var han kommen til Marsvin og fra Marsvin til Marsvin (o: over aaben Sø), dernæst til Trækub og fra Knub til Stub (o: gennem Skov); at her virkelig er Tale om en Styrkeprøve i Vid, viser Slutningen, da Frode ikke kan gætte Eriks sidste Hentydning til Oddes Drab, og Erik siger, at nu har han fortjent Prisen (præmium peracti certaminis), samt af Kongen faar en Ring i Bøde. Lægger man endelig Mærke til, hvorledes denne Lyst røber sig i Konstpoesiens Stil i de tidt aldeles gaadelignende Omskrivninger, kan man ikke tvivle om, at det hos vore Forfædre, fra gammel Tid og hele Norden over, har været en yndet og anset Aandsidræt at fremsætte og gætte Gaader.

Den vigtigste Levning af herhen hørende Frembringelser er det i »Hervørs og Heðreks Saga« indflettede Kvad, som sædvanlig kaldes *Heðreks-Gaaderne*. Vel er det indpasset i Sagaens Handling, og Sagaen selv er nedskreven paa Island og temmelig sent; vel bære adskillige Gaader saa tydelige Mærker af den senere Kenningstil, at de først kunne være opstaaede i *dens* Tidsalder*); og vel vise andre særlig hen til norske og islandske Naturforhold, saa de kunne ikka være opstaaede andensteds i Norden (t. Ex. Gaaderne om Fjældhvanterne, eller om Ravntinne o: Obsidian). Men de færreste indeholde saadanne særegne Naturhentydninger eller ere mere udviklede, end Digtartens Væsen kræver, ligesom en Del omskrivende Udtryk ere saa lige Edda-Stilens, at man snarest maa tænke sig dem opstaaede samtidig med Eddakvadene (t. Ex. »Gymers Leje« — Havet, »Gymers Døtre«, »Ægers Døtre« — Bølgerne, »Helveje« — Jordens Dyb — »Ri-

*) T. Ex. Gaaden om Anden, der har bygget Rede i en Oxehovedskal, hvor Kæberne kaldes „Halmens Skæreknive“, og Hornene „Drikkens Drøknogler“, eller om Falken: „Paa Sejl jeg sad, saa' døde Mænd bære Blodaarer i Birketræ“, hvorpaa svares: „Du saa Falk flyve med Ederfugl i Klo“; „Valr“ betyder nemlig baade Dyngen af Sværdfaldne og en Falk, „Ædr“ baade Aarer og Ederfugl — altsaa Ordspil af den Slags, som mange „Kenninger“ hvile paa.

nens Glød« — Guldet). Endelig tyder det ogsaa paa ældgammel Udbredelse i hele Norden, at flere Gaader findes den Dag idag overalt levende i Folkemunde, stundom i aldeles uforandret Form (t. Ex. Gaaden om Koen: »Fire gange, fire hænge« o. s. v., som hvert Barn i Norden kender); thi saadanne Overleveringer kunne ikke i en senere Tid være vandrede fra Island til afsides Kroge i det øvrige Norden. Det maa selvfølgelig forudsættes, at de fleste Heiðreks-Gaader ere blevne til i Nordfolkets Barndom og nedarvede gennem Aarhundreder, indtil en Skjald, vistnok alt i Hedenold, men sent, har arbejdet dem sammen med andre nyere, maaske tildels selvavede, til et Kvad, indrettet efter Gudekvadernes Forbillede i dramatisk Form og som en Styrkeprøve mellem *Odin* og en Kæmpe af Jætteblod og Jættesind, hvis Død herved skal motiveres. Særlig har Vafpruðnismál foresvævet Skjalden. Ligesom der, kommer *Odin* til Heiðrek ukendelig, i en *Andens*, *Bonden Gest Blindes*, Skikkelse. Ligesom der, skærpes Spørgsmaalene til sidst: »Mer end ventelig vis tykkes Du mig nu, hvis Du er den, Du siger«, udbryder Heiðrek, da *Gest* har spurgt om Underet med de ti Tunger, tyve Øjen og fyrre-tyve Fødder, men løser dog Gaaden (*Soen* i *Gaarden*, der er drægtig med ni Grise), saavel som den næste, der peger paa *Odin* selv: om de To, der drog til *Things* og havde tre Øjen, ti Fødder og én Hale (*Odin* paa sin ottefodede Hest). Og ligesom i *Vafpruðnismál*, sætter *Odin* sin Modstander til Vægs med Spørgsmaalet om, hvad *Odin* hviskede *Balder* i Øret paa *Baalet*, hvorpaa Heiðrek kender ham og udbryder i *Vredesord**)).

Der ligger ikke saa lidt Kløgt og Vid i disse gamle Billedlege. Gaaden om *Øllet*: »Tvist det lægger, Ord det stækker, Ord det opvækker« (*N. M. Petersen*) indeholder en god Iagttagelse af *Rusens* ulige Virkninger. Snildt opfundet er Gaaden om de *tre Veje*, den ene over den anden: *Fuglens* i Luften, *Mandens* paa *Broen*, *Fiskens* i *Aaen*. Morsomme ere de om *Koen*, om *Soen* med de pattende Grise: »Om *Somren* saa' jeg ved *Solbjærgslag* *Vagtmænd* lystige vaage; tømte *Jarler* der i *Tavshed* *Øl*, men *Karret* stod og stønede«; i det Hele saadanne, hvor det

*) Hermed slutter Kvadet. De følgende tre Strofer ere senere Til-digtning; de ere fortællende, medens de foregaaende ere Repliker, de ere langt mattere i Stilen og de indeholde kun, hvad der mældes i Prosa: at Heiðrek hug efter *Gest*, som blev til en *Falk*, men fik sin *Halefjær* kløvet hvorfor *Falken* siden bærer kløftet *Stjert*.

Livløse tænkes som levende, t. Ex. om *Smedehamren*, »den Skingrende, som gaar ad haarde Stier og har før der faret, noget haardt den kysser og har to Munde og gaar paa Guld ene«; om *Blæsebølgen*: to Livløse, Aandeløse, som »koge Saarløg« (o: Sværd); om *Brikkerne* i forskellige Slags Tavlspil: Mænd, fredelige i Posen, men trættekære paa Tavlet (i Skak), eller sorte og hvide Kvinder, hvor de sorte værge, de hvide angribe Drotten (i »Hnefatafi«), Dyret, som dræber Fæ, er gjort med Jern og har otte Horn, men intet Hoved (»Biørnen« i »Hnottaafi«*); om *Skjoldet*, det Dyr, som værger Daner (o: Krigere), bær blodig Ryg og arret Bryst, bryder Spyd og ligger mod Haandlove«; om *Ankeret*, »den vældige, som ser halvdels mod Hel og bjærger Folk, men flænger Grunden, hvis han har en trofast Ven« (næml. et stærkt Tov); om *Gnisten*, »den enlige, der sover i Gruen, af Sten udsprungen, fader- og moderløs og farevoldende«.

Hvad der dog især giver disse Gaader Interesse er det Vidnesbyrd, de indeholde om vore Fædres *Natursands*. I Almindelighed give Oldkvadene sig meget lidt af med at udmale Naturoptrin. I Gaaden ligger derimod det Poetiske netop i den nøjagtige og dog billedlige Skildring af Genstanden. Hvor denne nu er et Naturfænomen, møder man i Heiðreks-Gaaderne snart en paafaldende sikker Iagttagelse, snart den fineste Fornæmmelse af Naturlivets Stemninger. Den har set godt efter, som kalder *Edderkoppen* »et Under med otte Fødder, fire Øjen og Knæet mere højt end Bugen«, eller som skildrer *Ravntinne*, »et Under, haardere end Horn, sortere end en Ravn, blankere end et Skjold, ligere end et Spydskift, tindrende mod Solglansen«. *Fjældhvannen* med den slanke, halv gennemsigtige Stilk, lignes smukt med en *Mø*; naar to tænkes opskudte ved Siden ad hinanden, med en tredje mindre imellem sig, kommer Gaadebilledet frem af sig selv: »*Mø* med *Mø* har Barn avlet«; ligeledes *Ryperne* med »*Lege*-søstre, som fare over Lande, hvidt Skjold bære de ved Vintertide, men om Somren et sort«. Man sammenligne den friske Morgenstemning i Gaaden om *Duggen* og Svaret derpaa: »det

*) I „Hnefatafi“ skulde Hovedbrikken „Hnefi“ angribes og forsvares af de andre Brikker. I „Hnottaafi“, rimeligvis beslægtet med vort „Hund efter Ræv“, hed Hovedbrikken „Húni“ o: Hunbjørn og har vistnok været skaaren som Tærning, altsaa med otte Hjørner og omsnoet med Jærn (se Sigurdur Gudmundsson i „Skyrsla um forngrípasafn Íslands, I, Kph. 1868, S. 37—42).

var ej Vand, ej Vin, ej Mjød, Mundgodt eller Mad, og dog min
Tørst jeg stilled« —

»I Sol Du foer,	da nøjed Du Dig
fjæled Dig i Skygge,	med Nattédugg
da faldt Dugg i Dale;	og svaled dermed dit Svælg«.

— med den vilde, mørke Vinterstemning i følgende Billede;

»Lakke saa jeg	Øg fandt Du dødt
Landjords-Øgning*),	paa Isflage,
Luftøgle sad paa Lig**);	Ørn paa Aadsel sad;
Blind red Blind	paa Is bar det aarle,
ad Brændingen til,	Alt tilhobe,
og var Hesten uden Aande.	Strømmen ad Strande til,«

eller den poetiske Skildring af *Taagen*: »den Mørke, der færdes
over Muld, sluger (o: skjuler) Sø og Skov; for en Skyglug (Aab-
ning i Skyen, Tegn paa Blæst og klart Vejr) ræddes den, men
ej for Mænd og har stadig Strid med Solen« — »Op den stiger
fra Gymers Leje og skjuler for Synet Himmelblaaet, den dræber
Skinnet af Dvalins Legesøster (Solen), men flyr for Fornjots Søn«
(Vinden). Skønnest ere dog *Bølge-Gaaderne*, med Svarene derpaa:

»Hvo er de Snare***),	»God er din Gaade,
som sørgende gange,	Gest hin blinde,
Faders †) Bud at fuldbyrde?	gættet er den:
Mange de ere	Ondskabsfulde
til Mén vordne,	de friske Brude
saalunde sit Liv de friste.«	Mangen til Døden drage.«

Hvad Møer gange,	»Gymer har avlet
mange tilsammen,	grumme Døtre,
Faders Bud at fuldbyrde?	raadsnilde, med Ran:
Haar har de blege,	Bølger hede de
Hoveddug hvid,	og Braadsøer,
Ej mægte Mænd dem at ave.	Ingen Mand dem magter.«

*) Is-Kenning, fordi man, saa længe Isen ligger, kan færdes paa den, som paa Land.

**) „Nadr“ — Øgle kan bruges i Stedet for Ørn; forøvrigt læses ogsaa: „Sat *nár* á *nái*“ o: „Sad Lig paa Lig“.

***) „Snótir“. Bruges fortrinsvis om livlige, vittige unge Kvinder; „Snar“ udtrykker kun ufuldstændig Begrebet.

†) Æger.

Hvad Enker*) gange,
 alle tilsammen,
 Faders Bud at fuldbyrde?
 Sjælden er de hulde
 mod Hærmands-Flokke
 og maa i Vinden vaage.«

»God er din Gaade,
 Gest, hin Blinde,
 gættet er den:
 Vover er det,
 Ægers Døtre,
 vældige frem de vælte.«

Og som man i denne tre Gange i Træk gentagne Skildring ikke var bleven rigtig mæt af det *tungsindige, farlige, hvileløse* Hav, kommer fjerde Gang lidt længer nede Spørgsmaal og Svar:

»Hvad Brude gange
 paa Brændings-Skær
 og henad Fjord fare?
 Haard Seng have de,
 Hoveddug hvid
 og sjælden i Lugn**) de lege.

»Braadsøer, Bølger
 og Baaer***) alle
 til sidst over Skær skylle;
 Bjerg de faa
 og Brink til Seng,
 men Fred i Lugn de finde.«

Løjlighedsvis forekommer **Ordsprog** og ordsprogsagtige Talemaader i Mængde, baade i Kvad og Sagaer, og vistnok skjuler Saxes sentensrige Stil mangen folkedannet Erfaringsætning, mangt gammelt Mundheld, som nu er ukendeligt i den latinske Omskrivning. Men nogen *Samling* Ordsprog, svarende til Heiðreks-Gaaderne, haves ikke i Oldsproget. *Hávamál* er det *ikke*; det er et selvstændigt Digt, men hvori vistnok* mangt folkeligt Ordsprog er bearbejdet eller indflettet, at hvilke nogle endnu ere tilstede i kendelig, tildels endnu den Dag idag levende Form, t. Ex. »Bedre Byrde er Vid end Guld«, »Eget Bo er bedst, endda det er lidet«, jfr. Svensk: »Egen hård är gull värd« (Rhodin: Svenska Ordspråk, 1807). »Mangt gaar værre end ventet«, »Lige være Gave og Gengæld« (glík skulu gjöld gjöfum), »Mand er Mands Gammen«, jfr. Sv. (Rhodin): »Man er mans gamman«. »Nidet bliver nøgen Karl« (neiss er nökkviðr halr), det senere, overalt i Norden brugte: Som man er klædt, er man hædt, »Raper halvvejs rig« (hálf er auðr und hvötum), »Alle vide, hvad Træ vide«, »Altid faar kveg (o: levende) Mand Ko«, svarer til det senere: Mens der er Liv, er der Haab, »Han faar, som

*) Bruges tidt af Skjaldene i Stedet for Kvinde i Almindelighed.

**) Havblik og Vindstille. Det gamle Ord, som endnu findes i Svensk og i det danske Tillægsord „lun“, tør vel optages paany i Dansk, i alt Fald i Oversættelser fra Oldsproget.

***) „Boðar“ — de lange Ocean-Søer — lever endnu i det norske Ord „Baaer“.

frier«, »Tidt er godt, hvad Gamle kvæde« o. s. v. Derimod forekommer hos *Saxe* en Fortælling, grundet, i det Mindste brudstykkevis, paa gamle Kvad — thi *Saxe* oversætter dem — og sikkert af meget gammel Oprindelse, som netop er *anlagt* paa at interessere ved Udfoldning af Ordsprogs-Vid, og ved hvis Bearbejdelse *Saxe* i ualmindelig Grad har gjort sig Umage for at oversætte saa vidt muligt ordret, saa at vi her have en større Mængde gamle Ordsprog paa ét Bræt end i nogen anden Overlevering fra Oldtiden. Det er selvfølgelig Fortællingen om *Erik Ordkræng*.

En Del af de her forekommende Ordsprog findes igen, næsten ordret, dels i *Sagaerne*, dels hos *Peder Laale* og *Peder Syv* samt *C. L. Grubbe**); mangt et vil man sikkert kunne finde i langt senere Optegnelser, eller levende uoptegnet i Folkemunde i denne eller hin Del af Norden. Nogle bør anføres; om nogen Klassifikation kan der ikke være Tale, hvor Forraadet dog er saa lidet; i Almindelighed vil Læseren se, at disse Sætninger især gaa ud paa at indskærpe *Raskhed*, *Varsomhed* og *Paalidelighed* i alle Livets Forhold. Særlig Interesse har det at se, hvor og hvorledes de enkelte Ordsprog findes igen andensteds, da heri ligger et Vidnesbyrd baade om deres Udbredelse og om deres Rodfasthed i Folket**). Som Exempler anføres:

- »Sæpe alieni appetitores proprio privari solere«, hos *Peder Syv*:
 - »Den mister tidt Eget, der staar efter Andres«. Sv. (*Grubbe*):
 - »Dhen som wil för mycket, mister ofta hela stycket«.
- »Prævalidum oportet alitem esse, qui prædam alius unguibus extrahere cupiat«, hos *P. S.*: »Det skal være en stærk Fugl, der skal tage fra en anden det, han har i Klæerne«.
- »Crebro corrixantes porcos conciliavere lupi«, hos *Peder Laale*:
 - »Ulv gør Svin saatte«.
- »Extremis se aquilæ scalpunt«, samt »Anterius alites certant«, hos *Snorre*, *Olav den Helliges Saga*, Cap. 305: »Öndverðir skulu ernir klóask« ∴ »Bryst mod Bryst rives Ørne«.
- »Poenitentia vacuum debet esse contuitum prudentis«, hos *P. S.*: »Vis Mand angrer ej det, han har gjort«.
- »Quod fabro forceps, tuus tibi satelles agat; ille ferramenti remedio manus cauterium cavet«, siger *Erik* til *Kong Gøtar*, øjensynlig

*) „Gambla och nya svenska Ordseeder och Lärosprock“ (*Link*. 1665).

***) Se i det Hele *P. E. Müllers* Udgave af *Saxe* I, P. 190 o. f. med tilhørende „Notæ uberores“, samt *N. M. Petersen*: „Danmarks Hist. i Hed.“, 3dje Udg. III, S. 177.

- samme Ordsprog som P. S.'s: »Smeden haver fordi Tænger, at han ej vil brænde sine Fingre«; ogsaa Sv. (Rhodin): »Derföre har smeden tænger« o. s. v.
- »Probrosum esse alitem, qui proprium polluat nidum«, hos P. S.: »Det er ond Fugl, som sk . . . i sin egen Rede«, Sv. (Rhodin): »Det er en dårlig fågel, som trækker i sitt eget bo«.
- »Taa be kan ikke lære Maadehold«, der haves endnu paa Islandsk: »Ekki er heimskum hófs at leita«, synes at være Kærnen i et af Eriks Udsagn i den versificerede og derved noget udhævede Gengivelse af hans Ordtrætte med Grepp. Det lige efter følgende »Bedre at bruge Sejl end Aarer« (»Ræmorum ductus velorum vincitur usu«) maa være et Ordsprog.
- »Æquora ventis agit, tristior aura solum« o: »Vind oprører Havet, en sørgeligere Luftning Jorden«, næmlig »mendacium«, (Løgn) gæmmer i sig P. S.'s »Løgn er et skadeligt Uvejr«.
- »Quando lupi dubias primum discernimus aures, ipsum in vicino credimus esse lupum«, hos P. S.: »Naar man ser Ørene af Ulven, er han selv ikke langt borte«.
- »Æde lupum quicumque fovet, nutrire putatur prædonem proprio perniciousumque lari« o: »Hvo som opføder en Ulv, nærer en Røver og Ulykke for sit eget Hushold«, maa være et Ordsprog, der nu synes tabt.
- »Decipitur quisquis servum sibi poscit amicum«, forekommer i Kongespejlet: »Illt er at eiga þræl at einka vin« o: »Ondt er at have Træl til eneste Ven«.
- »Improvida plerumque nocere consilia«, hos P. L.: »Sjælden er Rabe god«, Svensk: »Sällan är rapan god«, hos P. S.: »Hastig Mod er sjælden god«, nu: »Hastværk er Lastværk«.
- »Nudum habet tergum fraternitatis inops«, hos P. S.: »Bar er broderløs Bag«, i Gretters Saga: »Ber er hverr à baki, nema bróður eigi.«
- »Canum est mos, ut uno inchoante cæteri latratum edant«, o: »Naar én Hund tuder, tude de andre med«.
- »Optima est affinium opera opis indigo«, o: »Bedst er Frænders Hjælp i Nød«, svarer til P. L.: »Før svige de Svorne end de Baarne«; jfr. det velkendte »Blodet er aldrig saa tyndt, det er tykkere end Vand«.
- »Ferienti interdum breve percussione gaudium est, nec diu manus ictu exhilarari solet«, hos P. L.: »Stakket er Bardags (o: Strids) Glæde« og i Njál's Saga: »Skamma stund verðr hönd höggi fegin« o: »Kort Tid fryder Haand sig ved Hugg«.

- »Hebetem tenenti aciem mollia ac tenera lustrare convenit« ∅:
»Hvo der har en sløv Kniv, skal søge det skære Kød«, er et nu vistnok tabt Ordsprog; jævnføres kan som et beslægtet Ordsprog, om end af modsat Mening, det svenske (Rhodin):
»Det behöfs långa knifvar att sticka feta svin«.
- »Nemo non natum stabulo ant ingenitum præsepio applicat«, hos P. L.: »Det er ondt at baase for ufødt Fæ«; Sv. (Rhodin):
»Det är icke att båsa för oburit få«.
- »Arduum contra fortunam fune contendere«, i Njáls Saga: »Illt er við ramman reip at draga« ∅: »Ondt er at trække Reb med den Stærke«.
- »Utile rebus integris incolumi redire curru«, i Egils Saga, Ketil Hængs Saga og vistnok flere Steder: »Gott er heilum vagni heim at aka« ∅: »Godt er at age hjem med hel Vogn« d. v. s. at holde op, mens Legen er bedst; jfr. Sv. (Rhodin):
»Det är alltid godt binda om hel finger«.
- »Fascis labilis est, qui vinculo non firmatur«, Islandsk: »Lauss er bandlauss baggi«, ypperlig gengivet af Grundtvig: »Løst Knippe kan let glippe«.
- »Manum capititis periculo objici, omni jure permissum est« ∅: at Haand bøder for Hoved, er tilladt efter al Ret, svarer nøje til det islandske Ordsprog »Skyllt er hendi af höfði bera«.
- »Obscura est ignobilium sors fortunaque vilium sordida«, hos P. S.: »Fattigmand har kun én Lykke, og den er tynd«, jfr. Sv. (Rhodin): »Fattig mans korn växer alltid tunnt«.
- »Augur est sapientis animus« ∅: »Varsel ligger i vis Mands Tanke« (da Erik hilser Frode med Navnet »Fredegod«), i Jómsvikingasaga: »Spá er spaks geta« ∅: Klog Mands Gisning er Spaadom.

Megen Lighed med Ordsprog have oprindelig *Lovreglerne* havt, og mange saadanne ældgamle ligge utvivlsomt i de nordiske Retsbøger fra Middelalderen. Da imidlertid de ældre vanskelig kunne skilles fra de yngre, maa vi lade Æmnet ligge her, for at komme tilbage til det i et følgende Bind.

4. Grógaldr (Gros Galder)

og

Fjölsvinnsmál (Fjølsvinds Taler).

Da disse to Kvad, skønt de kun haves i Papirshaandskrifter fra det 17de Aarhundrede, dog vistnok maa henregnes til den folkelige Hedenolds-Digtning, og da de ikke ere uden Udbytte for Opfattelsen af vore Forfædres Aandsliv, bør de tages med i nærværende Undersøgelse; da de hverken høre til Gude- eller Heltekvadene, men Galder- og Gaade-Viser, optage største Delen af dem, véd jeg ingen bedre Plads til dem, end i nærværende Afsnits Slutning.

Sin Hovedinteresse have de to Kvad derved, at de, hvad S. Bugge og S. Grundtvig tilfulde have godtgjort, svare hver til sit Parti af en *Folkevis* fra *Middelalderen*, som er funden i Danmark og Sverige i flere Opskrifter, den ældste dansk fra det 16de Aarhundrede. De nævnte Mænd betragte derfor Grógaldr og Fjölsvinnsmál, der, beggedramatiske, have Versemaal (Ljóðahátt) til fælles, som Brudstykker af et og samme Kvad, hvilket de efter Hovedpersonen, Ynglingen Svippdag, have kaldet „*Svippdagsmál*“. Vi skulle først betragte Visen og dernæst efterse, i hvad Forhold Kvadene staa til den.

Visens Indhold er kortelig følgende. Den unge ›Sveidal‹ — saaledes gives Navnet i den ældste danske Opskrift, i en anden heder han ›Svendal‹, i de svenske ›Svedendal‹, ›Silfverdall‹ — er af sin *Stivmoder* forhexet, saa at han ›elsker den, han aldrig saa›. Han vækker nu sin døde *Moder* af Graven og beder hende om ›gode Raad‹; hun giver ham gode Tryllegaver: en Hest, der kan gaa paa Vandet, en Dug, der dækker sig selv, et Sværd, der lyser om Natten som Ild, og et Skib, som løber hans Fjenders i Sænk. Sveidal sejler til det Land, hvor Jomfruen var. En *Hyrde*, hvem han spørger, siger ham, da han nævner sig, at der paa Landet bor en Jomfru, som ›ligger i stærken Traa alt efter en Svend, heder Sveidal, hun aldrig med Øjen saa‹. Endvidere faar han at vide, at hendes Gaard staa ovenfor den grønne Lund, *Porten* er af hvide Hvalsben, og lagt med Staal, udenfor staaer en *Løve* og *Hvidebjørne*, men ›er I den rette Sveidal, saa frit maa I gaa frem‹. Han gaar da til Borgen, Laasene springe fra den gyldne Port, Dyrene falde ham til Fod, og ›*Linden* med sine Grene, hun bugner ned til Jord‹ —

i en anden Opskrift: »Linden med sine *forgyldene* Blade«. Mens han taler med »hedenske Kongen« i Høienloft, kommer Jomfruen, som er underrettet af sin Svend, ind og byder ham Velkommen.

Vistnok have vi her et ældgammelt *Æventyr*, hørende til den indisk-evropæiske Menneskeraces oprindeligste fælles Arv, et af de mange, som gaa ud paa at skildre Elskovs Sejr over Hindringer, her særlig en Elskov, som er født ved en hemmelighedsfuld Sjælenes Forudbestemmelse for hinanden. Paa *Grundlag* af dette *Æventyr*, hvad enten det i Oldtiden har været til i et naivt, simpelt *fortællende* Kvad, eller kun i Prosafortælling — hvad der synes nok saa rimeligt —, har man nu i Hedenold digtet to *dramatiske* Kvad, det ene fremstillende Sønnen i Samtale med Moderen i Graven, det andet fremstillende først hans Samtale med Jomfruens Landeværnsmand og dernæst Mødet mellem de to Elskende. Jeg siger to Kvad; thi det forekommer mig at fremgaa af en nøjagtig Betragtning, at de *ikke* kunne være »Brudstykker« af samme Digt, men have hvert sin Handling, hvert sin poetiske Mening — hvad jo ikke udelukker, at de begge høre til det samme *Æmne*.

Grógaldr er et fuldkomment afrundet lidet Digt, en Perle blandt vore Oldkvad. Alt hvad der behøves til Forstaaelse af Handlingen, ligger — naar Kendskab til *Æventyret* forudsættes hos Tilhørerne — i de første Strofer: Sønnen kalder paa den døde Moder:

»Vaagn Groa!	Mon Du mindes,
Vaagn, gode Kvinde!	at Du maned Din Søn
Jeg vækker Dig ved Dødens Døre.	til Kummel-Dyssen at komme?»

Hun har altsaa i levende Live lovet ham Hjælp, naar han kaldte paa hende. Paa hendes Spørgsmaal, hvi han nu vækker sin »Moder«, som alt er »kommen i Muld«, svarer han, at »den lumske Kvinde, som favnede hans Fader« — altsaa Stivmoderen — har »skudt et ledt Tavlbord for ham« d. v. s. lagt en tung Skæbne paa ham, idet han skal søge Menglød (den Smykkeglade), som han selvfølgelig ikke véd Vej til. Da Moderen har givet ham Udsigt til Fremgang, beder han hende kvæde ham gode Galdre, og nu kvæder hun ni »Lykkesange«, af hvilke den første er et *Baad*: »Den Sang synger jeg Dig først, som man siger er saare nyttig, den som Rane kvad for Rind*): Ryst Dig af Axel alt

*) Hrane kaldes *Odin* i Rolv Krakes Saga, da han som Bonde møder

hvad Dig tynger, *selv Dig selv Du lede*«. Derpaa følger en Række Spaadomme eller Løfter om vidunderlig Kraft og Frøelse: Farer han vild paa Vej, skulle Urds Lukke-Slaaer holde ham fast d. v. s. gode Fylgjer lede ham; brusende Floder skulle synke for ham; lurende Fjenders Hu skal vendes til Fred; er han lænket, skulle Fjædrene springe ham af Fod; paa Havet skal Vind og Vove lystre ham; i Frost paa høje Fjælde skal Livsvarmen ej dø i hans Lemmer; i taaget Nat skal kristen (eller: knuget) Dødningkvinde ikke skade ham; i Ordskifte med sværdstærk Jætte skal han have Vid og Mæle nok. Ingen af disse Lykkegaver er dog knyttet til nogen udvortes Ting, som i Visen. Lykken skal ligesom hænge ved ham selv. Det er som betingedes den af, at han huskede og fulgte hint første Raad: »Selv Dig selv Du lede«. Visen bliver herved et udmærket Udtryk for den *stolte, kamprede Selvstændighedsfølelse*, som vi møde Klangen af snart i hver en Røst fra Hedenold. Det er *Moderens bedste Velsignelse til Sønnen, den ældre Slægts Testamente til den yngre Slægt*. Kvadet slutter med følgende smukke Strofer:

»Far nu aldrig,	Bær med Dig, Søn,
hvor Ufærd lurert!	Din Moders Ord
Gaa Dig Intet mod Ønske!	og lad dem bo Dig i Bryst!
Paa jordfast Sten	Fuldt op skal Lykke
stod jeg inden Gravdør,	følge Dig altid,
mens Galder jeg Dig gol.	mens mine Ord Du mindes!«

Kan det tænkes, at her Noget er gaaet tabt? Er det ikke en fuldstændig og harmonisk Slutning paa et Digt, der har sin egen poetiske Tanke og ikke synes at have andet Øjemed end at give den Udtryk? Var Grógaldr et »Brudstykke«, maatte man i alt Fald tilstaa, at Hændelsen havde været vidunderlig heldig i at bryde det fra Resten af det gamle Kvad, som det da skulde forudsættes at have hørt til. Et Navn forekommer der, som peger ud over det, peger paa Fjölsvinnsmaal, nemlig »Menglöð«; thi saaledes kaldes ogsaa her Jomfruen i det fremmede Land. Men dette Navn kunde Skjalden godt bruge, naar det engang var fæstet til Æventyret, uden derved at tilkendegive, at han vilde følge dette videre; det hører i Grógaldr kun til for at an-

Rolv; her turde da være en Hentydning til et tabt Kvad om Odins Bejlen til Rind.

give *Situationen*, hvoraf Moderens Lykkesange udspringe som det poetisk Væsentlige.

Paa lignende Maade er i *Fjölvinnsmtäl* Æventyrets sidste Del brugt som Grundlag for en fri dramatisk Digtning, hvor en helt anden poetisk Tanke raader — der visselig, ligesom hin, ligger i Æventyret, — næmlig det raske Ungdomsmods og den inderlige Elskovs Sejrskraft lige over for alle Hindringer; men i Mod-sætning til den klare, alvorlige Fremstilling i Grógaldr, udmærker det andet Kvad sig ved en, som det synes forsætlig og, man fristes til at sige, drillende Dunkelhed.

Ynglingen kommer til Borgen, hvor Vogteren *Fjölsvind* (Fjölsvinnr, den Mangt Vidende, eller meget Snilde) møder ham, der kalder sig Vindkold, Søn af Vaarkold, Søn af Fjolkold (meget kold), og hvor de da strax komme i Ordtrætte. Ynglingen udspørger den Gamle om Borgens Lejlighed, og først efter en lang Samtale, under hvilken man føler sig som væltet rundt i en Tønde, saa mange sære, halvt fremmede, halvt kendte Navne og Billeder have suset En om Ørene og flimret En for Øjnene, kommer man tilbage til Digtets Handling, idet Ynglingen spørger, om nogen Mand skal sove i Menglöds Arm. Da Svaret lyder: »Ingen uden Svipdag«, byder han Fjölsvind gaa ind og mælde sig; han bliver hentet ind til Menglöd, og, da hun har kendt, at det virkelig er ham, hun har længtes efter saa længe, hilser hun ham velkommen med de smukke Ord:

»Velkommen hid!	hvad tænkt jeg havde,
Nu har jeg, hvad jeg vilde!	da Du er kommen, Mand, til
Kys følge kærlig Hilsen!	mine Sale.
At se, den, man savned,	
er sjældn ukært,	Til Din Gammen, Svend,
hvor hinanden ømt man elsker.	har svart jeg higet,
	og Du til mit Favntags Fryd.
Længe sad jeg	nu er det Sanding,
paa Lyfjaberg	at slide vi skulle
bied paa Dig Døgn og Dage;	Liv og Livstid sammen!»
Nu er mig timet,	

Denne Slutning er klar nok. Det er Elskovens Sejrsraab, da den »lange Traa« er overstaaet, og Livet ligger forude i Sol-skin. Meningen af *Svipdags* og *Fjölsvinds Samtale* er ogsaa for saa vidt klar, som Vogteren tydelig nok søger at forvirre og skræmme Ynglingen, altsaa afspejler den Hindringsmomentet i Kærlighedshistorien. Endelig genkender man i nogle af Borgens

Vidunderne, som Fjølsvind opregner, de i Visen, følgelig i det oprindelige Æventyr nævnte Mærkeligheder: i Borgledet: *Thrymgjöll*, »den gyldne Port« — naar det heder, at Ledet klemmer enhver Vejfarende, er dette et gammelt velkendt Æventyrmotiv, som gerne kan være oprindeligt —, i de glubske Porthunde, *Gifr* og *Gere*, Visens Løve og Hvidbjørn, i det store Træ, *Mimameið*, Linden med forgyldene Blade. Men er der ellers nogen *setvstændig*, *nogen dybere Mening i hvad han fortæller*, eller særlig i Navnene paa Vidunderne?

Det heder om *Thrymgjöll* (Tordenskrald), at det er bygget af Solblinde — et Dværagnavn, om Borggærdet *Gatstropnir* (Hul-Omslutter), at det er bygget af Lerbrimes Ben — et Jættenavn — og skal staa, »mens Verden lever« (»meðan öld lifir«), at Hundene, hvoraf den ene er Navner med en af Odins Ulve, skulle holde Vagt, »til Magterne opløses« (unz rjúfask regin). Da *Svipdag* spørger, om Noget kan stille dem, svares Vingebraden af Hanen *Vidovner* (Vidaaben?), der sidder i *Mimameið* (o: Mimers Træ), hvis Krone breder sig over alt Land og hvis Rod Ingen kender — det er »Skæbnetildeleren blandt Mennesker« (så er hann med mönnum mjötuðr); men *Vidovner* kan kun fældes med *Lævatenen*, som ligger, runeristet af *Lopt* (o: Loke), nedenfor *Liggrinden* hos *Sinmara*, en Gygye; men Ingen kan faa *Lævatenen* fra hende, som ikke skænker hende den *lyse Le*, som gemmes — i *Vidovners* Vinger; altsaa Midlet til at faa Hanens Vingebrad ligger tilsidst i dens egne Vinger: Fjølsvind har gjort Nar ad *Svipdag*. Borgen heder *Ly*, den er bygget af Une og Ire — her kommer en Række Jætte- og Dværagnavne. I Borgen er et »Gulv« o: Sal, som kaldes *Lidskjalv*. Bjerget, den staar paa, heder *Lufjaberg* (Helseurte-Bjerg), »som længe har været Syge til Bod.« *Menglöd* er omgivet af Møer med lutter milde Navne, deriblandt *Asynjen Eir*, «de bjærge ham, som bloter til dem.»

Hvor er man saa i Verden? I det første Vers kaldes Borgen »Thursefolkets Sæde«. Dette og de mange Jætte- og Dværagnavne skulde synes at tyde paa, at man var i Jötunheim, og at *Svipdag* var en Gud. Men saa er *Menglöd* og hendes Møer aabenbart af modsat Art, ikke at tale om, at adskillige af Vidunderne synes at være Skygebilleder af Valhalsundere: Borggærdet minder om *Midgaard*, Hanen om *Valhals Hane*, *Mimameið*, baade ved Navnet og hvad der siges om det, om *Yggdrasill*, og *Salen* kaldes ligefrem *Lidskjalv*. Man har ment, det Hele var

en natursymbolsk Allegori, et Billede af Vaarens Kamp med Vinterkulden for at frigøre Jordens Frugtbarhed. Hvis saa er, har i alt Fald Skjalden vilkaarlig *benyttet* Æventyret til at lægge en Tanke deri, som er det fremmedt. Men, om Et og Andet end kan synes at støtte denne Tolkning, Alting kan man ikke faa med. Mon ikke Digteren her har kørt i Ring med Mytologerne, ligesom Fjølsvind med Svipdag, og mon ikke Kvadet snarest er blevet til paa den Maade, at en Skjald fra Hedenolds seneste Tid, der havde de gamle Mytekvad bag sig, har følt sig tiltalt af Æventyret og dets Tanke og har villet give den Skikkelse i *Mytekvadenes overleverede Stil?* Vogteren, der i Visen synes meget velsindet, er bleven til en drillende Tværdriver i Lighed med Harbard. Vidunderne ere, for saa vidt ikke Æventyret selv gav Anvisning paa dem, blevne *opfundne*, ved Hjælp af *Bemiscenser* fra Mytekvadene, der vilkaarligt ere kastede mellem hverandre, for at karakterisere Fjølsvinds Træskhed og Mengløds Livsalighed, og for at frembringe tilstrækkelig dramatisk Spænding.

Er denne Opfattelse rigtig, saa er den poetiske Møning med Fjølsvinnsmål saa forskellig fra Grógaldr — hvortil det heller ej paa noget Sted viser tilbage —, at, om man end vil tænke sig dem digtede af samme Skjald, saa have de ikke været bestemte til at høres som Dele af samme Kvad. Men er dette saa, da afgive disse to Digte et mærkeligt Vidnesbyrd om, hvorledes det til os Komne af Hedenolds Skjaldskab har bag sig ej alene en ældre Besyngelse af Myter og mytiske Forestillinger (saa vel som af Heltesagnene, hvad senere skal vises), men ogsaa af *Folkeæventyr* af hel anden Art, hvis Tilværelse i Oldtiden ellers kun har efterladt sig svage Spor.

C. Helte-Digtning.

Maa de til os komne Gude-Kvad betragtes som *Levninger* af en rig Oldtids-Digtning, saa gælder det samme i endnu større Maal om Helte-Kvadene. Nogenlunde hele have vi 20 saadanne Digte, nemlig i Sæmunds Edda 19, i Snorres Edda 1; af disse høre tre hvert til sit Sagn (Völundskvadet, Kvadet om Helge Hjervardssøn og Grottesangen), de øvrige 17 til en eneste stor

Sagnkreds: Völsung-Gjukung-Jormunrek-Sagnet. Alle de andre Helte-Sagn, som vi kende fra Snorres Edda, fra en hel Del Oldsagns-Sagaer, fra Heimskringla, fra Saxe, have været besungne i Kvad, eller Rækker af Kvad; men af dem have vi kun Brudstykker, større eller mindre, tildels endda kun i latinsk Omskrivning. Her er en Overflod, som man vanskelig kan tænke sig for stor.

For at anskueliggjøre al denne Digtningens Indhold og poetiske d. e. aandshistoriske Betydning, maa vi gaa en noget anden Vej, end vi have fulgt ved Gude-Kvadene. Disse ere vel ingenlunde et til en vis given Tid opstaaet, afrundet Hele; de ere, som vi have set, Frugter af en gennem lange Tider fortsat Udvikling, og de bære Præg af en Ulighed i mytisk Bevidsthed og i poetisk Stil, som maa tilskrives større eller mindre Afstand i Tid. Men de høre dog alle til samme Sagnkreds, ere alle Led i den samme Tankedrøm, og hænge følgelig indbyrdes sammen. Anderledes er det med Helte-Kvadene. De høre til *flere* Sagn eller Sagnkredse, som hver for sig udgøre poetiske Helheder, hver for sig i Udviklingen af en Æts eller en Helts Skæbne fremstiller denne eller hin Hovedside af det Menneske-Ideal, der foresvævede vore Forfædre. Medens vi, paa Mytedigtningens Omraade, under Forudsætning af almindeligt Kendskab til Gude-Sagnenes Indhold, have kunnet dvæle ved hvert enkelt Kvad og dets Betydning som Vidnesbyrd om de religiøse Forestillinger, maa vi ved den heroiske Digtning først og fremst tage *Sagnene* i Øjesyn, og det saa meget mere, som ej alene Besyngelsesmaaden, men ogsaa selve Sagnenes Bygning og Indhold vidne om en fremadskridende Udvikling gennem Tiderne, en lidt efter lidt foregaaet Omdannelse af Helte-Idealerne. Først efterhaanden som vi have gjort os Rede for Sagnenes poetiske Betydning, kunne vi med Nytte undersøge de enkelte Kvad.

Naar vi altsaa i det Følgende skulle følge den Orden, som Sagnene og Sagnkredsene anviser, synes det rimeligst først at betragte de Sagn, som have tilhørt hele den germanske (>gotiske<) Folkestamme, for saa vidt de foreligge i nordisk Skikkelse, og derefter de særlig nordiske*).

*) At jeg i det Følgende væsentlig kommer til at støtte mig til og samstemme med *S. Grundtvigs* Opfattelse i hans tre Forelæsninger over „den nordiske Oldtids heroiske Digtning“ (Kbhvn. 1867), vil Enhver se, som kender dette indholdsrige lille Arbejde.

1. Fælles-germanske Helte-Sagn.

a. Vølund-Sagnet.

Ikke uden Grund har Samleren af den ældre Edda stillet *Vølunds-Kvadet* (*Vølundarkvida*) forrest blandt Helte-Kvadene; thi baade er Sagnet ældgammelt, og maa Kvadet ifølge Stil og Form regnes blandt de ældste i sin Slags.

Spor af Vølund-Sagnet findes overalt i den germanske Folkeverden. Den uovertrufne Mester i al Konst, som vore Forfædre kaldte Vølund, genfindes i den oldtyske *Wiolant*, senere *Wielant*, *Velent* Smed i den paa tysk Overlevering hvilende *Didrik* af Berns Saga, i den oldengelske *Weland* — »*Welandes geweorc*« kaldes t. Ex. i *Bjovulv-Kvadet* (V. 914) en udmærket *Brynje* — i engelske og franske Ridderdigtes *Velant*, *Guelant*, *Galand* o. s. v., der altid nævnes som Ophavsmand til de ypperligste Vaaben eller Smykker. Et Sagn-Navn faar vanskelig en saadan næsten ordsprogsagtig Gyldighed, hvor det ikke er hjemmefødt, og man ledes derfor ved Vølund-Typens Udbredelse til den Formodning, at den er fælles i Ordets stærkeste Betydning, d. v. s. Sagnet er ikke opstaaet hos en eller anden Gren af den germanske Folkestamme, *efter* at denne havde delt sig i flere Grene, og derfra vandret til de andre; men det har oprindelig tilhørt dem alle, har alt været til, inden de enkelte Grene adskilte sig og begyndte at voxе hver for sig.

Er denne Slutning rigtig, saa er Vølund-Sagnet mindst lige saa gammelt som vor Tidsregning paa tre—fire Aarhundreder nær; thi da havde, som Sprogmindesmærkerne vise, den nordiske og tyske Gren af Germanernes Stamme begyndt at skille sig fra hinanden. Om man skal søge Sagnets Rod endnu fjernere, udenfor den germanske Verden, er et andet Spørgsmaal. Vølund-Skikkelsens Lighed med *Hefæstos* eller *Dædalos* er dog ikke nok til at vise græsk Oprindelse.*) Snarere kunde man tænke paa at søge ham i Finnernes Smede-Heros *Ilmarinen*, skønt de to Skikkelser forøvrigt hverken i Karakter eller Skæbne ligne hinanden; thi unægtelig synes baade den tyske Fortælling: at Kong *Vilkinus* paa et Tog mod Øst havde med en Havfrue avlet *Risen*

*) Endnu mindre betyder det, at i *Didrik* af Berns Saga *Velents* Farfader *Vilkinus'* Navn ligner „*Vulcanus*“ (se Grimm: „*Deutsche Mythologie*“ (1ste Udg. S. 221).

Vade, som atter blev Velents Fader, og endnu mere det nordiske Kvads Ætledning, hvorefter Slagfid, Egil og Vølund ere en Finne-Konges Sønner, at røbe en Forestilling om, at Sagnet havde hjemme hos Germanernes Naboer mod Øst, ligesom der ogsaa i de Ord, hvormed Vølund oftere tiltales i Kvadet: »Alfers Viser« (o: Hersker), kunde ligge en Mindelse om, at han oprindeligt tilhørte et tryllemægtigt, halv overmenneskeligt Folk. Dette være nu imidlertid, som det vil, fælles for de germanske Folk er ej alene Navnet og den dertil knyttede Konstnertype, men hele den Handling, som udgør Sagnets Kærne. Den store Mester, som bliver fangen af en egennyttig Konge og sat med overskaarne Haser til at arbejde for ham, som hævner sig ved at dræbe Kongens Sønner og krænke hans Datter, og som tilsidst flyver bort i en Fjederham, han selv har dannet sig, efter haanleende at have mældt Kongen hele Hævnen — disse Træk ere næmlig fælles for Sagnfremstillingen i det nordiske Kvad og i Didrik af Berns Saga. Men at den ogsaa har levet i Engelskmændenes Erindring, kan sluttes af et oldengelskt Kvad fra det 8de eller 9de Aarhundrede,*) hvor Helten »Widia« — Didrik-Sagaens Vidga, de danske Kæmpevisers Vidrik Verlandssøn, nævnes som »Welandes Bearn, *Nidhades* mæg:» har man vidst, at Velandes Søn var Nidhads, den nordiske Niduds og tyske Nidungs Ætling, saa har man ogsaa vidst, hvordan det hængte sammen hermed, altsaa hvordan Kongens Datter var bleven Moder til Konstnerens Søn, m. a. o. man har kendt hele Sagnet baade hans Mishandling og hans Hævn. Paa den anden Side nævnes vel i det nordiske Kvad ikke Vølunds Søn; men at han ogsaa i Norden har hørt med til Sagnet, tør sluttes af, at hans Fødsel bebudes i Kvadet.

Sagnet gemmer en dyb og smuk Tanke: Aandens Kraft til at modstaa og sejre over raa Vold og Magt; men den Maade, hvorpaa Aanden aabenbarer sin Overmagt og som giver Vølund en vis Familielighed med Odin, vidner om et Sindelag saa haardt, som det kun kan tænkes paa et meget tidligt Kulturtrin, saa ogsaa heri ligger et Vidnesbyrd om høj Ælde. En hel Del af Biomstændighederne i Stykket om Velent Smed i Didriksagaen bærer Præg af Forvanskning eller Opdigtelse. Paa den anden

*) „Walderes lay“, hvoraf Brudstykker ere fundne for nogle Aar siden, som Prof. Stephens har ugivet („Two leaves of king Walderes lays“, Kbhvn. 1860).

Side er der ogsaa i den nordiske Fremstilling særegne Træk og navnlig et, som — enten det oprindelig har hørt til Sagnet og er gaaet tabt i den tyske Overlevering, eller det alene er kommet til i [den nordiske*) — virker væsentlig til at give Sagnet sin Skønhed, nemlig *Valkyrjerne*. De tre Brødre Slagfid, Egil og Vølund, have fanget hver sin Valkyrje, ved at fratage dem deres Svanehamme, mens de spinde »dyrebart Lin«, og beholdt dem hos sig i ni Aar. Da længes Kvinderne bort for at »fuldbyrde Skæbner« og forsvinde, mens Brødrene ere paa Jagt. De to drage ud i Verden for at opsøge de Savnede, Vølund bliver tilbage, arbejder og længes:

»Ring ved Ring	paa sin lyse Kvinde
i Reb bandt han;	bied, om hun vilde
saalunde han	tilbage komme« (V. 6).

Tanken om hende opfylder ham saaledes, at, da Kongens Mænd i hans Fraværelse have været i hans Hus og taget en Ring af Rebet, aner han intet Ondt: den, tænkte han, havde hun taget, maaske var hun kommen hjem. Saa længe sidder han drømmende om hende, at han sover ind og derved bliver en fangen Mand. Skønt han ikke er Kriger, har han altsaa dog faaet sin Helte-Udkaarelse, sin Indvielse til Storbærk — og til Lidelse; ogsaa hans Idræt er noget Ophøjet, ogsaa for Konstneren er Livet Kamp mod onde Magter, hvortil han kan kaldes af Odins Sendemøer. Hertil svarer et andet for den nordiske Overlevering særeget Træk, at ikke Kongen selv, men hans onde Dronning finder paa det Raad at lemlæste Fangen: ogsaa den fjendske Magt har sin kvindelige Repræsentant; baåde i Godt og Ondt drives Mændenes Skæbner frem af Kvinder — et Hovedtræk, som vi ville genfinde i nogle af de ypperste Heltesagn.

Vølunds-Kvadet, der er et fortællende Digt i Kviduhátt, røber sin høje Ælde ved den særdeles kortfattede og sammentrængte Stil. Som hugne i Sten, med faa, gribende Hovedtræk, staa de enkelte Billeder, hvorigennem Tildragelserne fortælles,

*) Det Første er sandsynligst. Ifølge et gammelt tyskt Digt saa Wielant tre Duer flyve til en Kilde; da de rørte ved Jorden, blev de til Jomfruer, som afklædte sig og badede sig. Han tog deres Klæder og gav dem kun tilbage paa Vilkaar, at en af Jomfruerne vilde tilhøre ham. (W. Grimm: Deutsche Heldensage 401.) Aabenbart en Forvanskning af Sagnet om de tre Svane-Møer.

uden Overgange, uden Forklaringer. Gennem faa, ligesom møjsomt frembrydende Ord udtaler sig Personernes Lidenskab; men hvad der siges, er nok til at særtægne baade Person og Stemning.*)
 Det Samme gælder i Almindelighed om Stilen i alle vore Oldkvad; men i særlig Grad passer det paa Vølunds-Kvadet, selv naar man ser bort fra, at vistnok enkelte Vers ere tabte. Men i al sin jærnhaarde Strængthed er Vølundskvadet et herligt og som Vidnesbyrd om vore Forfædres Sind og Tænkemaade, et saare betydningsfuldt Oldkvad.

b. Helge Hjørvardssøn-Sagnet.

At dette Sagn er fælles-germansk, slutter S. Grundtvig (Udsigt over Nordens her. Digt. S. 81) deraf, at der i det hid-

- *) T. Ex. Ondskaben i Dronningens Ord, da Vølund er fangen:
 „Lystig er ej han, som nu lakker fra Skov“ (V. 16).
 Vemodet i Vølunds Klage, da han føres bort:
 „Rigdom havde vi, Hladgud og Hervør,
 husker jeg, større, Hlødvers Barn,
 da med Ægte-Fæller, navnkundig var Ølrun,
 i Fred vi boede, Kjaars Datter“ (V. 14);
 Harmen i hans Udbrud, da han maa sidde paa Holmen og smede for Kongen:
 „Ved Niduds Bælte Bort fra mig bæres
 blinker Sværdet, hin blanke Klinge,
 det jeg hvæssed, aldrig den til Vølunds
 saa hvast jeg kunde, Esse bæres.
 og jeg hærded det, Bødvild nu bærer
 saa haardt jeg kunde, — al Bod forsmaar jeg —
 min Bruds røde Ring-Smykke“ (V. 17—18);
 hans Jubel, naar han, efter at have krænket Bødvild, synger:
 „Nu har jeg hævet alle uden én,
 mine haarde Sorger, den allerbedste“ (V. 29),
 og det saa videre heder:
 „Vel!“ kvad Vølund, Leende Volund
 „vandre skal jeg, i Luft svang sig,
 skønt Niduds Karle grædende Bødvild
 mig kvæsted Foden.“ gik fra Øen“ (V. 30—31);
 endelig Nederlagets Smerte og Afmagt og derigennem Konstner-Snillets Forherligelse i Niduds Ord, da Vølund har aabenbaret Alt:
 „Ej Ord Du mæled, at fra Hest han tager Dlg,
 som mer mig pinte ej saa skrap,
 værre jeg vil ej at han skyder Dig nedefra,
 Vølund ønske, der hvor Du flagrer
 Mand er ej saa høj, frem under Sky.“

hørende Edda-Kvad, vor eneste Kilde til Kundskab derom, tales om et »Sváfaland« og en »Sváfakonungr Sváfnir«, som han mener vise hen til det i Bjovulvkvadet forekommende Folkenavn »Swæfe« : Svever eller Schwaber. Bjovulvkvadet indeholder dog saa overvejende mange Henviisninger til Norden, og dets Hovedindhold er saa øjensynligt et Sagn fra Norden, at hint Navns Forekomst ikke er nok til at vise fælles-germansk Oprindelse; hvortil kommer, at det nævnte Folk »Swæfe« i det oldengelske Digt »Widsið« eller »den Rejsendes Sang«, der indeholder en Mængde Folke- og Heltenavne, atter og atter (S. 89 og 123 hos Thorpe) nævnes sammen med Angler, saa »Swæfe« maa forudsættes at have været disses Naboer, altsaa at have staaet Nordboerne meget nær. Endelig forekommer Sagnet, som sagt, kun i det paagældende Edda-Kvad. Imidlertid staar det i et saadant Forhold til en vigtig Del af det utvivlsomt fællesgermanske Vølsung-Sagn, at vi helst maa tage det i Øjesyn forinden, saa meget mere som Samleren af den ældre Edda, i rigtig Følelse af Helge Hjervardssøn-Kvadets forholdsvis høje Ælde, har givet det Plads næst efter Vølundskvadet.

Kvadet er øjensynlig en Samling af *Brudstykker af flere* Kvad, satte i Forbindelse med Prosastykker, der gengive Indholdet af de tabte Vers.

Først fortælles, hvorledes en Konge *Hjervard*, der alt havde tre Koner, endnu vilde have den væneste Kvinde, man kendte, til Hustru, nemlig Kong Svavners Datter *Sigrínn*. Idmund Jarl, hans Mand, og Idmunds Søn Atle bejle for ham og faa hende omsider. Dette Stykke indeholder i fire Strofer en Samtale mellem *Atle* Jarlssøn og en *Fugl*, som lover ham Hjælp til Bejlerfærden, naar Kongen vil blote til den, og en Strofe, hvori Atle, der første Gang har rejst forgæves, mælder dette sin Søndels Udfald — smaa Levninger af et rimeligvis betydeligt Digt.

Dernæst fortælles i et nyt Afsnit om Hjervards og Sigrínn's Søn *Helge*, hvorledes han var navnløs, indtil en *Valkyrje* kom til ham og gav ham Navn, samt sagde ham om et Sværd, han skulde have i Navnefæste — denne Samtale udfylder 4 Strofer —, hvorpaa Helge i 2 Strofer beder sin Fader om Folk til at hævne sin Moderfader Svavner, som var bleven dræbt af en Kong Hrodmar. I Prosa mældes Hævnens Fuldbyrkelse.

Saa kommer i Prosa en kort Underretning om, hvorledes Helge havde fældet Jætten *Hate* og laa med sine Skibe i Hatefjord, da Jættens Datter *Hrimgerd* kom og gav sig i Samtale

med *Atle*, som holdt Vagt. Medens de øvrige Brudstykker ere i *Kviðuhátt*, føres denne Samtale, i *Ljóðahátt-Vers* — 20 i Tallet. De spørge hinanden om Navn og udvexle en hel Del Grovheder, indtil *Hrimgerd* kalder paa *Helge* og kræver som Bod for hendes Faders Bane, at han skal lade hende sove en Nat hos sig. »Lodden«, svarer han, »heder den Mand, Du skal have«, den værste Jætte og Thurs«. »Hellere vilde Du have hende«, svarer *Gygjen*, »som forrige Nat bjærgede Din Flaade«. Paa hans Spørgsmaal, om der var en eller flere i Følge, svarer hun, at der var tre Gange ni Møer, som red i Luften — altsaa beskyttes Helten stadig af Valkyrjerne. Imens er Natten gaaget. *Helge* byder Trolden se mod Øst, og *Atle* lægger haanende til, at nu er det Dag, nu skal hun staa der som Sten, »et latterligt Havnemærke«. Dette lille Kvad, hvori Hovedmotivet altsaa er det samme som i *Alvíssmál*, synes at være et Hele for sig og væsentlig uforstyrret af Tiden. Det viser Helten i samme Gerning som *Guderne*: som Jætters Ødelægger. I den øvrige Handling griber det ikke ind.

Endelig følger det sidste Stykke, hvori fortælles om *Helge* og *Svava*, Kong *Eylimes* Datter. *Helge* bejler til hende og fæster hende. Hans Broder *Hedin* har haanet en *Gygje*, der mødte ham i Skoven, ridende paa en *Ulv* og med Orme til *Tømme*; til Straf faar han den Uskæbne, at han ved *Bragebægeret* lover at vinde sin Broders Elskede. Sorgfuld vandrer han ad vilde Veje sønderpaa. Han træffer *Helge* og fortæller ham det skete, hvilket *Helge* udlægger som et Dødsvarsel for ham selv. Denne Samtale optager 6 Strofer. *Helge* bliver kort efter dødelig saaret i et Slag med *Hrodmars Søn Alf* og — her begynder den sidste Række Strofer, 8 i Tallet — sender Bud efter *Svava*, som finder ham døende paa *Valpladsen*. Han beder hende ægte *Hedin*, hvortil hun svarer, at hun havde lovet ingen anden Mand at have end *Helge*. *Hedin* lover hende ikke at komme hjem, før han har hævnnet sin Broder, »den Drot, som var bedst under Solen«.

Med Undtagelse af *Hrimgerd*-Stykket har man altsaa disse *Helgekvaed* i en meget forkommen *Skikkelse*. Men det, som haves, er smukt, i en ædel, jævn, kraftig *Stil*. Sin største *Betydning* har det paa Grund af Heltens Forhold til *Valkyrjen*. Dette Punkt vil imidlertid bedre kunne afhandles, naar vi komme til *Valkyrjemotivet* i *Vølsung-Sagnkredsen*, hvor det især har poetisk *Vigtighed*.

c. Vølsung- Gjukung- Jørmunrek-Sagnene.

I Vølundskvædet lader Nidud sin Fange høre, at han nok ikke er kommen rigtig til alt sit Guld i Ulvdalene, thi »Guld var ej *der* paa Granes Vej; fjernt er vort Land, tænkte jeg, fra Rinens Fjælde.» Her hentydes til, hvorledes Faavner-Skatten efter Ormens Drab blev ført bort paa Granes Ryg, og hvorledes den efter Sigurds Død blev skjult i Rinen. Er Vølunds-Kvædet gammelt, saa har man dog, da det blev digtet, været fortrolig med hele Sigurd-Sagnet, altsaa er ogsaa dette gammelt i Norden, om end rimeligvis senere opstaaet end Vølund-Sagnet.

Men hører nu Sigurd-Sagnet, med hvad dermed sammenhænger og hvad vi med et forkortet Udtryk ville kalde *Vølsung-Sagnkredsen*, hører alt dette oprindeligt hjemme i Norden? Det foreligger for os som *fællesgermanskt*; thi Fremstillingen af disse Sagn og Hentydninger til dem findes i Efterladenskaberne fra alle Hovedgrene af den germanske Folkestamme. Spørgsmaalet er da, om de ere *oprindelig* fælles, m. a. o. om de ere opstaaede, da Germanerne endnu kun udgjorde et eneste Folk, ja maaske medbragte fra dette Folks asiatiske Hjemstavn; eller om de, paa en Tid da Stammen havde delt sig i flere Folkefærd, men da Sprog- og Aandsfællesskabet endnu var væsentlig ubrudt, ere opstaaede hos dette eller hint enkelte germanske Folk og derfra udbredt til de andre.

Det Sidste er sandsynligst; thi de ældste Fremstillinger henføre temmelig overensstemmende de samme Sagn til de samme enkelte Folkefærd; følgelig ligger det nærmest at antage, at de ere opstaaede hos disse og først derfra vandrede videre.

Jørmunrek-Sagnet omtales saa tidlig som i det 6te Aarhundrede af *Goternes* Historieskriver Jornandes, der fortæller, hvorledes en højbaaren og skøn Kvinde, hvem han kalder Suanihilda, af Rosomonernes frafaldne Folk, paa Gotekongen Hermanariks Befaling blev slæbt ihjel af vilde Heste, samt hvorledes hendes Brødre Sar og Ammi hævnede hende ved at give Kongen et Saar, som gjorde ham til Krøbling for Resten af hans Liv. Hermanarik var Goternes Konge, da Hunnerne brød ind i Evropa (Aar 375). Det er da sandsynligt, at Sagnet — enten der nu ligger noget Virkeligt bag det eller ej, hvad der kan være os ganske ligegyldigt — har levet hos de Goter, som i det 3dje og 4de Aarhundrede herskede over Landene mellem Sortehavet og Østersøen. Derfor kunde det gärne have levet hos

andre germanske Stammer; men, naar Fremstillingen i de to Edda-Kvad Guðrúnarhvöt og Hamdismál, som i alt Væsentligt stemmer med Jornandes' korte Uddrag, ligeledes gøre Kongen, der her kaldes Jörmunrek, til en gotisk Konge*), samt naar der i Bjovulv-Kvadet hentydes til, hvorledes »Hama« faldt hos »Eormenrike« i Fjendevold**), medens Eormenrike i »Widsid« kaldes »Goternes« Konge***), saa bliver det dog sandsynligst, at Sagnet er opstaaet blandt hine Gother og derfra bragt til Norden. Dette kunde let ske ved Folkevandrings Begyndelse, da, som Oldsagsfund udvise (se ovenfor S. 28—29), enkelte Dele af de øst og syd for Østersøen boende Germaner ere blevne tvungne til at søge over til deres Stammefrænder paa den skandinaviske Halvø. Naar Saxe fortæller det samme Sagn om sin »danske« Konge Jarmerik, saa ligger der i denne Stedfæstelse intet Bevis for det Modsatte; dertil er Saxes Optegnelse altfor ung; selv om han ikke paa egen Haand har sat en navnkundig Sagnkonge ind i den danske Kongerække, men virkelig har fundet Sagnet i Folkemunde knyttet til Danmark, saa kunde dette altfor let være sket i det lange Mellemrum mellem det 4de og det 12te Aarhundrede, til at man deraf tør slutte til oprindelig Hjemstavn i Danmark †).

Den tyske Overlevering af Sagnet om *Sigurd* eller, som han der kaldes, Siegfried, have vi tidligst paa et sent Trin, nemlig i den navnkundige Nibelungenlied, fra det 12te Aarhundrede, som imidlertid er en Omdigtning af ældre Kvad ††). Her gøres Siegfrieds Fader Sigemund til Konge i Nederland, og den Konge-

*) Det heder i Guðrúnarhvöt V. 2, at Svanhild blev traadt ihjel af gotiske Heste, jfr. Hamdismál V. 4. Hamder taler (V. 9) om, at de skulle dø „i „Goðhjódru“. Goter kaldes ligefrem Jörmunreks Mænd (V. 23, 24, 31).

**) V. 2401—6.

***) V. 38

†) P. A. Munchs paa Saxe støttede Hypothese, at et dansk-gøtlandsk Goterige skulde have udgjort en Del af Ermanariks Rige, beror, som de fleste historiserende Sagnforklaringer, paa Miskendelse af alle Sagns Væsen som Poesi.

††) Den i Adskilligt særegne Overlevering i *Didrikssagaen*, hvor Helten kaldes Sigurd Svein, hviler ogsaa paa tysk Overlevering, og kan i Mængt og Meget gjerne indeholde ægte Træk, som ere udviskede i Nibelungenlied; men at Stumper af den nordiske Overlevering ere indflettede, er øjensynligt paa flere Steder (t. Ex. Beretningen om Sigurds Giftermaal med Gudrun og samtidige Møde med Brynbild, Kap. 204. 205, sammenholdt med Beretningen om hans første Møde med hende K. 148), saa det er ikke sikkert, hvad der her alene er „tyske Mænds Fortælling“.

slægt, som han giftes ind i, er burgundisk med Hovedsæde i Worms. Hermed stemmer væsentlig den nordiske Overlevering, saaledes som vi have den i Eddakvadene og i den derpaa byggede Vølsungasaga. Ved *Rinen* og i Landet hinsides *Rinen*, som vore Forfædre kaldte *Valland* (o: Gallien), antages Hovedtildragelserne indtil Sigurds Fald at være foregaaede. Han selv er af *frankisk* Byrd*); men inden Indvandringen i Gallien, i det 3dje og 4de Aarhundrede, boede Frankerne netop ved Rinens nedre Løb, saa »frankisk« her og »nederlandsk« i Nibelungenlied peger til den samme Egn, ligesom det er sandsynligt, at Burgunderne i det 4de Aarhundrede have havt sine Boliger i de Egne, hvor Main løber ud i *Rinen*, og navnlig hinsides *Rinen*, hvor, ifølge Kejser Julian (361—63), paa hans Tid Barbarer havde faaet Fodfæste. En stor Uoverensstemmelse synes at fremkomme, naar Eddakvadenedes Atle, Budles Søn, der øjensynlig hører til samme Folkeslag som Gjukunger og Vølsunger, i Nibelungenlied — hvor han heder Etzel — og endnu stærkere i Didrikssagaen — hvor han heder Attila — gøres til samme Person, som de asiatiske Hunners navnkundige Konge. Men herunder skjuler sig atter en oprindelig Overensstemmelse. I Eddakvadene bruges Navnet »Huner« som alle Heltenes, i alt Fald Vølsungers og Budlungers, Folkenavn — Sigurd kaldes oftere »hunsk Konge« —; men særlig bruges det om Atles Mænd. »Huner« og »Hunaland« betegner nu efter al Sandsynlighed i det 3dje, 4de, 5te Aarhundrede en Stamme af saxisk Byrd, som boede et Sted ved Nordsøen og en Tidlang hørte med til det frankiske Forbund. At Mindet herom mange Aarhundreder senere kunde være udsløttet hos Tyskerne, og at man derimod, da Erindringen om Attila, »Guds Svøbe«, fornyedes af de hedenske Magyarer, paa hvem man overførte de asiatiske Hunners Navn, — at man da kunde falde paa

*) „Sigmund Vølungssøn var Konge i *Frakkland*“, heder det i det lille Prosastykke om Sinfjötles Død; han har levet i Danmark, mens han var gift med Borghild, men drager siden „*sønderpaa til Frakkland*“. Efter hans Fald bortføres hans frugtsommelige Hustru Hjørdis til Danmark, hvorfra Sigurd, hendes Søn, da han er bleven voxen, drager „*sønderpaa til Frakkland*“ (Sigdrivas Sang, Indledningen). „Dræbt blev Sigurd *sønden for Rinen*“ heder det i Brudstykket af Sigurdskvædet (V. 5). „Hvi skal Du fra *Valland* gæste mine Huse?“ spørger Gyggjen den døde Brynhild (Brynhilds Helfærd V. 2). „*Vølsk* Viv paa Vogn løftedes“ siger Gudrun i Anledning af sin Rejse til Atle som hans Brud (det andet Gudrunkvæde V. 87).

den Tro, at de gamle folkelige Kvads Huner og Atle — eller hvordan Navnet oprindelig har lydt i de tyske Sange — vare ét med Hunnerne og Attila, det er meget let at forstaa og tjener følgende kun til at vise, at oprindelig har den tyske Overlevering, ikke mindre end den nordiske, henført den Tildragelse, der kostede Siegfrieds Svogre Livet, til det saxiske Landskab Hunaland. Naar altsaa baade ifølge den nordiske og tyske Overlevering de Helteætter, som i Norden kaldtes Vølsunger og Gjukunger, hørte til de samme germanske Folkefærd, der netop i det 3dje og 4de Aarhundrede, men ikke senere, havde Opholdssteder i hverandres Nabolag i Landene ved Rinens mellemste og nedre Løb, saa er der ingen Grund til at forudsætte Andet, end at Sagnene ere opstaaede i hint Tidsrum og hos hine Stammer, altsaa hos *Franker, Burgunder* og *Saxer*, samt at de derfra have bredt sig videre ud til den øvrige germanske Verden, baade til de mellem- og højtyske Stammer, til Norden og til England*), ligesom det er rimeligt, at de have levet i gamle Kvad hos Burgunder og Franker, saa længe til disse Stammer havde ombyttet deres germanske Sprog med det gallo-romerske**).

Spørger man, hvorledes Sagnene kunne have fundet Vej til Norden, saa viser den i Noter nævnte franske Forfatter hen til, hvad han mener at have godtgjort: at Franker og Burgunder selv vare Skandinaver, udgaaede, ligesom Anglerne, fra Sønderjylland; deres Sagn skulde altsaa være oprindelig nordiske, og

*) Maaske dog over Norden. Det vigtigste engelske Spor findes nemlig i Bjovulv-Kvadet, hvis væsentlige Indhold jo er nordiske Sagn, nemlig V. 1753 o. f., hvor det heder, at en Sanger hos Kong Hrodgar fortæller om Sigmund Wælsing, om de Bedrifter og Misgerninger, som han øvede sammen med Fitela (=: Sinfjötle), og om den Glands, hans Navn fik efter hans Død, da hans Ætling vog Ormen og tog dens Guld „uden Fitelas Hjælp“, men siden blev forraadt hos „Eoterne“.

***) Man har, vistnok med Grund, formodet, at de gamle Kvad, som ifølge Eginhards Vidnesbyrd, Karl den Store lod optegne, men som Ludvig den Fromme, ifølge Thegan, ringeagtede, netop have handlet om disse Helte. Se *E. Beauvois*: „Histoire légendaire des Francs et des Burgondes aux IIIe et IVe siècles, Paris & Copenhague 1867“, S. 452 og 457. Alt hvad der i Kilderne tjener til at støtte den her fremsatte Opfattelse af Vølsung-Gjukung-Sagnenes Oprindelse, findes hos denne Forfatter omhyggelig samlet og drøftet. Hans Grunde ville vistnok findes overbevisende, om det end maa betragtes som Misforstaaelse, naar han vil gøre selve Sagnskikkelserne til historiske Personer, fastsætte Aarstal for Sigmunds, Sigurds, Svanhilds Død o. s. v.

deraf skulde det især forklares, at den nordiske Overlevering er baade meget ældre og troere, end den tyske. Det ligger dog vistnok nærmere, da Sagnene bestemt pege hen til Rinegnene og ikke til Elblandene eller til Egnene længer mod Nord, atter her at tænke paa de Indvandring til Danmark søndenfra, hvorom saa vel Skeletgravene i Præstø Amt i Sjælland som de sønderjydske og fynske Mosefund, begge fra det 3dje, 4de og 5te Aarhundrede, bære utvivlsomme Vidnesbyrd (se ovenfor S. 28—29).

Dette være nu som det vil, det tør anses som sikkert, at Vølsung-Gjukung-Jørmunrek-Sagnene ere *opstaaede udenfor Norden*, hos Franker, Burgunder, Saxer og Goter, og at de derfra have udbredt sig til de andre Germaner, ogsaa til de nordiske. Men lige saa vist er det, at den Sagndigtning, som foreligger os i de herhen hørende Eddakvad samt i Vølsungasaga, *aandelig tilhører Norden*. Sagnene ere blevne fuldstændig *tilegnede* her, have atter og atter affødt nye Digtninger og efterladt sig de mangfoldigste Spor, ej alene i ældgammel Sang og derpaa bygget Saga, men ogsaa i senere Skjaldes Hentydninger, ja i Billedfremstillinger — paa danske Brakteater (?) og Ramsundsberget, norske Kirkedøre (se S. 43—44, 49—50). Den *Grundopfattelse af det idealt Menneskelige*, som aabenbarer sig i den nordiske Overlevering, maa derfor betragtes som *vore Forfædres*, og vi have Ret til saavel i selve *Sagnene*, som i de *Kvad*, hvori de ere blevne besungne at se Vidnesbyrd om Nordboernes Aandstilstand i Hedenold. De høre netop til de vigtigste Vidnesbyrd, og vi ville derfor give os forholdsvis gode Stunder ved dem, saa meget mere, som de Resultater, Undersøgelsen paa dette Punkt kan lede os til, ere mere eller mindre gyldige med Hensyn til hele Resten af den folkelige Heltedigtning.

a. *Sagnenes Bygning og Indhold.*

Ligesom de fleste oldnordiske Heltesagn, ere de, som høre til den her omhandlede Kreds, **Ætte-Sagn**. Handlingen og Personerne *faa* væsentlig sin poetiske Betydning, for saa vidt gennem dem aabenbarer sig og fuldbyrdes en *Slægt-Skæbne*. Herpaa maa man allerførst fæste Øjet; det vil kun derved blive tydeligt, hvorledes og hvorfor man efterhaanden har knyttet flere, vistnok fra først af selvstændige Sagn til den oprindelige Kærne.

Vølsung-Ættens Levnedsløb er denne oprindelige Kærne.

Det er dens tragiske Forudbestemmelse atter og atter at være sin Undergang nær, at leve op paany i større Glands, og altid atter at falde ved deres Svig, som ved Giftermaal ere knyttede til den. Stammefaderen Sige dræbes af sin Kones Brødre, som det helt kort mældes i Vølsungasaga, og hans Søn Rerer hævner ham paa sine Morbrødre. Rerers Søn Vølsung, efter hvem Ætten har Navn, bliver tilligemed ni Sønner dræbt af sin Svigersøn, Gotekongen Siggeir; Ætten synes udslukt, da ogsaa den tiende (ældste) Søn Sigmund er forsvunden. Men i Løndom forbereder han, i Forening med sin Søster, Kong Siggeirs Hustru Signy, Faderhævnen. Den lykkes, men koster Signy Livet. Sigmund har imidlertid sejret, og i ham naar Slægten større Glans og Vælde, end den havde før. Men, medens hans ene Søn, Helge, saa at sige gaar ud af Sagaen til en anden Braddød, bliver hans anden Søn, Sinfjötle, forgiven af sin Stivmoder Borghild, og selv falder Sigmund tilsidst uden Afkom. Atter synes Ætten udslukt. Dog Sigmunds Enke, Hjördis, bærer hans Søn under Hjærtet, og efter hans Død føder hun Sigurd, den ypperste af sin Æt, den herligste Helteskikkelse i alle Nordens Oldsagn. Udmærket fremfor alle Kæmper ved tidlig øvet Stovværk og tidlig vunden Rigdom, ved Skønhed og Højsind og ved en Lykke, som stadig synes at stige, hildes dog ogsaa han, kun paa en langt betydningsfuldere og mere storartet Maade end nogen af Forfædrene, i Slægt-Skæbnens Garn: ogsaa han falder tilsidst, svegen af Svogre, men fulgt i Døden af den stolte Kvinde, som havde raadet ham Bane.

Dette er, efter S. Grundtvigs Mening, det oprindelige Vølsung-Sagn; med Sigurd, i hvem Slægten har sat sin skønneste Blomst, udslukkes den, og hvad der nu følger nærmest efter: *Gjukungernes Skæbne*, skulde være et andet selvstændigt Sagn, der først senere var knyttet til det egentlige Vølsung-Sagn. Man kunde for denne Opfattelse beraabe sig paa den tidligere anførte korte Hentydning i Bjovulv-Kvadet. Den nævner kun Sigmund og — uklart nok endda — hans Søns Kamp med Dragen, samt at denne Søn blev fældet ved Svig. Det ser ud, som om Bjovulv-Kvadets Forfatter ikke havde kendt mere til Ættens Historie, som om Vølsung-Sagnet paa den Tid, da Bjovulv-Sagnet kom til England, havde sluttet med Sigmund-Sønnens Død. Imidlertid synes dog en saadan flygtig, lejlighedsvis forekommende Hentydning ikke at kunne være afgørende. Vist er det i al Fald, at ingen som helst udførligere Tradition skiller Fortællingen om

Gjukungernes Fald fra den om Sigurds Død. Poetisk høre de ogsaa sammen. Gjukungerne have jo væsentlig deres Betydning ved Forbindelsen med Sigurd; og dennes Drab er en saa frygtelig Misgerning, at Følelsen uvilkaarlig kræver noget Mere end hans højtidelige Baalfærd ved Brynhilds Side, kræver at blive Vidne til Drabsmændenes Undergang. Det er da ganske i sin poetiske Orden, at Vølsung-Ættens Skæbne ligesom springer over paa Gjukungerne: ogsaa de falde ved en Svogers Svig og hævnes ved et endnu grueligere Slægtdrab end noget af de tidligere.

Men hermed er ogsaa Historien forbi, saadan som den oprindelig har lydt. *Jørmunrek-Sagnet* har ikke fra først af været knyttet til Vølsung-Gjukung-Sagnet. At det har været til som selvstændigt Sagn i det 6te Aarhundrede hos Østgoterne i Italien, vide vi af Jornandes,*) og den tyske Overlevering ved Intet om en Sigurds- (o: Siegfrieds-) Datter, hverken som vi have den i Didriksagaen, Nibelungenlied, eller andre Digte. Det er kun i Edda-Kvadene, samt i Vølsungasaga, at Svanhilds Død og Broderhævnen ere satte i Forbindelse med Sigurd og Gudrun, og Sammenledningen er svag nok. Først efter Gjukungernes Fald bliver der Tale om en Datter af Sigurd og Gudrun. Hun, der efter sine Sønners Drab og Hævnen over Atle poetisk rimeligt ikke kan gøre Andet end tage sig af Dage, styrter sig ogsaa i Havet, men bæres af høje Bølger til Kong Jonakurs Land, hvor hun føder ham Sønnen Hamder og Sørle, og hvor nu Svanhild opfødes; men, *hvor* Pigen har opholdt sig indtil da, *hvorledes* hun har undsluppet Katastrofen i Atles Borg, hvorledes hun er kommen til sin Moders tredje Hjemstavn, derom siges Intet. Øjensynlig har man fundet, at Svanhilds, Hamders og Sørles Skæbne var i Slægt med Vølsung-Ættens — ogsaa her rase Frænder mod hverandre og styrte i Snarer, som en ond Magt (Forræderen Bikke) lægger for dem —; saa vare vel opsaa Personerne selv i Slægt med Vølsunger og Gjukunger. Som det sidste Skud af begge disse Ulykkes-Slægter faar Svanhild en særegen tragisk Værdighed, og hendes Moder faar en ganske anden Højhed, end hun ellers vilde havt, naar hun foruden at være de ulykkelige

*) Af hin flygtige Hentydning i Bjovulv-Kvadet (V. 2410—6), at Hama faldt hos Eormenrike i Fjendevold, kan man lige saa lidt slutte, at Anglerne ikke have kendt Forbindelsen med Sigurd-Sagnet, som det Modsatte. Heller ej er det — som man senere vil faa at se — afgørende, at Saxe i sin Fortælling om Jarmerik tier om Vølsungerne.

øskendes *Moder*, er hin navnkundige Gudrun, den kvaltrætte Kvinde, der ej engang fik Lov at dø, da hun havde lidt og øvet det Forfærdeligste, ja som selv maa nedkalde den sidste Rædsel over sig, idet hun ægger sine sidste Sønner til halsløs Gærning. I Tiden ligger Sammenknytningen selvfølgelig bagved de Kvad, hvori den forudsættes, nemlig ej blot Guðrúnarhvöt og Hamdismál, men ogsaa det tredje Sigurd-Kvad, hvor Brynhild døende forudsiger Gudruns Giftermaal med Jonakur og Svanhilds Skæbne, samt Atlamál, hvor det til Slutning heder, at Gudrun efter Atles Indebrænding vilde dræbe sig selv, »men det sinkedes mange Dage, hun døde en anden Gang.«

Vistnok har heller ej *Helge Hundingsbane-Episoden* oprindeligt hort med til Vølsung-Kredsen. Vel er den langt nøjere sammenkædet med Hovedsagnet eller rettere indpodet deri. Helge er Sigmunds Søn — med Borghild, der ogsaa paa anden Maade griber ind i Ættens Skæbne som den, der raader Sinfjötle Bane. Den Daad, der giver Helge hans Kendingsnavn: Hundings og hans Sønners Drab, tjener til at kaste Lys over Sigmunds Velmagtstid, der ellers kun omtales i almindelige Udtryk. En dybere poetisk Samklang ligger i Helges Død: ligesom Ættens andre Løvedmænd falder han for en Svogers Haand. Men en Hovedsag er det dog, at der ikke udenfor Norden, navnlig ikke i tyske Overleveringer er noget Spor af denne Helge — han *tilhører delukkende den nordiske Overlevering*. Desuden er der Uoverensstemmelse i Enkeltheder mellem Helge-Episoden, i alt Fald om den fremtræder i de to til os komne Kvad —, og Sigmund og Sigurd-Sagnet, navnlig den, at Helge efter Kvadene fælder hele Hundings-Ætten, medens efter Vølsungasaga Lyngve, Hundings Søn, fælder Sigmund og siden tilligemed en Broder Hjørvard fældes af Sigurd; hvorved det vel maa mærkes, at Lyngves Kamp med Sigmund *ikke* motiveres ved Faderens Død for Sigmundssønnen Helges Haand, men kunderved, at han som Bejler til Hjørdis har maattet vige for Sigmund. Hvad har da givet Anledning til, at Helge-Episoden er kommen ind i Vølsung-Sagnene? Uden Tvivl, synes mig, det aabenbart meget gamle Kvad om Helge Hjørvardssøn. Naar man sammenligner dette med de to Kvad om Helge Hundingsbane, kan man ikke Andet en lægge mærke til Ligheden mellem de to Helte, ej alene i Navn, men ogsaa i Karakter og Skæbne, særlig i deres Forhold til hver sin Valkyrje: Svava og Sigrun, en Lighed, der er saa stor, at Kvadenes Nedskriver (eller maaske det alt er sket i den

fordigende mundtlige Overlevering snart betragtes det første Par som gendels i det andet, snart siger at Helge Sigmundssøn er opvokset efter Helge Hjørvardssøn. Man kan da ikke undage, at Sigmunds søn ligevel villet genføre Sagnet om Helge Hjørvardssøn med tillige næst at kunne gøre den anden Helge større og bekræftelsesfuldere ved at lade ham være et Skud af den store Vølving-Et?*) Hvordan det indtilend er gaaet til, saa er Helge Hjørvardssøn-Sagnet fast sammenvokset med Vølving-Sagnet, hvor det nu staar som et af dettes skønneste Partier.

Heri anderledes fortæller det sig med *Aslog-Sagnet*, det løse Blandt, der knytter Vølvingerne til Ragnar Lodbrok. Vi ere her udenfor den folkelige *Hedenolds-Digtning*. Man har i Vikingetiden villet forberige det ravnkundige Eventyrer, samt vel ogsaa hans Sønnen, og har derfor givet ham en Hustru og dem til Moder en Datter af Sigurd Færvestens. I fuldstændig Modsigelse med Oldsagnet, hvori det netop er et Hov-udtræk, at Sigurd ikke har haft Samleje med Brynhild, har man givet disse to Datteren, Aslog, og for at bringe hende i Forbindeelse med Ragnar, opfundet den i sig selv smukke Historie om, hvorledes Heimur forøvrigt en oprindelig Person i Sagnet: thi han spiller en fremtrædende Rolle i den tyske Overlevering, som vi kende den af Didrike-Sagaen og af flere Digte, førte Barnet bort i sin Harpe og blev dræbt af Kærlingen paa Spangarhede i Norge, hvor saa Aslog opfostres, indtil Ragnar finder hende. Naar vi tale om Vølving-Sagnkredsen, kunne vi altsaa aldeles se bort fra dette Tillæg; vi have kun at gøre med det egentlige Vølving-Gjukung-Sagn, dertil medregnet Helge-Episoden, samt Jormunrek-Sagnet, og vi kunne i det følgende betragte alt dette som en højere poetisk Enhed, da dog alle Tildragelser og Personer holdes sammen under en og samme Grundtanke: Slægt-Skæbnen.

At der i Menneskenes Liv raader en dunkel Forudbestemmelse, mægtigere end den Enkeltes bevidste Villen og Handlen, særlig knyttet til Ætten og følgende dens Medlemmer fra Slægtled til Slægtled — denne Forestilling ligger dybt i Menneske-

*) Har man forestilt sig, at den Kong Eylime, der nævnes som Fader til Helge Hjørvardssøns Elskede Svava, er den samme Kong Eylime, som er Fader til Sigmunds anden Hustru Hjørdis, saa er der endog en ydre Forbindelse, om end en svag, mellem Helge Hjørvardssøn og Vølvingætten.

sjælen; den er en Anelse om Arvesynden, hint Livets mørke Grundvilkaar, som Mennesketanken aldrig kan naa til at erkende ved sin egen Evne, men som, efter at det først er aabenbaret, kun kan være tvivlsomt for den mest overfladiske Aandløshed. Skæbnetroen findes derfor hos meget forskellige hedenske Folkesæd, som Bestanddel af meget ulige Livsanskuelser, og i sin Almindelighed er den ikke særlig germansk, end mindre særlig nordisk. For at fatte dens Betydning i den her omhandlede Sagdigtning og overhovedet hos Nordboerne som folkehistorisk Kendemærke, maa vi følgelig se nøjere efter, *hvorledes* Skæbnen her gør sig gældende; navnlig maa man gøre sig Rede for, dels *hvorledes den virker i og paa Menneskene*, dels *hvorledes den bliver til og drives frem til sit Maal*.

I den første Henseende er det lærerigt at sammenligne den *høllenske* Grundopfattelse, som den især træder tydelig frem i *Ødipus-Sagnet*, med den *germanske*, som vi kende den fra *Vølzung-Gjukung-Sagnet*. Hos Høllenerne er Slægtskæbnen Virkning af en *udvortes*, af Guderne Slægten paalagt Forbandelse; Menneskene *stræbe at undgaa den, men hilde sig netop derved i dens Garn*. Menneskets Frihed er ikke nægtet; der er Spillerum for Viljen; men Viljen bestemmes af *Frygt* for Skæbnen; dennes Overmagt aabenbares netop ved at Menneskene *forfølges* stræbe at slippe af Vejen for Moirernes Dom. I vort Sagn er Skæbnen langt mere et i Slægten nedlagt *indre* Anlæg, som gør sig gældende i de enkelte Personers Tænke- og Handlemaade, saa at de, ved at følge sine Lidenskaber og sine Grundsætninger selv hidføre Dommens Opfyldelse; og de søge ingenlunde at undgaa den, de *gaa tvertimod med oprejst Pande lige imod den*, handle, som de vilde have handlet, om de Intet havde anet eller vidst forud, og saaledes, skønt Mennesket *udvortes* bukker under, hævder han alligevel sin *Personlighed, sin indre Frihed* imod Skæbnens Magt.

I den tyske Overlevering, især som vi kende dem af *Nibelungenlied*, er dette Forhold dog mindre tydeligt. Siegfrieds Fald fremtræder ikke som Virkningen af en Slægt-Skæbne; thi Mindet om hans Forfædre, i hvis Liv og Død hans eget Endeligt er ligesom forud tegnet, er forsvundet. Hans Fald er *uførtjent*, egentlig kun en uheldig Hændelse, og det faar kun poetisk Betydning som det første Stød til den Skæbneudvikling, der afsluttes med Nibelungernes Undergang. Prunhilt (=: Brynhild) hader Siegfried, da hun ved Kriemhiltis (=: Gudrun) Overrøelse

har faaet at vide, at han — vel at mærke i Forstaaelse med Gunther (o: Gunnar), der ej paa anden Maade kan tæmme sin frygtelige Brud — har røvet hende hendes Uskyld og dermed hendes overnaturlige Legemsstyrke. I Hagen (o: Høgne), Gunthers Lensmand, finder hun et villigt Redskab for sin Hævn, dels fordi han harmes over, at hans Herres Frue er bleven beskæmmet, dels fordi hans vilde Sjæl drives af en ustyrlig Lyst til Drab. Heri ligger det Skæbnesvangre; først ved Hagens Ugerning knyttes Knuden. Nu er Handlingen i Gang. Kriemhilt gifter sig med Etzel, mest for at faa Magt til at hævne Siegfried. Hendes Hævnlyst er egentlig kun rettet mod Hagen, skønt ogsaa hendes Brødre vare skyldige, for saa vidt to af dem, Gunther og Gernot, vare vidende om Siegfrieds Drab. For at faa Lejlighed til Hævn indbyder hun sine Brødre, vis paa, at komme de, saa vil ogsaa Hagen komme. Det Skæbnesvangre ligger nu dels deri, at hun ikke agter paa, hvor usandsynligt det er, at Brødrene godvillig skulde give Hagen i hendes Vold eller finde sig i hans Drab, dels deri, at de paa sin Side efterkomme Indbydelsen uden at agte paa Hagens Advarsler, endelig deri, at Hagen, skønt han forudser, hvad der vil komme, dog følger med dem, dels af Lenstroskab, dels af Trods. Nu er Lodden kastet, og ej alene han og Kriemhilt's Brødre, den uskyldige med de skyldige, men ogsaa Etzels og Nibelungernes fælles Venner — Rüdiger og Dietrich — drages efterhaanden ind i Ulykkernes Malmstrøm, som tilsidst sluger Kriemhilt selv. Idet de *blindt* følge deres Lidenskaber, blive Nibelungerne den onde Skæbnes Ofre, deres Storhed ligger i det Mod, hvormed de stride og falde; men den eneste *Seende*, den Eneste, som staar i bevidst Forhold til Skæbnen, som aner den, men ikke viger en Fodsbred af Vejen for den, ja snarere stormer den imøde og fremskynder den, det er Hagen; derved og ved sit vældige Kampmod, der holder ud til det Yderste, bliver han i Virkeligheden den tragiske Hovedskikkelse:

I den nordiske Overlevering, hvor Ættens Forudbestemmelse aabenbarer sig i det ene Slægtled efter det andet, er det ikke en enkelt Helts Særkende, at han med aabne Øjen gaar den imøde. Hos dem alle lever en *Æresfølelse*, som gør det dem *umuligt at frygte*, ja som gør al Fare tillokkende for dem, saa at de, netop naar de ere varede ad om en kommende Vanskæbne, allermindst kunne faa over sit Sind at gøre Noget for at undgaa den — og *netop derved fuldbyrdes den*.

Vølsung bliver saaledes advaret af Signy mod at lade Siggeir føre hende hjem; hun véd, »af den Fremvisdom, som ligger til Ætten«, at der vil komme Ulykke af dette Ægteskab; men Vølsung har kun Tanke, for, at det vilde blive en stor Skam for dem Alle, om et Løfte blev brudt. Ligeledes, da hun beder sin Fader og Brødrene om at fare hjem fra det Gilde, Siggeir har tilredt for dem, svarer Gubben, at, før han blev født, havde han talt et Ord,*) og det var et Løfte, aldrig at ville sky Ild eller Jærn af Frygt; det Ord maa han ikke svige som gammel Mand; de maa nu blive og stride, og Signy skal gaa tilbage til sin Mand.

Ligesom Vølsungs Skæbne gentager sig i Sigurds, saaledes er ogsaa Sigurd noksom advaret. Jeg vil endda ikke regne til disse Advarsler Morbroderen Gripers Spaadom, som vi have den i Kvadet »Gripis-spá«, hvori alt hvad der skal times Helten forudsiges Stykke for Stykke, eller Brynhilds Drømmeudlægning og Spaadom i en Samtale med Gudrun, — Vølsungasaga (Kap. 25) efter et tabt Kvad —, hvori Gudruns Ægteskab med Sigurd og siden med Atle, saa vel som Sigurds og Atles Død forudsiges; thi disse Sange høre, som det senere skal vises, til de seneste Behandlinger af Sagnet. Derimod høre Sigurds Samtaler — i Fáfñismál — med Faavner og Regin, da Ormen har faaet Banesaar, sikkert med til den oprindelige nordiske Overlevering, og her aabenbarer sig Sigurds Heltmod og særlig hans Trods mod Skæbnen i al sin Kraft. Svulmende af Ungdom og Mod, staar Helten ved det døende Utyskes Side. Paa Jættens Spørgsmaal, hvem han er, gækker han ham først med at sige, at han ingen Fader havde ejet: „*altid gaar jeg ene*“, men nævner dog bagefter sit og Faderens Navn, skønt der var Fare derved, da man derved stillede sig blot for en døende Fjendes Forbandelser. Paa Spørgsmaalet, hvem der havde egget ham, svarer han med de stolte Ord (V. 7):

»Min Hu mig egged,	sjældnen er modig
mine Hænder hjalp mig,	i Manddoms-Aar,
og mit hvas-eggede Væрге;	hvo i Barndommen var blød;«

og da Jættten lader ham høre, at han var træl bunden (næmlig fordi Hjerdis havde været hærtagen Kvinde, da hun fødte ham), svarer han lystig: »Du fik dog føle, at jeg gaar løs«. En saa-

*) Moderen gik frugtommeligt med ham i sex Aar, inden hun kunde føde ham, saa hans Fødsel kostede hende Livet.

dan Kæmpe, saa modigt følende sig som *sin egen Mand*, ene i Verden med sit Mod, sine Hænder og sit Sværd, han er ikke oplagt til at vige for fremtidige Farer. Faavner, som endnu i Døden søger at hindre, at Guldet kommer i Andres Vold, advarer Sigurd mod at røre det: »det klingre Guld, det glørøde Gods, de Ringe skal vorde Din Bane«. Her lyder til ham Forbandelsen, der hænger ved Guldet. Men trodsig svarer han (V. 10).

»Rigdom vil hver Mand thi én Gang maa dog
raade for hvert Mandkøns-Barn
altid, til hin ene Dag; fare til Hel heden«.

Forgæves truer Faavner ham — »den uforstandige Daare« — med Nornernes Dom. Sigurd haaner ham kun, da han klagende mindes, hvorledes han længe havde baaret Skrækkehjelm mod alle Mennesker; og, da Jætten endnu engang raader ham til at lade den farlige Skat urørt, svarer han (V. 21):

»Raad Du raaded mig — Men, Du, Faavner, lig
ride skal jeg dog i Livsnød og vrid Dig,
til det Guld, i Lyngen ligger. til Hel helt Dig haver!«

Endnu er Guldet ikke hans; thi Regin lever. Denne drikker af Faavners Blod og forlanger af Sigurd, at han skal støge Ormens Hjærte til ham, mens han sover. Hvasse Ord skiftes mellem dem; man mærker, de blive ikke længe Venner. Sigurds Hertesind røber sig ogsaa her. Da Regin lader ham høre, at uden Gram (d. v. s. uden Regins Smedekonst) havde han nok ladet Faavner ligge længe i Lyngen, svarer han (V. 30—31):

»Kækhed er bedre Modig er bedre faren
end Sværd-Kraft, end Modløs,
naar Mænd til Dyst mødes; naar Hildeleg er for Haand;
thi modig Mand Glad er bedre faren,
saa jeg mange Sinde i hvad det gælder,
med sløvt Sværd sejre. end hvo med Hoved hænger«.

Da han føler paa Hjærtet, om det er mørt, brænder han sig, stikker Fingren i Munden og bliver, ved at faa Ormens Blod paa Tungen, klog paa Fuglenes Tale. De advare ham mod Regins Svig, nævne Guldet, som han ene vilde kunne raade over, naar Regin var død, og raade ham at dræbe den gamle Niding. Hurtig springer han op og dræber Dværgen. Nu er han ene Ejer af Guldet; men nu er han ogsaa i Skæbnens Garn, og, mens han rider for at hente Skatten, varsler Fuglesangen om de to Kvinder, som skulle give hans Liv dets højeste Glans — og gøre Ende paa det.

Som Forbandelsen ikke holder den trodsige Kæmpe fra at tage Skatten, saaledes lader han sig heller ej af nogen Forudsigelse afholde fra at gribe efter Elskovslykken. Da han bejler til Brynhild — Vølsungasaga Kap. 24, efter et tabt Kvad —, siger hun ham forud, at de ikke ville faa hinanden, og at han vil ægte Gudrun Gjukedatter. Han mener, det vil være han tungere at undvære Brynhild end at »bides af hvasse Vaaben«, deri ligesom nedkaldende Skæbnedommen over sig; til sidst bytte de Troskabsløfter — og det første Sted, Sigurd drager til, er Gjukungernes Borg, hvor Grimhild giver ham Glemseldrikken, saa at han fæster Gudrun, ja siden endog hjælper Gunnar at faa Brynhild. Da han siden er bleven klog paa, hvordan han har været hildet, falder det ham ikke ind at gøre det Skete usket; sit Ord til Gudrun maa han holde; men der er over ham et Tungsind, som om han nu var helt ligegyldig ved Alt, hvad der kunde komme. Da Brynhild af Gudrun har faaet Alt at vide, forstaar Sigurd, at hun vil raade ham Bane — »længe vil det ikke vare, før der staar et hvast Sværd gennem mit Hjærte«, siger han i sin sidste Samtale med hende (i Vølsungasaga, efter et tabt Kvad); »men værre kan Du ikke ønske Dig selv: thi Du skal ikke overleve mig, og kun faa Dage have vi tilbage«. Alligevel gør han ikke det Mindste for at afværge Livsfaren; saa ligegyldig er han, at, da Guthorm to Gange har været inde i hans Sovekammer for at dræbe ham og er bleven ræd for Sigurds hvasse »Vølsung-Øjen«, lægger han sig dog til at sove, saa at Morderen nu kan ramme ham.

Ikke mere end Signys Advarsler rokke Vølsung fra at komme til Siggeirs Gilde, virker — i Atlakviða — Høgenes Advarsel mod at efterkomme Atles Indbydelse paa Gunnar, skønt han aner, at den er grundet — han kvad, heder det, som sig en Konge sømmer:

»Rejs Dig nu, Fjørner!	Vel skal Vin vi drikke,
lad rundt ad Bænk i Laget	dyr Væde nyde;
Guldskaal blandt Gæster,	sagtens her vi sidde
fra Haand til Haand gange.	ved vort sidste Gildel« (V. 10);

og lige saa lidt rokkes i »Atlamál« Gunnar og Høgne af Hustruerne Kostberas og Glømvørs onde Drømme; Høgne vil ikke tro paa Svig, og i alt Fald, siger han (V. 13):

»Aldrig Frygt jeg føler, om end Fare spørges«, medens Gunnar mere vemodigt svarer sin ængstede Kvinde (V. 29):

»Sligt for sent Du siger, ej nytter det dog at dølge,
saa er det nu aftalt; dunkel Lod os venter;
Færden vil vi fare, lang vil — saa det lader —
da fast den er besluttet. vor Livstid ej vorde«. —

Som det er gaaet i de tidligere Slægled, gaar det endelig i det sidste. Hamder og Sørle vide forud, at det vil koste deres Liv, naar de angribe Gote kongen; men derfor ruste de sig ligefuldt og ride afsted.

»Græd for Dine Brødre End skal Du, Gudrun
og blomstrende Sønner! græde for os begge,
Nær-fødte Frænder somsidde her, dødsens, i Sadel—
til Fald Du tidt leded. segne skal vi hisset«,

er deres Afskedsord til Moderen (Hamdismål, V. 11). I vild Vrede dræbe de Halvbroderen, da han ikke taler dem til Maade, skønt de trænge til al Hjælp mod Overmagten; og, da Hævnen kun har lykkets halvt, da Jørmunrek kun har mistet Haand og Fod, fordi de savnede Broderens Sværd — »af var nu Hovedet«. raaber Hamder, »om Erp levede« —, da de Vældige, hvem Jærn ej bed paa overvældes af Fjendernes Mængde med Stenkast, da vedgaa de døende, at Nornernes Magt dog er stærkest (Hamdismål, V. 31):

»Vel i Strid vog vi, Godt Ry vi finge,
paa Val højt vi stande skal vi end før dø eller siden;
af egg-mødige Goter, næste Nat naar Ingen,
som Ørne paa Kviste. hvem Norner har domfældt.«

Den ubøjelige Heltetrods er paa én Gang et indre Vilkaar for Skæbneudviklingen og et af de væsentlige Træk i Heltens Idealitet, Noget af det, som mest giver dem deres Betydning som poetiske Skikkelser. Men denne Skæbne, som de stolt gaa imod, *hvad er det, der driver den fremad?* hvilke ere *Handlingens Motiver?*

I denne Henseende er der endnu større Forskel mellem den tyske og den nordiske Overlevering end med Hensyn til Menneskenes Holdning lige over for Skæbnedommen.

Det er allerede en væsentlig Forskel, at et Hovedmotiv i den nordiske Overlevering næsten helt fattes i den tyske, nemlig *Æt-Følelsen*, der viser sig dels som *Æt-Stolthed*, dels som *Frænde-Kærlighed*, navnlig virksom i *Frænde-Hævn*. Vi staa her ved et af Oldtidens vigtigste Samfundsprinciper. Hvor Familien er den højeste Samfunds-Enhed, træder Familie-Følelsen i Fædrelandsfølelsens Sted; Pligten og Trangen hos enhver ædel

Sjæl til at hævde Familiens Ære bliver lige saa bydende som paa et senere Kulturtrin Pligten og Trangen til at hævde Fædrelandets Ære, og Blodhævnen bliver ikke en Tilfredsstillelse af personligt Nag, men en Skyldighed, som kun en Vanslægtning, en Trællesjæl kan ville unddrage sig. I et Heltesagn, som skulde fremstille ideale Mennesker, maatte følgelig denne Følelse indtage en Hovedplads og gribe afgørende ind i Handlingen.

I den tyske Overlevering er den nu, som sagt, kun svagt tilstede. Da Nibelungenlied intet videre kender til Siegfrieds Forfædre, han *han*, som alt bemærket, ikke være Bærer af Ætfølelsen; og, da han ingen Børn efterlader sig, er der ikke Tale om Slægtshævn for ham. Hos den burgundiske Fyrsteslægt trædes Ætfølelsen netop under Fødder. Kriemhilt's Kærlighed til Siegfried er stærkere end hendes Kærlighed til Brødrene. For at faa ham hævn, opofrer hun dem. Frøndefølelsen faar væsentlig kun Betydning som en Magt, der skærper Hovedmotivet. Hun har dog elsket disse Brødre, som hun omkommer for sin tabte Ægtefælles Skyld; des stærkere viser sig hendes lidenskabelige Kærlighed til ham. Ifølge den nordiske Overlevering derimod drives Handlingen atter og atter videre ved Æt-Kærligheden, og denne træder saa meget stærkere frem, som den, paa Grund af Ættens særegne Vanskæbne, idelig kommer i Strid med Ægtetroskabs-Følelsen, ja med den derfra stammende Moderfølelse.

Siggeirs Drab, det første store Sørgespil i Ætten, er en *Faderhævn*, og aldrig har Ætfølelsen givet sig mægtigere Vidnesbyrd end her. At Sønnen vil hævne sin Fader og lever derfor, er saa ligefrem, og at han derved kommer til at ramme en Svoger, har Lidet at betyde. Men *Signy*, Datteren og Hustruen, hvad gør hun ikke for at opfylde sin Pligt mod Faderen og mod sin fædrene Slægt! Da Sigmund maa have en Hjælper til sin Gerning, — vel ogsaa for at gøre Døden saa meget bittere for Siggeir, naar han faar den af egne Sønner, — sender Signy sine sinnaa Sønner, en for en, ud i Skoven til Sigmund, for at han skal opdrage dem. Da de røbe Frygtsomhed og følgelig ikke give Haab om Manddom, siger Moderen til sin Broder: »Saa dræb dem! De have da levet længe nok.« Skal der fremstaa en Helt, saadan som han nu behøves, maa han baade gennem Fader og Moder have Vølsung-Blod i sig, ingen anden Æt er kraftig nok. Uden at Sigmund selv kender hende, søger da Søsteren Samleje med Broderen. Frugten er Sinfjotle, der alt som lidet Barn røber den rette Haardhed og den fulde Bevidsthed om,

hvad hans Æt kræver af ham: da Signy syer ham Skjorten ind i Armen og river den af, saa Kødet følger med, siger Drengen: „*Sligt ænser en Vølsung ikke*“. Han kommer til Sigmund, bestaar selvfølgelig den Tapperhedsprøve, som hans Brødre ikke havde bestaaet, og lever nu længe med Sigmund i Skoven, hvor hans medfødte Vildhed antager en dæmonisk Skikkelse, idet han lang Tid færdes i Ulveham sammen med Sigmund, indtil Sigmund brænder Hammene. Omsider er Hævnens Stund kommen. Det første Forsøg mislykkes, men koster atter Signy to Sønner, som hun imens har født Siggeir. Dette rokker hende ikke. Ved hendes Snildhed sættes den fangne Sigmund og Sinfjotle i Stand til at slippe løs, og de sætte Ild paa Siggeirs Kongsgaard, efter at alle Indgange paa en nær ere spærrede. Da Kongen spørger, hvo der har tændt Ilden, svarer Sigmund: »Her er jeg og min Søstersøn Sinfjotle. Nu tænker jeg, Du skal faa at vide, at *ikke ere alle Vølsunger døde*«. Det er stadig Ætfølelsen, som fylder de Handlendes Sind. Men nu, da dens Krav er fyldestgjort, har Signy Intet mere at leve for. Da Sigmund byder hende at bjærge sig af det brændende Hus, svarer hun: »Nu skal Du vide, hvordan jeg har husket Kong Siggeir, at han dræbte vor Fader — og, da hun har aabenbaret, hvad Sigmund ikke før har vidst, at Sinfjotle er hans Søn, vedbliver hun: — »derfor har han saa meget Mod, fordi han baade er Kong Vølsungs Sønesøn og Dattersøn. Alt har jeg gjort for at faa Kong Siggeir dræbt, saa Meget har jeg gjort for at faa Hævnen fremmet, at Livet er mig ledt, og nu skal jeg lige saa villig dø med Kong Siggeir, som jeg uvillig har levet med ham,« hvorpaa hun kysser Sigmund og Sinfjotle og gaar ind i Ilden. Al den Grumhed, hun har øvet, soner hun med denne Død. Hun har jo kun gjort, hvad hun skulde og maatte gøre, naar hun vilde være *sin Slægt tro*, er bleven det tragiske Offer for sit Livs Patos. Hun er det ypperste kvindelige Udtryk for al Ættens Viljeskraft og Hugstorhed; det er, som viste hun alle sine Ætmænd, hvordan det sømmer sig for Vølsunger at gaa Skæbnen under Øjen.

»Det var et Syn for Kæmper kan Du tro;
med Smil paa Kind hun vandred ind i Luen.
Det foer saa underligt igennem os,
men alle skønned, hun var Vølsungs Datter*).

Sigmunds sidste Tanke, da han ligger paa Valpladsen, er,

*) N. F. S. Grundtvig: „Optrin af Nordens Kæmpeliv“.

at hans ufødte Søn vil blive *den Ypperste i Slægten*. *Sigurd* føler sig ogsaa som *Vølsung*. Da *Regin* vil ægge ham til det *Vovespil* at kæmpe mod *Faavner*, og *Sigurd* taler om *Ormens Forfærdelighed*, minder *Trolden* ham om, at hans fremfarne *Frænder* ikke vilde have fundet den saa farlig: »og er Du end af *Vølsungers Æt*, da har Du dog ikke deres *Sind*«. Da bliver *Sigurd* villig, men forsømmer dog ikke, saasnart han har faaet *Vaaben*, først og fremst at hævne sin *Fader* og dermed gøre *Familjepligten* *Fyldest*. I hans senere *Liv* bliver mindre *Spille- rum* for *Ætfølelsen*; han har ingen at vise den mod; thi han er selv hele *Slægten*. Dog forsømmer *Sagnet* ikke at holde det levende frem, at han er en *Vølsung*. Særlig maa man huske paa det *Ætmærke*, han bærer: det hvasse *Blik*, „*Vølsung-Øjnene*“, som *Ingen* kan taale at se imod.

I *Gjukungernes* *Skæbne* gentager sig, som alt bemærket *Vølsungs*, og her viser atter *Ætfølelsen* sig som et *Hovedmotiv*. *Medens Kriemhielt* i den tyske *Overlevering* sætter *Søsterkærligheden* til *Side* for *Hævnen* over den *Elskede*, gør *Gudrun* det *Omvendte*. *Uagtet* al *Uret*, der er sket hende af hendes *Brødre* ved *Sigurds* *Drab* og siden ved at de have giftet hende mod hendes *Vilje* med *Atle*, elsker hun dem dog. Hun advarer dem ved *lønlig* *Tegn* mod at modtage *Atles* *Indbydelse*. Da de dog komme, tager hun *kærligt* imod dem og klager over, at de ikke kunne byde *Hunerne* *Spidsen* (*Atlakviða*, V. 17—18).

»Bedre var Dig, Broder,
var i *Brynje* Du kommen,
end i *Pragt-Hjælm*
at *hjem*søge *Atle*;
om Du sad nu i *Sadel*
solklare *Dage*,
Vaabengny at vække
og *Val* at rødne.

Norner skulde græde
ved *gustne* *Lig-Dynger*,
Huners *Skjoldmøer*
ved *Harven* trælle;
Atle skulde Du lade
i *Ormegaarden* komme —
nu er for *Eder*
Ormegaarden rede«.

Da *Kampen* strænges, griber hun selv til *Sværd* »for at væрге *Brødrene*« og fælder selv *Atles* *Broder*, »en *ristede* hun, saa han aldrig rejste sig, og sendte ham til *Hel*, uden at ryste paa *Haanden*«. *Skrækkelig* voxer hendes vilde *Søster-Vrede*, da *Brødrene* ere *myrdede*. Hun, der havde været *blød*, som andre *Kvinder*, er bleven en *Hævnens Dæmon* for sin *ødte* *Slægt*. Hun skyer ej den *grueligste* *Daad*: *Atles* og sine egne *Sønner* dræber hun og giver *Atle* deres *Blod* at drikke og deres *stegte* *Hjærter* at

æde; til sidst myrder hun, i Forening med Høgenes Søn sin forhadte og foragtede Husbond.

Endelig i det sidste Søragesagn i Rækken er den samme Æt-følelse Drivkraften. For at faa Hævn for Datteren, egger Gudrun sine Sønner til at angribe Jørmunrek, og det er ved at minde om, hvilke Helte deres Morbrødre have været, at hun faar dem bragte i Harnisk: de ville ikke vise sig vanslægtede. Ogsaa i Fortællingen om *Svanhilds Død* gør Ættanken sig gældende. Hun er en Vælsung, den Sidste af Stammen, og hun bærer dens Mærke: de frygtelige *Øjen*. Da de vilde Heste jages ind paa hende for at træde hende ihjel, vige de rædde tilbage for hendes hvasse Blik; først, da Bikke lader trække en Bælg over hendes Hoved, tør de røre hende. Dette Træk alene gør hende til et Kvinde-Ideal for Nordboer: ikke i Blidhed, men i Højhed laa Kvindens Tiltrækning, og det er visselig en Forvanskning af Sagnet, fremkommen ved sydlandske Forestillinger, naar Saxe lader Hestene træde tilbage, blændede af hendes Skønhed*).

Ved Siden af Æt-Følelsen, som i Ættesagn nødvendigvis maa være et Hovedmotiv, er der andre Kræfter, som drive Handlingen frem og give Menneskene deres Sjælsindhold. Her er atter et Punkt, hvor den tyske og nordiske Overlevering danne en mærkelig Modsætning. I Nibelungenlied ligge *alle* Motiver i Menneskene selv; Enhver drives af sin rent menneskelige Lidenskab, af disse Lidenskaber alene væves Skæbnevæven. Kun i Fortællingerne om, hvorledes Siegfried har taget Skatten fra Dværge eller Alfer, og hvorledes Kriemhilt, da hun har sejret, byder den fangne Hagen Fred, hvis han vil udlevere Skatten, men han nægter det og hidfører derved Gunthers og sin egen Død, kun heri ligge svage Spor af, at der ogsaa efter den tyske Overlevering engang har været indrømmet overmenneskelige Magter en Indflydelse paa Menneskene. Alt »gaar naturligt til«; det er, som disse Mennesker ingen Guddom kendte; thi den kristelig-ridderlige Fernis sidder meget tyndt og løst paa dem. Anderledes er det i den nordiske Overlevering. Ogsaa her drive Lidenskaberne sit Spil; men der er *noget udenfor Menneskeverdenen*,

*) „Hanc tantæ fuisse pulchritudinis fama est, ut ipsis quoque jumentis horrore foret artus eximio decore præditos sordidis lacerare vestigiis“ (Saxe, Müllers Udg. P. I, P. 414). Dette er græsk. En af kristelig Martyrdom befrugtet Fantasi vilde have ladet Hestene blive sky af Medynd med den Uskyldige.

som har Magt og griber ind, som vækker og bruger de menneskelige Lidenskaber til at fremme sine Formaal. Verden er fuld af dæmoniske Kræfter, og den store Ætskæbne bliver tilsidst Udslaget af disse Magters løndomsfulde Virken; Menneskelivet faar en Mening, som rækker ud over Jordelivets Grænser.

Ophavsmanden til Vølsungættens Storhed og Ulykker er *Odin*. Den første Knude knyttes hin Kvæld ved Bryllupsgildet hos Vølsung, da den enøjede, sidhattede Mand i den blaa Kappe gaar frem i Hallen og driver et Sværd lige til Hjaltet ind i den store Træstamme med de Ord, at den maa eje det, som kan rykke det ud. Derved er et Trætteæmne kastet ind mellem Mændene. Sværdet er Midlet til og følgelig Symbolet paa Magt og Herredømme. Siggeirs Avind, da Ingen uden Sigmund kan rokke det, volder Vølsungs Fald, og heraf udspringer igen med Nødvendighed Hævnen paa Siggeir. Al den haarde Viljeskraft, som herunder udvikler sig i Ætten, er altsaa egentlig Odins Værk, Frugten af hans Opdragelse. Sværdet bliver et væsentligt Middel til Faderhævnen: Sigmund og Sinfjølte vilde være sultede ihjel i Højen, hvor Siggeir har sat dem ned, dersom Signy ikke havde listet Odinsgaven ned til dem; thi kun med denne Klinge, der bed Sten som Kød, kunde de save sig ud af Højen. Da Sigmund endelig ejer Sværdet, bliver han mægtig; ogsaa hans Vælde er da Gudens Gave. Sinfjølte, i hvem ligesom alt Ættens Haardsind er potenseret, er særlig Genstand for Odins Omhu; da han er død, modtager en ukendt Færgemand hans Lig af Sigmunds Haand i sin Baad og forsvinder dermed. Men heller ej Sigmund bliver glemt. Da hans Dødsstund er kommen, møder den sidhattede Blaakappe-Mand ham i Slagets Tummel; for hans Spyd brister Sværdet, og Sigmund faar Banesaar; med Sværdet svinder Lykken fra ham. Selv véd han godt, hvordan det hænger sammen: »Odin vil ikke, at jeg skal bære Sværd mere, siden han lod det briste for mig; jeg har kæmpet, saa længe det var ham til Vilje.« Men Odin har ikke taget sin Naade fra Ætten. Igennem den samme Gave vedbliver han at fremme dens Herlighed. Hjørdis har, efter Sigmunds Død, gemt Stykkerne til den Søn, hun skal føde. Da han er kampvoxen, faar han dem af Moderen og tvinger Regin til deraf at smede et nyt Sværd. Det er nu, som der var foregaaet en Forandring med det; den udtrykkes derved, at det nu har faaet Navn: *Gram*. Før var det en tvetydig Gave, baade til Lykke og Ulykke. Nu er det kun en Lykkegave, et Sindbillede paa

Sigurds ophøjede Heltékraft. Med det hævner han sin Fader; med det øver han sit største Kæmpeværk, da han fælder Ormejættén og dennes lumske Broder; med det rister han Brynjen op paa den sovende Valkyrje, saa hun vaagner og giver ham Visdom og Venneraad; med det sejrer han over alle Fjender, og med det værger han sin egen Ære og sin Troskab mod Fostbroderen, den Nat da han i hans Skikkelse sover hos Brynhild, idet han lægger Gram draget imellem dem; med det endelig hævner han sig selv, da han, saaret til Døden, slynger det mod sin Banemand, og paa Baalet ligger atter Gram draget mellem ham og Brynhild, et gribende Sindbillede paa den Vanskæbne, der havde gjort dem til hinandens dødelige Fjender, de som dog elskede hinanden højest af Alle. — Ligesom ved Sværdet, saaledes har Odin ved sin anden Gave, Hesten *Grane*, forherliget Helten: det er atter den fremmede sidskæggede Gubbe, som giver den unge Svend Gangeren, »af Sleipners Æt«, dette stolte Dyr, der ikke vil gaa med Faavners Guldkister, før Sigurd selv sidder op, der ene mægter at bære ham gennem Trylleluen, og som sørger ved sin Herres Lig — et Sindbillede paa hans Ædelmod, ligesom Sværdet paa hans Tapperhed. Som Hnikar endelig møder Guden sin Yndling paa hans første Krigstog, gaar ombord i hans Skib og giver ham gode Raad.

Da Sigurd er udrustet og saa at sige paa egen Haand færdes i Verden, er det, som om Odin traadte tilbage; hvad der nu kommer, behøver han ej at lede; andre Magter have Spillet i Haand. Kun en Gang endnu kommer han til Syne og da atter som den grumme Ulykkestifter: da Jærn ej vil bide paa Hamder og Sørle i Jørmunreks Gaard, giver den gamle enøjede Mand — eller, som Saxe ligefrem siger, Odin — det Raad at stene dem, hvorved de omsider faa Bane. Han har dog vel i Grunden været med hele Tiden: hvor han ej selv aabenbarer sig, har han sine visse Bud.

Der er næmlig, som sagt, andre overmenneskelige Magter, der gribe ind i Heltenes Skæbne end Odin. Den ene er af lav, uædel Art, kommer fra Jætteverdenen; dog kan den faa Magt over Kæmpesindene, fordi der i dem er en tilsvarende Svaghed, næmlig *Guldtørsten*. Netop gennem Sigurd, Slægtens ypperste Mand, faar denne Magt først Tag i den. Ej alene Odin opdrager ham. *Regin* er hans Fosterfader og hjælper til at udruste ham. Men Regin er af Jætteæt, og hans Kærlighed til Sigurd er Egennytte: den gaar kun ud paa ved Sigurds Mod at

faa Skatten, som Broderen ruger over. Et enkelt Stykke udtrykker symbolsk den til Skatten knyttede Vanskæbne, nemlig *Ringen*. Da *Loke* tog Guldets fra Dværgen *Andvare* og end ikke lod ham beholde den sidste Ring, da udtalte *Andvare* Forbandelsen: det Guld skulde blive hver sin Ejermands Bane. Jætten *Hreiðmar*, der havde faaet det i Bod for sin Broder *Odderen*, var ogsaa bleven dræbt af *Faavner*. Nu vil det atter koste *Faavner* Livet, trods al den Rædsel, der omgiver ham, da endelig hans Overmand er funden. Men hvor vil det saa komme hen? *Sigurd* kunde have ladet *Regin* beholde det, saa havde han været udenfor Forbandelsen. Men han tager det, vistnok tildels af Trods, men ogsaa, fordi han lokkes af den dæmoniske Glans; Fuglenes Røster ere som Genlyd af hans eget Hjertes Lønlige Begær. Nu hviler Forbandelsen paa hans Hoved. For Guldets Skyld giver *Grimhild* ham *Glemselsdrikken*, at hun kan knytte Skattens Ejer til sit Hus. Med *Andvares* Ring har han fæstet *Brynhild*, ved den opdager *Brynhild* siden, at *Sigurd*, og ikke *Gunnar* har redet gennem Ilden, og derved bliver hans Død nødvendig. Ej alene for at hævne sig paa *Sigurd* for dennes formentlige Svig, vil *Gunnar* raade ham Bane;

«Vil Du Fylkeren hans Fæmon	og i Ro og Glæde
fravige?	Rigdom styre
Godt er at raade	og i Fred-Sæde
for Rin-Malmet	frydes ved Livet»,

hvisker han (3dje Sig.-Kv. V. 18) til *Høgne*, da denne vægrer sig ved at række Haand til *Niddingsværket*; *Høgne* gør vel endnu Indvendinger og minder atter om de svorne *Eder*, samt advarer mod at tro *Brynhild* for godt; men, da *Gunnar* finder paa at lade *Guthorm*, der er udenfor alle *Eder*, udføre Drabet, tier Broderen dog og samtykker. — I *Gjukungernes* Skæbne efter *Sigurds* Fald er Guldets Hovedmotivet. *Atle*, den »blegnæsede« *Nidding*, staar lavt nok til at lade sig bestemme alene af dette Hensyn. Kun for at kunne aftvinge *Svogrene* *Faavners* Skat, som de have skjult i *Rinen*, indbyder han dem; og deres trodsige Vægning ved at røbe *Gemmestedet* driver ham til at myrde dem under gruelige Pinsler. Da *Høgenes* Hjerte er skaaret ham levende ud af Livet; da *Gunnar* har set det og ladet *Atle* vide, at nu véd kun *han*, hvor Guldets er gemt, og han skal aldrig sige det; da den haandbundne Helt i *Ormegaarden* har slaet *Harpen* med *Fødderne*, saa at *Ormene* slumre, men én dog har ædt sig ind til hans Hjerte: da er endelig *Ulykkes-*

Skatten for evig vendt tilbage til Flodens Skød, hvorfra den var kommen, tilbage i Jættevold. Saaledes gaar det i Verden: det ædleste Sind har sin Brøst, hvorigennem de uædle Magter kunne faa Tag i det.

Dog ikke for Guldets Skyld alene ere Heltene faldne. I Modsætning til denne Jættemagt, har en anden Magt af ædel Byrd raadet i deres Liv, paa Odins Vegne, næmlig hans Møer: *Valkyrjerne*; de have kunnet det, fordi Heltene, ved Siden af Æt-Følelsen og Guld tørsten, bære *Elskovens* ædle Evne i Brystet. Det er især dette Motiv, som giver Vølsung-Sagnene i den nordiske Overlevering deres uforlignelige Skønhed; i den tyske fattes Valkyrjerne ganske, og Elskoven har, undtagen hvor den viser sig omskabt til vild Sorg og Hævnlyst, et halvt sentimentalt, næsten trivielt Præg — i alt Fald i Nibelungenlied, hvordan den saa end har set ud i de ældre Kvad.

Valkyrjerne ere vistnok oprindelig *kun* tænkte som *guddommelige Møer*, udsendte til at »kaare Val«, hvorved ikke alene maa forstaas at føre de Faldne til Valhal, men at kalde Ynglingen til Heltefærd, hvorved hans Død paa Valpladsen forud er given. Saaledes optræder Valkyrjen i Helge Hjørvardssøns Kvæde, og der siges intetsteds i *de bevarede Vers*, at hun er den samme som Heltens Elskede, Svava, Kong Eylimes Datter. Ligeledes er det ikke sagt i Sigrdrivas Sang, at hun er den samme som Brynhild, eller at hun indgaar nogen Elskovspagt med Sigurd. Dette kunde ikke tænkes, saa længe Valkyrjen opfattedes som gudebaaren; thi Elskov mellem Gud og Menneske, der fylder saa meget i de hellenske Myter, er oprindelig ukendt i de nordiske; Forestillingen om Helteætters Nedstamning fra en Gud, især Odin, maa betragtes som en senere Opfindelse, hvis Rodløshed i Folketroen fremgaar deraf, at der aldrig tales om vedkommende Stammemoder. *) Tidlig har imidlertid en anden Forestilling blandet sig ind i hin: man har opfattet Heltens Valkyrje som ét med hans Elskede. Valkyrjen er bleven *Menneske-Barn*, en Kongedatter, der af Odin har faaet det Hværv at samle Kæmper til hans Hird. Hun er hans *Valgdatter*, »Ønskemø« (öskumey), som da udrustes med overmenneskelig Evne, ligesom hæves et Trin højere end Helten, for at kunne drage ham opad ved sin Indflydelse. Den Magt, hvorved hun

*) Se S. Grundtvigs Bemærkninger i „Udsigt over Nordens heroiske Digtning“ S. 7—9 og S. 95—96.

udretter dette, er *Kærligheden*, som altsaa faar et andet, højere Formaal foruden det at skabe *dette* Livs *Lykke*. Den skal tillige lære Manden at leve et *ærefuldt Liv*; thi *Æren er mere end Lykken*, mere end Livet; kræver *den* det, vil den elskende Kvinde selv volde sin Elsker Døden, men da ogsaa følge ham i Graven og til Valhal. Det er den højeste Forestilling om Elskoven, som er opkommen i Menneskers Hjærter, Grundvolden for Riddertidens og derigennem for vore Dages reneste Kærlighedsbegreb.

I *Helge-Episoden*, som jo helt fattes i den tyske Overlevering, træder Valkyrjetanken mest ublandet frem. Det er, som tidligere bemærket, netop især i denne Henseende, at Helge Hjørvardsson viser sig som Forbillede for Helge Hundingsbane. Vi maa derfor dvæle lidt ved de herhen hørende Kvad, saa meget mere som vi ved at sammenligne dem, bedst kunne iagttage den ovenfor antydede Udvikling af Valkyrjetanken.

Helge Hjørvardsson, heder det, var stor og væn, men tavs, og »intet *Navn* vilde fæste sig ved ham«. Da kommer en Dag som han sidder paa en Høj, en Valkyrje selv niende ridende til ham. Hun kvæder (V. 6):

»Sent skal Du, Helge,
Hærværks-Abild!*)
raade for Ringe
eller Rødulsvolde,

— Ørn galer aarle —
om Du altid tier,
skønt, Hilmer,*) Du Haardt
med Haardt kan gælde.«

Nu kendes Ynglingen ved sit *Navn* og, da han kræver *Navnegave*, viser hun ham til Sigarsholm, hvor det ypperlige Sværd findes. Med *Navnet* og med *Midlet* til Kamp har han faaet *Indvielsen* til et værdigt Liv. Hvor tydelig ligger ikke her *Anelsen* om, at, først naar det ophøjede Livsideal aabenbarer sig for den Unges Hjærte og Indbildningskraft, først da vaagner hans *Selvbevidsthed*, d. e. han faar et *Navn* og et *Livsmaal*! Her er ikke Tale om *Elskov*; Valkyrjen er guddommelig, og hun tænkes saaledes, da hun under *Heltens Kamp* staar ham bi mod *Jættekvinden* Hrimgerd, som selv med *Harme* tilstaar, at en *mægtig*, *ringsmykt* *Mø* havde beskyttet *Helges Flaade*, og paa

*) Denne Slags Heltebetegnelser kan ikke undværes i Gengivelsen af Oldkvad, uden at altfor meget af Farven gaar tabt; Nutidens Læsere maa sagtens kunne lære, at de alle betyde en højbaaren, udmærket Kæmpe eller Konge.

Helges Spørgsmaal, om der havde været én eller flere, svarer (V. 29):

»Tre Gange ni fór de,	Dugg i dybe Dale
dog fremst red én,	Hagl i høje Skove,
en hvid Mø under Hjælm,	godt Aar det giver —
Gangerne stejled,	ledt var Alt, hvad jeg øjned.»
stod af deres Manker	

Valkyrjerne blive her næsten til Frugtbarheds-Diser; de kunne ikke være tænkte som menneskebaarne. Den, som har nedskrevet de Brudstykker, hvoraf Kvadet bestaar, har ment at Helges Valkyrje var Kongedatteren Svava, som han siden bejler til og faar til Fæstemø. Hint første Møde har da for Nedskriveren faaet den i sig selv smukke og sande Betydning, at den første Elskov vækker det selvbevidste Viljesliv. Men der er i Svavas Optræden ikke Spor af noget Valkyrjeagtigt. Hun sidder hjemme og venter paa sin Fæstemand, som en anden Kvinde; og, da Helge døende beder hende række Broderen Hedin sin Haand, svarer hun, som en anden elskende Kvinde (V. 44).

»Lovet havde jeg,	aldrig villig,
i Lykke-Hjemmet,	naar Viseren*) var død,
da Helge gav mig	fremmed Drot
gyldne Ringe,	i Favn at knuge.»

Det synes tydeligt, at oprindeligt ere Valkyrjen og Svava tænkte som to Personer; men at deres Sammensmeltning til én ikke først er en Misforstaaelse af Nedskriveren, at den tvertimod tilhører Folkedigtningens Tid, det vise de to Kvad om *Helge Hundingsbane*, som begge — de ere ikke af samme Forfatter — gøre Helges Valkyrje og hans Elskede, Sigrun, til en og samme Person

Hun er begge Dele, strax da hun først viser sig for ham. Træt af Kamp sidder han paa Valpladsen. Da heder det (1ste Kvad om Helge Hundingsbane, V. 15—18).

»Lysglans skød da	høje, hjælmede,
fra Luefjælde	paa Himmelvange;
og af Lysglansen	Brynjer bar de,
Lynglimt fore.	blod-stænkte,
	Straale paa Straale
Skued Mildingen*)	stod af Spydsod.
Møer ride,	

*) Se Noten S. 283.

Aarle spurgte
fra Ulveskov
Døglingen*) derom
Diser fra Syden,
om til Hus de vilde
med Hildinger*)
den Nat drage;
Drøn var der af Buer.

Men fra Hest
Høgenes Datter
— Skjoldgnyet tystned —
talte til Kongen:
»Anden Id er her
for Haand, tror jeg,
end med Ring-Øderen
Øl at drikke« —

hendes Fader har næmlig fæstet hende til Hødbrodd, Granmars Søn, hvem hun agter som en »Kattesøn«; nu maa Helge fri hende fra denne Bejler. Som man ser, er hun, der rider i Straaleglans »paa Himmelvange«, den samme Sigrun, Høgenes Datter, som beder Helge om Hjælp. Det er hende, som, da Helge siden er i Havsnød med sin Flaade, »fra oven« kæmper med Ran og bjærgér Heltene i Havn ved Gnipalund, og det er hende, som, da han strider med Granmars Sønner ved Frekastein, kommer til ham i Valkyrjeherlighed:

»Kom der fra Himlen
kampsnilde Møer

Det kvad da Sigrun
— Saarbud fløj der;

— Vaabengnyet voxed —
til Værn for Kongen.

Ulve rev
i Ravnes Kost« (V. 60) —

og hvad kvæder hun? Hun hilser ham som Sejrherre, ønsker ham langt og lykkeligt Liv og byder ham røde Ringe — og »den rige Mø, Høgenes Datter«, altsaa sig selv. I det andet Kvad (d. e. de derunder sammenfattede Brudstykker af flere Kvad) har Sigrun to Møder med Helge inden Kampen med Hødbrodd: først kommer hun som Valkyrje til ham efter Striden med Hunding, spørger ham ud om Kampen og lader ham vide, at hun har været ham nær længe (V. 13):

»Jeg saa' Dig forleden
paa Langskibe,
da i blodig Stavn
Du Stade havde,

og svale Vover
svulmende leged —
dølge sig vil nu
Drotten for mig« —

saaledes synes kun Skytsgudinden at kunne tale, der usynlig har fulgt den unge Helt over Hav og Land i blodig Færd; de sidste Ord i Strofen:

»men Høgenes Mø
oplyse dog om, at det er den samme Sigrun, der i det andet
Helge kender«

*) Se Noten S. 283.

Møde griber Helges Haand, kysser ham og beder ham om Hjælp mod den forhadte Bejler og hendes egen Fader.

Valkyrjen gaar altsaa over i Elskerinden; men *Valkyrje-Baggrunden giver Elskovsforholdet en højere Adel*. Helge rager frem over alle Mænd, ej alene i Tapperhed, men ogsaa i Højsind, som det ypperlig lægges for Dagen ved Sammenstillingen med Sinfjötle, den vilde, paa Grund af sin mislige Fødsel mindre ædelt anlagte Kæmpe. Denne ypper næmlic den groveste Ordtrætte med en af Granmarssønnerne, Gudmund: Gudmund, siger han, över Trælledont, har været i Kvindeham og født Børn med Sinfjötle, ja i Hoppeham været »Granes Brud paa Braavold« og baaret Sinfjötle i mangt et Ridt; til Gengæld faar Sinfjötle at høre, at han har været Ulv og dræbt sine Brødre, samt at han er bleven gildet af Thursevær. Da Noget af dette har sin Rigtighed, er der maaske ogsaa god, men nu glemst Sagngrund for det Andet; i alt Fald er det klart, at dette Skænderi er en Efterligning af Atles Samtale med Hringerd i Helge Hjørvardssøns-Kvædet, og at det skal tjene til at give Granmarssønnerne et halvt jætteeagtigt Præg, hvorved Helges Kamp med dem faar en højere Betydning som et Slags Genbillede af Thors Kamp med Jætterne. Men lige over for Sinfjötle viser sig hans ædlere Natur, idet han træder til og, afbrydende Skænderiet, skammer Broderen ud: Vel have de ej Godt at vente af Granmarssønnerne, men gæve Mænd ere de, som man ej skal laste med Haansord, men vel, om man kan det, gøre til Örneføde.

En saadan Helt er en *Elskov* værd som Sigruns. Den overvælder selve Ætfølelsen. Helge har i Kampen med Granmar fældet ogsaa hendes Fader og ene Broder. Hun græder, da han mælder det, men ophører ej at elske ham og bliver hans Hustru. Det er, som om hendes højere Natur, Valkyrjen i hende, hævede hende ud over Slægtsbaandene; hun er jo dog, siger Helge, »skabt til at volde Strid blandt Stormænd« . . . »en Hild har Du været os.« Da hendes Broder Dag, med Odins Bistand, har fældet Helge og mælder hende Drabet — sorgfuld, thi han véd, at Helge var en Helt, »som traadte Hildinger paa Hals« —, da udbryder hun i den frygtelig skønne Forbandelse, som er Noget af det mest Patetiske i vore Oldkvad, og forgæves byder Broderen hende i Bod Gods og Land; hun synker hen i Lykke-Mindet og udtaler en Længsel efter den Herlige, saa dyb og stærk, at man ligesom aner, hvorledes den maa drage ham fra Valhal, hvor Odin har hædret ham med at bede ham raade med sig i Alt,

og hvor han har kunnet byde Hunding gøre Tjenergerning for sig. Og da han saa kommer som Genfærd til sin Gravhøj, da er Sigruns Elskov stærkere end Dødens og Gravens Gru. Jublende hilser hun ham velkommen; saa glad er hun ved at se ham, som Odins Høge ved den nyfældede Val — saaledes kunde kun en Kampdis udtrykke sin Glæde. Hun kysser ham og reder Seng i Højen og hviler hos den Døde, og, da han ikke oftere besøger hende, sørger hun sig til Døde*). Her er en sundhedsrødmende

*) Hvor godt kendte og hvor tidt oversatte end de paagældende Stykker af Kvadet ere, tror jeg dog at burde gengive dem her, dels fordi ingen af de tidligere Oversættelser synes mig fuldt tilfredsstillende, dels fordi jeg i det Følgende oftere vil komme til at vise tilbage til dette op-højede Billede af nordisk Helte-Elskov

Sigrun forbander Dag i følgende Ord (V. 30—33):

„Dig skal alle	skønt fast Dig følge
Eder bide,	Fjender i Hæl!
dem Du havde	Bide ej det Sværd for Dig,
Helge svoret	som Du svinger,
ved den lyse	uden Dig selv
Lynets Strøm	det synger om Hoved!
og ved vaad-kolde	Da var paa Dig hævnat
Vove-Sten.	Helges Død.
Skride ej det Skib,	om Varg Du var
som under Dig skrider,	i vildene Skove,
blæser end blidest	uden Gods,
Bør efter Dig!	uden Gammen,
springe ej den Hest,	fastende, naar ej Du
som under Dig springer,	paa Aadsler sprang.“

Hendes Klage over Helge lyder (V. 36—38):

„Aldrig sidder jeg	som for Ulv fare
ved Sevafjælde	angst-vilde
i Gry eller Kvæld	Geder fra Fjæld,
glad ved Livet,	gruopfyldte.
om i Hær ej atter	Saa stod Helge højt
Hildingen straalere,	blandt Hildinger
og hid under Viseren (Kongen)	som ædelt voxen
Vigblær traver,	Ask blandt Tjørne,
guldmilet, og Fylkeren (Kongen)	eller Ung-Dyret,
jeg i Favn kan tage	dugg-vædet,
Saa havde med Rædsel	som højt rager op
Helge slaget	over alle Dyr,
sine Fjender og Fjenders	og Hornene funkle
Frænder alle,	mod Himlen selv.“

*) „Vigblær“ betyder „Kamp-Storm,“ et godt Hestnavn.

Sandselighed, som falder des stærkere i Øjnene, da Liv og Død stilles i Modsætning, og her er, netop derfor, en ligesaa kraftig, lidenskabelig Tro paa Følelsens og Forholdets *Evighed*. Kvinden, der som Valkyrje har viet Helten til Storhed og favnet ham som Hustru, vil visselig møde ham hisset. Naar man tænker sig en *saadan* Elskov plumret af Misforstaaelse, saa at de Elskende

Ternen har mældt Sigrun, at hun har set Helge ride til sin Gravhøj, og at han beder hende komme did. Derpaa heder det (V. 43 til Enden):

„Sigrun gik i Højen til Helge og kvad:

„Nu er jeg saa glad
ved vort Gensyn,
som Odins Høge,
aadselgridske,
naar paa Val dem vinker
varmt Bytte,
eller, dugg-glitrende,
de Daggry se.

Livløs Konning
kysse jeg vil,
før Du blodig
Brynje kaster.

Fuldt er, Helge,
dit Haar af Blod-Rim,
vædet er Viseren
af Val-Dugg,

Hænderne klamme
paa Høgnes Maag —
hvor skal, Budlung, derpaa
Bod jeg raade? —“

„Du kun volder, Sigrun,
fra Sevafjælde,
at Helge vædes
af Val-Dugg.

Du græder, Guldprude!
grumme Taarer.
solklare Sydmø!
før til Søvn Du ganger;
blodige de Kongen
paa Brystet falde,
klamme, kolde,
kval-fyldte.“

Her maa man tænke sig et Ophold. Trøstet ved hendes Kærtegn, vedbliver Helge:

„Vel skal vi drikke
hin dyre Most,
skønt Land og Livets
Lyst vi misted.
Ingen skal kvæde
Klagesange,

ser han mit Bryst end
saarmærket.

Nu har Brude bygt sig
Bo i Gravhøj,
Heltes Diser
hos os Hedenfarne.“ —

„Sigrun“ hedder det videre, „redte Seng i Højen:

„Her har jeg et Leje,
Helge! gjort Dig,
helt vaandefrit,
Vølsung-Ætling!

Dig vil, Fylker!
i Favn jeg sove,
atter som dengang
Ædlingen leved.“ —

„Nu vil Intet tykkes mig
utroligt længer
sent eller snart
ved Sevafjælde,
da Du sover
i død Mands Arm,
hvid, i Højen,
Høgne-Datter!
og kveg (levende) Du er dog,
Kongebaarne!“

komme til at staa fjendske mod hinanden, saa har man det Liden-
skabens Oprør, som gør *Sigurds* og *Brynhilds* Forhold saa stor-
artet skent.

Hos Sigurd er al Vølsungættens Herlighed samlet. Fra det
ældre Slægtled har han arvet Ætfølelsen, Heltemodet og Skæbne-
trodsen; med Helge — dette er ogsaa et poetiskt Baand mellem
Helge-Episoden og det øvrige Sagn — har han tilfælles Skøn-
heden og Dannisheden, Storheden som en Valkyrjes Yndling og
som Elskovshelt.

Der er næppe Spørgsmaal om, at *oprindeligt* ere ogsaa her
Valkyrjen og *Elskerinden tænkte som to Personer*. I det forholds-
vis meget gamle Kvad »Sigrdrifumál« er der intet Spor af, at
den Sigrdriva, som mod Odins Vilje har fældet Hjalmgunnar i
Stedet for Agnar og derfor er bleven stukken med Søvtornen,
skulde være den samme som Brynhild, Budles Datter. Læser
man Kvadet uden at tænke paa denne, vil man i *Sigrdriva*
vanskelig kunne se Andet end et højere Væsen, forud bestemt
til paa et vist Punkt af Heltens Livsvej at møde ham og gøre
ham Godt. Odin har næmlig bestemt, at Ingen skulde kunne
vække hende undtagen den Mand, som aldrig kunde ræddes og
som kom med det Guld, der laa under Fuavner*). Hun er altsaa

Natten er leden. Da er „Hjemlovs“-Tiden til Ende for den Døde:
han siger:

„Tid er at ride
rødkære Veje,
lade blege Løber
Luftati træde.

Vest skal jeg være
for Vindhjelms Bro (Bivrøst),
før Salgovner (Hanen)
Sejrfolket vækker.“

„Helge og hans Mænd“, heder det videre, „ride sin Vej, men Kvin-
derne drog hjem til Gaarden. Den næste Aften lod Sigrun Ternen holde
Vagt paa Højen. Men ved Solbjergslag, da Sigrun kom til Højen,
kvad hun:

„Kommen var nu,
hvis komme han vilde,
fra Odins Sale
Sigmunds Ætling;
om Herskerens Hidkomst
Haabet graaner,
da Ørne sidde
paa Askegrene,
og alt Folk drager
til Drømme-Thing.

Vær ej saa vild,
at Du vandrer ene,
Skjoldung-Dis,
til Dødning-Huse!
Mægtigere vorde,
Mø, om Natten
Dødninger alle,
end ved Dags-Lyset.“

Sigrun døde snart af Sorg og
Kummer.“

*) Saaledes dog ikke i selve Sigrdrifumál, men i to af fire Strofer,
som sjensynlig have forvildet sig til „Helreið Brynhildar“ og som S. Grundt-

Odins Afsending til Sigurd; hin dybe Runekløgt og gavnlige Livsvisdom, hvormed hun udruster ham, er den sidste Gave, den sidste Hilsen fra Ættens Beskytter, det sidste Led af Ynglingens Indvielse til Verdens ypperste Helt. Valkyrjen gør ham saa at sige klog paa sig selv. Naar han paa hendes Spørgsmaal, om han vil høre Mere, svarer (V. 21):

„*Aldrig skal jeg vige, have vil jeg
skønt Du viser mig min Død, Dine Venneraad alle,
ej med blød Hu i Barm jeg fødtes; saa længe jeg mon leve* —
saa ligger heri, især i de stolte Ord i det første Halvvers, at han ej alene fyldes af det naturlige Heltemod, som vi i *Fáfnismál* have set svulme i ham, men er bleven sig Heltevæsenet *bevidst* som sit Livsmaal. Det er hvad man i Middelalderen vilde have kaldet et Ridderløfte, men langt fra nogen Kærlighedserklæring. Mærkes maa det fremdeles, at, naar Fuglene i Slutningen af *Fáfnismál* synge varslende om Møen paa Hindarfjæld, som ligger, stungen af Ygg med Søvntorn, saa kalde de hende kun Sigrdriva, og mælde ikke et Ord om, at hun skulde være den samme som Brynhild. Endelig maa man efter det i *Vølsungasaga* Kap. 24 gengivne Kvad, hvori Sigurds og Brynhilds Trolovelse fortælles, antage, at han aldrig har set *Brynhild* eller skiftet Ord med hende, førend her hos hendes Fosterfader Heimer: hans Høg er fløjet fra ham op i et højt Taarn; da han henter den ned derfra, ser han der »en fager Kvinde«, der »sad og slog Guld i Væv og virkede, hvad jeg har øvet af Stordaad«, som han siger til Vennen Alsvid. Øjensynlig er hun ham fremmed, og først af Alsvids Mund hører han, hvem hun er.

Imidlertid laa det meget nær at blande de to Skikkelser sammen, og vistnok er det sket tidligt, længe før *Vølsungasaga* blev skreven eller den ældre Edda samlet. *Nogen* Anledning

vig derfra har ført til deres rimelige Plads: næst efter en i *Prosainledning* til *Sigrdrifumál* anført Halvstrofe om Agnar. Denne saavel som de fire Helstrofer ere næmlig i *Kviduhátt, medens Sigrdrifumál ellers er i Ljóðahátt*. Heraf maa man slutte, at hine ere Levninger af et andet Kvad, hvori Valkyrjen har omtalt Odins Straffedom. Naar Samleren senere i et *Prosaindskud* lader Sigrdriva sige, at hun havde svoret kun at ~~sige~~ den, som aldrig kunde ræddes, hvori ligger Hentydning til Sigurd og Brynhilds Kærlighed til ham, saa maa man huske, at slige Gengivelser af tabte *Kvads* Indhold nødvendigvis maa være mer eller mindre farvede af Nedskriverens Opfattelse.

kunde Sigrdrífumál give, især de to Paakaldelsesvers, som gaa forud for Runesangen (V. 3—4):

»Hil Dig, Dag!	Hil Aser!
Hil jer, Dagens Sønner!	Hil, Asynjer!
Hil jer, Nat og Næde!*)	Hil Dig, Jord, med Gavn og Gave!
Ser til os baade	Ord og Visgom
med blide Øjen	giv os ædle to

og giv os, som her sidde, Sejr! og Lægehaand, mens vi level:

Der lyder noget Ømt i disse Ord; det er, som om hun tog sig og Sigurd sammen under ét og tænkte sig selv knyttet til ham for Fremtiden. Dette kan dog oprindeligt være forstaaet som et Udtryk for Skytsgudindens Omhu for Helten, udsprungen af hendes Taknemmelighed, fordi han har vækket hende, og tjenende til yderligere at forherlige ham. Des stærkere Fristelse til Sammenblandingen ligger imidlertid deri, at Brynhild sikkert nok, ligesom den tyske Prunhilt, oprindeligt er tænkt som *Skjoldmø*. »Jeg er Skjoldmø og bærer Hjælm blandt Hærkonger, og ej er jeg led endnu ved Kamp«, siger hun til Sigurd, da han bejler. Som Skjoldmø og Sigurds Elskede maatte hun let i Forestillingen gaa over til at blive ét med hin Valkyrje, han tidligere havde truffet. Hertil kommer endelig, at, ligesom Sigrdriva sover paa Hindarfjæld omgiven af en Luering, saaledes sidder Brynhild i Hlymdale hos Heimer i et Bur, omgivet af en Tryllelue — og dette sidste er ikke en tom Udsmykning, der kunde være lagt til senere, med Valkyrjens Ildvagt som Forbillede: det er et væsentligt Træk i Sagnet, et Hovedvilkaar for den tragiske Skæbneudvikling. Hun har svoret kun at ægte den, som rider gennem Luen, idet hun mener, at en saadan Daad kun er mulig for Sigurd. Saaledes er det ogsaa; derfor maa Sigurd, da han vil hjælpe Gunnar til at faa hende, ty til Grimhilds Sejdkonst og bytte Skikkelse med Gunnar, ellers var der ikke blevet noget af Gunnars og Brynhilds Giftermaal; og Opdagelsen af denne Svig er det atter, som gør det til en Nødvendighed for Brynhild at faa enten Gunnar eller Sigurd tagen af Dage.

Saa ere da de to, Valkyrjen og Elskerinden, blevne til én.

*) Den maaneløse Nat. Der staar i cod. reg.: „Heil nótt ok *nípt*“ (*Frænke*), hvilket kun med Tvivl tør oversættes ved „Datter“, nemlig *Nattens*, og saa giver det endda ingen ret Mening. Rimeligt er det derfor, hvad Bugge tænker sig som muligt, at „*nípt*“ er Fejlskrift for „*níp*“.

Brynhild hæver Helten over alle andre Mænd, ej alene ved den aandelige Vækkelse, hun giver ham som Sigrdriva, men ogsaa ved at byde ham en Elskov, som er ham værdig; Valkyrjen i hende virker ogsaa som Elskerinde. Naar Brynhild siden, i Kraft af denne Kærligheds Ret, da den er krænket, volder ham Døden, saa er igen Elskerinden virksom som Valkyrje: det er hende, som »kaarer Helten til »Val«, hende som tilsidst hæver ham til Valhal og følger ham did, og som *derved* skaffer ham det Navnry, der, som det heder i Didrikssagaen, skal »vare saa længe Verden staar, hos alle Folk nord for Alperne«: det er jo i Virkeligheden den tragiske Død, som fremfor noget Andet har givet Sigurds Helteskikkelse sin Glans i Menneskenes Erindring.

Lad os da se nærmere, med hvilke Træk *Sigurds og Brynhilds Forhold* er tegnet. Med tunge Anelser om, at han vil glemme hende for Gudrun, giver hun ham sit Ord (Vølsungasaga Kap. 24). De skilles ad; hendes Anelse opfyldes, dog ikke saaledes at hans Troskab brydes: Helten er falden i Troldkvindens Snare, Glemseldrikken har, uden at han kan gøre ved det, skjult Brynhilds Billede for ham og gjort Plads for Gudrun. Imens venter Brynhild trofast. Andre Bejlere viser hun bort, og da, efter Grimhilds Raad, Gjukungerne komme, da hendes Fader truer hende med Vold og Tvang, hvis hun ikke siger ja, da tror hun at sikre sig ved at sætte Ridtet gennem Ilden som Vilkaar for at faa hende. Et underligt Vemod er over de »ædle Tvendes« Møde, da Sigurd i Gunnars Skikkelse er reden gennem Ilden til hende (Vølsungasaga, Kap. 27). »Rank stod han paa Gulv, støttet til sit Sværdhjalte«, heder det, og krævede i Gunnars Navn hendes Haand, da Vilkaaret var opfyldt. »Tankefuld svarede hun fra sit Sæde, som en Svane fra Bølgens, brynjeklædt med Sværd i Haand og Hjælm paa Hoved. Hun kræver af ham, at han skal være ypperligere end alle andre Mænd og dræbe Alle dem, der have bejlet til hende — »jeg var i Kamp med Garders Konge, da rødnedes vore Vaaben i Mandeblood, og endnu staar min Hu dertil«. Hvilket Par! Men *de kende ikke hinanden*. Hun tyktes dog, siger hun siden i sin sidste Samtale med Sigurd (Vøls. S. Kap. 29), at hun da havde kendt hans *Øjen*; »men ej fik jeg skelnet Noget for vist for det Slør (»hulda«, Tilhylling), som laa over min Lykke« — her, som oftere i Oldsagnene, møde vi den dybsindige Forestilling, at, hvad Blændværk end Trolddom kunde frembringe, et Menneskes Øjen, Spej-

let for Sjælen, for Personligheden, kunde ikke gøres ukendelige. Det var dog ikke nok her; thi Sigurd fastholder sit Krav, og, da Vilkaaret er opfyldt, bliver hun den formentlige Gunnars Brud og sover i tre Nætter hos ham; men Gram ligger draget mellem dem.

Naar har Sigurd kendt hende igen? I Vølungasaga (Kap. 27) staar der, at først, da Bryllupsgildet var forbi, »randt alle de Eder Signrd i Hu, som han havde svoret Brynhild«. Dette er aabenbart Sagamandens eget Paafund og har ikke mere Krav paa Værd som oprindeligt Sagnmotiv, end hvad han lidt forinden har fortalt: at Brynhild før Bryllupsgildet havde bedet Heimer fostre hendes og Sigurds Datter Asløg. Sigurd har aabenbart genkendt hende allerede i Buret, i det Øjeblik da han tog *Andvares Ring*, det ypperste Mon af Faavnerskatten, som han havde givet hende ved Trolovelsen, »af hendes Arm og gav hende en anden Ring af Faavners Arv i Stedet.« Fra dette Øjeblik forstaar Sigurd, hvor grusomt Skæbnen har leget med ham: sit Ord har han brudt, den Kvinde, han elskede og endnu elsker, har han ej alene mistet, nej, han maa føre hende i en Andens Arme; men der er nu Intet ved at gøre. »Jeg elsker Dig højere end mig selv, men jeg blev svegen, siger Sigurd, da han sidste Gang skifter Ord med Brynhild; »det staar nu ikke til at ændre; men hver Gang jeg var Herre over mine Tanker, sørgede jeg over, at Du ikke var min Hustru; men, naar jeg var i Kongshallen, lod jeg mig saa lidt mærke dermed, som jeg kunde, og det var min Trøst, at vi alle vare sammen; ogsaa kan det være, at, det skal ske, som spaat er, og ikke skal jeg klage derover.« Lige saa stolt som Helten gaar den kommende Vanskæbue imøde, lige saa stolt bærer han den fuldbyrdede. Livets Lykke er spildt for ham; men han tier og tager endnu mod den fattige Trøst, at han dog hver Dag kunde se den Elskede; forøvrigt skal Spaadommen — her sigtes vel til Gripers — om hans Død snart fuldbyrdes, saa skal han ikke klage derover. Saa meget smukkere er Sigurds Adfærd, saa meget højere og finere viser sig hans Følelse, som han hver Dag maa bære, foruden Savnet, ogsaa Brynhilds Haan og Ringeagt. Hun finder i sit nye Hjem ham, der havde lovet hende sin Tro, gift med en Anden. Hun véd Intet om Glemselsdrikken, hun maa betragte ham som en Troløs, og saa har han ej engang vist sig som den uovergaelige Helt; thi det var jo Gunnar, som havde redet gennem Ilden. Her er Grund nok til Ringeagt; men han bærer den og tier og tænker

intet Øjeblik paa at bryde sin Tro mod Gudrun eller det med Brødrene indgaaede Fostbroderlag.

Det er et fint Træk, at Brynhild ikke søger Hævn over Sigurd, saa længe hun blot tror, han har forladt hende for en Anden; dertil er hun for stolt. Der maa komme Noget til. Hun maa faa at vide, at hun selv er vanæret, og at det er sket ved Sigurds egen Hjælp. Da Gudrun, oprørt over den Ringeagt for Sigurd, som Brynhild ikke kan skjule, røber, at ikke Gunnar, men Sigurd red gennem Ilden, og til Pant paa Sandheden viser hende Andvares Ring, som Sigurd har givet hende, da bliver Brynhild »bleg som et Lig, og hele den Kvæld talte hun ikke et Ord«. Nu véd hun, at *hun selv er mensvoren*: hun havde lovet at ægte den, som red gennem Ilden, og se, det havde Sigurd gjort, ikke Gunnar, hun er bleven Gunnars, ikke Sigurds Hustru; *hendes Mand er virkelig ikke den Ypperste blandt alle Kæmper*. Nu er det ikke Lykken, men *Æren* det gælder, og den maa hævdes, om det end skal koste Livet, Gunnars, Sigurds, hendes eget.

Mærkelig sikkert og indbyrdes overensstemmende er hendes Karakter opfattet af de Skjalde, efter hvis Kvad hendes Samtaler inden Drabet gengives i Vølsungasaga (Kap. 28—29); at de have været flere, fremgaar af enkelte Uoverensstemmelser i Biting, bl. A. at hun (Kap. 29) spørger Gunnar om den Ring, Kong *Budle* havde givet hende, medens der tidligere atter og atter har været talt om Andvares Ring: havde samme Skjald digtet alle Kvadene, vilde han ogsaa her have ladet hende spørge efter *denne* Ring.

Da *Gudrun* Dagen efter hin Trætte vil tale Brynhild til Rette, udbryder vel denne i Klager over den Uret, hun har lidt, og i Bebrejdelser mod Gjukuungerne, allermest mod Grimhild. Men hun tager sig i det: »lad os nu ikke skifte flere onde Ord!« siger hun. At udøse sin Vrede over Gudrun, er dog en ringe Tilfredsstillelse, er hende selv uværdigt, her maa Andet til. Gudrun aner det. »Du kastede først onde Ord til mig«, siger hun; »nu lader Du, som Du vilde gøre det godt igen; men *der ligger Grumhed bag dine Ord*.« — »Lad os holde op at føre slig gavnløs Tale«, siger Brynhild; »længe har jeg tiet om den Sorg, jeg bar i Bryst; men jeg elsker dog ingen Anden end din Broder. Lad os tale om noget Andet.« — »Langt ser din Aand frem«, siger Gudrun, fremdeles anende Uraad.

Brynhild lægger sig til Sengs for i Ro at ruge over sin

Kval og sine Hævntanker. Længe søger *Gunnar* forgæves at faa hende til at tale. Endelig bryder hun ud i harmfulde Bebrejdelser. Hvor var Ringen? Hvem var det, som havde trodset Tryllesluden? »*Ham* skortede det ikke paa Mod; *han* vog Ormen og Regin og fem Konger, og ikke Du, Gunnar! Thi Du blev bleg som et Lig; og Du er hverken Konge eller Kæmpe. Det lovede jeg hjemme hos min Fader, at kun den navnstørste Mand i Verden vilde jeg elske, og det er Sigurd. *Nu har jeg brudt min Ed, og derfor vil jeg raade Dig Bane.*« Som rimeligt, vender altsaa hendes Vrede sig først mod Gunnar. Hun vil dræbe ham. Høgne lægger hende i Lænker. Da Gunnar tager dem af hende, thi han vil ikke, hun skal lide den Skam, siger hun haanlig: »Bryd Dig aldrig om det; thi aldrig mere skal Du se mig glad i din Hal. Men Tanken om at dræbe Gunnar maa hun dog lade fare. Fortvivlet farer hun op, sønderriver sin Væv og udbryder i Klageskrig, saa det høres over hele Kongsgaarden, der fyldes med Skræk og Jammer.

Her slutter aabenbart et Kvad; thi den næste Samtale har atter sit Udgangspunkt fra hendes Tavshed. Ingen har kunnet faa et Ord af hende, hverken hendes Terner eller Gunnar eller Høgne. Da bede de *Sigurd* gaa til hende. »Sært er det med hende, Herre!« siger Gudrun; »nu har hun sovet i syv Dage, og Ingen har turdet vække hende«. »Ikke sover hun«, svarer Sigurd: »hun lægger Storraad op mod mig«. Han gaar da ind til hende, og nu følger den skønne Samtale, som der ovenfor oftere er hentydet til, hvori deres Forhold klares og Sigurds Død viser sig som en uundgaaelig Nødvendighed. Rivende Tæppet af hende, raaber han: »Vaagn op Brynhild! Solen skinner over al Gaarden, nok har Du sovet. Ryst Sorgen af Dig og tag ved Glæden!« — »Hvor tør Du vove at komme til mig?« siger hun: »Ingen har sveget mig værre end Du«. Sigurd mener, hun har jo dog selv valgt sin Husbond. Nej, det var jo ikke saa; det var jo ikke Gunnar, som red gennem Ilden, og ikke havde han givet hende »i Morgengave en Val af Faldne« — her mælder sig Valkyrjen i hende. Da han ædelmodig nedsætter sig selv: »ikke er jeg gævere end Gjukes Sønner«, afviser hun denne falske Trøst: Sigurd var dog den største af alle; men, da han vil, at hun skal nøjes med sin Lod og elske Gunnar: »mig tykkes, hans Kærlighed maa være mere værd end Guld«, da blusser hendes Harmne op mod ham selv: lide, savne, det fik være; men tage til Takke, slaa af paa det Krav, der har været hendes Sjæls

høje Maal i Livet — den, der byder hende det, *fornærmer hende*. »Det er den tungeste af mine Sorger«, siger hun, »at jeg ikke kan afstedkomme, at et hvast Sværd rødnes i *dit* Blod!« hvorpaa Sigurd — tungsindig smilende, maa man tænke sig — svarer, at det vil snart ske, men hun vil og snart følge efter. Svig er i hans Mund, mener hun, siden han har frasveget hende al Glæde; men Livet bryder hun sig ikke om. Forgæves beder han hende leve og byder hende alt sit Guld, om hun vil det. »Lidt kender Du mit Sind«, svarer Brynhild: »tilvisse er Du større end alle Mænd; men mig har Du aldrig elsket«. Ak, han elsker hende højere end sig selv; men Sket er sket. Vemodig bittert siger Brynhild, at for længe har han tøvet med at sige, at hans Sorg gjorde hende ondt; nu er der intet Raad. Overvældet af Smerte, griber Sigurd efter den Tanke at forlade Gudrun og blive Brynhilds Mand. Han er i dette Øjeblik svag, sig selv utro; men Brynhild er stærkere; hun er ham og sig selv og *Æren* tro og frelser ham saaledes fra at skømme sit Liv med en Lavhed. Hun vil ikke, siger hun, have to Mænd og »før lade sit Liv end være Gunnar utro«. »Jeg svor, at jeg vilde have den Mand, der red gennem Trylleluen, og det Løfte vil jeg holde eller dø«, slutter hun, og, da Sigurd endnu engang, ligesom i Fortvivlelse, tilbyder at forlade Gudrun, afviser Brynhild ham brat: »Dig vil jeg ikke have, og ingen Anden«.

»Sorgtung Sigurd	saa Brynjen brast
af Salen gik,	om den Boldes Sider,
hans Hoved luded,	Jærnvævs-Særken
Hugen ham svulmed,	søndersprang« *),

heder det i den eneste Vise, som er bevaret af det paagældende Kvad, der selv i Sagaens ufuldkomne Gengivelse røber en Følelsens *Finhed*, som giver et meget højt Begreb om de Menneskers Sjælsadel, for hvem det er kvædet.

Heltens Død har Brynhild nu besluttet. For at naa sit Maal griber hun til det skrækkelige Middel at *lyve sig selv og Sigurd paa*: Sigurd havde sveget hende og Gunnar, da han delte hendes Leje, siger hun til Gunnar og lægger til; »Dette skal blive Sigurds Bane eller din eller min«. Saaledes fortælles sidst i Kap. 29 af Sagaen, rimeligvis efter den nu tabte Begyndelse af det næst efter Sigdrifumål følgende Edda-Kvad, som man har kaldet „*Brudstykke af et Sigurdskvæde*“ (brot af Sigurdarkviðu), og

*) Fr. Winkel Horns Oversættelse i „Nordiske Heltesagaer“ 1876.

som begynder med at Høgne spørger, hvorfor Sigurd skal dræbes. Naar næmlich Gunnar herpaa svarer (V. 2):

»Mig har Sigurd	trædsk han var mig,
svoret Eder,	da trofastest
Eder svoret,	han burde holdt, hvad han havde
alle var Løgn;	hellig lovet.

saa er det tydeligt, at her hentydes til Brynhilds Beskyldning, der altsaa maa være fortalt tidligere; et yderligere Bevis ligger i, at hun længer fremme i Brudstykket forbauser Alle ved grædende at kalde Beskyldningen tilbage. Dette Motiv, der i saa høj Grad tegner Brynhilds lidenskabelige Hensynsløshed, er væsentligt i Sagnet, og det er ingen Indvending herimod, at det saakaldet „*tredje og korte Sigurdskræde*“ (forøvrigt netop det længste af dem alle) kun i Almindelighed omtaler Brynhilds Skinsyge som Grund til hendes Grumhed, samt ikke lader hende egge Gunnar anderledes, end at hun truer ham med at drage hjem til sine Frænder — »der vil jeg sidde, og sove Livet hen«, siger hun —, hvis han ikke dræber Sigurd. Dels næmlich har Skjalden øjensynlig Hast med at komme fra de forudgaaende Momenter til Drabet og især til Brynhilds sidste Øjeblikke, dels røber han ved at lade Sigurd døende forsikre om sin Uskyldighed, at han selv forudsætter Beskyldningen som kendt for Tilhørerne.

Saa gaar da Handlingen sin Gang. Til Brynhilds Eggelser kommer, som alt omtalt, Guldtørsten, fint fremhævet i det 3dje Sigurdskv.; Guthorm sættes til at udføre Drabet; han gøres (ifølge Brudstykket) forvoven og ondskabsfuld ved Ulvekød og Trylledrik, og Niddingsværket fuldbyrdes, ifølge Brudstykket ude i Skoven — altsaa en Levning af tysk Overlevering —, ifølge 3dje Sig. Kv. i Sengen hos Gudrun. Hendes Skrig kalder den dødsaarede Helt et Øjeblik tilbage til Livet; hans sidste Ord til Hustruen ere meget vigtige til Forstaaelse af hans og Brynhilds Forhold:

»Godt jeg véd,	men ej mod Gunnar
hveden det kommer:	jeg Uret gjorde,
Brynhild ene	sveg ej Svogerskab
alt Ondt volder.	eller svoren Ed,
	blev end jeg kaldet
	hans Kvindes Ven.

*Mig elsked Møen
blandt Mænd højest;*

Dødstaaen hilder ikke hans Sjæl. Han véd godt, at Kærlighed fælder ham. Der lyder som en stolt Jubel i de Ord: »Mig

elsked Møen blandt Mænd højest«. Netop at han nu har faaet Banesaar, er ham det sikreste Vidnesbyrd om hendes Elskovs Alvor. Alt er jo godt nu, kun at han endnu kan faa klaret Vanæren fra sit og hendes Navn: da det er gjort, lader han Livet.

Brynhilds Adfærd, efter at Hævnen er fuldbyrdet, sander Heltens Ord. Først giver hendes knugede Hjærte sig Luft i en skingrende *Latter*, sikkert et oprindeligt Træk i Sagnet, da det findes baade i Brudstykket og i det 3dje Sig. Kv., og der begge Steder lægges Vægt paa det. Finest er det motiveret i det førstnævnte Digt. Brynhild priser Gjukungerne lykkelige, at de nu kunne raade selv for Vaaben og Lande; havde Sigurd levet, vilde han have taget al Magt fra dem. Beundringen for den fældede Kæmpe forvandler sig til Haan mod Drabsmændene, de Stakler, som dog have været hendes Redskaber. Den Skæbnens skrækelige Ironi, som hun her staar lige over for, vækker helt naturligt Fortvivlelsens *Latter* (V. 10):

»Lo da Brynhild,	»Længe skal I nyde
saa Borgen genlød,	Land og Rige,
én Gang kun	da djærvest Drot
af al sin Hu:	dræbt I have.»

Mindre smukt motiverer 3dje Sig. Kv, hendes *Latter*: hun ler, da hun paa sit Leje kan høre Gudruns Hulken. Dernæst *kalder hun*, ifølge Brudstykket, *sin Beskyldning mod Sigurd tilbage*. Æren — *Elskovs-Æres-Følelsen* — havde budet hende at raade ham Bane, hvad det end skulde koste; Æren byder at rense hans Minde for hver Plet. Med bidende Haan — hermed slutter Brudstykket — lader hun Gunnar høre, at han havde glemt, hvorledes han og Sigurd engang havde blandet Blod i Spor, og kun ilde lønnet Sigurd hans Trofasthed; thi *han* havde holdt hvert Løfte; det prøvedes, da de bejlede til hende, og den »guldbundne Saarvaand« laa dragen mellem dem Begge.

Endelig er det Tid for hende *selv at dø*. Med rædselblandet Harmen har — ifølge det 3dje Sig.-Kv. — Gunnar alt set Dødens Farve paa hendes Aasyn, da hendes Sorglatter lød gennem Borgen.

»Ej ler saa højt Du,	hvi falmer nu
hævnsyge Kvinde!	din fagre Lød?
fordi, glad paa Gulv,	Udaads Ophav!
Godt Du venter Dig;	alt er Du dødsens«,

udbryder han (V. 33) og lægger til, at hun fortjente, de dræbte Atle for hendes Øjen. »Ingen laster Dig, Gunnar!« svarer hun

med bittert Lune, »at Du ikke har dræbt nok; men Atle agter ikke altfor meget paa din Trusel«; han vil næmlich, spaar hun, overleve Gjukungerne. Hun udvikler videre, hvorledes disse have sveget hende, da de ikke lod hende faa den Mand, som sad paa Granes Ryg, og som de ikke lignede i Øjen eller nogen Del.

»En jeg elsked,	Alt det vil herefter
ikke flere,	Atle finde,
vægelsindet var ej	naar snarlig <i>mit</i>
Valkyrjen*).	Mord han spørger«,

siger hun (V. 42), saaledes forkyndende sin Beslutning: at dræbe sig selv. Forgæves bønfalder Gunnar hende om at leve — Høgne derimod mener, at Ingen skal »holde hende tilbage fra den lange Gang« —; hun river sig løs, ifører sig sin Guldbrynje, som vilde hun endnu vise sig i Valkyrjeskrud, og borer sig Sværdet i Siden. Sine Terner vil hun give Guld og Smykker, naar de ville dø med hende til Ære for Sigurd; da de vægre sig, vil hun intet tvunget Offer have, men de skulle huske, at mindre vil deres Hæder blive, naar de dog engang skulle gaa samme Vej — et ypperligt Udtryk for, hvor opfyldt hun er af Ærestanken. Derpaa beder hun Gunnar sætte sig hos hende og spaar hele Slægtens følgende Skæbne lige til Svanhilds Død —

«ødt er da al	og end mer har Gudrun
Sigurds Æt	at græde over« (V. 66),

hvorpaa hun slutter med den navnkundige Bøn om at blive brændt sammen med Sigurd.**)

I Sandhed, hun elskede ham over alt; thi hans Ære, hans

*) „Menskögul“ o: Smykke-Skögul, den smykkede Skögul; Skögul var jo et Valkyrjenavn; her betegner hun sig altsaa selv som Valkyrje.

***) V. 67—73:

„End jeg agter
om Æt at bede Dig —
det vorder min sidste
Bøn i Verden.
Lad Baal rejse
saa bredt paa Vold,
at rigeligt der
vi rummes Alle,
vi som med Sigurd
sank i Døden.

Baalet tjælde Du
med Tjæld og Skjolde,

læg Guld paa det
og Pragtsmykker,
brogede Liglagen,
Lig i Mængde —
ved min Side Huners
Hærdrot brænde!

Hinsides Huners
Hærdrot brænde
Tjernerne mine,
Mon-rydede,
to ved vort Hoved,
to ved vor Fod,

højere Selv var hende mere værdt end Livet, ej hendes eget Liv alene, men hans med. At sikre ham et *stort Eftermæle paa Jorden og et glimrende Indtog i Valhal*, det er hendes sidste Tanke, derfor giver hun sit Blod, dertil sigter det store Ligoffer af Dyr og Mennesker. Intet Under, at Skjaldene have havt Lyst til at følge hende hinsides Baalet, som det er sket i det smukke lille Kvad: „*Brynhilds Helfærd*“ (Helreið Brynhildar), hvori hun paa Dødsvejen — andet vil Helvejs ikke sige; ogsaa Einherjer maa træde Helvejs — stanses af en Gygje, der haaner hende for det meget Blod, hun har udgydt. Fra sin Pragtkarm viser hun raskt (svinn or reiði) Gygjens Haansord tilbage. Gjukungernes Svig bærer al Skylden, hun og Sigurd vare uskyldige:

I Seng sov vi sammen kærligt, og slutter (V. 14): Til Modgang mest og Mên for hinanden Kvinde kommer og Karl til Verden.	som var vi Sødskende, sambaarne« (V. 12), Sammen skal vi, Sigurd og jeg Tiden slide. Synk Du, Gygje-Yngel!«
--	--

Efter Døden kommer det altsaa frem, at Brynhild er Jætter forhadt, følgelig hører til Asaverdenen, hvis Tarv hun har fremmet paa Jorden; og, hvor haardt end Skæbuen har leget med hende

to Hunde
 og to Høge;
 ligeligt er da
 Alting skiftet.

Mellem os ligge,
 luende, ringsmykt,
 Jærnet, det hvasse,
 just som dengang.
 da samme Seng
 vi søgte baade,
 og Ægtefæller
 blandt Folk vi kaldtes.

Ham skal paa Hæl ej
 Hallens Malmport
 rungende slaa,
 den ringstraalende,
 naar *min* Flok
 følger ham heden;

fattig skal
 vor Færd ej tykkes.

Thi efter ham træde
 Terner fem,
 otte Tjenere,
 ædelbaarne.
 mit Foster-Tyende,
 Faderarven,
 som Budle gav
 sit Barn fornum.

Mangt jeg sagde,
 mindes fler Ting.
 om Tid mig undtes
 at tale længer.
 Røsten svigter,
 svulme Vunderne;
 Sanding sagde jeg,
 saa maa jeg ende.“

og Sigurd i Livet, i Valhal skulle de mødes og høre hinanden til for evigt.

Brynhild er den mest ophøiede Kvindetype, som Nordens Oldtid har frembragt. Hvo der ikke forstaaer dette, hvo der kun ser den vilde Grumhed i hendes Væsen, vil, i én Henseende i det Mindste, tage Fejl af Oldtidens Aand og føle sig frastødt af en stor Del andre ophøiede Kvindeskikkelser, som ej alene Digtningen, men ogsaa Historien viser os, og som alle mer eller mindre slægte Valkyrje-Elskerinden paa. Hendes Føleleshøjhed træder endnu mere frem ved Modsætningen til *Gudruns* vel inderlige og ømme, men dog mere vanlige Kærlighed. Dette antydes i det 3dje Sigurdskvæde, hvor Brynhild, idet hun forudsiger Gudruns senere Giftermaal siger (V. 63):

»Gudrun, sømmed det,	om hende gaves
vor Søster, bedre,	gode Raad,
i Døden at følge	eller Sind hun ejed
sin første Mand,	sligt, som vi.»

Denne Modsætning har en anden, senere Skjald grebet og givet Udtryk i det dejlige Digt, som kaldes *det første Gudrun-Kvæde*, hvor visselig den sorgslagne Enkes Kval og Kummer indtager den forreste Plads, er skildret med størst Sympathi, men dog Brynhilds Lidenskab hævdes som den mægtigere, højere Følelse. Gudrun kan først ikke græde. Forgæves gaa Jarler og ædle Fruer til hende. Forgæves opregner den ene højbaarne Kvinde efter den anden, hvad frygtelige Sorger *hun* har oplevet. Atter og atter heder det (V. 5 og 11)

»Dog ej Gudrun	ved Magens Død,
græde kunde,	saa haard hendes Kummer
saa mod var hun i Hu	ved Høvding-Liget.»

Da lader hendes Søster Gullrand Sigurds Lig bære hen for hendes Fod, river Tæppet tilside og byder Gudrun kysse ham, som favnede hun ham levende. Et Blik kaster Gudrun paa det blodige Haar, de brustne Øjen, det sværdflængede Bryst: saa segner hun ned paa Bolstret — »Haaret løstes, Kinden rødmed, og en Regndraabe randt hende ned i Skød.« Hendes Taarer »fløj« gennem Øjets Laag, saa Gæssene paa Tunet, hendes Yndlingsfugle, skreg derved. »Størst blandt Mennesker var Eders Kærlighed«, udbryder Gullrand, og nu faar Gudrun Ord til den rørende Klage, hvori hun priser den Tabtes Herlighed i Billeder, der aabenbart ere dannede efter Sigruns Klage (se Side 287), skildrer sin svundne Lykke og nuværende Kummer:

»Da og Kongens nu er jeg saa liden
Kæmper jeg tyktes som Løv, der skælver
højere end alle paa Vidjekvist,
Hærfaders Diser — daden Vældige er Død« (V. 19) —

og giver al Enkesorg i Verden det Kærneudtryk, som ligger i Ordene: »Nu savner jeg i Sæde og i Sæng *min Tale-Ven*« (míns málvinar) — dette dybe Ord, som i Forbindelse med Vølvæspaadommens »eyrarúna« viser, hvor inderligt vore Forfædre opfattede Fortroligheden i Forholdet mellem Mand og Hustru. Til sidst vender hun sig med et Vredesord til Brynhild, hvorved denne faar Anledning til at forbande den »Vætte«, som havde faaet Gudrun til at græde og tale og derved frelst hendes Liv. Efter at bitre Ord ere skiftede mellem Gullrand og Brynhild, der taler om, hvad hun har maattet lide, fordi hun ikke kunde glemme Synet af ham, der havde bejlet til hende, heder det (V. 27):

»Ved Stolpe stod hun, Ild af Øjen,
stærk sig gjorde; Edder hun fnyste,
brandt da Brynhild da Sigurd hun saa,
Budles Datter, saarmærket.«

Medens Gudruns »haarde« Sorg opløses i Taarer og Klager, samler Brynhild sig i sin Kval (strengdi hun eljun) og forvandler næsten til et overmenneskeligt Væsen — Elskerinden er atter helt Valkyrje, Heltens Jævning ganske anderledes end den Kvinde, der nu sørger over ham som Enke, men som dog skal leve længe endnu og ægte en anden Mand. Følelsen af en saadan Rangforskel mellem de to Kvinder gør sig ogsaa gældende i de følgende Kvad, hvori Gudrun forekommer. Især falder det i Øjnene, naar hun tilsidst — i *Gudrúnarhvöt* — efter at Sønerne ere dragne bort, giver sig til at opregne alle sine Sorger og derefter, følede sig aldeles ene i Verden, kalder paa Sigurd (V. 21—22):

«Spor nu, Sigurd, Mindes nu, Sigurd,
sorten Ganger, hvad vi mæled, vi to,
herhid lad fodrap da sammen paa Seng
Fole springe! vi sad begge:
Her ej Datter sidder, til mig vilde Du,
ej Sønnekone, Modige! komme
som Gudrun kan give fra Hel som Dødning.
Gaver dyre. jeg til Dig fra Verden!«

Visselig er det Mærke paa stor Kærlighed, at den gamle Kvindes

Tanke, efter alt hvad hun har lidt, vender sig til hendes Ungdoms Husbond, og at hun endnu drømmer om Samfund med ham; og visselig tjener ogsaa hendes Æmhed til at øge den Glans, som omstråler Sigurds Navn. Men hun taler dog ej, som Brynhild, om at fare til Valhal med Helten, hun stævner ham til sig fra Heli

Brynhild er da Odins Afsending til Sigurd. Ved hende kaares han til Einherje. Men, idet hun volder *hans* Død, giver hun Stødet til de følgende Kampe og til de andre Heltes Fald. Overalt staar altsaa bag den jordiske Skæbneudvikling den enøjede Gudehøvding, som volder *Kamp blandt Menneskene*, ikke for at gøre dem Ondt, men for at optugte dem til *Hugstorhed*, for at *adde* dem og gennem den Død, der uundgaelig følger hermed, at kalde dem til Sæde blandt »Sejrfolket« og til Medstridere mod Livets uædle Magter i den sidste Verdens-Kamp. Dette er ikke Nutids-Lærdes og Nutids-Digteres Paafund, ikke *slagt ind* i Oldtidens aandelige Efterladenskab. Det *ligger deri*, ingensteds dog kendeligere end i den store Sagnkreds, hvis Hovedmotiver vi her have gennemgaaet, og som man maa antage at ej alene Harbard-Odin sigter til, naar han nævner som sin Hovedidræt, at hidse Høvdinge sammen »i *Valland*«, men ogsaa Vølven, naar hun, som det væsentlig Betydningsfulde ved Menneskelivet, som det, der knytter det til Gudelivet, nævner *Valkyrjerne*, og dem alene.

Jeg sagde ovenfor (S. 264), at Vølsung-Gjukung-Sagnkredsen, skønt oprunden udenfor Norden, maatte siges at tilhøre Norden, fordi den her var fuldstændig tilegnet. Man vil af det nu Udviklede have skønnet, at der er foregaaet Mere end en Tilegnelse. Sagnene have voxet videre paa nordisk Grund, idet ej alene Sagnstoffet er blevet udvidet, men ogsaa den poetiske Motivering, har undergaaet væsentlige Forandringer. Det kommer igen her, som ved Industrien, ved Gudesagnene: *noget oprindeligt Fælles-Germanskt er blevet Grundlag for en særlig nordisk Udvikling*.

Mange Slægtled have været virksomme herved; thi, saadanne som Sagnene nu foreligge, have de ikke været fra først af. Gennem *lange Tider* have Nordboerne i denne store Folkedigtning søgt Næring og Udtryk for sin ideale Livsanskuelse. Dette vil blive endnu mere indlysende, naar vi nærmere ville undersøge hvorledes Sagnstoffet er behandlet, d. v. s. de enkelte Kvad.

3. *Kvadene.*

Det er ovenfor paavist, at forud for Vølvespaadommen maa der være gaaet en nu tabt Besyngelse af Gudernes Liv, hvorigennem Digtarten har hævet sig til det Højdepunkt, hvorpaa vi nu finde dens ældste Frembringelse. Det Samme gælder om Heltekvadene, særlig de her omhandlede; de vise os Digtarten paa dens *Højdepunkt* og i dens Dalen derfra. Naar næmlig Vølsung-Sagnene først gennem en lang Udvikling have naaet den Skikkelse, hvori vi nu finde dem i Kvadene, saa maa der være lagt Kvad om dem, *aldre end de, vi nu have*; thi det er en Selvfølge, at Sagnene fra først af have været til i poetisk Skikkelse, ere fødte med Vinger, som S. Grundtvig siger. Fortællinger, hvori det Vidunderlige spiller saa stor en Rolle, maa have været overleverede i Versform*) den kræves af Indholdet, og uden den vilde de ikke have kunnet vandre fra Land til Land, fra Slægtled til Slægtled. Skjaldene vide ogsaa selv meget godt, at de synge om længst forsvundne Tidens Tildragelser; derom vidner den oftere forekommende Indledningsbemærkning, at det, som nu skal fortælles, er sket for længe siden**). Men ej alene forud for de til os komne Kvad har der gaaet lange Tidens Besyngelse. Ogsaa imellem de bevarede Kvad kan iagttages Uligheder, der mer eller mindre klart vise en større eller mindre Forskel i Alder.

Efter de ulige Maader, hvorpaa Sagnstoffet er behandlet, falde Vølsung-Gjukung-Kvadene i *flere Grupper****), som forudsætte hos Tilhørerne en større eller mindre Fortrolighed med Sagnene.

Først er der en Gruppe, som kan kaldes *Oversigts-Kvad*. Samtalens eller Enetalens Form bruges til i en Række korte Antydninger at give en samlet Udsigt over et større eller mindre Afsnit af Sagnet, navnlig over denne eller hin Hovedpersons Skæbner. Udsigten kan gives som *Fremsyn*, eller som *Erindrings-*

*) E. Beauvois: Hist. lég. des Francs, S. 456—457.

**) „Ár var, þat“, „Ár var þat alda, þá“ o: „Aarle var det i Tiderne, da“ (Helgakv. Hdb. I, Guðrúnarkv. I, Sigurðarkv. III) „I Fortids-Sagn har jeg hørt sige“ (Oddrúnargrátr). „Spurgt har man de gamle Ugerninger, som Mænd sammensmedede“ (Atlamál). „Ej var det nu eller igaar, det er lang Tid siden“ (Hamdismál).

***) Jvfr. S. Grundtvig: Uds. over Nord.'s her. Digt., S. 77 o. f.

gens *Tilbageblik*; i begge Tilfælde søges Tilhørernes Medfølelse vakt ikke saa meget ved selve Tildragelserne, som ved den Virkning, Tanken om dem gør paa Personernes Stemning. Det forudsættes altsaa, ej alene at Tilhørerne ere fuldstændig fortrolige med Æmnet i alle dets Enkeltheder — ellers vilde de ikke kunne nøjes med de korte Fingerpeg paa disse —, men ogsaa at de have hørt Tildragelserne saa tidt besungne, at den Digter, som vil bruge dem paany, maa søge nye poetiske Motiver for at vække Deltagelse, her *Skabneudviklingens Afspejling* i deres Sind, hvem den tænkes at ville ramme eller at have rammet. Dernæst er der nogle Kvad, som jeg vilde kalde *Situations-Digte*, fordi Kvadets Æmne ikke er nogen større eller mindre Del af Sagnets Handling, men en enkelt Situation, saaledes at denne kortelig angives, og derefter den poetiske Interesse væsentlig fæstes ved *Maaden*, hvorpaa de af den rammede Personer te sig derved. Det er givet, at ogsaa saadanne Kvad forudsætte Tilhørere, der i Forvejen ere fuldkommen fortrolige med Sagnet; thi ellers vilde de ikke nøjes med den enkelte Situation og Udfoldningen af *dens* poetiske Indhold, men spørge efter, hvad der da videre tildrog sig. Saa længe behøve de dog ikke at have tæret paa Sagnene, som de Tilhørere, for hvem Oversigts-Kvadene ere digtede; thi den enkelte Situations Udmaling hører endnu med til Sagnæmnets fuldstændige Gennemarbejdelse, som først derved naar sin Afslutning. Den ydre Form i disse Kvad er episk, for saa vidt Digteren i Indlednings- og Overgangsvers selv beretter, hvad der er sket og sker; men Hovedvægten hviler dog paa Personernes Stemningsudbrud; skulde man bruge de fra den græske Digtekonst afledede Benævnelser, maatte man kalde Formen episk-lyrisk med Overvægt af det Lyriske. En tredje Gruppe af Kvad er de væsentlig *dramatiske*. Æmnet er ikke en Situation, men et Moment i *Handlingen*; der sker Noget, oftest noget afgørende Vigtigt, som gøres levende for Tilskuerne paa den Maade, at de handlende Personer i Samtale udfolde den Patos, hvori Handlingen sætter dem; derigennem hidføres Udslaget, som enten antydes ganske kort i et Overgangsvers, eller slet ikke nævnes, men ligger givet i Samtalen; naar i dette Tilfælde Samleren jævnlige meddeler den ydre Handling's Hovedpunkter i et Prosa-indskud, saa ligger dette udenfor det oprindelige Kvad. Ogsaa her maa det være forudsat, at Tilhørerne iforvejen kende Sagnet i dets Helhed. Men, idet ikke en handlingløs Situation, saa at sige et Bimoment er grebet, men et mer eller mindre afgørende

Handlings-Moment, faar man dog det Indtryk, at dettes Udfoldning i nærværende Anskuelighed endnu maa have havt Nyhedens Interesse for Tilhørerne. Endelig er der en Gruppe Kvad, som maa kaldes ligefrem *fortællende, episke* (kun at man ikke tænker sig en med den homeriske analog Fremstillingsmaade), idet Digteren selv beretter den ydre Tildragelse, enten denne omfatter et større eller et mindre Afsnit af Sagnet, men selvfølgelig indfører Personerne talende, hvor der er Anledning til det. Forudsætningen er, at Tilhørerne faa noget Nyt at vide, i alt Fald en ny Fremstilling af det Kendte.

I Almindelighed skulde man synes at maatte kunne slutte, at det Kvad blandt flere, som forudsætter mest Fortrolighed med Æmnet hos Tilhørerne, er *yngst*. Slutningen vil ogsaa slaa til med Hensyn til Oversigts- og Situations-Digtene. Men med Hensyn til de dramatiske og fortællende Digte komme andre Egenheder til, som i det enkelte Tilfælde kunne ændre det Udslag, man efter det Ovenstaaende vilde finde sandsynligst.

Baade den episke og dramatiske Fremstilling findes brugt i Kvad, der efter alle andre Kendemærker maa regnes blandt de ældste, vi have. Det er muligt, ja det er sandsynligt, at den dramatiske Form har udviklet sig af den episke, ligesom det sædvanlige dramatiske Versemaal, den sexliniede Ljóðahátt-Strofe, vistnok er en Ændring af det episke Versemaal, den otteliniede Kviðuhátt-Strofe. Men dette Skridt i Udviklingen ligger da *bagved* det Udviklingstrin, paa hvilket vore ældste Oldkvad staa. Det er selvfølgelig ikke muligt i Almindelighed at afgøre, om de til os komne episke Digte i Kviðuhátt ere ældre eller yngre end Samtale-Digtene i Ljóðahátt.

Hertil kommer imidlertid en anden Omstændighed. Da *alle* de bevarede Kvad forudsætte en ældre Besyngelse, kan man ikke uden videre slutté, at de rent episke Digte, de, som synes at gaa ud fra, at Tilhørerne nu skulle have noget Nyt at høre, nødvendigvis skulle være *lige gamle*. Det er *altid* givet, at denne Forudsætning mer eller mindre er en poetisk Fiktion. Digteren taler, *som om* han meddelte noget Nyt, fordi denne Forudsætning falder lettest; men det Nye kan ligge, ikke i Æmnet, men i Udførelsen, saa at et temmelig ungt Digt kan se ud, som om det var det første, hvori Æmnet var behandlet. Man maa derfor ved de episke Digte holde sig til andre Kendemærker, blandt hvilke Stilen, navnlig den større eller mindre Rigdom paa poetiske Omskrivninger, samt disses større eller mindre Konstighed, er et

af de vigtigste; stundom kunne ogsaa Momenter i Indholdet give Vink. En ydre Egenhed er der dog, som indeholder et sikkert Tegn paa forholdsvis ung Alder. I Tidens Løb dannede der sig af Kviðuhátt ved en Udvidelse af den enkelte Verslinie (hvorfor senere skal gøres Rede, naar vi komme til Oldpoesiens metriske Beskaffenhed) et nyt Versemaal, den otteliniede saakaldte *Múlahátt*-Strofe. Hvor denne er brugt i episk Fremstilling, som Tilfældet er i nogle herhen hørende Kvad, kunne vi med temmelig Sikkerhed vide, at Digtet er yngre end Behandlinger af samme Æmne i Kviðuhátt; og jo fuldstændigere Verseformen er gennemført, des yngre maa Kvadet i Regelen antages at være.

Vi faa herefter følgende almindelige Regel for Aldersfølgen: *Episke Digte i Kviðuhátt* kunne baade være meget gamle og forholdsvis unge; her maa det enkelte Kvad nærmere undersøges, om man skal naa noget Resultat. Derimod kan *i Almindelighed* de andre Kvads Aldersfølge, naar vi begynde med de ældste, bestemmes saaledes: 1) *dramatiske Digte*, 2) *Situationsdigte*, 3) *Overigtsdigte*, 4) *Episke Digte i Múlahátt*.

Efter at have forudskikket disse almindelige Bemærkninger, skal jeg kortelig belyse de enkelte Kvad, holdende mig til den Orden, hvori de følge efter deres Plads i Sagnet, samt saaledes at jeg tager med paa hvert sit Sted, hvad der kan sluttes med Hensyn til tabte Kvad. Dog vil det af visse Grunde være rigtigst at begynde med de til Helge-Episoden hørende to Kvad.

Helge Hundingsbane-Kvadene høre begge til de episke Digte i Kviðuhátt, men ere af forskellig Alder, af forskellige Forfattere.

Det første Kvad om Helge Hundingsbane udmærker sig fremfor alle vore Oldkvad ved sin episke Holdning. Ingensteds indtager Skildringen af den ydre Handling saa stor Plads i Forhold til Personernes Ordskite. Man fristes herved til at tillægge Digtet en forholdsvis høj Alder. Der er imidlertid andre Tegn, som afgjort tale for det Modsatte. Lad os i Hast løbe Kvadet igennem.

Prægtigt og anelsesvækkende begynder det med Heltens Fødsel.

›Aarle var det i Tiderne,	da blev Helge,
Ørneskrig skingred,	den hugstore
sank hellige Vande	af Borghild baaren
fra Himmelfjelde,	i Braalunde.‹

›Nat var det i Gaarde‹, Norner komme og fæste Heltens Skæbne-

traade vidt under »Maanens Sal«, en i Øst og en i Vest, en i Nord — efter S. Grundtvigs Mening en Ulykkestraad, hvorved den tredje Norne vil modvirke de andres Lykkes-Løfter. Magt og Sejr skulle følge følge ham, Ravnene frydes ved det Bytte, som Sigmunds Søn skal skaffe dem. Hans Fader giver ham Navn og Gods, han voxer op »ved Venners Bryst, i straalende Glands«. Femten Aar gammel dræber han Hunding, giver ikke Bøder derfor og fælder saa *alle* Hundings Sønner. Alt dette *fortælles*, uden nogen indblandet Samtale, men i højt klingende, glimrende Vers. Mens Helten hviler sig fra Kampen, komme Valkyrjerne, som tidligere omtalt, og Sigrun opfordrer ham til at fri hende fra Hødbrodd, hvad han lover. Samtalen er helt kort. Han kalder sine Kæmper sammen videfra. Med uvanlig Pragt skildres Søtoget (V. 27—32):

Ned tog Styr mænd
Stavnteltene,
saa at de mange
Mildinger*) vaagned,
og Hildinger*)
hejsed ved Mast
Vindfangs-Dugen**)
paa Varinsfjord.

Aarer knaged
og Jærn braged***),
runged Skjold mod Skjold****),
roede Vikinger.
Susende gik
under Siklinger*)
ud paa Hav
Hærdrottens Flaade.

Saa var at høre,
da sammen tørned
Kolgas Søster†)
og Køle lange,
som brædes Braadsø
og Bjerg med hinanden.

Højere bød Helge
hale Sejl;
ej Mændene veg
i Vovedysten,
da gruelig Øgers
grumme Datter†)
over Stag-Traverne††)
styrte vilde.

*) Krieger-Benævnelser.

**) „Vefnistingum“, egentlig „Vævbulderet“, sigter vistnok til Lyden, naar Sejlet buldrer i Vinden, inden det hales ståt.

***) De Roendes Brynjer.

****) I Skjoldegangen langs Rælingen.

†) Bølgen.

††) „Stagstjörnmörum“, egentl. „Stagstyringsheste“. Staget er det Tov, som gaar fra Mastetoppen til Stavnen. Den Hest som styres med denne Tømme, er Skibet.

Men dem selv
Sigrun, fra oven,
og deres Færd
folkdjærv bjærged.
Ran hun vældig
vred af Hænde

Skum-Gangerne*)
ved Gnipalund.

Ind, mod Aften,
i Unavaag
flød den fagre
Flaade samlet.«

Gudmund Granmarssøn kommer for at spørge, hvem der er Hærfører, og nu følger det tidligere omtalte Skænderi mellem ham og Sinfjotle, som Helge afbryder. Hødbrodd selv møder, udaskes til Strid af Sinfjotle, der her ter sig værdigere, og stævner Høgne og andre Venner til sig. Kort, men livligt skildres Striden, under hvilken Valkyrjerne komme »fra Himlen« og Sigrun lover sig til Helge — »da slutted Striden«.

Der er en stor Forskel mellem Fremstillingskonsten i dette Kvad og de to først omtalte Heltekvad: Vølunds-Kvædet og Helge Hjørvardssøns Kvæde. Der er det, hvad alt tidligere er bemærket (se S. 256), som om Udtrykket havde ondt ved at bane sig Vej. Her derimod have vi et langt mere udarbejdet Digt, vel bygget og vel afrundet, fyldigt skildrende, ja udmalende, og, medens i Helge Hjørvardssøns-Kvædet Atles og Hrimgerds Samtale ved Versemaalet adskilles fra det Øvrige, er her det tilsvarende dramatiske Moment — Gudmunds og Sinfjotles Ordtrætte — arbejdet ind i den episke Form, saa at sige smeltet op i den. Alt dette kunde nu endda tænkes at være Vidnesbyrd om ulige Skjaldegave; men hvad der afgjort røber en anden og langt senere Tidsalder, ere de forholdsvis mange og statelige Kenninger — af samme Slags som Hymerskvædets —, medens Hentydningerne til Sinfjotles Ungdom, Navnet »Grane« brugt som fælles Navn om en Hest, endelig den i Navnet »Braavold« liggende Hentydning til det sidste store Heltesagn: det om Braavoldslaget, alt sammen klart nok viser, at Digteren har havt bag sig, som vel kendte Sager, ej alene Vølsungsagnene, men vistnok hele Mængden af heroiske Oldsagn. Endelig ligger ogsaa i Valkyrjens fuldstændige Sammensmeltning med Elskerinden, sammenholdt med deres kendelige Adskillelse i Helge Hjørvardssøns-Kvædet og det næsten svævende Forhold i nogle af Kvadene om Sigurd, endnu et Vink om forholdsvis ung Alder.

Det andet Kvad om Helge Hundingsbane er ikke en Fort-

*) »Gjålfdyr«, egtl. Brændingsdyr, Skibene.

sættelse af det første. Det er øjensynlig, ligesom Helge Hjørvardssøns-Kvædet, en Samling Brudstykker, som *Samleren* har søgt at arbejde sammen til et Hele ved Hjælp af Prosainskud.

Først fortælles udførligere om Helges Angreb paa Hunding: Helge røber sig for Heming Hundingsøn og eftersøges hos sin Fosterfader Hagal af Hundings Spejdere, blandt hvilke den ogsaa i andre Sagn forekommende Ulykkestifter Blind Bølvise (som nok skjuler Odin selv); Helge dølger sig i Trækvinde-Dragt, kendes dog af Blind Bølvise paa sine hvasse Øjen, men bjærges ved Hagals Snuhed, idet denne udgiver Kvinden for Helges Søster. Af det Kvad, der sikkert har været til herom, og som godt kan have været ældre end 1ste Helge Hjørvardssøns-Kvædet, ere kun fem Strofer levnede. Saa kommer, indledet med et Par Linier, hvori Samleren for egen Regning siger, at Sigrun var den genfødte Svava, otte Strofer, indeholdende Sigruns og Helges første Samtale, efter Kampen med Hunding. I et tredje Stykke indflettes fire Strofer, som skildre Sigruns første Elskovsmøde med Helge: hvordan hun tog ham om Hals og kyssede ham og bad ham hjælpe sig mod Hødbrodd, samt fik hans Løfte derom. Det heder om dette lille Stykke i det forudgaaende Prosainskud: »Som der siges i *i det gamle Vølsungkvæde*«. Da disse Ord ikke anvendes om det foregaaende Brudstykke, er det rimeligt, at disse to *ikke* have hørt til samme Digt. Det næste Stykke gengiver i Prosa-Sammendrag Skildringen af Skibsfarten fra 1ste H. Hdb.-Kv., samt dernæst Begyndelsen og Slutningen af Gudmunds og Sinfjötles Ordtrætte. Samleren tilføjer: »Som før er skrevet i Helges Kvæde . . . »og er dette end skrevet«; han synes altsaa at henvise til det foregaaende Digt. Men de i det nærværende anførte Strofer ere tildels forskellige; navnlig ere begge Ordkæmperne mindre nærgaaende; kun Helges Formaningsord (2 Strofer) ere næsten ordret de samme. Mon ikke Samleren her har havt for sig Levninger af et *ældre* Kvad — et Kvad, hvori samme Situation har været skildret mindre stærkt og mindre udførligt? Man maa da forudsætte, at Digteren af 1ste H. Hdb.-Kv., har kendt det samme og optaget Strofer deraf, men tillige udført Tanken deri fyldigere i sin Omdigtning. Resten af Digtet, hvoraf det Meste tidligere er meddelt i Oversættelse, indledes med en kort Melding i Prosa om Grønmarssønnernes Fald, og afbrydes af et Indskud, hvori Helges Bryllup og hans Fald for Dags Spyd berettes. Alt dette synes at være af én Støbning. Der er det Særegne ved det, at, medens iøvrigt kun

Kviðuhátt er brugt, ere Helges Trøstord til Sigrun, da hun græder over sin Fader og sine Brødre, i en Ljóðahátt-Strofe. Afgørende kan vel ikke en saadan liden Uregelrethed tale for ældre Tid; men et Vink ligger dog deri. Hvad der derimod giver saavel hele Slutningspartiet af 2det H. Hdb.-Kv. som de foregaaende Stykker et afgjort ældre Præg end 1ste H. Hdb.-Kv., er Stilen, der næsten slet ingen Kenninger indeholder, og hvor en større Inderlighed fuldt opvejer hints større Pragt i den poetiske Udmaling. Hertil kommer endelig, at her ingen Hentydninger findes til de andre Vølsung-Sagn.

Jeg forestiller mig da Forholdet saaledes, at der henimod Slutningen af den hedenske Folkedigtningstid har foreligget forskellige Kvad om Helge Hundingsbane, mer eller mindre bevarede i Folks Erindring. Bedst har man husket, hvad der handlede om hans Møde med Sigrun efter Kampen med Granmars sønnerne, samt især Forbandelsen over Dag og hendes Møde med Helges Genfærd; men det Foregaaende laa hen som Ruiner. En yngre Skjald har da foretaget sig at fremstille i et nyt Kvad, tildels bygget paa Levningerne af de gamle, Heltens Ungdomshistorie, og har gjort det — med overlegent Suille og stor Begjæstring — i en nyere, noget prægtigere Stil, end man tidligere havde kendt. Alle disse Behandlinger af Æmnet ere komne jævnsides til Samleren af den ældre Edda. Derimod har — dette maa ikke overses — Forfatteren af Vølsungasaga kun kendt det 1ste H. Hdb.-Kv., som han uddrager (Kap. 9); det var rimeligt, at dette Kvad, som var i en nyere Smag, huskedes bedre og af flere Folk end det andet.

Tabte Kvad om Sigmund Vølsungson og om Sinfjötle kunne spores i Vølsungasaga samt i det lille Prosastykke »Sinfjötlaok»: i den ældre Edda. Vel er Irdholdet, især for de tidligere Afsnits Vedkommende vistnok stærkere omdannet og sammendraget, end ellers Sagamandens Uddrag, saa at Kvad-Stilen er mindre kendelig her, og Grænser mellem Kvadene lade sig vanskelig paavise. Kun vise Hentydningerne i 1ste H. Hdb.-Kv. til Sinfjötles Ungdom, at der i Folkedigtningstiden maa have været Sange herom. At Ordskiftet mellem Sigmund og Siggy, inden hun gaar ind i Ilden, ikke skulde stamme fra et Kvad, er utænkeligt; det maa da have handlet om Siggeirs Indebrænding. En liden Levning deraf er heldigvis bevaret i Sugaen, hvor der for-

tælles om Sigmunds og Sinfjötles Fangenskab i Højen, og hvordan de slap ud:

»Stærke ristede de
den store Hælle,
Sigmund — med Sværd —
og Sinfjötle.«

Dette Halvvers er nok til at vise os, at Digtet har været i Kviðuhátt. Har det været et længere Kvad, saa kan det gerne have omfattet Helge-Episoden, og været det samme »gamle Vøl-sungkvæde«, hvoraf et Par Strofer meddeles i 2det H. Hdb.-Kv. At Sinfjötles Død har været behandlet i et eget Kvæde, er tydeligt nok. Ligeledes røber Fortællingen om Sigmunds Død et tabt Kvad herom, som maaske kan have omfattet Hjørdis's Bortførelse til Danmark og Sigurds Fødsel der; mulig har da Samtalen mellem Hjørdis og Kong Alf, hvorved den forment Trælkvindes Stand opdages (Sagens Kap. 12), været i Ljóðahátt.

Gripisspá (*Griper's Spaadom*) eller det første Kvæde om **Sigurd Faavnersbane**, som er stillet forrest i Rækken af Kvadene om Sigurd, burde maaske bytte Plads med det følgende: »Reginsmál«; thi Sigurds Besøg hos Morbroderen Griper hører til i Tildragelsernes Række foran det sidste Afsnit af Reginsmál. Det er, som tidligere bemærket, et Oversigts-Kvad, altsaa hørende til de yngste poetiske Behandlinger af Æmnet; skønt næsten udelukkende Samtale, er det i Kviðuhátt, ikke, som de gamle dramatiske Digte, i Ljóðahátt. Sigurd, hvis Opfostring maa forudsættes fuldført, deri medregnet hans Udrustning med Sværd og Hest, opsøger Griper for at faa sin Fremtids-Skæbne at vide: »Sig Du mig, om Du véd det, Morbroder, hvorlunde Sigurds Liv skal vende sig!« Han svarer:

»En Helt vorder Du,
herligst under Solen,
højest baaren
blandt Høvdinge,
snar til Gave,
sen til Flugt,
af Aasyn ædel,
i Ord vis.«

»Hvad er det Første, jeg skal øve, naar jeg gaar fra din Gaard?« spørger Sigurd. »Hævne din Fader«, svarer Griper — og saaledes føres Vexeltalen videre, hver Replik en hel Strofe, indtil Mødet med Valkyrjen og hendes Runesange ere nævnte. Da siger Griper, paa Sigurds Spørgsmaal, hvad hans Skæbne videre skal blive, at han skal komme til Heimer som hans Gæst, men afbryder med de Ord:

»Af Hu foer mig
hvad før jeg vidste —
frit ej længer
frem i Tiden!«

Sigurd aner, at Griper véd om Sorger, der skal ramme ham. Griper vægrer sig fremdeles og siger, at han er ikke fremvis og har glemt, hvad han vidste. Sigurd vil vide Alt. Han er ikke, svarer Griper, skabt til Skam, thi han vil altid blive Verdens navnkundigste Mand. Sigurd vil ikke gaa, før han har faaet Alt at vide. Da endelig begynder Griper at mælde ham det Sørge- lige, som forestaar ham. Sigurd spørger stadig om Mere, og saa- ledes kommer hele hans Levnet frem i Hovedtrækkene lige til hans Død. »Skæbnen kan man ikke overvinde«, siger Sigurd, da de skilles: »bedre havde Du spaaet mig, om Du havde maegtet det«. Griper slutter:

»Det trøste din Hu,	ej herligere Mand
Hærfører!	oven Mulde fødes,
den Lykke ved Kongens	under Solens Sæde,
Levned hænger:	end Sigurd vil tykkes.«

Skjalden har været levende gennemtrængt af den Grundtanke i Sigurds-Sagnet, at *Æren er mere værdt end Livet*. For at give den et inderligt Udtryk har han stillet den unge Helt lige over for Spaadommen om alle hans kommende Uskæbner. Han er i denne Situation sig selv lig: ungdommeligt utaalmodig, fuld af Æresfølelse — værst af alt det Onde tykkes ham det, at han skal bryde sit Ord til Brynhild — og modigt seende sin Skæbne under Øje. Gripers medfølende Senhed til at aabenbare Alt forhøjer det vemodige Indtryk. Det er en smuk Genklang af Heltens Livskamp, men kun en Genklang. Forøvrigt kan det gerne være, at der har været et *andet*, til den ældre Slags Besyngelse hø- rende Kvad om den nys kampvoxne Ynglings Besøg hos Mor- broderen, formodentlig tillige om Raad og Advarsler, givne ham ved denne Lejlighed. Af et saadant Kvad synes der nemlig at være Spor i en dansk-norsk Vise fra Middelalderen (som vi senere ville komme til).

Reginsmål (*Regins Taler*), som Bugge og S. Grundtvig have kaldt det Stykke, der tidligere efter nogle Papirshaandskrifter kaldtes: „*Andet Kvad om Sigurd Faavnersbane*“, er atter en Sam- ling Brudstykker af flere Kvad. I en Prosainledning fortælles, at Regin blev Sigurds Opdrager, samt *Myten om Odderdrabet*, indtil hvor Andvare fanges af Loke. Derpaa følge, sammen- knyttede ved Prosaindskud, Stykker af et eller flere Kvad: Sam- taler mellem Loke og Andvare, Loke og Hreiðmar, Hreiðmar og hans Døtre (efter at Faavner har givet Faderen Baanesaar),

samt en Replik af en Samtale mellem Regin og hans Søster Lyngheid. De fleste Strofer ere i Ljóðahátt, et Par i Kviðuhátt; de synes dog at høre uadskillelig sammen med de andre, saa man her kunde formode en forsætlig Skiften Versemaal, uden at det rigtignok ses, hvad Grunden skulde være dertil; hvis ikke, ere de Levninger af flere Kvad om samme Æmne, blandede sammen. Skjalden har digtet med Vølsungsagnene i Tankerne; ti han lader Loke sige om Gullet, at det skal volde Strid blandt Frændier om en Frænke, men de Fyrster, som det vil gaa ud over, ere endnu ufødte. Alligevel bære disse Strofer Præg af høj Ælde. Derpaa følge, med Prosastykker foran og imellem, to Kviðuhátt-Strofer, hvori Regin modtager Sigurd hos sig og lover ham Opfostring, samt en, hvori Sigurd nægter at angribe Faavner, før Faderen er hævnnet. De høre vistnok til et ellers *tabt Kvad* om *Sigurds Opfostring*, hvoraf der findes Spor i Sagaens Fortælling om, hvordan Gram blev smedet og hvordan Sigurd fik Grane. Endelig komme de før omtalte Strofer om *Hnikars Møde med Sigurd paa Sætoget* (se S. 238), hvori Kviðuhátt- og Ljóðahátt-Strofer ere saaledes sammenblandede, at man snarest maa formode, de ere Levninger af to Kvad.

Fáfnismál (*Faavners Taler*). I en kort Prosainledning fortælles, at Sigurd har gennemboret Faavner — hvad oprindeligt maa have været Genstand for et nu tabt Kvad, thi Vølsungasaga meddeler det udførligere, navnlig med den, i Billedet paa Ransundsberget iagttagne Omstændighed, at Ormen stikkes *nedenfrå*. Utysket spørger sin Drabsmand om Navn, og nu begynder den tidligere (se S. 271—72) uddragne Samtale i Ljóðahátt, som optager Størstedelen af Kvadet og ender med Faavners Død. Derefter følger samtalen mellem Sigurd og Regin. I Prosa fortælles det, hvorledes Sigurd bliver klog paa Fuglesang. Til sidst kommer Fuglenes Vexelsang, hvori Sigurd raades til at fælde Regin, og han, efter Regins Drab, vises til Gjukes Gaard og til Hindarfjæld.

Intet synes at være tabt, og Digtet forklarer sig selv. Prosa-indskudene ere væsentlige overflødige, da man maa gaa ud fra, at Tilhørerne have kendt den ydre Handling. Det er et vel afrundet, helstøbt lidet Drama af stor Skønhed. Et *Drama* er det, ikke et Situations-Digt, skønt det først begynder, efter at Ormen har faaet Banesaar. Thi ikke de derved fremkaldte Følelser ere Digtets Æmne, men en Handling, hvorfor hin Helte-

gerning er Forudsætningen, nemlig *hvorledes Sigurd ledes til at tage Guldet*, hvorved han hjemfalder til Skæbnens Magt. Gennem Replikkerne udfoldes dette med stor Anskuelighed og stor Sikkerhed. Af Faavners Mund faar man at vide, hvad det gælder at tage Guldet, i Sigurds Ord aabenbarer sig den Sindsstemning, som stiller ham blot for Fristelsen. I det vredladne Ordskifte mellem Sigurd og Regin rykker Afgørelsen nærmere; man føler, at En af dem maa falde. Fugleskrigene skingre i Luften og give Sigurds Vilje det sidste Stød, og underlig gribende tegner til sidst deres Slutningssang de flygtige Skygge billeder af de skønne Kvinder, som Helten skal træffe. Karakterskildringen er sikker og levende, Diktionen udmærket kraftig. Det Sind, som fremfor Alt gør Sigurd til vore Forfædres ypperste Helteideal, faar i nogle Strofer et Udtryk saa kærnefuldt, at de kunde sættes som Motto over hele det nordiske Oldtidsliv, fremfor alle den ovenfor anførte: »Min Hu mig ægged« o. s. v. *Helstøbt* er Digtet, skønt det i Hast kunde synes anderledes; thi nogle Strofer (V. 12—15), der i Sigurds og Faavners Samtale afbryde Sammenhængen, ere saa aabenbart indskudte, at de uden videre kunne tages bort*). Naar man i den Omstændighed, at, medens ellers *Ljóðahátt* alene er brugt, ere i Fuglesangs-Partiet *Kviðuhátt*-Strofer indblandede, har villet se Spor af andre Kvad, saa er dette, som S. Grundsvig har gjort opmærksom paa, vistnok urigtigt: de forskellige Versemaal ere anvendte med Vilje for at fremhæve den forskellige Tone i de tre Fuglesang**).

*) Faavners Ord i V. 11, at Nornerne ville ramme Sigurd, har fristet en Foredrager til at lade Sigurd spørge og Faavner give Oplysning om, hvilke Slags Norner der er, og hvad den Holm hedder, hvor Aser og Norner skulle mødes.

**.) Først kvæde to Fugle i *Kviðuhátt*, ligesom roligrere: „Der sidder Sigurd og steger Faavners Hjærte; klog var han, om han aad det selv —“ „Der ligger Regin og ruger paa Svig; den Ulykkestifter vil hævne sin Broder.“ Saa synger den tredje Fugl, ligesom skingrende op, i *Ljóðahátt*: „Et Hoved kortere lade han den graa Niding fare til Hel! For alt Guld det kan han da ene raade.“ Atter tale de to (vistnok de samme, ikke, som Samleren angiver, en fjerde, femte o. s. v.) i *Kviðuhátt*: „Flink var han, om han lød Eders Raad, Søster.“ — „Ej er saa klog Hilde-Stortræt, som jeg trode, hvis han lader Broderen slippe, siden han har dræbt den anden,“ og atter skriger den tredje Fugl, i *Ljóðahátt*: „Meget uforstandig er han, om han sparer den Folkeufærd — den ishaarde Jøtun gøre han et Hoved kortere.“ Da svarer Sigurd — fremdeles i *Ljóðahátt* — at saa

Saa vel dette sidste Træk som enkelte Kenninger gøre det sandsynligt, at Fáfánismál ikke hører til de allerældste Digte i Rækken. Men umiskendeligt er det dog, at det er udsprunget af en endnu fuldkommen frisk Begejstring for Æmnet. Sigurds Høltedaad var dengang endnu ikke bleven en gammel velkendt Historie. Kommer hertil, som tidligere bemærket, at Fuglene ikke synes at vide Noget om, at Sigrdriva og Brynhild ere en og samme Person, nødes man vistnok til at sætte dette smukke Digt temmelig langt tilbage i Tiden.

Sigrdrifumál er saa meget omtalt i det Foregaaende, at jeg her kun behøver at pege paa de alt antydede Grunde for den Formodning, at det hører til de ældste Vølsung-Kvad, ja maaske det ældste af alle. Valkyrjen staar endnu her fuldstændig adskilt fra Elskerinden, endogsaa med et andet Navn, og baade Runesangene og Heldraadene svare nøje i Indhold og Aand til den Del af Hávamál, hvilken man maa antage for ældst og hjemmehørende i Folkedigtningens Blomstringstid: Endelig er Versemaal *Ljóðahátt*; thi vel ere nogle Strofer i *Kviðuhátt*; men nogle af disse — de halvfemte i Noten, S. 289—90 omtalte — ere øjensynlig indflettede i Indledningen fra et andet Kvad, hvilket sagtens ogsaa gælder om V. 1; de øvrige, nemlig V. 5: »Øl jeg bær Dig« o. s. v. samt V. 15—17: »Paa Skjold han kvad dem ristede« o. s. v. have sine gode Grunde i selve Digtet: V. 5 danner *Indledningsordene* til Runesangen og er derfor meget passende affattet i et andet Versemaal, for at skille den for Øret fra det Følgende; V. 15—17 indeholde Opregningen af alle de Steder, hvorpaa Runer vare ristede, og her tilbød sig atter de fire Liniepar som en mere passende Form for en saadan *Remse*, end *Ljóðahátts* to og to Liniepar, adskilte ved en længere enkelt Linie, hvorved Farten ligesom stadig afbrydes.

Tabte Kvad om Sigurd, Brynhild og Gudrun hørende til mellem *Sigrdrifumál* og »Brot af Sigurdarkviða«, kunne uden stor Vanskelighed genkendes i *Vølsungasaga*. Bag *Sagaens* Kap. 23—24 om *Sigurds og Brynhilds Trolovelse* ligger saaledes et Kvad (1), hvilket jeg ovenfor har tillagt en højere Alder, fordi

galt skulde det ikke gaa, at Regin blev hans Banemand; nu skulde begge Brødre fare til Hel. Endelig lyder, efter Drabet, Fuglekoret om de fagre Kvinder i *Kviðuhátt*.

det ikke synes at have betragtet Sigdriva og Brynhild som én Person. Det Poetiske har ligget i Modsætningen mellem de to Unges Elskovsglæde og Anelsen om kommende Adskillelse, som Brynhild bærer paa. Omvendt røber Indholdet af Kap. 25: *Guðruns Besøg hos Brynhild*, for at denne skal udlægge hendes Drømme, hvilket lige saa tydeligt er Omskrivning af et tabt Kvad (2), en yngre Alder, da dels Sigurds Fødsel og Ungdomsdaad, dels Rækken af de kommende Tildragelser opregnes; det turde vel endog have været et Oversigts-Kvad, Sidestykke til Grípisspá. Om der har været etsærskilt Kvad (3) om *Sigurds Modtagelse hos Kong Gjuka og Giftermaal med Guðrun* — Sagaens Kap. 26 —, er mindre klart, men synes rimeligt. Des vissere er det, at der har været et Kvad (4) om *Bejlertoget til Brynhild* — Sagaens Kap. 26—27 —; derom vidne de to prægtige Kviðuhátt-Strofer, som skildre Sigurds Ridt gennem Ilden — samt ligeledes et (5) om *Guðruns og Brynhilds Trætte* — Sagaens Kap. 28 —; man kunde fristes til at tro, at det havde været et Ljóðahátt-Kvad, da Samtalen har et stærkt dramatisk Sving; men en levnet Strofe viser, at det har været i Kviðuhátt. — Om *Brynhilds første Samtale med Gunnar* — i Begyndelsen af Sagaens Kap. 29 — har udgjort et eget Kvad eller maaske den nu tabte Begyndelse af »Brudstykket«, er uvist; men des klarere er det, at vi have Genklangen af et meget smukt, bestemt afsluttet Kvad (6) i Sagaens Fortælling — Kap. 29 — om *Sigurds sidste Møde med Brynhild*. Ogsaa dette Kvad har været i Kviðuhátt; det viser den levnede Strofe: »Út gekk Sigurðr« (»Sorgtung Sigurd« o. s. v.) hvorom det heder i Sagaen: »Som det heder i *Sigurðskvæde*«.

Bugge mener, at dette »Sigurðskvæde« kan have været det samme Digt, som vi have en Levning af i det for omtalte **Brot af Sigurðarkviðu**. Det synes dog rimeligere at hin Strofe har udgjort Slutningen af et særskilt Kvad. Brudstykket *ender* med, at Brynhild aabenbarer, hvorledes hun har vildledt Gunnar, og bevidner Sigurds Troskab mod Fostbroderen — og der er ingen Grund til at antage, at Kvadet har været længere —; men det er da sandsynligere, at det Tabte *kun* har indeholdt Forudsætningen for Brynhilds Bekendelse, d. e. hendes Eggelse og Løgnen, end at den lange Samtale med Sigurd skulde have gaaet forud i samme Kvad. Hvorom Alting er, saa viser Brudstykket os aabenbart Besyngelsen af Sigurds og Brynhilds Endeligt paa et *ældre* Trin end de andre tre herhen hørende Kvad, som end-

nu haves. Saa knapt som muligt slutter Fremstillingen sig om Æmnet: hvordan Brynhild afstedkommer Mordet og haaner Morderne. Skjalden har tilfulde følt, hvad der foregaar i hendes Sjæl og lådet hende røbe det, men i saa faa og korte Ord som muligt. Alt Andet berettes ligeledes i yderste Korthed. Efter Strofen, hvori Høgne har udtalt sin Mistanke til Brynhild heder det (V. 4): »Somme Ulven stegte« o. s. v.: hvorledes Guthorm blev styrket til Daaden; hvad dette skulde sige, maatte Tilhørerne slutte sig til. Lige saa kort heder det (V. 5): »Slagen blev Sigurd, sønden Rinen«; højt fra Gren skreg Ravnen: »Paa Eder vil Atle Egg rødne, brudt Ed Eders Bane volde.« Det er Alt, hvad der mældes om selve Drabet. Ravnen maa, ligesom Fuglene i Fáfnismál, aabenbare Menneskenes lønlige Tanker, her den efter Udaaden vaagnende Anelse om Gengæld. Gudrun »staar ude« og spørger efter Sigurd, siden hendes Brødre ride forrest (V. 6) — heraf faar man at vide, at de komme ridende hjem. Høgnes Mælding om Drabet er atter lige saa kortfattet, som malende (V. 7):

»Sigurd har med Sværd vi ludende staar ved Kongens
sønderhugget; Lig hans Graahest.«

Intet episkt Kvad ligner saa meget Vølundskvædet i denne Fremstillingens Strænghed. Endelig er det vistnok et sikkert Tegn paa Ælde, at vi her have den *tyske* Overlevering, for saa vidt som Sigurd dræbes ude, ikke i Sengen (hvorimod Guthorms Anvendelse i Stedet for Høgne til Drabets Fuldbyrkelse alene hører til den nordiske Form af Sagnet). Ja, de faa Ord, hvormed Gudrun svarer paa Høgnes Mælding: »Svart mælder Du svarest Udaad! Trolde have Gunnar, Sigurds Banemand! Hævn skal ramme hadeful Hu« (V. 11)*), kunde friste til den Gisning, at man ogsaa i Norden paa et tidligere Trin havde kendt den tyske Overlevering, hvorefter Gudrun voldte Brødrenes Fald.

En senere Fremstilling af Æmnet foreligger i **det tredje Sigurdskvæde**, som ved sin Benævnelse »det korte« røber, at der har været et andet, længere Kvad, maaske omfattende hele Rækken af Tildragelser fra Sigurds Ungdom af, i saa Fald sandsynligvis ældre end nærværende. At dette i alt Fald er forholdsvist yngre, kan sluttes *dels* deraf, at Forf. aabenbart med Forsæt forbigaar, skønt han forudsætter Brynhilds Løgn, vistnok fordi det var et vel kendt og andensteds noksom brugt Motiv,

*) Nogle Strofer ere skrevne her i urigtig Orden.

dels deraf at den nordiske Overlevering om Sigurds Død i Sengen hos Gudrun her fuldstændig har fortrængt den tyske, *dels* endelig deraf, at Jormunrek-Sagnet nu er knyttet til Sagnkredsen. Alligevel hører Kvadet til den ældre episke Besyngelse, skiller sig navnlig i Stil ikke sønderlig fra Brudstykket, kun at Fremstillingen er noget bredere og ordrigere, og er i det Hele paa Grund af Sigurds og Brynhilds ophøjet-ædle Fremtræden et af vore vigtigste og smukkeste Heltekvad.

Frå en øjensynlig senere Tid er derimod **det første Gudrunskvæde** (i Edda nedskrevet mellem de to sidst nævnte Digte). Det er et »Situations-Digt« i Ordets strængeste Forstand. Hele Interessen hviler paa, hvorledes Gudrun og Brynhild te sig i Anledning af Sigurds Død. Vel »sker der Noget«, idet Gudrun bringes til at tale; men dette er en Bevægelse, der kun vedkommer Stemnings-Spillet i Sindene; det griber aldeles ikke ind i den ydre Handling. Forøvrjgt er Kvadet i sin Slags det skønneste, vi have.

Yngst af de fire til denne Del af Sagnet hørende Edda-Kvad er vistnok **Helreid Brynhildar**. Det er nær ved at staa paa »Oversigts-Digtenes« Trin, idet dets væsentlige Indhold er et Tilbageblik. Men dette gives dog ikke ligefrem for Tilhørernes Skyld. Der er endnu et Situations-Moment, idet Brynhild ved Gygjens Beskyldninger drives til at rede for sig og Sigurd. Desuden er det jo helt kort og Tilbageblikket er fæstet paa et enkelt Moment af den forudgaaende Handling, medens ellers den Slags Digte omfatte en længere Række Tildragelser.

Dette gælder saaledes om det næste Kvad i Rækken, **Det andet** eller »gamle« **Gudrunskvæde**. Tilhørerne henflyttes til Tiden, da Gudrun var Atles Hustru. Kong Thjoðrek var hos Atle — et interessant sagnhistorisk Datum; thi denne Bemærkning i Prosainledningen viser, at man paa Island, paa den Tid da Edda samledes, allerede havde faaet Nys om den tyske Overlevering, ifølge hvilken Didrik-Sagnet sættes i Forbindelse med Vølsungsagnet, hvad der ellers ikke er Spor af før i Didriks-Sagaen. Det heder nu videre, at Gudrun klagede sine Sorger for Thjoðrek, saa kommer Kvadet, begyndende med Sigurds Drab. Hvad der fortælles derom (V. 1—10) er tydelig en Udvidelse af den korte Beretning i Brudstykket: Sigurd er herefter fældet ude, Hestene komme blodstænkte hjem, Gudrun taler til Grane:

»Grædende gik jeg	fugtig en Kind
med Grane at tale,	jeg Folen spurgte;

sit Hoved Grane Hingsten vidste,
mod Græsset sænked, hans Herre var død.«

Paa lignende Maade er hendes Ordskitte med Høgne en Udmaling af det i Brudstykket. Derpaa fortæller hun, hvordan hun var flygtet til Halvs Hal i Danmark og havde siddet der med Thora Haakons Datter og vævet Billeder af Heltefærd, indtil Grimhild lod hende hente af Brødrene, gav hende Glemselsdrikken og fik hende gift med Atle. Nu har nylig Atle vakt hende en Nat og fortalt hende onde Drømme, som i Virkeligheden tyde paa, hvorledes hun skal dræbe ham og hendes egne Sønner og lade ham æde deres Kød, men som hun udtyder som intetsigende.

»Siden laa jeg mærk i Hu.
søvnløs paa Lejet, Det mindes jeg vel,«

slutter hun (V. 45). Det er, som man ser, ikke noget helt kort Digt. Fremstillingen er rigere paa Enkeltheder, end i noget tidligere omtalt Digt, med Undtagelse af det 1ste H. Hdl.-Kv. Der er imidlertid det Særegne ved det, som skiller det fra andre tilbageskuende Oversigts-Kvad, at den, i hvis Mund det er lagt, saa at sige træder tilbage, hvor andre Personer træde op, og lader dem faa Ordet, saa at man med ringe Ændringer, næsten blot ved at forandre »jeg« til »hun«, kunde forvandle det til et almindeligt fortællende Digt. Derfor har Grundtvig ytret den ingenlunde usandsynlige Formodning, at vi her have et oprindelig episk Digt — det maa saa være yngre end »Brudstykket: —, der paa en Tid, da man havde faaet Smag for tilbageskuende Enetaler, er blevet omdannet, saa det kunde passe i den nye Form.

Det tredje Gudruns-Kvæde — et lidet Digt paa 10 Strofer — er igen simpelt fortællende. Indholdet er en ellers ukendt Historie om, hvorledes en Terne i Atles Gaard, Herkja, havde beskyldt Gudrun for at bole med Thjødrek; men hun renser sig ved at tage Stene op fra Bunden af en sydende Kedel, hvorpaa Herkja maa gøre det Samme, og, da hun skolder sig, bliver sænket i en Myr.

Derimod finde vi i **Oddrunargrátr** (*Oddruns Klage*) den tilbageskuende Enetale næsten fuldstændigt raadende. Thi vel fortæles det først, hvordan Oddrun, Atles Søster, kommer og hjælper en Veninde, Borgny, i Barnsnød. Men dette er kun Anledning til en Samtale mellem de to, der hurtig gaar over til Enetale.

idet Oddrun klagende skildrer sit Livs Ulykker, hvilket udfylder Størstedelen af Kvadet: V- 13—31. Man faar heraf at vide, at Kong Budle døende havde bestemt Oddrun til Gunnars Brud, men Brynhild til at være »óskmey« o: Valkyrje; Brynhild var bleven Gunnars Brud ved Svig og havde hævnnet sig; saa havde Gunnar bejlet til Oddrun, men Atle afslaaet det; alligevel havde de elsket hinanden i Løndom; Atle havde først ikke villet tro det; men, siger Oddrun meget sandt:

»Aldrig burde man for Andenmand
borge saa vist i Elskovs-Sag;«

det var blevet opdaget, — og her lige efter følger Beretningen om, at Gjukungerne vare komne til Atles Gaard og Hjærtet skaaret ud af Høgne samt Gunnar kastet i Ormegaarden, saa man maa antage, Meningen er, at deres Død skal være Hævn for Oddruns Forførelse. Om Gunnars Død faar man at vide, at den Orm, der aad sig ind til hans Hjærte, var Atles Moder, samt at han slog Harpen for at kalde den fraværende Oddrun til Hjælp; men hun kom for sent til at frelse ham. Tidt undres hun over, at hun endnu lever, saadan som hun har elsket »Sværduddeleren«.

Digtet slutter:

»Sad Du og lytted, Ingen lever
mens jeg sagde Dig efter egen Lyst.
Uskæbner mange, Nu er til Ende
mine med de Andres. Oddruns Klage.« —

Som man ser, tænkes Oddruns Besøg hos Borgny senere end Gjukungernes Fald. Digtet burde egentlig havt sin Plads i Edda efter det næstfølgende: »Atlakvida«. Hovedæmnet: Oddruns og Gunnars Elskov, som Atle ikke vil tillade, er et Træk i Sagnet, som har været til, før det 3dje Sig.-Kv. digtedes; thi Brynhild hentyder dertil i Ord, som i hendes Mund have en egen blød Klang:

»Hun skal elske Dig, om os var given,
som jeg havde skullet, saa god Skæbne,«
og som tydelig klinge igen i Oddruns Ord:
»Men jeg fik til Gunnar — Ring-Brydern —
god Vilje, som Brynhild havde skullet.«

Det er klart, at de to Kvad svare til hinanden, og »Oddruns Klage« maa da visselig være yngst af dem. Paa senere Tid tyder det ogsaa, at Brynhild her ligefrem kaldes »óskmey«, og at hendes Valkyrje-Hværv, om man saa maa sige, opfattes som Noget, hendes Fader kunne bestemme hende til. Endelig kunde

Sagnet om, at den store Orm, der dræber Gunnar, er Atles Moder, synes at tyde hen paa en endnu senere Tid, end »Atlakvíða«, ja selv »Atlamál« stamme fra; thi intet af disse Kvad kende dette Motiv, skønt de begge omtale Gunnars Død i Orme-gaarden, lige saa lidt som de ymte om, at Gunnar slog Harpen for at hidkalde Oddrun: Meningen er kun, at han ved Harpe-slætten viser Trods mod Dødskvalen. I alt Fald maa Oddruns Klage betragtes som et forholdsvis ungt Kvad.

De to følgende Kvad, som nævnes efter Atle, anses for de *youngste* Heltekvad i Edda. En ydre Grund til denne Antagelse er Verse-maalet; her møde vi nemlig Málahátt-Strofen for første Gang. En indre Grund er, at Stilen i begge Kvad er prægtigere end i de foregaaende (med Undtagelse af det 1ste H. Hdgb.-Kv.). Men Verseformen staar dog ikke paa samme Trin i begge Kvad. I »Atlakvíða« er Rytmen endnu vaklende; mangt Halvvers, ja Helvers kunde lige saa godt staa i et almindeligt Kviðuhátt-Digt. I »Atlamál« derimod er den nye Rytme eneraadende og meget strængt gennemført. Til dette ydre Tegn paa *ulige Alder* kommer det indre, at det samme Æmne: Gjukungernes Drab og Gudruns Hævn i det første Kvad er fortalt langt kortere og fyndigere end i det andet, samt at de Sagnmotiver, som ere komne til i dette, ikke nær have det Præg af Oprindelighed, som i hint. Alt dette vil nærmere skønnes af de følgende Bemærkninger.

Ifølge »Atlakvíða« er det Høgne, som raader fra at følge Atles Indbydelse; han har faaet sendt fra Gudrun en Ring, hvori var knyttet et Ulvehaar, og forstaar dette som en Advarsel; men Gunnar taler, »som det høves en Konge,« og byder Mændene holde sig lystige, om det saa skal blive deres sidste Gilde (se Side 273); den næste Dag drage de afsted, fulgte paa Vej af det grædende Folk. Høgnes fra Sigurdskvadene kendte Karakter, som sindigere og klogere end Gunnar, er altsaa her fastholdt. — I »Atlamál« er den udvisket, idet Digteren her har søgt en anden, vidtløftigere, om man vil mere rørende Form for Grundmotivet: at Heltene trodse Advarslerne. Disse komme nemlig her fra Heltenes Hustruer. Høgnes Kvinde, Kostbera, siger ham, at Gudrun har sendt hende en Runestav med Sendebudene, hvorpaa hun har ristet Noget, der ser ud som en Advarsel; der er nemlig, underligt nok, ristet galt — med mindre en Anden har ændret det (selvfølgelig Sendebudet, som her kaldes Vinge, me-

dens han i *Atlakviða* heder *Knefrød*). Desuden har hun havt onde *Drømme*, som hun fortæller. *Høgne vil ikke agte være sig paa Runer eller Drømme*. *Gunnars Hustru, Glaumvør*, har ogsaa havt onde *Drømme*, endnu stærkere og mere ondtsvarslende end *Kostberas*. *Gunnar søger at tyde dem som lidet sigende*, men, da hun mælder, at hun har set døde *Kvinder komme og byde ham til sig*, maa han indrømme, at *Drømmene have sin Rimelighed*; men nu er det for sent. Der er en *Modsætning mellem de to Brødre*; men den bestaar i, at *Høgne er den haardeste*, og at der synes at være et *ømmere Forhold mellem Gunnar og Glaumvør end mellem Høgne og Kostbera*, svarende til, at *Glaumvør er blidest og kærligst af de to Kvinder*.

Da de komme til *Atles Gaard*, gaar, ifølge „*Atlakviða*“, *Gudrun dem imøde og udtaler de smukke Ord*, som ere anførte ovenfor (S. 277), hvortil *Gunnar svarer*, at nu er det for sent at samle *Folk*, der er langt til *Rinens Fjælde* (hvor de have hjemme). *Derpaa skildres i en eneste Strofe Kampen*, under hvilken *Høgne fælder syv Mænd og slynger den ottende i Ilden*, inden han og *Gunnar blive fangne*. Dette *Afsnit er i Atlamål meget udvidet*. *Afskeden fortælles vidtløftigt*: *Glaumvør spørger bedrøvet Vinge*, hvordan man vil lønne den *Gæstfrihed*, der er vist *Sendebudene*, og han *ønsker*, han maa hænge i *Galgen*, hvis han har *løjst*; *Høgne trøster de Tilbageblivende ved Afskeden*; de ro — her er *Rejsen bleven en Søfærd*, medens de ifølge *Atlakviða ride* til *Atles Gaard* —, saa *voldsomt*, at *Kølen gaar løs og Aaretollene brydes*, da *Skuden løber til Land*; *Vinge praler af at have forlokket dem og bliver slaaet ihjel*; *Atle møder dem ved Borgeled med væbnede Mænd*, og *Høgne peger leende paa den dræbte Vinges Lig*; *Striden udbryder*, *Bud derom kommer til Gudrun*, hun farer op, *kaster sine Smykker*, klæder sig i *Vaaben* og tager *Del i Kampen mod Atles Mænd*, fældende hans to *Brødre*; *Kampen varer det Meste af Dagen*, endelig *overmandes Gjukungerne*.

I „*Atlakviða*“ er *Grumheden mod Fangerne alene motiveret* ved, at *Atle kræver Guld for deres Liv*, men *Gunnar svarer*, at før skal *Høgenes Hjærte ligge i hans Haand*. Da *gribe de Trællen Hjalle*, skære hans *Hjærte ud og bringe Gunnar det*, men han kender, at det er *Trællens Hjærte*; thi »meget skælver det nu, mere, da det laa i hans *Bryst*«. Derefter skære de *Høgenes Hjærte ud* — uden at han *ømmet sig derved*, ja han ler endog — og dette kender *Gunnar paa*, at nu skælver det lidt, mindre,

da det laa i Heltens Bryst; men nu skal Atle aldrig faa Sigurds Guld; mens Høgne levede, havde han været vaklende endnu, nu véd kun han selv, hvor det er, og Rinen skal beholde det. Mens Gunnar føres bort til Ormegaarden, forbander Gudrun Atle, fordi hun har brudt alle Løfter mod hendes Brødre. Endelig skildres Gunnars Harpeslæt og Død:

»Saa skal Ringslynger stolt i Fjendegaarde
mod Ransmænd sit Guld værge». —

I *Atlamál* træder ogsaa i dette Parti Gudrun mere i Forgrunden, og Atles Guldgridskhed, der i »Atlakviða« — rigtigt — er fastholdt som Handlingens egentlige Drivfjær — blandes som Motiv med hans Lyst til at krænke Gudrun og hævne sig paa hende, fordi hun i Kampen har dræbt hans Brødre. Da han klager over denne Skade, og hun, efter at have omtalt ældre, ellers unævnte Misgerninger af ham: at han har dræbt hendes Moder og Søstersønner, tilsidst haanlig siger: »Latter værdt det tykkes mig, naar Din Kval Du mælder; Guderne takker jeg, naar det gaar Dig ilde,« da siger Atle, at de skulle øge Gudruns Græmmelse ved at skære Høgne Hjærtet ud af Livet. Denne Udaad udspindes, for at give Høgne des bedre Lejlighed til at vise sin Manddom; da de ville gribe Hjalle, og Trællen skrigende vil gemme sig, beder Høgne dem heller slippe den Usling, for at man kan blive fri for hans Vræl, og saa gribe de endelig Høgne selv. Derimod tales der ikke Noget om, at hans Hjærte bliver forevist Gunnar, — med mindre her (mellem V. 66 og 67) nogle Vers ere udfaldne, hvad nok er muligt; thi, efter at Høgenes Død er fortalt, kommer uden Overgang: »Gunnar tog Harpen og slog den — med Tærne«; dette sidste Træk kender Atlakviða heller ej.

Ifølge »Atlakviða« gaar Gudrun Atle imøde med Guldkalk i Haand og hilser ham som Sejrhære. Der gøres Gilde, og, da de have spist og drukket, træder hun ind og mælder Atle, at han har fortæret sine Sønners Kød og Blod: —

»Ej kalder Du mere ej sidder Du og ser dem
til Knæene Dine fra Dit Sæde mere
Erp eller Eitil, Guld udskifte
øglade begge; og skæfte Spyd.«

Gny og Bulder opstaar i Laget, men Gudrun uddeler sit Guld til Trællene for at de skulle hjælpe hende, gennemborer Atle, mens han ligger drukken paa Sengen, og indebrænder dem alle. Prægtigt skildres Borgens Brand, og Kvadet slutter med en

Strofe, hvori siges, at ingen Kvinde har øvet slig Daad som Gudrun. — Alt er her tydeligt og storslaaet gribende, ligesom i det Hele »Atlakvida« staar meget højt som Digtning. Det tilsvarende Afsnit i „*Atlamá*“ er ligefrem udtværet, om end enkelte smukke Træk ere komne til. Efter Gjukungernes Drab mødes Atle og Gudrun. Han vil dog bøde hende Guld for hendes Brødre. Hun vil Intet have: «Vild var jeg før, værre vil jeg nu vorde;» hun dvæler ved hendes og Brødrenes glade Barndom og indrømmer tilsidst, at »for Mænds Vælde maa Kvinder dog altid give tabt.« Digteren forsømmer ikke selv at gøre opmærksom paa, at Gudrun kun talte saa paa Skrømt — en ældre Skjald vilde have anset en saadan Betragtning for overflødig. Mens Gildet beredes, lokker hun Børnene til sig; de løbe Moderen i Armen og spørge, hvad hun vil:

»Spørger ej derefter! længe har mig lystet
Eder vil jeg dræbe; læge Jer for Ælde.«

Hun dræber dem. Atle spørger efter dem, og da minder hun ham om Brødrenes Død og mælder ham hans Sønners. Atle forfærdes over hendes Grumhed, hun undsiger ham, han truer med at brænde og stene hende — og de leve fremdeles sammen. Denne Urimelighed hænger sammen med et nyt Sagumotiv, som »Atlakvida« Intet kender til, nemlig at Atle skal dræbes af en Søn af Høgne, Niflung, som først maa voxe til; maaske ligger, som S. Grundtvig mener, heri en Indvirkning fra det gamle Sagn om Sinfjotle: man har ment, at Atle, der er et Sidestykke til Siggeir, maatte fældes af en sentfødt Hævner, der ogsaa, efter en anden Overlevering, var født paa underlig Maade (af en Alfemø). Da saa omsider Atle har faaet Banesaar i Sengen, følger en temmelig vidtløftig Samtale mellem ham og Gudrun, hvori de komme tilbage til deres tidligere Skæbner og Gudrun bl. A. fortæller, hvordan hun havde faret i Viking med sine Brødre og Sigurd. Tilsidst beder Atle hende om en hæderlig Begravelse, som hun lover ham, — en mattere Genklang af Signys stolte Selvopbrændelse ved den forhadte Husbonds Side.

Jeg har opholdt mig noget ved denne Sammenstilling, dels fordi vi her have det mest iøjensfaldende Exempel paa gentagen Behandling af selvsamme Æmne og paa den Virkning, som en anden Tid og Smag har kunnet øve paa Fremstillingen, dels fordi denne Modsætning i høj Grad tjener til at klare et for Fastsættelsen af hele den hedenske Folke-Digtnings Tidsalder vigtigt Spørgsmaal, nemlig *Tiden for Atlamáls Tilblivelse*.

»Atlamálf« kaldes „*det grønlandske*“.*) Dette Ord er af flere Lærde (Keyser og Munch) henført til det norske Landskab »Grønland« og brugt som et vigtigt Vidnesbyrd om norsk Oprindelse. Bugge og S. Grundtvig have godtgjort, at en Mand fra det norske Grønland altid kaldes »groenskr« og at »groenlenzk« kun kan sigte til det amerikanske Grønland. Digtet maa være blevet kaldet derefter, fordi det er kommet fra den nordiske Nybygd der til Island, enten det nu her i længere Tid er gaaet under Navnet »grønlandsk« fra Mund til Mund, eller Nedskriveren har modtaget det af en Mand fra Grønland. At det skulde være *digtet* der, kan ikke sluttes af Benævnelsen. Et og Andet kunde ellers synes at tyde derpaa, især at en af Kostberas Drømme gælder en Bjørn, og denne saa i den næste Strofe omtales som en Hvidbjørn, som om ingen anden Slags Bjørne var til, samt at Gudruns Skildring af den Ligfærd, hun tiltænker Atle, tildels synes at røbe kristen Tids Gravskik: »malet Kiste«, »voxstrøget Lagen«. Det er dog ikke sandsynligt; Digtet maatte da være yngre end omtrent Aar 1000: Grønland blev jo opdaget og bygget sidst i det 10de Aarhundrede. Nu findes i det Mindste ét Vidnesbyrd om, at Sagnet har levet i Norge i Slutningen af det 10de Aarhundrede netop i den Skikkelse, som det har i Atlamálf. Eyvind Skáldaspillir kalder i sit Kvad »Háleygjatal« om Hladejarlernes Æt, som han digtede mod Slutningen af Haakon Jarls Liv († 995), Galgen for „*Vinges Træ*“;** men »Vinge« heder Sendebudet først i Atlamálf, ikke i Atlakviða, ligesom det ogsaa kun er i Atlamálf, at Sendebudet straffes. Da man i hele Atlamálf, ved Hjælp af Sammenligning med Atlakviða, tydelig kan iagttage Skjaldens udvidende og tilsættende Virksomhed, er det rimeligt, at hint Sagntæk netop stammer fra Atlamálf, hvortil kommer, at dette Kvads Tradition om Gunnars Død — han slaar Harpen med *Fødderne* — ligger til Grund for norske Billedfremstillinger fra senere Aarhundreder (se S. 50), saa at man maa forudsætte, at den yngste — Atlamálf — Sagnformation har fortrængt alle andre, hvilket atter forudsætter dyb og udbredt Rodfæstelse hos Folket. Man ledes da til den An-

*) Naar „*Atlakviða*“ i codex regius har faaet samme Tillægsord, er det aabenbart en Fejltagelse af Samleren.

***) I Strofen om Gudlaug (Snorre, Ynglingasaga, Kap. 26):
 „Men Lighesten Vinges Træ,
 luder paa Næs, hvor Vigen skilles.“

tagelse, at *Atlamál* ikke kan være yngre end Midten af det 10de Aarhundrede — hvordan det saa end er gaaet til, at det omsider er kommet fra Grønland til Island. Paa den anden Side synes det ikke at kunne være sænderlig ældre end omtrent Midten af det 9de Aarhundrede, især paa Grund af Gudruns Hentydning til *Vikingetog* (V. 98—99)*), thi egentlige Vikingetog omtales ellers aldrig i Heltekvadene, og i Historien begynde de først i større Udstrækning ved Tiden omkring Aar 800. *Atlamál* kan saaledes, naar man vil have et bestemt Aarstal, uden altfor stor Afvigelse fra det Sandsynlige henføres til Tiden omkring Aar 900.

De to sidste Kvad i Rækken, *Guðrúnarhvöt* (*Gudruns Eg-gelse*) og *Hamdismál* (*Hamders Taler*), som begge angaa Jørmunrek-Sagnet, ere, naar man skal gaa efter Verse-maalet, sam-tidige med »*Atlakvíða*«, snarest maaske noget ældre; thi det hæn-der endel sjældnere, at den udvidede Verslinie afbryder den for de rene *Kviðuhátt*-Vers særegne Rytme, hvortil kommer, at man i *Atlakvíða* finder en Strofe (V. 14), som maa antages for at være sluppen ind i dette Kvad fra et Jørmunrek Kvad, der gærne kan være *Hamdismál*, efter som den nævner Bikkes Navn; men-Bikke hører til Jørmunrek- og ikke til *Atle*-Sagnet. De to levnede Jørmunrek-Kvad høre forevrigt nøje sammen. Begyn-delsen indeholder det Selvsamme: hvorledes Gudrun egger sine Sønner til at hævne Svanhild — ellers vilde de kun daarlig slægte deres Morbrødre paa —, hvorledes de lade hende høre, at hun ikke havde prist disses Tapperhed, da de dræbte Sigurd, og i det Hele havde bragt Ulykke over sin Slægt, samt hvor-ledes de dog ride afsted, men ved Afskeden forudsige sin egen Død (*Guðrúnarhvöt* V. 1—9, *Hamdismál* V. 1—11). Fremstil-lingen er omtrent den samme i begge Kvad, nogle af Stroferne stemme næsten ordret overens. Efter Brødrenes Afsked gaar derimod hvert Kvad sin Vej. *Resten af Guðrúnarhvöt* (V. 10

*)

„Tre Sødskende var vi,
tyktes umilde,
fore af Lande,
fulgtes ad med Sigurd,
lod til Havs stande,
styrede hver sin Snekke,
slog for Gods at sanke,
sejled til Østerleden.

Kongen først vi dræbte.
kaared *der* Land os,
Herser os gik til Haande,
hørige af Rædsel;
hver den fra Skov vi førte,
som frelse vi vilde,
sæl den vi gjorde,
som selv det ej mægted.“

til 24) indeholder en *Enetale*, hvori Gudrun opregner sit Livs haarde Sorger og til sidst beder Sigurd komme (se S. 302) samt byder sine Mænd rejse Baalet for hende (V. 23):

»Opbygger, Jarler,	Ild brænde Brystet,
Egeveds-Baalet,	bredfuldt af Kvaler,
lad det under Himlen*)	tø om trangt Hjærte
højest vorde!	tunge Sorger!«

Det i sin Slags meget smukke Digt, hvori Smertens Begejstring faar et mærkelig vildt og sandt, dybt gribende Udtryk, ender med en Henvendelse til Tilhørerne (V. 24):

»Alle Jarlers	at denne Sørgesang
Id det bedre,	er sunget for dem:
alle Kvinders	Gudruns Eggelser
Kummer det mildne,	for alle Slægter!« —

ogsaa et Mærke paa yngre Alder): Sidestykker findes i de to Atlekvad, men ikke i noget ældre Kvad. *Resten af „Hamdismál“* (V. 12—32) indeholder Hævntoget mod Jermunrek og ender med Brødrenes Fald.

»Der faldt Sørle	men bagved Huset
ved Salens Gavl;	Hamder segned«.

I kraftig Patos staar Hamdismál ikke tilbage for noget andet Heltekvad; men det er kommet i noget daarlig Stand til Efterverdenen; rimeligvis ere nogle Strofer udfaldne og andre komne paa urigtig Plads, ogsaa ere enkelte Ord tvivlsomme. Denne Omstændighed vedkommer os her, fordi den, som strax skal ses, vedrører et Spørgsmaal af aandshistorisk Betydning, næmlig Forholdet mellem Sagnoverleveringen i de islandske Kilder og hos Saxe.

Der findes næmlig, foruden i Vølsungasaga, ogsaa hos Saxe Spor af **tabte Jermunrek-Kvad**. At der for det første har været Kvad til om *Svanhilds Død*, skønt intet saadant er levnet, er en Selvfølge. Et saadant ligger tydeligt nok til Grund for Vølsungasagas Fremstilling; men ogsaa hos Saxe kan den fordums poetiske Fremstilling formentlig spores. Ifølge Vølsungasaga (Kap. 40): bejler Jermunrek ved sin Søn Randver og sin Raadgiver Bikke til Svanhild, der, trods Gudruns onde Anelser, føres

*) Der staar: „und hilmi“ o: under Kongen, og Meningen skulde da være, at Sigurd endnu engang skulde bestige Baalet. Dette er saa sært, for ej at sige urimeligt, at man ikke synes at kunne afvise Rasks Gising om Fejlkrift: „und hilmi“ i Stedet for „und himni“.

bort som Gotekongens Brud. Bikke bagvasker de unge to. »Mange onde Raad«, heder det her, »havde han tilforn givet Kongen; men dette var det værste af alle.« Kongen byder at hænge Randver. Paa Vejen til Galgen plukker han Fjerene af sin Høg og sender den nøgen til sin Fader, som forstaar Advarslen og byder at skaane ham; men Bikke sørger for, at Budet kommer for silde, og faar dernæst Kongen til at lade Svanhild træde ihjel af Heste. Hos Saxe, som forøvrigt véd en hel Del mere om Jarmeriks tidligere Liv, fortælles (P. 412—414 hos P. E. Müller), at Jarmerik paa Søn møder fire »hellespontiske« Brødre, slaas med dem, men indgaar Forlig paa Vilkaar, at han skal have deres Søster til Ægte. En livlandsk Kongesøn Bikke (Bicco), hvis Brødre Jarmerik engang har dræbt, og som havde været Hellespontierne's Fange, kommer til ham og forstaar at indsmigre sig hos ham; »da han mærkede, at Kongen i Alt lod sig lede af hans Raad, fik han ham til at øve de afskyeligste Gerninger og de skammeligste Forbrydelser«. Hellespontierne bringe Søsteren. Der holdes Bryllup. Bikke anklager Kongens Søn, Broder, for ulovlig Omgang med sin unge Stivmoder. Jørmunrek lader ham stille for en Domstol, hvoraf Bikke er Medlem. Han dømmer Kongesønnen til Strikken, men raader Kongen til, for at undgaa Skinnet af Sønnedrab, at lade Trælle holde et Bræt under Fødderne paa den Hængende; naar de blive trætte og slippe, skulle de have Skyld for hans Død. Imens bliver »Svavilda«, som hun her kaldes, traadt ihjel af Heste. Men, da Jarmerik ser, at Broders Hund sørger og hans Høg plukker Fjerene af sig, og deri finder Hentydning til en sønneløs Alderdom, lader han Broder skære ned, hvilket endnu er tids nok. Bikke flygter af Frygt for Opdagelse og Straf.

Forskellen mellem Vølsungasaga og Saxe er — bortset fra Tilknytningen til Gudrun og Sigurd — i Virkeligheden ikke større, end at den godt kan forklares, dels af, at Sagnet baade i Danmark og paa Island har levet mange Aarhundreder i Folkesmunde, før det optegnedes, dels af Saxes særegne Stil*). Han véd, hvad Sagaen ikke véd: hvorfor Bikke vil gøre Ulykker hos Jørmunrek; dette synes et ægte Træk; Knebet med Brættet har ogsaa Præg af ægte Sagnoprindelse. Derimod er det vistnok rig-

*) Hertil henfører jeg t. Ex. det tidligere omtalte, fremmedladende Træk, at Hestene blive rørte ved Svanhilds Skønhed, ikke rædde for hendes Blik.

tigere, at det er Sønnen, der sender den plukkede Høg, ikke Fuglen, der selv besørger Advarslen, samt at Benaadningen kommer for silde. Men i alt Fald, Uligheder er der. Des mere paa-faldende er det, at baade Sagaen og Saxe *bruge næsten samme Ord om Bikkes Indflydelse paa Kongen*. Her, hvor der ikke er Tale om noget Hovedtræk i Sagnet, men om en lidet vigtig Enkelthed i Fremstillingen, synes det utænkeligt andet, end at Sagaen og Saxe have haft en oprindelig fælles Kilde, om den end i andre Henseender har snoet sig noget anderledes paa det ene end paa det andet Sted, og denne Kilde maa da være *et gammelt Kvad*. Men, hvor nær dette ligger Saxe, om han selv har kendt det, eller kun en i Prosa overleveret Gengivelse af Indholdet, kan ikke skønnes — med Hensyn til *dette Parti af Kvadet*.

Nær ligger derimod den Formodning, at Saxe har kendt et gammelt, med Hamdismál samstemmende Kvad, naar man lægger Mærke til hans Fremstilling af *Brødrenes Død* (P. 414—415) — atter til Trods for faktiske Afvigelser. Bikke mælder »Hellespontierne« deres Søsters Død. De drage mod Jarmerik, som venter dem i sin Borg. Den var, heder det tidligere (P. 411—412), bygget paa en meget høj Klippe, og han havde »omgivet den med *Siddebænke i Midten* og Brystværn foroven« (*Trichiniis media, summa propugnaculis cinxit*). Da Fjenden nærmer sig, »fyldte han Brystværnene med væbnede Mænd, Rundskjolde, strælende af Guld, og Skjolde, hængte rundt om, prydede Borgens øverste Omgang (*propugnacula armatis implebat. Fulgentes auro cetræ circumpensique clypei supremum ædis ambitum adornabant*). Da Hellespontierne have mistet mange Folk, faa de en Sejdkvinde (*venefica*) ved Navn Guðrun (*Guthruna*) til at blænde Jarmeriks Folk, saa at de slaas indbyrdes, indtil Odin kommer til og raader til at stene Brødrene, da de ved Galder (*carminibus*) »pleje at gøre sig haarde mod Vaaben«. De fældes; men Jermunrek har mistet Hænder og Fødder.

Her er en Overlevering, uafhængig af og i enkelte Ting uoverensstemmende med Hamdismál. Men her er ogsaa ordret Overensstemmelse, nemlig mellem Saxes Skildring af Borgen og og hin Strofe i *Atlakvida*, som er kommen derind fra et *Jermunrek-Kvad*. (*Atlakv. V. 14*, med et Ords Ændring indsat af S. Grundtvig som *V. 17* i *Hamdismál*):

›Land sá þeir Atla (Gotna) ok líðskjálfar djúpa*) — Bikka greppar standa á borg inni há — sal um suðrþjóðum sleginn sessmeiðum, bundnum røndum bleikum skjöldum«.	›Vidt saa de Atles (Goters) Vagttaarne knejse — Bikkes Svende stande paa Borgens Tinder — Sydfolkenes Sal, med Siddebænke omsat, med Skiveskjolde gyldne, med Skjolde sølvhvide.«
--	--

Et Kvad, indeholdende samme Strofe, *maa* ligge til Grund for Saxes Ord, og Overensstemmelsen er her saa stor — man lægge Mærke t. Ex. til Omtalen af Bænkene og de *to* Slags Skjolde («cetræ» svarer netop til »randir») —, at man maa antage, Saxe har havt selve Strofen for sig og da vel ogsaa flere Stykker af det oprindelige Kvad. Er det da selve Hamdismál, han har havt for sig? Dertil ere Afvigelserne i det Øvrige for store. Der maa altsaa have været *flere* Kvad om samme Æmne, tildels indeholdende de selv samme Vers, hvilke da maa tænkes optagne fra et ældre forsvundet Digt. *Et* af disse Kvad er Hamdismál. Et *andet* har Velsungasagas Forfatter fulgt; selve Hamdismál er det ikke, i alt Fald ikke i Digtets nuværende Skikkelse; thi Sagaen har flere ægte og uundværlige Træk, som savnes i Kvadet (til Erps Svar, som Brødrene dræbe ham for: at han vil hjælpe dem, som Foden Haanden, hører nødvendigvis, at de paa Vejen snuble og tage for sig, hvilket Sagaen, men ikke Kvadet har; ligeledes har Sagaen den enøjede Gubbe, hvorimod Kvadet lader Jørmunrek selv finde paa det Raad at stene dem). Et *tredje* Kvad endelig har Saxe havt, men rimeligvis i temmelig opløst Tilstand; derom vidner bl. A., at han ikke kender Brødrenes Navne, men kalder dem »Hellespontiere» — hvad han nu end maa have tænkt sig derved.

Men naar samme Kvad oprindelig skulde ligge til Grund baade for de islandske Optegnelser og for Saxes, hvor kan det saa dog være, at Saxe ikke véd Noget af *Forbindelsen mellem Jørmunrek- og Gjukung-Sagnet*? Har den været fremmed for hans Kilde-Kvad? Eller har man alt i Danmark, som Sagnet først maa antages at have naaet paa sin Vandring søndenfra, foretaget Sammenledningen, og saa siden glemt den igen? Eller har

*) „Dybe“ Taarne kan forstås om Taarne i dybe Dale; men snarere vist om Taarne, hvis Grundmure strække sig dybt ned ad Klippen, paa hvilken Borgen er bygt.

Saxe fundet Overleveringen levende endnu paa hans Tid, men forkastet den som urigtig? Det Sidste vilde ingenlunde være urimeligt. Saxe betragtede Oldsagnene som Historie i mer eller mindre plumret Overlevering, hvorefter han maatte have Lov til at udsondre det formentlig Urigtige. At han har kendt Vølsung-Gjukung-Sagnene, kan sluttes deraf, at der længe efter hans Tid er forefundet rigelige Spor af dem, med Præg af mer eller mindre ren nordisk Overlevering, i danske Folkeviser. Naar han da aldrig nævner dem, medens han inddrager saa mange andre Sagn i den danske Sagnkreds, maa man slutte, at han, der kendte dem som tyske, har betragtet dem som Danmark uvedkommende. Men i saa Fald kunde han heller ej, selv om den folkelige Overlevering, han kendte, pegede derhen, anse Sammenkædningen af det formentlig danske Kongesagn om Jarmerik med Gjukung-sagnet for Andet end en Vildfarelse, han ikke behøvede at tage Hensyn til. Et Vink om, at den Overlevering, Saxe har fulgt, virkelig har kendt Sammenkædningen, ligger i hans Omtale af *Troldkvinden* (»venefica«) *Gudrun*, S. Grundtvig har (se hans Udg. af Sæmundar Edda, ved Hdm. V. 23) bragt det til høj Grad af Sandsynlighed, at Hamdismál oprindelig har ladet Gudrun gøre sine Sønner haarde mod Vaaben, altsaa *tryllet* dem. Saxes Oldkvad har da indeholdt det samme Motiv, og han har taget det med i sin Fremstilling, kun at han i denne Gudrun ikke har villet genkende Gjusedatteren. Tænkeligt er det vel ogsaa, at der i den nordiske Overlevering af Sagnet, *inden* det sammenkædedes med Gjukung-Sagnet, har været en Troldkvinde Gudrun, og at netop denne Navnelighed har virket med til Sammenkædningen. Men hvordan det nu hænger sammen hermed, uimodsigeligt synes det, at Jørmunrek-Sagnet i Danmark har været Genstand for den selvsamme Slags Besyngelse som vi kende fra Edda.

2. Særlig-nordiske Heltedatter.

Det er visselig muligt, at adskillige andre i Norden forefundne Heltedatter kunne være fælles-germanske eller indvandrede til Norden fra andre Stammer, ligesom det er vist, at Sagnet, der sikkert nok hører hjemme i Norden, er vandrede ud (t. Ex. Bjovulv- og Uffe-Sagnene i England, Hjadningesagnet i det tyske Digt »Kudrun«). Men væsentlig maa dog den Mylder af Sagnet, som forøvrigt findes i Saxe, i Snorres Edda og i Oldsagns-

Sagaerne, og som i Omfang langt overgaar de hidtil omtalte, be-
tragtes som udsprungne i Norden. Lægger man Mærke til Sag-
nenes Indhold og til Skønheden i en stor Del af de bevarede
Levninger af Kvad, maa man komme til den Erkendelse, at, om
end *Vølsung-Gjukung-Kvadene* ubetinget have størst Betydning
som Udtryk for vore Forfædres ideale Livsopfattelse og poetiske
Smag — derfor have de holdt sig bedst —, saa er der dog mange
andre Sagn, som i Betydning staa dem nær, og mangt et Kvad
har sikkert kunnet maale sig i Skønhed med de ypperste blandt
Vølsung-Kvadene. Vi maa derfor endnu gennemgaa denne Klasse
Sagn; men da Hovedsynspunkterne for Opfattelsen af den he-
roiske Digtning, saavel hvad Sagn som Sagn angaar, ere opstillede
i det Foregaaende, kan jeg i det Følgende fatte mig kortere.

a. Skjoldungerne.

At der i Oldtiden har levet et *Ætte-Sagn*, svarende til
Vølsung-Sagnet, om den danske Kongeslægt, Skjoldungerne i
Lejre, kan der ikke være Tvivl om, saa lidt som om at dette
Sagn engang har været gengivet i en Saga, der var Snorre be-
kendt under Navnet »Skjöldunga-Saga«. Den er tabt, om end
Brudstykker muligvis ere bevarede, og man er saaledes for at
finde det ægte Skjoldung-Sagn nærmest henvist til *Saxe*. Her
møder imidlertid en særegen Vanskelighed. *Saxe* gik, som nys
bemærket, ud fra, at den Mængde Sagn, han forefandt i Folke-
mundene, vare Historie, de allerfleste dansk Historie, der i Tidens
Løb var kommen i Urede. Han har da, for at raae Bod paa
Ureden, efter hedste Skøn passet dem sammen til en dansk
»Historia« med en sammenhængende Kongerække; og ydermere
har han tillagt de mere fremragende blandt disse Sagnkonger en
Mængde Krigstog til fremmede Lande, som der var Fortællinger
om, stammende fra langt senere Tid, fra Vikingetiden, den han
slet ikke kender som historisk Periode.*) Derved er det blevet
uvist, hvad der i hans *Ætledninger* hører til de oprindelige Sagn,
og hvad der hviler enten paa forvansket Overlevering eller maa-
ske nu og da paa hans egen Gisning. For saa vidt ogsaa Islæn-
dingerne have søgt en historisk Traad, en Kongerække i de
danske Oldsagn, ere vi ikke bedre farne; thi den afviger meget

*) Dette er med slaende Grunde godtgjort af J. C. H. R. Stenstrup:
„Indledningen til Normannertiden“ (Kbhvn. 1876) S. 9—28.

fra Saxes. Hentydninger i de bevarede Oldkvad skulle heller ej hjælpe os; thi det hørte med til den poetiske Stil at overføre alle mulige Ætnavne i Flæng paa en hvilken som helst højbaaren Person (Budlung, Lofdung, Ylving, Sikling o. s. v., ogsaa Skjoldung, som naar Brynhild kaldes »Skjöldunga dis«). Der er da ikke Andet for end at se efter, om der ikke gennem Saxes Fortællinger om de navnkundigste Lejrekonger, ligesom gennem Vølsung-Gjukung-Jørmunrek-Sagnene, skulde gaa et *fælles poetisk Grundmotiv*, udtrykkende et vist *Slægts-Anlæg* og en derved betinget *Slægt-Skæbne*; viser det sig tillige, at de paagældende Fortællinger støttes rigeligt af gamle Kvad, tør man des snarere antage dem for ægte Levninger af hint Ættesagn.

Et saadant Ætmærke for Skjoldungerne synes mig forud tegnet i Sagnet om **Skjold**, Stammefaderen: hvordan han var kommen til Landet som lidet Barn, ene paa et aareløst Skib, hvilende med sit Hoved paa et *Neg*, med *Vaaben* og *Guldsmykker* omkring sig, hvordan han hersker med Mildhed og Kraft og tilsidst, da han er død, af sine Mænd lægges paa et Skib med alle sine Skatte og forsvinder, »given til Havet«. Skönt Saxe ikke kender dette Sagn, som er bevaret i Bjovulv-Kvadet (V. 1 —104) samt hos engelske Krønikeskrivere,*) gør han sig dog Umage for at give væsentlig samme Billede af Skjolds Personlighed; at der i Folkeoverleveringen paa hans Tid har manglet Noget om Skjolds Død — den han slet ikke omtaler —, røber ogsaa, at der herom tidligere har været et paa hans Tid skæmmet Sagn. Naar Snorre gør Skjold til Odins Søn, gift med Gevjon, og Saxe gør ham til Loders Søn, Søn af Dan, Danerigets Stifter, saa ere disse Ætledninger aabenbart senere Tidens Paafund for at faa »Historie« ud af Sagnene. Men er hin Bjovulv-Kvadets Fortælling det oprindelige Sagn om Skjoldung-Ættens Stammefader, saa synes Foreningen af *Kraft og Mildhed* at være antydet som Ættens Særmærke; og virkelig finde vi, efter Saxe, hos de ypperste Lejrekonger netop disse to Grundtræk, saaledes at de, forenede, frembringe den største Glans og Herlighed, men, hvor den ene eller den anden Egenskab faar Overvægten, enten

*) Ethelwulf og Vilh. af Malmesbury. Rigtignok henføre de Sagnet om Barnet til „Scylds“ Fader Scef. Men, da de (saavel som Saxe og Snorre) ere *meget yngre* end Bjovulv-Kvadet, faar dette vel have Ret, saa meget mere som „Scef“ betyder „Neg“, saa at her en misforstaaet Billed-Talemaade kunde være Grund til, at Skjold kaldes „Skefs Søn“.

Svaghed eller *Vildhed*, i begge Tilfælde medførende Fare eller Ulykker for Ætten.

Den første Hovedskikkelse, som bærer Skjoldungernes Særmerke, er **Fred-Frode**. Forestillingen om en Guldalder paa Jorden, en Fredens, Tryghedens og Overflødighedens Tid, genfinde vi overalt, hvor Nordboer have været; i Sverige knyttedes den, ifølge Ynglingasaga, til Yngve-Frey, Ynglingættens Stammefader, i England var der et lignende Sagn om Alfred den Store, i Normandiet om Rollon. Men naar man i et Digt saa gammelt som Helge Hundingsbane II. (V. 13) finder »Frodefred« brugt symbolsk om tryk Fred, og naar baade Snorre og Saxe knytte Freden til Frodes Navn, saa maa man vel gaa ud fra, at denne Tilknytning har været den oprindeligste i Norden. Men *Fred-Frode var en Ætling af Skjold*. Derom ere baade Saxe og Snorre enige, hvorimod de afvige betydelig i Ætledningen. Snorre tæller: *) Skjold — Fridleiv — Fred-Frode; Saxe tæller: Skjold — Gram — Hadding — Frode. En Navneulighed vilde ikke gøre Noget til Sagen, dersom Fortællingerne væsentlig stemmede sammen; men det gøre de slet ikke. Snorre véd om Fridleiv kun, at han blev kaldet saa, skønt han egentlig hed Leiv, fordi der var Fred i hans Dage, samt om Frode, at han var gode Venner med Upsalakongen Fjølner, der druknede i et Mjødkar paa et Besøg hos ham, at der var saa stor Fred i hans Dage, at en Guldring kunde ligge urørt paa Alfarvej (paa Jællingehede), samt at han ejede Kværnen Grotte, som baade skaffede ham hans Lykke og hidførte hans Undergang. Hvad Saxe fortæller om Gram — Hadding — Frode og dennes Søstre Ulvhild og Svanhvit, udgør, bortset fra enkelte rent mytiske Erindringer (se ovenfor S. 212) og Minder fra Vikingetiden, en egen Sagnrække. Vistnok stammer den fra den heroiske Digtningstid; thi Fortællingen er fuld af Vers-Brudstykker, som gennem det latinske Skjul noksom røbe gammel Heltekvad-Stil; og vistnok ere enkelte Motiver fra Frode-Sagnet komne ind deri — saaledes Venskabet mellem Hadding og Upsala-Kongen Hunding, der ligeledes drukner i Mjødkarret, og at Frode Haddingssøn strør Guld, malet til Støv, paa sin Mad. *) Men hvad der holder det Hele

*) Skáldskaparmál Kap. 49, jfr. Fortalen, Kap. 11.

**) Mon ikke denne Fortælling skulde være opstaaet som en Forklaring af Guldkenningen „Frodes Mel“, da man havde glemt den sande Anledning dertil, nemlig at Grotte malede Guld til Frode.

sammen, er et *andet* poetisk Grundmotiv end det, der synes at være Skjoldung-Sagnets, nemlig *Heltens forskellige Stilling til Jætte- og Asaverdenen*.*) Man maa antage, at Saxe har stillet dette lille *særskilte* Ætte-Sagn i Spidsen for sin Historie, fordi det paa Grund af det meget Overnaturlige deri, forekom ham at maatte være det ældste blandt dem, han kendte, og at følgelig Frode Haddingssøn slet ikke har Noget med Fred-Frode at gøre. Hvor skal man da søge denne Skjoldung hos Saxe? Det maa saa være den Frode, Søn af *Fridlev* — i dette Navn er der atter Overensstemmelse med Snorre —, hvis Historie fylder hele den 5te Bog.

Man kan imidlertid se med et halvt Øje, at hele denne vidtløftige Fortælling ikke er et oprindeligt Sagn. Vikingeminder ere indflettede i rigelig Mængde; særskilte Sagn ere anbragte, som ikke vedkomme Frodesagnet (om Asmund og Asvid, om Hjadningekampen, om Arngrimssønnerne); endelig røber den brede, udførlige Fremstilling af det mest omfattende Parti: Frodes Ungdomshistorie, hvori Erik Ordkræng er Hovedpersonen, at herom maa der have været en vidtløftig Saga tilstede paa Saxes Tid, som vel har hvilet paa gamle Kvad, da saadanne her anføres, men som væsentlig har været en fri Genfortælling i Prosa. Det maa nu imidlertid mærkes, at den poetiske Tanke i Historien om Erik Ordkræng: en ædelt anlagt, men svag, af Andres Vilje behersket Yngling bliver ved en modig og snild Mands

*) *Grams* Hoveddaad er at frelse en Kongedatter fra en Jætte. *Hadding* gør det Samme flere Gange, men er derhos særlig Genstand for baade Jætters og Asers Opmærksomhed. Hardgrepe fostrer ham op, elsker ham og mister Livet for hans Skyld, og hendes Frænde Vagnhoft med Krumsværdet hjælper ham. Paa den anden Side er han ogsaa Odins særlige Yndling: han frelser ham af Fjendevold paa Sleipners Ryg og synger Lykkesange for ham; siden møder han ham paa et Næs, som Hnikar Sigurd, lærer ham at kilfylke og staa ham bi i Slaget; en anden Gang, da en Strid forestaar, høre Haddings Mænd om Natten Røster, der varsle om Ulykke og Lykke, og, mens de stride, se de, naar Skyerne glide fra Maanen, to frygtelige, skaldede Gubber brydes om Sejren; da Hadding engang har dræbt et underligt Sødyr, forbandes han af en Kærling, og Forfølgelsen hører først op, da han bloter til „Frø“. I hans to Døtre træde de to Naturer i ham ligesom ud fra hinanden: Ulvhild vil af krænket Hovmod raade sin Fader og Broder Bane, Svanhvit frelser som en Valkyrje Kong Hundings Søn Regner af hans onde Stivmoders Vold, kæmper med Uvætter, giver ham Sværd og sætter Mod i ham, og bliver til sidst hans Hustru.

skrappe Tugt frigjort fra falske Venner, staalsat og udviklet til en stor Krieger og Hersker — denne Tanke hører netop hjemme i Skjoldung-Sagnet. Da nu Saxe senere til samme Frode Fridlevsson knytter Guldaldersagnet, kun lidt mere udpyntet end hos Snorre, maa vi antage *baade* at Saxes saakaldte »Frotho III.«, »florentissimæ pacis auctor«, som Erik hilser ham, er Fred-Frode, og at det Sagn, der ligger bag Fortællingen om Erik Ordkræng, har hørt væsentlig med til Skjoldungsagnet, skønt Snorre ikke kender det.

Men har da paa den anden Side *Grotte-Sagnet*, som igen Saxe ikke kender, oprindeligt hørt med til Frode-Sagnet? Enhver Guldalder maa have en Ende. At der i det oprindelige Sagn har været forudsat en eller anden *Skylde* hos Fred-Frode, kan man trygt slutte; dette stemte med Nordboernes dybsindige Opfattelse af Livets Grundvilkaar. Men Saxe véd, som sagt, Intet herom. Hans Fortælling om Frodes Død ser helt smagløs ud: en Troldkvinde har faaet sin Søn til at stjæle den fremlagte Guldring; Frode vil straffe Tyven; da stanger hun Kongen ihjel i Skikkelse af en *Havko*. Saa sært det lader, er det imidlertid rimeligt, at her i et Billede skjuler sig det Samme, som Snorre fortæller: at en *Sækonge*, Mysing, overfaldt og dræbte Frode. Men hvad var saa Grunden til, at den mægtige Fredsfyrste saaledes gik til Grunde, og at dermed Guldalderen var forbi? Kværn-Sagnet har vistnok oprindeligt haft en selvstændig Existens, eftersom det findes i mange Lande og til andre Tider i mer eller mindre kendelig Skikkelse,*) men er dog vistnok meget tidlig blevet knyttet til Fred-Frode-Sagnet, da det indeholder den dybeste og skønneste Forklaring af Frodes Endeligt. Den underfulde Kværn skylder han al sin Rigdom. Men den er kommen fra en Jætte, og den drejes af Jættekvinder. Der er Fare ved

*) Æventyret om Kværnen, der maler af sig selv, er i vore Dage, som bekendt, fundet trindt om i Norden. Mærkeligst er imidlertid dets Forekomst som Hovedmotiv i „Kalevala“. Her faar man udførlig at vide, hvordan „Sampo“ er bleven til, — i Fremstillingen deraf ligger en hel kulturhistorisk Betragtning (se den 10de Sang V. 281—432) — og om Sampos Besiddelse staar den afgørende Kamp mellem Kaleva-Folket og Pohja-Folket. Lægges man desuden Mærke til, hvorledes det nordiske Sagn peger mod Øst: Fenja og Menja har Frode faaet i Svithjod, fristes man til den Antagelse, at Forestillingen snarere hører hjemme blandt Finnerne og fra dem ere komne til Nordboerne, end omvendt.

denne Rigdoms-Frembringer, — der er altid Fare ved at bruge de uædle Kræfter. Pigerne synge og slynge og sno Stenene »og male Alt«, hvad Frode kræver: Rigdom, Lykke og Fred.*) Men, da Frode *ikke kan faa Nok*, da han byder Kvinderne ikke sove længer, end Gøg galer eller han kan synge en Vise, da faar Sangen en anden Lyd, da heder det: »Du var ikke klog Frode, da Du købte os, Du agtede ikke, *hvad Æt vi kom af.*« De havde leget i Frihed i deres Ungdom, tumlet med Klipper og fældet Mænd i Strid, nu maatte de trælde. Saa synge de da Ufred op, blodige Vaaben, Brand og Hærværk, Frodes Fald og Fremtids-Ulykker i Ætten: Yrsas Søn, Halvdans Ætling, skal være hendes Søn og Broder paa én Gang; Kværnen brister og haansmilende lader Jættekvinden Frode vide, at nu have de malet mer, end de loved.***) Saaledes ender det herlige, i den reneste Stil affattede Digt, som Snorre har optaget i Skáldskaparmál, det eneste helt bevarede folkelige Heltekvad foruden dem i Sæmunds Edda, en ringe Levning af den Besyngelse, hvori Frode-Sagnet sikkert nok engang har levet hos vore Forfædre.

Endnu et Træk synes oprindeligt at have hørt til dette Skjoldung-Sagn. At den udmærkede Konge er Genstand for overordentlig *Kærlighed hos hans Mænd*, er et Særtræk, som atter og atter fremtræder i Skjoldung-Sagnene. Her viser det sig deri, at de føre hans Lig tre Aar om Land, samt at de love Kronen til den Skjald, som kan kvæde værdigst om ham. At dette Mo-

*)

„Rig male vi Frode,
male ham alsæl,
Gods i Fylde
paa Glædens Kværn.
Sidde han paa Guld,
sove han paa Dun,
vaagne han til Fryd,
vel er da malet!

Her skal Ingen
Andenmand skade,
Vanheld volde
eller vorde til Bane,
ej med hvas-ægget
Værge hugge,
skønt Broders Bane
bunden han finder.“

**)

„Møerne maled
med Magt og Vælde —
unge vare de —
af Jættehu;
skjalv da Skaftet,
skred da ned Kværnen,
braged itu
den tunge Hælle.‡

Men Bjergrisers
Brud kvad videre:
„Malet har vi, Frode,
mer end vi loved;
længe nok vi Kvinder
ved Kværnen stod.““

tiv er oprindeligt, kan man slutte dels deraf, at Svenskerne have havt et lignende Sagn om Yngve Frey, ham til hvem *de* knyttede »Frodefreden«, *) dels deraf, at Hjarne, hvis Navn synes sammendraget af »Hjarandi«, utvivlsomt i Oldtiden har gældt for en særdeles stor Skjald: et Minde om ham finde vi sikkert i Navnet »Hjarandahljóð« om en Melodi, som omtales i Herrøds og Boses Saga, samt i Sangeren »Horant«, der spiller saa stor en Rolle i det tyske Kudrun-Digt.

I Grotte-Sangen peges fremad til **Rolv**. Vi have da Lov til i ham at se det næste Hovedudtryk for Skjoldung-Stammens Væsen, og vi maa forudsætte, at det oprindelige Ættesagn har havt Rede paa Slægt-Sammenhængen mellem Frode og ham. Men hvilken den har været, er det nu ikke muligt at paavise. Saxe tæller fra den første Frode: Halvdan, Roe og Helge, Rolv; men, naar den første Frode med hans Forfædre er kommen urigtig ind i Skjoldungrækken, kan dette ikke hjælpe os videre, saa meget mindre som man netop paa dette Punkt har et slaaende Vidnesbyrd om, hvor sønderbrudte Oldsagnene have foreligget Saxe, idet han først kort i 2den Bog, fortæller Roes og Helges Historie som Konger og siden, i 7de Bog, deres Barn-domshistorie, men knyttet til et andet Broderpar Halvdan og Harald Haraldsønner**). Bjovulv-Kvadet, som vi forevrigt ved Rolv-Sagnet maa tage særligt Hensyn til, gør Hrodgars (=: Roes) Fader

»Halvdan høje, gammel og kampvild,
han som styred, glade Skjoldunger«,

til Skjolds Sønneson — her er altsaa slet ingen Plads til Frode. Rolv Krakes Saga, i hvilken vi maaske have Stykker af den tabte Skjoldung-Saga, véd kun, at Hroars og Helges Fader er Halvdan, som myrdes af sin Broder Frode, men nævner Intet om denne Halvdans Ætmænd opad. Vi kunne næppe komme videre. Vi maa nøjes med, hvad alle tre Kilder ere enige i: at Rolvs Stammefader var Halvdan, og at han var en Skjoldung.

*) Ynglinga-Saga Kap. 11. De lade ham efter hans Død sidde tre Aar i en Høj med Glugger paa og øse Skatten ned til ham, som var han levende.

**) Et andet Vidnesbyrd om den samme Opløsthed i Overleveringen i hans Tid, er at han gør Helge til Hundings og Hødbrodds Banemand og siger, at han fik Kendingsnavne derefter — en svag Genklang af Helge Hundingsbane-Sagnet.

Men det er ogsaa Nok; Sagnet selv bærer fra først til sidst alle Mærker af at være et ægte Skjoldung-Sagn, det vigtigste af dem alle.

Strax de første Sætninger i Rolv Krakes Saga anslaa Grundtonen: der var to Brødre, Halvdan og Frode, »den ene var blid og medgørlig og godsindet, men Kong Frode var den største Udaadsmand.« Ættens arvede Anlæg have skilt sig ad, og der kommer Ulykke af det; den milde Broder fældes af den grumme. I hins Sønner gentager sig den samme Adskillelse; kun at begge Typer ere mere udprægede. Det kommer frem allerede i Fortællingen om deres Barndom: den ældste, Roar (Hroar), mangler ikke Mod; men han staar baade i Væxt og Kræfter tilbage for sin yngre Broder; det er Helge, som leder deres Foretagende, og som forstaar Fosterfaderen Regins Vink; og, da Frodes Hal staar i Lue, og Kongen spørger, hvo der raader for Ilden, er det Helge, som paa sine egne og sin Broders Vegne svarer og nægter Farbroderen Udgang. Flere Kvad-Brudstykker vise, at Fortællingen herom — Fróða þáttr — hviler paa et Digt i Kviðuhátt i gammel Stil; en Strofe fremhæver, at Brødrene ere Skjoldungstammens sidste Skud.*) — Efter Frodes Fald kommer deres ulige Anlæg til fuld Udfolding: Roar sidder hjemme og styrer Landet mildt og fredeligt, Helge farer paa Sætog. Men hos begge er Ensidigheden skæbnesvanger. *Helge* øver Voldtægt mod den stolte Kvinde, som har vovet at haane ham, og hun hævner sig ved at mage det saa, at han bliver Fader ved sin egen og hendes Datter; pint af dette Skændselsminde tager han sig til sidst selv af Dage — thi denne Slutning paa hans Liv, som Saxe har, maa vistnok være det oprindelige Sagn, hvorimod Sagaens Fortælling: at han fældes ved Svig af Adils, øjensynlig hviler paa en falsk Overlevering eller maaske er Sagamandens eget Paafund; hvor var det næmlig i saa Fald tænkeligt, at Rolv og Adils nogensinde kunde staa paa en god Fod? *Roar* paa sin Side spilder ligesom sin egen Lykke ved at lade sig den kostbare Arve-Ring frarane, og bliver siden overmandet og fældet

*) Signy, deres Søster, Sævil Jarls Hustru, siger, ved at se dem ride paa én Plag med til Frodes Gilde:

„Skæmmet sig har nu
Skjoldung Ætten,
Konge-Lunden
er til Kviste vorden;

mine Brødre saa jeg
paa bar Ryg sidde,
men paa sadlet
Sævils Kæmper!“

af Ransmanden — *hvis* vi ellers her have »et ægte Led af det oprindelige Sagn« (S. Grundtvig). Det synes mig tvivlsomt, dels fordi Sagaen i den paagældende Fortælling giver Roar en Søn (Agnar), som fisker Ringen op og bliver en stor Mand, som man altsaa skulde vente vilde komme til at bjærge Skjoldungætten, naar alle andre Skud vare dræbte, men som man siden dog Intet hører til; dels og især fordi vi andensteds have et Sagn om Roar, som passer meget bedre ind i Sammenhængen, idet han først der bliver en ligesaa klar og bestemt Type som Broderen, nemlig *Bjovulv-Sagnet*. Bjovulvs Hoveddaad er jo at bjærge Skjoldungen Hrodgar, »Healdfene«s Søn, »Helga«s Broder, fra Uvættens Gren-dels Hjem søgelser. I det oldengelske Kvad er dette udmalet, som havde Plagen raset i Aarevis, og man spørger da med Undren, hvor Helge var henne; han var da nærmest til at hjælpe Broderen. Men Digtet er aabenbart en Bearbejdelse af en gammel Overlevering, der meget godt kan have gaaet ud paa, at Roar engang i Helges Fraværelse, eller snarere efter hans Død, kom i en saadan Nød, og da fik Hjælp af Gotehelten. I alt Fald optræder Hrodgar helt igennem som den ædle, gavmilde, pragtelkende, vennesæle, men lige over for den frygtelige Fjende vanmægtige Hersker. Og som Herren er, følge hans Svende: Ingen af dem kan staa sig mod Utysket, og i *Søvne* blive de myrdede af det. Her have vi det fuldt udførte Billede af Skjoldung-Mildheden, udartet til Svaghed, ligesom vi i Helge have Skjoldung-Kraften udartet til Vildskab.

Hos *Rolv*, Ættens sidste og største Mand ere atter begge Anlæg forenede i fuldeste Maal. »Han er den ypperste blandt Oltidskonger«, siger Snorre i Skáldskaparmál, »baade ved sin Mildhed og Djærvhed og Nedladdenhed«. Samme Lov giver Saxe ham — selv nævner Rolv Taalmod (patientia) som den ypperste Art af Mod (fortitudo) — og Sagaen ikke mindre. Heller ej er Nogen hans Mage i Gavmildhed og Højmodighed. Om den store Hersker samles derfor de ypperste Kæmper fra hele Norden og omgive ham med en Kærlighed, som ingen anden Høvding har ejet Mage til. Men det straalende Billede af den vennesæle, sejrriige og lykkelige Drot midt i sin Heltekrede har en dunkel Baggrund. Det er, som om den Plet, der hviler paa hans Fødsel og en Anelse om den kommende Undergang udbredte et sært Vemod over ham, ligesom det om hans Moder-Søster heder, at hun »aldrig var glad«. Helges Vildskab har dog ej alene lagt dette Mærke over Sønnens Liv; den har ogsaa

ved Alfekvinden skaffet ham en Søster, den dæmoniske Kvinde, der »har Skjoldunge-Grumbheden« (Hjaltes Ord om hende i Sagaen) og som raader ham Bane, fordi hendes Hovmod ikke kan taale, at hendes Mand er Broderen underordnet. Forræderiet maa lykkes; thi paa den ene Side har Rolv selv *Noget* af Faderens Trods, næmlig for saa vidt han selv nedkalder Ulykke over sig ved at ringeagte Odin, — »Skæbnen raader for hver Mands Liv og ikke hin onde Aand«, siger han, da Bødvar Bjarke er ræd for, at han ikke mere skal være saa sejrsl, siden han har vraget Hranes Gaver; paa den anden Side ligger der ogsaa en Fare i Rolv's Højmodighed, som gør ham godtroende og giver ham i Fjendernes Vold. Saa kommer da den sidste Strid, hvori den ypperste *Konge* og den ypperste *Kæmpekreds*, som Norden har ejet i Hedenold, segner i sit Blod, omstraalet af en Glans, der lyste langt ind i den kristne Tid: ved Gilder drak man hans Minde næstefter Gudernes*), og Hellig Olaf ønskede ikke at ligne nogen Oldtidskonge hellere end Rolv Krake.

Hvad der af Saxes, Snorres og Sagaens Fortællinger oprindeligt har hørt til Rolv-Sagnet, er det næppe særdeles vanskeligt at udskille fra, hvad der er tillagt og hvad der skyldes senere Udmaling af givne Moliver. Ægte synes at være: Snorres Fortælling om, hvorledes Rolv har hjulpet Adils med sine Kæmper i Krig, men Adils forholder dem og deres Herre den lovede Kampløn; heri ligger næmlig en rimeligere Grund til Rolv's Upsalafærd end være sig Sagaens: at Rolv vilde hente sin Fædre-arv — hvor skulde Adils komme til at sidde inde med den? — eller Saxes: at Yrsa vilde have en Lejlighed til at slippe bort fra sin gærrige Husbond. Fremdeles, selvfølgelig, Ildprøven i Upsala og Guldsæden paa Fyrisvolden, som alle tre Kilder have, væsentlig ens; de to Versstumper, som Snorre og Sagaen lægge Rolv i Munden:

»Øge vi Ilden og »Ild ej flyr
i Adils Huse!« hvo over springer!«

røbe et tabt Kvad i *Kviðuhátt*. Endvidere, blandt Fortællingerne om de enkelte Rolv-Kæmpers Fortid og Komme til ham, er utvivlsomt ægte den om *Vegg*; den findes næsten ordret ens

*) Jvfr. *Ynglingasaga*, Kap. 41, hvor Hildegunn Granmars Datter drikker *Ylvingen Hjørvard* til med de Ord: „Hil Eder, *Ylvinger* alle, til Rolv Krakes Minde.“

i alle tre Kilder og indeholder Forklaringen af Kongens sære Tilnavn; ligeledes den om Bjarkes Benkast og om, hvorledes han sætter Mod i Hjalte ved at lade ham drikke det dræbte Udys Blod, hvilke Træk baade Sagaen og Saxe har; tvivlsommere ere Sagaens Fortællinger om Svipdag og om Bødvar Bjarkes Byrd og Brødre — skønt nogle Versstumper røbe gamle Kvad. Aldeles sikker, endelig, er Fortællingen om Overfaldet og den sidste Strid. Her stemme Saxe og Sagaen overens i alt Væsentligt, og det er intet Under, da begge have havt — mer eller mindre fuldstændigt — det navnkundige Oldkvad, hvori denne Ragnarøk-Strid blandt Menneskene var besungen, og som i Saxes Tid endnu levede i Folkemunde i Danmark.

Som bekendt, har Snorre (i Olav den Helliges Saga og i Skáldskaparmál) samt »Fóstbræðra-Saga« (Kap. 48) bevaret nogle Strofer af *Bjarkamál in fornu* — »de gamle Bjarke-Taler« —; Saxe har paa sin Maade gengivet i latinske Hexametre en stor Del deraf; endelig indeholder Rolv Krakes Saga et tilsvarende Uddrag i Prosa. Vi kunne herefter gøre os en temmelig tydelig Forestilling om Digtet, ja til en vis Grad genføde det — hvad N. M. Petersen har forsøgt med stort Snille, men rigtig nok med Fravigelse af det givne Versemaal og hist og her med Indblanding af Tanker og Billeder, hvortil Originalerne ikke give nogen Anledning. (Danm.s Hist. i Hedenold, I, 2det Opl., S. 230—242.) Det fremgaar heraf, at »Bjarkemaal« har været et i sin Slags temmelig enestaaende Digt. Det har *ikke* været fortællende — ikke et eneste Vers er i alt Fald bevaret, som ikke er Replik; hvad der er levnet, synes at falde i flere Afdelinger, ligesom *Scener*:

1) *Hjalte*, som har mærket Uraad, vækker de sovende Kæmper. De to Strofer, som Thormod sang før Stiklestad-Slaget, have vistnok været hele Digtets Begyndelse*). *Bødvar Bjarke*,

*)

„Sol er oprunden,
suse Hanens Fjædre,
Tid er for Huskarle
Hovværk at fremme.
Vaagner op og vaagner,
Venne-Hoveder!
alle I Ædlingens
ypperste Sinder.

Haar, du haandfaste,
Hrolv, du skudsikre,
æt gode Mænd,
som aldrig mon flygte!
Ej vækkes I til Vin
eller Hvirken med Kvinder;
nej, I vækkes til Hilds
de haarde Lege.“

Jeg har oversat „vilmegir“ i den første Strofe L. 3, som betyder Arbejds-

der er vaagnet sidst blandt alle Kæmperne, byder sin Skosvend gøre Ild paa, — hvorfor, er ikke klart, med mindre det har Noget at gøre med hans Ham-Færd som Bjørn. *Hjalte* vedbliver at egge Mændene, idet han minder dem om Rolvs Gavnildhed — herhen høre uden al Tvivl de i Snorres Edda bevarede tre Strofer med de mange Guldnavne*), som Saxe gengiver ved at nævne forskellige Slags Kostbarheder.

2) Kampen er i Gang — ifølge Sagaen, efter at Rolv sidste Gang har drukket med sine Mænd. *Hjalte* vedbliver at opmuntre

mænd, ved „Huskarle“, fordi Skjalden aabenbart har paa én Gang villet hentyde til det fredelige Markarbejde, som plejer at begynde om Morgen tidlig, og til den forestaaende Kamp; „Huskarl“ betyder næmlig baade Tjenestekarl og Hirdmand. De sidste fire Linier gengives hos Saxe:

„Non ego virgineos jubeo cognoscere ludos
Non teneras tractare genas, aut dulcia nuptis
Oscula conferre et tenues astringere mammas,
Non liquidum captare merum, tenerumve fricare
Femen et in niveos oculum jactare lacertos.
Evoco vos ad amara magis certamina Martis.
Bello opus est, nec amore levi; nihil quoque facti
Mollities enervis habet; res prælia poscit.“

*)

„Rundhaandet Høvding
blandt Hirdmænd uddelte
Fenjas Træl-Gerning,
Faavners Bo-Vange,
Glasers Glans-Blade,
Granes Pragt-Byrde,
Dragers Dun-Leje,
Drøpners Sved-Draaber.

Gæv Herre gav os
— Gæster undfinge —
Sifs Hovedsmykke,
Haandens Isdække,

nødtvungen Odder bod,
Nivlungers Tvist-Æmne,
Øgers Ildslue,
Ides Mund-Glimmer.

Kamp-Fyrsten fryded
Folke-Hærskarer
med Rinens Rødmalme
— rigt gik vi smykte —;
Mardøls Taarer,
Thjasses Arv-Lodder
Kongen, den krigsdjærve
for Kæmper ej spared.“

I det Foregaaende vil Læseren have Nøglen til de fleste af disse Omskrivninger. Gullet kaldes Faavners „Midgaard“, d. e. hans indhegnede Hjemmeverden, hvad jeg for Versets Skyld har gengivet ved „Bo-Vange“, fordi han stadig færdes paa det. Mardøll er Freya, hendes Taarer ere Gald. Thjasse, Ide og Gang skiftede Arv efter deres Fader paa den Maade, at de skiftevis tog hver sin Mundfuld Guld. Ved Øgers Gilde gjorde en Klump Guld Tjeneste som Festblus. „Haandens Is“ er maaske snarere at forstaa om Sølv end om Guld. De sidste to Verslinier ere usikre og kun omtrentlig gengivne. Et Par Linier ere satte paa anden Plads end i Grundtexten, for Rimets Skyld.

Krigerne, udslynger Forbandelser mod Hjørvard og Skuld samt kalder Ruta, Rolvs Søster og Bjarkes Hustru ud: alt strænges Striden for Kongen og Fjenderne trænge ind ad Borgens Port. Efter Sagaen forefalder her et Ordskifte, som fattes i Saxes Vers og som dog er nødvendigt for det Følgende, idet *Hjalte* spørger, hvor Bjarke er, og *Rolv* svarer, at han vist er der, »hvor det baa-der os bedst«; rimeligvis har dette været med i Kvadet, maa-ske ogsaa en Hentydning til Bjørnen, der hjælper Rolv.

3) *Hjalte* i Bjarkes Herberg (»Tabernaculum«, vistnok rig-tigere end, efter Sagaen, »i Kongens Hal«); Bjarke sidder ørkes-løs som en Dødnings, *Hjalte* vækker Vennen med haarde Eggel-skildrer Kongens Heltefærd og minder om hans Fortidsdaad, bl. A. da han fødte Rerik og saade Guld paa Fyrisvolde. *Bjarke* vaagner og svarer stønnende, at han var bleven vakt i Utide, afviser Hjaltes Beskyldning for Frygt og opregner i denne Au-ledning en Del af sine tidligere Bedrifter.

4) Kampen gaar ilde for Rolv, da Bjørnen nu er borte og Skuld galdrer fra Seidhjalet. *Bjarke* skildrer Mandefaldet og Rædselen, da de dræbte Fjender rejse sig paany; til sidst raaber han: »Hvor er nu han, som eggede mig nys? Nu ser jeg ham ikke, og ikke plejer jeg dog at nide Folk.« *Hjalte* svarer, at han er ikke langt borte, han *har* stridt, der er Syn for Sagn, hans Skjold er borthugget til Bulen, og sagtens skulle de gæste i Valhal inden Aften; »men hvi tøvede Du før?« *Bjarke* har ogsaa faaet sine Vaaben ødte; aldrig har han været i slig Strid; »men hvor er *han* henne«, raaber han, »den enøjede onde Vætte, som de kalde Odin?« — et Udbrud, der nødvendigvis har Hønsyn til Mødet med Hrane paa Upsalafærden og Bjarkes der ytrede Formodning om, at Odin nu vilde tage Sejren fra Rolv. *Ruta* holder sin Arm som en Hank, derigennem skal Bjarke se, om han vil faa Øje paa Odin — Guden er altsaa med ved denne Strid, bedre Øgning skulde han ogsaa sjælden faa til sit Hærfølge. *Bjarke* raaber vildt: »Kan jeg naa ham, skal jeg kryste ham, som Skovbjørnens graaladne Overlister, (o: Vildkatten) Vægges Gubbe (o: Musen)«. Koldblodig, ligesom spottende Vennens Raseri, siger *Hjalte*, at det jo dog ikke nytter at stride mod Skæbnen.

5) Borgen staar i Lue, Kongen er falden — hertil synes at sigte to i Tillæggene til Snorres Edda bevarede Linier: »Segnet er paa Jordens Haar Rolv den stormodige«, som mulig have hørt med til Bjarkes sidste Replik, hvilken han, ifølge Saxe, henven-

der til Hjalte, og hvis Slutning, fra Ordene: »Dum vita manet« til Enden, omtrent kan have lydt saaledes:

»Lad os vort Liv lade,	Snart vil os slide,
saa lang Tid det spørges,	sulten Ørns Klær,
jeg ved vor Drots Hoved,	rovgridske Ravne
Du ved hans Fødder!	rives om vort Legem.
Skue skal hver den da,	Men hugprud og højbaaren
som skaader Val-Dyngen,	Hilding det sømmer
hvordan hans Guld vi	døende saa at favne
gældte vor Høvding.	daadherlig Konning.«

»Bjarkemaal« har altsaa været et *dramatisk* Digt, bygget paa et velkendt og sikkert forud besunget Sagns Grund, samt rimeligvis indrettet saaledes, at Foredrageren skulde indlede de enkelte Afsnit ved en kort Redegørelse i Prosa for den Situation, som Replikkerne forudsætte. Dramatisk Spænding fremkommer ved Bødvar Bjarkes Fraværelse i Bjørneham og Hjaltes Iver for at vække Vennen, hvorved han netop forstyrrer denne i at yde deres elskede Konge den kraftigst mulige Hjælp og saaledes selv hidfører Skæbnedommens Fuldbyrkelse. Bjarkes Hamfærd, som vi kun kende fra Sagaen, er følgelig et aldeles væsentligt Motiv, da derved kun hans Ørkesløshed og Hjaltes Eggelser blive forklarlige; paa dette Punkt maa altsaa Overleveringen i Danmark paa Saxes Tid have været brøstfældig. Men bag den dramatiske Handling ligger den store episke Handling: Striden selv; Replikkerne tjene da tillige til at kaste Lys over den, saa vel som over Rolvs og hans Kæmpers Fortid. Vi have altsaa, i *drama-Form*, en *Forening af Situations-Digtet og det tilbageskuende Digt*.

Dette tyder hen paa en senere Tid end den, de fleste Vøl-sung-Kvad stamme fra. Det fører os nær hen til *Grænsen for den folkelige Heltedigtningens Tid*, en Tidsbestemmelse, som yderligere styrkes: dels ved *Versemaalet*, som er Málahátt, efter de faa Vers-Levninger at dømme endog særdeles udpræget; dels ved *Stilen*, for saa vidt den er rigere paa Kenninger end i noget Edda-Kvad, især de mange Guldnævne — der dog, vel at mærke, ikke staa bare til Stads, men, netop ved deres Mængde og ved de store poetiske Minder, de pege paa, blive et sandt og kraftigt Udtryk for Hjaltes henrykte og takfyldte Erindring om den længe nydte Herlighed i Rolvs Gaard —; dels endelig ved Digtets *Grundtanke*, som, fyldende hvert Ord med sin varme Livsstrøm, er *Hirdmands-Troskaben*. Det er næmlig klart, at Billedet af en Konge i *Kredsen af sine Kæmper* forudsætter en mere udfol-

det Samfundstilstand og Samfundsbevidsthed end Billedet af den enkelte Konge-Helt som enestaaende Repræsentant for Ætten; dette maa være opstaaet tidligere end hint. Men en Gang født og poetiskt udfoldet i et stort Sagn og dertil hørende Kvad, er Hirdmands-Troskaben mod Høvdingen bleven et væsentligt Træk i det nordiske Helteideal, en Livstanke, der har vist sin Magt i Sindene i den historiske Virkelighed fra Aarhundred til Aarhundred, men som rigtignok aldrig har faaet et fyldigere og skønnere Udtryk i Digtningen, end i det »gamle Bjarkemaal«.

Jeg kan ikke dvæle ved alle de mange mindre Sagn, som Saxe har knyttet til Skjoldungsagnet. Et Par maa jeg dog her fremhæve, dels fordi jeg ikke senere vil faa Lejlighed til at berøre dem, dels fordi de Vers, Saxe anfører ved dem, røbe gammel-Besyngelse, dels endelig paa Grund af deres typiske Betydning. Som Vidnesbyrd om gamle Kvad ere saaledes, næst Gram-Hadding-Sagnene, ogsaa det lille Sagn om *Asmund og Asvid* mærkeligt — Fostbrødrene, af hvilke den ene lader sig levende højsætte med den anden, da han er død —; samt Sagnet om *Fridlev* Frodesøns Kamp med Jætten *Hydin* i Norge for at frelse en Kongssøn. Vigtigt som Udtryk for *Snuheden i en sejt Viljes Tjeneste* — ogsaa en Side af Helteidealet — er *Amlod*-Sagnet, som ikke har været til i Kvad paa Saxes Tid — i alt Fald anfører han intet saadant —, medens vi i *Uffe*-Sagnet have en senere tid fremtrædende Type: den dorske, tilsyneladende *sløve* Yngling, i hvem en slumrende og derfor hidtil miskendt Kraft vækkes ved en stor Opgave. *Amlod*-Sagnet mælder sig klart nok som *gydsk*. *Uffe*-Sagnet er utvivlsomt *angelsk* — det findes blandt oldengelske Sagn, og dets Skueplads er jo ogsaa Sønderjylland; men med god poetisk Grund har Saxe givet det Plads blandt *danske* Oldsagn; thi dels er det kun en stærkere Udfoldning af et i Skjoldungsagnene væsentligt hjemmehørende Motiv, dels afspejler det — hvad tidt nok er paapeget — en Særegenhed ved det nordiske Folkefærd, som i Historien unægtelig træder tydeligere frem hos Danerne end hos nogen anden af Stammens Grene. Forøvrigt komme de i Frode- og Rolvs-Sagnene liggende Hovedmotiver oftere frem hos Saxe og i Sagerne knyttede til Lejre og Lejrekonger; der findes saaledes flere Broderpar Mage til Roe og Helge: Harald og Halvdan, Rerek og Helge, og Ingjald Starkadsfostres Ungdomshistorie er en Gjentagelse af Frodes. Men her synes vi snarest at have *Genklange*

af noget forud Givet, der anvendes i ny Sammenhæng som Bimotiver, for at sætte vedkommende Hovedhelte i stærkere Lys (Starkad, Ivar Vidfadme). Det oprindelige, ægte Skjoldung-Sagn maa betragtes som afsluttet med Rolv Krake; den ypperste Skjoldung er tillige den sidste, ligesom Sigurd er den sidste Vølsung

Hredlingerne. I *Bjovulv-Kvadet* findes Hentydninger til en *gotisk* Herskerslægt, som der rimeligvis har været gamle Kvad om. Vel findes intet saadant, og heller ej er noget Spor af Sagnet bevaret paa Nordens Tungemaal. Men selvfølgelig har den Skjald, som i det 8de Aarhundrede digtede Bjovulv-Kvadet, ikke opfundet Tildragelser og Personer, som i og for sig ingen Rolle spille i Digtets Handling og som følgelig kun er blevene nævnte, fordi de engang hang ved Erindringen om Gote-Helten. En Konge. *Hredel*, kersker over „Weder-Geatas“, et Navn, hvori man har fundet Hentydning til Vetteren. Han er Fader til Sønnerne Herebeald. Hædkyn, Hygelak og en Datter som ved Wægmundingen Eggthjov bliver Moder til *Bjovulv*. Herebeald bliver dræbt af Vanvare af Hædkyn, og Hredel dør af Sorg derover. Derpaa angribes „Hredlingerne“, som de udtrykkelig kaldes (V. 5912), af Skilfingen Ongenthjov, Hersker over „Svionas“ eller „Sveoðeod“ (udt. „Svjopjod“, o: Svierne; han fælder Hædkyn i Kampen, men falder selv for „Eofer“, (udt. Jofer), en Kæmpe i *Hygelaks* Hird, der saa bliver gift med Hygelaks Datter. Senere er Bjovulv Hygelaks ypperste Kæmpe. Efter at han har besøgt Skjoldungen Hrodgar for at hjælpe ham af med Jætten Grendel og udført denne Helte-daad, er han Hygelaks bedste Støtte og følger ham paa et Sotog mod „Friserne“, hvor Hygelak falder og Bjovulv undkommer ved Svømning — hin Kamp, som man har villet finde historisk Hjemmel for i Gregor af Tours' Beretning om den „danske“ (o: nordiske) Konge „Chochilaich“'s Nederlag i Kamp med den frankiske Kongesøn Theudebert i Nederlandene 515. Efter sin Hjemkomst bliver Bjovulv Værge og Fosterfader for Hygelaks Søn *Heardred*. Vikinger angribe Svierne, hvis Konge Eadgils, Ongenthjovs Sønnesøn, de fordrive. Han tyer til Heardred, hvem de ligeledes angribe og fælde. Bjovulv driver dem bort, Eadgils vender tilbage til sit Rige, og Bjovulv bliver nu Weder-Gøternes Konge i mange, mange Aar, indtil han som Olding sætter Livet til for at frelse sit Folk fra en Ildrages Hjemløgelser. Han er sønneløs, og med ham, den ypperste Ætling af Hredel, ender Slægten. Det er umuligt at sige, hvad Hredling-Sagnet ellers har indeholdt, eller i hvad Omfang det har været til i Sang. Men at det har været til, og at det har havt hjemme i Østergøtland og derfra er kommet til Anglerne og med dem til England, er højst sandsynligt, især siden man af Røk-Stenen har lært, at „*Hreidgoter*“ i denne Egn har været betragtet som et Hædersnavn for Folkestammen.

b. Ynglingerne.

Skjoldung-Sagnene, ikke at tale om mange andre blandt Saxes Oldsagn, pege jævnlig til *Upsala* og den der herskende

Yngling-Æt; paa mange Punkter gaa de to Slægters Historie sammen i Æt. Allerede dette var nok til at give os Formodning om, at der engang har været et stort episkt afrundet Yngling-Sagn, svarende til Skjoldung-Sagnet. Denne Formodning bliver til Vished ved Snorres Ynglinga-Saga. Thi vel hviler denne væsentlig paa Thjodolv fra Hvins Ætte-Kvad »Ynglingatal« fra sidst i det 9de Aarhundrede, som kun indeholder Kongernes Navne og Dødsmaader, og ingen Levning af gamle Heltekvad har Snorre havt at anføre. Men alligevel kan der — hvad alt Geijer har bemærket og S. Grundtvig yderligere godtgjort*) — i dette lange, tørre Slægtregister iagttages en poetisk Grundtanke, som holder Sagnene sammen og sætter et bestemt Præg ogsaa paa denne Ættesaga. Ogsaa her møde vi nemlig et eget Anlæg som Vilkaar for en egen Skæbne.

Ligesom Skjoldungerne begynde Ynglingerne med Guldalder-Sagnet, her knyttet til Stammefaderen Yngve (hvem Snorre gør til Guden Frey) og hans Søn Fjølner, han, der drukner i Mjødkarret som Frodes Gæst. Endnu Svegder synes at være en Fredskonge; hans eneste Daad er Rejsen for at opsøge Guderne, som ender med hans Bjergtagning. Men saa begynder Ulykken at trænge ind i Ætten, fordi den indlader sig med de jætteeagtige Finner. Vanlande har avlet Barn med Finneknigen »Snes« Datter »Driva« og forladt hende; for at hævne sig paa ham, faar Driva Vølven Huld til at galdre ham et Mareridt paa, der koster ham Livet. Med Vanlandes og Drivas Søn *Visbur* knyttes Ætte-Skæbneens Knude for al den følgende Tid. Han har givet sin Hustru en *Guldkæde*, men forskyder hende og beholder Smykket. Sønnerne Gisle og Øndur kræve det af ham, og, da de faa Afslag, ønske de, at det maa volde den bedste Mand i Ætten Bane, samt købe Huld til at skaffe dem Magt over Faderen, hvem de indebrænde; hendes Vilkaar for Hjælpen er, at der *siden altid skal øves Slægtdrab i Ætten*. Dette er dens frygtelige Skæbne, som atter og atter gentager sig og tilsidst volder dens Undergang.

Guldkæden opfylder sin onde Bestemmelse, da den femte

*) Svenska Folkets Historia I (Saml. Skrifter, 1873, V, S. 25): [Det] „synes, att de äldre sagor, hvarur han [Thjodolv] hemtat sina underrättelser, hade bildat ett slags poetiskt helt.“ — S. Grundtvig: „Uds. over den nord. Oldt.'s her. Digt.“ S. 39—41.

Mand efter Visbur, *Agner* Dagssøn kvæles med den af Skjalv, Finnekongen Frostes Datter, hvem han har bortført, efter at have dræbt hendes Fader. Den anden Forbandelse vedbliver at virke. *Aalrek* og *Erik* Agnerssønner trættes om deres Heste og dræbe hverandre med Bidslerne. *Alv* og *Yngve* Aalrekssønner blive hinandens Banemænd for Alvs Dronnings, Beras, Skyld. *Øn*, Yngves Sønnesøn — han, som brydes med Skjoldungerne Halvdan og Aale den Frækne om Upsala-Vælden — bloter ni Sønner efter hverandre til Odin og opnaar ved hvert Blot ti Aars længere Levetid, indtil han er aldeles affældig af Ælde. En Del Konger følge, som dø i Strid mod fremmede Fjender eller ved Ulykkestilfælde (blandt disse er Adils, Rolvs Maag), og Slægtskæbnen synes ligesom at slumre. Men hos *Ingjald Ildraade*, den syvende Mand efter *Øn*, han, der som Barn har faaet et Ulvehjærte at æde, kommer den til fuld og skrækkelig Udfoldning — og Afslutning. Hele hans Liv er en Række Slægtmord, der begynde med, at han indbyder og indebrænder sex Herredskonger, og som fortsættes, saa at han siges i Alt at have dræbt 12 Konger. Endelig finder han sin Overmand i Ivar Vidfadme, og, da han ikke kan byde denne Spidsen, indebrænder han sig med sin Datter Aasa, der har samme Sind og Tilnavn som Faderen. Da rejse Bønderne sig og uddrive Ynglingætten fra Svearike. Gennem den sidste, Olav Trætjelgje, som flygter til Vermland, og hvis Efterkommere faa Indpas i det søndenfjældske Norge, nedledes Harald Haarfagers Æt fra Ynglingerne. Men denne Ætledning er aabenbart det egentlige Yngling-Sagn uvedkommende. *Det* ender med Ingjald, ligesom Skjoldung-Sagnet med Rolv; og det har vistnok været besunget i gamle Kvad af samme Slags som de andre Heltekvad, skønt intet saadant var til mere paa Snorres Tid, eller i alt Fald kendtes af ham. Af *Røk-Stenens* Kviduhátt-Strofe (se S. 101) vide vi i alt Fald, at Heltekvadenes poetiske Stil var vel kendt i Østergötland, hvorfor da ikke i Svearike?

c. Siklingerne.

Foruden Skjoldung-Sagnet knyttes til Sydsandinavien to store Ættesagn, som indeholde nogle af vore Forfædres mest poetiske Overleveringer, nemlig det om Siklingerne og om Arngrimsetten.

Skjoldung-Ætten uddør, ifølge Saxe, med Halvdan Harald-

søn (Helge Halvdansøns Genganger); hans Adoptivsøn, Gøternes Konge »Ungvinus« (i hvilket Navn S. Grundtvig mener at genkende Navnet Hogne) bliver Stammefader til en ny Hærskerslægt paa Sælland. Det er Sikling-Ætten, til hvilken efter islandske Slægtregistre baade Siggeir hører, Vølsungs Svigersøn, og Sigar, som lod Hagbard hænge. Der er Hentydninger til de samme Navne i Vølsung-Kvadene, naar Gudrun (i 2det Gudr.-Kv.) siger, at hun og Thora Haakonsdatter i Danmark udsyede Billeder af Sigars og Siggeirs Strid, og naar Brynhild (i det tabte Kvad om hendes første Møde med Gudrun) taler om, at Sigar har bortført Haamundssønnerne Hagbards og Hakes Søster, og at de ere sene til Hævn. Særlig synes Helge-Kvadene at antyde Forbindelse med denne Siklingæt: Sigruns Farbroder heder Sigar, »Sigarsholm« nævnes i Helge Hjørvardssøns-Kvadet, »Sigarsvolde« baade her og i Helge Hundingsbane-Kvæderne.

Der er virkelig en indre, poetisk Sammenhæng mellem Helge-Sagnene og Sikling-Sagnet. Hine faa væsentlig deres Skønhed ved *Elskoven*, og i Sikling-Sagnet er Udfoldningen af den samme Følelse den stadig tilbagevendende Grundtanke, ligesom Slægtens Skæbne væsentlig betinges af Kærlighedens Magt. Vel er der intet herhen hørende *Kvad* levnet i Oldsproget; men talrige latinske Vers, indflettede i Saxes Genfortælling, vise, at disse Elskovs-Historier have været Genstand for en betydelig Besyngelse. Lad os i Hast gennemløbe dem for at se, hvorledes Grundmotivet udfolder sig i de enkelte Sagn.

»Ungvinus« Søn Sigvald er Fader til *Sigrid*, den bly, hun der aldrig vil slaa Øjnene op til nogen Mand, som af sin Elsker *Ottar* atter og atter udfries af Jætters Vold og stor Nød, som alt lønlig har fattet Kærlighed til ham, og som dog ikke kan bekvemme sig til at se paa ham, før han ved sit foregivne Bryllup lader hende holde Brudekærten, og hun af Sorg ikke mærker, hvorledes hun brænder sine Fingre: da siger Ottar: »Tag dine Fingre i Vare!« og endelig ser hun vemodigt op paa ham, og Vilkaaret for at vinde hendes Haand er opfyldt — et dejligt Billede af *Jomfru-Skyheden*, der tilsidst viger for Ømhedens Magt. Hertil hører et smukt Digt, hvori Ottar foreholder hende hendes Grumhed; gid vi blot havde det paa Modersmaalet i Stedet for i Saxes saffiske Strofer!

Sigvalds Søn, Kong Sigar, har tre Børn: Alv, Alger (o: Alfgeirr) og Signy. Hos *Alvs* Elskede, den gotlandske Kongedatter *Alvhild*, antager Skyheden en anden Skikkelse; det er den

ungdommelige, *stridbare Jomfru-Vildhed*, som, inden Hjærtet er rørt af *Elskovs Magt*, higer efter at være sig selv nok og tumle sig i *Mandens Idrætter* — et *Udviklingstrin*, som til alle Tider de fleste, til kraftige Karakterer anlagte unge Piger ville have at gennemgaa. Alvild bor i et Bur, vogtet af Drager; enhver Bejler skal prøve at fælde dem; tør han ikke gaa imod dem, har han forbrudt sit Hoved. Da Alv udfører den farlige Daad — klædt i et nys afflaaet Skind med den blodige Hud vendt udad —, flygter Møen, skønt allerede i Hjærtet vunden for ham, paa et Langskib og farer i Viking med sine Terner og Veninder. Alv møder hende paa Søen. De stride, og først da hun er overvunden i Vaabenlegen, bliver hun ham huld. Denne Fortælling synes Saxe kun at have kendt i Prosa-Overlevering; thi han meddeler intet Vers; men at den har været besungen, er en Selvfølge.

Saa kommer Hovedparret, de navnkundigste Mønstre paa *Elskovs-Ømhed* og *Elskovs-Troskab* i Norden, *Hagbard* og *Signy*, hvis Historie — for vel kendt til her at gengives — har givet Genlyd i Nordens Poesi fra Oldtiden til vore Dage, og er stedfæstet trindt om i Norden, hvor en Navnelighed har kunnet give, Anledning dertil, ligefra Haalogaland til Upland, Sjælland og Sønderjylland.*) Des stærkere føler man Tabet af det eller de Oldkvad, hvori Sagnet har været besunget, og som endnu vare til, om end sagtens noget skæmmede af Tiden, i Saxes Dage siden han meddeler betydelige Brudstykker. Disse synes at være Gengivelser af *Kvad i Samtaler*. Først er der et Stykke Vers, hvori Signy for sine Møer priser Hakes Manddom som takkeligere for hende end Saxeren Hildegisels pyntelige Skønhed, men i Virkeligheden sigter til Hagbard; disse Vers have sagtens været betydelig kortere i Originalen, end hos Saxe. Saa er der

*) Blandt Hentydninger fra Oldtiden kan fremhæves flere Steder i Thjodolvs *Ynglingatal*, hvor Galgen kaldes: „Signys Mands kolde Hest“, Rebet: „Hagbards haarde Strikke“. Eyvind Skáldaspillir kælder i „Háleygjatal“ Galgen „Sigars Hest“. I *Gretters Saga* kaldes Galgen: „den Svogerskabs Løn, som Sigar ydede“. Saa sent som i et Kvad fra *Harald Gille*s Tid hentydes til Hagbard „Sigars Fjende“. Ifølge *Kormaks Saga* ser Skjalden Kormak sin Elskede Steingerd paa Gnupsdal (paa Island) første Gang, da hun titter frem under „Hagbards Skæg“, hvilket forudsætter, at der har været et Billede af ham, rimeligvis paa Tjældingen eller paa Panelet. Vi ville genfinde Sagnet som poetisk Æmne i Middelalderen og gennem hele den nyere Tid fra Messenius til Ilia ~~Æ~~biger.

til Scenen i Jomfruburet, hvor Hagbard har listet sig ind i Kvindeklæder, udgivende sig for en Skjoldmø, der vil lære at sy, en Replik, hvori han, i Anledning af Ternernes Forundring over hans haarde Hænder og lodne Ben, henviser til, hvad han har øvet og døjet paa sin Skjoldmø-Færd. Signys Ord, hvori hun understøtter dette Hagbards Paafund, gengives ikke i Vers, men dog saa udførlig, at man fristes til at forudsætte, at Saxe her dog har havt Vers for sig. Derpaa kommer atter i smukke, som det synes usædvanlig lidt udvidende Vers, Hagbards og Signys Samtale i Sengen, hvor han spørger hende, hvad Vidnesbyrd om sin Kærlighed hun vil give ham, hvis hendes Fader lader ham dræbe, og hun lover at dø med den, hun havde givet sin første og eneste Kærlighed. Galgen er rejst, Dronningen rækker Hagbard Hornet og beder ham slukke sin Tørst, siden han skal dø, idet hun haanende fortæller ham, at han snart skal gæste Hel; hvorpaa Hagbard griber Hornet »med den Haand«, siger han, »hvormed han havde dræbt Dronningens Sønner«, derfor gaar *han* glad i Døden: men *hun* skal aldrig se sine Sønner mere. Begge disse Repliker ere paa Vers. Endelig kommer Hagbards begejstrede Opfordring til Trællene om nu snart at hænge ham op, da han har set Signys Bur brænde.

Det sidste Sikling-Sagn er det om Alvs og Alvhilds Datter *Gyrid*, Ættens sidste Skud, og hendes Elsker *Halvdan*, den norske Kongedatter Drottes Søn. Gyrid vrager ham først som ikke højbyrdig nok og derhos skæmmet af et stygt Saar i Overlæben. Han færdes vidt om Land for at vinde Ære nok til at turde bejle, og fælder paa et af sine Tog sin Halvbroder Hildigeir, som døende i en *Sang* aabenbarer sin Broder, hvem han er. Siden faar Halvdan at høre, at Gyrid er ved at fæste sig til en anden Mand, iler hjem og kommer til Brylluppet, bebrejder i en *Sang* Gyrid hendes Vægelsind samt roser sig af sine mange Manddrab, hvortil hun, ligeledes i Vers, svarer undskyldende; derpaa slaar han Bejleren ihjel samt ægter Kongedatteren og bliver ved hende Fader til — Harald Hildetand. De gengivne Stykker af Digte røbe, at ogsaa herom maa have været et længere Kvad.*)

*) I den lille Saga om *Asmund Kæmpebane* (Fornaldar Sögur II; Winkel Horns: „Nordiske Heltesagaer“) findes den samme Fortælling, men med andre Navne og en Del andre Enkeltheder. Ogsaa her kvæder Halvbroderen, der kaldes Hildebrand, efter at han har faaet Banesaar, og Overensstemmelserne mellem dette Kvad og Saxes ere saa iøjnefaldende, at man

d. Arngrims-Ætten.

I Frode Fredegods Historie har *Saxe* (hos Müller. I. p. 248—251) indflettet en kort Beretning om en svensk Kæmpe (pugil Sveticus) Arngrim, hvem han lader Frode give sin Datter Ofura, samt om de tolv Arngrimssønners Kamp med Vikingerne Hjalmar og Ørvarodd paa Samsø. Det er altsaa hvad der paa Saxes Tid erindredes i Danmark af det store Ætte-Sagn, som vi have fuldstændigt i „*Hervørs og Heiðreks Saga*“, og hvoraf den samme Episode: Samsø-Kampen er tagen med i Ørvarodds *Saga*, her, saa vel som i Hovedsagaen, grundet paa et og samme gamle Heltekvad. Andre saadanne anføres andensteds i Sagaen, saa at denne viser sig som en Bearbejdelse af gamle Kvad, Mage til Vølsunga-Saga og Rolv Krakes Saga. Vel maa en Del betragtes som tilsat af Sagamanden, navnlig Opregningen af Arngrims Forfædre i Begyndelsen, hvormed følger hans Stedfæstelse i Haalogaland,* samt de sidste Kapitler, som kæde Arngrimsætten sammen med Ivar Vidfadme, Harald Hildetand og Ragnar Lodbrok, samt opregner Sveriges Konger til Inge og Blot-Svend. Men, naar disse Udvæxter bortskæres, har man Sagnet med alle

ikke kan tvivle om, at det jo er *det seltsamme Kvad*, som *Saxe* har havt og som han, mod Sædvane, kun i ringe Grad har udvidet i sine latinske Vers. Paafaldende er det især, at i Sagaen heder det:

„Þik drótt of bar af Danmörku og mik sjálfan á Svipjóðu“	(Dig Drott fødte af Danmark, og mig selv tillige i Svithjod),
---	--

svarende til Saxes:

„Danica te tellus, me Sveticus edidit orbis.
Drot tibi maternum quondam distenderat uber;
hac genitrice tibi pariter collacteus esto;“

thi Moderen kaldes i Sagaen slet ikke Drott, men Hild, hvoraf altsaa ses, at Sagamanden, ved Siden ad Kvadet, kun har havt en ufuldkommen Overlevering at holde sig til og derfor har taget „drótt“ som Apellativ, hvad ingen Mening giver. Se forøvrigt „Notæ uberiores“ til P. E. Müllers Udgave af *Saxe* Pag. 205—211

*) Denne Stedfæstelse er ligesaa vilkaarlig, som naar det i Ørvarodds *Saga* heder, at Arngrimssønnerne vare fra Flæmingjaland. At Saxes „pugil Sveticus“ peger i den rigtige Retning, d. v. s. at man oprindeligt har tænkt sig Arngrims Hjemstavn *Bolm* liggende et Sted mod Øst, det ser man baade af Hyndluljóds Ord, hvor det heder, at Ætten boede „*austr* i *Ból*m“, og af en i selve Ørvarodds *Saga* bevaret Strofe, hvor det selvsamme Udtryk bruges.

Hovedmotiver i en kraftig og ædel Fremstilling, der især faar Interesse ved de bevarede Kvad-Brudstykkers Skønhed og stærke Præg af den heroiske Olddigtningens bedste Stil.

Hovedmotivet er selvfølgelig *Sværdet*, Dværgenes nødtvungne Værk, som kræver Mandeblood, hvergang det drages, og lyser som Ild, og med hvilket den Forbandelse følger, at det skal bruges til tre Niddingsgerninger. Bragt i Arngrims Vold ved Drab paa dets første Ejer, Kong Svavrlame i Gardarike, hvis Datter Eyfura han tillige bortfører og ægter, bliver det Slægtens bedste Skat, Billedet paa dens Anlæg, hvorved tillige dens Skæbne bestemmes: den *damoniske Blodtørst*, som udgør en Side af Heltevæsenet hvor dette er smittet af det *Jætteagtige* — og Arngrim er jo af Jætteæt.

Tyrving volder det første Ætleds Undergang, for saa vidt som det væsentlig er i Tillid til dette udmærkede Vaaben og til den Bersærke-Kraft, der saa at sige er personificeret i det, at de tolv Arngrimssønner bejle for Hjørvard til Upsala-Kongens Datter, hvorved de tørne sammen med Hjalmar »den hugstore«. Ved Modsætningen til det rette Heltevæsen hos ham og hans ikke mindre ædle Kampbroder, og især ved den Glans, hvormed Hjalmars og Ingeborgs ophøjede Elskov omgiver dem, bliver Arngrimssønnernes lavere Natur stillet i sit fuldeste Lys, og man glæder sig ved at se dem falde allesammen, paa samme Tid som man røres ved Hjalmars Død og især ved Ingeborgs, da hun faar hans Afskedshilsen og Ringen, »ser paa den og segner om i Armstolen og dør strax.« Det *Kvad*, hvoraf de før omtalte Brudstykker ere bevarede i Hervørs og Heiðreks Saga og i Ørvarodds Saga (ikke aldeles overensstemmende, ogsaa nogle flere Strofer i den sidstnævnte Saga), er digtet i Kviðuhátt, i den reneste Stil og maa have været særdeles smukt; navnlig ere den døende Hjalmars bekendte Afskedsord gribende.*)

Med den ældste Arngrimssøn Angantyr jordes Tyrving; men Ættens Aand er over hans rædsomme Datter. *Hervør vil* eje den farlige Arv og tvinger ved Galder sin døde Fader til at kaste Sværdet ud af Højen til hende. Det gamle *Kvad*, hvori denne Tildragelse har været skildret, er vistnok paa lidt nær fuldstændig bevaret. Det er i Kviðuhátt og bestaar næsten udelukkende af Samtalevers, forbundne, hvor det behøves, ved smaa

*) Kvadene i Sagæen ere i det Hele smukt og tro gengivne af Fr. Winkel Horn i „Nordiske Heltesagaer“ (Kbhvn. 1876).

Prosaindskud, ligesom de fleste Eddakvad. Faa af disse overgaa det i patetisk Kraft. Med stigende Rædsel og Beundring ser man den unge Kvindes vilde Viljekraft trodse al den Gru, som omgiver Gravene ved Nattetide, og Dødningsens truende Advarsler, for at naa sit Maal.

Det er imidlertid dog ikke hende, men hendes Søn med den milde, gæve Kong Høvund, den frygtelige *Heiðrek*, der bliver det stærkeste Udtryk for Slægtens Væsen. Bortvist for sin Ondskabs Skyld fra Faderens Gaard, faar han Tyrving af Moderen fremfor den sagtmodige Broder, og, henrykt over Moderens straalende Gave, drager han Sværdet og fælder Broderen. Siden beder han sin Fader om Heldraad kun for at have den Tilfredsstillelse at bryde dem og saaledes trodse ej alene Faderen, *men ogsaa Skæbnen*. Svig og Grumhed gør ham til Reiðgoternes Konge og en mægtig Hersker. Men tilsidst støder han sammen med Odin selv i Gest den Blindes Skikkelse; og, da han har vovet at svinge Tyrving mod Guden selv, er hans Dom falden: Trælle skulle blive hans Bane, og det sker alt den følgende Nat. Af de Kvad, som vistnok have skildret Heiðreks Liv, — der hentydes til Heiðrek i den døde Angantyr's Samtale med Hervør — er nu Intet levnet; derimod haves, som tidligere omtalt, det mærkelige *Gaadekvad*.

Endelig kommer det sidste Slægtled, hvori det Jætteagtige i Slægten er svundet ind til én Mand, Heiðreks uægte Søn med Hunekongens Datter, den ondsksfulde Hlød; af hans ægte Børn slægter Sønnen Angantyr alene Farfaderen paa, medens hos Datteren Hervør Slægtens vilde Kampmod forener sig med virkeligt Højsind. Tyrving bliver nu Redskab til saa at sige at udrense Jættestoffet: Hlød falder for Broderens Haand; men først har ogsaa den ædle Hervør maattet lade Livet for *Folk og Fædreland*, og den milde Angantyr staar ene tilbage — da har Tyrving Intet mere at gøre, det er ude af Sagaen og dermed Sagaen selv ude.

Der er noget Særegt, som skiller det her omhandlede Sagn fra de tidligere omtalte Slægt-Sagn. Arngrim's Ætten er ikke en Fyrsteslægt fra først af, men almindelige Kæmper. Først efterhaanden hæver den sig til Kongedømme; men dette knyttes da ikke saa at sige til et enkelt Kongesæde, hvor Katastrofen foregaar, som i *Vølsung-Gjukung-Jörmunrek-Sagnene*; heller ej ser man nogen Helteflok samle sig om Kongen, saaledes som Rolvs Kæmper. Kongen, Angantyr, er tilsidst *Folke-Konge*: *Reiðgoternes* Konge, og han kæmper for at værne om sit *Land*, der

forudsættes at omfatte vide Strækninger af den germanske Verden; hans Modstandere ere ikke en anden Konge eller Høvding alene med sit Krigerfølge, men en anden *Folke-Konge*, *Hunernes Hersker*; og Katastrofen er et uhyre *Folke-Slag*, Huneslaget paa Dunheden, som skiller mellem Reidgoter og Huner, hvilke efter Sagaens Opfattelse bebo, hine det sydlige Norden, disse det nordlige Tyskland. Heltetsagnet løber altsaa her sammen med Noget, som der vistnok maa ligge en folke-historisk Erindring bagved,*) der andensteds findes i en hel anden Sagnforbindelse, næmliq som Slutning paa Frode den Fredegodes Ungdomshistorie hos Saxe. Der er i og for sig større Rimelighed for, at Erintringen om Huneslaget fra først af har været knyttet til Skjoldung-Ætten, end til den langt uanseeligere Arngrims-Æt. Men det er ikke Forfatteren af Hervørs og Heiðreks Saga, hvem den sidste Sammenknytning skyldes. Dette er alt sket i den heroiske Tid i et *Kvad* (i Kviðuhátt), hvoraf Sagaen anfører Brudstykker, tildels af stor Skønhed — især Angantyr's Sergeord ved Budskabet om den gæve Søsters Fald — og som vise, at selv Hunehærens Mandtal har været angivet i Kvadet.**)

Der er altsaa ikke ringe Forskel paa Arngrims-Ætte-Sagnet, selv som det foreligger i Kvadene, og paa de andre Heltetsagn, vi hidtil have omtalt. Men disse Forskelligheder, saa vel dets Begyndelse med Kampe mellem enkelte, ikke fyrstebaarne Helte, som dets Slutning med en stor Folke-Strid, tyde paa, at de Kvad, hvori Sagnet har antaget fast Skikkelse ere opstaaede sent i den heroiske Digtning's Tid; thi baade at den enkelte Kæmpe huskes og vækker Deltagelse, selv om han ikke er Repræsentant for en Kongeslægt, og Forestillingen om et Folke-Kongedømme forudsætter et mere udviklet Samfundstrin, end de gamle Konge-Ættesagn. Men den Skjald eller de Skjalde, som have digtet Kvadene om Hjalmar, om Hervør og om Huneslaget, have i saa Fald

*) Det er vanskeligt at lade være herved at tænke paa de Kampe i det 4de—5te Aarhundrede, hvorom de sønderjydske Mosefund bære Vidne.

**), Der, hvor Angantyr's Mand, Gissur, mælder, hvad han har set paa sin Spejderfærd:

„Saare mange
Mænd de ere;
Fylkinger sex
saa jeg der var
og i hver Fylking

fem Tusinder,
hvert Tusend
paa tretten Hundreder,
og hvert Hundred,
holdt otte Snese“.

i ualmindelig Grad forstaaet at fastholde den gamle Heltedigt-
nings simpel-storartede Tone.

e. Ravnista-Ætten.

Norge har ingen Oldsagn om en Stolkongeæt, svarende til Skjoldung- eller Yngling-Sagnet og hvilende paa gammel Besyngelse; *dets* Kongeslæggt kommer først op, efter at den heroiske Folkedigtningens Tid er forbi, og den Sang, der klinger omkring Harald Haarfager og hans Ætlinger, er af helt anden Art. Hvorvidt der fra tidligere Tid har været Kvad om den næststørste Høvdingæt i Norge: Hlade-Jarlernes, der stammede fra Haalogaland, er vist meget tvivlsomt. Intet saadant er i alt Fald bevaret; Eyvind Skáldaspillirs »Háleygjatal« var, efter de faa Levninger at dømme, en tro Efterligning af Thjodovs »Ynglingatal« og har næppe havt Andet at støtte sig til end Traditioner i selve Jarleslægten. Derimod haves om en vestnorsk Storbonde-Slæggt en Række smaa Sagaer (4), som vel ere unge og aldeles bære Præget af Vikingtidens og senere Tidens Smag, men hvis Indhold dog for en Del synes at have Hjemmel i Overleveringer fra den folkelige Heltedigtningens senere Tid.

Slægtens første mærkelige Mand er *Ketil Hæng*, Søn af Halbjørn Halvtrold paa Ravnista (en Ø ud for Romsdal). Som Dreng en »Kulbider«, der synes halv fjollet, udvikler han sig dog til en stor Kæmpe, der udfører mange Sturværker, især med at ødelægge Trolde og fordrive onde Vætter. Engang bliver han af Storm dreven op til Finmarken, gæster om Vinteren hos Bonden Brune, der lader ham sove hos sin Datter og lærer ham at skyde. Paa Hjemvejen møder han Finnekongen Guse, skyder tilvæds med ham og fælder ham. Derved bliver han Ejer af tre *Pile*, som blive Ættens Hovedskat; thi de ramme altid og vende altid tilbage til sin Ejersmand. Om dette Møde er der i »Ketil Hængs Saga« en Vexelsang mellem Ketil og Guse; og lignende Grund gives for de andre to vigtigste Tildragelser i hans Liv: hans Møde med den Uaar voldende Jættekvinde, som han fordriver — de trættes i en Vexelsang —, og hans Kamp med Vikingen Framar i Gestrikland, som har stævnet Ketil til Holmgang, fordi denne har nægtet ham sin Datter Ravnhilds Haand — herom er et Digt, som indeholder Ordsrifter dels imellem Ketil og Framars Søn Bødmod, dels imellem Ketil og Framar selv under Kampen. I disse Kvad ere alle tre gamle Versemaal

(Ljóðahátt, Kviðuhátt og Málahátt) blandede paa en temmelig vilkaarlig Maade. Saa vel heri som i det Træk, at Framar er en ivrig Odinsdyrker, medens Ketil »ikke tror paa Odin«, ligger et Vidnesbyrd om senere Tid; men Heltekvad-Stilen er i det Hele ganske godt holdt, og at Digtene, som Nogle maaske kunde mene, skulde være lavede af Sagamanden selv, er slet ikke rimeligt.

Ketils Søn *Grim Laadenkind* er ligeledes en stor Jættedræber. Paa en Færd til Gandvik kommer han i Kast med to Jættekvinder, Feima og Kleima, som han efter et kvikt Ordskifte paa Vers — i Kviðuhátt — gør det af med, og udfrier derpaa en ædelbaaren norsk Mø, Lofthøne, af en Forbandelse, som hendes Stivmoder havde lagt paa hende. Endnu et Par Vers forekomme i »Grim Laadenkinds Saga«, som han kvæder, da han har fældet en Kæmpe, der bejler til hans Datter.

Grims og Lofthønes Søn Odd, siden kaldet *Ørvar-Odd* (Pile-Odd) er Ættens ypperste Mand, i hvis Hænder Guses Pile gøre de største Bedrifter. At han er en gammel, langt udenfor Norge kendt Sagnskikkelse, er klart deraf, at Saxe kender ham, samt at han ogsaa nævnes i Hervørs og Heiðreks Saga. Ogsaa høre, som alt omtalt, de i »Ørvarodds Saga« levnedes Strofer om hans og Hjalmars Kamp med Arngrimssønnerne til de smukkeste Heltekvad. *) Sagaen er forøvrigt saa fuld af Æventyr: Vikingetog, Kampe med Trolde, Drager, Gribbe o. s. v., at man tydeligt ser, her er en hel Del tilføjet i en Tid, da den gamle Helte-digtning forlængst var afblomstret, ja henvisnet. Nogle Træk synes dog at kunne skilles ud som oprindelige. Hertil hører Vølven, hvis Spaadom Drengen Odd ringeagter, og som da i tre Strofer, der vistnok ere gamle, varsler ham langt Liv, men til sidst Døden af Faxes Hoved, samt hans hertil svarende underlige Død, ved Edderormens Bid, som havde Bo i Hestens Hovedskal. Fremdeles hans Møde med Alfen paa Irland, der giver ham den underfulde Skjorte — et Par Vers i denne Anledning falde meget godt. At han gør det til sit Livs Opgave at træffe og fælde den uhyggelige Uvætte Øgmund Floki, som egentlig er

*) Tvilssomme synes dog 5 Strofer, hvori Hjalmar beder Vennen nævne for Kammeraterne i Upsalakongens Hal alle deres faldne Stridsfæller, og disse saa nævnes ved Navn. En saadan ørkesløs og upoetisk Navneremse passer ikke med Heltekvad-Stilen. Desuden er der blandt Navnene løbet med et Par af selve Arngrimssønnerne.

en Genganger, der færdes vidt omkring i Verden og gør Ulykke, det hører vist ogsaa med til det oprindelige Sagn, samt muligvis ogsaa Kapdrikningen med Kong Herrøds Mænd Sigurd og Siolv, der ledsages af en Vexelsang (i Kviðuhátt), hvori de opregne hver sine Bedrifter og give hverandre onde Ord, indtil Ørvarodd fuldstændig overmander dem baade i at drikke og kvæde. Endelig har han henimod Slutningen af sit Liv en Kamp med en Gydje, som i Sang paakalder Asers og Asynjers Hjælp, hvortil Odd svarer ved at erklære sig for Asernes svorne Fjende. Om de her anførte Vers ikke ere senere digtede — Tanken i dem gaar helt udenfor Heltedigtningens Tidsaand, ikke mindre end Ørvarodds Overgang til Kristendommen —, saa er den lange Slutningssang, hvori Helten døende opregner alle sit Livs Tildragelser — en tør Repetition af Sagaens Indhold — øjensynlig lavet af Sagamanden selv og vedkommer os ikke her.

Ligesom Ørvarodd, saaledes nævnes hos Saxe ogsaa en anden Mand af Ætten, *Aan Buespænder*; han er næmlig aabenbart den »Ano sagittarius«, som, da Fridlev Frodesøn er i Norge for at vinde Kong Amunds Datter Frogertha (o: Freygerd), har Tvekamp paa Bue og Pil med Fridlevs Hirdmand Bjørn. I den lille Saga, som bær hans Navn, gøres Aan Buespænder til en Dattersøn af Ketil Hæng, altsaa en Ravnista-Mand, i Drengesaarene dvask og sær, siden en dygtig Mand, ligesom Stammefaderen. Forøvrigt er Sagaens Indhold ubetydeligt (et langvarigt Fjendskab mellem Aan og Fylkeskongen Ingjald, der til sidst fældes) og uden videre Spor af gammel Besyngelse.

Som Ættesagn staaer det her omtalte langt under de tidligere: var ikke Skyttefærdigheden der som det fælles Ætmærke, og var ikke Hovedmanden Ørvarodd saa gammel og tiltrækkende en Sagnskikkelse, vilde man næppe kunne regne det blandt de rigtige heroiske Slægtsagⁿ.

f. Halv og Halvskæmperne

I Anledning af Rolv-Krake-Sagnet og Bjarkemaal er der ovenfor gjort opmærksom paa, at, naar Kongen ikke staaer ene som Bærer af Ættens Skæbne, men en Kreds af Kæmper omkring ham faar selvstændig poetisk Betydning, saa ligger heri et Tegn paa, at Sagnet senere har naaet poetisk Modenhed, end hvor det Omvendte er Tilfældet. I Sagnet om Halv og Halvskæmperne, som vi have i en lille særskilt Saga, og hvortil der i

andre Sagaer, men *ikke* hos Saxe, oftere gøres Hentydninger, ere vi atter et Skridt videre, om ikke i Tid, saa i Sagndigtningens Udvikling. Her er ikke Tale om et Slægtsagn, skønt Sagaen begynder med Efterretningen om Halvs Forfædre, især hans Fader Hjørleiv den Kvindekære, Rogalands Konge i Norge, og dennes Strid med Danernes Konge Reidar. Halv selv har kun Betydning som Stifter af et Vikingsamfund, altsaa er han kun *landløs Søkonge*. Man faar at vide, hvad de vigtigste af hans Mænd hede, hvilke Love der gjaldt i deres Lag*), samt at de i atten Aar hærjede paa mange Lande, men Intet om disse Aars Daad. Da Halv endelig vender hjem, indbyder hans Fosterfader, Kong Asmund paa Hørdaland, ham og Hælvten af hans Flok og brænder dem inde, saa at kun nogle Faa undkomme. Det er denne Tildragelse, som den poetiske Interesse fortrinsvis fæstes ved, samt ved de efterlevende Helters senere Skæbne, hvortil bl. A. hører, at de hævne deres faldne Høvding og Stalbrødre paa Asmund.

Men er Sagnet selv ikke meget betydningsfuldt i Sammenligning med de gamle Ættesagn, saa er til Gengæld den oprindelige, men næppe meget gamle *Besyngelse* ualmindelig fyldig bevaret og tildels særdeles smuk, ja hele Sagaen er ikke stort Andet end Brudstykker af Kvad, sammenknyttede ved korte Redegørelser i Prosa. Blandt de Hjørleiv vedkommende Stykker ere ret mærkelige nogle Strofer, hvori en af Hjørleiv fangen Havmand (»marmendill«) spaar om Kong Reidars Komme. Smukkest ere dog Kvadene om Halv og hans Mænd selv. Først (1) er der en Vexelsang mellem Halv og hans kæreste Kæmpe *Innstein*, da Halv har modtaget Asmunds Indbydelse: Innstein tror ikke Kongen og vil, at Halv skal tage hele sit Mandskab med op til Gildet; han har havt Drømme, som varsle ilde; Halv vil ikke mistro Asmund og tyder Drømmene til Held, bliver vel til sidst betænkelig, men vil dog lade staa til — det er det gamle Heltemærke: Ulysten til at tage sig i Vare. Dernæst (2), da Hallen staar i Lue, kvæder Innstein en Opmuntringssang til Kæmperne, hvori tillige Branden skildres — et Sidestykke i mindre Maalestok til Hjalters Eggelser —, som ender med de stolte Ord:

»Ingen i Verden	ej skal Ringes Bryder
evig lever;	for sin Bane kvide.«

*) Det er herfra, Tegnér har taget Indholdet af „Frithjofs Vikingabalk“.

Da Halv er falden, udbryder Innstein:

›Her saa' jeg Alle	Hist vi mødes,
En følge,	naar heden vi fare;
fuldt-djærvelig,	ej er lettere
Døgling-Sønnen.	Livet end Døden« —

og til sidst følge nogle Strofer, hvori han bl. A. siger, at de ›have Odin Ondt at lønne, som skilte slig en Kæmpe ved Sejren«, at Innstein skal segne ved Hærstyrerens Hoved — tydelig en Mindelse fra Bjarkemaal —, og at det skal siges blandt Folk, at Halv døde leende. Innsteins Broder *Utstein* er undkommen til Kong Eystein i Danmark. Her kommer han (3) i Ordstrid med Kongens ›Raadgiver« Ulv den Røde, som vil stille sine otte Sønner imod ham. Utstein faar her Anledning til at rose Halvskæmpernes Tapperhed; han ræddes ej for at gaa ene mod otte ›snavs Karle« (›dritmenni«), saadanne Helte, som han har gaaet i Lag med, og Halv har i Drømme ›været god ved ham«. Selvfølgelig fælder han de otte Ulvssønner, og mælder Kong Eystein sin Sejr i nogle Strofer, som slutte:

›Ingen lyster at kappes	Hjærte har jeg
i Kraft med mig, *	haardt i Bryst,
slig lagdes mig aarle	siden ung mig Odin
Livets Skæbne;	udmærked.«

En anden Halvskæmpe *Hrok den Sorte* kommer til Søkongen Hake Haamundssøn, Hagbards Broder, ukendt af denne. En Dag, da Kvinderne ere ude at plukke Nødder, ser Kongens Datter, Brynhild, en stor Mand staa ved en Eg og hører ham kvæde — og nu følger (4) et langt Mindekvad om Halv og hans Kæmper, fuldt af det samme stolte Kampmod og Selvfølelse, som svulmer i de andre herhen hørende Sange. Da Hrok bliver kendt, faar han selvfølgelig Brynhild.

g. Starkad,

Der maa have været Kvad om mange andre Søkonger og Kæmper af samme Slags som Halv og Halvskæmperne, bl. A.: om den nysnævnte *Hake Haamundssøn*, hvem baade Saxe og Snorre (i *Ynglingasaga*) kender en hel Del til; om *Sørle den Stærke*, som omtales i den saakaldte ›Sörla þátr«, der ellers indeholder Hjadningesagnet, med Tilføjelse, at der om ham var et Kvad (i drottkvædte Vers); om Kæmpen *Bemun*, som Starkad en Tidlang fulgte, o. m. Fl. Vi kunne ikke opholde os ved alle disse uro-

lige Sæller af lavere Rang, hvis Snekker Folkedigtningens Hav har vrimlet af. Vi maa vende os til den i visse Maader største af dem Alle, ham, som af Islændingerne kaldes »Starkadr«, af Saxe »Starcatherus« (selvsamme Navn: Tonen hviler paa 1ste, ikke tredje Stavelse, og »th« hos Saxe betyder blødt »d«), og hvem man i nyere Tider, højst urigtig, har kaldt »Stærkodder« eller »Starkotter«.

Utvivlsomt har S. Grundtvig Ret, naar han, i Modsætning til en tidligere gængs Betragtning, fremhæver*), at Starkad ingenlunde tør betragtes som vore Forfædres ypperste Helteideal (det er og bliver Sigurd), men som »*Kæmpkraftens æventyrlige Repræsentant*«, der som saadan vel er udviklet endnu indenfor den heroiske Digtning, men paa dennes *seneste Stadium*«, sammen med de sidste Sagnkonger, som væsentlig afslutte den folkelige Heltedigtning med Braavoldslaget. Naar han betragtes saaledes, giver han vigtig Oplysning om Udviklingen af vore Forfædres Livsopfattelse og Tænkemaade, medens han, naar man vil gøre ham til det højeste Heltebillede, »vender op og ned paa Alt«.

Starkad er af *Jættebyrd*. Dette udtrykkes paa forskellig Maade. Ifølge Gautreks Saga — en sent nedskreven Fortælling, som dog gemmer adskillige ægte Overleveringer, bl. A. længere Stykker af et Starkadkvad — er han Søn af Storverk, der atter er Søn af Starkad, kaldet »Åludrengr«, som bode ved Ala - Fossen i Thelemarken, en Jætte med 8 Arme, som Thor slog ihjel, paa en Kong Alvs Bøn, hvis Datter Utysket havde ranet. Ifølge Hervørs Saga havde samme Skarkad Åludrengr fældet Halvtrolden Hergrim, Arngrimættens Stammefader. Saxe kender kun én »Starcatherus Storverki filius«, af Jætteæt, født i Gardarike, med 6 Arme, hvoraf Thor havde afrevet de overflødige 4. Oprindeligt synes dog Forestillingen om hans Nedstamning fra den *norske Jætte***). Men i alt Fald, jættelebaaren er han, som Dreng en »Kulbider«, der ligger i Asken og dører og voxer sig urimelig stor, som Mand større og stærkere end Andre, men meget

*) Se det tidt nævnte Skrift S. 66—75.

***) S. Grundtvig mener, at der fra først af kun har været én Starkad, og at et Vers i Gautreks saga, hvor Starkad klager over, at i Upsala havde Hirdmændene ment at „se paa ham selv Jætte-Knubberne af otte Hænder fra den Gang Hlorride rev Hænderne af Hergrims Bøndemand“, sigter til ham selv. Men saa maatte han jo være født med 8 Arme, hvad ingensteds siges, saa lidt som at han, og ikke hans Farfader, havde dræbt Hergrim.

grim*), jætteeagtig selv i sin Tapperhed og ved den vidunderlige Sejglivethed, hvormed han overlever de grueligste Lemlæstelser. For denne hans Byrds Skyld er Thor ham gram. Men der er ogsaa ædelt Blod i hans Aarer; derfor er Odin ham god, og i alt Fald er det Odins Konst at bruge Jættekraften i sin og Asalivets Tjeneste. Ved dette Forhold, der atter betinges af hans tvefoldige Natur, bestemmes Starkads Livsskæbne. Under Navnet Rosshaarsgrane har Odin fostret Starkad. Hos Rosshaarsgrane har Egdernes Konge Vikar fundet Drengen i Asken ved Arnen, sat Skik paa ham og gjort ham til sin Mand. Men Vikar er alt fra Modersliv given til Odin — dette ses af Halvs Saga. Da Tiden kommer, udser Guden sin Fosterson til at »sende ham Vikar«. Om Natten fører han Starkad til et Ryd i Skoven, hvor Aserne ere samlede og hvor Thor og Odin skiftevis lægge Ulykke og Lykke til hans Liv; til Gengæld for Odins Gaver maa han saa, svigefuldt, fælde sin Velgører og Høvding — og nu er han fredløs i Verden, en Einherje-Samler som ingen Anden.

Særlig Opmærksomhed fortjene de to Guders Udtalelser om ham. Starkad skal være den *sidste i sin Slægt*, men leve *tre Menneskealdere*, men saa igen øve et *Nidingsværk* i hver af dem; han skal altid have de bedste Vaaben, men aldrig *eje Land eller Jord*, altid have *Guld* i Overflod, men aldrig nøjes med hvad han har, *sejre* i enhver Strid, men ogsaa saares i enhver Strid, blive den største *Skjald*, men glemme sine egne Vers, blive *hædret af Stormænd*, men *hadet af Almuen*. Med stort Snille er her det Væsentlige i Starkads Personlighed og Liv udtrykt. Her er fældet en *Skæbnedom*, dog ikke, som tidligere, over en hel Æt, men *over en enkelt Mand*, der saa at sige træder i Ættens Sted som Genstand for poetisk Interesse. Og Dommen gaar netop ud paa, at han altid skal blive den enkelte Mand, uden Slægt, uden Land eller Hjem, kun udmærket ved Sejrsælhed og Skjaldskab og de Stores Yndest, men Genstand for Smaafolks Uvilje, m. a. O.: han skal være *Hærmanden* og intet Andet.

Dette er en ny Skikkelse, artsforskellig fra de tidligere be-

*)

„Kæmper skoggerle,
som mig skue;
led er Snuden,
lang Trynen,
synger han om sig selv.

ulvgraat Haaret,
Armene hænge,
runken er Halsen,
ruladen Huden,“

tragtede. *Ensom* tumler han sig om i Verden. End ikke et Følge af trofaste Fæller samler han om sig, som Halv eller andre Søkonger. Kamp er hans eneste Idræt, Mod og Haardførhed det Eneste, som han priser, hvorimod han ringeagter ethvert Menneskeforhold, der bæres af mildere Magter, navnlig ethvert Forhold til Kvinden. For at hans Væsen kan komme til at udfolde sig, sættes han i *Forbindelse med en Mængde andre Heltesagn*, som man da maa tænke sig med det Samme ere blevne udvidede, netop for at give Starkad Lejlighed til at optræde. Snart er han i Upsala som *Ynglingekongernes* Mand, snart kommer han der i *Skjoldungen* Frode den Gavnildes Tjeneste for at myrde dennes Broder Aale den Frækne, der har gjort sig til Herre i Upsala — det er hans andet Nidingsværk; hvilket det tredje var, vides ikke. Snart er han i Lejre — tre Gange: først frelser han Frodes Datter Helga fra en uværdig Elskov og tugter hende derfor; saa hjælper han hendes Brudgom mod Medbejleren Angantyr og dennes Brødre — aabenbart *Arngrimssønnerne* genopstandne; til sidst ægger han Kong Ingjald til at ryste Sløvheden og fremmed Vellyst af sig og dræbe sine Svogre, Sønerne af hans Faders Banemand, der havde spillet Herrer i Kongsgaarden. Saa er han Regnalds Mand, *Siklingen* Sigvalds Fjende, og bliver med ham slaet paa Flugt af Ottar, Sigrids Elsker. I Ledtog med *Hake Haamundssøn*, Hagbards Broder, hemsøger han senere Upsalakongen Huggleik, der havde vakt hans Uvilje ved sin Blødgæthed (og hvem Saxe gør til en irsk Konge »Hugletus«). I Mellemtiderne sværmer han, snart med andre Søkonger, især *Bemun*, snart alene, vidt omkring i Verden: i Østerleden, i Polen, i Saxland; ja til Konstantinopel kommer han, overalt indladende sig med de vældigste Kæmper og overvindende dem. Slægt efter Slægt gaar i Graven, Starkad overlever dem Alle. Til sidst tager han som en Hovedkæmpe Del i *Braavoldslaget* paa Sigurd Rings Side, og køber derefter for Guld sin Braddød af Ynglingen Hader, hvis Fader han havde dræbt; men, *dæmonisk* til det Sidste, prøver han paa at raade sin Drabsmand Bane, og hans afhugne Hoved bider endnu i Græsset.

Maaske ligger Spiren til Starkad-Skikkelsen langt tilbage; S. Grundtvig har trot at finde et Spor af ham i det 2det Kvæde om Helge Hundingsbane, hvor det om en »Starkad Konning«, som Helge havde fældet, heder, at det var den grummeste Kæmpe, han havde set, »saasom Kroppen slog, da Hovedet var af«. Imidlertid er det klart, at Sagnet, som det nu i sin Høhed fore-

ligger os, er af en helt anden og yngre »Støbning« end de gamle Ættesagn; og navnlig er det en Selvfølge, at Fortællingerne om Starkads Færd udenfor Norden først kunne være blevne til, efter at Vikingetogene vare komne i Gang og havde varet en Tid, hvorved vi føres ned til Tiden henimod Aar 900. Som det er med Sagnets Bygning, er det ogsaa med *Besyngelsen*. Den staar paa det Trin, som vi ved Betragtningen af *Vølsungkvadene* have fundet maatte være det yngste i Heltedigtningens Tidsalder. Saa vidt man næmlich kan skønne, dels af de i Gautreks-Saga bevarede Strofer, dels af Saxes latinske Vers, have alle Starkad-Kvad havt Form af *Enetaler*, udspringende af denne eller hin *Situation* og kortelig belysende den, men dog væsentlig indeholdende *Tilbageblik* ej alene paa Heltens egne Skæbner og Bedrifter, men ogsaa, og det allermest, paa de svundne Tiders Kæmpe-Herlighed i Modsætning til Nutidens Svaghed.

Hos Saxe findes saaledes først et Kvad (1), hvori Starkad irrettesætter Helga og indfletter Fortællingen om, hvorledes han har kappet Bagen af Guldsmiden Fenge og slaaet hende paa Øret, Alt gennemvævet med rigelige Forhaanelser mod saadanne Forfængelighedens og Overdaadighedens Tjenere, som alle Guldsmede ere, hvorimod Vaabensmedene prises. Om hans andet Besøg i Lejre er der intet Kvad; men den udførlige Fortælling maa hvile paa saadanne. Ved det tredje Besøg derimod har Saxe havt to Kvad at holde sig til, som han vidtløftig gengiver. Det ene (2) begynder med, at Starkad udtaler sin Ringeagt for Kongens Hirdmænd, skildrer, hvor højt han fordum havde været hædret i gode Kæmpers Lag, og heftig foreholder Ingjald, at han ved sin Vellyst og sit Fraadseri er dybt vanslægtet fra sin Fader Frode. Da Dronningen vil formilde ham ved en kostbar Gave, viser han den harmfuld tilbage, tordner videre mod det nymodens Velleved i Kongens Gaard, især mod lækker Mad, priser sine fordums Kampfællers Tarvelighed, foreholder Kongen, at Fejghed er baade skammelig og dum —

»Ogsaa fejj Mand falder,	i Skov og Skjul
Flygtning rammer	Skæbnens Spydsoð*) —

*)

„Occidet nequam pavidumque pectus
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet aut opacis
Incubet antris.“

samt egger ham tilsidst med hvasse Ord til at hævne Faderen-
»Let«, slutter den vrede Gubbe,

»Let, som lidet
Lam kan Du fældes,
som en Buk, man slæber
til Slagtebænken;
hæng Guld paa Din Viv
og Gimstene, —
men os knuger
Kummer og Blusel!

da maa Daner neje sig
for Niddingsønnen,
Broder til Skøgen,
Du skamløs favner.

Styr Din Brynde —
os staar for Øje
Fortids Adel,
Fremtids Ynk;

Buk for Din Fjende —
slig Færd ej huer
Gubben, som mindes
gammel Sæd;
fro først jeg vorder,
Frode, naar jeg ser
for Brøden bløde
Din Banes Ætlinger.«

Da Ingjald har dræbt sine Svogre, hilser Starkad ham i et Kvad (3) som den, der endelig har vist sig sin Byrd værdig, byder Svendene slæbe Ligenn ud og Kongen at skille sig ved Dronningen, men falder derefter atter hen i sin Ungdoms Minder og Betragtninger over Nutidens Veghed og Upaalidelighed. Hans sidste Ord ere atter en Indskærpelse af det Usle ved al Dødsfrygt:

»Daadløs dør, men jeg, der vog,
selv i dybest Fred, saa Verden bæved,
bag Skjold skælver, skal gaa sent og sødt
hvo Skæbnen frygter; og saarløs heden.«*)

Det næste Kvad, som Saxe tillægger Starkad og gengiver — men ikke paa Vers —, nemlig det om Braavoldslaget, har, saa vidt man kan skønne, været episkt og altsaa afveget fra de andre; heri ligger en Grund til at tvivle om, at det oprindeligt har hørt til Starkad-Digtningen; vi ville iøvrigt ret strax komme tilbage til det. Derimod er det sidste Starkad-Kvad hos Saxe (4) støbt

*)

„Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem
leni morte fruar, placidoque sub astra levandus
Funere, vi morbi defungar vulneris experts.“

Starkad kan ikke glæde sig til *Sotdøden*; derfor har man betragtet disse sidste Ord som et Spørgsmaal, hvori skjuler sig Ønsket om en blodig Død. Men derved forsvinder Tankemodsætningen til det Foregaaende. Han kan godt glæde sig til at dø sødt og saarløs, fordi han selvfølgelig venter at falde til sidst; men Ordene „vi morbi“ ere da en Misforstaaelse hos Saxe.

i samme Form som de foregaaende; thi vel har Hader én Gang Ordet; men baade forinden udbreder Starkad sig vidtløftigt over sin Affældighed,*) og da Hader har haanet ham derfor og derved faaet Oldingens Vrede til at flamme op, ytrer denne sig i drøje Irettesættelser til Yunglingen, der snart gaa over i en lang Opfegning af hans Livs Bedrifter og slutter med Bønnen om at Hader vil tage hans Hoved; thi

›Ungt Træ skal trives, trasket falde; Ret er at styrte, hvad staa ej mægter.	Mild er Døden for marvløs Gubbe, hvem længe Livet ledt har været.«
---	---

Det er muligt, at det Kvad, som Saxe her har gengivet, helt eller delvist har været det samme, som det hvoraf Gautreks-Sagaen har bevaret 34 Strofer. Det er dog næppe rimeligt. Der er, ved Siden af nogen Overensstemmelse, stor Forskel i Indholdet; især er det paafaldende, at Saxe slet ingen Hentydning har til Starkads Samliv med Vikar, der i Sagaen omtales i hele 24 Strofer. Sagaens Vers blive da snarest at betragte som Levninger af et 5te Starkad-Kvad, som altsaa atter har været tilbage-skuende Enetale. Naar man ser, hvilket poetisk Fynd der er i disse Strofer,**) beklager man des mere, at Saxe har givet os sin Original paa Latin i Stedet for paa Modersmaalet,

Et maaske ældgammelt Sagn om en vældig Kæmpe, af Jætてbyrd og med Jætてkræfter, men virkende i Odins Tjeneste, er blevet brugt til at fremstille, hvad der henimod Slutningen af Hedenold gjaldt for det ypperste Helteideal.***) Det er et andet

*) Tankerne ere saa smukt og, trods den stærke Sammendragning, saa tro gengivne af N. M. Petersen (Danm.'s Hist. i Hed. S. 273—274), at jeg ikke kan lade være at aftrykke disse Vers:

„Aar som Elvens Vover rinde, strid som Støvfos styrte Timer; Gubbens Glæds-kab, Guldets Blinken, Ungdomsminder, Alt forsvinder.	Stemmen stønner, Stavkarl vakler, Øjets Ild med Aanden slukkes; Mørke dækker mer end hundred Aars Bedrifter, Alting skifter.	Hidtil hædret Høvding var jeg, Ødlings Astven, Odins Kæmpe; nu det gamle Gubbeskroget Træl og Terne tirre gjerne.“
--	---	---

**) En Del af dem ere smukt oversatte af N. M. Petersen (a. St. S. 275—279).

***) At søge en historisk „Kærne“ i denne Digtning, er vistnok aldeles ørkesløst. Starkads lange Levetid og Indblanding i saa mange andre Konge- og Heltesagn tilstæde kun en poetisk Forklaring, der ligger lige

end den foregaaende Tids: Kæmpekræfter, Kæmpemod, Haardførhed og — Skjaldegave har staaet for Folk som de væsentligste, ja eneste Helteegenskaber, Hærmandslivet som det eneste ret værdige Menneskeliv, medens al anden Idræt mer eller mindre var Genstand for Ringægt; da imidlertid Mennesker aldrig kunne leve allesammen alene for at slaas, og da den ydre Kultur altid skrider fremad, har man i alt det Fredelige og i alt det Nye kun set Tegn paa Vanslægten fra en djærvere, stærkere, stoltere Tid, hvis formentlige Tænkemaade kommer til Orde i Kæmpegubbens Ord. Det er samme Livsbetragtning, som spejler sig i det første Afsnit af Hávamál i Modsætning til Loddfáfnismál; ogsaa minde mange af Starkads Sentenser paafaldende om Strofer i det nævnte Kvad. Som Udtryk for en ensidigere Livsanskuelse staar Starkads-Digtningen i ophøjet Adel tilbage for de ældre Heltedigtninger. Alligevel er der en højst ejendommelig *dæmonisk* Skønhed over denne grimme og grumme Kæmpe, der ensom skrider gennem Verden som i en grufuld Aftenskumring, under en sky-slørt Himmel, bærende tungt paa sit Livs Forbandelse, sin dybe Stolthed og endnu dybere Harme, søgende Døden fra Valplads til Valplads, uden at kunne finde den, og udsyngende sin Liden-skab med et Fynd og i en Fylde af Billeder, som aldrig synes at kunne mattes eller udtømmes. Hvilken skabende Kraft har der ikke ligget i de Grundtanker, som bar vore Forfædres Aands-liv, naar de selv i en dalende og ensidig udartende Tid kunde frembringe saa storslaaet et Billede — og dermed var den dog endnu paa langt nær ikke udtømt!

h. De sidste Sagnkonger. Braavoldslaget.

Den folkelige Heltedigtningens Hovedtyper følge, som vi oftere have havt Lejlighed til at bemærke, efter hverandre i følgende

saa nær, som ethvert Forsøg paa at finde Tidsregning, ja Aarstal i Hel-tens Liv viser sig uigennemførligt, enten man saa stykker ham ud i to eller tre eller ti Personer. Naar imidlertid S. Grundtvig kalder Starkad „en Abstraktion, en allegorisk Personlighed, en reflekteret Heros“, synes disse Udtryk at forudsætte en klarere Bevidsthed om Grænsen mellem Digt og Virkelighed, end hin Tids Mennesker kunne have havt. De have visselig *trot* paa Starkads Virkelighed lige saa fuldt som paa Sigurds og en hvilken som helst anden Sagnhelts. Ogsaa have jo vore Forfædre, vild-ledede af Starkad-Kvadenes Enetale-Form, tidlig betragtet ham som en virkelig, ikke en digtet Skjald.

Orden. Først kommer den enlige Kongehelt, til hvis Væsen det hører, at han er en Æts Repræsentant og Bærer af en Slægt-skæbne. Derpaa følger Kongehelten i sine Kæmpers Kreds. Herfra ligesom dele Typerne sig. Paa den ene Side træder den omsværmende Søkonge med sine Kæmper i Forgrunden, tilsidst den aldeles enestaaende Kæmpe, der altid virker i nogen Høvdings Tjeneste. Paa den anden Side bliver Kongen *Erobringskonge*, vinder store Lande, samler hele Folklande, mange Folkefærd under sig og fører deres samlede Kraft til Kamp mod Konger af samme Slags. De sidste nordiske Sagnkonger høre til denne Type; derfor have de sin Plads ved *Siden* ad Starkad, idet de paa deres Maade, ligesom han paa sin Maade, afslutte den folkelige Sagndigtning, og derfor har Starkad med fuld Ret sin Plads i det store Slag, efter hvilket det historiske Dagslys begynder at bryde ind i Sagnverdenens Dæmring.

Det er herved af Vigtighed at lægge Mærke til, at de sidste nordiske Sagnkonger have været tænkte som *de gamle Helteætters Arvinger*. Den første af dem, *Ivar Vidfadme*, hører, efter de islandske Sagaer til en skaansk Høvdingslægt. Ifølge Hervørs og Heiðreks Saga stammer han fra *Arngrimsætten*, idet hans Moder Hild er en Sønnedatter af Angantyr Heiðrekssøn. Han tilintetgør *Ynglingætten* og indtager dens Plads som Hersker over Sviavelde og Götlandene, ligesom dens Væsen, særlig Ingjald Ildraades, gaar igen i hans Grumhed og Svigefuldhed. *Skjoldungætten* lever op igen i sine to Hovedtyper: Fredskongen og Krigskongen, Brødrene Rørek og Helge, for at Ivar, ved at raade dem Begge Bane, kan komme til at arve ogsaa Skjoldungernes Rige. Efter de islandske Kilder er *Harald Hildetand* Ivar Vidfadmes Dattersøn enten ved Rørek eller (efter Hervørs Saga) ved en af ham i Danmark indsat Skattekonige Valdar. Saxe derimod, som slet ikke kender Ivar Vidfadme, gør Harald til en Søn af Halvdan og Gyrid, Alv Sigarssøns og Alvhilds Datter, knytter ham altsaa til *Siklingerne*. Disse Tilknytninger ere poetisk i sin Orden, om de end, som S. Grundtvig siger, ere en slem historisk Uorden; thi det er poetisk rigtigt, at de Konger, som samle hele Norden under sig og som kæmpe om Herredømmet over hele Norden, optage i sig alle foregaaende *nordiske* Storætters Blod og Adel.

Frøndeles er det poetisk i sin Orden, at *Odin*, ligesom til Afsked, træder særlig virksom frem i denne sidste Sagnkongesæt. Da Ivar Vidfadmes Tid er omme, henter Guden ham til sig,

idet han som Ivars Fosterfader Gubben Hørd, staaende paa en Klippe, nedenfor hvilken Kongens Skib ligger, turrer ham med onde Spaadomme og Haansord til at fare ud af Løftingen og styrte i Søen.*) Harald Hildetand er i hele sit Liv Genstand for Odins særlige Omhu. Efter Saxe var Moderen Gyrid ufrugtbar, indtil Halvdan drog til Upsala og der blotede til Odin og fik Løfte om en Søn, naar han vilde holde Gravøl efter sin Broder Hildigeir. Harald Hildetand er altsaa ligesom undfangen paa Odins Ord. Da han er bleven voxen, gør Odin ham saarfri — hvad »Sögubrot« udtrykker saaledes, at hans Venner lode ham sejde, saa at han blev saarfri. Til Tak vier Harald alle de Mænd, han fælder, til Odin. Siden lærer han af den enøjede Gubbe i den laadne Kappe at svinfylke — det fra Sigurd og Hadding vel kendte Træk. Da Harald har underlagt sig alle Nordlande og hersket i Fred i et halvt hundrede Aar, sørger Odin for, at han ikke skal dø af Ælde. I Raadgiveren Bruness Skikkelse hidser han Harald og Sigurd Ring mod hinanden. Omkring dem samler sig Alt hvad der har Mod og Vaaben, baade Mænd og Kvinder, i alle de Riger og Lande, som Harald har underlagt sig. Odin er med i Striden. Da den blinde Høvding hører, at ogsaa hans Modstander har svinfylket sin Hær, forstaar han, at Odin har besluttet hans Fald; thi kun han kan have lært Sigurd Ring den Konst. Med et Sax i hver Haand kører han ind i den tætteste Fjendevrimmel og fælder mange Mænd, indtil Brune knuser hans Hoved med et Kølleslag. Aldrig har Hærfader set saa vældig en Skare drage gennem Valgrinden som den, der følger Harald Hildetand, enten han saa er kommen til Vogns eller til Hest — Sigurd Ring gav jo sin faldne Frænde baade Vogn, Hest og Sadel med i Højen og »bad ham gøre, hvad han vilde: age eller ride til Valhal«.

Endelig er det i sin poetiske Orden, at i de Skarer, som følge Harald og Sigurd i Striden, have *Kæmper faaet Plads, hørende til mange andre Sagn*. Baade Saxe og Sagabrudstykket have fortalt Braavoldslaget efter det *samme gamle Kvad*. Saxe siger selv, i Begyndelsen af 8de Bog, at Starkad havde skildret Slaget i et Kvad paa Dansk, som var bevaret i Folkemunde, og som han nu vil uddrage paa Latin. Men selv om han ikke havde

*) Denne Samtale, — i »Sögubrot af fornkönungum nokkrum«, som man har ment var Levning af den ellers tabte Skjoldungsaga — er tydelig nok Gengivelse af et Kvad.

sagt det, kunde man have set det, dels fordi selve Kampskil-
dringen er holdt i en aldeles poetisk Stil, dels fordi den lange
Række af *Navne* paa begge Kongers Kæmper næsten af sig selv
ordner sig i Kviðuhátt-Vers. At »Sögubrots« Forfatter har havt
samme Kvad, som Saxe, ses deraf, at Begges Fremstillinger
væsentlig stemme overens — de fortælle t. Ex. Slagets Gang
væsentlig med de samme Træk, om end i ulige Følge, og især
ere de fleste Navne ens, ogsaa Tilnavnene, saa at Misforstaaelser
og Afskrivningsfejl hos den ene Forfatter i mange Tilfælde kunne
rettes ved Hjælp af den anden; paa Grundlag af begge Navne-
rækkerne kan derfor ogsaa Kvadet gengives i Vers, der tør
antages noget nær at være de oprindelige.*) For den, der gaar
ud fra, ej alene at noget Historisk *ligger til Grund* for Sagnet
om Braavoldslaget — dette er rimeligt nok —, men ogsaa, at
det væsentligt er foregaaet, som det skildres, og at virkelig her,
paa Sletten ved Bråvik i Østergötland, Mænd have støvnet
sammen fra alle de Egne, som nævnes i Beretningen, for ham
maa nødvendigvis alle hine Navne gælde for virkelige, for Navne
paa Personer, der have været tilstede og kæmpet; og man har
derpaa grundet den Slutning, at Kvadet maatte være digtet kort
efter Slaget; thi hvor skulde man ellers have husket alle disse
for Størstedelen ellers ukendte Navne? Men her møder saa den
Mærkelighed, at en Del Navne aabenbart vise hen til andre Sagn,
nogle omvendt til hel eller halvhistoriske Personer fra en Tid
langt senere end den, man har villet henlægge Slaget til (720
— 730).

Det vilde saaledes dog være et underligt Træf, om der netop
da skulde have levet en »Skalk Skaaning,« naar vi finde det
samme Navn knyttet til *Frode-Sagnet* (hos Saxe, p. 242); og
endnu mere paafaldende er Navnet »Sögu Eiríkr«, Saxes «Ericus
fabulator», som synes at pege paa Erik Ordkræng. En Hjalte
nævnes, maaske ogsaa en Bjarke (Bjarchi hos Saxe) blandt Rings
Kæmper; det kunde være tilfældigt; men Beigad (Begathus)
synes dog, som et ellers ukendt Navn, tydelig at være den
Beigad, Svipdags Broder, som var en af *Rolvs* Kæmper. Naar
man ser Navnene Brandr, Rani, Bildr, Toki, Tindr, Tyrfingr —

*) Forsøg herpaa ere gjorte, dels i Notæ uberioreas, hvor den islandske
Sprogform er fulgt, dels i N. M. Petersens Danm.'s Hist. i Hed. S. 264
— 267, hvor en Sprogform er valgt, som antagelsesvis har været det særlig
danske Tungemaal henimod Saxes Tid.

tildels lige efter hverandre, nødes man til at tænke paa de forskellige Steder (Saxe, Ørvarodds Sagn, Hervørs Saga, Hyndluljóð), hvor *Arngrimssønnernes* Navne opregnes; thi der forekommer de samme Navne. Sammestedshen ledes Tanken, naar man hos Saxe blandt Haralds Kæmper finder en »Bo Brami filius« (i Sögubr. »Bui Bramason«) og dermed sammenligner »Bui ok Brami« i Hyndluljóðs Strofe om Arngrimssønnerne, samt naar man i Sögubrot finder nævnt en »Odd Vidförli« (hos Saxe rigtignok delt i to Navne: »Od Anglus, Alf multivagus«, men dette kan være en Misforstaaelse); med dette samme Navn betegnes næmlig i Hervørs Sag *Ørvarodd*. Af *Halvskæmperne* synes man at genkende Styr den Stærke og Hrok den Sorte; maaske ogsaa de to Stein'er skjule sig bag Fejlskrifter. En »Saxe Flettir« nævnes blandt Rings Kæmper; men efter *Ynglingasaga* var en Saxe Flettir Olav Trætalgjas Fosterbroder; han kunde da ikke være levende og kampfør, efter at Ivar Vidfadmes og Harald Hildetands Liv vare forløbne siden hans Ungdom. »Hama«, som nævnes blandt de Kæmper, der fulgte Aale den Fræknes Mærke i Rings Hær, synes at maatte være den samme Hama, som, ifølge Saxe, Starkad alt engang har dræbt. Mon man ikke i »Sóknar Soti« (Gaa — paa — Sote) har den Viking Sote, som omtales i Ørvarodds Saga? i »Hake«, der følger med Bemuns Sønner, den navnkundige Hake Haamundson? i »Birvil blege«, ogsaa en af Rings Mænd, den samme Birvil, som Saxe kort forinden nævner blandt Vikinger, som Aale den Frækne havde ødelagt (»consumpsit«)? Naar vi dernæst blandt Haralds Kæmper finde en »Gandalv Gamle« fra Vigen, maa vi nødvendigvis komme til at tænke paa den Gandalv Gamle, der efter Snorre er Halvdan Svartes Samtidige, altsaa langt yngre; og mærkelig er unægtelig Navnligheden mellem de to thelemarkske Bueskytter »Hroaldr Tái« og »Haddr hardi« blandt Rings Mænd, og de to ligeledes thelemarkske Skytter »Haddr im hardi« og Hroaldr hryggr«, som nævnes blandt Harald Haarfagers Modstandere i Hafursfjord-Slaget (872).*)

Kvadet og Sagnet om Braavoldslaget maa da tænkes opstaaet paa følgende Maade. En stor Stammekamp har sagtens virkelig fundet Sted i Norden henimod Tiden, hvorfra vi begynde at faa historiske Efterretninger. Hvad den i Virkeligheden har gældt om eller betydet, lader sig imidlertid nu ikke udfinde af For-

*) Jvfr. S. Grundtvig a. Skr. S. 61.

tællingen derom. Denne er væsentlig Digtning. For de følgende Slægters Indbildningskraft, som var opfyldt af de poetiske Sagnminder, har Kampen efterhaanden kommet til at tage sig ud som *en vældig Heltedyst til Afslutning af alle de gamle Ætte- og Kæmpesagn*. Naar Slaget skulde have denne Betydning, maatte hele Norden give Møde til den, og i Rækken af Navne, som muligvis have været overleverede fra den virkelige Tildragelse, har man indblandet dels Navne, som senere vare komne i Folkemunde, dels og især Heltenavne fra de gamle Sagn, der ikke for den almene Forestilling stode i noget som helst indbyrdes Tidsforhold; og fremfor Alle maatte Kæmpekraftens sidste og grellste Repræsentant, Starkad, træde i Forgrunden. Det er, som om Einherjerne steg ned fra Valhal for at tage Del i Striden, medens Valkyrjerne blande sig i den som Skjoldmøer; og endnu engang og klarere end nogensinde aabenbarer Odin sig som Kampvolder paa Jorden, ja fører med egen Haand det Slag, som fælder Hovedhelten. At det saaledes, rimeligvis henved Aar 900 opstaaede Kvad tillægges Starkad, som Sagnverdenens ypperste Skjald, er en Selvfølge, men gør ikke ham til en virkelig Person.

i. Hjadninge-Vejret.
Darrad-Væven.

Harald Hildetand er den sidste store Sagnkonge. Sigurd Ring er kun til, fordi Harald maa have en Overvinder; efter Braavoldslaget forsvinder han, og det smukke Sagn om hans Død — Gubbens Elskov til Alvsol, der koster hende Livet og ender med, at han, med hendes Lig i Favnen, farer bort paa sit brændende Skib — det er i sit Hovedtræk en Gentagelse af en ældre Fortælling, nemlig om Hake Haamundssøns Ligfærd (i Ynglingasaga), ikke at tale om Balders, og turde derhos først senere være knyttet til Harald Hildetands Overvinder og Eftermand. Hvad der fortælles om Ragnar Lodbrok har et helt andet Præg end de gamle Heltesagn; han afspejler en anden Tids Liv og Følelser; Spirerne dertil laa vel i den foregaaende, men først i Vikingetiden kom de til fuld og ensidig Udfoldning. Inden vi betragte den folkelige Heltedigtning paa dette allersidste Trin, hvor den giver Plads dels for den historiske Saga, dels for Konstpoesien, maa vi endnu lægge Mærke til to Sagnbilleder, hvori Hedenskabet

Aand paa dens sidste Trin har givet sig et saare poetisk Udtryk.

»Strid«, siger Snorre i Skáldskaparmál, »kaldes **Hjadninge-Vejr**, og dertil er denne Saga«, og saa fortæller han i al Korthed, hvorledes en Konge, som hed Hedin Hjarrandessøn havde bortført Kong Høgenes Datter Hild. Kong Høgne sejler efter dem og træffer dem ved »Højø« (Hácy) blandt Orknøerne. Hedin byder Forlig og store Bøder, men Høgne har alt draget Sværdet Daainsleiv, Dverges Værk, som aldrig kan blottes uden at blive Mands Bane. Striden er uundgaaelig. De kæmpe til Kvæld; men om Natten vækker Hild ved Trolddom de Døde, saa at de Dagen efter kunne begynde forfra. Og saaledes gaar det Dag efter Dag, Aar efter Aar. »Saa er sagt i Kvæder, at Hjadningerne skulle paa den Maade blive ved til Ragnarøk.«

Sagnet er vist gammelt, fra Folkedigtningens Blomstringstid. Den oprindelige Tanke har vistnok været, at fremstille den Vanskabne, som det er ikke at dø og fare til Valhal. Hild, Valkyrjen, bortbytter sit Hværv: at føre Kæmper did, med Seid og Galder for at vedligeholde sin Faders og Elskers Liv, og i Stedet for at nyde Einherjernes frydfulde Kampeg i Sejrfaders Sale, maa de paa Jorden kæmpe den samme Strid om og om igen. Heri ligger imidlertid en Anelse om, at denne uafbrudte Kamptilstand er en Kval, der først faar Ende, naar den nærværende ufuldkomne Tilværelse omskiftes ved den store Verdensundergang og den paafølgende Fornylse. Billedet prægede sig dybt ind i vore Forfædres Sind, vistnok i hele Norden; ogsaa Saxe fortæller Sagnet indflettet i Frode Fredegods Historie. Kenningen »Hjadninge-Vejr« om Striden blev en af de mest brugte af Skjaldene, og vi finde Sagnet som Æmne for den begyndende Konstpoesi (i Brage den Gamles Drapa om Billederne paa Ragnars Skjold). Endelig har en kristen Forfatter grebet det for derigennem at anskueliggøre den i Hedenskabets Tankegang liggende Fortvivlelse og Kristendommens Magt til at forløse Menneskene fra den evig knugende Kval. I »Sørla þátt« fortælles, hvorledes Hedin af Freya selv hidses til at gøre Uret, saa at Kampen bliver uundgaaelig, og gennem Hilds Kærlighed virker hun, saa at den bliver endeløs; først da Olav Tryggvessøn, den kristne Kongehelt, paa et Sætog kommer til Højø, og hans Mand Ivar Ljome, der staar Vagt om Natten ved Landgangen, fejrer Hedin i at kæmpe med og fælde Genfærdene, ender Hjadninge-Striden; saa stor Magt har Kongens »Lykke«. Den næste

Dag gaar man op paa Øen og finder da paa Valpladsen kun Grus og Stene; der er tyst og øde, hvor Sværdene saa længe have klirret. Hedenskabets vilde Kamptid er forbi, og de trætte Sjæle have fundet Hvile.

Snorres Henvisning til »Kvæder« viser, at der vistnok paa hans Tid endnu har været Kvad i gammel Stil om Hjadningerne, skønt intet saadant er levnet. Omvendt have vi i Sangen om **Darrads-Væven**, som findes i Njåls Saga (Kap. 158), et Kvad, hvortil intet Sagn haves; thi med Brjanslaget (d. e. Slaget ved Clontarf 1014), som Sagaen knytter Sangen til, har den Intet at gøre, om end enkelte Hentydninger kunne tydes hen paa hin Tildragelse. »Darradsang« (Darradarljóð) betyder ikke Andet end »Spydsang« (af et oldengelskt Ord «darod»). Det har man ikke forstaaet, da Sagaen blev til, og man har da lavet den Historie, at samme Langfredag, som Brjanslaget stod, hørte en Mand fra Katanæs (i Skotland) Sangen, og han hed »Dörruðr« (i Ejef. »Darradar«). Dette er Nok til at røbe, at Digtet ikke hører til her. Det er sikkert langt ældre og har sagtens oprindeligt hængt sammen med et andet, senere tabt Heltesagn om en Kamp mellem en Konge og en Jarl, som ender med en ung Konges Sejr. Hvordan det nu er, saa indeholder dette lille Kvad et mærkeligt Billede af *Valkyrjerne* som Kampvoldere. De sidde, tolv sammen, ved en magisk *Væv*, »Spydvæven«, dannet af sammenstillede Spyd med Rendegarn af Mandstarme, der tynges stramt af Mandshoveder i Stedet for Stene, med Sværd til Slagbord og Pil til Skyttel, og Islætten er ligeledes Mandstarme. Mens Kvinderne væve, synge de, og Sangen maner Kampen frem.

»Valfalds-Varsel	jærngraa stander
vidt er udspændt:	Kæmpe-Væven,
Vævbom-Skyen,	som Vidrers Mær
Valdugg-strømmende;*)	raskt skal fylde
Spydkast-Jærtegn,	med rødladen Islæt.«

Efter at Vævens Indretning er skildret (V. 2), saaledes som nys nældt, heder det videre (V. 3):

»Hild væver	Skaft skal gnistre,
og Hjørthrimul,	Skjold briste,
Sangrid og Svipul	blanke Hjælmvaand
med Sværde dragne.	Brynjer ramme.«

*, Det fra Bommen nedhængende Rendegarn er som en Sky, hvorfra der regner Blod.

»Lad os vinde, lad os vinde Darrad-Væven«, vedblive de. I korte Træk skildres Kampens Rasen, Mandefald og Flugt. Til sidst heder det (V. 9—11):

»Ræddeligt er det nu	Vel vi kvæde
rundt at skue;	om Konning ung
blodig skrider	Sejrssangen,
Sky paa Himlen;	sjunge den glade.
Luften farves	Han, som hører,
af Folkeblod,	han den næmme
altsom vor Spaadom	og Spyd-Sangen
opfyldes.	sjunge for Folk!

Nu med svungne
Sværd vi flux
paa sadellos Hest
skal heden stævne.«

De rive Væven ned og itu, heder det videre i Sagaen, og beholde hver sit Stykke, stige til Hest og ride bort, sex i Sønder og sex i Nord.

Darrad-Sangen er som en gribende Slutningsakkord til den vældige Kæmpesang, der i Aarhundreder havde tonet over Norden. Dejligt i al sin Gru, tegner sig Billedet af de frygtelige Møer mod den mørke Baggrund, den ligstræede Valplads, der synes at vide sig ud i det Uendelig, omfattende hele Verden og alle Tider. Den gruelige Væv bliver Billedet paa hele Menneskeslægtens Skæbne, saa vist som Krig og Blodsudgydelse maa være ved til Verdens Ende, fordi Menneskene i deres Svaghed ikke kunne undvære den Spore og Prøvelse for deres Viljekraft, der ligger i atter og atter at stilles lige over for Braddøden; ellers glemme de, at der er Noget, som er mere værdt end dette usle Jordliv. Dette vidste vore hedenske Forfædre; det bliver det sidste, væsentlige Udslag af deres Aandsliv, og aldrig har denne Bevidsthed fundet et skønnere, mere ophøjet Udtryk i Menneskers Indbildningskraft end i Valkyrjebilledet, selv hvor det bliver saa dæmonisk mærkt og blodigt som her. I dyb Forstaaelse med Nordens Aand lader Oehlenschläger (i »Ørvarodds Saga«) Kampens Møer synge:

»Skjoldet i Marken maa brage,
skal ej Slægterne svage,
kolde, misundelig-usle
atter som Dværge pusle.«

j. Efterslæt og Efterklang.

Paa Grundlag af den folkelige Heltedigtning udviklede sig i Vikingetiden en Konstpoesi, som efterhaanden stillede den gamle Digtart i Skygge og satte andre Former i Stedet for de gamle. Men jævnsides med denne Udvikling, som vi skulle betragte i et senere Afsnit, gik en fortsat Sagndigtning, som, fæstende sig ved *nyere, selve Vikingetiden tilhørende Typer*, søgte at forherlige dem paa samme Maade, som Fortidens Helte i Oldkvadene, for en stor Del ved Anvendelse paa de nye Helte af gamle Motiver. De vigtigste Frembringelser af denne Digtning maa vi her tage i Øjesyn.

Den betydeligste af dem alle er **Ragnar-Sagnet**. Hvem den virkelige Ragnar*) Lodbrok har været, hvor og naar han har levet, hvilke Bedrifter han og hans Sønner virkelig have udført, naar og hvor han virkelig er død o. s. v. — alle disse Spørgsmaal kunne vi heldigvis lade ligge. Enten der skjuler sig flere eller færre enkelte historiske Erindringer i Ragnar-Sagnet, har det selvsamme Betydning som Afspejling af den almindelige Tilstand og Tænkemaade i den Tid, som har dannet det. Som Sagnskikkelse ere Ragnar og hans Sønner det fuldstændigste Udtryk for Vikingetidens *Heltedrøm*. Det er endnu en stolt, straalende Drøm, denne rastløse, forvovne *Æventyr*-Færd fra Elskov til Elskov, fra Strid til Strid, over de brusende Have til fjærne Lande, med Døden i Vente før eller senere, aldrig ræd, tværtimod søgende Faren som den lifligste Rus, og lidende Døden saa mandigt, at det kan spørges vide og længe i Verden. Hvo der først her gør Bekendtskab med Nordboerne i Hedenold, vil føle sig mægtigt greben af det Storsind, den ubøjelige Viljeskraft, den frejdige Dødsforagt og det endnu friskt levende Valhalshaab, som adler Vildskaben og Rovlysten; og mangan Enkelthed — t. Ex. Krakas Vid, da hun opfylder Ragnars tilsyneladende selvmodsigende Forlangende, samt hendes højsindede Iver for at faa Stivsønnerne hævnede, Heltelunet i Ragnars sidste Ord: »Grynte vilde Grisene« o. s. v., Modsætningen mellem Ivars Legemsbrøst og Aandskraft, Dybden i hans Hævnfølelse, da han skjuler den i mange Aar og netop derved gør Faderhævnen mulig

*) Jeg bruger Formen „Ragnar“ som den oprindelige, der utvivlsomt har været i Brug hele Norden over i Vikingetiden, naar saa end den særlig danske Afsløvning til „Regner“ er foregaaet.

— alt dette vil altid staa som store Sagnminder i de nordiske Folks Bevidsthed.

Alligevel er Ragnar-Sagnet *lidet originalt og staaar som Digtning tilbage* for de ældre Heltesagn. Fra dem ere en hel Del Træk laante, medens andre ere Genklange andenstedsfra. I Saxes Fortælling om, hvorledes Ragnar fælder Dyrene, som vogte Ladgerds Bur, i hans og »Ragnar Lodbroks Sagas« temmelig samstemmende Beretninger om Ormekampen for Thora Borgarhjort genkender man Alv Sigarssøns Daad for at vinde Alvhild; endogsaa det, at Helten dækker sig med et Skind mod Utskets Edder, er laant herfra. Om Bjørn Ragnarssøn fortæller Saxe samme Historie som om Hagbard: i Kvindeklæder lister han sig ind til en Pige, han elsker. Ragnars Død i Ormegaarden er en Gentagelse af Gunnars. De samme Krigspuds, som Saxe henfører til Hadding og den første Frode, og som spøge baade i udenlandske og nordiske Fortællinger om Normannerne, sidst i Harald Haardraades Saga, fortælles om Ragnars Sønner. Selv en antik Overlevering er sluppen med: om Ivar fortælles baade hos Saxe og i Sagaen samme Historie som om Dronning Dido og Karthagos Anlæggelse. Ogsaa Odin optræder (hos Saxe), dog ikke som den bagved staaende Leder og Fuldbyrder af Heltens Skæbne, men kun ligesom i Forbigaaende og tilfældigt, nemlig som Sigurd Snogøjes Læge, da den unge Helt er haardt saaret, og som Ophavsmand til hans underlige Ormemærke i Øjnene, der kom af, at Lægen kastede ham en Haandfuld Støv i Øjnene. I det Hele bindes Sagnet Enkeltheder sammen ikke af en poetisk Tanke, der med Nødvendighed hidfører Tildragelserne, men af *Tilfældighed*. Lyst til Æventyr og Bytte, Sorg over en tabt Hustru, Pligten at hævne en Broder eller Fader, det er hvad der driver Ragnar og hans Sønner ud paa Tog. Her er ingen i selve Æmnet liggende Grænse: man kunde knytte Æventyr til Æventyr i det Uendelige, uden at Digtningens Organisme led derved. At man endelig i en Tid, da endnu de gamle Heltesagn levede i Erindringen, søgte at knytte den nye, Tidens egen Heros til de gamle Ætter, er i sin Orden. Ragnar er Søn af Sigurd Ring, Harald Hildetands Frænde og Overvinder; saaledes overføres den Sidstnævntes Egenskab som alle de nordiske Heltætters Arving paa Ragnar. Men man var ikke nøjet hermed. Ogsaa det største af alle Heltesagn maatte knyttes til Ragnars-Ætten. Derfor gøres Asløg, Sigurd Snogøjes Moder, til en Datter af Sigurd Faavnersbane, og den navnkundige Ormejættes

Billede spiller i hendes Sæns Øjen — rimeligvis en norsk Opdigtelse; thi Saxe kender den ikke, og han nævner dog ellers en Kvinde med et lignende Navn — »Suanlogha« — som Moder til nogle af Ragnars Søner. »Ved denne Vikinghelts Skibsbro«, siger S. Grundtvig træffende, »har den efterheroiske, den ældste historiske Digtning ligesom søgt at fortøje alle de gamle Ættesagn ved genealogiske Traade. Der ligge de«, vedbliver han, »alle de gamle Digtarsnekker: Vælsungers, Siklingers, Skjoldungers, Ynglingers, Side om Side, den stolteste Flaade, som Digtningens Hav nogensinde har baaret.«

Ogsaa den *Sang*, der lyder om Ragnar Lodbrok har et andet Præg end de gamle Heltekvad. Saxe, hvis Fortælling om Regnerus (I. p. 441—464 hos Müller) iøvrigt synes oprindeligere end Sagaens, anfører ingen Vers. Af hans Ytring om, at Ragnar i Ormegaarden »med kraftig Røst opregnede alle sine Idrætter« og dertil føjede de bekendte Ord om Grisene, kan man slutte, at der i Danmark paa hans Tid har holdt sig en Erindring om et Kvad som »Lodbrókarkviða«, men heller ikke Mere. Derimod forekommer i Sagaen en hel Mængde Vers, ligesom i de Sagaer, der indeholde ældre Heltesagn. Men Forholdet mellem Vers og Prosa synes her et andet. Medens de fleste Vers i hine Sagaer utvivlsomt ere Oldtidslevninger, ere Versene i Ragnar Lodbroks-Saga vistnok for en Del digtede, sammen med Fortællingen. Verse-maalet — Málháttur Overgang til Drottkvædt, ja stundom helt Drottkvædt — og de hyppige Kenninger røbe i alt Fald nok, at disse Vers stamme fra Vikingetiden. Følelserne ere stærkt, ofte prægtigt udtrykte, men faa: Glæde ved selve Kampen, dens Bulder og Mandefald, Stolthed ved Tanken om øvet Bedrift og frejdig Trods lige over for Døden. Særlig gælder alt dette om den helt bevarede Sang *Lodbrókarkviða* (Lodbroks Kvæde) eller *Krákumál* (Krakas Taler), som den kaldes, formodentlig fordi man har tænkt sig, at Kraka havde ladet den digte efter Ragnars Død i hans Navn som en poetisk Gengivelse af hvad han maatte have følt og tænkt i sin sidste Stund. Saxes nys omtalte Antydning gør det sandsynligt, at et saadant Kvad har været til i Danmark, om det end er rimeligt, at Lodbrókarkviða er en Bearbejdelse; thi, efter Saxe, skulde det have indeholdt Ytringen om Grisene, der ikke findes i den bevarede Lodbrókarkviða. Som bekendt er Digtet helt igennem *tübagekuende Enetale*, i hvilken Henseende det slutter sig til den senere Helte-digtning. Særegt er det, at Stroferne i Regelen ere ikke otte-

men tilniede, og at hver Strofe begynder med de samme Ord: »Hjuggu vér með hjörvi« (vi hugged med Sværd), der saa at sige udtrykke Heltens eneste Livsidræt; derpaa følger i hver Strofe Hentydning til en enkelt Bedrift, sædvanlig med Angivelse af vedkommende Modstander og af Stedet, hvor Kampen havde staaet. Tilsidst skildrer Ragnar i almindelige Træk sit Livs Færd, udsynger sin Sjæls Heltepatos, sin Forvisning om at skulle blive hævnnet og selv gæste Valhal, og trodser »leende« den sidste Kval. En Nutidslæser vil muligvis føle sig træt af disse idelig gentagne Udbrud af Kamprusens Glæde; men netop i Gentagelsen ligger et Vidnesbyrd om Følelsens Dybde og Fylde; og, er det end en dæmonisk, det er dog tillige en stolt, en Manden værdig Følelse, som Mennesker maa kunne sætte sig ind i, saa længe Heltemod er i Pris, d. v. s. saa længe Æresfølelsen ikke er udslukt i Hjerterne. I den nordiske Folkestammes lyriske Digtning vil Ragnar Lodbroks Dødssang altid staa som en af dens mest storladne Frembringelser.*)

*) Lodbrókarkviða er oftere gengiven i de nordiske Nutidssprog, bl. A. paa Dansk af Christen Berntssøn (1632), optagne i Peder Syvs Kæmpeviser og omarbejdet af R. Nyerup, fremdeles i Rafns „Nord. Fortidssagaer“, N. M. Peterssens „Danm.'s Hist i Hedenold“ og i Oehlenschlägers Digt „Ragnar Lodbrok“, dog for det Meste med Afvigelse fra det oprindelige Versemaal. Som en Prøve kan jeg ikke undlade at anføre de sidste otte Strofer:

„Hugg vi gav i Hærfærd!
Hel ej flux man gæster,
skønt i Braaddes Byge
brystgængs frem man trænger.
Hvo aldrig Fare frister,
frydløs ofte lever;
Ordet gaar, at Usling
egges sent til Sværdleg;
blød Karl banker Hjærtet
i Barm til Unytte.

Hugg vi gav i Hærfærd!
Høveligt jeg kalder,
at Svend, hvor Sværd klirre,
Svend gaar tæt paa Livet.
Thegn for Thegn ej vige,
som tapre Mænd sømmer!
Støt i Stridens Brag maa
stande, hvo Mø vil vinde.

Hugg vi gav i Hærfærd!
Her vil Skæbnen raade;
smaat, mærker jeg, mægter
Mand mod Norners Domme.
Lidt mig aned, at Ella
evned mit Liv at tage,
dengang Brad jeg Blodfalk
bød og Drage styred,
og vi Gilde for Graaben
gjorde i Skotlands Fjorde.

Hugg vi gav i Hærfærd!
Herligt er det at vide,
Bænk hos Balders Fader
bredes alt til Højtid.
Øl af Oxepanders
Ymper skal vi drikke.
Helt ej ved den Højes
Hus for Døden kvider;
Ej til Odins Hal skal
med Angstord jeg stævne.

Til Vikingetiden hører ogsaa det smukke Elskovssagn, som vi have i »Fridthjov den Fræknes Saga«. De Livsforhold, som forudsættes, ere Vikingetidens paa dens første Trin, inden Norges Rige var blevet samlet. Her er en Fylkeskonge og en Herser, rig nok til at have sit eget Skib, men ikke højbaaren nok, til at hans Søn kan gælde for et passende Parti for Kongedatteren. Her er en Kærlighedshistorie, som ikke har noget som helst Heroiskt ved sig; thi intet Spor er der til, at Ingeborg skulde være Valkyrje eller øve en Valkyrjes Indflydelse paa sin Elsker; hun er kun Fridthjovs Barndomsveninde og Ungdomselskede, og, da Adskillelsens Tid er omme, og han ved sin Selvfornægtelse lige over for Kong Ring har udsonet sin Brøde mod Balder, bliver hun hans Højsinds Løn. Det er Altsammen smukt og mennesskeligt, men hører til en hel anden Tankeverden end de gamle Heltesagn. Saa *romantisk* falder det, at man kunde fristes til at anse det Hele for en Digtning fra Middelalderen, hvis ikke andre Tegn bestemt røbede Vikingetiden, ej alene et saa karakteristisk Træk som Drømmen om et *Skib*, der ej alene lystre sit Ror, men sin Herres Røst — i hvis Hjærne kan den tænkes

Hugg vi gav i Hærfærd!
Hild nu flux de vakte,
Aeløgs Sønner alle,
med egghvasse Klinger,
vidste de forvist kun,
hvad Vilkaar vi nyde,
hvad Hugorme-Hob mig
Huldet sønderlider:
Mod efter Moders Ætmænd*)
mine Drenges finge.

Hugg vi gav i Hærfærd!
Her er Gravøl i Vente.
Bidsk, har Øglen Bo sig
bygt i Hjærte-Salen.
Dog vil, venter jeg, Vidrers
Vaand**) i Ella stande;
slig vil Sønners Vrede
syde for dræbt Fader:
ej vil Ro sig unde
Ungersvendene længe.

Hugg vi gav i Hærfærd!
Har jeg nu en og femti
Gange til Staalthing stævnet
og Stordyster fristet.
Ingen, tænkte jeg — ung har
Odd jeg lært at rødne —
kunde blandt Konger alle
kappes med mig i Navnry;
ad os Aser kalde,
ej vi ved Døden kvide.

Alt jeg mod Enden stunder.
Odin Bud har sendt mig:
Diser hist fra Herjans
Hal til Gilde mig kalde.
Der skal vi Øl med Aser
i Øndvege***) drikke:
ledne er Livets Timer —
leende skal jeg ende!“

*) Vølsungerne.

**) Odins Vaand = Sværdet.

***) Gæste-Højsæde.

født snarere end i en *Søhelts*? — men ogsaa i *Særdeleshed Versene*. For det Første have de samme *Overgangsform* som *Versene* i *Ragnar Lodbroks Saga* — og det er dog ikke rimeligt, at man i senere *Tider*, da det *drottkvædte Vers* ej alene var fuldt og fast udviklet, men ogsaa blevet *Alles Eje*, skulde have vendt tilbage til en ældre, i sig selv ufuldkommen *Form*. For det Andet ligge *Versene* i *Fridthjovs Saga* øjensynlig ikke bagved *Fortællingen* som et *Grundlag*, over hvilket den er bygget, men ere opstaaede med *Fortællingen* og for dens *Skyld* — et *Forhold*, som især er iøjensfaldende i *Skildringen* af *Fridthjovs Søfærd* i *Trolddomsvejret*, idet *Vers* og *Prosa* her ere uadskillelig forbundne som *Tiltale* og *Svar* mellem *Fridthjov* og hans *Stalbrødre*, ja endogsaa en vis *Virkning* synes tilsigtet ved *Valget* af forskellige *Versemaal**). Hvor *Vers* og *Prosa* ere saaledes sammen-

*) *Vers* i *Málahátt*, nærmende sig til *Drottkvæde*, afvekle med *Vers* i *Kviðuhátt*, de sidste netop paa de lidenskabeligste *Steder*. Det hele *Forhold* tydeliggøres bedst ved at tage et *Brudstykke* i *Øjesyn* i sin *Helhed*. *Fridthjov* synger, da *Uvejret* tumler *Skibet*:

„Sad jeg paa Bolster	snart skal hos Ran
i Baldershage,	i Seng jeg stige,
kvad som jeg kunde	men en Anden
for Kongemøen;	hos Ingeborg.“

„*Bjørn mælte*“, heder det videre: „*Stor Kvide* er nu for *Haand*, *Fostbroder*, og *Frygt* er i dine *Ord*, og det er ilde for saa god en *Kæmpe*.“ *Fridthjov* siger: „*Hverken* er det *Frygt* eller *Kvide*, skønt det nu er ude med vore *Gammensfærder*; men det kan være, jeg taler oftere om dem, end det behøves; men de *Fleste* vilde *Døden* tykkes vissere end *Livet*, hvis de vare farne, som vi; dog skal jeg svare Dig *Noget*“, og han kvad — og nu følger i *Málahátt* en *Strofe*, hvori han atter hentyder til sine *Besøg* i *Baldershage*. *Fire Mænd* gaa *overbord*; *Fridthjov* kvæder en *Halvstrofe* derom og tilføjer: „*Nu* tykkes det mig venteligt, at nogle af vore *Mænd* ville fare til *Ran*; ej vil vi tykkes skikkede til at sendes did, med mindre vi rede os dertil med *Raskhed*. Det tykkes mig skelligt, at hver *Mand* har noget *Guld* paa sig.“ Han huggede da *sønder Ringen* *Ingeborgs-Gave* og delte ud til sine *Mænd* og kvad en *Vise*:

„ <i>Ring</i> en rød, den <i>Halvdans</i>	<i>Guld</i> skal man se paa <i>Gæster</i> ,
<i>rige Fader</i> ejed,	hvor til <i>Gæst</i> vi mon komme;
<i>inden</i> os <i>Æger</i> favner,	godt det kække <i>Kæmper</i>
os til <i>Pryd</i> vi bryde;	klæder i <i>Rans Sale</i> .“

Den stolte *Tone* i dette *Vers* (som er nogenlunde nøjagtig eftergjort, navnlig ogsaa det paa *Drottkvædet* pegende *Stavelserim* inde i 4de *Linie*) stikker kendelig af mod det *Inderlige* i den foregaaende *Kviðuhátt-Strofe*. Ligeledes er lidt senere, hvor *Fridthjov* byder *Skibet* knuse de to *Troldkvinder* paa *Hvalerne*, *Kviðuhátt* aabenbart valgt med *Vilje* for at udtrykke *Talens* øjeblikkelige *Heftighed*:

smeltede, maa Fortællingen antages for at være formet, væsentlig som den senere er nedskreven, paa den Tid, som Versene bestemte røbe. Fridthjov-Sagnet er da ved sin ædle Holdning, ved de smukke og klart tegnede samt virkningsfuldt mod hverandre stillede Karakterer og ved den sikre Afgrænsning en af Vikingetidens mest mest tiltalende Frembringelser.

Blandt Sagn, som særlig synes at stemme fra Vikingetiden, kan endnu nævnes det om *Orm Storolussøns*, den stærke Islænders, og Danskeren *Asbjørn Prudes* Fostbroderskab, særlig for den Sangs Skyld, som Asbjørn synger, da Trolden Bruse piner Livet af ham og som er en Genklang i mindre Maalestok af Ragnars Sang i Ormegaarden; Formen er en Blanding af mer eller mindre fuldstændig drottkvædte Vers og Kviðuhátt-Vers. En hel Del Sagaer haves desuden, mer eller mindre fulde af Vikingefærder og vidunderlige Æventyr, som mulig kunne have Rod i Vikingetiden. Disse Sagaer bære dog saa øjensynlig en senere Tids Præg, at de maa henføres til Middelalderen, endog snarest til Slutningen af Sagaskrivningens Tid. De maa derfor forbigaaes her. Derimod kunne vi ikke undlade at kaste et Blik paa et Par Frembringelser, som visselig ligge helt udenfor den folkelige Heltedigtning, men dog have Betydning som Vidnesbyrd om den følgende første kristne Tids Opfattelse af dens Skikkelser, altsaa som en sidste Efterklang.

Vel er saaledes **Nornagest** en allegorisk Person, skabt paa en Tid, da Heltedigtningen forlængst var bleven gammel Overlevering; men der ligger en virkelig poetisk Tanke til Grund for Opfindelsen: at lade Hedenolds-Mindet tage personlig Skikkelse lige over for den Konge, som først brød Hedenskabets Magt i Norge. Nornagest er næmlig en flere hundrede Aar gammel Mand, født i Danmark, mens Sigurd Faavnersbane levede, og han kommer til Olav Trygvessøn, hvis Velvilje han vinder ved sine Fortællinger og Kvad om Oldtidens store Helte. Ved hans Fødsel vare tre Vølver eller Norner tilstede; de to varslede ham Lykke, den tredje, at han kun skulde leve, til det Lys var brændt ned, som stod ved hans Vugge; det tog hans Moder da og slukkede og

„Frisk, Ellide!
Frem over Bølge!
Knus i Thurserne
Tand og Pande,

Kind og Kæbe
paa Kvinden led,
en Fod eller to
paa Troldkærringen!“

gav ham det at gemme; saa kunde han ikke dø, før han selv vilde. Han har derefter faret vide om Verden. Han har tjent Sigurd som Hestedreng og været med i hans Kampe samt Vidne til hans Død, som han fortæller, oplysende sin Fortælling med Kvad, deriblandt hele »Helreid Brynhildar«. Han har været med Ragnar og hans Sønner, besøgt Upsalakongen Erik Sejrssæl og Harald Haarfager, og kan fortælle Mangt og Meget om dem. Til sidst lader han sig døbe, tænder sit Lys og dør, da det er udbrændt. Til Vidnesbyrd om sine Fortællingers Sandhed viser han et Stykke Guld, som er sprunget af Sigurds Sadelgjord, og et Haar af Granes Hale, som var syv Alen langt. Man ser, hvorledes Oldtidshelten i Menneskenes Forestillinger er bleven til en Rise af Væxt — et meget almindeligt Fænomen: en senere Tidsalder vil altid være tilbøjelig til at tænke sig fordums Helteidealers *Storhed* udtrykt i *Størrelsen* (S. Grundtvig). Alligevel véd man endnu godt, at Sigurd tillige er ophejet ved Sjælsadel, og særlig er det værdt at lægge Mærke til, at *Starkad mod-sættes Sigurd* som den jætteeagtige den ædle Kæmpe. Nornagest fortæller, hvorledes de to mødes i en Strid; Sigurd siger, at han oftest havde hørt Starkad ilde omtalt, »og slige Mænd«, tilføjer han, »skulde man ej spare at gøre Fortræd«; Starkad vil undløbe, men Sigurd slaar ham to Tænder ud af Munden og beder »Mandhunden« fortrække*).

Et Sidestykke til Nornagest er Gubben *Toke Tokesøn*, der kommer til Olav den Hellige og fortæller om sit Ophold hos Halv og Rolv Krake. Særlig Interesse har med Hensyn til Opfattelsen af Sigurd og Starkad den til Olav Tryggvessøns Historie i Flatøbogen knyttede løjerlige Fortælling om *Thorstein Skelk*. En af Kong Olavs Mænd en Islænding Thorstein, Aasgeir Ædikolls Sønnesøn, bliver om Natten, paa Udhuset, hjemsøgt af et Genfærd, der navngiver sig som Thorkel Tynd, der faldt med Harald Hildetand. Thorstein spørger ham, hvem blandt de Fordømte der taalte Helvedkvalerne bedst. »Det gør Sigurd Faavnersbane«, svarer han; han heder en brændende Ovn, men Brændselet er han selv. Den derimod, som taaler Pinslerne daarligst, er Starkad: han staar i Ild til Anklerne, rigtignok saaledes, at kun Fødderne ere udenfor Ilden; men han skriger i alt Fald

*) „Sögupáttir af Nornagest“ findes i „Fornaldarsögur“ I og i den norske Udgave af Flatøbogen. Oversat er den bl. A. i Winkel Horns „Nordiske Heltesaer“.

saa stygt, at dette Vræl er Djævlens værste Plage. Selv i denne smagløse Opdigtelse skinner endnu Beundringen for Sigurd igennem, Bevidstheden om, at han var Forfædrenes mest ophøjede Helteminde.

D. Versemaal og Stil.

I Smykke- og Vaabenformer, i Skriftegn, i Sprog, i religiøse Forestillinger, i heroiske Sagn — overalt have vi kunnet iagttage en Udvikling fra noget Fælles-Germanskt til noget særlig Nordiskt. Det Samme genfindes i Verseformernes Historie. Oprindeligt have alle germanske Stammer havt et eneste, fælles Versemaal. Derfra have flere Former udviklet sig, som i de ældste bevarede tyske samt engelske og nordiske Sprogminde-mærker vise, ved Siden ad umiskendelig Grundlighed, bestemte Uligheder. Endelig have de ældre Verseformer, som tilhøre den folkelige Digtning, affødt Versemaal, der ere aldeles særegne for Norden, ja som nærmest tilhøre en enkelt Gren af den nordiske Stamme.

Alle germanske Sprog ere og have altid været *accentuerende*, d. v. s.: den Fremhævelse af enkelte Stavelser fremfor andre, hvorved Ord skilles fra Ord, fremkommer ved en tungere *Tonevægt* (Accent) paa hine i Modsætning til de andre. Denne tungere Vægt falder paa Ordenes *Rodstavelse*; som i usammensatte og uafledede Flerstavelsesord altid er den *første* Stavelse i Ordet. Herpaa — og *ikke*, som i de sydevropæiske Oldsprog, paa Stavelsernes ulige »Længde« (Kvantiteten) — hviler al germansk Versebygning, i Oldtidssprogene lige saa vel som i Nutidssprogene, idet baade *Rim* og *Rytme* d. v. s. Alt hvad der skaber Verset, bestemmes ved Tonevægten.

Stavrimet — den mest iøjen- og iørenfaldende Egenhed ved Oldversene — fremkommer derved, at flere Ord, stillede i en vis Afstand fra hverandre i Sætningen, *begynde* enten med samme Medlyd eller med Selvlyde. Det er imidlertid givet, at Rimstavens Stavelse maa være *tonevægtig*; i tonløse Stavelser høres ingen Samlyd mellem samme Begyndelsesbogstaver (»begynde« og »bestige« rime ikke, skønt begge begynde med b, fordi »be« er tonløst). Følgelig er Tonevægten Vilkaar for Rimet. Fremdeles,

naar et vist Tal tonevægtige Stavelser i en vis Følge kræves for at frembringe Rimklang, saa maa ogsaa Rytmen i Verset bestemmes derved; thi, hvis den symmetrisk ordnede Følge af Lydindtryk, som udgør Rytmen, frembragtes ved noget Andet end Betoningerne, saa vilde disses Virkning blive underordnet eller forsvinde, og derved vilde atter Rimklangen gaa tabt for Øret, da den er knyttet til Betoningen.

Lad os tage et Exempel. Sætningen: „*Ek Hlewagastir Höltingar horna tawido*“ kan og bør opfattes som Vers. Her er, foruden det tonløse »Ek«, fire Ord, altsaa *fire* Hovedbetoninger, der træde saaledes frem for Øret, at den symmetriske Modsætning mellem de *to første* og de *to sidste* ikke forstyrres ved de mellemkommende Stavelser. Her er altsaa et Vers, bestaaende af to lige vægtige Dele, eller to lige vægtige Vers, der af Øret opfattes som modstillede hinanden, som samsvarende. Disse to Versdele eller Vers ere atter sammenknyttede derved, at blandt deres konstituerende Led, d. e. de tonevægtige Stavelser, have de *to første* samme Begyndelsesbogstav, samme Rimstav, som den tredje, d. e. den *første* Stavelse af det andet Vers. Fire Lydbølger hæve sig, to og to, efter hverandre, de tre første smykkede med den samme Skumblomst; denne Lighed forener de to Vers eller Versdele til en metrisk Enhed. Naar Betoningerne betegnes med „ og Rimstaverne fremhæves, have vi Verseparret:

*Ek Hlewagastir Höltingar
horna tawido.*

Det er et underligt Træf, at disse Ord, det ældste nordiske, ja sagtens det ældste germanske Sprogmindesmærke, tillige er et fuldkommen korrekt og fuldstændigt Exempel paa det Vers, som ligger til Grund for alle oldgermanske Versemaal — tyske og engelske saa vel som nordiske. Men ved Siden ad den væsentlige Lighed mellem Sprogstammens to Hovedgrene — den tyske og nordiske — er der ogsaa en kendelig Ulighed. Den er alt indtraadt i de ældste bevarede Kvad og ligger dels i det enkelte Verses *indre Bygning*, dels i Verseparrenes *Sammenføjning til højere Enheder*.

I de germanske Oldsprog har utvivlsomt ethvert Flerstavellesord havt, foruden Hovedtonen paa Rodstavelsen, tillige en *Bitone*, der i usammensatte Ord faldt paa den nærmest følgende Stavelse, i sammensatte Ord paa den anden Sammensætningsdels

første Stavelse*). I Vers har man selvfølgelig hørt denne Bitone, lige saa vel som i Prosa. Naar man skulde betegne Guld-hornsindskriftens Tonefald nøjagtig, maatte man altsaa — Bitonen udtrykt ved , — skrive:

Ek Hlëwagastir Hóltíngar
hörná táwído.

Men har denne Bitone i Ordene havt *metrisk* Betydning, d. v. s. har Øret krævet ej alene Hovedbetoningernes, men ogsaa Bibetoningernes Tilbagevenden, i regelret Følge? Skal der altsaa i det anførte Versepar i hvert Vers tælles ikke to Taktslag, men fire, to stærkere og to svagere?

I *oldhøjtyske* Vers synes det at have været Tilfældet, tildels ogsaa i *oldlavtyske* og *oldengelske*. I alt Fald vil man uden denne Forudsætning vanskelig kunne forstaa, hvorledes det enkelte Vers kunde udvides saa stærkt, som det tit bliver i herhen hørende Digte, og dog passe sammen med helt korte Vers; derimod, naar man forudsætter, at ikke 2, men 4 Betoner ere ej alene blevne hørte, men ogsaa krævede af Øret, selv i Vers, der kun bestod af 4 Stavelser, saa kan man godt forstaa, hvorledes det næste Vers kunde rumme mange flere Stavelser og dog tage sig ud, som var det bygget efter samme Schema som hint; thi mellem 4 Taktslag kunne mange flere tonløse, følgelig metrisk vanmægtige Stavelser, faa Plads, end mellem to. I *nordiske* Vers derimod kan Bitonen, om den end har lydt, naar den var der, ikke have været hørt som en *nødvendig* Versdel. Her udvides nemlig paa den ene Side Verset aldrig saa stærkt — indenfor samme Schema —, som i de tysk-engelske Vers, og paa den anden Side kan — og dette sker *idelig* — Mellemlummet mellem de to Stavelser, der bære Hovedtaktslagene, lades udfyldt, ja hele Verset svinde ind til to Stavelser, hvert med sin Hovedtone, t. Ex. »Deyr fé«, m. a. O. *Bitonen kan helt forsvinde*. Men saa kan den ikke være *nødvendig*, m. a. O. den er intet væsentligt Led i Verse-

*) Denne Bitone er ikke forsvunden. I sammensatte Ord høres den i alle germanske Nutidsprog. I „Jærnværk“ falder en Bitone paa — „værk“, der vel er svagere end den paa „Jærn“, men kendelig stærkere end det aldeles tonløse — „et“ i „Jærnværket“. I sammensatte Ord har den holdt sig i Islandsk, Svensk og norske Bygdemaal. Klara“ (Sv.) udtales med Bitone paa anden Stavelse, medens i „klare“ (Dsk.) den anden Stavelse er aldeles tonløs. Ligeledes „klarare“ og „klaraste“, sammenholdt med „klarere“, „klareste“.

schemaet; dette er givet med de *to* Taktslag i hvert Vers samt med Versenes Sammenknytning parvis ved Hjælp af Rimstaverne*).

Langt mere iøjenfaldende, end den her paapegede Forskel i den indre Bygning af det enkelte Vers, er dog den, der finder Sted med Hensyn til Verseparrenes Sammenføjning til større Helheder. Medens man i oldtyske og oldengelske Kvad, saa vidt skønnes, aldrig er kommen videre end til de to, fireleddede rimparrede Vers, saa at saadanne Versepar følge efter hverandre i *uafbrudt Række*, indtil Tanken kræver et Ophold**), har man i Norden, paa en Tid, som ligger bagved alle levned Oldkvad, ej alene knyttet et vist afgrænset Tal Versepar sammen til en højere metrisk Enhed: en *Strofe* („*visa*“), bestemt til at udfyldes af en afsluttet Tanke- eller Billedrække, men ogsaa begyndt at danne nye strofiske Versemaal ved Omdannelse af de enkelte Vers. Saa fuldstændig har Strofeprincippet trængt igennem i Norden, at der i hele vor Oldpoesi ikke findes noget Kvad, som ikke er strofisk bygget***).

Den ældste nordiske Strofe er utvivlsomt den *otteliniede* Fornyrðalag Strofe: *Kviðuhátt* (Kvæde-Versemaal, fordi det bruges mest i »Kvæder«)†). Som et Exempel, hvori Takten træder usædvanlig klart frem, kan anføres følgende Strofe af Völuspá (V. 21) om Asks og Emblas Skabelse:

*) Jeg henviser herved til en Afhandling af mig i „Nord, Univ. Tidskr.“ VIII, 3: „Fornyrðalag-Versemaalenes rythmiske Beskaffenhed“. Dr. E. Jessen søgte i en Afhandling: „Oldnordisk og oldtysk Verselag“. Tidskr. for Philol. og Pæd. IV., at hævde flere nyere tyske Metrikeres Paastand: at de oldnordiske Vers lige saa vel som de oldtyske ere fireleddede, men uden at indlade sig paa nogen Gendrivelse af mine Indvenger herimod, som endnu forekomme mig afgørende.

**) Mærkeligt er i lavtyske og især i engelske Oldkvad Lysten til at lade en Sætning eller Sætningsrække ende ikke med et Versepar, men med det første af to rimparrede Vers. Det er, som skulde Rimet paa saadanne Steder hindre den Standsning i Fremsigelsen, der ellers let vilde indtræde.

***) En Undtagelse synes „Harbarðsljóð“ at danne; men dette Digt falder udenfor alle Regler, da det delvis synes at være ment som Prosa.

†) Snorre anfører sidst i sin Verselære („Háttatal“) tre Slags gamle otteliniede Strofer, som han kalder „Fornyrðalag“, „Bálkarlag“ og „Starkaðarlag“, og som adskille sig ved visse smaa Egenheder. I Oldkvadene er en saadan Adskillelse aldrig bleven overholdt. Snorres Navne ere derfor utjenlige. Det første af dem: „Fornyrðalag“ o: Oldtids-Ordlag, har man optaget som passende Fællesbenævnelse for alle tre Oldkvad-Strofer: *Kviðuhátt*, *Ljóðahátt* og *Málahátt*,

Önd — þau ne ättu,	Önd — gaf Öðinn,
öð — þau ne höfðu	öð — gaf Höenir,
lá — né læti	lá — gaf Lödurr
(né) litu — göða.	(ok) litu — göða.

4 *Versepar* følge efter hverandre, hvert sammenknyttet med Stuvrim, for hvilke det er Regelen, at »Hovedstaven« (höfudstafr) staar forrest i 2det Vers, og de dertil svarende »Bistaver« (studlar), — 2 er det Fuldstændigere, men 1 er nok — i det 1ste Vers. De ere i Exemplet fremhævede med fed Skrift. I hver *Verslinie* er der to Taktslag, betegnede med „ over Linien. I 4de og 8de *Verslinie* kommer et tonløst Ord foran det første Taktslag — »målfulding« (Optakt); det er betegnet ved (). Rummet efter Taktslagene er udfyldt med tonløse Stavelser, i de to første Vers 2 efter 1ste Taktslag, ellers overalt 1. Vilde man bruge Udtryk laante fra den græsk-romerske Metrik, maatte man kalde dem trokaiske Vers, hvert paa to Fodder, med Frihed til nu og da at sætte en Daktyl i Stedet for Trokæen, samt til at anbringe en let Optakt forrest i Verset. Men *alle* slige Udtryk ere *vildledende*. Vi have i oldnordiske Vers Intet at gøre med »Fodder«, d. v. s. et vist Maal af lange og korte Stavelser, men med *Betoninger* alene. Det er Betoningen, som skaber *Versleddet*, og *den alene*. Versleddet bestaar af den tonevægtige Stavelse, som bærer Taktslaget; de *efter Ord-Meningen dertil hørende* tonløse Stavelser kunne være faa eller mange eller slet ingen. For at anskueliggøre Versleddene, er i det anførte Exempel Skillet mellem dem udtrykt ved en Tankestreg. Det kommer aldeles an paa Taktslagets Vægt, d. v. s. paa det Eftertryk, som ved en tankerigtig Fremsigelse maa falde paa den betonedede Stavelse, hvilket Følge af tonløse Stavelser den kan have med sig. Rummet *foran* 1ste, *mellem* 1ste og 2det og *efter* 2det Taktslag kan følgelig *enten* være aldeles tomt — finder dette Sted mellem 1ste og 2det Taktslag, saa opstaar en *Taktpause*, som i Verset: »Dis — Skjöldunga« (Skjöldungers Dis), hvor andet Taktslag falder paa »Skjöld«, og der følgelig maa gøres et Op- hold efter »Dis«; *eller* det kan udfyldes med 1, 2 og flere Stavelser, saa mange som de betonedede Stavelser *kunne magte*, d. v. s. *saa mange som kunne fremsiges, uden at Øret taber den tydelige Fornemmelse af de to Taktslag*, som i Verset: „Hvetid mik—ödu letid mik“ (»Egger I mig, eller stækker I mig?«), hvor de to

Hovedbegreber modsættes hinanden med et saadant Eftertryk, at de to Ord, som udtrykke dem, aldeles beherske de øvrige smaa Ord og hindrer, at noget af disse betones.

Naar Versleddet alene skabes af Betoningen, maa det, for at Grundrytmen ikke skal udslettes for Øret under Fremsigelsen, nødvendigvis fremhæves meget stærkt og kendelig skilles fra det næste Led, og endnu mere maa det ene *Vers* skilles fra det andet, da ellers let to Linier, hver med to Taktslag, vilde lyde som ét Vers med tre Taktslag*). Hele Versebygningen leder altsaa til en *fast, afmaalt Fremsigelse*. Taktslagene komme som en Kæmpes tunge Trin, som vel førte og dybt rammende Sværdhugg. Stemningsindtrykket er en i hvert Moment sammentrængt Liden-skab. Versenes Gang kan aldrig blive trokaisk-travende, eller daktylisk-gyngende. Kommer hertil, at de utallige Afvexlinger, som ere mulige i Schemaets Udfyldning, tillade Verset at bøj sig fint og føjeligt efter ethvert øjeblikkeligt Stemningsskifte, vil man forstaa, hvor fortrinlig Kviðuhátt er skikket til at bære frem hele det Følelsesliv, som rørte sig hos vore Forfædre — hvad yderligere lettes derved, at adskillige Afvigelser fra Schemaet *undtagelsesvis* kunne tillades, t. Ex. at Hovedstaven sættes i sidste Led af 2det Vers i Parret:

Skríðiátt þat skíp, (Skride ej det Skib,
(er) und þér skríði — som under Dig skrider);

eller at Bitonen i et Ord kan bære 2det Taktslag, naar 1ste falder paa den Stavelse, som har Hovedtonen:

(ok) *Híldingum* (og Hildinger
á hálsi stóð paa Hals tren) —

Kviðuháttr har *ordentligvis 4 Versepar*; men undertiden forekomme Strofer paa 2 eller 3, undertiden forlænges Strofen til 5, 6 ja 7 Par, hvorved dog maa erindres, at i mange Tilfælde, hvor det sædvanlige Maal ikke er naaet eller er overskredet, vil der være Grund til at forudsætte Fejl i Overleveringen.

Den anden Fornyrðalag-Strofe er den *sexliniede*: **Ljóðaháttr**. Rimeligvis er den opstaaet ved Omdannelse af Kviðuhátt; men

*) Saaledes maa Verseparret

(nema) sjálfum þér

(uden Dig selv

sýngvi um höfði

det synger om Hoved)

fremsiges med et kendeligt Ophold efter „Þér“; ellers vil det lyde (daktylisk;

„(nema) sjálfum þér sýngvi um höfði.“

læste er at Fod som tidligere bemærkede, er at Verset
 lægges sammen i verset. Altsaa verset kan se ud som
 følger af Exempel 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Vejene er

de gamle veje i

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

de gamle veje

Altsaa er Hæderens verset af 1. og 2. verset. I det 1. vers
 Verset er 2. Taktlag, som 2. og 3. verset. I 2. og 3. vers
 med et eller to verset paa tre Taktlag. Men i 4. og 5. verset
 Verset er et eller to verset og det med Hæderens 2. Versetens Ud-
 bytning kan mellem og efter Taktlagene i de parrede Vers
 et mindre verset Frihed som i Kvindhæder. I Kvindhæder er
 den naturlige verset. Læst hyppigere som Hæderens verset
 i 2. og 3. verset. Læst flere versetens lange Optakter — der er
 endelig versetens Tilløjelighed til at give 2. og 3. verset i Ver-
 sene en lang Optakt — ikke sjældent kan et af de parrede
 Vers blive saa stærkt udvidet, at tre Taktlag blive hørlige, eller
 det 2. og 3. Taktlag lægges paa en meget svag Stavelse som i den
 første af ovennævnte Strofer V. 2. velli &c. saa at dets Vægt
 egentlig deles mellem den og den forudgaaende Optakt: endelig
 kan det hændes, at den 2. og 3. Linie i Strofen have 2. i
 Hædet for 3 Taktlag. I Kvindhæder er altsaa et meget frit Verse-
 maal, skønt Grundrytmen, naar man har læst et længere Digt,
 altid vil være præget bestemt i Øret, er Gangen dog mindre fast
 og afsmalt end i Kvindhæder. Den bestemte Afslutning, som
 hvert Halvvers faar ved det uparrede Vers, gør Strofen udmær-
 ket skikket til at rumme en mer eller mindre epigrammatisk til-
 spidset Røpik eller Senteus. Undertiden udvides den, enten ved
 at endnu et Halvvers føjes til — altsaa 9 i St. f. 6 Linier —,
 eller ved at flere Verspar følge hinanden, inden det uparrede
 Vers kommer, eller endelig ved at flere uparrede Vers følge efter
 hinanden (»Juldralag«*).

*) Som et Ekempel paa disse Friheders Brug med stor Virkning
 kan henvises til Skirnisfær V. 80—86. Indtrykket af Forbandelsernes
 utandselige Strøm og af den aandløse Rædsel, hvormed Gerd lytter til

Af Kviduhátt har den 3dje Oldtidsstrofe: **Málahátt** dannet sig ved Udvidelse, ikke af Strofen, thi Linietallet er det samme, men af de enkelte Vers. Først har man *nu og da* ladet et Vers eller Versepar faa *tre Taktslag*, et af dem dog mest frembragt ved Bitonen paa et Ord, saa at det følgelig danner Pause med det foregaaende Taktslag. I *Atlakvida* og *Hamdismál* vil man saaledes finde mangan ren Kviduhátt-Strofe, men andre Strofer, hvori flere eller færre Vers umuligt kunne fremsiges fornuftigt, uden at et tredje Taktslag bliver hørligt. — Senere har man ladet den samme Figur gentage sig i de fleste Vers, saa at toleddede Vers blive Undtagelser, samt gjort det til Regel, at hvert Vers ender med tonløs Stavelse (kvindelig Udgang), hvorhos Optakt bliver sjældnere, og *Ind-Rim* af og til forekomme, hvor de frembyde sig, d. v. s. en Rimklang dannes inde i samme Verslinie, sædvanlig den 2den i et Versepar, derved at to Stavelser ende med samme Medlyde — »Skothending« — f. Ex. »rengdi þær Vingi« (»vrænged dem Vinge«, næml. Runerne), eller vel endog have Selvlyd tilfælles, altsaa rime to hele Stavelser — »Adalhending« —, t. Ex. »flóði völr blóði« (»flød Marken med Blod«). Paa dette Trin staar Versemaalet i *Atlamál*; Rytmen er her meget kendelig treleddet, men i de allerfleste Tilfælde med *Taktpause* mellem 2det og 3dje Taktslag, og toleddede Vers ere Undtagelser, hyppigst i Strofens Slutning. Som Exempel kan tjene følgende Strofe (oversat S. 274):

„Seínat er at segja,	dúgira meirr dýlja:
svá er nú ráðit,	þaprt mun fyrir bera,
förðumka för þessa,	márt er mjök glúðlegt,
alls þó er fára ætlat,	(at) minim skámmæir.“

Ligeledes Bjarkemaal, saa vidt man kan skønne af de levnede Strofer, blandt hvilke de med Guldnavnene ere en næsten uafbrudt Række Verslinier med Pause mellem 2det og 3dje Taktslag (se S. 344). — Endelig forsvinde de toleddede Vers fuldstændig. Mellemrumsudfyldningen bliver regelret 1 tonløs Stavelse, baade Taktpauser og 2 tonløse Stavelser sjældnere, ligeledes Optakt; man nøjes ikke mere med én Bistav i første Linie, og Indrim, mest

dem, forstærkes ypperligt derved, at den rytmiske Afslutning, som Øret venter, lader vente paa sig.

»Skothending«, søges jævnlig. Dette er Versemaalet i *Lodbrókar-kviða*, t. Ex. V. 22 (oversat S. 381):

Hjúggu vér með hjörvi

hví sé drengr at feigri,

át hann i ödda éli

íllt kveða árgan eggja

öndurðr látinn værdi?

örum at sverða leiki;

Ópt sýtir sá æfi,

hug-bláudum kemr hvergi

(er) áldreigi nístir,

hjárta sitt at gægni.“

Det er, som siden skal ses, Grundschemaet for det drott-kvædte Versemaal, der væsentlig kun adskiller sig derfra ved regelret Brug af Udsmykningen ved Indrim.

Med Versemaalet hænger **Stilen** nøje sammen. »Le style c'est l'homme« gælder endnu langt mere om naiv Folkedigtning end om bevidst Konstdigtning. Som det var Folket naturligt at føle og tænke, maatte Skjaldene, der sang paa dets Vegne, udtrykke sig, og det poetiske Udtryk maatte skabe tilsvarende Versemaal. Skønt altsaa Versemaalet er dannet efter Stilen, ikke omvendt, kan man gerne fra en Betragtning af hint gaa *tilbage* til denne: de *maa* jo stemme overens. Det er nu klart, at korte Vers, der under Fremsigelsen bestemt skulle adskille sig fra hverandre for Øret, modvirke Dannelsen af længere Sætninger, ligesom de ikke tillade mangfoldig Leddeling af Tanken, eller rolig, vidtløftig Udmaling af Billedet, allerhelst naar atter Versene skulle samle sig til ikke meget lange strofiske Enheder, der bestemt kræve Afslutning af en Tanke- eller Billedrække. Den *ordknappe, sammentrængte* Fremstillingsmaade, som Versemaalene saaledes forudsætte, især Kviðuháttr, udspringer imidlertid af Nordboernes inderste Sindsbeskaffenhed.

I alle Asadyrkeres Grundsyn paa Verdenslivet som et *Kamp-liv* laa, at det egentlige Ideale i Livet var *Viljekraft*; thi Vilje er Hovedvilkaaret for at kunne kæmpe med Ære. Det er ovenfor paapeget, hvordan dette Grundideale træder ud i Gude- og Helteskikkelser, samt hvorledes det maa forudsættes, at Hovedtyperne fra først af have været fælles for alle Germaner. Men det Samme maa da ogsaa aabenbare sig i den *Maade*, hvorpaa

Livet skildres; hvad Sindet er fyldt af, præger sig jo i enhver Ytring af dets Rørelser. Til hint Viljesstærke svarer nu netop den sammentrængte Udtryks- og Fremstillingsmaade, som atter har affødt det korte Versepar, der saa at sige udgør Urcellen i al germansk Versedannelse. I den videre Uddannelse af dette oprindelig fælles Stilpræg indtræder imidlertid en kendelig *Ulighed mellem Folkestammens to Hovedgrene*, svarende til og hængende sammen med den ulige Udvikling af de metriske Former.

Den *tyisk-engelske* Versebygning tillader, som ovenfor vist, en større Udstrækning af den enkelte Verslinie, end den nordiske, uden at dog Versschemaet forsvinder. Hermed følger altsaa større Plads til at udmale det i et Versepar tremstillede Billede, udføre i Enkeltheder den deri liggende Tanke, samtidig med at Friheden for strofiske Indsnit giver yderligere Plads til Udfoldelsen af en længere, sammenhængende Tanke- og Billedrække. Hvor ordknapp og sammentrængt end Fremstillingen er i oldtyske og oldengelske Digte i Sammenligning med t. Ex. Homers omstændelige Stil, og det hvad enten det gælder at skildre Natur eller ydre Handling, eller at lade Menneskene udtale sig, der hviler dog et langt mere *episkt* Præg over de mere omfangsrige Lævninger af oldtysk og oldengelsk Poesi — t. Ex. Heliand, Bjovulvskvadet, Kædmøns og andre kristne Skjaldes Digte — end over den *nordiske* Digtning*). I denne derimod

*) En Skildring, saa bredt udført, som de, der idelig forekomme i Bjovulvs-Kvadet, t. Ex. følgende (V. 607—632), vilde være utænkkelig i noget nordiskt Oldkvad. Hrodgars Strandvogter har modtaget Bjovulv og hans Mænd og skal vise dem Vej til Kongegaarden. Derpaa heder det:

„Paa Vej da gav de sig,
lod Vove-Hingsten ligge
ved Strandkanten stille,
storbouget Skib,
ved Anker fæstet.
Fagert over Kind dem
Bassens Billed lyste,
bræmmet med Guld,
broget og brand-hærdet,
til Bjærgning for Livet.
Gramme de Kamp-gridske
ginge fuldsnare,
lakked frem tilhobe,
indtil højtoptømret,

gildt og guldprydet,
dem glimred imøde
det Hus, som under Himlen
var herligst blandt alle
jordbaarne Menneskers,
og hvor den Mægtige bode;
dets Lueglands lyste
over Lande mange.
Dem da Hild-Ulven
den Hugstores Gaard
viste fuldgrant,
at Vej didhen
finde de maatte.“

„Bassens Billed“ er Hjælmmerk. „Hild-Ulven“, egentlig „Hild-Dyret“ — hilde deor — er en Kriger-Kenning).

fremtræder den Viljeskraft, der ligger paa Bunden af Personernes Væsen, ikke stadig, jævnt strømmende, men i stærke, voldsomme Stød. Det er, som om Følelsen, Lidenskabene, den arbejdende Tanke laa sammenknuget i Brystet for pludselig at vaagne og springe frem i Ord og Handling, og det er dette Gennembrud, dets Kraft og Voldsomhed, som er det egentlig Tiltalende for Skjald og Tilhører. Derfor bliver Stilen overvejende *lyrisk* med Hældning mod det *Dramatiske*, og hertil passer da ypperlig de særlig nordiske, endnu kortere byggede, strofisk afdelte Vers.

Det maa saaledes være enhver Læser paafaldende, hvor Lidt der er af egentlig *Naturskildring* i Eddakvadene. For sin egen Skyld anbringes den aldrig, men kun for at angive Handlingens Skueplads, og Naturfænomenerne udmales ikke; der peges kun paa enkelte Hovedtræk, som kunne vække Indbildningskraften og lade den ane det Øvrige som i et dæmrende Halvlys. Vi have gjort opmærksom paa denne Egenhed særlig i Anledning af Völuspá og Völundarkvida, men den findes i alle de andre Gudekvad og Heltekvad, og kun i Gaadeviser kan man, som tidligere omtalt, finde Naturskildring, som gaar mere i det Enkelte. *Ydre Handling* fortælles sjælden udførlig, Kamp i det Store paa homerisk Vis aldrig, hvor fulde end disse Kvad ere af Kampmod. Hvad man kan gætte sig til af den Slags i Bjarkemaal og i Braavallakvadet, har dog kun været tegnet med faa, korte Træk enten som Udtalelse af de handlende Personer om Kongen, eller som Motiver til Replikvexel. En Skildring som den S. 308—9 gengivne om Helge Hundingsbanes Søfærd er i alle Eddakvad noget Enestaaende. Naar det skal fortælles, hvordan Sigurd bliver dræbt, heder det blot (Sigurdarkv. III, V. 23), efter at Gunnars og Høgnæs Samtale er anført, som ender med det Paafund at egge Guthorm til Gerningen:

»Brat lod sig egge	Sigurd stod
den Bieløse:	Staal i Hjærtet:«

Ingen rolig fremskridende Fortælling om, hvordan Guthorm bliver egget, gør sig rede til Drabet, kommer ind til Sigurd o. s. v. At Helten blev dræbt, mens han sov hos sin Hustru, faar man først at vide af hvad der bagefter tales mellem ham og hende. Da Thors Færd til Thrym skal skildres, heder det kun:

«Hjem blev begge	Bjergerne brast,
Bukke drevne,	brandt Jord i Lue,
snelt ved Skagler	aged Odins Søn
til Snarfærd spændte;	til Jætters Verden:«

Digteren har Hast med at komme til den næste Samtale i Digtet; hvad han siger om den Mægtiges Færd over Jorden maa Tilhørerne selv udmale sig videre. Den *indre Handling* er da for Nordboen Hovedsagen; men heller ej denne »udmales«. Et enkelt slaaende Træk gribes stundom for at skildre en Sindstilstand, som naar det siges om Brynhild, at »tidt gaar hun ude, af Ondt fyldt, Is og Istapper«. Sligt er dog sjældent. Det væsentlige Middel til at skildre, hvad der foregaar i Menneskene og hvad der leder til den ydre Handling, er *deres egen Tale*. Der tales jo meget i Kvadene, de bestaa mest af Samtaler, nogle ere Ene-taler. Og dog ere disse Mennesker *ordknappe*. De *røbe* mere, end de udtale, hvad der bor i dem. Naar de gribes af Lidens-kaben, sige de sjælden mere, end der lige behøves for at an-give og naa Maalet for deres Higen; men de sige det saaledes, at man af Maaden, af de brugte Udtryk og Vendinger aner Fø-lelsens Dybde og Vælde. Man efterse t. Ex. Gunnars og Høg-nes Samtale i det tredje Sigurdskvæde, hvorpaa Drabet følger: der angives kun Grundmotiverne, kort, slaaende, med Ord, der skære ind til Marv og Ben; men der udmales Ingenting. Man *aner* kun, hvordan Følelserne koge i dem: Gunnars Elskov og Guldthirst, Høgnes Ulyst til at »svige svorne Eder«. Naar det Forbigangne, naar et helt Levnedsløb skildres i tilbageskuende Enetale, er det ikke sammenhængende Fortælling. Kun Hoved-momenterne fremhæves med stærke, tydelige Træk; det Melleim-liggende maa man nøjes med at ane. Og, kommer saa endelig Følelsen til rent lyrisk Udbrud, saa svulmer den ikkø fyldig ud som det oprørte Hav, eller som den jævnt brusende Strøm; det er, som om Ordene med Magt, stødvist banede sig Vej over Tungen, som en Fos i en Fjældkløft, ladende bagved ane en Kraft, som ingenlunde er udtømt i dem — man efterse t. Ex. Sigruns Forbandelse i det 2det Helge Hundingsbane-Kvæde (se S. 287) eller Gudruns Klage i det 3dje Gudrunskvæde, da hun omsider har faaet Taarer og Ord. Ligeledes i Læredigtene: her er det ikke Lidenskaber, her er det Verdenslivets Løndomme, Fædrenes Visdom, som aabenbarer sig, men det sker altid i korte Hentydninger, eller korte Kærnesprog, der med faa Træk, tidt liggende alene i et Ord, i en Vending, en Ordstilling, tegne det Livsbillede, hvoraf Lærdommen er uddragen, eller som den skal anvendes paa, medens al Begrundelse indskrænker sig til ord-sprogsagtige Sætninger.

Lysten til energisk Sammentrængning, som i det Hele

præger vore Oldkvads Stil, viser sig ogsaa særlig i *Billedudsmykningen*.

Al Poesi stræber at anskueliggøre Fremstillingens Genstand for Indbildningskraften. Hos Homer sker dette fortrinsvis derved at malende *Tillægsord føjes til* Personens eller Tingens Navn (»de sorte«, »de bugede«, »de havfarende Skibe«), eller ved udførlige *Sammenligninger* i Formlen: »som naar« ... — og saa kommer en udmalende Skildring, tidt en hel lille Historie —, saaledes og ikke anderledes« Begge disse Midler bruges ogsaa i vore Oldkvad, men ulige sjældnere; navnlig er Sammenligningen sjælden. »Saa havde Helge ... som« o. s. v. (se S. 287) er en kun faa Gange forekommende Figur; hele Fortællinger til Sammenligning forekomme aldrig. Des hyppigere er det, at en Person eller Ting betegnes, ikke ved noget Tillæg til Navnet, men ved, at der i **Stedet for Navn** sættes et **hentydende Udtryk**, saa at Tilhørerne, idet Ordet nævnes, maa gætte sig til, hvem der tales om; thi nærmere beskrivende og derved vejledende Tillægsord ere sjældne, og Forklaringer gives aldrig.

Saadanne Udtryk kunne være to Slags. Den ene Slags ere enkelte Ord, som ikke indeholde nogen Sammenligning, i alt Fald ikke længer, fordi de i Tidens Løb ere blevne til **Navne** (»heiti«, »ükend heiti« i Modsætning til »Kenningar«). Saadanne ere de mangfoldige Navne paa samme Gud, der kunne bruges i Stedet for hans egentlige Navn, t. Ex. alle Odinsnavnene; Kongenavne som »hilmir«, »fylkir«, »visir«, »jöfurr«, samt alle hine Høvdingsnavne, der oprindelig ere bestemte Ætnavne, t. Ex. Budlung, Sikling o. s. v.; Krigernavne som »Hilding« (egtl. Hilds Ætling), »Mæring« o: den Herlige o. s. v.; Hestnavne overførte fra visse navnkundige Heste paa enhver Hest, som naar t. Ex. Røkstenen siger, at Vaamod sidder »paa sin Gote«, eller naar Sinfjötle beskylder Gudmund for at have været Granes d. v. s. en Hingsts Brud; Navne paa Naturgenstande, der enten pege paa en vis Beskaffenhed ved dem, t. Ex. »Grund«, »Muld« i St. f. Jord, eller paa den Guddom, som er knyttet til vedkommende Naturgenstand, t. Ex. »Rind«, »Fjörgyn« i St. f. »Jord«, »Æger« i St. f. »Hav«, »Ægers Døtre« eller disses særskilte Navne (»Kolga«, »Unn« o. s. v.) i St. f. »Bølger«. Tilsvarende poetiske Navne kunne visselig forekomme hos Homer; men de ere kun faa og ere da sædvanlig opstaaede derved, at et malende Tillægsord er brugt saa tidt ved et bestemt Navn, at det kan træde i Stedet derfor, saaledes som naar »γλαυκῶπις« —

»den blaaøjede« —, der sædvanligvis føjes til Athenes Navn, undertiden bruges alene: »Blaaøje«.

Den anden Slags hentydende Udtryk, er „**Kenningerne**“ (»kend heiti«). Det Særegne ved dem er, at de betegne en Person eller Ting ved Ord, som hentyde til et *Forhold til noget Andet*. Det er saaledes en Kenning, men af den simpleste Slags, naar en Gud eller Helt ikke nævnes ved sit eget Navn, men ved en *Slægtnings Navn* med Tilføjelse af det Ord, der udtrykker Slægtskabsforholdet, t. Ex. »Jordens Søn«, i St. f. Thor, »Sigmunds Søn« i St. f. Sigurd, »Byleists Broder« i St. f. Loke, ligeledes »Sifs Mand« i St. f. Thor, »Ods Mø« i St. f. Freya o. s. v. Det er ligeledes Kenning, naar en Person eller Ting betegnes ved Hentydning til en eller anden *Hoveddaad* eller *Hovedegenskab*, t. Ex. »Hrungners Bane« baade om Thor og hans Hammer, »Midgaards Værg« i St. f. Thor, »Hærfører«, »Hærøder«, »Ringbryder« om Høvdingen; hvormed de Kenninger ere i Slægt, der hentyde til et eller andet velkendt Sagn, som t. Ex. Guldkenningerne i Bjarkemaal: »Fenjas Arbejde«. »Faavners Midgaard«, »Nivlungers Trætteæmne« o. s. v. Disse nærme sig dog mere til en tredje Slags Kenninger, dem nemlig, hvori det ene Led, indeholdende et *Billede*, sættes i Forhold til noget Andet. Naar t. Ex. *Kampen* kaldes »Sværd-Thing« — det Thing, hvor Sværdene have Ordet —, »Egg-Leg«, den Leg, hvor Eggene spille mod hverandre, »Braadde-Byge«, »Spydstorm« o. s. v.; eller naar *Skibet* kaldes »Bølge-Ganger«, »Brændings-Svin«, »Brændingsdyr«, »Sejlrings-Hjort«, »Rulle-Hest«, »Se-Træ«; *Sværdet* »Saar-Vaand«, »Saar-Lue«, »Skjold-Øder«; *Blodet* »Val-Dugg«, »Saardraaber«, »Vunde vin«, *Brystet* »Hug-Borg«, »Hjærte-Sal«, *Hovedet* »Haarets Højfjæld«, »Hornenes Højtun«, »Hærde-Klint«; *Skægget* »Kindskov« o. s. v., saa ligger i hvert af disse Udtryk et *Dobbeltbillede*, en *Sammenligning* imellem den Genstand, hvortil der sigtes, og Noget (Thinget, Legen, Uvejret, Hesten o. s. v.), der nærmere bestemmes ved dets Forhold til et Andet (henholdsvis Sværdet, Eggene, Pilene, Bølgerne o. s. v.). Hos Homer vilde en saadan Sammenligning blive udført i beskrivende Udmaling af begge Sammenligningsleddene: »Ret som naar den prustende Ganger stejler og springer ind i Kampvrimlen, saaledes brød den bovstærke Snekke skummende gennem Voverne.« Hos Germanerne *trænges Sammenligningen sammen* i et eneste Dobbeltord. I samme Øjeblik dette lyder, staar Billedet med begge sine Hovedled for det indre Syn, for atter at svinde, saa snart Talen skrider videre. Atter

her betinges det poetiske Indtryk af et forholdsviis afmaalt, vægtigt Foredrag, for at Tilhørerne kunne faa Tid til levende at forestille sig ej alene det saa kort antydede Billede, men ogsaa Genstanden, som der gennem Billedet peges paa.

»Kenningen« er ældgammel hos den germanske Folkestamme. Ikke faa mytiske Navne ere oprindelig Kenninger, t. Ex. »Yggdrasill«, egtl. Odins Ganger, »Valkyrje«, egtl. Valkaarske, »Hærfader« o. s. v. Mangt poetiskt Enkeltnavn (úkent heiti) har oprindelig været en Kenning, tidt er det maaske vanskeligt at sige, om det ikke endnu skal opfattes saaledes, hvor det bruges, t. Ex. »Hlórriði« om Thor, egentl. »Luerider«. Man kan da ikke undres ved at finde denne Slags Billedsprog i de ældste til os komne Oldkvad, baade *engelske**) og *nordiske* (de tyske Levninger ere for smaa til at bevise Noget her). Men i Eddakvadene ere Kenningerne helt *faa* imod den Mængde, som den senere nordiske Skjaldepoesi indeholder: i Heltekvadenes henved 6000 Verslinier findes kun omtrent 100**), og i Gudekvadene endnu færre. De høre paa meget faa Undtagelser nær til den ældre, simple Slags, som kun indeholder *én Omskrivning* i to Led, t. Ex. »Jætters Bane« om Thor; Kenninger som »Bjergdaners Bryder« eller »Brynjethings Abild«, der indeholde to Omskrivninger (»Tvikend heiti«: Jætter = Bjergdaner, Jætters Bane = Thor; Kamp = Brynjething, Kampens Abild = Helten) ere meget sjældne; de forekomme, efter S. Grundtvigs Optælling (a. Skr. S. 83) kun 6 Gange i alle Heltekvadene. Fremdeles ere Kenningerne i Edda i det Hele *let gennemskuelige*, fordi de dels have Hensyn til Slægtsforhold eller til Sagn, som Alle maatte forudsættes at have kendt, dels øjeblikkelig indlyse for en nogenlunde livlig og vaagen Indbildningskraft. Endelig

*) Der er ingen væsentlig Forskel mellem *Arten* af Kenninger i engelske og nordiske Oldkvad. Enkelte Genstande omskrives ikke hist, men vel her, t. Ex. Guldet, Kvinden, Ulven; enkelte Omskrivninger bruges ikke her, men vel hist, t. Ex. at „kenne“ Helten ved et Rovdyr med Tilføjelse af en Kamp-Betegnelse: „Hilde-Dyr“, „Hærulv“, eller ved et Dyrenavn alene: „eofer“ (Vildorne), „Beorn (Bjørn) — her har dog den oldengelske Stil bevaret noget oprindelig Fælles; thi Høvdingnavnet „jöfurr“ er samme Ord som „eofer“, og Sammensætninger med Ulv og Bjørn have holdt sig i Egennavne. De engelske Kvad, især da Bjovulvkvadet, ere forøvrigt forholdsviis *rigere* paa Kenninger end Eddakvadene. Se S. Grundtvig: „Er Nordens gamle Literatur norsk?“ S. 85—89.

**) Se S. Grundtvig, a. St. S. 82.

— og dette er det Vigtigste — springe de hyppig frem af selve den poetiske Situation, komme altsaa ikke som en engang tilvont Prydelse, men *tjene virkelig til at levendegøre Fremstillingen*, idet de — selvfølgelig hentydningsvis — fremhæve Noget, som der netop paa det vedkommende Sted skal lægges Mærke til*).

*) Selv en saa farveløs Kenning som den, der omskriver Personen med Faderens Navn, kan have særlig Betydning, som naar Sigurd (i Reginsmål) hilses af Regin som „Sigmunds Ætling“ paa et Sted, hvor netop Heltens Æt skal fremhæves, da den giver Dværgen Haab om, at Sigurd skal blive Faavners Banemand. Ligeledes med Kenninger, der hentyde til en vis Egenskab, et vist Hværv, en vis tidligere øvet Gerning. Thor truer Loke med „Hrungners Bane“ for at minde Uvætten om, at før havde Hammeren gjort det af med den vældigste Jætte. Thor kaldes i Völuspás Vers om hans sidste Strid med Ormen „Midgaards Værger“, fordi det her, hvor Gudens Undergang skildres, skal føles saa stærkt som muligt, hvad der havde været hans Hovedidræt. I Vegtamskviða heder det, at Vale skal „bære Balders Modstander paa Baal“; det er ikke til Stads, at Høder omskrives som Balders Modstander; han fældes jo, netop fordi han havde dræbt Balder. Det gør Hymers Mishag ved at se Thor staa paa Gulv foran sig mere føleligt, naar Thor nævnes som „Gyggens Graadvolder“: det var jo netop som Jætternes svorne Fjende, at Hymer hadede ham. Ofte vil man, ved at tænke sig lidt om, finde, at mangen Kenning, som først synes kun at være til Stads, dog hjælper væsentlig til at anskueliggøre Genstanden. At Hymers Skæg kaldes „Kindskoven“, har sin gode Grund, fordi der netop her skal fremkaldes Forestillingen om noget jættestagtigt Vildt og overvættets Stort: „helt var Gubbens Kindskov frossen“ — det siger noget helt Andet, end at hans Skæg var frosset, deri ligger til lige, at hans Skæg var stridt og filtret som en Skov paa en Klippe. Lige saa lidt er det bare Stads, naar det i samme Digt heder, at Thor dræbte alle „Hraunhvalerne“ d. v. s. alle Jætterne, som stimlede efter ham: man ser det vruble over den takketvilde Fjældgrund med Utsyker, som med Hvaler i Spen; des mere levende bliver Forestillingen om Gudens Vælde. Lad os betragte Søfærds-Skildringen i 1ste Kvæde om Helge Hundingsbane (se ovenfor S. 308) med de deri forekommende Kenninger. Naar det (V. 27) heder, at Siklinger hale ved Raa „Væv-buldrerne“ eller „Væv-Sømmene“, saa ligger i denne Sejl-Kenning skjult en Skildring af Sejlens Svulmen og Buldren i Vinden, idet de hejses. „Kølene lange“ bryde mod „Kolgas Søster“ o: Bølgen; Forestillingen om Kampen mellem Skib og Hav bliver mere levende ved denne Personliggørelse af Bølgerne, og endnu mere, da Skibene selv, i Dyst med „Ægers Datter“ blive levende: „Stagstyringshopper“; man ser dem rejse sig med Stavn og stramme Stag som en Hest, der stejler, idet Tømmen strammes. Sigrun vrider af Rans Hænder Kongens „Skumdyr“ — det er her ikke det Samme, som hvis der stod Skibe. Naar senere Höddbrodds Udsendinger mælde, at de have set Helges Flaade i Vigen, kalde de Skibene „Sejlrings-Hjorte“; det er ikke for Intet, denne Kenning er valgt: Billedet af mange Hjorte liggende sammen

Kenningen er den mest iøjenfaldende Egenhed ved vore Oldkvads Stil. Her bruges den endnu med Maadehold og som oftest med fuld poetisk Berettigelse; men saa naturlig og tiltrækkende for vore Forfædre var denne Billedudsmykning, at Skjaldene nødvendigvis maatte ledes til at bruge den hyppigere, altsom Tiden gik. Derfor er forholdsvis Rigdom paa Kenninger et af Tegnene paa et Kvads yngre Alder. I Bjarkemaal har den alt faaet stort Raaderum, saa vidt man kan skønne af de levnedes Brudstykker, — hvorvel, som alt bemærket, Guldkenningerne have deres poetiske Berettigelse, idet Hjalte derved paa den eftertrykkeligste Maade lægger sine Stalbrødre paa Hjærte, hvad de skyldte Rolv. Lodbrókarkviða vrimler af Kenninger, tildels konstige, men for det Meste fuldkommen paa deres Plads, da de tjene til at anskueliggøre Heltens Fryd ved Kampen. Vi ville senere se, hvorledes i den norsk-islandske Skjaldepoesi Kenningerne faa fuldstændig Overhaand, saa at de næsten blive det Væsentlige ved Skjaldesproget i Modsætning til Prosa. Men det maa da ikke glemmes, at Spiren til denne Stil ligger i den folkelige Oldtidsdigtning og er udviklet deraf.

E. Tid og Hjemstavn.

I det Foregaaende er lejlighedsvis Tiden for Oldkvadenes Tilblivelse berørt. Her skulle de vundne Resultater kun samles til Oversigt.

De egentlige *Gudekvad* falde i Tidsrummet mellem *det 6te og 9de Aarhundrede*, eftersom det ældste: *Völuspá*, med Sandsynlighed kan sættes saa langt tilbage som til Aar 500, det yngste, *Hymiskviða*, ikke tør antages sønderlig yngre end 800. De øvrige ligge mellem disse to Tidsgrænser, saaledes at til de ældre maa regnes *Vegtamskviða*, *Vafprúðismál*, *Grimnismál*, *Þrymskviða*, *Lokasenna* og *Skirnissfór*, hvorimod *Harbarðsljóð* og *Alvíssmál* have et yngre Præg. Af de tabte *Gudekvad* have flere vistnok været meget gamle. Yngre end 800 synes de to »Over-

med de gredede Horn, fremkalder Billedet af de mange *Master* med *betaaede Sejl*, som gøres tydeligere ved Tilføjelsen: „og Ræer lange“ — naar Sejlene ere udfoldede, ses Ræerne ikke stikkende ud i Luften.

gangskvad«, Rigspula og Hyndluljóð, at være, det sidstnævnte ubetindt yngst. — Med Hensyn til *Læredigtene* have vi fundet, at Loddfáfnismál og Sigdrívas Runesang maa være forholdsvis meget gamle, d. v. s. maa henføres til den tidligere Del af Gudekvadenes Tidsrum, hvorimod det første Afsnit af Hávamál nærmest synes at svare til Vikingetidens tidligere Periode, d. e. det 9de Aarhundrede, og saa vel Heireksgaaderne, som de Kvad, der ligge til Grund for Saxes Ordsprogsagn om Erik Ordkræng, endelig de to Æventyrkvad Grógaldr og Fjølsvinnsmál snarest maa henføres til Hedenolds Slutning, altsaa det 10de Aarhundrede, om ikke senere. — Af *Heltekvadene*, hørende til *Vølsung-Gjukung-Kredsen*, fandt vi Atlamál yngst og med temmelig stor Sikkerhed henførligt til Tiden omkring 900, snarere yngre end ældre. Ældre var Atlakviða, og nogenlunde samtidige med det, snarere dog lidt yngre, syntes Guðrúnarhvöt og Hamdismál samt Oddrúnargrátr; blandt de yngste næst Atlamál turde ogsaa regnes Grípisspá, hvorimod det andet egentlige »Oversigts-Kvad«, Guðrúnarkviða II, atter viser noget længere tilbage i Tiden. »Situationsdigtene« Guðrúnarkviða I og Helreið Brynhildar ere yngre end de til Sigurdsagnet hørende fortællende Digte i Kviðuhátt. Yngst blandt disse er Sigurðarkviða III, langt ældre »Brot af Sigurðakviðu«, vistnok ogsaa de Kvad i Kviðuhátt, hvoraf Brudstykker findes i Reginsmál, samt i Vølsungasaga. Af Helgekvæderne fandt vi Helgakviða Hundingsbana I betydelig yngre end de Kvad, der ere samlede i Helgakviða Hundingsbane II, hvilke atter vise senere Tid end Helgakviða Hjörvardssonar, som tilligemed »Brot af Sigurðarkviðu« og Völundarkviða synes ældst blandt Heltekvadene i Kviðuhátt. Med de ældre Kviðuhátt-Digte ere Samtaledigtene i Ljóðahátt jævnaldrende, nemlig Atles og Hrimgerds Samtale i Helgakv. Hjörvardss., Ljóðahátt-Stykkerne i Reginsmál, hele Sigdrífumál og Fáfáfnismál. Den store Ulighed mellem Besyngelsen i Atlamál og i de ældste til Kredsen hørende Kvad vidner om stor Afstand i Tid. Naar da Atlamál sættes til omtrent 900, bliver det ikke usandsynligt, at de ældste Kvad ere et Par Aarhundreder ældre, medens der atter bag dem ligger en maaske gennem lange Tider fortsat Besyngelse, som nu er helt tabt. Omtrent midtvejs i hele Udviklingen synes det 3dje Kvad om Sigurd at staa. Samme Trin røbe blandt Skjoldungkvadene Grottesangen; Kviðuhátt-Brudstykkerne i Hervørs og Heiðreks Saga ere i alt Fald digtede i samme Stil, skønt Sagnets Bygning tyder paa senere Alder; formodentlig have

Denne Sprogegenhed ved Gripisspá og Atlamál synes med Nødvendighed at maatte lede til den Slutning, at de to Kvad ere digtede, ej alene efter at v foran r havde begyndt at forsvinde, men ogsaa i Norge (eller paa Island); thi v er jo aldrig faldet bort foran r i de samme Ord (vred og vrang) i Danmark eller i Sverige. Omvendt kan man *ikke* slutte, at de Kvad, hvor der oprindelig har staaet »vr«, skulde være digtede i Danmark eller Sverige fremfor i Norge; thi engang har »vr« været brugt ogsaa i Norge, ja som Arkaisme findes det enkelte Gange hos senere islandske Skjalde.

Vi komme herved ind paa Spørgsmaalet om den hedenske Folkedigtning **Hjemstavn**.

I Anledning af Völuspá, Völundarkviða og de til Vølsung-Gjukung Sagnene hørende Kvad er det paavist, at vel ere utvivlsomt de vigtigste Myter og nogle blandt de ypperste Heltesagn fælles-germanske, det største Heltesagn af alle endog sikkert nok oprindelig indvandret til Norden sydfra, men paa den anden Side have baade Myter og Heltesagn slaaet saa dybe Rødder og taget saa særegen en Væxt i Norden, at hele den herhen hørende Digtning med fuld Ret kan kaldes særlig *nordisk*; hvortil kommer, dels at nogle vigtige Gudesagn og en Mængde store Heltesagn ere spirede frem af nordisk Grund, dels at de nordiske Oldkvad i Versemaal og Stil, al Lighed uagtet, dog bestemt adskille sig fra Frændefolkenes hinsides Eideren og Nordseen. Men er nu ogsaa denne nordiske Digtning *fælles-nordisk*? Have *alle* Nordboer Del i den som en fælles Oldtidsarv? Eller tilhører den alene *enkelte* eller *en enkelt* af den nordiske Folkestammes Grene?

Runeindskrifterne vise, sammenholdte med de ældste islandske Bøger, at *alle Nordboer talte væsentlig et og samme Tungemaal* indtil ind i det 11te Aarhundrede. Naar dette er givet, saa synes hele Spørgsmaalet afgjort. Den hedenske Folkedigtning stammer altsaa fra en Tid, da den nordiske Stamme endnu ikke havde skilt sig ad i flere Grene med særlig Folkebevidsthed; følgelig tilhører den hele Stammen; thi, hvor som helst end det enkelte Kvad er opstaaet, har det kunnet tilegnes lige let hele Norden over. At den samme poetiske Stil og Udtryksmaade var kendt overalt i Norden, ogsaa i Danmark og Sverige, derom vidne *Runeindskrifternes Vers*, som man dog vel ikke kan ville gøre til omvandrende Normænds Værk, især siden Normændene selv kun i *forholdsvis* ringe Omfang have brugt at riste Runer

paa Mindestene, netop i den yngre Jernalder. Fremdeles vise mange Steder hos Saxe — t. Ex. Haddings og hans Dronnings Vexelsang, sammenholdt med Njords og Skades, i Snorres Edda, Gengivelsen af Bjarkemaal, sammenholdt med de levned Strofer i Olav den Helliges Saga, hans Vers om Halvdan, Gyrids Elsker, sammenholdte med de tilsvarende i Aasmund Kæmpebanes Saga, hans Fremstilling af Jarmerik-Sagnet, sammenholdt med Hamdis-mål og Vølsungasaga, Navnerækkerne i hans Fortælling om Braavoldslaget o. s. v. — at Oldsagnene have været besungne i Danmark paa den selvsamme Maade, som vi kende fra Eddakvadene; ligesom det er en Selvfølge, at Yngling-Sagnet oprindeligt har været bevaret i lignende svenske Kvad. Endelig, ligesom det er givet, bl. a. paa Grund af Stedsnavne og Runeindskrifter, samt selv de hos Saxe forekommende stærkt skæmmede mytiske Erindringer, at Danerne have havt selvsamme *Gudesagn* som de øvrige Nordboer, saaledes er det en Selvfølge, at de *Heltesagn*, der sydfra ere komne til Norden, først have været besungne i Nordens sydlige Dele, samt at de særlig nordiske Sagn, som knyttes til Danmark eller Sverige, nærmest maa betragtes som opstaaede og først besungne *der*, hvor saa end siden de overleverede Kvad ere blevne nedskrevne eller gengivne i Prosa, være sig af islandske Sagamænd i Modersmaalet, eller af Saxe i latinsk Gengivelse.

Ikke desmindre have, som bekendt, den norske historiske Skoles Tilhængere, med R. Keyser og P. A. Munch i Spidsen, villet hævde hele den oldnordiske Folkedigtning, i alt Fald de i Eddaerne bevarede Kvad, som *særlig norske* Frembringelser, (ikke islandske, da man gaar ud fra, at de stamme fra Tiden før 874). Denne Lære tør nu vel betragtes som endelig gendreven.*) Dog maa vi her dvæle et Øjeblik ved Hovedgrunden for den norske Lære, fordi den ved første Øjekast synes slaaende, næmlig den, der hentes fra de i Eddakvadene forekommende *Naturbilleder*.

Det kan ikke nægtes, at der i disse Kvad oftere peges hen paa Fjælde og Fjældnatu. Undertiden er Billedet afgjort norsk, som naar det i *Hávamál*, V. 90, heder, at Fred med falsk Kvinde

*) Se især *S. Grundtvigs* tidt anførte Smaaskrifter: „Udsigt over den nordiske Oldtids heroiske Digtning“ (1867), „Om Nordens gamle Literatur, en Anmeldelse og Indsigelse“ (1867) og „Er Nordens gamle Literatur norsk? Eller er den dels islandsk og dels norsk? Svar paa Indvendinger mod Anmeldelsen af R. Keyser's Literaturhistorie“ (1869).

er, som hvis halt Mand skulde *kente Ren paa „Tøfjæld“*; thi Renen har sikkert nok allerede længe før den »historiske« Tid været forsvunden fra Danmark, Gøtalandene og Svearike. Men, selv, hvor Hentydningen ikke er saa bevislig, faar man oftere Indtrykket af Fortrolighed med Livet i et Fjældland. Hávamáls Ord, V. 3:

»Ild tarver,	Mad og Klæder
hvo ind er kommen	den Mand tarver,
og om Knæ kold;	<i>som har paa Fjæld farede,</i>

kan ikke ret forstaas af den, som ikke har prøvet at færdes over Ødefjælde fra Bygd til Bygd. Naar i Vølvespaadommen den genopstandne Jord skildres med de Ord.

»Fosser falde,	den som paa Fjæld
flyver Ørn derover,	Fiske beder,

saa er dette Billede først ret indlysende for den, som har en levende Forestilling om, hvordan et Fjæld tegner sig mod Himlen, med Strømme fossende ned ad dets Sider og Ørnen svævende derover. Er det end vist, at de paagældende Steder ikke ere mange — S. Grundtvig optæller*) 22 i Gudekvadene (Hávamál medregnet); i Heltekvadene er der en Del flere — nægtes kan det dog ikke, at Kvadene i det Hele fremkalde den Forestilling, at deres Forfattere godt have kendt Fjælde og Fjældnatur og gjerne dvælet der med deres Tanker.

Men kan man heraf i *Almindelighed* slutte, at disse Kvad kun kunne være opstaaede i Norge? Ere ikke Svearike og Gøtalandene væsentlig Klippelande? Er der ikke, som S. Grundtvig siger, i de fordums danske Lande øst for Øresund mange flere Klipper og Stene end i hele Edda? Og — hvad der er Hovedsagen — »tror man virkelig, at nogen Gren af den gamle Nordbostamme, og da særlig nogen af dens ypperste Skjalde og Tænkere, i den fjærne Hedenold ikke indenfor sin Totalanskuelse af de jordiske Forhold rummede Mere end fotografiske Billeder af den Plet, han selv bode paa: at han ikke i sit Sprog og i sin Anskuelse havde baade Bjerge og Dale, baade Hav og Floder, baade Skove, Marker og Enge, uden Hensyn til, om han havde alt dette for Øje fra sin Husdør?« (S. Grundtvig, a. St., S. 76). Ikke at tale om, at en saadan Grundforestilling som den fællesgermanske om Jætter uadskillig var knyttet til Tanken om Bjerge,

*) Om Nordens gl. Lit. S. 75. Et Sted maa tilføjes: Loddáfáfnismá V. 116.

ikke at tale om, at der i Eddakvadene dog lige saa tidt hentydes til sydligere og flade Landes Natur- og Kulturforhold — Træer t. Ex., Dyrkningsforhold o. s. v., som netop ikke pege hen paa Norge —, saa maa det vel mærkes, *dels* at Mennesker sikkert ingensteds paa Jorden, om end deres Hjemland er aldrig saa fladt, ere uden Forestilling om Bjerge og Klipper, *dels* at al Klippenatur, selv i mindste Maalestok, *fængsler Menneskenes Indbildningskraft langt stærkere end Fladlandsnaturen*, saa at den, der én Gang har set et Glimt af hin, altid vil gæmme Billedet i sin Sjæl som et væsentligt Træk i Jordens Aasyn. En Sællænder, der en eneste Gang har set Brændingens hvide Bræm omkring Kullens Fod, vil aldrig glemme dette Billede og uvilkaarlig gribe derefter, naar han vil anskueliggøre Kampen mellem Hav og Land, fremfor Billedet af Bølgeslaget mod hans egne flade Strande; man behøver følgelig ikke at være Normand for at have fundet paa det Vers i 1ste Kvæde om Helge Hundingsbane, hvor det heder, at »saa lød det, naar Kolgas Søster og de lange Køle tørnede sammen, som om Bjerg og Brænding brødes mod hinanden.« Til alle Tider finde vi, at Sletteboer have følt sig dragne til Fjældlande, og at Bjergforestillingen har levet i deres Indbildningskraft. Ruysdael var dog virkelig en Hollænder, skønt han fortrinsvis har søgt sine Landskabsæmner i klippefulde Skovegne. Anders Arrebo taler om fusende Fosser, som han visselig ikke har kunnet se paa Ærø. Kingo skildrer Morgenen:

«Nu rinder Solen op i Østerlide

forgylder *Bjergets* Top og *Højens* Side,» —

han havde maaske aldrig set et Bjerg. Norges Fjælde levede i Oehlenschlägers Indbildningskraft, længe før han havde set dem, eller noget andet Fjæld. Oldtidens Nordboer vare visselig mindre Hjemmefødninger, end Nutidens, og dem maatte hele Norden forekomme som det fælles Fædreland; hvortil kommer, at Forskellen mellem Nordens Fjældlande og Slettelande var langt mindre iøjenfaldende dengang end nu; thi Slettelandene ere ulige mere omdannede ved Mennskenes Virksomhed (Skove og Sumpe forsvundne for Marker og Byer o. s. v.), end Fjældlandene nogensinde kunne blive.

Kunne saaledes Naturbillederne i Eddakvadene ingenlunde i *Almindelighed* gjælde for Vidnesbyrd om, at de ere opstaaede i Norge og endnu mindre om, at de ikke have kunnet være tilgnede af de øvrige Nordboer, som havde Tungemaal, Tro, Sæder

og Smag tilfælles med Normændene, saa er det dog for det enkelte Kvads Vedkommende ikke uvigtigt, om det særlig røber en med Fjældbilleder fyldt Indbildningskraft. Herved vil der vækkes Formodning om, at *dette* Kvad har hjemme i Norge, og andre Grunde kunne hæve Formodningen til Vished. Der kan altsaa blive Spørgsmaal, om det ikke er muligt at udfinde, hvilken Del af Norden dette eller hint Sagn, dette eller hint Kvad nærmest skyldes, m. a. O. *hvad de særskilte Dele af Norden have ydet til den fælles Old-Literatur*, hvis Løvninger ere gaaede i Arv til Nutiden.

Der er intet Spørgsmaal om, — det er paavist med de gyldigste Grunde bl. A. netop af den norske historiske Skoles Hovedmænd —, at i de *dansk-gøtiske* Lande maa de første Brændpunkter søges for Gudsdyrkelsen og følgelig for al Aandskultur i Norden i det Tidsrum, som gaar forud for den yngre Jernalder. Have end rimeligvis *Svierne* noget senere traadt til, saa at det gamle gøtiske Storhov i Gudhem i Vestergötland har været Gøternes Helligdom, inden det stillede i Skygge af Upsalahovet, saa er det dog vist, at Upsala gennem lange Tider har hævdet sin Plads ved Siden ad Lejre som Nordens andet Stolkongesæde og Midtpunkt for Gudsdyrkelsen. Man maa derfor paa Forhaand vente, at saavel Myte- som Heltedigtningen har modtaget sin tidligere og væsentlige Udvikling i disse Dele af Norden; og denne Formodning stadfæstes fuldstændig af de *Stedshentydninger*, som ej alene Helte-, men ogsaa Gudekvadene indeholde.

Naar saaledes Menneskene i *Völuspá* (V. 31) kaldes »Godþjóð« o: »Gotefolket«, naar Odin i *Grínnismál* (V. 2.) lover Agnar Herredømmet over »Goters Land«, naar han i *Vafþrúðnismál* (V. 12) siger, at Skinfaxe gjaldt for den bedste Ganger blandt »Hreiðgoter«, naar der i *Lokasenna* (V. 24) og *Harbardsljóð* (V. 37) tales om »Samse«, naar selv et øjensynlig saa ungt Digt som *Rigspula* henlægger Kongedømmets Opkomst til Danmark, *medens ingen saadanne Hentydninger forekomme til Norge eller Normændene*, naar endelig *Þrymskvædas* Tilværelse i Danmark og Sverige bevises derved, at den kommer igen i den dansk-svenske Vise om Thor fra Havsgaard, saa synes i alt dette at ligge uforkastelige Vidnesbyrd om, at *disse* Kvad i alt Fald ere blevne til i de udpegede Egne — og de høre netop — paa *Rigspula* nær — alle til *den ældre Gruppe af Gudekvad*, som ere levnede os, og af hvilke navnlig *Völuspá* viser os hele den nor-

diske Gudsbevidsthed fuldstændig udfoldet i alle Hovedtræk. Der er da Grund til at henhøre andre dermed sammenhørende og samstemmende Kvad til samme Hjemstavn, saaledes, blandt tabte Digte, det oprindelige Kvad om Balders Død, *ældre* Kvad om Thors Fiskeri og om Frey og Gerd, Kvadene om Thors Geirrødsfærd og om Hrungrnerskampen, om Asaborgens Bygning, samt, blandt bevarede Digte, *Loddfáfnismál* og *Sigrdrivas Runesang* paa Grund af disses øjensynlig meget gamle Oplysninger om Odin som Runemester.

At enhver til et *Heltesagn* knyttet Digt skulde være opstaaet der, hvor Sagnet siger sig at være foregaaet, kan selvfølgelig 'ikke paastaas: saa skulde jo alle *Vælsungkvadene* være Oversættelser af tyske Digte. Men det er rimeligt, at, *hvor Sagnet siges at være foregaaet, der er det ogsaa opstaaet*, d. v. s. der har det faaet sit væsentlige Indhold og sin poetiske Skikkelse. Finder man da Kvad, henhørende til det, bevarede i de samme Egne, tør man antage, at disse ogsaa ere blevne til *der* og ikke andensteds, og, finder man andensteds Kvad bevarede, som stemme i Indhold og Karakter med hine, tør man slutte, at de ere vandrede did fra samme Hjemstavn.

Af de *særlig nordiske* (ikke fælles-germanske eller indvandrede) *Heltesagn* maa herefter de fleste af dem, som Saxe har bevaret og som ere knyttede til *Danmark* betragtes som opstaaede *der*, i og med de til dem hørende Kvad. Dette gælder, for at nævne de vigtigste — om det angelske *Uffesagn*, det jydsk *Amledsagn*, det vistnok ogsaa oprindeligt dels til Jylland (Jællinge), dels til Sælland (Lejre) knyttede *Skjoldungsagn*, det vistnok særlig sællandske *Siklingsagn*, det især til Skaane og Sælland knyttede *Sagn* om den *sidste Sagnkongesæt* og om *Braavoldslaget*; endelig synes det naturligst at antage, at de af Saxe gengivne *Starkad-Kvad* ere oprundne paa dansk Grund, og følgelig at *Starkad-Skikkelsen* for en væsentlig Del her har faaet sit poetiske Indhold. Naar vi endvidere finde nogle af de Kvad, som Saxe gengiver paa Latin — t. Ex. Bjarkemaal, Kvadet om *Braavoldslaget*, for saa vidt »Sögubrot« uddrager det — i islandske Optegnelser, ere vi berettigede til at antage, at de ere komne til Norge og Island fra Danmark. Paa samme Maade maa det betragtes som givet, at *Ynglingsagnet* med dertil hørende, nu tabte Oldkvad er blevet til blandt *Svierne*. Sagnet om *Arngrimsætten* begynder «østerpan i Bolm«, d. v. s. i *Göotalandene* (Sagaens Stedfæstelse i Haaloga-land er naturligvis her uden Betydning), berører *Sviþjóð* og *Dan-*

mark (Samsø) og ender i Jylland, der tænkes som Heiðreks og den yngre Angantyr's Rige (»Reiðgotland«). Man maa da slutte, at det er opstaaet i disse Dele af Norden og her er blevet besunget, og at følgelig de Levninger af herhenhørende Kvad, som den islandske Saga har bevaret, ere digtede i Sydskandinavien. *Norge* nævnes i alle disse Sagn kun som Genstand for Tog fra Danmark eller Sverige, eller som Hjemstavn for fremragende Bipersoner (Erik Ordkræng, Bødvar Bjarke, Ørvarodd); endnu i Braavoldslaget ere Normændene delte mellem de to Konger, der til sidst staa som Repræsentanter hver for sit af de to gamle Stolkongedømmer: Lejre og Upsala. Hine Helte ere muligvis oprindeligt norske Sagnkikkelser; men deres Anvendelse i de dansk-gøtisk-svenske Sagn synes ikke at kunne hvile paa norsk Overlevering. Derimod tør det anses utvivlsomt, at de — rigtignok faa og mindre betydelige — Heltedigt, som henlægges til *Norge*: om *Ravnistamændene* og om *Halv- og Halvskæmperne*, ogsaa ere opstaaede i *Norge* med de dertil hørende Kvad; men de ere ogsaa afgjort yngre end de andre.

Vidne saaledes Gudekvadene og Heltedigtene selv om, at de dansk-gøtisk-svenske Dele af Norden have været Hovedværksted for Aandslivet i Norden i Hedenolds ældre Tidsrum, saa er det paa den anden Side, vist nok, at i Hedenolds sidste Periode, i den yngre Jernalder eller Vikingetiden, pulserede det nordiske Aandsliv stærkest i *Norge*, samt paa *Island*. Hist vrirler det i det 9de og 10de Aarhundrede af Skjalde, som, *paa Grundlag af den gamle Folkedigtning* uddannede en hel ny Digtning, der blev ført videre og ivrig dyrket af *Islændingerne*. Man maa derfor vente, at de yngre Gude- og Heltekvad med større eller mindre Sandsynlighed kunne henføres til *Norge*, nogle maaske til *Island*.

Blandt *Gudekvadene* synes dette navnlig at gælde om *Hymiskviða*, der jo indeholder en yngre Fremstilling af Thors Fiskeri. Baade de paafaldende mange Kenninger og de ligeledes paafaldende mange Hentydninger til Fjældnatur gøre det saa sandsynligt, at man egentlig ikke kan tvivle derom. Ligeledes turde *Alvissmál* være norsk, *Skirnisfór* i alt Fald tvivlsomt: det er jo en nyere Besyngelse af et Æmne, der tidligere har været Genstand for Sang. *Hyndluljóð* peger ved Ottar Innsteinssøns Æt afgjort til *Norge*, Halv-Sagnets Fædreland. Fremdeles, maa vistnok *Hávamáls* første Afsnit, der, som ovenfor vist, afspejler en senere, en opløst og vild Tid, Hedenskabets Forfaldstid, være et

norskt Arbejde; man kan herved ikke lade være at tillægge Hentydningen til Fjældførd i V. 3 større Vægt, end der ellers tilkommer Fjæld-Hentydninger; og, er end V. 90, med sin afgjort norske Hentydning til Renfangst paa Tøfjæld, indskudt, saa viser dette i alt Fald, at Kvadet har levet i Norge. Flere af *Heidreksgaaderne* ere afgjort norske, én afgjort islandsk, andre kunne være overleverede fra sydligere Egne; men Sammenarbejdelsen af alle Gaaderne til et Kvad turde vel endog snarest være foregaaet paa Island (derfor kan *Motivet*: Heidreks Ordtrætte med Odin, godt være gammelt i Sagnet). Ogsaa *Grógaldr* og *Fjölsvinns-mál* have saa ungt et Præg, at man snarest fristes til at gætte paa norsk eller vel endog islandsk Oprindelse (i alt Fald for det sidste Kvads Vedkommande); den til begge Kvad svarende dansk-norske Vise fra Middelalderen beviser Intet herimod, naar, som ovenfor vist (se S. 241—52), Kvadene maa betragtes som frie Behandlinger af det samme Æventyr, som ligger til Grund for Visen. Af de Kvad, som høre til *særlig nordiske* Heltesagn, turde — foruden dem, som høre til afgjort norske, deriblandt selvfølgelig ogsaa det efterheroiske *Fridthjov-Sagn* — dels *Darrad-Sangen*, dels *Lodbrókarkviða* være norske: begge udtrykke afgjort Vikingetidens Grundstemning, om end paa forskellig Maade, og, for saa vidt Saxe synes at hentyde til, at Regner kvad i Orme-gaarden, altsaa til en dansk Sang, er dette Kvad, som sagt, næppe Lodbrókarkviða, eftersom Saxe anfører Heltens Ord om Grisene, der ikke staa i Lodbrókarkviða.

Vanskeligst at udskifte ere de Kvad, som høre til *fælles-germanske* eller *indvandrede* Heltesagn, fordi her Sagnenes Skueplads ikke giver noget Vink. Dette gælder dog ikke om *Helge-Episoderne*. For saa vidt Stedsnavnene ikke pege sydligere (Svavaland, Frakkland, Hunaland), eller ikke indeholde noget Vink, synes de at vise os til Siklingssagnet, følgelig til Sælland (Sigars-holm, Sigarsvolde, Ringstad). Saxe røber, idet han giver Helge, Rolvs Fader, Navn af Hundingsbane og Hødbroddsbane, at Helge-Episoden i Vølsungsagnet, har levet i Danmark. Da den er en særlig-nordisk Bestanddel af Vølsung-Sagnet, ligger det nær, at dens Tilknytning til dette er foregaaet i *Danmark*, hvoraf atter følger, at Vølsungsagnet har været besunget her — hvis dette behøvede at bevises. Af Helgekvadene tør da ej alene Helge Hjørvardssøns, men ogsaa det 2det Helge Hundingsbane-Kvad anses for danske — saa meget mere som dette i Stil og Aand staa nær ved Kviduhátt-Brudstykkerne i *Hervørs saga*, der, efter

hvad ovenfor er vist, snarest maa anses for sydiskandinaviske. Derimod kunde man, af de mange prægtige Kenninger, samt af Hentydningen til saa sent et Sagn som det om Braavoldslaget, fristes til at anse det 1ste Helge Hundingsbane-Kvæde for en norsk Omdigtning af Æmnet. Naar det i Prosainledningen til *Vølundskvadet* heder, at Nidud var Konge i *Sviþjóð*, ligger heri et Vink om Kvadets Hjemstavn, som styrkes ved Vølunds og hans Brødres finske Æt. Der er slet ingen Grund til ikke at antage, at alle de *ældre* Vølsungkvad d. e. indtil det 3dje Sigurdskvæde ere opstaaede i Danmark, Gøtalandene eller Svearike, uden at noget Nærmere kan siges; at Sigurdsagnet var *kendt* blandt Svierne, vide vi af Billederne paa Ramsundsberget. Men ogsaa af de yngre Kvad kunne de fleste godt have samme Hjemstavn. Saxes Fortælling om Jarmerik viser, at et tildels med Hamdis-mål ordret stemmende Kvad har levet i Danmark. *Málhátt-Formen*, hvor den træder frem, beviser Ingenting for norsk Byrd, da den i de danske Bjarkemaal findes fuldt udviklet. Ikke for Versemaalets Skyld, men paa Grund af, at v er helt bortfaldet foran r, maa *Atlamål* ubetinget erklæres for et norskt Digt — hvad man saa end vil formode med Hensyn til det bagved liggende *Atlakvida*. *Gripissþá* røber ved samme Sprogegenhed, som særtegner *Atlamål*, utvivlsom norsk Hjemstavn. At en Vise om Sigurds Besøg hos Morbroderen har holdt sig ej alene i Norge, men ogsaa i Danmark, beviser ikke, at *Gripissþá* er et danskt Digt, eller har levet i Danmark, men gør det, som tidligere antydet, sandsynligt, at hint *Møde* har været besunget i et *ældre*, sagtens danskt Kvad.

Med Sikkerhed vil man vistnok aldrig kunne udfinde, *hvor* ethvert Oldkvad er digtet; men det er for saa vidt ogsaa ligegyldigt, som alle disse Levninger — dette er og bliver dog Hovedsynspunktet — stamme fra en Tid, da Nordboerne udgjorde ét Folkefærd, delagtigt i det samme Aandsliv, og de følgelig tilsammen ere *alle* Nordboers *Fællesarv*. En Del deraf har Saxe fastholdt, da det var i Færd med at gaa i Glemme i Danmark. En Del er vandret over Norge eller fra Norge til Island og optegnet der.

Vi skulle nu, inden vi forlade Hedenold, og idet vi opsætte til et følgende Bind Omtalen af det mærkelige hedensk-farvede kristelige Kvad i Folkedigtningens Stil, som kaldes »Solsangen«, efterse hvad det var for en Digtning, som, paa Grundlag af Folkedigtningen, i Vikingetiden skabtes af norske og islandske Skjalde.

VI.

Hedensk Konstdigtning.

Naar den poetiske Fremstilling, fra at være, saa at sige, et naturnødvendigt, næsten ubevidst Udtryk for Folkets Tanker og Følelser, bliver Genstand for særskilt Opmærksomhed, saa at Tilfredsstillelsen ved Digtningen bestaar ej alene i Glæden over, *hvad* der siges, men ogsaa, til sidst vel endog fortrinsvis, i Glæden over, *hvorledes* det siges, da bliver Skjaldskab til *Konst*. Den er da en *Idræt*, som udmærker Enhver, der øver den; man beundrer og laster det Digtede ikke alene i Forhold til dets Tankeindhold, men ogsaa i Forhold til den ved Fremstillingen viste Færdighed, og man husker det ikke alene for dets egen, men ogsaa for *Skjaldens* Skyld, saa at det bærer *hans Navn* med sig til Efterverdenen.

Til dette Trin vare Nordboerne komne ved den historiske Tids Begyndelse. Men selvfølgelig maa Forholdet, hvad alt tidligere er antydet, ikke tænkes, som om der laa en dyb Kløft mellem Folkedigtningen og Konstdigtningen. Paa den ene Side vidne de yngre folkelige Digte noksom om en Tid, da Digte ikke længer »gjorde sig selv«, som det heder i det bekendte norske Stev. I Hávamáls første Afsnit prædiker Odin den hensynløseste Egoisme, men roser sig dog til sidst af, at han har »vovet sit Hoved« for at »bringe Odreyrer op til Jordslægternes Helligdom«; dette er hans bedste Velgerning mod Menneskene. Den sidste store Sagnhelt, Starkad, er ej alene Kæmpe, men Skjald, og Skjaldskabet er næsten det mest Særtegnende ved ham; at han kan kvæde, som Andre tale, er nærved at være Odins bedste Gave. Saadanne Forestillinger røbe en levende *Bevidsthed* om Skjaldskab som en særegen Idræt af højt Værd, midt i det tunge, vilde Kampliv det Eneste, næstefter Æren, som kaster Lys over Menneskenes Tilværelse. Paa den anden Side slutter Konstdigtningen sig nær til Folkedigtningen. Den holder sig, især i Begyndelsen til Folkedigtningens Yndlingsæmner; den bruger tildels dens Former, og, for saa vidt den træder frem med særegne Verseformer og en særegen Stil, ere begge Dele kun videre Udvikling af hvad der laa i Folkedigtningen; endelig røber den ved idelige Hentydninger til folkelige Overleveringer, at disse endnu levede friske og fyldige i Folks Erindring. Igennem et

vist Tidsrum have *begge* Slags Digtning levet *jævnside*s; først efterhaanden har Folkedigtningen forstummet, til sidst lyde Konstdigtningens Toner alene. Da Folkedigtningen ophører omkring Aar 900, og da de ældste levnedede Konstdigte, som strax skal vises, stamme fra Slutningen af det 8de Aarhundrede, maa *det 9de Aarhundredede* betragtes som *Overgangstiden*.

Det er muligt, at Konstdigtning fra først af ogsaa er bleven øvet blandt Daner, Gøter og Svier; men vist er det, at hvad der er os levnet af dens Frembringelser udelukkende tilhører *Normænd og Islændinger*. Medens man i Syd- og Østskandinavien paa Runestenene stadig bruger Folkedigtningens Former og kun en enkelt Indskrift (Karlevistenens) og enkelte Sagnetretninger (se S, 130 om Svend Tveskægs Vise,)*) røbe, at den drottkvædte Strofe ikke var Danerne fremmed, ere alle norske og islandske Fortællinger fulde af saadanne Vers, og, medens ikke en eneste dansk eller svensk Skjald nævnes efter Sagnskjaldene Hjarne og Starkad (undtagen et og andet Navn med Tillæg: »Skáld« paa svenske Runestene), vrimler Norge og især Island af navnkundige Skjalde. Her er en *Spaltning i Nordboernes Aandsliv*, den første som med Sikkerhed kan paavises.

Hvad Betydning har nu denne Konstdigtning som Vidnesbyrd om Folkets Sind og Tænkemaade? For at kunne svare herpaa, maa vi først kende den, have en nogenlunde tydelig Forestilling om dens Væsen og Præg og om, hvad Plads Skjaldskab indtog i det virkelige Liv. Konstdigtningen omfatter flere *Arter*, forskellige efter Æmner og Behandling. Man kunde da begynde med at udskille disse og betragte dem hver for sig. Men da den enkelte Skjalds Retning og Gaver mer eller mindre give hans Kvad Betydning, og da de fleste Skjalde have digtet Kvad, hørende til flere af hine *Arter*, vil det være naturligt først at holde sig til *Skjaldene* og følge de vigtigste af dem ned gennem Tiden; i deres Levned ville vi finde bedst Oplysning om Digtkonstens og dens Dyrkeres Stilling, og, idet vi betragte deres Frembringelser, ville vi lære at kende de forskellige *Arter* af Konstdigtning. Sluttelig ville vi, gennem en Redegørelse for Former og Stil, søge at naa hen til en almindelig Anskuelse af Konstdigtningens Væsen og Værd.

*) Jvfr. den drottkvædte Vise, der i den, rigtignok senere Harald Haardraades Saga Kap. 48 (Fornm. Søgg. VI) tillægges Jyden Thorkel Geyses Døtre.

A. Skjalde og Skjaldekvad.

1. Ældre norske Skjalde.

I den islandske Fortegnelse over Skjalde, som kaldes »Skáldatal«, nævnes, næst efter den helt sagnagtige Starkad, som Nordens ældste Skjald Normanden **Brage den Gamle**, *Boddessøn*. Han skulde have været Skjald hos Ragnar Lodbroks Samtidige Eystein Bele i Upsala og siden hos Ragnars Sønnen Bjørn »at Haugi«, ligeledes i Sverige, altsaa have levet som Hirdskjald. Efter et i Landnamsbogen og Halvssaga bevaret Sagn om Landnamsmanden Geirmund Heljarskinn, skulde Brage som Olding have været paa Hørdaland i Vestnorge, da Geirmund var Barn. Efter som Geirmund først i en temmelig høj Alder drog til Island, føres vi til Tiden ved 820—830 som hans Fødselstid, og følgelig skulde Brage have levet i den sidste Halvdel af det 8de og Begyndelsen af det 9de Aarhundrede.

Sandsynligvis er dette ganske rigtigt, og vi kunne altsaa henføre til Tiden nærmest før eller efter 800 de Brage tillagte Brudstykker, som ere os levnede i Skáldskaparmál og som vistnok have hørt til et og samme „*Skjoldkvad*“, d. v. s. et Kvad om Billederne paa et Skjold (et, som Skjalden havde faaet af en Høvding han kalder Ragnar Sigurdssøn, og med hvem vistnok menes Ragnar Lodbrok). Efter Gisli Brynjulfssons Mening*) har dette Kvad været en *Drapa*, d. e. et større Digt, bestaaende af nogle Indledningsvers og en Række Afsnit — »Skeid« eller »Stefjamál« — hvert sluttende med et »Stev«, en Omkvædestrofe, og det Hele endende med en særskilt Slutningsstrofe. Gisle Brynjulfsson finder i Brages Brudstykker, næst nogle Halvstrofer, som han henfører til Indledningen, tre hele Stevmaal, hvert paa 4½ Strofe, samt 1 Strofe hørende til et forevrigt tabt Stevmaal. Æmnerne, som ere givne med Billederne paa Skjoldet, ere Thors Fiskeri, Gevjons Pløjning, Hjadningekampen og Hamders og Serles Fald.

Gamle Gude- og Heltesagn er altsaa det Første, vi møde i den nordiske Konstdigtning. Modsætningen mellem denne Slags Digte, som kunde kaldes *Mytedraper*, og de gamle Gude- og

*) Se hans Sammenstilling og Oversættelse af Brudstykkerne i en lille Afhandling: „Brage den Gamles Kvad om Ragnar Lodbroks Skjold“ i Ann. f. n. O. 1860.

Heltekvad er meget iøjensaldende og meget oplysende. Her er ikke Tale om at fremstille eller fortælle Sagnene med ny Motivering eller med dybere Forstaaelse af deres indre Betydning. Den ydre Handling gribes i enkelte Hovedmomenter, som skildres med faa, kraftige Træk; men forøvrigt lægges al Vægten paa at minde om de handlende Personers Betydning i deres indbyrdes Forhold, og det Middel, som hertil bruges, er saa at sige udelukkende *Kenningerne*. Lad os betragte nærmere det 1ste Stevmaal i Brages Skjoldkvad, det om Thors Fiskeri. Strofernes Indhold er kun: 1) at Thor vil prøve Styrke med Midgaardsormen, 2) at Snøren eller Vaaddet slæbte Ormen henad Havets Sandbund, mens Thor svang sin Hammer, 3) at Ormens Hoved droges op over Vandet, og at de to Modstandere stirrede rasende paa hinanden, 4) at Jætten overskar Snøren og skyndte sig i Land, og 5) at Thor slap hjem med sine Bukke. Her *fortælles* ikke nær saa meget, som i Hymeskvædet eller i den tabte Sang, som er uddragen i Gylvegøglet. Men, idet baade Thor og Ormen idelig nævnes gennem Omskrivninger, der udtrykke deres mytiske Betydning — vel at mærke for dem, der forud kende alle Myterne —, føles den enkelte Myte som Led i den hele Kredse af mytiske Forestillinger, og det Poetiske ligger da væsentlig i den Kraft og den Gaadekløgt, som udfoldes i Skildringen af den ydre Handling og Omskrivningerne, samt det derved og ved Versenes prægtige Klang tilvejebragte Indtryk af stolt *Patos*. Paa lignende Maade forholder det sig med de andre Stevmaal; navnlig er det lærerigt at sammenligne det om Hammers og Serles Fald med Hamdismål: der er ikke et Ord om Kampens Anledning eller om den Skæbneudvikling, som afsluttes med den, kun Skildring af de allervigtigste Træk i den sidste Dyst, af Mandefaldet, saa rystende som muligt, alt prydet med pragtfulde Omskrivninger af Jørmunrek og hans to Modstandere. En saadan Digtning — i alt Væsentligt gælder det her Sagte om alle levnede Mytekvad — kan kun tænkes opstaaet i Kredse, hvor man ikke mere brød sig om Sagnene for deres egen Skyld, men nok kunde fornøje sig ved at se dem *brugte paa en ny Maade* til at frembringe en Skønhedsvirkning, saadan som den kunde tækkes den Tids Mennesker, nemlig *Indtrykket af mægtig Kraftudfoldning**).

*) Til nærmere Anskueliggørelse skal jeg anføre, i saa vidt mulig tro Oversættelse, et Par Strofer af Kvadet. Jeg vælger først den, der skildrer, hvorledes *Midgaardsormen* drages op over Vandet:

Brage siges at have været *Hirdskjald*; i denne Stilling finde vi det næste Sæt Skjalde, som omtales, nemlig *Harald Haar-fagers*. Denne Konge satte saa stor Pris paa sine Skjalde, at han lod dem sidde i Øndvege: o: Hæderspladsen lige over for hans eget Højsæde, og oftere tog ualmindelig meget Hensyn til deres Raad. Der nævnes fem. Den ældste var *Audun Illskælda* (bidsk Skjald), af hvem Intet høves. Den yngste var *Guthorm Sindre*, en højstet Thrønder, om hvem der fortælles, at han i Sangløn for et Lovkvad om Kong Harald og hans Søn Halvdan havde udbedt sig Ret til at faa en Bøn opfyldt af begge Kongerne; da siden Fader og Søn kom i Strid, krævede han som sin Ret, at de skulde forliges, hvilket ogsaa skete; han levede forevrigt endnu i Haakon den Godes Tid († 960); en Del Viser af ham ere bevarede, men ingen videre karakteristisk. Nærmest paa Alder med Harald selv var *Ølver Hnufa*, der som ung Mand kæmpede i Hafursfjordslaget i Stavnen paa Kongens Skib; han var i Svogerskab med Kvældulv og gik længe mellem dennes Sønner og Kongens mistænksomme Nag til den stolte Herseæt; da Harald havde dræbt Thorolv Kvældulvssøn — en af hans grummeste og uretfærdigste Gerninger —, vilde Ølver forlade ham; men saa kær var han Kongen, at denne gav ham mange gode Ord og store Gaver for at blive. Af Ølver Hnufa anføres kun (Skáldskaparmál, Kap. 4) to Linier, der røbe, at han har digtet

„For de oldgraa Fjældmænds
Fanger da paa Angel
vred sig Vølsung-Mjødens
vildt sprællende Skæl-Aal;

og stygt aarestrøgen
Stavn-Vejs lede Favner
paa Hrungners Hovedsprænger
hadsk tirrende stirred.“

(De „oldgraa Fjældmænd“ o: Jætterne, deres Fanger o: Thor. „Vølsung-Mjødens Aal“ o: en Edderorm, her Midgaardsormen, fordi Sigmund Vølsungssøn kunde drikke edderblandet Mjød. „Stavn-Vejen“ er Havet, dets „Favner“ o: Midgaardsormen. „Hrungners Hovedsprænger“ o: Thor. Hvert Versepar indeholder sin Kenning.) Den navnkundige Strofe om *Gevjons Pløjning* lyder:

„Gevjon drog fra Gylve
glad — den Strøm-Flamme-Samler—,
saa Træk-Dyrene damped,
Danmarks fagre Øgning.

Prustende gik, med prude
Pandelys otte og Hovder
fire, for vidtstrakt Vangø-
Valrov Disens Plovøg.“

(Strøm-„Flamme“ o: Guld, Guldsamleren o: Kongen, her Gylve. „Danmarks Øgning“ o: Sælland, ligeledes „den vide Vangø“; den kaldes „Valrov“ o: Krigsbytte, fordi Gevjon har taget den fra Gylve. „Pandelys“ egtl. „Pandemaaner“ [ennitungl] ere de fire Øxners Øjen. Jfr. isvrigt det nedenfor anførte Stykke af Thjodolvs Skjoldkvad.

om Thors Kamp med Midgaardsormen. Derimod ~~have~~ ikke saa lidt af de andre to Skjalde — begge ældre end Harald —, hvorfor vi maa opholde os lidt mere ved dem.

Den ene, **Thjóðolv fra Hvin** (nu Kvinesdal i det sydligste Norge), var før Haralds Tid Hirdskjald hos dennes Sædskendebarn Kong Røgnvald Heidumhærre paa Vestfold; siden gik han i Haralds Tjeneste, opfostrede dennes Søn med Snæfrid, Gudrød Ljome og fik engang sin Fostersøn forligt med Faderen, samt betragtedes altid som en af Haralds ypperste Raadgivere. En Del Viser, hørende til Æresdigte om Harald, anføres i Sægaerne. Størst Betydning have dog to større Kvad, af hvilke det ene vistnok er saa godt som helt bevaret, medens der af det andet er levnet to store Brudstykker. Hint er det oftere omtalte *Ættekvad* om Ynglinge-Kongerne fra Fjølner til Røgnvald — „*Ynglingatal*“ —, som han digtede, medens han var i den Sidstnævntes Tjeneste, altsaa vel ved Tiden 860—870. Snorre anfører i *Ynglingasaga* 37 Strofer. De ere i Kviduhátt, men af en særegen Bygning; én, stundom to Strofer bruges til at underrette om en Konges Navn, Dødsmaade og tildels Gravsted. Rigt paa Kenninger, er det i det Hele et i sin Slags smukt og anseligt Kvad, poetiskt, trods det tørre og ensformige Indhold, ved den stærke *Stemning* og de livlige Billeder, hvori de mange Slags Dødsmaader ere skildrede*). Thjóðolvs andet bevarede Hoveddigt er

*) Om Fjølners *Drukning* i Mjødkarret heder det saaledes:

„Fuldkommet blev	og Svithjods (?)
i Frodes Bo	Spyd-Sikling (Konge)
Feigdens (Dødsæbnens) Ord,	voldte vindløs
som Fjølner rammed;	Vaag Døden.“;

Visburs *Indebrænding* ved hans egne Sønner omtales i følgende tolvliniede Strofe:

„Og Visburs	Værger (Kongerne) egged
Vilje-Byrde (Legem)	Ved-Tyven (Ilden),
slugte brat	og Gløde-Garm (Ilden)
Søens Frænde (Ilden),	glammende Drotten
da mod sin Fader	i Arne-Skibet (Huset)
Magtsædets	til Skamme bed.“

Om hvordan Jørund, Gudlaug Haaleygakonnings Bane, blev *hængt* af Gudlaugs Søn, heder det:

„I fordums Dage	da høj-bringet
døde Jørund,	Hør-Sleipner (Galgen)
lod sit Liv	Gudlaugs Bane
i Limfjorden,	bære maatte,

en *Mytedrapa* om Billederne paa et Skjold, som Skjalden havde faaet af en Høvding ved Navn Thorleiv, et langt ned i Middelalderen meget navnkundigt Digt, som, uvist af hvad Grund, har faaet Mavnet *Haustlæng*. De to i Skáldskaparmál bevarede Stevmaal nævne begge i Slutningen af den sidste Strofe Skjoldets Giver; men de ere ikke lige lange: det ene om Thors Kamp med Hrungner er 7 Strofer, og det andet: om Iduns Ran og Thjasses Drab, er 13 Strofer, saa her har Symmetrien ikke været saa stor som i Brages Skjoldkvad og i andre Draper. Behandlingsmaaden er forøvrigt aldeles den samme som hos Brage, kun at Kenningerne ere endnu flere og i det Hele konstigere, enkelte selv efter islandske Begreber »overdrevne«, d. v. s. sammensatte af altfor mange Led; men paa den anden Side ere de fleste dels mytisk betydningsfulde — altsaa tjenende til at stille Æmnet i det rette poetiske Lys — dels særdeles malende og svarende til den humoristiske Kamp- og Sejrsstemning, hvori Tilhørerne skulde sættes, saa at dette Thjóðolvs Digt vistnok hører til de fuldkomneste i sin Slags*).

og Hagbards haarde Spind (Rebet)	Hersers Drot om Hals spændte.“
Yngvar Eysteinsøns <i>Fald i Strid</i> med Ester og hans <i>Højlagning</i> ved Stranden paa Øsel (Adalsysla, Sysla) omtales saaledes:	
„Op det kom, at Yngvar for Syslets Sønner segne maatte; og Esters Hær ved Havets Hjærte (Øsel?)	lyshammet (o: smuk) Høvding vog. Østens Sø nu Sviers Konning Gymers (o: Havets) Sang til Gammen kvæder.“

*) For yderligere at anskueliggøre Digtarten og til Prøve paa Thjóðolvs Konst, anføres her det mindre Brudstykke, nemlig Stevmaalet om Hrungner-Kampen; for at være i Stilen, d. v. s. tro, maa Oversættelsen nødvendigvis bruge Udtryk, som trænge til Forklaring, hvad Læseren maa have Taalmodighed med:

„End ses Jætters Fjende
(Hjulene gnistre) mod Hulens
Pode stævne til Strid paa
Sten-Tun-Voldene golde.
Óg da til Jærnleg fage
Jordens Søn; vidt dønned
(modig var Meiles Broder)
Maanens Land under hannem.

Op slog, hvor Ulls Maag toged
(Uvejrlandene hærjed),

vide mod Guders Gaarde
grueligt knittrende Luer;
men bidselvante de bistre
Bukke (dybt Thunds Viv sukke)
drog Hov-Drotten i Trav snelt
did, hvor ham Hrungner bied.

Gad da ej Balders Broder
(Bjerge skjælv, og Hvalvet
gløded) mildelig møde
Menneskers slugne Fjende;

Den sidste af Harald Haarfagers Skjalde, som vi ville nævne, er **Thorbjørn Hornklove**, der havde været Halvdan Svartes Skjald, før han blev Sønnens. Hos ham fremtræder først overvejende

men vild Ren-Mark-Voldens
Hvalers Storkarl foer til
Dyst, da kende han kunde
kamp-rede Midgaards Freder.

Brat Sten-Bjerges Vætte
blegkold Skive (saa svege
svart ham Norner sorte)
selv under Fod sig hvælved;
kort Tid (sen var ej Tryne-
Troidens Svinger, den bolde)
Hraun-Landets Helt, Livs-Fjenden
paa Hugg-Svien fik bie.

Beles Følge, det fules,
Fælder paa Skjold-Kreds-Holmen
lod, gramsindet, de gamle
Gjaldhaller Mandbjørn falde.
Der Kløft-Vangenes Konge
knusende Hamren ramte.

Forklaringer: Str. 1. „End ses“, næml. paa Skjoldet. „Jætters Fjende“, „Jordens Søn“, „Meiles Broder“ o: Thor. „Hulens Pode“ o: Jætten. „Sten-Tun-Volde“ (Grjótunagarðr) er Stedet, hvor Tvekampen skulde staa. „Óg“, gammel Datid af „age“. „Maanens Land“ o: Himmelhvalvingen. Den første Strofe peger i Almindelighed paa Situationen og maler Thors Færd gennem Skyerne til Stævnemødet. Str. 2 skildrer med stigende Fynd Tordnerens Kørsel. „Ulls Maag“, næmlig Stivfader o: Thor. Jorden hærjes af Uvej, Himlen („Gudernes Gaarde“) synes at staa i lys Lue af de mange Lyn, indtil de vilde, men tæmmede Bukke, medens Jorden (Thunds o: Odins Viv) sukker under Uvejret, drage Guden (Hovenes, Helligdommenes Herre) til Stævnemødet. Str. 3. Himmel og Jord ere i Oprør, da „Balders Broder“ o: Thor barsk nærmer sig „Menneskefjenden“ o: Hrungner, og denne rejser sig fnysende i Jøstunvildhed. „Renernes Mark“ o: Fjældvidderne, disses „Volde“ o: Fjældet, Fjældets „Hvaler“ o: Jætter, Jætters „Storkarl“ (egtl. „vått“ o: Vogter eller Formand) o: Hrungner. Denne Kenning er firedobbelt, hvilket Snorre kalder „rekit“ d. v. s. overdrevet; men den karakteriserer godt Jættøvæsenet. Str. 4. „Sten-Bjergenes Vætte“ o: Hrungner; „den blege Skive“ (randar iss) er Skjoldet, som Jætten, efter Thjalves Raad, skød sig under Foden, for at Thor ikke skulde anfalde ham nedent fra. Nu er han fortabt; haanleende mælder Skjalden, at „Tryne-Troidens“ o: Mjølners Svinger ikke lod Hraun-Helten o: Hrungner vente længe paa Hugg. Str. 5 skildrer hans Fald. „Bele“ er den Jætte, som Frey dræbte, hans „Følge“ er Jætter, deres „Fælder“ Thor. „Gjald-Haller“ o: de genlydende Klippehuler, deres

og Bjergdaners Bane
brød haardest Hals paa Jorden.

Af Trold-Brudes Bolers
brustne Hen en Stenflis
sused, snarsprængt, Jordens
Søn i Hjærnens Mønning.
Odins Afkom i Hoved
urokkelig Brokken
stod som Staal, og en Blodstrøm
strid randt fra Endrides Pande;

Indtil af Haar-Liens høje
Hæld Øl-Disen, den vise,
Dødsaar-Risterens røde
Rust-Æder ud fik kvædet.
Grant skuer paa Geiters
Gærde den Kæmpesfærd jeg;
skønt smykt Skælve-Klint mig
skænkede, storsindet, Thorolv.“

den Digtart, som siden blev den allerhyppigste, nemlig *Lovkvædet*, hvor Æmnet hverken er Gude- eller Heltesaga, men en *samtidig Høvdings Pris*. Vi have, foruden enkelte Viser af ham, Brudstykker af to saadanne Digte. Det ene, *Glymdrápa* (Larmdrapa) indeholder i drottkvædte Strofer Hentydninger til en stor Del af Haralds Bedrifter; hver Daad nævnes med Navne og Udfald, et enkelt Hovedtræk fremhæves, og Personerne betegnes ved Kenninger, men egentlig sammenhængende, fremskridende Fortælling er der ikke Tale om*). Det andet Kvad hører til en særegen Digtart, som man kunde kalde det *mytologiske Lovkvæde*, fordi her Gudeverdenen sættes i Bevægelse for at kaste Glands over en samtidig Helt — en Slags Efterligning af det folkelige Heltekvad, hvis Stil og Versemaal ogsaa følges. I Thorbjørns herhen hørende Digt, som man kunde kalde »Ravne-*maal*«, og hvoraf findes en Del Brudstykker dels hos Snorre, dels i den norske Konge-Saga »Fagrskinna«, har Gangen været følgende. En Valkyrje ser Ravne sidde blodstænkte paa Fjæld og spørger dem ad, hvorfra de komme. En svarer, at de have fulgt Harald, og nu skildres i en Samtale mellem Ravnene og Valkyrjen Kongens Gavnildhed og Tapperhed, hans Kæmpers og Skjaldes Art og Færd og til sidst udførligere, i 5 prægtige Strofer, Hafursfjordslaget, hvoraf man kan slutte, at Kvadet er digtet

„Mandbjørn“ o: Hrungner; Skjoldet, som han stod paa, var blevet til „Holm“, d. v. s. afpælet Plads for en Tvekamp. „Kløft-Vange“ o: Fjældegn, dens Konge o: Hrungner. „Bjerg-Daners“ o: Jætters „Bane“ o: Thor. Betydningsfuldt fremhæves her ved Udtrykket „den haardeste Hals“ (jormunrjotr, egtl. „Jordens Trodsigkarl“), hvilken Stordaad Thor har øvet. Str. 6. „Troid-Brudes“ o: Jættekvinders „Boler“ o: Hrungner. „Hjærnens Mønning“ o: Issen. „Odins Afkom“ o: Thor, „Endride“ et Thorsnavn. Efter Jættens Fald nævnes Thors Saar af „Henen“, egtl. „Slibesten“, d. v. s. her tilhugget Sten, Jættens Kølle. Str. 7. „Øl-Dis“, almindelig Kvindekenning, her Groa „Dødsaar-Risteren“ o: Hrungner, hans „Rust-Æder“ o: Slibesten, Køllen, som hun guldre ud af „Haar-Liens Bakkehæld“ o: Hovedet. Her tales Intet om, at Stenen blev sidende. Det sidste Halvvers er *Stevet*. „Geiter“, en Søkonge, hans Gærde o: Skjoldet. „Skælve-Klint“ o: Skjold).

*) Om Slaget ved Solskel (868), hvor Harald, kommende nordfra, slog to Konger, heder det saaledes (Snorre, *Har. Haarf.* S. Kap. 10):

„Der lod om Døgling [o: Konge]- og, lidt mælende (lydt nok
Parrets lød Malm-Tunger røde)

Drager [Skibe] Skjolddrotten fager skifted Skudgny-Budskab

nordfra Hilds det haarde

Skjoldungerne [Kongerne] bolde.“

Haglvejr [Pilene] vældigt smælde; :

kort efter dette (872). Versemaalet er Málahátt, blandet med Kviðuhátt og Ljóðahátt, altsaa alle tre gamle Versemaal. Ligesom Hovedmotivet, Samtalen med Fuglene, er laant fra Helte-digtningen (man huske t. Ex. paa Fáfnismál og Brot af Sigurdarkviðu), saaledes minder ogsaa Enkeltheder i Fremstillingen paa-faldende om ældre Kvad*).

Kun i Forbigaaende kunne vi pege paa Haralds yngre Sam-tidige: Orknø-Jarlen *Torv-Einar* og Skjaldkvinderne *Jorun* og *Hild*, Ganger-Rolvs Moder, af hvilke nogle Viser anføres. Meget mærkeligt er et mytologisk Lovkvæde fra Haakon den Godes Tid, hvis Forfatter tilfældigvis er ukendt, men som dog hører med til Konstdigtene, ligesaa fuldt som det noget yngre nær be-slægtede Hákonarmál af Eyvind. Det er det saakaldte „*Eriks-maal*“, digtet til Ære for Erik Blodøxe efter hans Død, der ind-traf, uvist naar, i Tiden omkring 940. Hovedmotivet er øjen-synlig laant fra det andet Helge Hundingsbane Kvad, V. 39. Odin-læder rede til Fest i Valhal, da han venter en Helts Komme fra Jorden. Brage spørger, hvad der er paa Færde: »Væggene bæve, som om Balder kom atter til Odins Sale«. Det er ikke Balder, men Erik, siger Odin og byder Sigmund og Sinfjötle gaa Helten imøde. Da Sigmund spørger, hvi Odin venter ham frem-for andre Konger, svarer Guden: »Fordi han har hærjet mange Lande og tidt rødnet Sværd«. »Hvi lod Du ham da ikke be-holde Sejr?« »Fordi«, svarer Odin,

*) Man sammenligne t. Ex. følgende Strofe om Haralds Skjalde med den modstillede af det andet Gudrunskvæde (V 20):

„Røde Skjolde har de,	Som Konger at skue,
randfagre,	skred i Sal
Sværd, sølvbundne,	Langbarde-Kæmper,
Brynjer, ringsnoede,	med Kapper røde,
guldfagre Bælter,	korte Brynjer,
udgravne Hjælme.	kuplede Hjælme,
Riinge, som Harald gav dem.	Sværd ved Bælte,
	brune Lokker.“

Om Kongens Bersærker, „Ulvhednerne“ (o: Ulveskindskapper) siges:

Ulvhedner kaldes	og til Drab ile
de, som i Kamp	Egg at rødne —
blodigt Skjold bære	slig er deres Syssel“

sammenlign en hel Del Strofer i *Vafprúðismál* og *Fjölvinsmál*, byggede aldeles paa samme Maade. Oversættelser findes i *Keyser's „Nordmændenes“ Vidensk. og Liter. S. 280—282* og i *P. A. Munch's Oversættelse af Snorre S. 45* (Stroferne om *Hafursfjordslaget*).

»Uvist er vort Øde;
altid stirrer

Graavargen mod Guders Skare.«

Sigmund byder da Erik velkommen; han mælder fem Konger som sine Ledsagere, hvis Navne han vil nævne. Resten af *Kvadet* har formodentlig indeholdt en Opregning af hans Bedrifter. Mærkeligt er det, at Sigmund og Sinfjætle udses til at modtage den nye Einherje; det viser, hvor stærkt *Vælsungerne* levede i Folks Erindring. Endnu mærkeligere ere Odins Ord om Fenrer; man ser, hvor klart Skjalden har vidst, hvad der var Odins Hværv, og Grunden dertil: den forestaaende Verdensstrid. Denne ene Halvviser er en Røst fra det Dybeste af vore Forfædres religiøse Bevidsthed.

Ypperst blandt alle norske Skjalde er dog ubetinget **Eyvind Skáldaspillr**, Finns Søn, fra Haalogaland, Haakon den Godes jævnaldrende Ven og Frænde, ham der bragte Mældingen om Gunnhild-Sønnernes Komme, kæmpede ved sin Herres Side i Slaget paa Stord og efter hans Fald digtede dels en *Hákonar-drápa*, i drottkvædte Vers (hvoraf Snorre anfører flere), dels det dejlige *mytologiske Lovkvæde*, det smukkeste i sin Art, som, helt bevaret hos Snorre, især har bragt Skjaldens Navn til Efterverdenen.

Som bekendt, er *Hákonarmál* en kort Skildring af Haakon den Godes sidste Strid, hans Fald og hans Modtagelse i Valhal. Med megen Smag har Skjalden ladet Ljóðahátt og Kviðuhátt vexle efter de forskellige Partiers Indhold, og, paa én Gang glimrende og enfoldigt stort i Kampskildringen, dybsindigt i de faa Træk, der antyde Gudeverdenen og dens Forhold, samt gennemtrængt af den inderligste Hengivenhed for Kongen, hører dette Digt til de skønneste fra Konstdigtningens Tid*). Men under-

*) Gangen er, kortelig, følgende:

„Gøndul og Skøgul sendte Gautatyr (o: Odin) at kaare blandt Konninger, Valkyrjernes Sendelse er altsaa Grunden til Heltens Fald. „De fandt“, heder det videre, „Bjørns Broder (o: Haakon) alt under Fanen“, og nu følger i 7 Strofer, der, i Modsætning til den første Ljóðahátt-Strofe, ere i Kviðuhátt, den herlige Kampskildring — til Prøve kunne anføres Str. 5 og 7:	hvo af Yngves Æt skulde til Odin fare og i Valhal være“.
„Saa bed da Sværd i Sikling-Haand	Valfaders Vadmæl (Brynjen), som i Vand, det skar;

ligt er det at se Haakon, der var Kristen, prist som »Viernes Freder« og vist til Sæde blandt »Hedning-Guder«. Det er, som om Skjalden vilde hævde for sig selv og sine Samtidige, at den elskede Konge dog var død i sine Fædres Tro. Men, netop idet han saaledes klynger sig til Valhalsdrømmen, er det, som saa man den blegne og svinde, og Kvadet lyder som et Afskedssuk til den gamle Gudeverden, saa meget mere som ogsaa her den gamle Folkedigtning klinger igen, baade i Hovedmotivet og i enkelte Steder: den sidste Strofe indeholder jo ligefrem et Citat af Hávamál.

Eyvind kom daarlig ud af det med Haakons Overvinder, den smaalig gjærrige Harald Graafeld, hvis Skjald han vel nødvendvungen blev, men for det Meste holdt sig fjærn fra; sin gamle Herre kunde han aldrig glemme*). Paa Haalogaland levede han

bragede Braadde,
brødes Skjolde,
klirred og klang Malmet
om Kæmpers Isser“.

„Brunde Saar-Brande (Sværd)
i blodige Vunder.

Dette Afsnit slutter med Str. 9:

„Sade da Døglinger
med dragne Sværd,
med Skaar i Skjolde,

Det er, som man følte Mødigheden, idet her Kvisuhått-Rytmen atter slaar over i Ljóðahått med de to sidste Linier, og med det Samme beredes man paa, at nu atter Guderne ville optræde. Gennem Samtaler, i Ljóðahått-Strofer, faar man at vide, hvorledes Gøndul og Skøgul lede Haakon til „Guders grønne Hjem“, og hvorledes Brage og Hermod, paa Odins Bud, hilse ham velkommen og skikke ham til Sæde. „Da kendtes det“, slutter Skjalden, „at Haakon havde *fredet Vierne*, siden alle styrende Magter bad ham være velkommen. I en god Stund er den Herre født, som avler slig en Søn, altid skal hans Old prises.

Ubunden
til Mandkøns Bygder
Fenres-Ulven skal fare,
inden atter
i de øde Spor
jævn god Konge kommer.

luded Lang-Barder (Øxer)
Liv at øde;
svulmed Saar-Vover (Blod)
om Sværde-Næsser,
styrted Spyd-Stormflod
paa Stordøss Fjære (Strandbred).“

skudte Brynjer.
Glad var i Hu ej Hæren,
som til Valhal var paa Vej.“

Dør Fæ,
dø Frænder,
lægges Land øde —
Haakon sidde
hos Hedning-Guder!
Trængsel Folket tynger.“

*) Smukt kommer denne Følelse frem i en, mod Sædvane, aldeles kenningsløs Vise, hvori Eyvind undskyldte sig, da Harald krævede ham til Regnskab for nogle Spottevers, men tillige bad sig fri for at være hos Harald:

da stille, stundom i stor Nød paa Grund af Uaar og Haralds Ud-
presninger, saa at han engang maatte skille sig ved et kostbart
Spænde, han havde faaet af Islænderne i Sangløn for en
Drapa (Islendingadrápa, hvoraf Latet haves). Des mere An-
seelse opnaaede han hos Haakon Jarl, hvis Ophøjelse til hele
Norges Hersker kunde synes en Udmærkelse for Eyvinds Fødebygd
fordi Hlade-Jarlernes Æt stammede fra Haalogaland. Et Udtryk
for denne Følelse er Eyvinds Oldingsarbejde, „Háleyggjatal“, et
Ættekvad, hvori han, nøjagtig følgende Ynglingatals Forbillede*),
opregner Hladejarlernes Æt fra Odins Søn Seming, der faar
Skade til Moder. Da Kvadet omtaler Hjørungavaag-Slaget, alt-
saa stammer fra Haakons sidste Leveaar, ligger det nær at for-
mode, at Eyvind lige over for Bøndernes stigende Misnøje med
Jarlen og mulige Rygter om Olav Tryggvessøns Planer, har villet
hæve Hladejarlerne til lige Værdighed med Kongeslægten som
gudebaaren Høvdingæt.

Eyvind, af hvem ogsaa en Del smukke drottkvædte Lejlighedsviser haves, var ej alene Norges største, men ogsaa dets sidste navnkundige Skjald (indtil Harald Haardraade). Efter hans Død, der maa være indtruffen samtidig med Haakon Jarls (995), da hans Søn, Haarek af Thjottø, nævnes tidlig i Olav Tryggvessøns Tid, var det saa godt som udelukkende Island, der sendte Skjalde til de nordiske Kongsgaarde, og som blev det sidste Hjemsted for oldnordisk Skjaldskab.

„En Drot, Herre, jeg aatte,
alt før jeg *din* Mand kaldtes;
Tiden mig tynger, om ingen
tredje vil Gubben bede.

Huld var jeg kærest Herre,
holdt ej tvende Skjolde, —
her kun i Følget jeg fylder,
fældes vel snart af Ælde.“

*) Til Sammenligning kan anføres af de faa levnedes Strofer den om Gudlaug, som Jørund og Erik Yngvessønner fangede og hængte:

„Grummest Ganger
maatte Gudlaug tøjle
ved Øst-Kongers
Overmagt:
Sigars Øg (Galgen),
da Yngves Sønner
Guld-Øderen
ved Gren knytted;

og Lighesten (Galgen)
luder paa Næs --
Vinges Træ —,
hvor Vigene skilles.
Der, vidt kendt,
Viserens Dysse
stensat staar
paa Strømønæs.“

2. Islandske Skjalde.

Harald Haardraade.

Skjaldene indskrænkede sig ikke til at forfatte større Kvad af den ene eller anden Slags; det hørte med til deres Dont at kunne kvæde en »Vise« ved enhver mødende Lejlighed, helst paa staaende Fod. Lysten til og Færdigheden i at gøre saadanne *Lejlighedsvers* synes at have været vidt udbredt hos Datidens Normænd. Med Landnamsmændene førtes Skikken til *Island* og udvikledes der videre. Allerede fra de islandske Bondeslægters ældste Led haves (bl. A. i Landnamsbogen) mangt saadant Vers, som utvivlsomt virkelig er bevaret fra Fædrene*). I den Periode,

*) Et Par Exempler fra det 9de og 10de Aarhundrede kunne anføres for at vise, hvorledes saadanne Vers kunde opstaa. Et af de ældste tillægges *Brage Gamle*. Kong Hjørns Hustru har født to Dreng, Haamund og Geirmund, begge sortladne og blege; derfor har hun udgivet Trællesønnen Leiv for sin Søn. Kongen kan ikke lide Leiv, og hun lader Brage hente for at faa Raad af ham. Han kvæder da (Landn. II, 19):

„To er herinde, men Leiv, den tredje,
tror jeg Begge vel; Lodhats Søn,
Haamund og Geirmund, ej du fostre, Kvinde!
Hjørns Sønner; Faa worde værre.“

Om Harald Haarfager fortæller Snorre (Har. Haarf. S. K. 26), hvorledes Kongen, engang da hans Mænd sad og drak, gik paa Gulvet og mumlede ved sig selv:

„Meget ere mjødslugne og graahaarede Gubber
mine Kæmper gamle; gæste mig fast for mange.“

Strax svarer *Thjodolv*:

„Tidt os om Hoved hagled da Guld-Øderen sædel (Kongen)
Hugg i Egge-Legen; ej for mange fandt os.“

Vermund Rolvssøn fra Moldatun paa Nordmøre, som siden drog til Island, staaer en Dag i sin Smedje og tænker paa sine Stovværker; da kvæder han til sin Træl (Ldn. IV, 12):

„En mod elleve Bane jeg gav dem;
ene var jeg; blæs kun mere!“

Thorér Snepill af Ravnista Ætten flytter fra sit første Landnam paa Island, Kaldakinn, og kvædet i denne Anledning til sin Ven Gaut, som kaldtes Ror-Gaut, fordi han engang havde fældet en Mand med Ror-Grebet (Ldn. III, 17):

„Ligge maa, Knar-Styrer kæk! her rask fra Reden heden
Kaldakinn alle Dage: Ror-Stang-Gaut! vi gange.“

Hallstein, Søn af Landnamsmanden Thengill paa Høvde, har i Udlandet spurgt sin Faders Død; da han fra Søen ser Fædrengaarden, udbryder han (Ldn. stda.):

der særlig udfyldes af de Tildragelser, som skildres i de islandske Ætte- og Bygdesagaer, d. v. s. Slutningen af det 10de og Begyndelsen af det 11te Aarhundrede, synes Færdigheden i at gøre Vers at være bleven saa at sige almen; kan end senere en og anden Vise være lagt ind i Fortællingerne, ere dog de fuldt tro- lige Tilfælde altfor hyppige, til at man kan tvivle om, at her spejler sig en Almentilstand. Paa Land og Sø, i Smedjen og paa Marken, ved Familiens Fællesarne i »Ildhuset«, ved Væv og Ten i »Kvindeskemmen« ikke mindre, end i »Drikkeskaalen« ved Gilde, paa Rejser og i Stridens Hede, ved de mest dagligdags Tildragelser ikke mindre, end hvor Sindet gribes af den største Glæde eller Sorg — overalt trænger Verset sig frem, tidt uden stort Indhold, men endnu tiere gribende Øjeblikkets Poesi eller kastende Poesiens Skær over et ellers farveløst Øjeblik (som i Skallagrims nedenfor anførte friske Morgenopsang; flere Exempler ville forekomme i det Følgende). Vers, baade gamle, hørende

„Høvde sørger,
død er Thengill;

Lierne smile
mod Hallstein.“

Da den gamle *Kvædulv* hører, at hans Søn Thorolv er dræbt af Harald Haarfager, kvæder han (Egils Saga, Kap 24, S. Grundtvigs Oversættelse i Lefoliis Genfortælling):

„Nyt kom fra Norden med Kvide, Nornen mig grusomt har saaret: Thorolv, min Ætling, den tapre, tidlig blev lagt under Mulde.	Hævnen, min Hu stander til nu, Haanden ej mægter at tage, Ælde har Oldingen lammet, Agten jeg har, men ej Magten.“
--	---

Med sin anden Søn *Skallagrim* drager han til Island. Inden de gaa til Havs, lykkes det dem at faa Ram paa et kongeligt Skib, hvorpaa Haralds Mænd Snarfarø og Halvard føre to faderløse Drengene af hans Æt til ham. Kun et Par Mand skaanes; dem sender Skallagrim til Harald med følgende „Kvædling“ (Egils S. K. 27):

„Hævn fik Hersen god (Thorolv) nu i Herskerens Blod; nu gaar Ulv og Ørn over Yngling-Børn;	driver Halvards Lig, huggflænget, i Vig; Ravn i Snarfares Saar sortnæbbet faar.“
---	---

Den samme Skallagrim bliver paa Island en ivrig Smed. Da hans Trølle engang knurre over, at de maa gaa saa tidlig til Smedjen, kvæder han (Egils S. K. 30):

„Aarle sig Smed, som Sølv vil sanke, rejse fra Lejet! Viddes Broder af viden Vejræk brusende fuser.	Tungt, ved Hede-Tudens tudende Blæst, paa Essens gnistrende Guld med bistert Gjald skal Hamrene falde.“
--	--

(„Vidde“ ∴ Søen, Viddes „Broder“ ∴ Vinden, Vejrækken er Bølgen, „Hede-Tuden“ dens Munding, „Essens gnistrende Guld“ det rødglødende Jærn.

til den nedarvede Folkedigtning, og nye, digtede af Samtids Skjalde eller lavede paa Stedet, lød Børnene om Ørene, fra det de kunde skønne. Selvfølgelig prøvede de mere Fremmelige blandt dem at gøre efter, hvad de hørte de Voxne mere sig ved. Skjaldskab blev Mærke paa fuldendt god Opdragelse, en sikker Adkomst til Mænds Agtelse og Kvinders Gunst*), ja et Adelsbrev, der aabnede Bondesønnen fra den fjærne Ø Adgang til de største Kongers og Høvdingers Hird og derved blev ham et Mid-del baade til stor Ære og stor Vinding.

Skulde vi nævne alle dem, hvem Vers tillægges ved en eller anden Lejlighed, kom vi til at gennemgaa alle Sagaerne; thi overalt vrimler det af Lejlighedsvers. Vi maa holde os til dem, der, paa denne Baggrund af et helt digtende Bonde-Aristokrati, træde frem som Skjalde af Fag, saa at sige, og kunne endda blandt disse kun dvæle nærmere ved enkelte Hovedskikkelser.

Den første og blandt alle den største, vi møde, er **Egil Skallagrimsson**, Kvældulvs Sønnen, Bonde paa Borg i Borgarfjord paa Vestlandet, født i Begyndelsen og død, næsten nitiaarig, sidst i det 10de Aarhundrede, altsaa Eyvinds Samtidige, en af Vikingetidens mærkeligste og mest særtegnende Personligheder**).

I Egil synes Sagtidens sidste Storhelt, *Starkad*, at være genfødt. Vel er Egil mere menneskelig, mindre ensidig: han kan blive forelsket — hvad dog kun hændes ham én Gang, i hans ældre Aar —, han har Familie og elsker sin Slægt. Men ellers er Ligheden højst paafaldende. *Ustyrlig og flakkelysten, kamp- og drablysten, stolt og hævnørrig*, som Starkad, drager Egil fire Gange udenlands, Aar ad Gangen, og styrter sig idelig i de største Farer, som kun hans overordentlige Styrke og Tapperhed eller ligesaa overordentlige Runekløgt eller Skjaldegave frelse ham ud af, og hvori han viser ej alene Mod og Grumhed, men ogsaa oftere noget *Ridderligt*, som heller ej er Starkad fremmed (t. Ex. i Kampen med Bersærken Ljot for at hjælpe den svagere

*) Meget betegnende er Udtrykket i Gunløg Ormstunges Saga om Helga den Fagres anden Mand Thorkel, at hun aldrig ret kom til at synes om ham, „skønt han var en rask og velhavende Mand og god Skjald.“

**) Jfr. *Egils Saga Skallagrimssonar*, en af de ypperste og historiskt paalideligste Sagaer; den er oversat af *N. M. Petersen* i „Islændernes Færd hjemme og ude“, I, samt gjenfortalt af *H. M. Lefohi* (udgivet af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme 1867), Versene oversatte af *S. Grundtvig*.

Fridgeir og dennes Kæreste). Fremdeles er han *styg**), som Starkad, og véd det selv; og ikke mindre ligner han denne i glubsk *Havesyge***)) — kun at den aldrig frister ham til noget Nidingsværk. Men, som hos Starkad og hos hele Tiden, mildnes de haarde og grumme Træk af *Skjaldegaven*, der er Egil saa at sige medfødt og følger ham gennem hele Livet, ej alene som en Færdighed, der bringer Ære og Guld, men ogsaa, ja fortrinsvis som et nødvendigt, altid friskt Udtryk for Alt, hvad der rører sig i hans Sjæl. Men dette var netop, hvad der rørte sig i Tiden; derfor ere Egils Digte særdeles vigtige til Forstaaelse af den.

Vi kunne saaledes i hans Liv finde nogle af de bedste Exempler paa, hvorledes *Lejlighedsvisen* kunde springe frem af Øjeblikkets Anledning. Oftest er det den vilde *Kamplyst*, som giver sig Luft deri. Syv Aar gammel har han øvet sit første Drab, paa en større Dreng, som havde pryglet ham; hans Moder ytrer, at han nok med Tiden vil blive en stor Viking; jublende udbryder Drengen i følgende konstløs, baade i Tanke og Udtryk fuldkomment barnlige *Málahátt-Strofe****):

»Det mælte min Moder,	Stande i Stavn skal jeg,
at mig skulde købes	styre Knaren dyre,
Fartøj med fagre Aarer	holde til Havns siden,
til Færd med Vikinger.	hugge Folk for Fode.«

*) „Egil var en storiaden Mand, bredpandet, tykbrynet, Næsen ikke lang, men vældig tyk, Munden bred og fyldig, Hagen frygtelig bred og ligesaa Kæberne, han var tykhalset og skulderbred, grum at se til, naar han blev vred.... Haaret ulvegraat, dog blev han tidlig skaldet..... Øjnene vare sorte“ (Egils S. K. 55).

**)) Bytte er en væsentlig Grund for ham til Tog og Heltefærd. Guld og Sølv trøster ham i Ulykke, t. Ex. da Broderen Thorolv er falden, i Kong Adelstens Tjeneste. Han bliver næsten syg af Ærgrelse, da han ikke kan faa Ljots Gods, som han havde vundet i Holmgang, udleveret af den norske Konge, og faar først sit gode Lune igen, da Vennen Arinbjørn Herse betaler ham Værdien. Han forholder sin Fader de to Kister med Sølv, som Kong Adelsten havde sendt ham til Vederlag for Thorolvs Liv. Som Olding faar han det Indfald at sprede dette Sølv paa Lovbjær-bjærget, for at Folk skulle slaas derom; og, da Svigersønnen, Grim paa Mosfell, hindrer den Gamle deri, skjuler han Sølvet og vil aldrig sige, hvor.

***)) Hvad der fortælles i Sagaen om, at han tre Aar gammel havde digtet flere fuldkomment drottkvædte Strofer, maa vel betragtes som en senere Udsmykning.

Hér er hele Manden i Spire: Kæmpen og Skjalden i én Person. Idelig klinger i hans Liv den samme Tone, snart i Kampens Stund, snart bagefter, idet han ser tilbage paa den øvede Bedrift; og i hans Alderdom er det hans Glæde at fortælle Vennen Einar Skaaleglam om fordums Dyster, som han ikke glemmer at kvæde om*). Men ogsaa andre Følelser har han Ord for. Snart sender han *fraverende Fjender* hvasse Ord, især Erik Blodøxe og Gunnhild, til hvem han staar i samme Forhold som Farfaderen Kvældulv til Harald Haarfager. Snart udtrykker han sin lønlige *Elskov* i Vers saa mærke, at enhver metrisk Gengivelse er umulig**). Snart er det *Sorgens* og *Mindets* Ord over den ældre Broder, som, efter at have fældet en fjendtlig Jarl, faldt i Slaget

*) Et Par Exempler maa anføres. Paa hans første Tog med Broderen Thorolv bliver der Tale om at gaa i Land i Skaane og plyndre Lund; Thorolv spørger Egil om hans Mening; han svarer:

„Blinke skal vore blanke	Op, mandstærke fra Strande
Brænde [Sværd], Varg-Tand-Far-	stunde vi skal til Lund og
ver! [Kriger]	lade, før Dag er leden,
Da er det Tid til Daad, naar	lyde ufager Spydsejd“ [Stridsgny].
Dalfisk [Hugorm] leger i Solskin	
(o: om Sommeren) —	

Kort efter, ved Gildet hos Arnfind Jarl i Halland lader dennes Datter Egil høre, at han nok ikke har øvet Stovværk endnu; strax svarer han:

„Blodigt Sværd har jeg svunget;	Vrede vog vi, og Luer
Saar-Tiuren (Rovfuglen) mig fulgte,	hvirvled om Mænds Huse;
hvor Gjald lød af Geirsodd;	i Borgled lod vi blege,
grum var Vikingdysten.	blodige Kroppe hvile.“

Paa Einars Spørgsmaal, naar han havde været i den haardeste Dyst, svarer Gubben, med Hentydning til sin farlige Vermlandsfærd:

„En Gang med otte jeg sloges,	Skarpe Hugg med Skjoldets
men med elleve tøsser [to Gange] —	Skælve-Knive [Sværdene] vi gave;
saa gav vi Ulven Æde —	rask fløj fra Emblas Ask [Manden] liv-
ene jeg blev deres Bane.	ødende, Valhøj-Gløden [Spydet].“

**) Da Arinbjørn spørger, hvi han sidder og sørger, svarer han: „Vi blive fremmede for hinanden (næmlig han og Aasgerd, Broderens Enke). Hlin (Asynje, her Aasgerd) toede mine Pande-Pynter (vistnok: gjorde hans Øjenbryn vaade, d. e. fik ham til at græde). Ung turde jeg fordum opløfte Høgeklinten (Haanden, d. v. s. gøre mig gældende). Naar nu Bjergsønnds Jords Gærde (en Omskrivning af Navnet Aasgerd: Bjergsønnd er et Jættenavn, Jættens Jord er Fjæld-Aasen, Aasens Gærde er Aasgerd) rinder mig i Hu, maa jeg flux stikke Brynenes Stalle (Hovedet, den Stalle, det Alter, hvor Øjnene brænde) i Skindfelden.“ Der er næsten noget Børende i at se den vældige Kæmpe saaledes ydmyget af Kærligheden.

paa Vinheden i England*). Snart skildres en spændende eller fornøjelig Rejsesituation, ikke sjælden paa en Maade, som røber en ellers ikke saa almindelig *Natursands***). Snart udtaler han sin Tak til eller Ros over en Høvding, han har faaet kær — dette er dog sjældnere, indtræffer egentlig kun med Kong Adalsten —, snart spøger eller spotter han med muntert eller bittert Lune over sin Grimhed eller Affældighed***). Aldrig svigter

*) Mens Jorden tues over den Faldnes Gravkammer ved Floden Vinas Bred, kvæder Egil:

„Kæmpet som Karl har Jarlens	Grøn snart gror, mens vor Sorg vi
Kuer — ej Frygt ham hued;	(grum var os Hel) maa fjæle,
hugstrid faldt som Helt i	gæve Broder! din Gravhøjs
Herjans Stor-Gny Thorolv.	Grund ved Vinas Lunde.“

(„hugstrid“ er et Forsøg paa at oversætte „preklundaðr“, som betyder den, hvis „Lynne“, Temperament, det er baade at gaa paa og holde ud; Herjans, Odins Stor-Gny er selvfølgelig et stort Slag).

**) Efter at have hævnnet sig blodig paa Erik Blodøxe for lidt Fornærmelser — en Søn har han dræbt for Kongen og derefter rejst Nidstang mod ham og Gunnhild — sejler Egil vel tilfreds fra Norge til Island. Da Skibet krænger og duver stærkt for en strygende Medbør, kvæder han:

„Ilende Stavntyr-Staalet,	og, svalkold, om Sølves
Stordybet, det sorte,	Svane leger Egens
kløver, og Skovens Kuer	Varg, saa om Spryd og Spær højt
kulende Søen huler;	sprøjter Braadsø-Fraaden.“

(„Stavntyr“ o: Skib, Skibs-„Staalet“ o: det staaleslagne Stavnsper. „Skovens Kuer“, „Egens Varg“ o: Ødelægger er Stormen. „Solve“ et Søkongenavn, „Sølves Svane“ Skibet.)

***) Herhen hører den Kviðuhátt-Strofe, hvori Egil udtalte sin Glæde over, at Erik Blodøxe havde skænket ham Livet, da han havde faaet ham i sin Magt:

„Ej ugærne,	hvo har gævere
skønt grim den er	Gave faaet
Hjælmlinten (Hovedet)	af højsindet
af Kongen jeg tager;	Høvdingsøn?“

— en Tanke, som han oftere morer sig med at udføre i konstigere Former. Da han som halvblind Gubbe gaar omkring hos sin Svigersøn Grim paa Mosfell, og man engang ler ad ham, fordi han snubler, svarer han (S. Grundtvigs Oversættelse):

„Halt og stiv vorder stoltest	slappe de glippe, mens Synet
Ganger, naar Stolperne rangle;	sløves og Øjet døves.“

En anden Gang driver Pigen ham fra Arnen, da han sidder hende i Vejen. Harmfuld siger han (S. Grundtvig):

„Grydens Gudinde sin Naade	til egen Ild for at føle
nægter den Gamle, som famler	Luen, han ej kan skue.

Skjaldegaven; ligesom han tænkes at have øvet Skjaldskab tre Aar gammel, saaledes vedbliver han at digte, da han henved niti Aar gammel atter halvvejs gaar i Barndom.

At en saa begavet Digter, som Egil, har digtet større Kvad end enkelte »Viser«, have disse end været aldrig saa mange og tildels ypperlige, det er en Selvfølge. Tre Storkvad ere saa godt som helt tabte, næmlig en drottkvædt *Æresdrapa* til Kong Adelsten, samt to *Skjoldkvad* (det ene om Billederne paa det Skjold, som Einar Skaaleglam havde faaet af Haakon Jarl og siden foræret Egil). Af et fjerde Kvad, til Ære for Arinbjørn Herse og derfor kaldet „*Arinbjørns Drapa*“, anføres et større Brudstykke*); og kun to ikke meget store Kvad haves fuldstændige. Disse ere imidlertid begge saa betydningsfulde som Vidnesbyrd baade om Egils Skjaldegave og om Tidens Tænkemaade, at vi maa opholde os lidt længere ved dem.

Det ene er „*Höfudlausn*“ (Hovedløsning), digtet saa at sige med Sværdet over Hovedet, i den ene Nat, som Kong Erik, da Egil kom som skibbruden Mand til ham i York, paa Arinbjørn Herses Forbøn havde givet Erik at leve i. Det er den ældste helt levnedes Drapa. I en strængt symmetrisk Form, — sym-

Gild og gæv blandt Brave gik han paa Val og i Sale, Da man engang varer ham ad om ikke at brænde sine Fødder, siger den Gamle (N. M. Petersen):	Den Egil, som Adelsten hædred fremfor de ypperste Kæmper.“
„Mig lang er Tiden, jeg ligger affældig, fjærn fra Kongers fagre Borge.	Jeg haver to Enker, som altid fryse; de arme Kvinder til Ild trænge“ —

hvori ligger en Leg med Ordet „hæll“, som betyder baade „Hæl“ og „Enke“. Dette er det sidste Kvad af Egil, som er bevaret.

*) Ypperlig gengivet af N. M. Petersen. Som Prøve kan anføres nogle Strofer, hvor Digteren, i Erindring om, hvorledes Arinbjørn havde hjulpet ham til at beholde sit kære Hoved for Kong Frik, synger (V. 7—9):

„Ej hamfagert Hølder (Mænd) tyktes Skaldgods (Sangløn) mit i Skates (Kongens) Huse, da ulvgraat for Yggs-Mjøden (Kvad- det) Hattestub (Hovedet) Hilmer (Kongen) mig gav.	Da jeg fik det, fulgte med Gaven svarte Sig (Vandsvælg, Øjnene) under sænket Bryn; og hin Mund, som min Hovedløsning bar med Bøn for Budlungens Knæ.	Tænders Rad med Tungen fik jeg, Øre-Teltet med indre Gange. Bedre end Guld Gaven tyktes, som mig krigersk Konning gav.“
---	--	--

metrisk ej alene med Hensyn til Verseformerne og Kvadets ydre Inddeling, men ogsaa med Hensyn til Tankens ledvise Udfoldning*) — skildrer Skjalden *Kampens Uvej* i al dets *dæmoniske Skønhed*. En mindre opmærksom Nutidslæser kunde maaske mene,

*) „Hovedløsning“ er oversat i N. M. Petersens Egils Saga (2den Udg., S. 205—211), *nogenlunde* tro, hvad Tankers og Billeders Gengivelse angaar, og med Bevarelse af Originalens Rimsystem — Versene ere forenede ved Enderim („runhendte“) —, men med Opgivelse af Rimstaverne og med den Indtrykket væsentlig skadende Frihed, at den enkelte Verslinie helt igennem er gjort lidt længere end i Originalen. Digtets *Leddelling* og *Tankegang* er følgende:

I. V. 1—2: *Indledningsstrofer*; Skjalden mælder, at han fra Island er kommen til Kong Erik med et Æreskvad og beder ham lytte til. V. 1 kan *omtrentlig* gengives:

„Vest jeg foer paa Hav, men Vidrer mig gav Hug-Strandens Flod; det er Fragt fuldgod.	Jeg drog Egen ud ved Isebrud, lasted Mindets Knar med Lovprisning klar.“
---	---

(„Hug-Strand“ o: Bryst, Floden fra Odins Bryst er Poesien, der ligesom fra Guden er strømmet over i Skjalden. „Egen“ o: Skibet. „Isebrud“, Isens Brydningstid er en Hentydning til Island.)

II. V. 3—18: *Det egentlige Kvad*, udvortes adskilt fra V. 1—2, saa vel som fra de tilsvarende Slutningsstrofer (V. 19—20), ved en liden Skiftning i Versemaalet, idet Verslinierne i Regelen ere noget kortere (omtrent samme Forhold som mellem Málahátt og Kviðuhátt). Dette Hovedparti af Digtet falder i følgende Led:

1. V. 3—5: *1ste Stevmaal*. Kongen opfordres paany til at høre efter; han vil faa sin Ros at høre, Folk vide, hvilken Kæmpe han er, og Odin har set; hvor Valen laa efter ham — og nu begynder Kampskildringen:

„Hvor Skjold sang — paa Skøguls Vang — og Klinger klang, var Kongens Gang.	Sværd-Elven flød, svulmende rød, Malm-Varsler lød om Mandedød“ (V. 4);
---	---

jævnt gik „Darrad-Væven“, slaet af Kongens glade Fylkinger, Marken drøned og Saarene bruste.

a. V. 6: *1ste Stev*:

„Fylkinger brast for Fleine-Kast;	stort da mod Sky steg Eriks Ry.“
--------------------------------------	-------------------------------------

2. V. 7—8: *2det Stevmaal*. Mere vil Skjalden sige, om Mænd vil tie, Mere har han spurgt dem til Ære: hvordan Vunder bruste ved Kongemødet, Klinger brast mod blaa Rande, Brynjer klirred, Saarspader (Sværd) bed med blodig Odd, og „for Bæltets Isblink (Sværdet) segnede Odins Eg (Kæmpen) i Jærnleg.“

b. V. 9: *2det Stev*:

„Da var stakket Ly i Staalvejrs Gny,	stort imod Sky steg Eriks Ry.“
---	-----------------------------------

at det Hele kun var en Samling tom Stads, en Række Gentagelser, i mer eller mindre skruede Omskrivninger, af hint Ene og Samme: at Folk slaa hverandre ihjel. Ja — Vaabenbraget genlyder i Kvadet fra først til sidst; men det er jo saaledes i Virkeligheden, i dette Bulder ligger for en væsentlig Del det Berusende i Striden, som i Naturens Oprør, i et vældigt Storm- eller Tordenvejr; det *maa* høres stadig i Digtet, naar Billedet skal blive sandt. Men Kampens Handling skrider kendelig nok frem. Det 1ste Stevmaal indeholder den frejdige, jublende Begyndelse og ender med at pege paa Saarene. I det 2det Stevmaal strænges Stri-

3. V. 10—11: *3dje Stevmaal* — Midten af Digtet:

„Frem Drotten gik, travlt Ravnen fik, brast Bryst og Blik for Blod-Spær-Stik. Skotters Gru [Erik] til Gæst bød Gyggens Hest [Ulven], Ormens Søster [Hel] sad paa Ørnes Brad [Ligene].	Lig-Traner [Rovfugle] vaded til Val-Stadet; ej Sværdsø-Badet Saar-Maager [Rovfugle] haded. Sled Varg i Vunde; men Valfald-Sunde [Blod] højt skummed Ravnen om Hovedstavnen“ [Næbet].
--	---

c. V. 12: *3dje Stev*:

„Faldt Øxe-Flod tyst paa Fraadhest-Bryst;	foer til Ulves Lyst Erik om Kyst.“
--	---------------------------------------

4. V 13—14: *4de Stevmaal*: Spyd fløj, Buer spændtes, Braadde brast, Odde bed; Sværd-Eggeren, Blod-Høvdingen svang Braadde-Fladen (Skjoldet) med Ringsædet (Armen); „overalt trives han (jeg véd, hvad jeg siger) østerpaa om Hav kendes Eriks Færd.“

d. V. 15: *4de Stev*:

„Drotten Buen trak, Saar-Bier stak;	foer til Ulves Lyst Erik om Kyst.“
--	---------------------------------------

5. V. 16—18: *5te Stevmaal*, priser mere i Almindelighed Kongens Søfærd, Gavnildhed og Tapperhed og ender med, at Kongen svinger altid Sværd og styrer Lande; „vel er han værd at love.“

Som man ser, svare 1ste og 5te Stevmaal til hinanden i Længde: begge ere 3 Strofer, medens de tre midterste Stevmaal, som omsluttet og adskilles af Stevene, udgøre hvert 2 Strofer. Ligeledes er der i Stevenes Bygning den Symmetri, at 1ste og 4de Stev have hvert 2 Rim, 2det og 3dje derimod, som omsluttede det midterste Stevmaal, kun ét Rim i alle fire Verslinier.

III. V. 19—20: *Slutningsstrofer*: Skjalden vender tilbage til sig selv, beder Kongen nu huske paa, hvorledes han har digtet Vers til ham, og takker for, at han har faaet Ørenlyd; han havde nu „med sin Mund rørt Odins Hav (Poesien) op fra Glædens Grund“ og af „Latters Ham“ (Brystet) fremført Kongens Lov.

IV. V. 21: *Slutningsønske*: „Gid Kong Erik maa nyde sin Rigdom, som Brage (skal vistnok være et Odins-Navn, maaske „Brune“) sit Øje: som Hvaler Stranden, som Ravnen Striden!“

den; det er, som om Rusen blev vildere, Mænd begynde at falde. Det 3dje Stevmaal indeholder et med rædsom vild Henrykkelse tegnet Billede af den blodstænkte Valplads, hvor Rovdyrene flokkes paa Land og i Luft, vilde som Menneskenes Lidenskaber, og hvor selve Dødsgudinden aabenbarer sig for Skjaldens Syn, tronende paa Ligenes Dynge. Det 4de Stevmaal peger mere særlig paa Fjærnkampen; det er, som hørte man Uvejret længere borte, som om, efter det frygtelige Fossefald i 3dje Stevmaal, Sangens Elv bredte sig roligere, for i det 5te Stevmaal at strømme ud i det Hav, der bærer Kongens Hæder til kommende Dage. Mellem Stevmaalene komme Stevene, sammenfattende det Foregaaende og givende Stemningen Pusterum til ny Fart, medens de tillige, ved atter og atter at nævne Eriks Navn, stadig minde om, at *hans* Daad skylder man det Skønheds-Syn, som Digteren har fremmanet. Vidunderlig øger Versenes Klang Fantasi-Indtrykkets Liv. Lynsnare og dog vægtfulde, klirre de og buldre, suse de og hvisle, skrige de og hyle, som selve Vaabnene og Rovdyrene. »Hovedløsning« er blandt alle lyriske Digte et af de mest *musikalske*. Det er egentlig *Kampens Musik omsat i Sprogets*, og aldrig maaske har *denne* Musik lydt saa fuldt og mægtigt, saa vildt henrivende, som her i den gamle »danske Tunge« paa den islandske Hovedskjalds Læber. Hvilken Fest for Sjæl og Øre har der ikke været i Kong Eriks Hal, da den navnkundige Kæmpe og Skjald, med Døden over Hovedet, foredrog dette Kvad! Intet Under, at Erik skænkede sin og Slægtens gamle Avindsmand det grimme Hoved, hvor et Lovdigt var blevet til, som Kougen strax maatte føle vilde bringe hans Navn til de seneste Dage.

Det andet i Sagaen fuldstændig bevarede Kvad er det navnkundige „*Sonartorret*“ (Sønnetabet), digtet, da Egil af Sorg over sin Søn Bødvar, der var druknet paa Borgarfjorden, havde villet sulte sig ihjel, men Datteren Thorgerd havde narret ham fra det og husket ham paa, at der ikke vilde komme noget Arvekvad efter Bødvar, med mindre Faderen selv lagde det*).

Uden nogen forudlagt Plan — der er oftere Spring i Tanke-

*) Da de tidligere Oversættelser af dette i flere Henseender meget oplysende Digt afvige for meget fra Originalen til at kunne bruges saa at sige som aandshistoriske Aktstykker, har jeg troet at burde forsøge en mere ordret eller rettere tankeret Oversættelse, som imidlertid — dette maa Læseren undskylde — vil nødvendiggøre en Kommentar for adskillige Steders Vedkommende.

gangen, som ingen Omflytning af Stroferne kan raade Bod paa, — i en jævn og fordringsløs Form, udtaler den dybt oprørte

Sønne Tabet.

<p>1. Tungt mig falder Tungen at røre og løfte Lydens luftige Vægtlod; ej er nu at vente, at jeg Vidrers Rov let skal hæve fra Hugens Skjul.</p>	<p>6. Gab fuld-grunt gjorde Voven i Faderættens Frændegærde; aabent ser jeg og ufyldt Skaaret, Søen slog der, da min Søn den røved.</p>	<p>11. <i>Det véd jeg,</i> der voxed i min Søn godt Æmne til grammet Kæmpe, var til Kræfter kommen den kække Skjold-Vaand, og Haanden hærdet til Hærdrots Id.</p>
<p>2. Sent kun suser (det Sorgen volder, bedsk og tung) fra Tankens Stade Løn-Fundet, som fordem bares til Thrigges Ætmænd fra Jætters Verden —</p>	<p>7. Stort Rum har Ran ryddet om mig; arm er jeg nu paa Astvenner! Sønder sled Havet min Slægts Baand, Strængen stram, af mit Selv udspunden.</p>	<p>12. Altid han sin Faders Ord istemmed, om end Alverden Andet sagde; hans Hjælp holdt mig i Hjemmet oppe, og <i>min</i> Styrke mest han støtted.</p>
<p>3. (Da lydeløs til Live kom paa Dværgens Baad Brage selv; Jættens Halsblod jævnt strømmer nedover Nærfrændens Nøst-Døre)</p>	<p>8 Kunde <i>den</i> Sag jeg søge med Sværd, ude det var da med Øl-Mageren — kunde Bølgetumlerens Broder jeg møde, mod Ægers Kvinde jeg kampfør traadte.</p>	<p>13. Tidt mig taler Thursedrottens vindlette Bud om Brodertabet; det husker jeg paa, naar Hild om mig voxer, og jeg spejder efter Vaabenfællen.</p>
<p>4. Thi min Æt nu mod Enden stunder, som Skov-Stammer, storm-slagne; frisk er ej den Mand, som Frænders Ben fra Lig-Bænken bær til Graven.</p>	<p>9. Ej dog er mig Evne given til Sag at yppe med Snekkers Bane; Alle se det, at Ingen vil dertil gammel Thegn Thinghjælp yde.</p>	<p>14. Hvo vil nu ellers blandt sædle Thegner mig daad-snar ved Siden stande? Tidt det tarves i Tider onde — varlig faar nu flyve den Venneløse.</p>
<p>5. End jeg mindes min Moders Død, min Faders Fald dog fremst jeg nævner; for dem bær jeg ud af Ord-Hovet sangomløvet Lovtale-Tømmer.</p>	<p>10. Haardt har mig Havet plyndrest (grunt er det, Frænders Fald at mælde), da mit Ætte-Skjold skiltes fra Livet og ad blide Veje vandred heden.</p>	<p>15. Ondt er det tryk og trofast Mand at finde blandt Frost- Folkets Skarer; thi Frænders Morder, Mørkets Ven, for brændt Sølv sælger sin Broders Lig.</p>

Mand, hvad han føler, altsom det bliver ham selv anskueligt. Man maa vente her at kunne se ned til Bunden i hans og Tidens Sjæl, og man bliver ikke skuffet. Man møder for det Første

16.	19.	22.
Sandt er og det Ord, for Søn faar Mand ej Igjæld, uden han avler den selv, og ej Frænde ham fødes, som fuldtud træder i sambaaren Broders Sted.	Sidste Gang en Søn mig Sotens Brand, vild og hadsk, fra Verden tog; levet vilde han lydefri, véd jeg: aldrig han En med et Ord krænked.	Ej derfor jeg bloter til Viles Broder, Jordens Gud, at jeg Gengæld kræver; dog maa jeg mindes, at Mimers Ven bød mig den bedste Bod for Vaande.
17.	20.	23.
Ej altfor fast paa Folk jeg stoler, om end Nabo Fred med Nabo holder; men til Luft-Borgens Bo er kommen og til hulde Frænder min Hustrus Søn.	End jeg mindes, da op fra Jord Goters Skærmer til Gudhjem løfted Ættens Adeltræ, mit eget Livsskud, fagrest Kvist af min Kvindes Stamme.	Gævest Idræt gav mig at øve Kampes Vækker, Vargens Hader — og sligt et Sind, at jeg snarlig gjorde falske Venner til visse Fjender.
18	21.	24.
Men mig trænger tæt ind paa Armen Dværge-Drikkens Drot, uskaansom; knap jeg mægter i kvalfyldt Natmulm oprejst Viddets Vogn at holde.	Godt jeg stod mig med Geir-Drotten, trygt mig tyktes at tro ham fordem; nu har Sejr-Volderen, Vognes Styrer brudt alt Vild og Venskab med mig.	Valg er nu ej let mellem Vilkaar onde; Nares Frænke paa Næs stander; dog, glad skal jeg og med god Vilje og frejdig i Hu paa Hel bie.

Forklaringer: V. 1, L. 3—4: ordret: „(røre) med Lydbismeren Luftvægten“, d. v. s. med Taleredskaberne røre Ordet; i Billedet ligger, at det er ham *tungt* at faa et Ord frem. L. 5—8: „Vidrerers Rov“, Skjaldemjøden, Poesien; „Hugens Skjul“ er Brystet; i Billedet dæmmer en Hentydning til, hvorledes Suttungsmjøden blev fremdragen af Fjældhulen. — V. 2. Digteren udfører videre Billedet fra den foregaaende Strofe. „Tankens Stade“ er Brystet. „Løn-Fundet“ (pagnafundr) er Mjøden; „Thrigge“ er et Odins-Navn, Odins Ætmænd o: Aserne. — V. 3. Maa vistnok indeholde Hentydninger til en Form af Myten om Skjaldemjøden, som nu ikke haves. „Dværgens Baad“ (Nökkvers nøkkvi) kaldes ellers selve Mjøden, fordi Dværgene Fjalar og Galar dermed løste sig fra det Skær, hvor Suttung havde hensat dem. L. 5—8 har man forklaret som en Hentydning til, at Havet (Ymers Blod) bruste mod Skallagrims (Nærfrændens) Gravhøj, der, da den ligger ude paa et Næs, lignes med et Nøst o: Skibshus. Det synes dog rimeligere, at denne Halvstrofe hører med til den mytiske Hentydning. Sigtes der muligvis til den Slutning paa Skjaldemjød-Myten, som vi kunne skimte i V. 109—110 af Hávamál (se ovenfor S. 218)? „Jætten“ kunde da være Suttung, som blev dræbt af Aserne, og „Nærfrænden“ hans Fader

et Sind, som den store Sorg *ikke har gjort blødt, men vldt*. Der er ikke Spor af Vemod i denne Klagesang — N. M. Petersens Oversættelse er for saa vidt højest vildledende, som den idelig

Gilling, som Dværgene fordem havde druknet, Gillings „Nøstdøre“ Bølgene, der lukke over hans Grav. — V. 4. „Thi“, næml. derfor er det Skjalden saa tungt at kvæde, fordi han har den store Sorg, at hans Æt bliver tyndere og tyndere. — V. 5, L. 5—8. Ligesom en Mand bærer Træ fra sit Tømmerskur til et Byggearbejde, saaledes vil han bære Lovtaler (mærd) af sin Mund („Ordets Hov“ eller Tempel), og dette Tømmer (timbr) skal klædes med Løv, næmlig poetisk Tale (mål). — V. 8—9. Egil skælder Æger for „Øl-Mager“ („ölsmiör“, ved „smiör“ forstaas enhver Tilvirker eller Tildanner af Noget), fordi han havde brygget Øl til Aserne; „Ølmager“ lyder lidt barokt med sin moderne Klang; men her *maa* Udtrykket være stærkt haanligt for at svare til Originalens Stemningsfarve. „Bølgetumleren“ er Vinden, dens Broder er Æger, hans Kvinde er Ran. „Snekkers Bane“ er atter Æger. Tanken i V. 9 er, at i *den* Thingtrætte, han her tænker paa, vilde han aabenbart ingen Hjælpere faa, som ellers en Mand maatte have, der vilde haabe at sejre paa Thinge. Dette ligger i Slutningsordet: „gengileysi“, o: Følgeløshed, Forladthed. Om Affældighed — som de tidligere Oversættelser paa dette Sted fremhæve — taler Skjalden egentlig ikke. — V. 10, L. 7. „Blide Veje“ (á mun—vega) henlyder til, at Bødvar er faren til Valhal. — V. 11, L. 6. „Skjold-Vaand“ er en almindelig Mandskening. — V. 13, L. 1—4. Her staar ordret: „Tidt kommer mig Broderløsheden i Bjørns Trælkvinders Børvind“. Bjørn er et Thorsnavn; Bjørns Trælkvinder skulde da være Jættekvinder; ifølge Skáldskaparmál kaldtes Hugen eller Tanken Jættekvindens Vind, uden at Kenningen nærmere forklæres. Om der end ikke — hvad dog maaske er tænkeligt — sigtes til Myten om Utgaardlokes Koglen med Thor, da han lod sin „Hu“ løbe omkap med Thjalve, saa maa det vel være tilladt at sætte denne let forstaaelige Kenning i Stedet for den anden uforstaaelige. Den tabte Broder er selvfølgelig Thorolv. — V. 15. Frost-Folket (ordret: „Slud-Galge-Folket“; Sludens Galge eller Betvinger er Frost) er Islændingerne. I L. 5—8 sigtes vistnok ikke (som Nogle have ment) til Erik Blodøxe, men til samtidige Forhold eller Tildragelser paa Island. — V. 17. Tanken er vistnok, at paa Jorden er det altid usikkert med den Fred, en Mand kan have, om han end selv holder den; desbedre er Bødvar faren, som nu er kommen til Valhal (ordret: til Biskibets o: Himmelhvælvingens, Luftens Bo), hvor han kan opsøge sin Slægt (kynniss at leita). — V. 18, L. 3—4. „Dvæрге-Drikken“ er Skjaldemjøden, dens „Drot“ er Odin. L. 7—8. „Viddets Vogn“ (reid rynis) er Hovedet; selvfølgelig sigtes ogsaa til, at Skjalden har ondt ved at holde sine Tanker, sit Mod oprejst. — V. 19 sigter til, at Egil tidligere har mistet en Søn, Gunnar, ved Sygdom, og vistnok sigtes der ogsaa til ham (og ikke til Bødvar) i V. 20. — V. 20, L. 3. „Goters Skærmer“ (Gauta spjalli) er Odin. L. 5. Ordret: „Ættens Ask“; Meningen er ypperlig udtrykt ved det af S. Grundtvig fra et andet Kvad hentede Ord „Adelstræ“. — V. 21, L. 6. Hvorfor Odin kaldes „Vøgenes Styrrer“ eller Fremjager (vagna runni), er uvist; maaske sigtes til, at

bruger Udtryk, der forudsætte en saadan Stemning —; der lyder kun *Vredens Røst*. Ulykken føles af denne stridbare Sjæl som en Fjende, og han har skærende Ord til Mennesker og Guder. Havde han endda kunnet hævne sig, det havde været en Trøst; hidtil havde Ingen slaaet ham, uden at han havde slaaet igen; men føre Thingtrætte med Havets Jættepar, med Æger og Ran — i den Sag var der nok ingen Thinghjælp at ventel Smer-ten slaar over i bittert Lune; man synes at se det lynende Sideblik under de buskede Bryn og de sammenbidte Tænder, og man hører Selvironiens dumpe, vilde Latter. Visselig, Egil har ikke, som N. M. Petersen lader ham hentyde til, »vædet med sin Taare« Bødvars Lig, da han red med det over Sadelknappen til Digranæs, »uden at mæle et Ord«.

Men det er heller ej nær saa meget en sympatetisk, som det er en autopatisk, en stærk *selvisk* Følelse, der har oprørt Skjal-dens Sind, ikke nær saa meget Faderkærligheden, som *Slægtstoltheden*, der er rammet. Der er ikke Tale om, hvor kær Bød-var havde været ham, om at han nu aldrig skal se hans friske Aasyn, aldrig høre hans frejdige Røst mere o. desl. Nej, hvad der piner, er den Tanke, at der er gaaet Brud paa »Ættens Gærde«, at det »Baand«, som holdt »Ætten« sammen og gav den Kraft, er bristet, »Ættens Skjold« er tabt. Denne raske Knøs lovede at blive en vældig Kæmpe, og han havde altid holdt med Faderen i Et og Alt: med ham ved sin Side havde Egil kunnet haabe paa sine gamle Dage at blive lige saa slem at bides med som i sin Ungdom, og ved ham kunde han vente, at Slæg-tens Anseelse og Vælde vilde blive opretholdt og øget, naar han selv var borte. Det er nu forbi (den anden Søn Thorstein ven-tede han sig ikke Stort af og kunde aldrig lide). Broder har han heller ej, og hvo vil ellers staa ved hans Side i Livets Strid?

han i Braavoldslaget styrede Harald Hildetands Vogn. — V. 23, L. 4. „Vargen“ er her selvfølgelig Fenrer. — V. 24, L. 4. „Nares Frænke“ er Hel, der nu har Sæde ude paa Digranæs, hvor Skallagrims og Bødvars Høj er. Der staar „njörvanipt“, hvilket er vanskeligt at forklare, skønt der sikkert nok menes Hel. Det maa vel være tilladt at bruge en anden Kenning: Nare var en af Lokes Sønner, altsaa Hels Broder —, som Egil selv bruger andensteds (i Höfuðlausn). Tanken i Strofen er, at begge Vilkaar ere onde, baade at leve og at opsøge Hel, der hvor hun staar paa Gravnæsset d. v. s. dræbe sig, men at Skjalden dog til sidst beslutter at vente, til hun kommer til ham, d. v. s. oppebie sin Død; men uvelkommen skal den ikke være ham.

Det er jo usle Tider. Saa dybt er gammel god Sæd sunken, at man nu endog tager Bøder for en dræbt Broder i Stedet for at hævne ham (V. 15). Ingen kan man stole paa; nu gælder det — hvor ydmygende, til at blive rasende over! — nu gælder det at »flyve varligt«; det havde Egil Skallagrimsson ikke været vant till! Bødvar kan sagtens: han er kommen did, hvor han har Frænder nok. Det er stadig denne Forudsætning, at i en Verden, hvor den almene Tilstand er Kamp, der er *Familien det eneste Paalidelige*. Vi møde den idelig i Sagaerne; men intetsteds træder *Bevidstheden* derom saa tydelig frem, som her.

Ejendommeligt i »Sonartorrek« er dog den Følelse, hvormed den Sorgrammede stiller sig lige over for *Guden, Odin*, som forudsættes at være Sorgens egentlige Ophav. Her er det samme stolte, stride Sind, den samme Trang til *Personlighedens Selvhævdelse*, som lige over for Mennesker. Menneskets Forhold til Guden er et *frit* Forhold, om end Guden er den mægtigere. Før har det været »venskabeligt«, nu er Odin bleven hans Fjende, gaar ham tæt paa Livet, saa han er nærved at gaa fra Vid og Sands. Dette siger han, uden at der er Spor af Frygt for at oppirre eller udæske den Overmægtige — denne græske Følelse er Nordboerne ukendt —, men ogsaa uden Spor af Tanke om, at der kunde ligge noget Bespotteligt deri. Heller ej kan det sammenlignes med Sydboens hidsige Mishandling af den Helgens Billede, som ikke vil hjælpe. Det er, som om Egil, skønt han er vred paa Odin, ikke glemte noget Øjeblik, at ogsaa Odin er en fri Mand, der kunde bruge sin Magt, som han vilde. Han har ikke blotet til ham for Fordels Skyld, saa smaalig er han ikke, siger han, da hans Sind bliver roligere; og han maa indrømme, at hvad Odin nu end har taget fra ham, saa har han givet ham noget Ypperligt: *Skjalde-Idrætten* — og den kostelige Evne at kunne *tvinge lønlige Fjender til at tone Flag*, saa at man kan vare sig for dem og komme dem tillivs, en saare ejendommelig Tanke, der synes at springe ud af Tidens og Folkets inderste Livsfølelse. I dette Skøn paa Livets Vilkaar slaar Egil sig til Ro; det er samme Slutningsresultat som det første Afsnit af *Hávamál* er kommet til: Livets Glands er Skjaldskab, dets Øjemed at hævde sig selv i den stadige Kamp, den største Lykke at være i Stand hertil. »Alt som Egil kom længere frem i Kvædet«, siger Sagaen, »tiltog hans Kræfter, og, da det var færdigt, fremsagde han det for Aasgerd, Thorgerd og sine øvrige Husfolk; derpaa stod han op og satte sig i Højsædet.« Videre

kunde, mod Hedenolds Slutning, Nordboen ikke komme i sin Livsbetragtning.

Egils to Skjoldkvad have vistnok været *Mytedraper* — paa Ejnars Skjold vare, ifølge Sagaen, Oldtidstildragelser afbildede. Iøvrigt have vi af denne Slags Skjaldekvad, foruden Brages og Thjodolvs tidligere omtalte, kun Brudstykker af tvende. Det ene, fra det 10de Aarhundredes sidste Fjerdedel (omtr. 986), er *Ulv Uggessøns* saakaldte „*Husdrapa*“ om de udskaarne og malede Billeder i Olav Paas Drikkeskaale paa Hjarðarholt, hvoriblandt, som tidligere meddelt, vare Fremstillinger af Heimdals og Lokes Kamp, af Thors Fiskeri og af Balders Baalfærd; efter de faa levnedede Brudstykker at dømme*), har det været et prægtigt og poetisk rigt Digt, men ikke forskjelligt, i Præg eller Værd, fra andre Mytedraper**). Det andet Digt, *Eiliv Gudrunssøns* „*Thorsdrapa*“, vistnok fra Tiden nærmest omkring Kristendommens Lovtagning paa Island, kende vi gennem et stort Brudstykke — 19 Strofer, i Skåldskpm. —, som handler om Thors Geirrødsfærd. Digtet har herefter været kenningrigere end noget andet Kvad fra Vikingetiden; men naar man, saa vidt muligt, har knækket de haarde Skaller, er den poetiske Kærne for det Meste ringe nok.

Det er ellers vanskeligt at gruppere den store Mængde Vers i de islandske Bygdesagaer; der kunde opstilles lige saa mange Arter, som Virkeligheden gav forskellige Slags Anledninger, og saa vilde der endda blive en hel Del Viser, som man ikke kunde faa sat ind paa nogen bestemt Hylde. To Slags Viser maa dog særlig fremhæves, fordi de især hjælpe til at anskueliggøre, hvorledes Skjaldskab greb ind i de virkelige Livsforhold.

Den ene af disse Arter er *Nidvisen*, som let kunde opstaa paa Grund af Tidens Stridbarhed. Megen Anledning til »Nid«, d. v. s. Udtalelse paa Vers af Fjendskab og især Ringeagt, gav Kristendommens Indførelse. Hedningerne nidede Missionærerne, — et godt Exempel er det Vers, som Nordlændingerne lod digte om Thorvald Vidferle og Bisp Frederik:

*) Samlede og oversatte af G. Brynjulfsson i „Nord og Syd“ for 1828, II, S. 154 o. f.

**) En af de levnedede Strofer skildrer det Øjeblik, da Thor har trukket Midgaardsormen op for Borde, og de to stirre hinanden i Øjnene det samme Billede som det tabte Oldkvads Digter og Brage Gamle havde følt sig grebne af.

»Børn har Bispen til dem alle
baaret ni; er Thorvald Fader« —,
og de første Kristne gjorde Gengæld, især med at nide Guderne,
som Hjalte Skeggesøn i den Kvædling, han blev dømt land-
flygtig for, og som omtrent kan gengives:

»Gæk for Guder maa bæve!
Freya mig tykkes en Tæve.«

Herhen hører ogsaa Historien om, hvorledes Islænderne lode digte Nid om Harald Blaatand, fordi en skibbruden Islænder var bleven plyndret i Jylland af en kongelig Bryde. I Almindelighed ere dog Anledningerne mere private. Nidviser digtedes saa hyppigt, at man maatte forbyde det ved Lov. I en enkelt Saga — den om *Bjørn Hittølekæmpe**) — ere de mange Viser, som Sagaens Helt og hans Medbejler *Thord Kolbeinsson* digte om hinanden, et af Hovedmotiverne og Grund til flere Drab, til sidst Heltens eget**). Et andet meget bekendt Tilfælde af Nid er *Sigmund Lambesson* i *Njåls Saga* (Kap. 44)***). Stundom morer man sig mere godmodigt med at drille hinanden; Nidvisen bliver da snarere *Skemteviser*, saaledes som da *Gretter* havde taget Bonden

*) Oversat med en Del Afkortning i Fr. Winkel Horns „Billeder af Livet paa Island“.

***) Til Prøve paa saadanne Viser kan anføres Bjørns om Thord, da denne var bleven bidt af en Sælhund, han vilde fange: „Skatgemmeren (o: Manden, her Thord) ligger nu hjemme — her faar man Sandt at vide —; Saar fik den brogetfjæsede Fidtæder i Sælens Rige; men, medens Bølgerne ebbe over de hvasse Skær, slæber den grimme Karl Lerstrands-Gangeren (o: Sælen) hjem til sin Kærling;“ samt Thords om Bjørn, da denne med egen Haand havde slængt en nykælvet Kalv fra Fjosgulvet op i Baasen: „Hvad havde da at skvaldre, Hjemmekæxe i Kappen — jeg har slaaet flere Sæler — nys om mit Saar? Det var sørgeligt, at under Koens Hale i Stalden greb Du, Skjoldsvinger! den sølede Kalv.“ Denne saakaldte „Kovise“ blev der ved Dom sat stor Straf for at kvæde, saa fornærmelig fandtes den; da en Mand engang kvad den i Bjørns Paahør, dræbte han ham paa Stedet.

***) Fortællingen er ypperlig skikket til at vise, hvorledes Skjaldskab brugtes til selskabelig Moro. Den onskabsfulde Hallgerd, Gunnars Hustru, sidder i Kvindestuen med sine Piger; Sigmund, Gunnars Vintergæst, er tilstede. Af nogle Rendekærlingers Sladder om Familien paa Bergthorshvol tager Hallgerd Anledning til at haane Njål — „den skægløse Gubbe“ — og hans Sønner, som hun kalder „Møgskæglinger,“ samt tilføjer: „Kvæd os Noget derom, Sigmund, og lad os nyde godt af, at Du er Skjald!“ Han laver da strax tre Viser, hvori han vender og drejer de to Skældsord. Selvfølgelig koster denne Kaadhed ham Livet.

Svends Hest paa Bakke, en brun Hoppe, som hed Sadelkolle, for at ride op gennem Hvitaadalen. Svend rider efter ham. Paa Vejen kvæde de hver sine Viser til Folk paa de Steder, hvor de komme forbi. Gretters gaa ud paa, at man skal mælde Svend Hesteranet, Svends udtrykke hans Ærgrelse og true med Hævn. Da endelig Svend naar Ransmanden paa Gilsbakke, have de sin Morskab af at kvæde hver sine Viser for hinanden, hvilke de kalde »Sadelkolleviserne«, og skilles i Venskab*). Paa den anden Side er Nid undertiden forenet med *Galder*, og anses da særlig for ondskabsfuldt. — Det er som oftest vanskeligt at forstaa Vid-det i den Slags Digte; det ligger mest i Modsætningen mellem det dagligdags Æmne og den til Drottqvædet hørende stadselige Stil, eller i Haansord, hvis Hvashed tidt trænger til Forklaring.

Den anden Slags Lejlighedsdigte, som vi her vilde dvæle ved, er *Elskovskvædet* (»mansaungr«), hvorfor der kunde kræves Bøder, som for Nidviser, fordi en saadan Vise, naar den kom i Omløb, kunde bringe vedkommende unge Pige i Vanry, men som af vedkommende Skønhed selv dog som oftest opfattes som en Æresbevisning. Sjældent er der Tale om større Digte, saasom *Thormod Bessesøns* Lovkvæde om Thorbjørg Kulbryn, der kaldtes »Kulbryneviserne«, og hvorefter han selv fik Navnet „*Kulbryneskjald*“; da han siden anvender de samme Viser paa en anden Kvinde, Thordis, idet han ændrer Navnehentydninger o. desl., tvinger Thorbjørg ham, ved at paaføre ham Øjenværk, til at gøre vitterligt for Alle, at Viserne vare »hendes Kvad«, digtede til hendes Ære (Fostbrødrésaga). I Almindelighed er det kun *enkelte Viser*, saa godt som udelukkende drottqvædte, opstaaede i en bestemt Anledning, t. Ex. ved Synet af den Elskede eller under en Samtale med hende, eller naar under Fraværelse og Savn en eller anden Omstændighed minder Elskeren om hende. Om Elskovens Art og Magt hos hin Tids Mennesker faar man et langt tydeligere og stærkere Begreb af selve Fortællingerne, end gennem disse poetiske Udbrud. I Mængden af stadselige Kvinde-Kenninger (især Gudindenavne, forenede med et Ord, der betegner Kvindens Smykker, Klædning, Husgerning o. s. v.) drukner kun altfor tidt Stemningen, og sjælden er det muligt at se nogen Grund til, at netop den eller den Kenning bruges

*) Viserne ere oversatte af Fr. Winkel Horn i hans „Grettes Sagn“ i „Billeder af Livet paa Island,“ anden Samling, S. 108—110.

om den og den Kvinde. Imidlertid, Forskel er der. Især blandt *Kormak Ögmundssøns* mange Viser til *Steingerd Thorkelsdatter* fra det 10de Aarhundrede, som findes i *Kormaks Saga* — egentlig kun i Form af Levnedstegning en Oplysning til Kvadene — er der ikke faa, som vise, at Lidenskabens kunde gennemgløde selv denne Pragsttils haarde Malm. Ligeledes i *Eyrbyggernes Saga* i Kapitlerne om *Bjørn Bredevigskæmpes* og *Thurids* Elskov; samt især i den navnkundige *Saga* om *Gunnlaug Ormstunge* og *Ravn Skjald* og deres Elskov til *Egil Skallagrímssøns* Sønne-datter *Helga den Fagre**). Hvor Stemningens Inderlighed har faaet Bugt med Formens Stivhed, bliver Indtrykket netop des

*) Et Par Prøver maa det være tilladt at meddele.

Bjørn Asbrandssøn har siddet og talt Dagen igjennem med *Thurid* hans Ungdomselskede, som i hans Fraværelse er bleven gift med den temmelig sølle Bonde paa *Frodaa*, *Thorodd* Skatkøbende. Mod Aften lægger *Thurid* Mærke til, at *Thorodd* er gaaet ud af Stuen, og varer *Bjørn* ad om nu at gaa, for at han ved Dagens Lys kan komme over *Fjældheden* til sin *Gaard Kamb*. Da svarer *Bjørn* (omtrent):

„Genne jeg gad tilbage,	om jeg i Aften nødes,
Guldspænde-Dis! og vende	Armbaands-Vaand! at drikke
Solens Løb, saa den længe	selv min ofte svundne,
lued paa Himmelbuen,	savnede Glædes Gravøl.“

Paa Hjemvejen til *Island* fra sin *Udenlandsrejse*, under hvilken *Ravn* har ægtet hans Elskede, taler *Gunnlaug* med *Hallfred Vandraadeskjald*, der har taget ham med ombord paa sit Skib, om *Ravn* og *Hallfred* roser dennes Raskhed. Da siger *Gunnlaug*:

„Vældig han <i>Odins-Vejrets</i>	<i>Ikke</i> har <i>Lyngfisk-Lejets</i> (<i>Guldets</i>)
vingede <i>Lyn</i> (<i>Sværdet</i>) kan svinge;	<i>lødskære Bærerske</i> glemte, at
'Tungt ham dog vorder at tækkes	<i>Tavl</i> vi to tidt i <i>Ungdoms-</i>
<i>tror</i> jeg, <i>linhyll</i> et <i>Fylla</i> (næml. <i>Helga</i>).	<i>Tiden</i> blidelig leged.“

Smuk og karakteristisk er især den *Vise*, som *Gunnlaug* kvad, da han, efter en *Samtale* med *Helga* ved *Øxaraa* paa *Althinget*, ser hende staa og stirre efter ham:

„Linsmykt <i>Valmø</i> lod den	<i>Men</i> hin <i>Glands</i> fra den <i>gilde</i>
<i>lyse Braamaane</i> (<i>Øjet</i>) paa mig	<i>Guld-Ternes</i> <i>Øjenlaag-Stjerner</i>
<i>højt</i> fra <i>Brynsø-Himlen</i> (<i>Panden</i>)	<i>voldte</i> mig selv al <i>Sorgnød</i>
<i>høgetindrende</i> <i>skinne</i> .	<i>siden</i> og <i>Ring-Disens</i> <i>Kvide</i> .“

Det er *Høgeblikket*, som har fortryllet ham, *Højhedspræget*, det *Valkyrje-*agtige. Endnu maa anføres *Ravns* *Vise*, da han havde ladet ilde i *Søvne*, og *Helga* spurgte, hvad han havde drømt:

„Saarmat i din <i>Arm</i> jeg,	mægted ej mer (<i>om</i> <i>Lig</i> <i>Sligt</i>
<i>Ormbo-</i> (<i>Guld-</i>) <i>Smykte!</i> mig tykte,	<i>minder</i> , <i>Blomster-Veninde!</i>)
<i>rød</i> paa dit <i>Bolster</i> , <i>Brud!</i> en	<i>Skumdrik-Skænkersken</i> (<i>Kvinden</i>)
<i>Blodfos</i> fra <i>Hjærtet</i> stod mig;	slank at
	<i>Skjaldens</i> <i>Saarkilder</i> stille.“

stærkere, jo mere Følelsen er trængt sammen, tidt i et enkelt Ord, et eneste Billede, en eneste Erindring.

Sit store Skjaldery opnaaede Islænderne dog væsentlig ved *Lovkvad* til fremmede Høvdingers Ære. Fra Midten af det 10de Aarhundrede se vi dem færdes i stigende Mængde hos Jarler og Konger i hele Norden samt paa de britiske Øer*). En Høvding, som vil være vel anset, maa tage godt imod Skjalde og have en eller flere i sin Hird, og de komme, efter Eyvinds Død, udelukkende fra Island. De træde, saa længe de opholde sig hos Høvdingen, i hans Tjeneste, enten som »Gæster«, eller som faste Hirdmænd, tage Del i hans Tog og Kampe og blive i mangt Tilfælde hans trofasteste Venner, ligesom Grundtonen af deres Digte er den samme som i Eyvinds Sang: *Hirdmandstroskaben*. Vi skulle kortelig gennemgaa Rækken af de mere fremragende Hirdskjalde i det 10de og 11te Aarhundrede og dvæle lidt udførligere ved et Par, hvis Livsforhold ere særlig typiske.

Hos *Harald Graafeld* var *Glum Geirsson*, Eyvind Skáldaspillirs Uven, Forfatter til en Drapa om Harald, digtet efter hans Død; en Tidlang fulgtes Harald ogsaa af den førnævnte *Kormak*, som derhos digtede en Drapa for Haralds mægtige Uven, Sigurd Hlade-Jarl.

Haakon Jarls mærkeligste Hirdskjald var Einar Helgesson af Ketil Fladnæses Æt, fra Bjarnarhöfn paa Snæfellsnæs paa Vestlandet; han kaldtes, uvist af hvad Grund, »Skjoldmø-Einar«, oftest „*Einar Skaaleglam*“, fordi Jarlen engang forærede ham en Spaadoms-Vægt med Skaaler, hvori Lodderne »glammede« paa en vis Maade, naar der var Lykke i Vente. Hans navnkundigste Digt er „*Vell-Ekla*“ (Guld-Trang), en lang Drapa om Haakon Jarls Liv, hvoraf en Mængde Strofer ere bevarede hos Snorre og i de andre norske Kongesagaer. Hans Sangløn var det før

*) Hvorledes have *Engelskmænd* kunnet forstaa de kunstige nordiske Vers? Sprogene vare dog vitterlig i denne Periode betydelig ulige, og den nordiske Konstdigtningens Stil blev aldrig brugt af oldengelske Skjalde. Rimeligst er det, at Konger og Stormænd i England, paa Grund af den stærke nordiske Indvandring i det 9de Aarhundrede, have maattet lære, ja kunnet bruge *den danske Tunge*, saa vel som deres Modersmaal, hvorved maa mærkes, at Adelsten fra det 10de Aarhundredes første Halvdel er den første Englandskonge, om hvem man hører, at en islandsk Skjald har kvædet for ham (Egil).

nævnte Skjold, som han forærede Egil. I Jomsvikingasaga fortælles, at Einar var med i Hjørungavaag-Slaget, og at det var her, han fik Skaalerne; men det er opdigtet. Derimod var en anden Skjald sikkert nok tilstede, nemlig *Tind Hallkells-son*, som om Slaget digtede en »Flok« (en Art Digt mindre end en Drapa). Endnu maa nævnes *Thorleiv Jarleskjald Aasgeirsson* fra Svarfaldardal paa Nordlandet, som der er en særegen Fortælling (þátttr) om*). Da Haakon Jarl havde plyndret hans Skib, søgte han til *Svend Tveskæg* i Danmark, hvis Yndest han vandt ved en Drapa paa fyrretyve Strofer. Siden kom han, forkleedt som Tigger, til Haakon Jarls Hal, fik Lov til at kvæde for ham og sang da en Nidvise, der tillige var en Galdresang, saa mægtig, at Jarlen ikke kunde sidde stille for Kløe i Kroppen; da han truede Skjalden, opstemmede denne de saakaldte »Taageviser«, der virkede saaledes, at det blev mørkt i Hallen og Vaabnene begyndte at klirre mod hverandre; til sidst faldt Jarlen i Afmagt, og imens undkom Thorleiv; af disse Viser anføres kun en Halvstrofe. Ogsaa Hallfred Vandraadskjald kvædede for Haakon Jarl; men ellers er Hallfreds Navn nøje knyttet til *Olav Tryggvessons*.

Hallfred Ottarsson fra Vatnsdalen paa Nordlandet fik, ifølge Snorres *Olav Tryggvessons Saga*, sit Tilnavn: **Vandraadeskjald** paa følgende Maade. Hallfred havde, paa Kong Olavs Opfordring ladet sig døbe — dog kun paa Vilkaar, at Kongen aldrig vilde jage ham fra sig under nogen Omstændighed. Da Kongen er betænkelig ved at give saadant et Løfte, og Hallfred siger: »Saa drøb mig da heller!«, siger Kongen: »Du er ret en umedgørlig Skjald« (vandræðaskáld), »men min Mand skal Du dog være.« — »Hvad giver Du mig i Navnefæste?« spørger Hallfred. Kongen giver ham et godt Sværd, men uden Skede og siger: »Digt nu en Vise om Sværdet, men lad der være Sværd i hver Linie!« Hallfred kvad:

»Et er det Sværd blandt Sværde, Ej der vansværdet vorder,
sværdrig gør mig i Verden; værd er jeg trende Sværde;
nu hver Svinger af Sværde gærne jeg saa kun gjordet
i Sværdmængde skal færdes. Gærde af Træ om Sværdet.«**)

Kongen giver ham da en Skede, men siger: »Der er jo ikke

*) Fornm. søger III S. 89—104.

***) Efter *G. Rodes* Oversættelse i et Stykke om Hallfred i en Børnebog.

Sværd i hver Linie.« — »Nej, men der er tre i én Linie« (L. 6), svarer Hallfred. Fortællingen, der falder noget anderledes og udførligere i den særskilte »Hallfreds Saga«*), er meget betegnende baade for den frie, hjærtelige Tone mellem Kongen og hans Mand og for den Fortrolighed med Digtekonst, som en saadan Leg med Ord og Vers forudsætter.

Hallfred, hvem en ulykkelig Kærlighedshistorie havde drevet hjemmefra, opholdt sig nu hos Olav eller rejste til andre Høvdinger — paa en saadan Rejse blev han gift i Sverige —, indtil han Aaret før Olavs Fald (altsaa 999) tog hjem til Island. Da han her fik Kongens Død at vide, havde han ingen Ro paa sig mere og flakkede om paa Rejser, indtil han paa Vejen til Island, under en stærk Storm, blev rammet saa haardt af Sejlstangen, at det blev hans Død.

Hvad der især gør Hallfred tiltrækkende, er dels den underlige *Kamp*, der stadig synes at foregaa i ham mellem *Hedenskab* og *Kristendom*, dels hans stærke *Troskab mod Kongen*.

Nogle af hans Viser ere i den første Henseende slaaende Udtryk for hvad der vistnok rørte sig hos en Mængde Samtidige**)

*) Oversat af *Fr. Winkel Horn* i „Billeder af Livet paa Island“, tredje Samling, S. 187—222.

**) „Engang“, heder det i Hallfreds-Saga, kvad han, saa Kongen hørte derpaa (Winkel Horns rimløse Oversættelse):

„Fordum selv jeg bloted saare vel det mig baaded,
Til Lidskjalvs raadsnare Herre; ustadig er Menneskets Lykke.“
„Det er en ond Vise“, sagde Kongen, „det faar Du gøre godt igjen;“
men Hallfred kvad videre:

„Fordum lød Sangen i Verden Træg jeg er til at hade
højt til Odins Ære, Friggs hugprude Husbond,
Fædrenes herlige Skjaldskab Tjener jeg nu end Kristus.
lever end i mit Minde. vel huer Odin Skjalden.“

„Du har de Guder altfor kære“, sagde Kongen; „det sømmer sig ilde for Dig.“ Hallfred kvad:

„Gavmilde Konge! Vi støde kalde for Gud ham ej mere,
Ravnevennen fra Lidskalv, Løgnhar som Skjaldskab han avlet“.

„Det forslaar ikke“, sagde Kongen; „Du faar kvæde en Vise til Bod“.
Hallfred kvad:

„Lad mig kun Thor, den ramme Ene til Krist jeg mig vender
Frey og Freya hade, og til Gud Fader om Naade,
Njörd og hans Æt ej jeg sænser, Sønnens Vrede jeg frygter,
lad Trolde ty til Odin! han hersker over Alverden“

„Det er vel kvædet og bedre end Ingenting“, sagde Kongen. „Kvæd mere,“ Hallfred kvad:

Hans Handlinger røbe det lige saa stærkt. Hjemkommen til Island fra Norge, kan han ikke lade være at tage en vild Hævn for den Smerte, som Tabet af hans Ungdomselskede — Kolfinna — havde voldt ham: han overrasker hende paa en Sæter og tvinger hende til at søge Seng med sig. Det er Hedningen, der her raader i ham; men, da han, i Anledning af denne Sag, har budt Kolfinnas Mand Gris til Holmgang, drømmer han, at Kong Olav advarede ham mod at stride for en vrang Sag, og, uden at agte paa Folks Beskyldninger for Fejghed, opgiver han Holmgangen. Efter Olavs Død kommer han engang, paa en Rejse i Nærheden af, hvor Erik Jarl opholder sig, og beslutter at hævne sin faldne Herre paa Jarlen, om han saa strax skal miste Livet. Men atter holder i en Drøm Olavs Minde ham fra det; »digt heller et Kvad til ham!« siger Kongen, hvad Hallfred siden gør — til Frelse for sit Liv, da Erik vilde have ladet ham dræbe. I hans sidste Stund, da han ligger døende i Skibet, ser han en stor, brynjeklædt Kvinde skride over Bølgerne efter Skibet og forstaar, at det er hans Fylgje. Det er, som om Valkyrjen, Hedsenskabets skønneste Udtryk for Menneskets Forhold til Guderne, her aabenbarede sig for den fordums Hedning; men hans sidste Vise er dog en angrende Kristens Dødsbøn*).

Troskab mod Kongen er Hallfreds Hovedfølelse. Ogsaa den hører Tiden til. Et smukt Udtryk herfor er, hvad Hallfreds Saga fortæller i Anledning af den paatænkte Holmgang mellem Hallfred og Gris. Kongen har i Drømmen budet Hallfred at gaa ud i Skoven; der vil han møde nogle ridende Mænd

„Saa er Sæd hos Drotten,
At Blot han os forbyder;
Alt hvad fordum var heiligt,
byder han os at vrage.

Alle svigte nu Odin
og lade hans Ætmænd fare,
jeg fra Njørd og hans Afkom
nødes at søge til Kristus.“

Man føler, hvor længselsfuldt Skjalden ser sig om efter „De gamle Guders brogede Vrimmel.“

*)

„Ude det er nu med mig: —
ung var jeg hvas-tunget —,
bares min Sjæl blot snarlig
sorgfri til Himmelborgen!

Ej for Graven jeg gruer —
Gud kalder hver en Alder —,
tør jeg kun tro, at ej mig
true Helvedes Luer.“

Et fyldigere Udtryk har formodentlig hans Kristenfølelse fundet i den saakaldte „Uppreistardrápa“ (Opstandelsesdrapa), som han maatte digte til Bod for, at han havde levet flere Aar i Sverige blandt Hedninger, og som Sagaen kalder et herligt Digt, men hvoraf Intet er levnet.

som ville mælde ham, hvad han vil finde vigtigere end hans Trætte med Gris. Det er Olavs Fald, de mælde. Strax gaar Hallfred til sin Bod og lægger sig til Sengs. Da Folk spotte ham, siger Gris, at det ikke er Fejghed. »Jeg«, vedbliver han, »havde ringere Hæder hos Gardernes Konge, end Hallfred hos Kong Olav, og dog tyktes det mig den tungeste Tidende, da jeg mistede min Høvding. *Stærk er den Kærlighed, man nærer til sin Drot.*« Saaledes virker Budskabet om Heltens Fald paa Alle, at selv saa farlig en Sag, som den mellem Hallfred og Gris, bliver jævnet i Mindelighed. Hvor levende Tanken om Olav opfylder Hallfred, viser ogsaa hans Indfald at ville dræbe Erik Jarl midt blandt hans Mænd. Men allerstærkest træder den frem i hvad der er levnet af hans Kvad. De fleste «Viser» af Hallfred høre til Drapaer, han har digtet om Olav, dels i dennes levende Live, dels efter hans Død, da han havde faaet udspurgt Alt, hvad der vedkom Svolder-Slaget*). Foruden at disse Brudstykker, som sædvanlig med Skjaldenes Lovkvad, ere historiske Kilder, indeholde de oftere klare og rørende Udbrud af Skjaldens dybe Hengivenhed for Kongen, Krigerens Savn af den store Høvding og forvovne Idrætsmand og den Døbtes Trang til at sende Gud en Forbøn for Gudfaderens Sjæl**).

*) Stevet i Hallfreds sidste Olavsdrapa lød, ifølge Hallfreds Saga (omtrent, G. Rodes Oversættelse):

„Øde ligge nu alle
Ætlande ved Kongsdrabet;

svinder al Fryd med den faldne
fredbyggende Søn af Tryggve.“

**) Følgende tre Strofer (Fornm. Sögur III, S. 9—10) kunne fremhæves:

„Ilde det var, at ej vældig
Varg-Sult-Stiller jeg fulgte.
skønt ej Stort i Staal-Brag-
Stævnet én Mand evner.
Skilt jeg er ved min Skjolddrot —
Skalm-Old tung det volder —,
og om hans Øde lyder
uvis Folke-Gisning.“ —

Bod for ham, der de brede
Bard-Maaner ej skaaned —
Vaaben-Idens Ædling —
ingensinde jeg finder.“ —

Haardets Høvding i Norden
Hallfred Gudfader kaldte;
nys under Nordres Byrde
nævntes ingen hans Jævning.

„Synke maa Jord og sortne
Sol, før hugdjærv Olavs
Jævning, saa gild og gæv og
god i Verden færdes!
Bo og bygge nu tryg (ej
bedre Menneske kjendtes)
Kækkest Konnings Aand hos
Krist, den rene, histoppe!“

(„Varg-Sult-Stiller“ o: Ulveføder, Kriger. „Skalm-Old“ o: „Sværd-Old“, Krigstid, Ordet lyder alt i Völuspá. Mange troede, at Olav Tryggvessøn var undsluppen fra Slaget; Hallfred ytrer oftere, at han holder disse Ryg-

Erik Jarls mærkeligste Hirdskjald var *Eyolv Daadskjald* (*Dáðaskáld*), der bl. A. digtede en Drapa, kaldet »Bandadrápa«, fordi Guderne (»bönd«) i Stevet nævntes som Jarlens Beskyttere. Samtidige med ham vare *Thord Kolbeinsson*, Bjørn Hitdølekæmpes Medbejler, Forfatter af en »Eriksdrápa«; Egils Sønnesøn *Skule Thorsteinsson*; hans Svoger *Ravn Skjald* og dennes Medbejler *Gunnlaug Ormstunge*, der ogsaa begge samtidig gæstede *Olav Skødkonning* i Sverige, og af hvilke Gunnlaug tillige havde gæstet og kvædet for Kong Adelsaad i England, Kong Sigtrygg Silkeskæg i Dublin og Sigurd Jarl paa Orknøerne; *Ottar Svarte*, der færdedes hos Olav Skødkonning og *Knut den Mægtige*, samt om *Olav den Hellige* har digtet en Drapa, der indeholder mange Oplysninger om Kongens Ungdomsfærd; endelig *Thorarin Lovtunge*, der paa sine ældre Dage, efter at have færdets meget hos Høvdinger, kom til Kong Knut og fulgte med ham paa hans Norges-tog, og om hvem det fortælles, at han, da han havde krænket Kongen ved at digte en »Flokk« om ham, maatte løse sit Hoved ved at omdanne den til en fuldstændig Drapa, hvis Stev er det velkendte Smigerord:

»Knut verr grund, som gætir (Knut styrer Jorden, som
Griklands himinríki« Græklands Vogter [o: Gud]
Himlen);

ogsaa digtede han om Knut en Drapa i det svære Versemaal »Toglag«, hvorfor den kaldtes »Togdrapa«, samt om Svend Alf-vassøn, medens han sad som Underkonge i Norge, et Kvad, kaldet »Glælognskviða« (Klartvejrskvæde) i Fornyrðalag.

Alle disse Skjalde, hvoraf flere eller færre Viser findes i Sægaerne, nævne vi kun i Forbigaaende for at komme til *Olav den Helliges* Skjalde og særlig til den mærkeligste af dem: *Sighvat*.

Sighvat Thordssøns Fader, en islandsk Bonde, havde selv øvet Skjaldskab og været i Sigvald, Jomsvikingearlens, Tjeneste, hvorfor han kaldtes Thord Sigvaldeskjald. Senere kom han i Olav Haraldssøns Følge og var med ham, da han drog til Norge for at skille Svein og Haakon Jarl ved Riget. Imens blev Søn-

ter for løs Snak. — „I Norden“: i Prosastykket, som indleder denne Strofe, kaldes Olav den navnkundigste Konge i den danske Tunge,“ altsaa ere Norden og „den“ danske Tunge Æt. „Nordre“, en af de Dværge, som bar Himlen; „under N.'s Byrde“ o: under Himlen. „Bard-Maane“ o: Skjold, fordi Skjoldene stilledes langs Skibets (Bardens) Ræling. — Den sidstnævnte Strofe er — mærkelig nok — aldeles kenningsløs).

nen Sighvat fostret paa Island, paa en Gaard ved Søen Apavatn paa Sønderlandet. Det fortælles (i den større Olav den Helliges Saga, se Fornm. S. IV, S. 89), at han i sin Opvæxt ikke var meget fremmelig. Men en Vinter var der paa Gaarden en Østmand, »en ret kløgtig og forstandig Mand«. Han tog en Gang Sighvat med ud paa Isen for at fiske. Drengen trak en stor Fisk op, og da den var kogt, lod Østmanden ham først spise Hovedet; thi, sagde han, i Hovedet rummes alle Skabningers Vid. Strax kvad Sighvat en Vise om sin Fiskerlykke*), og saa stort viste sig hans Skjaldenæmme, at han udtrykte sig langt lettere i Vers end i ubunden Stil, og virkelig vidne de mangfoldige Viser af Sighvat, som ere opbevarede, at der næppe kunde tænkes den Hændelse eller Genstand, som han ikke kunde gøre Vers om.

Som ung Mand kom han til Kong Olav, da han første Gang var i Throndhjem (1014), og traf der sin Fader, der synes at være død ikke længe efter. En Gang bad han Kongen om Tilladelse til at fremsige et Lovkvad. Da Kongen nægtede det — han vilde ikke lade digte om sig —, kvad Sighvat:

»Lyt til mit Kvad! thi kvæde Agter ellers endog Dn
kan jeg for sand, Du, de sorte aldrig at lytte til Skjaldes
Tjald-Øgs [Skibenes] Skræk! Lovord, hør dog, Høvding!
En Skjald dog Hæders-Sangen, jeg kvæder.«

skal Du din egen kalde.

Saa fik han da den forlangte Tilladelse og en stor Sangløn (en Guldring, som vog en halv Mark), samt blev Kongens Hirdmand. »Begge kunne vi staa os derved«, sagde Sighvat i en Vise: »Du fik en fuldtro Huskarl, jeg en god Lykkens Mand til Herre«. Dermed var Pagten sluttet mellem Skjald og Konge, og den blev aldrig brudt siden.

I femten Aar tjente Sighvat trofast Kong Olav, var med ham i hans fleste Kampe og Tog, rejste i hans Ærinde til frem-

*) Af denne løierlige Historie har Keysær (Nordm. s. Vidensk. og Lit. S. 309) faaet følgende Oplysning ud: „Med Aarene udviklede sig hans Skaldegaver under Vejledning af en med Skaldekonsten og de gamle Sagn fortrolig Nordmand, der opholdt sig i hans Faders Hus, men hvis Navn ikke er bevaret.“ Som om en Islænding behøvede en Normands Vejledning i Skjaldskab paa en Tid (ved Aar 1010), da Island vrimlede af Skjalde, medens ikke en eneste norsk Skjald nævnes! Forf. vil ingenlunde vildlede, thi han henviser selv til Kilden. Han er selv hildet af sin Lyst til at give al islandsk Aands-Idræt norsk Oprindelse.

mede Høvdinger, indtog som Staller en høj Plads i Hirden og fik oftere Lejlighed til at vise Kongen vigtige Tjenester, stadig tagende Anledning af hvad han oplevede til Digte, snart større Kvad, t. Ex. en »Flok« om Slaget ved Nesja (1015), kaldet „Nesjaviserne“, og flere Draper om Olavs Tog og Kampe, snart enkelte Viser, som dog, naar de vedrøre samme Tildragelsesrække, samle sig til en Slags Helhed, t. Ex. „Østfærdsviserne“, de Rejse-digte, som opstod paa Sighvats Færd til Rognvald Østgotajarl (paa den Tid da det gjaldt at sikre Kong Olav denne Stormands Venskab imod Olav Skødkonning)*). I Aarene 1026 og 1027 havde Sighvat Orlov og var paa Købfærd i Normandiet og Eng-land. Han kom da ogsaa til Knut den Stores Hird og digtede om ham en Drapa — ligesom Thorarens, i Toglag, — hvorfor han fik en god Guldring: Men sin egen Konge blev han ikke utro. Da det tegnede til Ufred mellem Knut og ham, og da bl. A. Knuts Gæst Jarlen Haakon Erikssøns Mænd, der haabede ved Knuts Magt snart at kunne vende tilbage til Norge, mente, at Olav endelig maatte bøje sig for den vældige Englands- og Danedrot, var Sighvat ikke ræd for at lade dem vide, at Olav ikke vilde ydmyge sig for noget Menneske. Ogsaa ilede han, da Krigens Udbrud nærmede sig, tilbage til Norge, hvad Knut gav ham Tilladelse til, skønt ellers allerede al Rejsen fra England til Norge var forbuden. I det Hele maa man, trods alle Smigerord i Viserne, ingenlunde forestille sig Sighvat som en underdanig Hofmand, heller ej lige over for Olav. Han betænkte sig ikke paa, da det syntes fornødent, at døbe Kongens Søn uden Fade-

*) Et Par kunne tjene som Prøver paa Sighvats Evne til at gribe Øjeblikkets Stemning og paa bans livlige Stil. En Aften nærmer Skjal-den og hans Følge sig Skara, Rognvalds Jarlesæde, en efter Tidens Lej- lighed anseelig By. Da kvad han:

„Snar nu søger til Skara	over Bække mig Blakken
sulten Ganger; ad lange	bær, langt fra Daners Fjære;
Veje, mens Dagen viger,	Skimlen nys skred med Foden
hvast Hovslagene haste.	(skummel er Kvælden) i Vældet.“
Da de kort efter ride op ad Skara Gade, kvæder han videre;	
„Tidt mon efter os titte	Spor nu hver Hest, saa hist det
Terner prude, mens ude	haarde Tramp kan i Gaarde
stiger fra Sti om vort Tog en	høres og Hilsen bære
Støvsy i Jarle-Byen.	hugsnild Kvinde derinde.“

(Denne Kvinde er Ingeborg Tryggvesdatter, som er gift med Rognvald Jarl og særlig støttede sin Frændes, Kong Olavs, Sag hos sin Mand).

rens Vidende — Magnus, som Sighvat kaldte ham, efter Karl den Store, fordi denne havde været Verdens største Konge. Ligesom han ærlig havde vedgaaet sin Kærlighed til Olav i de fjendelige Omgivelser udenlands, hvorfor Olav efter hans Hjemkomst, om end fra først af med en vis Betænkelse, gav ham sin gamle Plads i sin Hird og sin gamle Yndest, ja snart endnu større, saaledes vovede Sighvat at irettesætte de norske Hirdmænd, da de haanede Kongens Modstander Haakon Jarl, hvem Sighvat havde fattet Godhed for; og, da Olav havde overvundet den gamle Storbonde Erling Skjalgssøn efter den tapreste Modstand, var Sighvat ikke sen til at digte en Flok ogsaa om denne Kamp, hvori han uforbeholdent priser Gubbens Heltemod og beklager hans Død for Frændehaand, skønt han altid havde været en af Kongens haardeste Avindsmænd.

Da Olav drog til Gardarige, tog Sighvat Orlov for at gøre en Pilegrimsvandring til Rom. Han kom saaledes ikke til at følge sin kære Herre paa dennes sidste Norgestog, eller til at kæmpe ved hans Side i *Stiklestadslaget*. Alligevel har Skjaldesang aldrig tonet højere ved nogen nordisk Herres Fald end ved Olav den Helliges. Hans Sky for at lade digte om sig, som sagtens kom af Uvilje over de mange Hentydninger til Hedenskab, hvoraf Skjaldesproget vrimlede, maa i Tidens Løb have tabt sig. Mange Skjalde nævnes foruden Sighvat, som have været hos og digtet om Olav, saasom den fornævnte *Ottar Svarte Hofgaarde-Rev*, *Thord Sjaarekssøn*, *Berse Skaldtorvessøn*, der havde været Knuts Skjald og faldt i norsk Fangenskab, under hvilket han digtede en Drapa om Olav. Paa sit sidste Norgestog ledsagedes Olav af tre Skjalde: *Gissur Guldbraaskjald*, *Thorfinn Mund* og den fornævnte *Thormod Kulbryneskjald*, som havde udmærket sig ved med stor Forvovenhed at dræbe syv Stormænd paa Grønland til Hævn for sin Ungdomsven og Fostbroder Thorgeir. Dagen før Slaget byder Olav Skjaldene tage Plads i Skjolborgen ved Hovedbanneret, for at de kunne være Vidne til, hvad der foregaar, fortælle og kvæde om det. Da er det, at Thormod spydigt siger til sine Landsmænd: »Lad os ikke staa saa trangt, at ikke Sighvat kan faa sit Rum, hvis han skulde komme,» hvortil Kongen bemærker: »man behøver ikke at stikle paa Sighvat, skønt han ikke er her; han har ofte tjent mig vel, og nu beder han for os, hvad vi haardt kunne trænge til.« — »Tyndt vilde der være om Mærkestangen«, svarer Thormod, »hvis alle dine Mænd vare paa Romfærd.« Man mærker

den Skinsyge, hvormed de andre Skjalde havde iagttaget Kongens store Velvilje for Sighvat. Om Aftenen digter hver af Skjaldene en Vise til Hærens Opmuntring.*) Helt naturligt stiger Mindet om Rolv Krake og hans trofaste Kæmper frem for Thormods Sjæl, saa at han om Morgenen vækker »Huskarlene« med de navnkundige to Strofer af Bjarkemaal. Alle tre Skjalde lade sit Liv, Gissur og Thorfinn under Slaget; Thormod gaar, da Alt er forbi, med Pilen i Brystet, til Huset, hvor Lægekvinde tilsær de Saarede, skifter trodsige Ord med en Nordmand, der haaner dem for deres Skrig, og slaar ham et svært Saar, Alt uden at ømme sig, saa at Kvinden først af hans Bleghed gætter, at han er saaret; paa hendes Spørgsmaal svarer Thormod med flere Viser,**) og rykker tilsidst selv Pilen ud med en Tang; da han ser de hvide Fedtrævler paa Modhagerne, siger han døende de mindeværdige Ord — det mest patetiske Udbrud af Kærlighed til en tabt Høvding, som kendes: »Vel har Kongen født os: fed er jeg om Hjerterødderne!« Men ikke mindre skønt end i Thormods kampvilde Sang og Ord træder den samme Følelse frem i de mange Viser, hvori *Sighvat* siden atter og atter mindes sin faldne Herre og udtaler sit Savn, ofte i blødere Toner, end man skulde vente at høre fra hin Tid.***)

Selvfølgelig søger Sighvat til Gardarige, til sin unge Gudsøn *Magnus*, saa snart der bliver tale om at føre denne tilbage til Norge, og hos ham se vi Skjalden stige til højere Værdighed

*) Thormods, som er smukkeste, lyder (Snorre, Ol. d. H's' Saga, Kap. 218.)

„Ilsomt maner til Aales	Rask til Strid vi os rede;
Iling de susende Pile;	Rædsels-Ord maa ej kvædes,
skal ej i Skalm-Old Hølder	mens vi til Geir-Thing gange,
(Skam var det) bævende famle.	glade og fro, med Olav“

(„Aale“ er et Søkongenavn, „Aales Iling“ eller Byge er Striden, „Høld“ = fri Mand).

**) Den sidste kan gengives saaledes (sammesteds Kap. 248):

„Undrer det Øgle-Landets	Blodig den vevre Braad nys
Eg, at hun ser mig bleg nu?	blev mig i Livet dreven;
Faa vorde fagre af Saarnød;	egghvaast Hjærtet næst sig
færdets har jeg Sværdstorm.	Jærnet, tror jeg, bored.“

(„Øglens Land“ = Guld, Guldets „Eg“ er en almindelig Kvindekenning, sigter her til Lægekvinde).

***) Se Magnus den Godes Saga, Kap. 9. Hvorledes Skjalden paa sin Rejse dvælede i Tankerne ved den svundne Lykketid, finder et smukt Udtryk i følgende senere digtede Vise:

og Anseelse, end ellers nogen Skjald har vundet. Han bliver den unge Fyrstes Vejleder og Raadgiver, og bl. A. er det ham, hvem det, da Magnus begynder at fare strængt frem mod Bønderne, overdrages at tale ham til Rette; han gør det selvfølgelig paa Vers: de berømte saakaldte „Frisprogsviser“ (Bersøglisvisur), som, næst ærbødig Tilkendegivelse af Skjaldens og hans Venners Redebonhed til at kæmpe og falde for Kongen, indeholde en livlig Skildring af Bøndernes Knurren.*)

Sighvat døde, uvist naar, i Magnus den Godes Dage. Som Skjald adskiller han sig fra de fleste tidligere Skjalde ved en lettere, mindre kenningrig Stil og ved rigere Stemningsvexel. Derimod skorter det ham paa Tankedybde, og, er han end ofte heldig i sin Stræben efter at give den øjeblikkelige Situation et livligt, malende Udtryk, saa bliver han paa den anden Side ikke sjælden hverdagslig og ubetydelig. Udtryk for hvad der dybere rørte sig i Tiden maa man ikke søge hos Sighvat, naar Hirdmandstroskaben undtages.

„Stod jeg paa Mont [Bjerg] og mindtes (Morgensol over Borge lyste), hvor Brynjer brast og brede Skjolde sledes;	husked paa min Hersker huld, som i Tider blide (død var alt da min Fæder) daadsæl for Landet raaded.“
---	--

Engang ser han, endnu paa Hjemrejsen, men efter at han har erfaret Olavs Død, en Mand jamre sig og slaa sig for Brystet, fordi hans Hustru var død; da kvæder han:

„Hastei end Mand, som misted Møs Favntag, mod Døden (dyrt er Kærlighed købt, som Kvide slig volder siden),	tungere Taare dog (Kongsmænd tykkes fuldgrum min Kummer) fælder for Drotten, han elsked, frygtløs og særlig Hærmand.“
---	--

Hjemkommen til Norge, finder Sighvat en ny Konge og en ny Hird. En Dag gaar han forbi, hvor Hirdmændene øve sig i Vaabenleg; da kvæder han:

„Vaandefuld her jeg vandrer, vender mig, taareblændet, bort i Hast, og, som Bast, saa bleg, fra Kæmpers Lege;	mindes jeg maa, hvorlunde min Stor-Drot paa sine Ædlingers Odels-Vange ofte lystelig dysted.“
--	--

En Dag, da han gaar ude, udbrøder han ved Synet af de kendte Bjerge og Fjorde:

„Le mig tyktes hver takket Tind i Norge, naar fordum Stavnen mig bar gennem Storvejr stride, i Olavs Tider,	nu mig de lyse Lier (Lykken sveg mig) tykkes ublide kun og øde alle, da Kongen er falden “
--	---

*) Hskr., Magnus den Godes Saga, Kap. 17. Godt gengivne hos Keyser, a. V. S. 311—312.

Ogsaa mer end almindelig lette og kvikke, men derhos farverige og højtstemte ere *Arnor Thordsøns Kvad*, han hvem Samtid og Eftertid kaldte *Jarleskjald*, fordi han havde været hos Orknø-Jarlerne, inden han kom til Norge, kort efter at Magnus den Gode havde taget Harald Haardraade til Medkonge. Han optraadte først med et Lovkvad til hver af Kongerne. Da de vare fremsagte, yttrede Harald, at det til *hans Ære* snart vilde glemmes, men at det om Magnus vilde mindes, saa længe Nordens Lande bygges. Dette er ogsaa gaaet i Opfyldelse, for saa vidt man af hint Kvad kun kender Navnet (»Blågagladrápa»: Sortfugledrapa), medens dog nogle Viser af det andet ere levnede, hvoraf ses, at det ikke har været drottkvædt, men digtet i et andet, af Drottkvædt uddannet, fireleddet Versemaal (»Hrynhendt»), samt at Lovordene have været saa dristige som muligt.*) Da Harald, hvem Skjalden havde krænket ved sin overvættets Lovprisning af Medkongen, opfordrede ham til at have en ny Drapa færdig til ham, naar han næste Gung besøgte Norge, svarede Arnor djærvt, at han skulde kvæde Arvedrapa over Kongen, hvis han overlevede kam. Dette Løfte holdt han, og saa vel af dette som andre Kvad haves en hel Del Viser, som alle vidne om stor Skjaldegave. Ellers var ikke Arnor, men hans Jævnaldrende *Thjodolv Arnorsson* Haralds Hovedskjald, som fulgte ham i det Mindste fra Slaget ved Helgenæs 1045 til hans sidste Strid, og hvis Viser have været en vigtig Kilde til Kundskab om Haralds Liv.

Mange andre Skjalde nævnes i Magnus den Godes og Harald Haardraades Saga: *Odd Kikiniskald*, der sang om Magnus i Toner,

*) Magnus, heder det bl. A., overgaar alle Konger; hans Lykke skal vare og voxe, til Himlen brister; hans Liv er idel Helteferd paa stormrørt Bølge, i vaade Tjald; Høgen ligner han, naar han staar i Løftingen paa sit hurtige Skib.

„Ej Du lod paa Jord din Hæder Grand, som Sol ved Gry oprinder.
ældes, høje Konge-Fælder! gaar paa Hav din Bølgetraver;
Malm og Ild i Mødets Bulder, Misdaads Fjende! bjert, som Blus af
Misdaads Hæmmer! ej Dig skræmme. Bavner, lyse Flaadens Stavne,“

heder det, og videre:

„Se de Drotten vandre vidt ad hen de tro ad Havet vandrer
Vove-Li paa Bølgeskien, Himmelkongens Englevrimmel.“

hvertil føjes, at, næst Gud, elske Folkene Havfalk-Rydderen mest af Alt i Verden. (Se den større Harald Haardraades Saga Kap. 24, Fornm. Sög. VI, S. 195—198).

der stærkt minde om Sighvat; *Hreidar den Tosse*, som, med al sin Taabelighed, havde Vid til at drille Harald og, skønt han aldrig havde lært Skjaldskab, digtede en Drapa om hvilken Kong Magnus sagde, at den var sær og stiv i Begyndelsen, men blev bedre og bedre mod Enden, ligesom Hreidars eget Liv; *Stein Herdisson* og *Stuv Skald*, der digtede Draper om Haralds Kamp med Svend Estridsson, og af hvilke Stein senere var hos Olav Kyrre og Magnus Barfod. Men Tidens mærkeligste Skjald var dog i visse Maader **Harald Haardraade** selv. Underligt er det, at ingen norskfødt Skjald nævnes mellem Eyvind og ham, skønt enkelte Viser, tillagte Nordmænd, *) røbe, at Kousten ikke var dem fremmed. Det er, som om Harald var bestemt til at vise, at Skjaldskabs-Evnen endnu ikke var uddød i Konstdigtningens gamle Hjemland, hvortil kommer, at hans Viser røbe et nærmere Aandsfrænskab med Hedenold, end de fleste samtidige og senere Skjalde. Alt som femtenaarig Knøs havde han paa Vers krævet sin Plads i Olav den helliges Hær i Stiklestad-Slaget, og paa Flugten, blødende af mange Saar, sat Mod i sig selv ved at kvæde om sin Nød og sine Fremtidsforhaabninger.***) Siden fulgte Skjaldekonsten ham i hele hans æventyrlige Liv; selv nævner han den allerførst blandt de otte Idrætter, som han roser sig af i sit Elskovskvad til den gedske Kongedatter Elisiv.***) Paafaldende er det især, hvorledes Kon-

*) En saadan er den smukke Sørgevisen (Fornm. Sög. VI, S. 236) i Anledning af Skibstoget med Magnus den Godes Lig fra Danmark til Norge:

„Sydfra bær over blodvant	Haard Tid blev det, da Hirdmønd,
Bølge Snekker i Følge	hugslagne, med Klage
Drotten dyr i Nattens	gævest Høvdings Hoved
Dæmring sorgfuldt hjemad.	hylled i Ligdugs-Fligen.“

Man kan her ved ikke lade være at mindes, hvad der gik gennem det danske Folks Hjerter, da Skibet førte Frederik den 7des Lig fra Lykøborg til København.

**) En saadan Visen anfører Snorre (Har. Hd.'s S. Kap. 1):

„Blødende red jeg, hvor bredfykt	Smaat nu fra Skov til Skov vi
Bønders Hob jeg Vaaben	skride med Hæder liden;
skifte skued, og heftigt	hvo véd, om spurgt ej vorder
Skjold-Luer Mænds Liv trued.	vide mit Navn dog omsider?“

(„Skjold-Luer“ o: Sværd).

***) Dette Kvad havde 16 Viser, hver sluttende med det samme Verspar som Stev. Den større Harald-Saga anfører 7 Viser, hvori Helte-Skjalden roser sig af sine Hærtog og sin Manddomsdygtighed, stadig endende med Klagen over den Elskedes Kulde. Visen om Idrætterne lyder:

gen idelig morer sig med at egge sine Omgivelser til at digte, og med at kritisere deres Frembringelser. Den større Haralds-Saga indeholder en Mængde Anekdoter, som, om de end ikke kunne regnes for sikre Kendsgjerninger, dog vidne noksom om, at Samtiden har tillagt Harald en Smag for Poesi, der gjorde dem trolige*).

„Idrætter kan jeg otte:	svømmer, skyder, skrider
Yggs Skib lærte jeg bygge,	paa Ski, alt som det falder;
skrappt kan jeg ride, rapt jeg	umild dog Gerders Guldmø
ror gennem Bølger store,	gælder med Spe min Elskov.“

(„Yggs“ o: Odins „Skib“ er Verset. Her nævnes kun sex Idrætter; mulig er den anden Linie fejlskreven, saa at den oprindeligt har omtalt tre: Skjaldskab, Hærførerkonst og Smedekonst).

*) Stundom kvæder Kongen en Halvvisse eller en enkelt Linie, og Thjodolv maa fylde Verset ud (Sagaen Kap. 47 og 51). Engang gaar Kongen med sin Hird forbi et Hus, hvorfra der lyder Kiv og Slagsmaal; det er en Garver og en Smed. Han byder Thjodolv kvæde en Vise derom; da han undslaar sig, siger Kongen, at han ikke maa tro, Opgaven er for ringe for ham: han skal forestille sig, det er Thor og Geirrød, som strides, og nu kvæder Thjodolv en Vise, hvori de virkelige og fingerede Personers Egenskaber knyttes sammen i Kenningerne; men ikke tilfreds hermed, beder Harald ham gentage Konststykket saaledes, at de to Modstandere skulle forestille Sigurd og Faavner (Kap. 101). Man ser, hvorledes Overleveringerne fra Hedenskabet endnu levede i Erindringerne. — En Islænding Halle, hvem Harald er vred paa for en skurril Vise, driller han med at lade sætte et stort Fad Grød for ham og byde ham spise det op. Halle spiser, til han er mæt, og vil ikke spise mere: „I kan dræbe mig“, siger han til Kongen; „men Grød skal ikke blive mine Bane.“ Da lader Kongen en stegt Gris bære til ham med den Befaling, at han skal have en Vise færdig, inden Trællen kommer over Gulvet, eller have sit Liv forbrudt. Halle opfylder Vilkaaret og vinder dermed Kongens Gunst, som han bevarer trods Thjodolvs Avind (Kap. 102). — Engang sejler Kongen om ved en Fisker. „Kan Du gøre Vers?“ raaber han ned til ham. — „Nej, Herre!“ svarer Fiskeren, „Jo vist kan Du; gør nu et Vers til mig.“ — „Men saa maa I svare mig igen“, siger Fiskeren. Kongen lover det og lader Farten stanse. Fiskeren kvæder en Vise, Kongen svarer med sin og byder Thjodolv komme med en. Da Skjalden gør en lille Fejl, udbryder Harald strax: „Hør Storskjalden (þjóðskáldit)! Du sagde „gröm“ (langt ö) „skömm“ (kort ö); det er ikke noget rigtigt Rim; „hrömm“ — „skömm“ det vilde være et godt Rim“. Versekampen fortsættes, og det viser sig sig tilsidst, at Fiskeren er en af Olav den Helliges fordums Kæmper, Thor-gils, som havde været med paa Stiklestad. (Kap. 108). — Mærkelig er Fortællingen om, hvorledes Kongen lod Stuv Skjald sidde hos sig om Natten og fortælle og kvæde for ham; her synes næmlig ikke, som ellers sædvanligt, at være Tale om Skjaldens egne Kvad, men om Andres, som han kan udenad, da han kvæder tredive „Flokke“ og roser sig af at kunne lige saa mange Draper.

Det oldnordiske Skjaldskab forstummede ingeniunde med Harald Haardraade og hans Samtidige. Gennem hele det 12te Aarhundrede vedblev Island at sende Skjalde til Nordens andre Lande, især Norge; fuldstændig ophørte dette ikke før i det 13de Aarhundredes sidste Halvdel; og af og til fremstode Skjalde ogsaa paa Orknærne og i Norge, tildels af stort Ry, saa at Konstdigtningens Tidsalder i det hele naar over henved 5 Aarhundreder — et ikke uvigtigt Vink til Stadfæstelse-af vor Formodning om den folkelige Hedenoldsdigtningens lange Levetid. Alligevel tror jeg at burde stansede nærværende Fremstilling med Harald Haardraade. Naar man undtager kristelige Kvad (hvorom der maa tales ved Middelalderen), istemtes ingen nye Toner, i den følgende Tid, hvortil kommer, at Harald Haardraade er den sidste rigtige Vikingsjæl paa Tronen og hans Englandstog det sidste Vikingetog. Underlig betydningsfuldt er det da, at netop fra hans Mund og i dette Øjeblik lyde to Viser, der — ligesom Runeversene paa Røk-Stenen og Karlevi-Stenen — ved deres Form svare til begge Hovedafsnit i Nordboernes Aandsliv i Hedenold. Bekendt er det, hvordan Kongen, da han brynjeløs var gaaet i Land med en mindre Del af sin Hær og pludselig staaer overfor den samlede engelske Krigsmagt, først kvæder følgende Vise i *Kviduhátt*:

»Frem i fylket	Hjælme glimre,
Flok vi gange,	glemmt har jeg min,
brynjeløse	vort Skrud nu ligger
under blaa Egge.	paa Skibene nede.«

»Denne Vise er daarlig digtet«, føjer Kongen til, hvormed han vistnok mente, ej alene at Versemaalet var for let og gammel-dags, men ogsaa at der ikke var ret poetisk Sving i Visen. Han kvæder da en anden, *drottkvædt* Vise:

»Lad os (sligt os i Leding	Højt bød guldsmykt Hild mig
lærte ordstøt Hærdis)	holde, hvor Gunns Is kold paa
bagved Skjoldets Bug for	Hjærne-Kamre hamrer,
Braget i Ly ej krybe!	Hjælm-Stallen i Malm-Gjaldet*).«

Et underligt Træf er det, at ogsaa i det Slag, som tre Uger senere afgjorde Englands Skjæbne for alle følgende Tider, og som derved er et Vendepunkt i Evropas Historie, lød Skjaldesang, men

*) „Gunns“ = Valkyrjens „Is“ er det blanke Sværd. Stalle er en Støtte, særlig et Alter; „Hjælmstallen“ er Hovedet.

en hel anden: Taillefers Sang »om Karl den store, og om Roland og om de Kæmper, som døde i Ronceval.« I dette mærkelige Aar (1066) havde, paa det sidste nordiske Vinkingetog i stor Stil, den nordiske Kæmpesangs Toner klinget, baade den folkelige og Konstdigtningens, og endnu svæver for den kun udvortes kristnede Hednings Syn Valkyrjen over Valpladsen som den Guddom, der har lært Kæmpen at være Helt; og samme Aar, i den Kamp, som gav den fransk-normanniske Magt sit afgørende Overtag og ligesom forud bestemte den til at gaa i Spidsen for Evropas Folk i den nær forestaaende kristelige Heltfærd, toner en ny Heltesang, udsprungen af den germanske, særlig den nordiske Aands Blanding med den keltisk-romanske — den Sang, hvori den kristne Hærmands Kamp med Hedningeverdenen er traadt i Stedet for Asernes Kamp med Jætterne, og Paradis med »Hvilen blandt salige Blomster« vinker den døende Kriger, som Valhalsglæden havde vinket hans Forfædre.

B. Versemaal og Stil.

Kvad, der snarest maa betragtes som Frembringelser af en fortsat folkelig Digtning, opstod længe efter, at en Konstdigtning havde begyndt at blomstre, og brugte selvfølgelig de **gamle Versemaal**. Disse anvendtes imidlertid, som Læseren nu vil have set, ogsaa af Konstdigterne. Tidligst ophørte Brugen af Ljóðahátt og Málahátt, nemlig med den Digtart, som vi have kaldt »mytologiske Lovkvæder,« og hvoraf intet Digt er bevaret yngre end end Hákonarmál (960). Længere vedblev Brugen af *Kviduhátt*; bl. A. er jo Konstdigtningens ypperste Frembringelse (Sonartorrek) digtet i denne Form. Men, medens Stilen, selv hvor de gamle Versemaal ere brugte af Konstdigterne, dog altid mer eller mindre fjerner sig fra Folkedigtningens, dannes der af de gamle Former, *nye Versemaal*, som udelukkende høre Konstdigtningen til, og som tilsidst næsten fuldstændig fortrænge hine.

Som et nyt Versemaal kan man allerede betragte den *Afart af Kviduhátt*, som er brugt i »Ynglingatal« og »Háleygjatal«, hvis Egenhed bestaar *dels* deri, at en hel Del Linier, især den 1ste i hvert Versepar, indskrænkes til saa faa Stavelser, at der enten fremkommer Taktpause midt i Linien eller mandlig Udgang

— begge Dele tjenende til at give Rytmen et endnu mere afmaaalt Fald end ellers —, *dels* at Strofen jævnlig udvides til 6 ja 7 Versepar i Stedet for 4 (Se Exemplerne S. 419—20 og 426).

Af Kviðuhátt og Málahátt er fremdeles det Versemaal udviklet, som vi kende fra Skallagrims Kvædling til Harald Haarfager og af Egils »Höfuðlausn«, nemlig **Runhenda**. Takten er nemlig i disse ældre runhendte Vers, som i Málahátt paa det ældste Trin: svævende mellem to og treleddet, og Strofen er otteliniet. Men derhos spores Indvirkning af den Rimsands, som var uddannet ved den yngre Málahátt og især ved Drottkvædt, idet man har forenet Verslinierne parvis ej alene ved Bogstavrim, men ogsaa ved *Enderim*, ja oftere knyttet to eller endog flere Versepar sammen med samme Enderim (hvorimod disse aldrig forekomme vexelstillede). Fraregnet ganske enkelte Tilfælde i den ældre Digtning (t. Ex. »vakenaði og sakuaði« i Thrymskvædet V. 1 L. 2 og 4), er det her første Gang, at denne senere saa alment herskende Slags Rim møder vort Øre i Norden. I den islandske Konstdigtning bruges forøvrigt Navnet Runhenda senere om *alle* enderimede Vers, ogsaa naar de ere længere end de her omhandlede.

Af Málahátt paa dens yngste Trin, som vi kende fra Loðbrókarkviða (men som maa have været udviklet længe forinden, da de ældste Konstdigte jo ere meget ældre), er endelig Konstdigtningens Hovedversemaal dannet: »**Drottkvædt**« — saaledes kaldt af »drótt« o: Krigerfølge, altsaa Vers passende til Frømsigelse for Hirten.

Til Exempel kunne vi tage den første i dette Bind anførte drottkvædne Vise: Karlevi-Stenens (oversat og forklaret S. 131):

Fölginn liggr hins fylgðu —	múnat reiðviðurr ráða
fleistr vissi þat — meistar	rögstar kr i Dánmarku
dáðar dólga þrúðar	Vandils jármungrúndar
draugr i þeimsi haugi,	úrgrándari landi.

Den rytmiske Grundregel er tre Led, hvert bestaaende af en tonevægtig og tonløs Stavelse, altsaa 6 Stavelser, saadanne otte Linier danne »Visen«. Men denne Regel kan modificeres paa flere Maader. Paa den ene Side kan en tonløs Stavelse falde bort, altsaa Taktpause opstaa, i Almindelighed dog kun mellem 1ste og 2det Taktslag, i hvilket Tilfælde den anden tonevægtige Stavelse dog ufravigelig følges af to tonløse (fleistr-vissi þat meistar; ur-grandari landi). Paa den anden Side kunne to tonløse Stavelser, naar de falde særlig let i Munden — naar

de, som Snorre siger i Háttatal, ere »korte« (skammar) eller »hurtige« (skjótar); — træde istedetfor den ene i begge Mellemrum mellem Taktslagene (munat reiðvidurr ráða). Endelig kan den ene tonløse Stavelse blive saa tung (»sein«), at den i Fremsigelsen kræver en Vægt, der næsten bliver lige saa stor som den betonede Stavelses; hvormed en anden mærkelig rytmisk Frihed hænger sammen: det ene Taktslag kan ligesom deles i to svagere, frembragte ved to Ords Bitone (rógstarkr i Danmarku), idet da Liniens 3dje Stavelse, der egentlig skulde have Taktslaget, bliver tonløs. Her glider altsaa den treleddede Takt, der, som man ser, snarere svarer til den klassiske Oldtids spondaiske, end til nogen trokaisk Form, over i en *fireleddet* Takt, der, hvis den stadig vendte tilbage, vilde høres som en hel anden Rytme.

Rimudsmykningen er tredobbelt, og ikke alene *Bogstavrimene* — selvfølgelig altid 2 studlar og 1 höfuðstafr — have deres bestemte Plads, men ogsaa *Indrimene*. Disse bruges saaledes, at *Skothending* anvendes i 1ste Linie af et Versepar, *Aðalhending* i 2den Linie; dog kan i ældre drottkvædte Vers, t. Ex. Brages (bl. A. det om Gevjon), *Skothending* endnu gjøre Fyldest i 2den Linie, og omvendt bruges ikke sjældent *Aðalhending* ogsaa i 1ste Linie*), t. Ex. temmelig tidt i Haustlög, meget ofte bl. A. hos Arnor Jarleskjald. Den ene af Rimstavelserne (»Hendingar«) skal altid være Versets sidste tonevægtige Stavelse (den kaldes »viðrhending«), den anden (»frumhending«) kan være den første eller anden; da kaldes Verset henholdsvis enten »oddhent« eller »riðhent«. Af Versemaalets spondaiske Karakter følger imidlertid, at »frumhendingen« kan falde ikke alene paa Liniens første, men ogsaa paa dens *anden* Stavelse, altsaa paa en Stavelse, der egentlig skulde være tonløs, men som ved at have *Ordets* Bitone eller ved sin Tankevægt hæves til lige Anseelse med den foregaaende betonede Stavelse (rógstarkr i Danmarku, ligeledes i Haustlög: »seðr gekk Svölnis ekkja«).**)

»Drottkvædt«, siger Snorre i Háttatal, »er Ophav til alle Versemaal«. Dette gælder selvfølgelig ikke om de tre gamle

*) Se Konr. Gislasons Universitetsprogram-Afhandling „om Halv- og Helrim i 1ste og 3dje Linie af Drottkvædt og Hrynhendt“ (1877).

**) I de ovenfor meddelte Oversættelser vil man finde disse Regler iagttagne; men det følger af Nutidsdanskens langt svagere Medlydsklang, at *Skothendingen* ofte bliver lidet iørefaldende.

Former, men vel om de allerfleste yngre, der ere dannede ved de i Drottkvædt anvendte metriske Midler. Mindre vigtige ere alle de *Afarter* af Drottkvædt, som man senere dannede ved at paalægge sig en eller flere Indskrænkninger i Schemaet.*) Derimod maa man lægge Mærke til, at allerede indenfor Vikingetiden to virkelig nye Versemaal dannes af Drottkvædt, det ene ved Sammenlægning, det andet ved Udvidelse. Hint kaldtes *Toglag* og fremkom derved, at Stavelsernes Tal i Verslinien indskrænkedes til 4 eller 5, hvad i Reglen medførte *to Taktslag*; alligevel beholdt man af Rimudsmykningen baade de tre Stavrim og *Aðalhending* i hvert Versepar; det blev følgelig et svært Versemaal (som jeg derfor ikke har forsøgt at gengive**) Men det andet, *Hrynhenda*, er ikke stort lettere, skønt Verslinien er udvidet til 8 Stavelser med *fire* lige stærke Taktslag, en videre Udførelse af den Figur, som vi have i Linien »rógstarkr i Danmarku»; thi dels er det her ufravigelig Regel, at hver tonevægtig Stavelse følges af én tonløs, som aldrig kan ombyttes med to — det er altsaa et regelret »trokaiskt» Vers; dels er Rimenes Plads endnu fastere bestemt end i Drottkvædt.***)

*) Naar man t. Ex. yderligere fastsatte *Indrimenes* Plads: gjorde alle Vers „ridhend“ eller „oddhend“, satte „Frumhendingen“ i alle Vers paa 2den Stavelse, eller brugte *Aðalhending* i alle Vers, eller lod *Aðalhendingerne* i 2den Linie desuden danne *Skothending* med *Skothendingerne* i 1ste Linie (t. Ex. Verseparret:

„Vandils jarmungurandar eller „Højt bød guldsmykt *Hild* mig
urgrandari landi,“ holde, hvor Gunns Is kold paa“),

eller man anbragte tredobbelt *Aðalhending* i samme Linie. Andre *Afarter* dannedes ved en vis *Fordeling af de grammatikalske Sætninger* i Strofen: sædvanligt udgør en Halvstrofe én Sætning; men man kunde binde sig til at lade hvert Versepar rumme en særskilt Sætning, eller hvert Vers (åttmælt), eller endog hvert Halvvers (sextánmælt); omvendt kunde man fylde hele Strofen med en eneste Sætning. Til Stilen i Drottkvædt hører hyppig Anvendelse af *parenthetiske Indskud* („stál“); naar man fastsatte dere Plads, fik man atter andre *Afarter*, som man gav særskilte Navne. I Alt nævner Snorre i *Háttatal* over et halvt hundrede saadanne Modifikationer af Drottkvædt, som imidlertid altid have hørt til Undtagelserne, været metriske Konststykker, hvormed man i *Middelalderen* morede sig.

**) Ogsaa *Toglag* gjordes yderligere konstigt, t. Ex. den saakaldte „ny hátr“ (nyt Versemaal), hvor alle Versets Ord ere fuldstændige kvindelige Rim: „Ræsir glæsir rökkva stökkva hvítum ritum hreina reina“ (*Háttatal* V. 73); Meningen er: „Kongen pryder Skibene med hvide Sejl“.

***, *Stuðlarne* maa kun staa paa 1ste og 5te eller paa 5te og 7de Stavelse (ikke paa 1ste og 7de, 3die og 5te, 3die og 7de) og *Frumhendingen*,

I Folkedigtningen er Strofen den højeste formelle Enhed. I Konstdigtningen gaar man et Skridt videre. Man binder sig til Iagttagelsen af et vist Schema for *et helt Digt*. Det er **Drapen** (drápa), i Modsætning til hvilken en Samling Viser om samme Æmne, uden Inddeling eller Begrænsning, kaldtes en *Flok* (flokkr). Det Væsentlige ved Drapen er, som man vil have set af de ovenfor omhandlede Exempler, *ikke* Versemaalet — dette kunde være forskelligt, om det end sædvanligst var drott-kvædt —, men *Inddelingen* og „*Stevet*.“ En Drapa skulde bestaa af tre Hoveddele: 1) Indledningsviser, 2) Stevmaal og Stev — det egentlige Digt — og 3) Slutningsviser. *Stevmaalet* var, som vi have set ved »Höfuðlausn«, et Afsnit Strofer, sluttende med Stevet; saavidt man kan formode af levne Draper, var det væsentligt, at Stevmaalenes Tal var ulige, men Stevenes lige, saa at det sidste Stevmaal ikke havde noget Stev efter sig, hvilket hænger sammen med, at den poetiske Spænding altid skulde naa sit Højdepunkt i *Midten* af Digtet, denne derfor udgøre et helt Stevmaal. Stevmaalene vare vistnok som oftest lige lange; men Brudstykkerne af Haustlång vise, at dette ikke altid er Tilfældet. *Stevet* var en Strofestump, som skulde *indeholde den sammenknyttende Tanke i Digtet*. I de levne Skjoldkvad, hvor det eneste Sambaand mellem Stevmaalene er den Omstændighed, at de besungne Billeder staa paa samme Skjold, indeholder Stevet en Nævnelser af Skjoldets Giver. I Ulf Uggessøns »Húsdrápa« lyder Stevet: »indvendig saaledes med »Minder«, udgørende en eneste Linie, den sidste i Stevmaalets sidste Strofe; her ligger den sammenknyttende Tanke i Billedernes Egenskab som Fremstilling af hellige Minder. I Lovkvæde-Drapen var Stevets Indhold vistnok en i almindelige Udtryk sammentrængt Lovprisning af vedkommende Høvding, Exempel haves ogsaa paa, at Stevet kun indeholdt en Udtalelse af Skjaldens Stemning, uden mindste Sammenhæng med Digtets Indhold (saaledes i Orkne-Bispen Bjarne Kolbeinssøns »Jómsvíkingadrápa« fra det 12te Aarhundrede, hvis Stev kun indeholder Klage over forsmaaet

enten den er Skothending eller Aðalhending, skal altid være 1ste eller 3dje Stavelse i Verset. Der er den gode Grund til disse Baand, (som ere overholdte i det S. 457 oversatte Exempel), at derved enten den ene eller anden Slags *Kim fordeles* over hele Verset, som, hvis man kunde samle dem alle i den ene eller den anden Halvdel, let vilde falde i to Halvdele, den ene uden metrisk Forbindelse med den anden.

Elskov). Stundom danner Stevet en Halvstrofe for sig selv imellem Stevmaalene, stundom en Del, større eller mindre, af Stevmaalets sidste Strofe; en videre Udvikling heraf er det, naar *hver* Strofe i et Digt slutter med samme Ord (hvad Fransk-mændene kalde »Refrain»), hvorpaa et Exempel haves i Harald Haardraades Elisiv-Viser. Stundom *deles* Stevet, idet hver af dets Verslinier skilles fra de andre ved mellemkommende Vers, henhørende til selve Digtet, hvilke altsaa tage sig ud som Parentheser i den Sætning, hvoraf Stevet bestaar*). At »Omkvædet« i Middelalderens Vise stammer fra den samme Trang, som har fremkaldt Oldpoesiens Stev, er klart nok; men i Digtets Bygning, har hint dog en væsentlig forskellig og langt mere gennemgribende Betydning.

Netop i de ældste Konstdigte, som vi have, træder Konstdigtningens **Stil** frem med det stærkeste Særpræg. Alligevel kan der heller ej i denne Henseende være Tale om noget Spring i Udviklingen eller om pludselig Paavirkning udenfra. Paa den ene Side findes udenfor Norden ikke Spor af nogen Poesi, som kunde have ydet det 9de Aarhundredes norske Skjalde Forbilleder. Paa den anden Side findes i den yngre og yngste folkelige Digtning Tilløb nok til Konststilen; thi vel ere disse Overgangskvad (t. Ex. Lodbrókarkviða, Viserne i Fridthjovs Saga) for Størstedelen yngre end de ældste Konstdigte; men det kan dog fornuftigvis ikke antages, at Overgangsformer ere *opstaaede*, efter at den gennemførte nye Form er bleven til, hvorimod det er saare naturligt, at en *tidligere* opstaaet Overgangsform i længere Tid kan være bleven brugt ved Siden af den fuldkomnere. Endelig — og dette er Hovedsagen — ligesom Konstdigtningen i Valget af Æmner og i Tankeindhold kun lidt efter lidt løsner sig fra den gamle Digtning, saa at man fra Mytedrapen, det mytologiske Lovkvæde, Ætte- og Arvekvædet kommer til Lejlighedsvisen og Lovkvædet over Samtids Stormænd, saaledes viser Konststilen sig ved nærmere Betragtning som *en Udvikling af Folkedigtningens Stil*, idet enkelte af dennes Virkemidler *fortrinsvis* ere tagen i Brug for at frembringe *samme Slags Indtryk* paa

*) I „Jómsvíkingadrápa“ er det firelinede Stev delt saaledes, at det udgør 1ste, 4de, 5te og 8de Linie af en Strofe, og saaledes byggede ere Str. 14, 18, 22, 26, 30 og 34; hvert Stevmaal er altsaa 3 Strofer, fulgte af en Stevvisse.

Indbildningskraft og Følelse, som ogsaa var Folkedigtningens Hovedøjemed.

Beundring for usædvanlig Kraft: Lidenskabens, Viljens, Tankens, var altid den Stemning, som vore Forfædre villigst lod sig sætte i, og som følgelig Skjalden snarest maatte ønske at vække; dette Øjemed havde man altid helst søgt at opnaa ved en Fremstilling, som kastede et *sammentrængt Lys* over de *enkelte afgørende Momenter*, medens det Øvrige: Mellemleddene, fik Lov at ligge i Anelsens Halvmerke. Samme Øjemed og samme Fremgangsmaade er, som ovenfor paavist i Anledning af Mytedrapen, egen for den ældste Konstdigtning, kun i højere Maal. Derfor vælges blandt Gude- og Heltesagn helst de, hvori der er voldsomst Kampspænding — især Thor-Sagnene og blandt disse atter fortrinsvis Kampen med Midgaardsormen, og til sidst bliver Lovkvædet om den udmærkede Krigshøvding til den hyppigst dyrkede, Alt overstraalende Digtart. Derfor samles ogsaa endnu stærkere end før Fremstillingens Lys paa det enkelte Handlingsmoment; den motiverende *Fortælling*, hvoraf der dog altid er Noget i Heltetekvadene, forsvinder aldeles, selv hvor Æmnet er episkt (t. Ex. en Konges Livsbedrift), og Fremstillingen opløser sig aldeles i en Række *Tableauer*, hvert for sig stærkt belyst og afrundende sig til en liden konstnerisk Helhed. Rammen herfor er given ved den metrisk strengt afsluttede *Strofe*. Denne faar altsaa, selv i længere Digte, en langt større Selvstændighed end i den gamle Digtning; des bedre egner den sig ogsaa til kort og sammentrængt Udtalelse af Skjaldens Følelser og Tanker ved hans eget Livs Tildragelser og Stemninger, smaa og store, lette og alvorlige: det gælder blot om i den enkelte »Vise«, som altsaa bliver et Digt for sig, at samle det Oplevede tilligemed de derved fremkaldte Tanker og Følelser til et klart, helstøbt Billede, som dog tillige peger hen til det Store og Betydningsfulde, det kraftigt Virkende og derfor Beundring Vækkende i Livet.

To Virkemidler ere herved især af Vigtighed. De bruges begge undtagelsesvis i den folkelige Digtning, men ere i Konstdigtningen udviklede til Hovedegenheder ved Stilen.

Det ene af dem er den Omkastning af Sætningsdele og Sætninger, som kaldes *stål* (»Staal«) — et ypperligt Udtryk, fordi Talen virkelig ved Anvendelsen heraf faar en Fasthed, Skarphed og Glands, som minder om Staalets Egenskaber i Mod-sætning til det uhardede Jærns. Sprogets rige og faste Former tillade den største Frihed i Ordstillingen, hvorved atter Rimud-

smykningen lettes. Men det er dog ikke for Næmheds Skyld alene, at Skjalden kaster Ord og Sætninger mellem hverandre. Det gælder om, at det i Strofen — eller som oftest i Halvstrofen — tegnede Billede og de dertil knyttede Tanker kunne komme til at virke paa Tilhørerne *saa samlet, som muligt*. Dette opnaas mindre let, naar man i Sætning efter Sætning føjer Træk til Træk, end naar man skyder Sætninger ind imellem hverandre, eller vel endog ind i hverandre, saa at den grammatiske Mening først er afsluttet ved Strofens, henholdsvis Halvstrofens Slutning. I Folkedigtningen findes Tilløb hertil (t. Ex. den S. 285 oversatte Strofe af det 1ste Helge Hdgsb.-Kv.: »Kom der fra Himlen«, hvor de indskudte Parentheser i høj Grad anskueliggøre, hvorledes Valkyrjernes Komme og Sigruns Tiltale til Helten ere *samtidige* med Kampens Bulder og Mandefaldet). I Konstdigtningen forekommer »stál« idelig, og gør det end stundom Talen mørk uden at gøre den kraftigere, saa vil man dog i saare mange Tilfælde finde, at det poetiske Indtryk for en væsentlig Del beror derpaa, saa at det Hele bliver farveløst, naar man opløser Ord- og Tankeknuden i dens enkelte Dele.*)

*) Det er vanskeligt at gøre Virkningen af »Stál« anskuelig gennem Oversættelser, fordi Nutids-Maalene kun tillade saa ringe Frihed i Ordstillingen. Jeg maa dog prøve paa det ved at gennemgaa et Par Exempler. Den S. 426 gengivne Vise af Háleygjatal: »Men ved Østkongers« o. s. v. lyder i Grundsproget:

„Enn Guðlaugr	Sigars jó,
grimman tamdi	er synir Yngva
við ofrkapp	menglötud
austrkonunga	við meit reidó.“

Der er i denne Vise »stál«, som har maattet opgives i Oversættelsen. Det ligger i, at Tillægsordet »grimman« (den grusomme) til Objektet »Sigars jó« (Sigars Æg) er skilt fra sit Hovedord ved Mellembestemmelsen: »við ofrkapp austrkonunga« (ved Østkongers Overmagt). Ordet »grimman«, der ved sin Endelse røber sig som Gf i Hank., vækker, idet det knyttes umiddelbart til Subjektet og Verbet (Gudlaug tøjlede), Forventningen om det endnu uudsagte Objekt; de indskudte Ord nøde imidlertid Tanken til først at dvæle ved, hvem der var Ophavsmand til den endnu ikke helt nævnte Gerning; naar endelig denne er nævnt, gør det Hele et ganske anderledes vægtigt Indtryk, end hvis Mellembestemmelsen var sat i Spidsen, end sige hvis den kom bagefter, og baade Tanke og Ære kræver da langt stærkere den yderligere Oplysning, som ligger i Ordene: »da Yngves Søner Guldøderen ved Gren knytted.« — Lad os tage et andet lidt mere udviklet Exempel. Den første af de S. 420—21 gengivne Strofer af »Haustlöng« lyder:

Det andet karakteristiske Virkemiddel er **Kønningen**. Vi have set den udvikle sig i den folkelige Digtning, forholdsvis

„Eðr of sér, er jötna
ótti lét of sóttan
hellis brör á (hyrjar)
haug grjótuna (baugi).“

Ók at ísarnleiki
jarðar burr, en dundi
(móðr svall Meila bróður)
mána vegr und hánum.“

Med Bevarelse af Ordstillingen vilde den første Strofe lyde ordret paa Dansk: „End ser man, da Jætters Skræk fik hjemstøgt Hulens Pøde paa (med Ildens) Grjótun-Højen (Ring).“ De to i Parenthes satte Ord høre sammen; det ene (baugi) er Hf, hørende til Verbet: „fik hjemstøgt“, det andet (hyrjar) styres af hint i Ef.; tilsammen skildre de Maaden, hvorpaa Handlingen: Thors Færd til Valpladsen foregaar, nemlig med gnistrende Hjul. Idet denne Bibestemmelses Udtryk skydes ind, endogsaa adskilt i to Dele, imellem og omkring de Ord, som udtrykke, hvad der er Færdens Maal, faar man et ganske anderledes stærkt Indtryk af Handlingstrækkenes Samtidighed, end hvis de vare indskudte tidligere (som i min Oversættelse), eller vel endog satte bag efter Sætningen: „Guden hjemstøgte Jætten paa Stentun-Højen paa gnistrende Hjul.“ En lignende Virkning gør i den anden Halvstrofe Parenthesen: „móðr svall Meila bróður“ (egentlig „Kampmodet svulmede i Meiles Broder“). Thors Agen „til Jærnleg“ skal skildres. Billedet har to Hovedtræk, det ene er den ydre Virkning af hans Kørsel: Tordenen („men Maanens Vej dønnede under ham“), det andet er den indre Aarsag (Parenthesens Ord). Idet Udtrykket for begge disse Træk flettes ind i hinanden, faar man atter en langt stærkere Forestilling om det Samtidige, end hvis Ordene: „móðr“ o. s. v. stode paa et Sted i Strofen, hvor de ikke adskilte nogen Sætnings Dele: „Og da til Jærnleg Jordens Søn; Kampmod svulmede i Meiles Broder; men Maanens Vej dønnede under ham“ er, som man strax føler, mattere, fordi Billedets Træk komme saa at sige haltende efter hverandre; og endnu mindre Fynd vilde der være i Ordstillingen: „Og da til Jærnleg Jordens Søn, men Maanens Vej dønnede under ham; Kampmod svulmede i Meiles Broder“. — Thorbjørns Vise om Slaget ved Solskel (se S. 422) lyder ordret: „Der skete det, at mod Bord Hølkvers Bord drev nordfra Skjoldherren til Hilds Uvejr Døgling-Parrets.“ „Skjoldherren“ er Subjekt, „drev“ Verbum, „Hølkvers Bord“ (Skibskennung, Hølkver er et Søkongenavn) Objekt, det „Bord“ o: Skib, som Haralds Skib drives imod, er, de to Kongers: „Døgling-Parrets“. Ved de første Ord: „mod Bord“ faar Tilhørerne strax at vide, at her er Tale om en Søkamp; dernæst skildres denne nærmere, og Angriberen nævnes; først til sidst faar man at vide, *hvis* Skib Harald drev sit Skib imod. Selve denne Sammenknugning af Ordene er som et Billede af Kampens Tummel og Anstrængelse. Den næste Halvstrofe lyder ordret: „Og bolde Fyrster, ordløst til Morddaad (nok var de røde Skjoldes Røst) med Skuddøn hilste hverandre“. Det krigerske Lune i Vendingen, at de *hilste* paa hinanden ikke med Ord, men med Skud, thi Skjold-Braget var Tale nok, fremhæves i bøj Grad ved

sparsomt anvendt og af simpel, i det Hele let fattelig Bygning (saare sjælden »tvekendt«, aldrig »trekendt«). I Konstdigtningen trænger den sig i Forgrunden og bliver langt mere sammensat. Ved Misbrug er Kenningen kommen i Vanry. Alligevel beror den poetiske Virkning meget ofte væsentlig paa den, idet den *Ideassociationernes glimrende Leg*, som er Kenningens Væsen, snart tjener til at kaste Lys over det enkelte, skildrede Handlingsmoments *almindelige Betydning*, snart indeholder en *Udmaling* af Digtets Genstand, snart er en Yttring af Skjaldens *Vid*, naar de i Kenningen sammentrængte Begreber indeholde en Modsigelse enten indbyrdes eller med den eller det, som Kenningen staar i Stedet for og peger hen paa.

Saaaledes indeholde, som tidligere paavist, de Kenninger hvorigennem Thor og hans Modstandere (Midgaardsormen Hrungner) idelig nævnes i Brages og Thjodolvs Skjoldkvad, lige saa mange Mindelser om begge Parters indbyrdes Stilling i Gudeverdenen og til Menneskeverdenen, saantidig med at de for Indbildningskraften anskueliggøre Handlingen og dens Skueplads. Det er ikke alene Stads, naar Brage (i den S. 418 oversatte Vise) kalder Thor »de gamle Fjældmænds Fanger« og »Hrungners Hovedsprænger«. Den førstnævnte Kenning minder om Jætterne som en ældgammel Magt i Tilværelsen, hvis Bekæmper følgelig staar i en fra Arilds Tid ført frygtelig Strid, og naar han kaldes deres »Fanger« (»fangboði«, egentlig »Fangstbebuder« den som altid truer med at fange d. v. s. dræbe dem paa Jagt), saa har dette Ord særligt Hensyn til hans Optræden ved nærværende Lejlighed: Fiskeriet; ved Kenningen »Hrungners Hovedsprænger«

Ordstillingen: først faar man at vide, at de ingen Ord brugte ved denne Gerning, dernæst lægges til, hvorfor det var overflødig, og saa først kommer det afsluttende Udsagn: at Skuddøn vare al deres Hilsen. Man prøve en hvilken som helst anden Ordstilling, og man vil føle, at Udtrykket mattes, allerhelst, naar man tager Parenthesen ud og lader den følge efter hele Hovedsætningen. — Man gøre det samme Experiment t. Ex. med Sighvats Vise (S. 456) »Stod jeg paa Mont og mindtes«, og man vil se, hvor meget af Skønheden der gaar tabt, især hvis Indskudet: »død var dengang min Fader« kommer til sidst i Strofen; denne Bitanke: »det var, da min Fader var død, dengang, da jeg ikke mere havde nogen Anden at holde mig til end Olav« maa nødvendig fremkaldes først hos Tilhørerne, inden Hovedtanken udtales: at Olav raadede for Laudet, naar man skal føle, hvilket vemodigt Skær der fra hin falder over denne; kommer den til sidst, bliver den næsten meningsløs.

mindes man om hans største Sejr i Kamp med Jætter, til Øgning af Forestillingen om det Forfærdelige i hans Blik, naar han og Ormen stirre paa hinanden. Ligeledes indeholder Ormekenningen: »Vølsung-Mjødens Skæl-Aal« en Mindelse baade om den største Heltelslægt og om det Giftige, Onde i Midgaardsormens Væsen; medens den anden Orme-Kenning: »den aarestrøgne Stavnvejs Favner« vækker paa én Gang Forestillingen om Uhyrets Magt, som omslutter det vide Hav, om dettes Utryghed, der ligesom lurar i Billedet af Ormen, men som dog ikke afholder Menneskene fra at færdes over det — derfor er Thors Kamp des fortjenstligere, — samt endelig om Storhavet som selve den skildrede Handlings vide Skueplads. I det oversatte Stykke af *Haustlöng* vil man neppe finde en eneste Kenning (undtagen »Øldis« om Groa), som ikke tjener til at kaste Lys over Æmnet, navnlig for saa vidt Thors og Hrungrers modsatte Væsen fremhæves; særlig maa man lægge Mærke til, at Kenningerne ikke ere planløst strøede ud over Skildringen, men staa i Forhold til Handlingens fremskridende Momenter.*) — En hel Klasse af Kenninger høre herhen, nemlig alle de, som omskrive Kamp, Vaaben, Blod o. s. v. ved Odins eller Valkyrjers Navne med en malende Tilføjelse (»Odins Vejr«, »Hilds Byge«, »Valfaders Vadmel«, »Fjølners Vaand« o. s. v.: de minde alle om, at Krigen

*) Allerførst „kendes“ Thor i Almindelighed ved sit Hværv som Jætte-Fjende, dernæst ved sin Slægt („Jordens Søn“, Meiles Broder“, „Ulf's Maag“, „Balders Broder“) samt ved sin Herlighed som meget dyrket („Hovdrotten“), altsaa mindes man i det Hele om hans Egenskab som Gud. I V. 4, hvor Kampens Begyndelse skildres, kendes han som „Tryne-Troldens Svinger“. Thor er ikke i Almindelighed, han er *netop især i dette Øjeblik* Hammerens Svinger, og i Udtrykket „Tryne-Trold“ om Hammeren, hvorved Vaabnet næsten bliver til et levende Væsen, føles, ligesom Kampens Lidenskab og Skjaldens jublende Glæde ved Tanken om at nu ret strax skal Utysket faa sine svidende Hugg. I V. 5, hvor Thor dræber Hrungrer, kaldes han „det fule Bele-Følges Fælder“ — en Mindelse om en anden Guds Sejr over en Jætte, altsaa om hele den store Verdensstrid — og „Bjerg-Daners Bryder“: det er han netop i det Øjeblik mere end nogensinde. Til Slutning kendes han atter ved sin Slægt („Jordens Søn“, „Odins Afkom“ i V. 6) svarende til den roligere Stemning. Paa lignende Maade blive Jættekenningerne betydningsfuldest og størst i Midten: først kaldes Hungner simpelthen „Hulens Pøde“, det er hans Hjemstavn, der peges paa; men i V. 3 er han „den slugne Menneskefjende Formanden for Ren-Markernes, Fjældviddernes Hval-Yngel, i V. 4 „Hraunkæmpen“ (hraundrengr), som øder Liv (fjølami), i V. 5 „de genlydende Klippehallers Mandbjørn“ (bólmr) og „Kløft-Landets Konge;“

i Menneskeverdenen hænger sammen med Gudelivet, egentlig er en Gudsdyrkelse, og hæve altsaa den enkelte Kamp, der omtales, til et Led i den store Skæbnekæde, der omfatter hele Verden. En stor Del af denne Slags Kenninger ere tillige gode Exempler paa malende Omskrivning. De mange Vendinger, hvori Kampen sammenlignes med Uvejr, ere ikke tom Ordbram; Stridens Rasen er netop skøn paa samme Maade og af samme Grund som Stormens: Naturkræfternes Spil, naar de virke i utæmmet Frihed, vækker en rædselblandet Fryd, fordi man faar Indtrykket af en overmægtig Kraftfylde. Noget Lignende gælder om de mange Kenninger, der fremstille Skibe, Vaaben, Naturmagter o. s. v. som levende Væsner. Det er ikke det Samme, hvis Skallegrim sagde, at Luftstrømmen fusede ud af Bælgen, som naar han siger, at »Viddes (o: Søens) Broder« fuser ud af den vide »Vejsæk«; i disse Kenninger ligger baade en sindrig Mindelse om, at den Kraft, som her ved Konst presses ud af Bælgen, er den samme, som oprører Havene, og en Udmaling af Pustets Hæftighed, som hører med til at frembringe hint Indtryk af det raske drevne Arbejdes Skønhed, hvorved den paagældende lille Vise bliver saa udmærket et Udtryk for Smedegerningens Poesi. Naar Egil kalder Skibets Stævn »Stavntyr-Staalet«, er det ikke alene, fordi han ikke vil bruge det dagligdags Ord »Skib«, men fordi ved *denne Lejlighed* det duvende Skib, som borer sit Spær ind i Bølgerne, netop ligner en Tyr; Kenningen er her altsaa væsentlig malende. »Sølv« o: Vikingens »Svane« minder om Skibets Tjeneste ogsaa andensteds og i anden Færd og hjælper følgelig, lige saa vel som Vind-Kenningerne: »Skovens Kuer« og »Egens Varg«, til at løfte Indbildningskraften op fra det enkelte Moment og give den Vinger til Flugt ud over den vide Verden, samtidig med at Skibets Gyngen og Vindens Vælde males. — I mangt et Tilfælde, hvor Talen er om dagligdags Ting eller det gælder at haane Nogen, kan det være uvist, om en stadselig Kenning er brugt, blot fordi man nu var vant til Kenninger, eller for at

og naar han i V. 6, da han er falden, endnu kaldes „Troid-Brudes Boler“, ligger heri en udsøgt Haan. Særdeles malende ere Himmelkenningerne i Begyndelsen, („Maane-Vejen“, „de hellige Magters Vier“ i V. 1 og 2); og naar Thors Hoved i V. 6 og 7 betegnes som „Hjærnens Mønning“ og „Haarliens Hæld“, tjene disse Udtryk til at anskueliggøre det Vældige i hans Skikkelse. — Hvorledes alle Kenninger i „Sonartorrek“ springe frem af Skjaldens Stemning og Grundtanke, maa strax slaa enhver opmærksom Læser.

frembringe en parodisk Virkning, for at være vittig. Undertiden er dog Lunet kendelig tilstede. Naar Egil kalder Kokkepigen, der har drevet ham fra Ilden, »Grydens Gudinde« (egentl. «Kobberets Syn», saa er det aabenbart ikke en sædvanlig Kvindekennung, men sagt med Vilje for at frembringe komisk Virkning ved Modsigelsen mellem den lave Dont og Gudindenavnet. Der er bevidst Lune i de Ord, hvormed samme Skjald omskriver sit eget Hoved: »det ulvegrraa Hattefyld.« Trællen Narve paa Tunge vil drille Kormak for at gøre ham ked af at komme der efter Stengerd. Engang da der koges Pølser, tager Narve en op af Kedlen, svinger den for Næsen af Kormak og spørger ham, hvorledes han tror, »Kedlens Orm« vil smage ham. Denne Pølsekenning skal aabenbart ved sin Pudsighed forøge det Krænkende i Drilleriet (som Kormak ogsaa senere gengælder med Hug og Haansord). Naar Bjørn Hitdølekæmpe og Thord Kolbeinsson i samme Aandedræt, som de haane hinanden, nævne hinanden i de stadeligste Mandskenninger (»Skjoldrysteren« smed Kalven i Baasen o. s. v.), saa synes heri ogsaa at ligge noget forsættlig Parodiskt. Herhen høre de aabenbart som Spøgende Kenninger i den af N. M. Petersen: »Bidrag til den oldn. Lit.'s Hist.« S. 179 fremdragne Vise af Sturla Thordsson, om hvorledes »Vinskibets gyldne Rand« (d. v. s. Drikkehornets Mundstykke) »stødte paa Kongens Mænds Gummeskær« (o: Tænderne) »og Honningbølgen« (o: Mjøden) »faldt brusende i Kongehirdens Hjerteskip« (o: Brystet) — iøvrigt en virkelig malende Skildring af, hvor drabeligt Mændene skylle Drikken i sig.

Den kraftige Rytmus, den trefoldige Rimklang, den betydningsfulde Ordstilling og Billedpragten i Kenningerne, snart røbende Dybsind, snart livligt malende, snart spillende vittige: Alt dette i Forening gjør et Indtryk, der er nær i Slægt med det, man faar af det prægtigt smykkede Skaalspænde, og giver den drottkvædte Vise, naar den indeholder en sand poetisk Tanke, en Skønhed, som ikke staar tilbage for nogen anden Digtfoms. Selv det Tunge ved den hører med til dens Ynde. Som en Oceanbølge hæver den sig, skjulende hele det øvrige Hav, Kenningerne Skumpragt slaar ud paa den høje Kam, der gennemskines af Himmellyset; og fraadende som en Fos, med Rimenes mangfoldigt krydsende Samlyde, styrter den sig majestætisk ned, for efter et Øjeblik Hvile atter at hæve sig. Den, som kender og forstaar Havet, véd, at intet Naturindtryk kan være mere tiltrækkende end Synet af de store Vovers evig gentagne og dog

evig skiftende Stigen og Synken; et lignende Indtryk maa et godt drottkvædt Digt have gjort, især naar man forestiller sig, hvilken Slags *Foredrag* det har krævet. Det har næppe været Sang; om Sligt tales aldrig i de mangfoldige Beretninger om Kvads Fremsigelse.*) At «flytja kvæði», som det sædvanlig kaldes, maa have været et *recitere*, muligvis — skønt Sligt ikke omtales — med Ledsagelse af Harpespil, som da næppe kan have været Andet, end enkelte Greb i Strengene, f. Ex. mellem hver Strofe. Men aldeles vis kan man være derpaa, at Fremsigelsen har været meget afmaalt og distinkt — ellers kunde umulig Tilhørerne faa fat paa alle de Herligheder for Øre og Tanke, som en Vise skulde indeholde — og meget værdig, hvad Svenskerne kalde »storståtlig«; kun et saadant Foredrag vilde svare til den sædvanlige Stemningstone og, hvor Talen er om Mytekvad eller Lovkvæder, til Æmnets Højhed og Ærefrygten for den fornemme Tilhører.

Imidlertid, hvor det skorter paa det Væsentlige: Tankevægt og kraftig Følelse, der bliver selvfølgelig en Form som Drottkvædt, netop paa Grund af sin Stærlighed, let hulere og tommere end nogen anden. Selv fristede den til Ordbram ved den rigelige Lejlighed, den frembød til søgt og spidsfindig Leg med Billeder og Ord. Men hertil kommer desuden en Egenhed saavel ved Skjaldenes som ved Tilhørernes Forhold til Digtekonsten, der hænger nøje sammen med Poesiens Grundretning og følgelig med Folkets inderste Livsfølelse.

Trangen til at udtale, hvad der rører sig i Sindet i en Form, som er fattelig for Indbildningskraften, er al Digtningens dybeste Kilde. Men det, som rørte sig i Sindet, var vel ikke udelukkende, men i den oldnordiske Konstpoesis Tid dog fortrinsvis, som sagt, Beundring for den sjældne Kraft, være sig i den drømte Gudeverden, i den virkelige Menneskeverden, eller i Naturen. Andre Følelser komme sjælden til Orde, og ere saa endda gerne paa en eller anden Maade tilsatte med Noget af hin. Egil klager over sin Broder og sin Søn eller sender en Drapa til sin fraværende Ven, ej alene fordi han har elsket dem, og savner dem, men fordi der var en Kraft i dem, som vakte

*) En til en halv drottkvædt Strofe svarende Melodi, som findes, efter Meddelelse fra Island, i „Essai sur la musique ancienne et moderne“, Paris 1780, er meget udtryksfuld og meget gammel, men kan næppe tænkes brugt ved de sædvanlige Fremsigelser.

hans Beundring og derved gjorde dem værdige til Omtale i Digt. Det Samme gælder selvfølgelig i høj Grad om Hirdskjaldens Kærlighed til Høvdingen; en ubetydelig Mand vilde Ingen bryde sig om eller synge om — af Hjærtens Grund. Selv Elskovsvisen har i Reglen en saadan Bestanddel; i Skjaldens Lorprisning af den Elskedes Skønhed klinger langt mindre Ømhed end Stolt-hed over at kunne synge om den Udmærkede; naar der en enkelt Gang kommer en nærmere Antydning af, hvad der særlig har tiltalt ham hos hende, er det ikke Blidhed, men Højhed, og de fleste Kvindekenninger indeholde Valkyrjenavne (ligesom de fleste virkelige Kvindenavne hentyde til Kamp og Vaaben).

Naar man husker paa, hvorledes denne Sindsretning gennemtrængte hele Tiden, vil man forstaa, hvor let Skjaldens Øjemed kunde blive at vække Beundring ej alene *for* den Kraft, han kunde synge *om*, men ogsaa *ved* den Kraft, han *selv kunde vise i sit Kvad*, altsaa ved sin *Konstfærdighed*. Man vil i Virkeligheden kun finde faa Digte, hvor ikke begge Øjemed kendelig nok ere blandede — det skulde da være saa umiddelbare Følelsesudbrud som »Sonartorrek» eller Sighvats Klageviser over Olav. Hvor ofte er det ikke, som hørte man Skjalden ved Slutningen af en vel bygget Vise, sige ved sig selv: »Gør mig det efter, om I kunnel!» At Tilhørerne skulde føle sig stødte ved at mærke Glimrelyst hos Skjalden, er der ikke Spor af. Tvertimod: de ventede ikke alene en Sindsopleftelse, naar han tog til at kvæde, men en Prøve paa hans Færdighed. Jo konstigere Digtet var, des større *Ære* var det for den, det gjaldt (Guden, den Elskede, Kongen), og omvendt: at digte en Flok om en Konge i Stedet for en Drapa, tages oftere meget ilde op. Man passede nøje paa Skjalden, om han fyldestgjorde de givne Regler (Olav Tryggvesøn og Hallfred i Anledning af Sværd-Visen, Harald Haardraade og Thjodolv i Anledning af Rimet »gröm» — »skømm«). Hvad der var af Kritik hos Tilhørerne — og det var, som vi have set, ikke saa lidt — gjaldt Formen, Udførelsen, ikke Tanken eller Følelsen, om end denne virkelig er bleven formummen som det egentlig Virkende og Tiltrækkende i Digtet. »Dette er godt digtet» siger Hallfred om Gunnlaugs Vise: «Vældig han Odins-Vejrets» o. s. v. (se S. 445); det Rørende i Erindringen om den svundne Ungdomstids Tavleg med den Elskede taler den ældre Skjald, Kenderen, ikke om. Naar Skjalden fremsagde sit Lovkvæde for Høvdingen, have Hirdmændene visselig havt sin Glæde af Indholdet, ved at høre den og den Dyst frem-

hævet: «Det er rigtigt», have de sagt; »der vare vi med.« — «Nu kommer han til *det*«, o. s. v.; men fuldt saa meget have de været sysselsatte med at iagttage, hvad han nu kunde finde paa at sige derom, hvordan han fra Vise til Vise kunde variere Grundthemaet; Høvdingens Størværker; og, kom han med noget Nyt, noget Slaaende, noget Vanskeligt, som dog ved nærmere Eftertanke viste sig rigtigt og sindrigt, saa har dette været Højdepunktet af Fornøjelsen.

Sagen er, at Skjaldskab væsentlig opfattedes som *Idræt*, som Sport. »Idrætter kan jeg otte« o. s. v. Hos denne stridbare, ærekære og æresyge Slægt, hvor det at *gøre sig gældende*, helst fremfor alle Andre, var Livets højeste Maal, der løber Alting ud paa *Kraftprøve*. For Skjalden selv har Tilfredsstillelsen ved at »lægge« et Kvæde vistnok for en stor Del ligget i *Kampen* med Sproget og i den stolte Følelse af at kunne magte det, og mangen Gang turde netop Formens Vanskeligheder have været hans bedste Hjælp, idet de have *egget* det tunge nordiske Sind, saa at Inspirationen er bleven livligere, Tanker og Billeder rigere. For Tilhørerne har ligeledes Glæden væsentlig ligget deri, at de vare Vidner til en sejrrig fært Kamp; naar man kunde prise en Konge (Olav Trygvæssøn), fordi han kunde løbe udenbords paa Aarerne, medens der roedes, og samtidig lege med flere Haandaxe, saa at ét af dem altid saas i Luften, saa kunde man ogsaa prise Skjalden for den Kraft og Behændighed, hvormed han kunde tumle Ord og Billeder i Versformens Baand, og den Skjald højest, som kunde gøre det største Konststykke. Derfor lagdes der saa megen Vægt paa Evnen til at kvæde *uden Forberedelse*, helst under stor Fare eller legemlig Lidelse, vel endog i Dødens Stund — og der er ingen Grund til at tvivle om Muligheden af slige Træk som Thormods Viser til Lægekvinde; de forklares af den ihærdigt udviklede Færdighed i Forening med det Eggende i Smerterne og den stolte Drift til at tvinge dem og al Dødsfrygt. Men derfor laa ogsaa Fristelsen saa nær til at øge Formens Vanskeligheder: gøre Versemaalene sværere, kaste Ordene dristigere mellem hverandre, opfinde stedse konstigere, mere gaadefulde Ordspil og Kenninger.

Hvilke metriske Konststykker man drev, er ovenfor antydet, samt hvorledes hertil ogsaa hørte særlig regelbunden Brug af »Stål.«*)

*) Gode Exempler paa, hvor vidt man kunde drive Sammenfletningen af Sætninger, ere følgende to, af N. M. Petersen (a. St. S. 171—172) frem-

Kennungen misbrugtes paa flere Maader. Allerede de Gamle (Snorre i »Háttalal«) bruge om Kenninger, som øverstige tre Led (»tvikendtl«,) et Udtryk: »rekit«, som indeholder en Dadel. Det er dog i og for sig ikke det Værste, at man øger Leddenes Tal. En saadan Kenning *kan*, naar den kommer paa rette Sted og *maler* Genstanden, være poetisk (som t. Ex. Thjóðolvs femleddede Kenning: »Ren-Vejens Grundvoldes Hvalers Storkarl« om Hrunger, hvori paa én Gang Fjældviddernes øde Natur er skildret ved Mindelsen om, at der have Renerne deres Veje, og Jætternes Plumphed tegnet ved Sammenligningen med Hvaler). Være er det, naar Omskrivningens Led minde om Genstandens fjærnest liggende Egenskaber, eller naar de betegnes med de underligste Billeder eller uvanligste Ord, man kan finde; som naar Eiliv Gudrunssøn i »Thorsdrapa« kalder Thor: »Kølvands-Kloddens Nannas Hæder-Øder«, hvor »Kølvand« staar i Stedet for Hav, »Klodde« (her tænkes særlig paa den runde Form) i Stedet for Strandsten, det Hele er en Omskrivning for Sten eller Fjæld Fjældets »Nanna« er Gjalp, Geirrøds Datter, hvis »Hæder« Thor tilintetger.*) Endnu værre er det, naar man i Stedet for Nav-

dragne Halvstrofer af den Slags Vers, som i Háttatal kaldes „nyi hátttr (nyt Versemaal):

„Haki Kraki	geirum eirum
handi framdi	gotna flotna.“

Heri ere to Sætninger, den ene bestaaende af det første Ord, den anden af det sidste Ord i hver Verslinie: „Hake tvang med Spyd Mændene“, og: „Krake fremmede med Fred Mændene“. Den anden Vise lyder:

Haki Kraki	særði mærði
hoddum broddum	seggi leggi.“

Her staa Ordene i de to Sætninger *overkors*: „Hake med Braadde saarede Mænd“, og: „Krake med Skatte hædrede Mænd“,

**) I det Hele er dette Digt rigt paa overdrevent konstige Kenninger. Et Par kunne endnu anføres. Gjalp kaldes et andet Sted „Meneds-Gudens (o: Geirrøds) Arnes Byrde“; der ligger i Fortællingen ingen særlig Grund til at betegne Geirrød som mensvoren. Jætterne kaldes: „Gleipners Haardbords Hörder“; det haarde Bord eller Rand, som Gleipner var knyttet om, er Fenrers Hals, „Hørder“, et norskt Folkenavn, staar i St. f. „Folk“, Fenrers Folk er Fenrers Frænder. Thor kaldes bl. A. „Flagre-Øderens Uvejrs Skibs-Styrer“; den flagrende Ødelægger er Lynet, dets Uvejrer Tordenvejret, Tordenvejrets Skib er Thors Kærre; det er i og for sig en malende Kenning; men Skib er betegnet ved Ordet „húf“, som egentlig betyder den 3die eller 4de Planke fra Kølen; derved er den bleven dunkel. Et andet Sted kaldes Thor: „Arnens Syns Salkyndings Bryder“, „Arne“ staar i St. f. Sten i Almindelighed, „Syn“ er et Gudindenavn, Sten-

net paa en Ting sætter ikke Navnet paa en anden Ting, hvor- med den billedlig kan betegnes, fordi der virkelig er et Sam- menligningspunkt, men paa en tredje Ting, som den *anden* kan sammenlignes med. T. Ex. Ordet »Lind«, der betyder Træet Lind, kan, idet man nævner Materialet i St. f. den deraf forar- bejdede Ting, bruges baade om Skjoldet og om Skibet; men Skjold og Skib kunne nævnes hvert for sig med mange *andre* Navne; nu tager man, til at betegne et Skjold, et af disse Skibs- navne, som Intet siger til Skildring af Skjoldet, eller omvendt. En anden Maade hvorpaa man gjorde Kenningen gaadefuld, var at man omskrev et Navn ved Ord, der indeholdt en Oversættelse af dets Led, som naar Egil kalder »Aasgerd« »Bjergøunds Jords Gærde«, eller naar Eiliv kalder Loke »Gamm-Vejen,« fordi Loke ogsaa kaldes »Lopt«, der ogsaa betyder »Luft«, og »Gam- men« : Ørnen har sin Vej i Luften. I det sidstanførte Exem- pel ligger et *Ordspil* af samme Slags som Egils med »Hæl«, der ogsaa betyder »Enke«. Der hvor han bruger det, er det poetiskt berettiget, næmliq som Udtryk for tungsindigt Lune. Men alde- les urimeligt er det, naar t. Ex. en anden Skjald, Skåld-Ref, i St. f. »Uldtot« bruger Ordet »Træ«, hvilken Omskrivning kom- mer saaledes ud: Uldtot heder »Ullarflóki«, »Flóki« kan ogsaa billedlig siges i St. f. »Sky«, Sky i St. f. »Ravn«, Ravn i St. f. »Hest«, Hest i St. f. »Mar« (Hoppe); men et andet Ord »Mar« betyder Hav, Sø; Sø kan kaldes »Viði« (Vidden, det Vide), Viði kan ogsaa betyde Viðje, og Vidje kan udtrykkes ved »Viðr«, Skov. Derfra kunde man endelig komme til »Tré«, Træ; men der er endnu 2 Led: »Viðr« kan betegne »Bein«, Ben, i St. derfor kan siges »Teinn«, Kvist, og endelig Træ i St. f. Kvist. (N. M. Petersen, a. St. S. 174—75; flere Exempler anføres sammesteds). Her er man selvfølgelig aldeles udenfor Poesiens Rige og midt inde i Aandløsheden, hvor den Slags meningsløse

nens Gudinde er Jættepigen, hendes „Salkynding“, den, hun bor i Sal med, er Jætten. Atter et andet Sted kaldes han „Lister-Stenens Ellas Livkorter“; „Lister“ er et norsk Landskab, Lister-Sten staar i St. f. Fjæld i Almindelighed, „Ella“ i Stedet f. Konge, Fjæld-Kongen er Jæt- ten, hvis Liv Thor gør kort. Aaen Vimur kaldes „Marnes Hvirvel-Blod“, hvad kun kan forstaas, naar man husker paa den franske Flod Marne, og tager dette Navn i St. f. Flod i Almindelighed. Striden kaldes: „Hedins Haarskilnings Skjuls Uvej“; Haarskilning i St. f. Hoved, Hedins Hovedskjul er Hjælmen. Sværdene kaldes: „Valrug-Lejets Ilde“; Valrug er Spyd, Spyd- lejet er Skjoldet.

Leg med Ord og Bogstaver hører hjemme, som i vore Dage sysselsætter mange tomme Hoveder under Navn af Charader og Rebus.

Allerværst er det selvfølgelig, naar Kenninger, de ere mer eller mindre udspekulerede, bruges alene af Vane eller til Pynt for en Tale, hvori Tanke, Følelse og Fantasi fattes. Dette er imidlertid ikke Andet, end hvad der finder Sted i enhver poetisk Literatur: den daarlige Digter bruges aandløst de samme Virkemidler, som den gode Digter har brugt med rigtigt Skøn, og en hel Del Mennesker ville altid lade sig blænde og ikke mærke Forskellen. Hvor stærkt end Kenningen er bleven misbrugt, maa man dog ikke glemme, at den er et oprindeligt, et af Sprogets og Folkets egen Aand skabt og uddannet Middel til at gøre det Poetiske i Tanken anskueligt, ej heller, at denne Slags Billeddannelse særlig synes at passe for Nordboer: i Nutiden kommer Tilbøjeligheden atter frem hos vore største Digttere, baade i Oehlen-schlæggers og Tegners billedrige Stil og især hos Wergeland og Bjørnson, samt hos ny-islandske Digttere. Men især maa det erindres, at alle Tidens Nordboer, ja alle germanske Folkeslag staa i en ubetalelig Gjæld til Kenningen. Havde det ikke været nedarvet Skik at smykke Vers med Omskrivninger, hentede fra Gude- og Heltesagn, vilde disse og den dem vedrørende folkelige Digtning rimeligvis være gaaede i Glemme, paa Island lige saa fuldt som i de andre nordiske Lande. Grunden til, at man i Middelalderen tegnede dem op, var jo næmlig, at man uden Kendskab til dem ikke kunde forstaa Skjaldene eller digte i den nu engang tilvante Stil.

Konstpoesien er det sidste Skud af Nordboernes Kultur i Hedenold. Som alt berørt, vedblev den at bære sine Pragtblomster endnu langt ned i Middelalderen; men de have det tilfælles med Havekonstens Frembringelser, at de ingen Frø bære til nyt Liv. Derimod omdannes, som senere skal ses, den gamle folkelige Digtning Former til at bære den nye Tids Aandsindhold (Folke-Viserne), og imidlertid komme andre Spirer, som alt vare tilstede og i Væxt i Oldtiden, til Udfoldning (Lovene, Sagafortællingen). Skønt her paa alle Punkter det Nye hænger nøje sammen med det Gamle, vil det dog være rigtigst at be-

tragte de paapegede Ytringer af Aandslivet i Sammenhæng med dem, som skyldes de sydfra komne fremmede Indflydelser, hvis Brydning med det oprindelig Nordiske giver Nordens Middelalder sit Særpræg.

Slutning.

Tro, Gudsdyrkelse og Sædelighedsbegreb.

I de ovenfor gennemgaaede Ytringer af nordiskt Aandsliv i Hedenold: Smagstyper, Skriftsystemer, Sprog, Digtning, have vi fundet samstemmende Vidnesbyrd om en, fra fælles-germansk Grundlag begyndt, stadig i *særlig-nordisk* Retning fremskridende Aandsudvikling, som tillige, indtil Tidsrummets Ophør, væsentlig var *fælles-nordisk*. Lejlighedsvis have vi ogsaa søgt at trænge ind til denne Udøiklings inderste Grunde, til de skabende og fremdrivende *Livstanker* (»Ideer«), Det staar tilbage, at vi, paa det tilvejebragte Grundlag og ved Hjælp af Kendsgerninger, som der i det Foregaaende ikke har været Lejlighed til at faa med, gøre os Rede for, hvilke disse Livstanker ere i deres indbyrdes Sammenhæng; med andre Ord: vi skulle søge, gennem *Iagttagelse af Hovedtrækkene i Folkets Tro og Livsanskuelse*, at tegne dets aandelige Aasyn i den omhandlede Livsperiode.

Kærnen i de hedenske Nordboers **Tro** er *Ragnarøk-Myten*. Denne indeholder tre Hovedstykker. For det første har man i Tilværelsen set en *oprindelig Modsætning* mellem to Slags Kræfter, nogle leve, *uædle*, bestemte til Underordnelse, og nogle ophejede, *ædle*, bestemte til at herske, frie og lyksalige, i den af dem ordnede Verden; det er en *Modsætning*, men ingen *Splid*; der er fra først af Fred i Tilværelsen. For det Andet har man følt, at den nærværende Tilstand ikke er, som den skulde være, at *hin oprindelige Harmoni er brudt*, at der er foregaaet en *Forstyrrelse*, et *Fald*, m. a. O., man har *anet* Synden, *Arvesynden* som det nærværende Verdenslivs Grndvilkaar. Synden bestaar dog ikke i nogen Slags *Hovmod*, noget *Selvviskhedens Overgreb*, tvertimod snarest i *Mangel paa Stolthed*. *Guderne have ned-*

ladt sig til Jætterne, de ædle Magter have givet sig i Lag med de uædle. Dette var *ikke* Tilværelsens oprindelige Bestemmelse. Derfor ere nu Alt og Alle komne ind under *Skuldens Konsekvents* d. e. under *Skøbnens* Herredømme. Det mytiske Udtryk er herfor er Nornernes Komme til Asgaard, samt Lokes, den Svigefuldes, Niddingens Optagelse og Indflydelse i Gudernes Kreds. Den én Gang saaede Spire til Fordærvelse maa voxe og voxe, indtil den hidfører den almene Undergang, da Verdenslivet, trods Lokes Fængsling, omsider er blevet gennemtrængt af hans Væsen, af *Svig*, og da Guderne selv have svækket sig ved atter og atter at indlade sig med deres Fjender. Men — dette er den tredje Hovedtanke — »hvad evigt er, kan Luen ej forbrænde«, — og evigt i sit Væsen er det *Ædle*; derfor *genfødes* Guderne i en ny, lydøls Tingenes Orden, da atter de ædle Magter skulle raade ene for Livet, og Storguden den egentlige Verdenshersker aabenbares.

Den nærværende Tingenes Orden er altsaa væsentlig Uorden; den almene Tilstands Grundtræk er *Splid*. Den første Ufred mellem selve Gudernes to Slægter har kunnet sluttes med et Forlig; mellem Guder og Jætter er Bruddet ulægeligt, og ethvert Forlig, enhver Overenskomst er ej alene kun forbigaaende, men ogsaa fordærvelig for Guderne. Det er Odin og Thor, som væsentlig føre Kampen, hin med Aandens, denne med Haandens Kraft; derfor ere de begge Hovedguder. Langt mindre træde de andre Guder frem. Den tredje, Frey, staar endog som Jættejænder langt tilbage for Tyr, der har ofret sin Haand for at faa Ulven bunden. Hvordan det hænger sammen hermed, skal senere ses. — Guderne ere *ufuldkomne*, trues stadig med Undergang; derfor hviler over deres Færd et Skær af *tragisk Lune*. Odin, som er sig den altid lurende Fare bevidst, har optaget dette i sit eget Væsen og bliver derved *dæmonisk*. Thor gaar op i Øjeblikkets Dyst og bliver derfor, med al sin Kraft og al sin gode Vilje, *komisk*. *Alle* Guder blive til Latter for Loke, men netop derved vække de den dybeste Medfølelse: at Sligt times det *Ædle* i Verden, er netop det frygteligste Mærke paa Verdens Brøst og Forgængelighed.

Af Gudernes dobbelte Egenskab: paa den ene Side som Verdensordenens Skabere og Vedligeholdere samt de uædle Livsmagters svorne Fjender, paa den anden Side som ufuldkomne og dømte til Undergang, bestemmes deres *Forhold til Menneskeverdenen* og *Menneskenes til dem*, altsaa **Gudsdyrkelsen**.

Guderne *raade for den Verdensorden*, de have indstiftet, særlig for *Naturkræfternes Virksomhed*, Menneskene ere denne Verdensorden underkastede; derfor *trænge* de altid til Gudernes Hjælp, og derfor *bede og blote* de til dem. Dette er Gudsdyrkelsens almindelige Grund. Naar man boldt de tre store Aars-højtider: Høstblot, Juleblot og Sommerblot, var det sikkert nok væsentlig denne Følelse, der gav Ofringer, Skaaldrikning for Guderne og Gilder sin Betydning. Ifølge de faa og sparsomme Efterretninger, vi have (Snorre i Ynglinges. Kap. 8, 42, i Olaf d. H.'s S. Kap. 75, 104) *blotede* man om *Høsten* for at »hilse« Vinteren samt »for godt Aar og Fred« »for Fred og en god Vintertid«; det er rimeligt, at denne Fæst særlig har været helliget *Frey*, Frugtbarhedens Gud, Rigdomsgiveren; en enkelt Efterretning fra Island (Gisle Surssøns Saga, S. 111) mælder det udtrykkelig. Ved Aarets største Højtid, *Julen*, blotede man »for Afgrode« (til gróðrar); sandsynligvis gjaldt Fæsten *alle Guder*. *Sommerblotet* kaldes ogsaa »Sejrsblot«; Hovedøjemedet var altsaa at faa Gudernes Hjælp i Sommerens Kampe; da *Odin* var Sejrskifteren, er det rimeligt, at Fæsten særlig var helliget ham; men udtrykkelig siges det ingensteds. Naar der endelig tales om andre Fællesblot (d. e. ikke Enkeltmands) til *Diserne* og til *Alferne*, kan Meningen med disse vel heller ej have været nogen anden, end at vinde vedkommende Guddoms Gunst med Hensyn til de Goder, som hver særlig havde det i sin Magt at give eller nægte.

For saa vidt Trangen til Gudernes Hjælp og Gunst er Gudsdyrkelsens Grund, er Nordboernes Gudsdyrkelse ikke væsentlig forskjellig fra andre hedenske Folkeslags Offertjeneste. Derimod faar den en særegen Farve paa Grund af Forestillingen om Gudeverdenens Forhold til Jætteverdenen, om Gudefaldet og om Ragnarøk: heri ligger Grunden til Thors- og Odinsdyrkelsens Særpræg.

Menneskene ere Gudernes Værk, have af dem faaet Aand og Liv. Følgelig høre de med til Gudernes Del af Verden, og følgelig ere de, lige saa vel som Guderne, *Genstand for Jætternes Fjendskab* (man erindre t. Ex. Thjodolvs Jætte-Kenning: »Menneske-Fjenden«). I denne Tanke ligger den væsentlige Grund til *Thorsdyrkelsen*. Overalt i Livet lure skjulte fjendske Magter, *onde Vætter*, som Mennesket trænger til Værn imod; de findes ikke alene udenfor Mennesket, i Naturen, der er opfyldt af dem, men ogsaa i Menneskeverdenen selv, i alle de Mennesker, der øve Jættevæsen (Sejdmænd og Sejdkvinder, og i det Hele Ildgernings-

mænd). Hvem af Guderne skulle nu Menneskene snarere vende sig til om Værn mod alt Sligt, end til ham, hvis Hværv og Lyst det er at forfølge Jætter (jótna dólgr)? Hans Beskyttelse bestaar i, at han »vier«, helliger Menneskene, deres Ting, deres Handlinger og derved gør dem uangribelige for onde Vætter. I Ordet »Midgaards (∴ Menneskeverdenens) réurr«, hvormed han saa betydningsfuldt nævnes i Völuspá, ligger baade Begrebet »Vier« og »Værger«, og dermed er *denne* Guddoms Hovedhværv udtrykt i Forhold til Menneskene (»stor blev Jætters Æt, om alle leved, ingen *Mennesker* blev der da i *Midgaard*«, siger Thor i »Harbarðsljóð«). Hvad vi vide om Thorsdyrkelsen — og det er forholdsvis Meget — stadfæster denne Opfattelse. At *Ægtefolk* »viedes sammen« med Hammeren, derom vidner Thrymskvædet (V. 30), idet selvfølgelig her en almindelig menneskelig Skik er overført paa Gudeverdenen; naar der føjes til: »med Vaars Haand«, altsaa under Paakaldelse af den Dis, som straffer Løftesbrud, saa bliver det klart, at Meningen med Vielsen var at gøre Troskabsløftet helligt; men hvad skulde saa netop *Thors Hammer* til? aabenbart paakaldes ved dette Tegn Jættejendens Hjælp mod enhver ond Magt, som ellers knnde faa Evne og Lejlighed til at volde Splid mellem Ægtefolkene og hidføre Brud paa Løftet. Glavendrup- og Virring-Stenenes Ord: »Thor vie disse Runer« — »disse Kumler«, Læborg-Stenens og et Par andre Gravstenes Hammerbilleder vidne om, at man stillede *Gravens* Fred under Thors Beskyttelse, Meningen er selvfølgelig at han skulde holde onde Vætter eller Mennesker, som handlede i deres Aand, fra den Afdødes Hvilested. Naar Hammeren hyppig er funden (i Danmark og Sverige) som Prydelse, med Kæder ved, saa at man kan se, den er bleven baaren om Halsen, er det klart, at man har en *Amulet* for sig; men hvad Lykke skulde netop Hammeren give om ikke den, at Jætter og Trolde kystes fra ham, som bar den, ved at se Billedet af deres Modstanders frygtelige Vaaben? At man gjorde Hammertegnet over *Drikkehornet*, kan maaske sluttes af Snorres Fortælling om Haakon den Gode, da han gjorde Korsets Tegn over Hornet, og Sigurd Jarl forklarer det for de mistænksomme Bønder som Hammertegnet; om det var almindelig Skik, er usikkert, men Meningen kan da i alt Fald kun have været, at Jættejenden skulde værne mod Trolddom, skjult i Drikken. Hvor vidt udbredt og hvor gammel den Skik var at have Thors Billede paa *Højsædespillerne*, kan heller ej vides af de Efterretninger, der haves herom med Hen-

syn til adskillige islandske Landnamsmænd; men atter her maa Tanken have været, at Guden skulde værne Huset og Husbonden mod onde Vætter. Hvor som helst Thors Hjælp saaledes paakaldes, er det klart, at der ingen Mening var i at vende sig netop til ham, med mindre man huskede paa hans Stilling som Asaverdenens Kæmpe mod Jætterne. Thorsdyrkelsen *forudsætter* altsaa en af Grundtankerne i Ragnarøks-Myten; Gudedrømmen, Gudedigtningen, »Mytologien« er ingenlunde adskilt fra den, end mindre i Strid med den.*)

Det Samme gælder endnu øjensynligere om *Odinsdyrkelsen*. Hvad har Odin med Menneskene at gjøre? Han skifter Sejr for dem, er »Sejrfader«. Følgelig maa *han* paakaldes i Strid. Det er dog ikke særlig nordiskt, at man beder Guderne om Sejr i Strid; Sejr hører med til Livets Lykkegaver. Men særlig nordiskt er det, at *Kampen bliver til Gudsdyrkelse*.

Ved Gudefaldet er Verdenstilstanden bleven Kamp. Ogsaa Menneskelivet er *væsentlig og uundgaaelig* et Liv i *indbyrdes Kamp*. Men, ligesom Menneskene maa lide med Guderne under Følgerne af Faldet, saaledes have de Del i Gudernes Adel som Jætternes Modstandere og særlig i deres Bestemmelse: at kæmpe mod Jætterne, i den sidste store Strid at fælde dem og falde selv, men *genrejses* til et Liv i evig Fred og Glæde — alt *forudsat at man gør sig værdig dertil*; thi *uden Kamp og Lidelser* sones ikke den Mennesker som Guder tyngende Brøde. Det er Odins Sag, hans, som fremfor de andre Guder véd og husker paa, at Guderne *trænge til Menneskene*, at gøre disse værdige til at blive Gudernes Vaabenfæller; det er hans Gerning at *adde* Menneskelivet. Men dette sker kun ved at lære saa mange Mennesker som muligt at *trodse Døden*; thi heri ligger den fuldkomneste *Hævdelse af Personlighedens Selvstændighed*. Derfor maa Odin færdes vidt i Verden og egge Mænd til »Storværk«, d. e. til at sende ham mange Rekruter til den store Hær; derfor udsender han sine »Ønskemær«, som skulle løfte Helten over Hverdags-

*) *Henry Petersen*: „Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro“ (1876) har rigtig set Grunden til Thorsdyrkelsen i hans Egenskab som Midgaards „véurr“; men naar han ender med den Slutning, at Thorsdyrkelsen ikke har noget Væsentligt med „Mytologien“ at gøre, saa kommer han i den haandgribeligste Modsigelse med sin egen Hovedsætning; thi som „Midgaards véurr“ forstaaes Thor kun i Henhold til Gudekvadene, til „Mytologien“.

kaar og Hverdagstanker, *ved at bringe ham i Forhold til Døden*, thi Tanken om Døden er det, som giver Livet Alvor og Højhed. I Valhals Hæderssal samles »Sejrsfolket«, hvert Aar bringer nye Skarer, alle visse paa Hæderens Lyksalighed indtil Tidernes Ende og paa, efter den store Strid, at bo i Gimle, hvor alle »ædle Slægter« (dyggvar dróttir) skulle fryde sig i Evighed.

Af denne Odins Stilling følger hans Dyrkelsesmaade. Man kan ikke tjene ham og sig selv, d. v. s. sit højere sit, egentlige Selv, bedre end ved at *dræbe* og *dræbes*. Først og fremst sker det ved *Vaabnfærd*. Den er i sit Væsen Offer til Odin. Dette træder tydelig frem, naar man før Slaget »vier Valen« til Odin, naar man »viser de Faldne til Valhal», naar man rister Blodørn paa den fangne Fjendes Ryg og »giver ham til Odin«. Men ogsaa de vanlige *Blot* til Odin maatte for en stor Del blive Menneskeofringer, »Mandblot«, — saaledes de store periodiske Blot i Upsala og Lejre (Adam af Bremens og Thietmar af Merseburgs Vidnesbyrd, se S. 173—174).

At man forestillede sig de *Blotede som bestemte til Del i Valhalshæderen*, ses af Brynhilds Ord paa Dødslejet se S. 300); dette er meget vigtigt; det giver en Nøgle til Forstaaelse af vore Forfædres Menneskeofringer og borttager Meget af det for os gruelige ved Tanken om dem. *Uden Valhals- og Ragnarøks-Drømmen* som Grundmotiv bliver Odinsdyrkelsen en Afskyelighed, en Grumhedens Vellyst, der afgjort strider mod de mange Vidnesbyrd om inderlig, fin Følelse, som vore Oltidskvad indeholde. *Med* denne Drøm til Baggrund, bliver Odins-Dyrkelsen ej alene forstaaelig, men den faar med al sin Blodighed, en Højhed og Skønhed som ingen anden hedensk Gudsdyrkelse, fordi den fremfor nogen anden viser tilbage til Menneskehjærtets dybeste religiøse Indskydelser: Anelsen om Fald og Oprejsning og om evig Ære hinsides Graven som Løn for et værdig ført Liv.

Naar Hovedøjemedet med Odinsdyrkelsen var Sejr i Livets Strid, og et Hædersliv efter Døden, kunde der ikke blive stor Anledning til at paakalde Gudens Hjælp i det nærværende Livs andre Forhold; Sligt laa saa at sige under hans Værdighed. Kun paa to Punkter endnu berører den »viseste« As Menneskelivet og bliver særlig Gjenstand for Paakaldelse: fra ham ere *Runerne* komne til »Mandkøns Ætter«, den Lønvisdom, ved hvilken Mennesket ene er i Stand til at hævde Aandens Vælde over Tingene og andre Mennesker; og fra ham kommer *Skjalde-Begejstrin-*

gen — ogsaa derved *adler* han Menneskelivet; thi Sangen kaster Skønhedens Glans over Livets Daad, Sorg og Glæde og sikrer Eftermælet, det sidste og ypperste jordiske Gode for hngstore Sjæle.

Af Ragnarøk-Myten, opfattet som Kærnen i vore Forfædres Tro, følger endnu den Særegenhed i deres Følelse lige over for Guderne, at de vel bøje sig for dem, mene sig forpligtede til og tjente med at dyrke dem, men dog, i Bevidstheden om Gudernes Ufuldkommenhed og om den fælles Undergang, staa *frygtløse, frie og stolte* lige over for dem: de føle sig hverken som Gudernes Slaver (østerlandskt) eller som deres Legetøj (græskt), men snarere som deres *Forbundsfæller*, vel mindre mægtige end de, men væsentlig dog Ligemænd. Al Slags Blot var Gave, som æskede Gjengæld; klogest var det derfor ikke at blote for meget; thi uvist var det altid, hvad man fik derfor; (Hávam. V. 114) ja Egil er jo saa stolt, at han slet ikke vil kræve Noget for sine Blot til Odin: de havde kun været Venskabstegn.

Af den religiøse Tro bestemmes endelig *Livsanskuelsen, Sæderne*.

Livet er Kamp, Kampen Gudsdyrkelse; thi den har *Evigheden* til Baggrund og Maal. At *unddrage* sig Kampen, bliver følgelig foragteligt; thi det vidner om et for Evighedstanken uimodtageligt, om et lavt Sind. At *tage Del* i Kampen, især at *falde* i den, bliver et indre Krav til Manden, naar han vil fyldestgøre sig selv og Guderne; thi kun Døden er det sikre Segl paa hans Tros, hans Viljes Alvor. Hovedmoment i Aarets Hovedfest, Julen, var derfor det Øjeblik, da »Sonegalten« (*) førtes frem, og man, tømmende »Bragarfull«, **) med Haanden paa Galtens Hoved, kaldte Guder og Mennesker til Vidne paa, at man lovede i det kommende Aar at øve et Størværk, d. v. s. en Heltgjerning; ethvert saadant Helteløfte sluttes med de Ord: »eller i andet Fald *dø!*« Fremdeles, naar det er Mandens sidste Maal at hævde Selvet ved at vise sig hævet over Døden, bliver det hans Livsopgave at hævde Selvet i alle Forhold: *hævde Per-*

*) At den var helliget *Frey*, kan maaske sluttes af *Hervørssaga* (Kap. 12), hvor det heder, at *Heidrek* blotede *Frey* sin Galt og at hans Mænd gjorde Løfter over den.

**) Ordet har Intet med *Brage* at gøre. „*Bragr*“ betyder det mest Udmærkede i sin Slags („hon er *bragr* kvenna“, siger *Gunnar* om *Brynhild* i 3die Sgdskv.; *Thor* kaldes „*Asabragr*“). *Bragarfull* maa altsaa nærmest gengives ved „*Storheds-Skaal*“.

sonligheden mod Alt, hvad der kan nedværdige den. Uværdigst af Alt er *Frygt*; derfor er det først og fremst Heltens — d. v. s. det ideale Menneskes — Væsen *aldrig at ræddes* for nogen Fare eller Tvang, enten den kommer fra andre Mennesker eller fra Naturens frygteligste Vætter; end ikke den vældigste af alle Magter: *Skjæbnen*, maa han bøje sig for, men se den djærvt i Øjnene, og, hvis han overvældes af den, maa han bære den koldt og fast, uden at blinke, uden at prøve paa at undgaa den, uden at klynke eller klage. *Uværdigt* er det overhoved at vise sig overvældet af nogen Tilskikkelse, at blive ellevild af Glæde, at briste i Graad i Sorg; det vidner Altsammen om en Sjæl, som ej er Herre over sig selv, som det skorter paa Viljekraft; »blød« er det samme som fejj. *Uværdig* er af samm Grund *Ømskindethed*; end ikke de grueligste legemlige Pinsler maa Helten ømme sig ved: skulde hans Fjender vel have det at more sig over? *Uværdig* er overhoved al *Svagthed*; derfor er Alderdommens Affældighed ynkelig, Sygdom ikke bedre, Sotdød den værste Ulykke. *Uværdigt* er det at lide nogen *Fornærmelse*, uden at *hævne* den; den uhævnede Fornærmelse nedsætter Manden, fordi den lader det uvist, om han har havt *Mod* til at byde Fornærmeren Spidsen. *Uværdigt* er det i noget Forhold at *lade sig overmande eller kue* af Nogen. Derfor *bliver ethvert Menneskeforhold*, ogsaa de sympatiske, *saa let til en Kamp*, en Prøve paa, hvis *Vilje* der er stærkest; derfor lægger en dygtig Kampdyst den fasteste Grund til Venskab mellem ædle Helte; selv i Elskoven mødes Vilje mod Vilje, Personlighed mod Personlighed; opstaar der Misforstaaelse, gælder det ej alene Lykken, men Livet. *Uværdigt* er det at *misbruge sin Styrke mod den Svagere*. Derfor er Kvinden fredhellig, og det er en største Skændsel at slaa en Kvinde, og derfor er det helteligt (»drengilegt«) at vise Mildhed og Højværdighed mod dem, der trænge til Hjælp eller mod overvundne Fjender. *Uværdigt* er det at *lyve*, at *bryde sit Ord*, overhovedet at bruge *Svig*, fremfor Alt at *øve lønlig Trolddom* eller at *dræbe Nogen lønlig*, saa at man ikke véd, hvem der har gjort det; i alle disse Tilfælde søger jo man at unddrage sig Faren ved at handle aabent. *Uværdigt* er Alt hvad der smager af *Paaholdenhed*; Rigdommens Herlighed ligger i den Anseelse, der kan vindes ved ikke at holde paa den (»Ringbryder« Mandskenning). *Uværdig* er *Sladdervorenhed*; Ordgyderen bortgiver Noget af sin egen Personlighed, og Praleren vækker Mistanke om, at hans Handlinger ikke ville svare til hans Ord (Ordspro-

get: »Den lever længe, som man slaar ihjel med Ord«. *Uverdigt* er det at *svigte sin Slægt*; dens Ære eller Skam er det enkelte Medlems Ære eller Skam; den Skæbnesammenhæng, der binder Ættens forskellige Led sammen, er som et Billede i det Smaa af den store Sammenhæng i Verdensskæbnen; man maa lige saa lidt hist som her unddrage sig sin Del af Byrden. Derfor er det først og fremst Sønnens Pligt at hædre Faderens Minde; det sker ved *Gravølløftet*, der gaar ud paa et Stortværk til den Afdødes Ære, og som Kæmpen maa holde »eller dø!« Er Faderen dræbt, da er *Blodhævnen* Sønnepligt; faar han Lov at ligge uhævnnet i sin Grav, er det Vidnesbyrd om Mangel paa personligt Værd hos ham selv, eller om Modløshed hos Sønnen. Men overhoved, naar en Mand af Ens Slægt dræbes, er det Frændepligt at hævne ham; at nogen har vovet at røre ham, røber en Ringeagt for Frændernes Magt eller Mod, som nedsætter dem, og som de ikke kunne taale. Dem, man er forpligtet til at hævne efter Døden, er man forpligtet til at *hjælpe, mens de leve*, i enhver Nød og Fare; det er en daarlig Karl, der ikke holder sammen med sine Frænder mod alle Fremmede, selv om der kan være indbyrdes Fjendskab mellem Frænderne. Paa lignende Maade forpligte de frivillig knyttede Baand: *Fostbroderen* skal være sin Fostbroder tro i Livet og hævne ham i Døden, ligeledes *Hirdmanden* sin Konge. Selv i *Ægteskabet* og i *Elskov* er Omhu for den Elskedes Værdighed en Hovedvirkning af Omheden; en god Hustru vil ti Gange heller se sin Mand død end vanæret, og hun vil sætte sine Sønners Liv paa at hævne deres dræbte Fader; Brynhild er og bliver Nordens højeste Elskerinde-ideal, fordi hun sætter sin og sin Elskedes Ære højere end Begges Liv.

Skal man overhoved nævne med et enkelt Navn den sædelige Følelse, som gennemtrængte vore Forfædres Liv og gav alle dets Forhold sit egentlige Indhold og Fasthed, saa maa det være *Æresfølelse*. Man kan med Sandhed sige, at hos intet andet Folk har Æresfølelsen udfoldet sig tidligere eller raadet mere ubetinget, end hos Nordboerne i Hedenold. Dette er *deres* Tilskud til Menneskeslægtens moralske Begreber, Folkets »Ophavsord«; at bevare Æresfølelsen, er dets Livsvilkaar som Folk; den Dag, da det bliver raadende Tænkemaade i Norden at sætte Fred og gode Dage højere end Ærens Krav, have Nordboerne svigtet deres Livsprincip, deres første Kald paa Jorden, og de ere dømte til Undergang. — Den er højst *aristokratisk*, den

heraf gennemtrængte Livsanskuelse; thi den forudsætter som sin Jordbund fra først af en overmaade stolt, særlig en ætstolt Adel. Men, da Æresfølelsen dog til Syvende og Sidst hviler paa Bevidstheden om Personligheden, om Menneskets evige Værd, udelukker den ingeniunde *Humanitet*. Selv Trællen er Menneske, ikke Ting, om han end er Andres Magt undergivet og snarest vil komme til at udtrykke den foragtelige Modsetning til Helten: Trællenes Ætter, ikke mindre end Bønders og Jarlers, have Guden til Stammefader.

Det her i al Korthed tegnede Billede af nordisk Tro, Gudsdyrkelse og Sædelighed er væsentlig bygget paa, hvad der kan sluttes af den *hedenske Folkedigtning*s Indhold. Men passer det nu lige godt til enhver Periode af Hedenold? Er den Aands-tilstand, som Folkedigtningen afspejler, den *oprindelige* d. v. s. det tidligste Udviklingstrin, som vi kunne iagttage? Og hvis saa er, har den da ikke i Tidens Løb forandret sig? M. a. O. er der ikke foregaaet en *fremadskridende Udvikling* i Aandslivets Indhold, lige saa vel som i dets Fremtrædelsesformer?, Dette er et Spørgsmaal, som vi ikke kunne gaa udenom, naar vi ville have en sandru Opfattelse af Nordboernes Aandspræg i Hedenold.

Et vigtigt Vink vil det være, hvis man kan finde, hvilke Momenter af det nordiske Hedenskab der have været tilstede ogsaa hos de andre Germaner. Hedenskabets ophørte jo langt tidligere hos disse end i Norden: Vest-Goterne bleve kristne i det 4de Aarhundrede, Øst-Goterne og Burgunderne i det 5te, Frankerne og Longobarderne i det 6te, Angelsaxerne i det 7de, Sydtyskerne i det 7de og 8de, Nordtyskerne i Begyndelsen af det 9de. Det er givet, at *intet* væsentligt Træk af Trosindholdet, som Nordboerne have haft til fælles med noget af disse Folk, kan være kommet *derfra*, *efter* at Hedenskabets der var brudt; *er* et saadant Træk overført fra en Stamme til en anden, saa er dette sket, *inden* Kristendommen fik Magt hos hin. Følgelig har det udgjort en Del af Nordboernes Trosindhold *senest* paa en Tid, da vedkommende Stamme endnu var hedensk; men der er overvejende Sandsynlighed for, at de Træk, hvoraf der findes Spor hos flere eller maaske alle germanske Stammer, have været *oprindelig fælles*, følgelig ogsaa nordiske *lige fra den nordiske Folkeudviklings Begyndelse af*.

Lad os i al Korthed efterse nogle af de vigtigste Vidnesbyrd om Germanernes Religion. Det ældste, Cæsars: at Germanerne dyrkede Solen, Ilden og Maanen, har Lidet at sige, da hans Kendskab til Germanerne var saa flygtigt; dog maa man lægge Mærke til, at han netop nævner *tre* Guddomme. Langt vigtigere er *Tacitus'* Efterretning (Germ. Kap. 9 jfr. 3). at Germanerne dyrke Mercurius, Hercules og Mars samt Isis. At med Mercurius menes *Odin* (*Woden, Wuotan*), er bekendt nok; denne Sammenligning fastholdtes i den følgende Tid; det stærkeste Minde om den er Navnet paa den fjerde Ugedag, henholdsvis hos de romanske og germanske Folk (»mercredi« — »Onsdag«). At Romerne fandt Odin svarende til Mercurius, kan kun forklares deraf, at Odin af de Germaner, som hine kendte, har været dyrket bl. A. som Veltalenhedens Giver, maaske ogsaa som Skjaldskabs Ophav — Mercurius var Lyrens Opfinder —, overhoved som den *ordmægtige* Guddom; denne Side af Odins-Forestillingen er altsaa ældgammel. Lige saa sikkert er det, at ved Mars sigtes til *Tyr*, atter her vidner Ugedagsnavnet stærkere end noget Andet (»mardi« — »Tirsdag«). Mere Tvivl har der været om Hercules; men, naar man senere stadig ser Odin og Thor sammenstillede med en tredje Gud (*Tyr, Saxnot, Frey*) som Hovedguder, og naar man husker paa, at Thors Hovedgerning er at fælde Riser, hvorved han for Romerne i høj Grad maatte komme til at ligne Hercules, saa kan man ikke tvivle om, at Hercules hos Tacitus er *Thor* (*Thunar*); og man faar da tillige den Oplysning, at i det første Aarhundrede e. Krist hørte Forestillingen om en *staaende Strid mellem Guder og Troldekæmper* med til Germanernes Trosindhold. Bag Isis endelig ligger aabenbart *Frigg*, (*Freia, Fria*); Sammenligningsleddet er Begges Væsen som Personifikationer af Jorden, Allivets Moder. Tacitus beretter videre, at til Mercurius ofres ogsaa Mennesker, til Hercules og Mars kun Dyr; saa vel heraf som af Rækkefølgen, hvori de nævnes, kan med Vished sluttes, at *Odin var Hovedguden*. Dette Resultat rokkes ikke derved, at man senere gjorde Thor til Ét med Jupiter (»jeudi« — »Thorsdag«); man vilde derved ikke betegne hans Rang (thi det staaer efter mange andre Beretninger fast, at Mercurius var Germanernes øverste Gud), men kun, at han var Tordneren.

Asanavnet møde vi, som bekendt, først hos Goternes Historieskriver *Jornandes*, ifølge hvem Østgoternes Konger ætledede sig fra »Anses«, der, siger han, fordum dyrkedes som »Halv-

guder«, og hvis Stammefader hed «Gapt«. I dette Navn genkende vi Odins-Navnet »Gaut«; naar han nævnes i Spidsen for »Anses« o: Aserne, kan man slutte at Goterne i deres Hedenold have betragtet Odin som Hovedgud, ligesom et Navn som det vestgotiske »Thorismund« er nok til at røbe, at de ogsaa i sin Tid have dyrket Thor. — I sin Gengivelse af det velkendte Sagn om *Longobard*-Navnets Oprindelse, fremstiller *Paulus Diaconus* »Wodan« som »Sejruddeler« (og »Frea« o: Frigg, som hans Hustru), og Forf. lægger til, at Wodan, »hvem vi Romere kalde Mercurius, dyrkes som Gud af alle Germaniens Folkefærd;« man ser heraf, at Longobarderne, mens de vare Hedninger, tilbade Odin som den, der *raader for Kampens Udfald*, og deraf, at ingen anden Gud nævnes, kan det endvidere slutes, ej alene at han har været deres Hovedgud, men ogsaa at han opfattedes paa samme Moade af »alle Germaner«, som endnu vare Hedninger paa *Paulus Diaconus'* Tid (8de Aarh.) — Paa lignende Maade træder »Woden« i Forgrunden i Minderne om *Angelsaxernes* Hedenskab, af hvilket vi høre en levende Genklang bl. A. i Normannen *Robert Waces* «Roman de Brut«, der er bygget paa walisisk-bretonske Traditioner, naar Forf. lader Hengist fortælle, at »fremfor alle Guder tilbede vi (Saxerne) med stor Ærefrygt Mercurius, som i vort Sprog har Navnet Woden« — hvorhos han nævner Jupiter og flere Guder, deriblandt Gudinden »Frée«.

Nogle Stedsnavne og en hel Del Folkeovertro vidne noksom om, at »Wuotan« og »Thunar« have været dyrkede fremfor andre Guddomme i *Tyskland*, og mangfoldige Folkesagn pege tilbage paa Forestillingen om Gudernes evige Kamp med »Riserne«. Et af de mærkeligste Vidnesbyrd om tyskt Hedenskab er dog en Afsværgelsesformular fra det 8de Aarhundrede, hvori den nysomvendte Kristne lover at forsage »Thunar ende Wuoden ende *Saxnot* ende allum them unholdum the hira genotas sind« (alle de Utysker, som ere deres Fæller).*) Atter her har man tre Guder, som hos Tacitus, atter ere Thor og Odin de fornemste; men særeget er det, at Thor nævnes først, hvoraf mulig kunde slutes, at han *paa den Tid* og *i den paagældende Egn* havde været dyrket fremfor Odin; ligeledes studser man ved at finde et andet ellers ukendt Gudenavn i Stedet for Tyrs; da

*) Se bl. A. *Müllenhoff und Scherer*: „Denkmäler deutscher Poesie u. Prosa.

Navnet aabenbart har Hensyn til Saxerfolket, ligger det nær at antage, at hos dette har en særlig Stammegud trængt sig frem i den oprindelige tredje Guds Sted.

Vende vi os fra de enkelte Hovedguddomme — om de Øvrige, som vi kende dem fra Norden, ere Minderne andensteds svage og uvisse — til de almindelige mytiske Forestillinger, saa finde vi, som tidligere paavist (se S. 164—65) ikke Spor af Tvivl om, at jo Forestillingen om Verdens Ophav og Undergang, altsaa *Ragnarøk-Myten* har været i det Mindste Tyskeres og Angelsaxers Eje. Heri ligger ej alene, at det bag Myten liggende Livssyn har været disse Folkefærds, og følgelig rimeligvis alle Germaners, hele Folkestammens »Vuggegave« og Adelsbrev blandt Folkene, men ogsaa, næsten med Nødvendighed, at tillige jde med Ragnarøk-Tanken sammenhængende Hovedmyter have levet saavel udenfor som, i Norden, navnlig Forestillingen om *Nornerne, Valhal* og *Valkyrjer*; og denne Formodning stadfæstes ved mangt enkelt Spor i ældre og yngre tysk og engelsk Poesi. Paa Nornerne pege Brugen af Ordet »Wurt«, »Wyrd« (o: Urør) om Skæbnen, især Døden*). Valhalsbilledet dæmrer øjensynlig bag saadanne Udtryk som Kædmons (7de og 8de Aarh.) at »hjem søge« Gud, »Skjoldborgen«, brugt om Himlen, »Englehirden«, »Sejrdrotten«, »Sejrvolderen« om Gud og Kristus. Talrige ere især Valkyrjeminderne. De ligge i ethvert Personnavn, sammensat med et Valkyrjenavn, og af saadanne vrimler det i Oldtysk og Oldengelsk — Navne, der ende paa — »hilt«, — »gunt«, — »drud«. »Hilt« og »Gunn« nævnes under Formerne »Hiltia« og »Gundia«, i Hildebrandssangen, Bjovulvkvadet bruger Udtrykkene: hvis »Hild« tager mig, »Gud (o: Gunn) tog ham, og kalder Helten »Hild-Dyret«, Kædmon og andre kristne oldengelske Digttere kalde Striden »Hild«, Ravnene »Hild-Fugle o. s. v. — (**)

Odin og Thor Hovedguder, men Odin den ypperste, Odin

*) Den oldsaxiske *Messiad* „*Heliand*“ bruger t. Ex. Udtrykkene „thiu Wurdh is at handun“, „*Wurth ina benam*“; i Hildebrandssangen hedder det: „*We, Wurt skihit*“, i oldengelske Digte møder man t. Ex. „*Det tilvævede mig Wyrð*“ — altsaa Billedet af Nornernes Væv — „*Vyrð*“ nævnes atter og atter i Bjovulvkvadet (t. Ex.: „*ealla Vyrð forsveop*“ o: Alle rev V. bort); Kædmon taler om den „*valgrumme Vyrð*“; i Shakespeares *Machbeth* skride Nornerne endnu over Scenen som „*weirdsisters*“. Det er kun et Par Bemærkninger blandt Hundreder.

***) Se bl. A. *Grimms* „*Deutsche Mythol.*“ og *Fr. Hammerich*: „*De episk-kristelige Oldkvad hos de gotiske Folk.*“

den aandsverlegne, Thor den haandstærke, Fjendskab mellem Guder og Jætter et Grundforhold og Thor Jætteknuser, Verdenslivet undergivet Nornernes Bud og bestemt til Undergang (følgelig ogsaa til Oprejsning), Menneskelivet et Kampliv, Odin Sejruddeleren (følgelig ogsaa Kamp-Egger), Valhal de faldne Heltens Bolig, Valkyrjerne virksomme i Odins Tjeneste for at samle Einherjer — alle disse *Asatroens Hovedtræk*, som vi kende den i Norden, og saa vidt udviklede, at de have kunnet gennemtrænge den almene Bevisthed (ellers havde de bl. A. ikke kunnet afprøve sig i Menneskenavnene), alt *inden Hedenskaben ophørte hos hvert af disse Folk*, og det ej alene hos Tyskerne, hvor det ophørte sidst, men ogsaa hos Angelsaxerne og rimeligvis hos Longobarderne, der bleve kristne flere Aarhundreder tidligere end Tyskerne. Heraf kan man slutte med Sikkerhed, at, *hvis* Asatroen skulde være overført fra andre germanske Stammer til Norden, saa *kan* dette ikke være sket senere end ved 800. Men der *er aldeles ingen Grund til at antage nogen „Overførelse*. Paa den ene Side skimte vi alt hos Tacitus *nogle* aldeles indgribende Hovedtræk baade i Tro og Gudsdyrkelse; da var ikke det første Aarhundrede e. Kr. ude; det er da saa godt som utænkeligt, at Asatroen ikke skulde have havt *i det Mindste* det samme Indhold i Norden lige fra det særlig nordiske Folkelivs første Begyndelse (i det 3die Aarh. e. Kr.). Paa den anden Side forefinde vi særlig i Norden den udelukkende Norden tilhørende, vistnok til Selivet knyttede Vane-slægt optagen i Asernes Kreds, ikke løseligt, men nøje sammensmeltet med den: *Frey* har faaet Tyrs Hædersplads som den tredje Hovedgud, og Vanemyterne gribe væsentlig ind i *Asa*-myterne (Tabet af Freys Sværd føles i Ragnarøk-Striden, hvor han selv faar Plads i Kraft af sin Rang, Freya ejer Hælvten af de faldne mod Odin o. s. v.). Denne Vanetroens Indarbejdelse i Asatroen maa have taget lang Tid. Da nu de med Hensyn til Tiden historisk sikre mytiske Hentydninger — Mytedrapaernes fra det 9de Aarh. — røbe, at Vanerne forlængst vare blevene fuldstændig hjemme i Valhal, idet overhoved alle Gudesagn fremtræde her som gamle, velkendte Historier, maa Asatroen, *hvis* den skulde være overført til Norden fra Stammefrænderne, i alt Fald være kommen langt tidligere; men herved føres vi atter tilbage til den ældre Jernalder, og det viser sig atter fra denne Side som ubetinget sandsynligt, at Asatroen oprindelig har tilhørt de nordiske, saa vel som de andre Germaner. I alt Fald

synes det uomstødeligt, at i den *ældre* (d. e. ældre og mellemste Jernalder) har Nordboernes Tro udfoldet hele sit Indhold, *saaledes som vi kende det* fra Eddakvadene, de mytiske Sagaer og selv Saxes Hedenskabsminder, der jo ogsaa væsentlig ere Odinsminder. Navnlige maa det staa fast, at *Ragnarøk-Myten* og *Odins Dyrkelse som Hovedgud* med Alt hvad heraf følger hører til Nordboernes aandelige Aasyn *paa dette tidligere Trin*.*)

I Hedenolds *sidste Aarhundreder* er heri indtraadt en Forandring: Odin og Odinsdyrkelsen er, *til en vis Grad, traadt i Skygge for Thor og Thorsdyrkelsen*, ja selv for *Frey og Freysdyrkelsen*. Allerede hos Tyskerne kan maaske noget Saadant spores, — *hvis* man tør slutte *saa* Meget af *saa* svage Vink, som *dels* at Elias i »Muspilli« øjensynlig er traadt i Stedet for Thor, ikke for Odin, som »Ulvens« Overvinder — følgelig skulde man tro, at paa det tyske Hedenskabs sidste Trin havde Thor, ikke Odin været opfattet som Hovedkæmpen i Ragnarøk-Striden — og *dels* af Gudenavnenes Følge i Afsværgelsesformularen. Dette være imidlertid, som det vil, i Norden er Overgangen altfor iøjensfaldende, til at kunne miskendes. Det er ikke saaledes at forstaa, som om Odin eller Odinsmyterne glemtes, hans Dyrkelse ophørte; dertil laa alt dette for dybt i Hedenskabets Trosindhold. Endnu paa Adam af Bremens Tid dyrkedes Odin i Upsala med store Menneskeblot. Skjalde som Lodbrókarkviðas og Eriksmaalets, som Eyvind og Egil vide godt, hvem der som Valhals Drot modtager de faldne Helte og stævner dem did, fordi »den graa Ulv stirrer paa Guders Skare«, de vide godt, hvem der egentlig styrer Verden, og hvem de skyldte Skjaldskabs-gaven, og især have vi set Valkyrjeforestillingen holde sig meget længe. Men det er, som om man her havde med Tidens *mere*

*) Naar *E. Sars* i sin Udsigt over Nordens Historie (1873) slutter, at Eddakvadene maa tilhøre Hedenskabets Slutning, deraf, at Konsten aldrig bemægtiger sig Religionerne, før naar disse have tabt deres egentlige Livskraft som Religioner — saaledes i Grækenland i Oldtiden, i Italien i Renaissance —, saa beror denne Slutning paa en fuldstændig Miskendelse af Eddakvadenes Karakter; de ere *ikke* Konstdigte, men naive Digte, svarende snarere til de forhomeriske end til de homeriske Digte, end sige til det græske Drama, og de have deres Sidestykker indenfor den kristelige Udvikling ikke i den italienske Renaissance, men t. Ex. i de ældste latinske Hymner, i de oldengelske episk-kristelige Kvad, i den evangeliske Salmedigtning, og bære, ligesom disse Grupper af Digtning, fuldstændig Præg af at være umiddelbare Yttringer af en frisk og levende religiøs Tro, hvis Midtpunkt er Odins- Valhals- og Ragnarøks-Myten.

fremragende Aander at gøre. Vist er det, at *den store Mængde* — ikke særlig Almuen; thi Storbønder og Høvdinger med deres Skjalde gik i Spidsen — vender sig, til Dagligbrug i alt Fald, aabenbart hellere til Frey og især til Thor, end til Odin.

I Upsala-Hovet stod, ifølge Adam af Bremen, Thorsbilledet paa Hæderspladsen mellem Odin og Frey. Vistnok have Svenskerne særlig været ivrige *Frey-Dyrkere*. Derpaa tyder Yngling-Ættens Ætledning fra Frey; Saxes Fortælling, at Hadding begyndte at ofre sorte Nød til »Frø« med Tilføjende: »det kalde *Svenskerne* Frøblot«; Beretningen i den større Olav Tryggvessens Saga (Fornm. Søg. II, 73—78) om, hvorledes Svenskerne førte Freys Billede omkring i Landet og ofrede til det for godt Aar; en saadan Skik, som at Almhuen i Sverige lige til vore Dage ved Juletid bager Kager i Lignelse af en Galt, sikkert et Minde fra Oldtidens »Sonegalt«, der vistnok var Frey helliget. — I *Norge* og paa *Island* tales aldrig om Odinsbilleder, men des mere om *Thorsbilleder*, stundom om Freysbilleder (Ingemund Gamles i Vatnsdølernes Saga). De islandske Landnamsmænd ere, for saa vidt deres Tro omtales, Thorsdyrkere. Paa Island selv tales kun om Thors- og Freys-Goder, aldrig om Odins-Goder, om Land helliget til Thor (Thorsmörk), om Heste helligede til Frey (Freyfaxer). Ingen Guddom holde Drapaskjaldene fra Brage til Eiliv saa meget af at kvæde om, som om Thor og om hans Kamp med Jætterne, fremfor alt hans Fiskefærd. Ingen Guds Navn optages hyppigere i Personnavne end Thors; det er en Slags Helligelse til Thor, der skulde bringe Barnet Lykke. I Edsformularer finde vi nævnt flere Gange: »Frey, Njörd og den almægtigs As« eller »F., N. og Landasen«, med hvilke sidste sikkert menes ikke Odin, men Thor. I *Danmark* have Forholdene vistnok været lignende; herom turde det vidne, at der er mange flere Stedsnavne med Thor i end med Frey og Odin, samt at Hammeren som Amulet, *der udelukkende tilhører den yngre Jernalder*, især er funden i Danmark (samt i Sverige).*)

Samtidig synes Forskellen mellem Gudernes Hværv at udslettes; *den Gud man særlig dyrker, skal hjælpe i alle Slags Tilfælde*. Thor paakaldes »til Søfærd« (af Helge den Magre) — man skulde snarere ventet Njörð. Hans Billede paa Højsædespillerne maa vise Landnamsmænd Vej til et lykkeligt Landnam (Thorolv Mostrarskegge o. fl.); og han paakaldes i Hungersnød

*) 14 Exemplarer i de gamle danske Lande, 6 i de svenske.

(Thorfinn Karlsefni) — man skulde snarere i begge disse Tilfælde ventet Frey. Særligt maa det mærkes, at Thor paakaldes ogsaa for Sejr i Strid, altsaa i Stedet for Odin; dette plejede efter hvad Dudo beretter, de hedenske Normanner at gøre, og endnu hos de kristne Normanner i Tiden nærmest før Vilhelm Erobreren benyttedes Stridsraabet: »Hjælp Thor!« (Tur atel!).

Grunden til dette utvivlsomme Fænomen er ikke vanskelig at se. I Troen paa Odin og i Dyrkelsen af ham laa de *dybeste og højeste Tanker*, som overhoved indeholdes i det germanske Hedenskab. Hertil knyttedes Bevidstheden om Menneskets Adel, om en *Bestemmelse, der strækker sig ud over dette Liv*, om et *Evighedsforhold*. Men alt dette var dog kun Drøm, Anelse, og, altsom i det Hele Hedenskabet tabte sin Magt over Sindene, maatte denne Side af det først fordunkles. Allersnarest maatte Tanken om en evig Gud bag Valhalsguderne blegne, derfor have vi kun saa faa Spor af den, og derfor finde vi i Snorres Edda Odin gjort til Et med Alfader. Men ogsaa Odin maatte efterhaanden vige tilbage. Folk, som de ere *flest*, bryde sig altid mere om det *Timelige* end om det Evige. Men med Hensyn til timelig Lykke og Velvære stode Menneskene i ganske anderledes nært Forhold til Frey og Thor end til Odin. Til *Dagligbrug* havde man meget mere at gøre med og søge hos den Gud, som gav godt Aar, eller hos den Gud, som værnede mod alle skjulte fjendske Magter, end hos den Gud, som lovede Lyksalighed i Valhal og Salighed i Gimle til Løn for Heltedøden. Derfor maatte hines Dyrkelse, altsom Tiden gik, *faa større Vigtighed og holde sig længere i fuld Kraft end dennes*. Dertil kommer endnu to andre Omstændigheder. Odinsagnene ere stærkt *dæmoniske*. Guden virker i Løndom og hans Gerning er ikke Lykke, men Ulykke, — *timelig set*. Naar man ikke længer havde det nærværende i sin Tro, hvad der var den *højere*, i Virkeligheden *velgørende* Mening med Odins Stiften Ufred, hvorum Sagnene idelig mældte, maatte man snarest komme til at betragte ham som en *ond Vætte*; allerede indenfor Folkedigtningen kommer denne Tanke frem i Rolv Krake-Sagnet. Det var da tryggere at holde sig til de andre Guder. Og endelig er Odin en *aandeligt fornem* Gud; hans Skikkelse staar altid i en ophøjet, halvdunkel Frastand; han griber ikke umiddelbart ind i Verdenslivet, men virker ad Omveje, og hans Storhed er ikke Kæmpekraftens men Tankens. Thor derimod — og derfor maatte han især stille ogsaa Frey i Skygge — har, med sin Djsærvhed, sine vældige

Kræfter, sin Godmodighed, et langt mere *jævnt* Præg. For en Slægt, hvis Liv gik hen i Kamp, maatte, skønt denne Tilstand i Virkeligheden tildels var en Eftervirkning netop af Odins- og Valhalstankens fordums Magt over Sindene, den altid slagfærdige Kæmpekarl med Hammeren staa som en langt mere tiltrækkende Skikkelse og især som en langt tilgængeligere og paalideligere Hjelper end den fjærne, uhyggelige, enøjede Blaakappe-mand, som man aldrig kunde vide om, hvor man havde ham. Saa holdt man sig da til Vens med Thor, — men forøvrigt lejlighedsvis ogsaa med *mangen anden Vætte*, som man mente kunde og vilde gavne En; Sagaerne indeholde Exempler i Mængde paa den Slags Overtro som Haakon Jarls, der havde Thor staaende i sit Hov mellem Thorgerd og Irpa, hans haaleyske Ætts oprindelig finske Skytsguder, eller Kodrans, der havde sin »Spaa-mand« i en Klippe udenfor sin Gaard, indtil Bisp Frederik drev Vætten bort med Vievand. Grunden til al den Slags Dyrkelse er overalt den samme: Trang til og Tro paa overnaturlig Hjælp i *det Timelige*. Naar denne udeblev eller man var for stolt til at søge den, *trode man „paa sin egen Kraft“*, medens ganske faa dybt religiøse Sjæle (Thorkel Maane, Thorstein Ingemundsson) anede *en eneste Gud*, ham, »der havde skabt Solen«. Dette er det sidste Trin i Hedenskabets Opløsningsproces. *)

Hvis det er sandt, at Religion og Moral, Tro og *Livs-anskuelse* hænge uadskillelig sammen, maa man vente at finde en

*) En Del af de i det nærmest Foregaaende fremhævede Kendsgerninger ere uddragne af *Henry Petersens* ovennævnte Afhandling: „Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro.“ Forf. søger heri at bevise, at *Thor, ikke Odin er den oprindelige nordiske Hovedgud*, at „Odinsdigtningen“ d. e. det Meste af Eddakvadene og -Sagnene, især Valhalsmyten (hvormed følger Valkyrjetroen og Heltesagnene), ikke har havt nogen videre Sammenhæng med den virkelige Folkerektion, samt at denne Digtning er Frugten af en sen Indvirkning (i det 10de Aarh.) fra Stammefrænderne sydpaa, fra Tyskland eller England. Alle de af ham selv paaberaabte Kendsgerninger pege, som ovenfor vist, netop i modsat Retning. Især, hvorledes der fra det engelske eller tyske Hedenskab, som blev brudt henholdsvis ved Aar 600 og 800 skulde have *kunnet* komme Impulser til hedensk Gudedigtning i Norden i det 10de Aarhundrede, dette staaer hen som en uløst (og uløselig) Gaade; *skulde* Nordens Hedninger have lært Noget af de *sidste* tyske Hedninger, maatte det netop have været at sætte Thor over Odin, — og dette var ikke saa urimeligt; ogsaa hos Tyskerne vilde det være naturligt, om Evighedstanken i Hedenskabets var fordunklet henimod Slutningen og tidligere end i Norden.

til den religiøse Opløsning svarende Opløsning i Sæderne i Vikingetiden. Her maa dog et eget Forhold tages i Betragtning. En Stjerne kan lyse, efter at den er slukt. De Sædelighedsbegreber, som under en livskraftig Tros Indflydelse ere komne ind i Menneskers Liv og have afpræget sig i den alment raadende, fra Slægt til Slægt nedarvede Opfattelse af de menneskelige Forhold, ville altid holde sig, mer eller mindre kraftige, en Stund efter at Troen, der var deres Kilde, er udtørret i Hjærterne. Men efterhaanden vil dog saa et, saa et andet Led i den hele Livsanskuelse svækkes, og til sidst vil Meget gælde for at være i sin Orden, som den svundne, troskraftige Tids Mennesker vilde have fordømt, og som fordømmes af de Samtidige, der endnu holde fast ved det Gamle.

Denne almindelige Erfaring stadfæster sig ogsaa i Nordens Oldtid.

Den Følelse, at Livets almene Kaar er Kamp og at Selvhævdelse er Mandens Opgave i Livet, var for dybt rodfæstet, til at kunne svinde bort. Den opfylder Vikingetidens Nordboer lige ud til Fingerspidserne; og det er ikke saa sært; thi den var ej alene en nedarvet Livsopfattelse, som var indvævet i alle andre menneskelige Følelser; den var bleven et *Existensvilkaar*. Under Valhalstroens mægtige Indflydelse var den almene Kamp kommen i Gang og kunde ikke stanse, fordi hin Tro tabte sin løftende Magt. Ligesom Hjadningerne, kunde Datidens Nordboer ikke leve i Fred, selv om de vilde. Ufreden var en almindelig Arv. Blodhævnen vedligeholdt den mellem Familierne fra Slægt til Slægt; den forplantede sig fra Bygd til Bygd, fra Land til Land. Enkelte Kongeætters Herskesyge fyldte Rigerne med Kampbulder, idet de vilde kue alle andre Magthavere, og atter senderreves Storkongeætterne af indbyrdes Strid. Norden blev for trangt for dets Sønner; de søgte i uendelige Sværme til fremmede Have og Lande; ogsaa her var Kamp den daglige Syssel. Enhver Mand maatte være vaabenduelig blot for at kunne friste Livet. Hele Opdragelsen maatte gaa ud paa at styrke den vordende Mands Vilje og Krop til de Dyster, han uundgaelig ville blive stød i; og naar saa Kræfterne vare der og Sindet fra Barndommen var fyldt med Forestillinger om farlig Idræt og derved vunden Hæder og Bytte, saa kom Lysten af sig selv. Det haarde, friske Klima, en droj, sund Levemaade, daglig Færden i det Fri, især paa det mægtige Hav, hele Norden over det vigtigste Samkvemsmiddel, Indaandingen af Søluften

og Genlyden i Sjælen af Bølgernes Brusen — Alt maatte avle en legemlig Frodighed, en svulmende Kraftfyldde, der næsten uimodstaaelig krævede Kamp som Livets herligste Fest, i alt Fald gjorde Manden rede til at slaa ved den mindste Anledning.

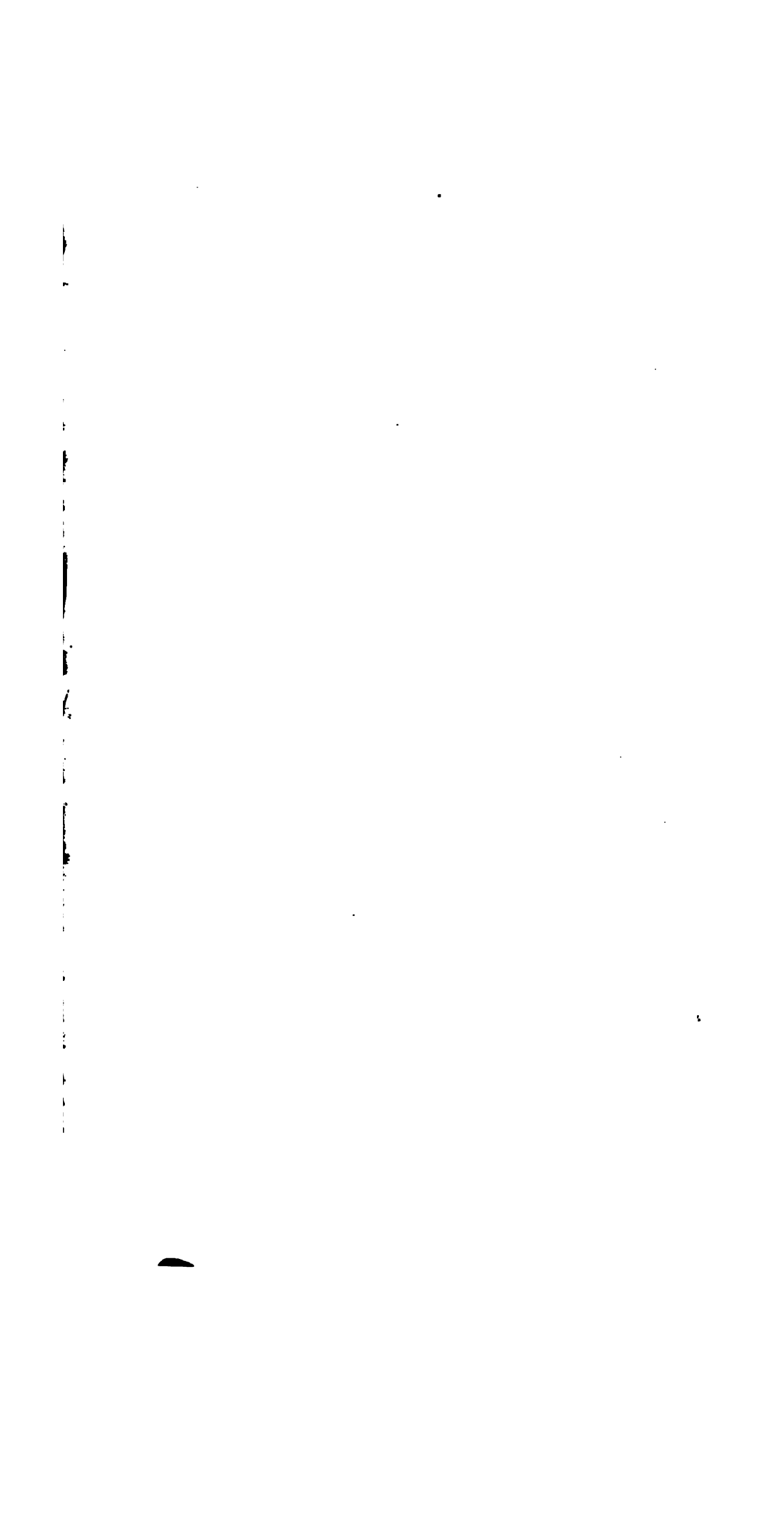
Det er nu vist, at Vikingetidens Mennesker, baade som de have tegnet sig selv i deres egne Frembringelser (Konstdigtene), og som vi kende dem gennem den historiske Overlevering (Sagaerne), ikke alene vise mangfoldige Træk af den *Viljefasthed*, som var Frugten af den almene Kampstilstand og den derved betingede Opdragelse, denne Forvovenhed, denne Haardfærdighed, denne Sejghed i at fastholde en Beslutning, dette kolde Lune i Fare, Pinsel og Dødsnød, som allermest har forbavset senere Tiders blødagtigere og viljesvagere Slægter; men at der ogsaa midt i alt det Vilde og Grumme lyser andre *mildere* Træk, som vidne om virkelig *Sjælsadel*: Venfasthed, Trofasthed i Elskov, stærkt Familiesammenhold, fremfor Alt *Hirdmandstroskab* mod Kongen, storladen Rundhaandethed, Nænsomhed ligeoverfor Kvinden, overhoved frisindet Agtelse for Personligheden, som ikke mindst viser sig i den mærkelige Frihed, der undtes den opvoxende Dreng, ja stundom afgjort Ulyst til Strid og Drab hos den, som i fuldest Maal havde Heltedygtigheden (Gunnar fra Hlidarende). Men gennem alle de Træk, som karakteriserer Tidens Tænkemaade gaar dog en Følelse, som er mindre tiltrækkende og som væsentlig maa tilskrives den religiøse Slappelse.

Naar det at hævde sig selv er Livets Opgave, men Opgaven ikke længer væsentlig har et evigt Maal, naar den kun gælder det *Timelige*, i alt Fald, hvis det kommer højt, kun *den* Fortsættelse af Livet efter Døden, som ligger i Eftermælet, saa maa Selvfølelsen slaa over i *Selvishhed*. Saaledes er det ogsaa i Virkeligheden; glubsk Egoisme farver hele Vikingetiden. Allerede paa Overgangen fra den heroiske Tid se vi den, som dyb *Mistro* og hensynsløs *Egennytte*, sat i System i Hávamáls første Afsnit. I de historiske Beretninger se vi den udfolde sig praktisk i mangfoldige Skikkelser. Hos Konger og Høvdinger er det umættelig *Magtsyge*; Hovedexemplet er Harald Haarfager, han, der ikke trode paa Guderne: ingen Grumhed, ingen Svig ingen Uretfærdighed forsmaaer han for at lægge Norge under sig og befæste sit Voldsherredømme; hans Sønner slægte ham paa, fremfor Alle Brodermorderen Erik; men baade han og Faderen prises af Skjaldene i de højeste Udtryk. Det er ikke alene

Kamp og Hæder, som Vikingerne søge paa de fremmede Kyster, det er fuldt saa meget *Bytte*; kun altfor ofte træder denne Rovlyst frem; selv en i andre Henseender saa udmærket Mand som Egil er stærkt smittet af Pengegriskhed — ogsaa deri er han typisk. Rovlysten og Ringeagten for de Fremmede avler en tidligere vistnok ukendt *Grumhed mod Værgeløse*; i alt Fald klage de fremmede Krøniker noksom over Vikingernes Mishandlinger af Kvinder og Børn. Bedst Lejlighed til at lære den almene Tænkemaade at kende yde selvfølgelig Fortællingerne om Livet paa Island, fordi man her føres dybest ind i Hjemlivet og dets Forhold. Her se vi Selviskheden ytre sig baade i *Overdrivelse og Slappelse af Æresfølelsen*. Hvor ofte fremtræder den ikke næsten som barnagtig *Stikkenhed!* Den ubetydeligste, tidt rent indbildte Krænkelse lægger Spiren til uforsonligt Had og volder Drab paa Drab. Men den forbyder ikke mere *Mange at slaa sig sammen mod En*. Vel maa man huske paa, at Forholdet snarest maa opfattes som Krig mellem Stater: naar den var erklæret, maatte den Truede vare sig, som han bedst kunde; og uhæderligt ansaas det at lade sig købe til at forfølge en Mand, især naar man passede at hytte sit eget Skind (Ejolv i Gisle Surssøns Saga), saa vel som at bruge Trolddom (Thorbjørn Øngul i Grettets Saga); men ligefuldt tyder det paa svækket Følelse for den sande Ære, at saa ofte Mænd, der ellers gælde for udmærkede og virkelig vise Højsind, tage Del i Overfald, der nærme sig til Mord, ja i Indebrænding (Bolle mod Kjartan, Flose mod Njál o. m. Fl.). Naar enhver ubetydelig Tvist kunde give Anledning til Fejde og Drab, blev det næsten nødvendigt, at der kunde sluttet Forlig og bødes med Penge; men i sig selv er dette dog et Mærke paa, at *Blodhævnen ikke mere opfattes som Æressag, som før*. Man tænke sig, at Sigurd Faavnersbane skulde ladet sig købe med Penge til ikke at hævne sin Fader, og man vil føle Forskellen! Mest iøjensfaldende er maaske Selvfølelsens Forvandling til Selviskhed i Æresfølelsens Udartning til tom *Glimrelyst*. Den har i det Mindste den halve Del i Heltesfærd, i Gæstfrihed og Gavmildhed; ja vi have kunnet iagttage dens Virkning i Skjaldekonstens Udvikling og i den poetiske Stil.

Hvor meget Storladent og virkelig Stort der end udmærker Nordboernes Tænkemaade i Slutningen af Hedenold, maa mærker dog idelig, hvorledes den gamle Sædeligheds Baand slappes, altsom Valhals- og Ragnarøks-Tanken blegner. *Idet Evigheds-tanken*, som havde givet det nordiske Kæmpeliv sin Indvielse,

svinder bort, maa den gamle Kultur opløses. *Da* var Tidens Fylde kommen for *vort* Folkeslag. *Da* kunde Hjærterne aabnes for Evighedstanken i en ny Skikkelse, for Forkyndelsen af den Gud, som Fædrene kun havde anet. Hvor dybt og kraftigt de kunde gribes af den nye Tro, have vi set et Vink om i kristne Runeindskrifter. Vi skulle se det nærmere i det Følgende, men ved Siden deraf, hvorledes den gamle Kulturs Tanker og Forestillinger vedblive at virke under den kristelige Aands, men tillige under den sydevropæiske Kulturs Indflydelse. Denne Brydning er Indholdet af Middelalderens Aandshistorie i Norden.

Stanford University Libraries

3 6105 015 260 677

PT 706
R6
v.1

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

--	--	--

150 -
X
Ussing, J. L., Niels Laurids Høyens Levned med Bilag af Første Halvdel, 1872. 2 Kr. 50 Øre. Anden Halvdel 3 Kr. 50 Øre. Komplet: 6 Kr.

Peder Palladius. Visitatsbog. Udgiven af Svend Grundtvig 1872. 2 Kr. 50 Øre.

Skuespil af Evripides, oversatte af P. Christensen Se 1. H., 1875. 3 Kr. 50 Øre. 2. H., 1875. 4 Kr.

Nordiske Heltesagaer. Paa Dansk ved Fr. Winkel 1876. 4 Kr.

Hieronymus Justesen Ranch's danske Skuespil og Fugl Udgivne ved S. Birket Smith. 1. Hefte, 1876. 2. Hefte, 1877. 3 Kr.

Braun, Chr., Samfundet til den danske Literaturs Fremme rummet 1827—1877. 1877. 1 Kr.

Rosenberg, C., Nordboernes Aandsliv fra Oldtiden til vor 1. Bind. Hedenold. 1878. 6 Kr. 40 Øre. 2. Bind katolske Tid. 1879—80. 8 Kr. 60 Øre.

Winkel Horn, Fr., Peder Syv. En literærhistorisk Studie 2 Kr. 40 Øre.

Stolpe, P. M., Dagspressen i Danmark, dens Vilkaar og indvil Midten af det attende Aarhundrede. 1. Bind 4 Kr. 25 Øre. 2. Bind, 1879. 4 Kr. 75 Øre. 3. Bind 3 Kr. 50 Øre. 4. Bind, 1882. 4 Kr. Komplet, 4 Bøger tagne paa en Gang: 15 Kr.

Jørgensen, A. D., Georg Zoega. Et Mindeskraft. 1881. 3 Kr.

Grundtvig, S., Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1827—1882. 5 Kr.

Den danske Klempebog, en Sangkrønike fra Midten af det attende Aarhundrede, udgivet af Fr. Barfod. 1867. 50 Øre. (For Medlemmer 2 Kr.)

Medlemmer af Samfundet kunne subscribere paa følger

Danmarks gamle Folkeviser, udgivne af S. Grundtvig 1878. (1. og 2. Deel udsolgte.) 3. D. 1. H. 6 Kr. 2. H. 9 Kr. (For Medlemmer, som have subscriberet, 5 Kr.) 4. D. 1. H. 3 Kr. 4. D. 2. H. 3 Kr. 25 Ør. 3. H. 2 Kr. 75 Øre. 4. D. 4. H. 3 Kr. 5. D. 1. H. 5 D. 2. H. 4 Kr. 80 Øre. (For Medlemmer, som have subscriberet, 4 D. 1. H. 1 Kr. 4. D. 2. H. 1 Kr. 5 Ør. 3. H. 95 Øre. 4. D. 4. H. 1 Kr. 5. D. 1. H. 1 Kr. 2. H. 1 Kr. 80 Øre.)